

N O V A
A C T A
ERUDITORUM,

A N N O
M D C C L X

publicata.

Cum Regis Pol. atque Electoris Saxoniae Privilegio.

LIPSIAE

Prostant apud IO. FRID. GLEDITSCHII &
LANCKISII heredes.

Venduntur etiam Romæ apud PAGLIARINOS: Venetiis apud IO. BAPT.
ALBRIZZIIUM: Bononiæ apud LAELIUM della VOLPE: Parisiis apud
BRIASSONUM: Ultraiefti apud IO. BROEDELETUM: Lugduni Bata-
vorum apud SAM. & IOH. LUCHTMANSICS: & Amftelodami in
SCHREUDERI & MORTIERII junior, officina.

M D C C L X

A E Q U O L E C T O R I

S.

 Iterum exacto anni spatio, siquidem et huic Aelorum Volumini, consuetudini obtemperaturis, praefandum aliquid est, desungemur hoc munere nunc quidem paucis: nam neque nunc demum reddi rationes instituti nostri necesse est; et de Tua in nos, Lector, voluntate, dubitandi nullam causam habemus. Etiam si enim fuerunt anno proxime praeterito, qui iniquitatis nos, ut relatum accepimus, immo rusticitatis accusarent, propterea quod scapham scapham dixeramus: tamen istorum hominum maledicentiam nos ita ridemus atque contemnimus, ut ultro etiam profiteri non dubitemus. Dabimus autem operam omni reliquo tempore, ut melior Lectorum pars intelligat, nihil aut gratiae nos, aut odio, sed suum cuique tribuere. Qui omnia laudat, assentatorem ineptum, qui nihil, invidum esse, hoc nemo unquam negare ausus est. Ut nihil horum in nos cadat, diligenter omni tempore cavebimus, quemadmodum cavimus adhuc. Quid autem iis respondebimus, qui, quidquid Librorum praestantissimorum Angli, Galli, Itali, Batavi, Sueci, Dani,

Dani, in lucem proferunt, id fere omnè aut ignorari a nobis putant, aut in his Actis nostris turpiter negligi queruntur? Primum temporum nostrorum calamitatem isti reputent, quae, quominus e disitis regionibus Libri ad nos veniant, maximo, tristissimoque nobis impedimento est. Deinde etiam hoc scire eos oportet, qui ante nos fuerunt, Actorum Collectores, facilioribus et ipsis librorum Auctoribus, et Bibliopolis exterarum regionum usos fuisse, ita ut paene nullus esset terrarum angulus, e quo non venirent ad eos librorum optimorum exempla, quibus diligenter recensendis, retulerunt illi gratiam mittentibus. Nobis, nescimus quo fato, ultra sexennium, et quod excurrit, magno nostro dolore, luctandum fuit, et est adhuc, cum duritie illorum omnium, qui ante ea libenter atque ulro diligentiam nostram, libris ad nos mittendis, acuerant. Igitur nunc pauca admodum exterorum in his Actis sunt, neque nisi ea, quae vel magno aere ipsi redemimus, vel Bibliopolarum beneficio, tardius nonnumquam, commodata accepimus. Merebuntur igitur de nobis, deque nostro bene de bonis litteris merendi studio, praeclare, Viri docti, si, ut olim, ita et impofterum, quae ediderint, Actorum Eruditorum Collectoribus inscripta, dare ad nos dignentur. Quod ut faciant, etiam atque etiam rogatos cupimus. Tu, Lector, et haec, et pacis quoque commoda, nobis precare, et Vale.

N. I.
**NOVA ACTA
ERUDITORUM,**

publicata Lipsiæ

Calendis Ianuarii Anno MDCCCLX.

Olof Dalins Geschichte des Reichs Schweden etc.

i. e.

*HISTORIA REGNI SVECIAE, ORDINE
Annalium scripta, ab OLOF DALINO: e Suecico
idiomate in Germanicum vertit IO. CAR. DAEHNERT,
Prof. in Academ. Gryphisw. TOM. II.*

Gryphisvaldiæ, apud Hieron. Io. Struck, 1757.

Alph. 4. plag. 2. in 4.

Quam, Ioanne Benzelsierna, socio laboris primum ad-
sumto, inchoaverat, nunc solus pertexit Cl. Dæh-
nertus Germanicam versionem historiae Sueciae, ab
Ill. Dalino multo ingenio, studio, et diligentia compo-
sitae. In priori Volumine ingenium Auctoris plurimas te-
nebras disiecit dissipavitque, quibus historia Sueciae, non-
dum Christiana doctrina imbutae, involuta et obscurata an-
tea fuit: in hoc altero, ab A. MLX. usque ad A. MDXXI,
perducto, medii aevi historiam ingredimur, subobscuram
illam quidem, sed ob varietatem et magnitudinem rerum
valde memorabilem. Atque his quidem temporibus, cum
foedissima superstitione animos omnium occoecante, tum
immensa cupiditate summum imperium adipiscendi, qua
Pontifices Romani flagrabant, accidit, ut ipsa in sua visce-
ra regna saevirent, neque civibus princeps, neque civis
civi parceret, atrocissima facinora fierent, omnia sanguine
et

et caede innocuorum hominum plena essent, et salus reipublicae saepe in ultimum discrimen adduceretur. Quibus in turbis et calamitatibus describendis candide, ingenue, et libere Ill. *Dalinus* versatur: cuius operam eo maioris aestimandam esse iure Cl. *Dachnertus* censet, quo pauciores historiam aevi bene exposuissent. quod vel nimia modestia accidisse arbitratur, quam historici se ecclesiastico imperio debere putarent, vel inopia bonorum subsidiorum, sive non concessorum petentibus, sive variis fraudibus delectorum et extinctorum atque, si nulli Richelli essent, plures Thuanos fore, vere iudicat. Nobis quidem, si quis fraudes, crudelitatem, avaritiam, et ambitionem sacerdotum Romanorum cognoscere et intelligere cupiat, quam misera sit illius regni conditio, quod horum libidini indulgeat, satis ei haec Ill. *Dalini* historia satisfactura esse videtur; in qua cum saepius, tum in Cap. IX. praesertim, ingenium eorum callidum et vindictae cupidissimum, vivis coloribus eleganter expressum est. Nunc singulorum capitum argumenta breviter indicabimus.

In *Cap. I.* exponitur de regibus Sueciae quatuor: *Stenkil*, *Haekan Roede*, *Inge Stenkilson*, *Blot-Sven*, Sub *Stenkili* imperio Christiana religio magna quidem incrementa ceperat, sed eodem tempore fraudibus monachorum et variis superstitionis commentis commaculata fuit. Etsi vero rex multo studio illam propagavit, atque etiam templa MC in Suecia aedificari iussit: minis tamen et omni vi abstinendum esse ratus; et placido mitique animo in hac re versatus est. Quare cum *Adalward* Upsaliense templum, idolis dicatum, igne et ferro devallare vellet, non solum hoc prohibuit, sed etiam ipse episcopus constituit, illisque baculum et anulum aureum tradidit. Magis indulget furori sacerdotum *Inge-Stenkilson*, cuius iussu sacrificia profana abolita, et Upsaliense templum dirutum fuit. Quae res animos Suecorum adeo exacerbavit, ut rex ipse fugam capesseret, et se ad *Haekanum* conferret. Idem tamen in patriam reversus, Christianam doctrinam omnes per provincias

vincias universali quadam lege instituit, atque etiam annum ex Romana ratione a Calend. Ianuar. inchoari voluit. Antea enim initium anni longissima nox erat. Interuit Auctor huic capiti vitam *Haraldi Haerdrædis*, principis Norvegiae, viri bellicosi et gloriae cupidi, qui, ut mos fuit Suecorum inde usque a Constantini temporibus, Constantinopolim adit, et sub Imperatore *Michaelæ Calophate* stipendia meritis, contra Saracenos, Palaestinam pervagantes, et Chafaros, feliciter pugnavit. Haraldum hunc tantis in deliciis habuisse dicitur uxor Imperatoris, *Zoe*, ut, cum in patriam remeare vellet, illum ne demitteret, sed carcere inclusum retinere cuperet, e quo aufugit. Ipse in carminibus aliquot res a se gestas memoriae prodidit. *Cap. II.* complectitur historiam regum *Inge Stenkisson, Halstian, Philippi, Inge Halstanson, Ragwald Knap-Hoefding, Kol, Sverker, Kolfon.* Anno MLXXX. magna turba *Helngelaendorum*, duce *Ibioerno*, mari Daniam petiit, partem Seelandiae occupavit, et prope Oresundum domicilia posuit. Magis consuetudini aut caritati annonae haec migratio tribuenda est, quam imperio, cui *Inge* summa diligentia praefuit. Hic *Inge* episcopis certas regiones tribuit, in quibus res ecclesiasticas curarent; illiusque tempore Lundinensis Episcopus titulum *Primatis Sueciae* sibi imposuit. Quamvis etiam disciplina ecclesiastica variis legibus emendata fuerit, accidit tamen avaritia sacerdotum, ut superstitio valde augetur. Hi frusto panis vel casei crucem insculpsere, atque illud comedentem, si reus sit, eo suffocari putaverunt: hi sibi medendi artem et scientiam arrogaverunt, terram e coemeteriis sublatam, et vinum in eucharistia sacratum, tanquam validissima medicamina in morbis curandis adhibuerunt, aliaque fecerunt complura ridicula. Erat enim ea tempestate miserabilis reipublicae et religionis facies. Qui Christianam doctrinam amplexi, omnibus se legibus solutos, omniaque sibi licere putaverunt: sacerdotes illos satis suae professioni facere docuerunt, qui baptizati, Romano imperio subiecti, et bene

erga se animati liberalesque essent: de pietate, probitate, humanitate, aliisque virtutibus altum fuit silentium: nullum erat scelus tam atrox, cuius venia numis impetrari non potuisset; nullum facinus tam horrendum, quod, si religionis et ecclesiae species praetenderetur, non laude dignum censeretur. Quid igitur mirum, maximam omnium rerum perturbationem et confusionem ortam esse? Suecia duos reges, *Inge* et *Ragwald*, a suis civibus occidi vidit: in Norvegia *Magnus Sigurdson* regni quidem participem fecit *Haraldum Gille*, sed eundem deinde regno eiecit: hic, posteaquam *Sigurdsonem* proelio vicit, oculos illi effodit, pedem abscidit, et monasterio inclusit; paulo post episcopum *Stavangerensem*, potius mori, quam opes suas recludere cupientem, suspendio enecavit; mortuus tamen idem in numerum Sanctorum relatus est. Eodem tempore opulentissima urbs *Kongahella* a principe Pomerano *Ratiboro*, sola praedandi cupiditate adducto, misere everfa atque delota est. In Dania dux *Knut* et rex *Nils* occiduntur; *Erik Emund* fratri in imperio succedit, cui *Bioern Jernsida*, filius *Haraldi Kefae*, fratris maioris natu, supplex fit una cum fratre: neque tamen precibus eorum locum dedit, sed illos aqua suffocari, patremque eorum, fratrem suum, capite plecti iussit: tandem ipse *Erik Emund* a subdito sibi quodam nobili interficitur. Haec fuit Christianae religionis, haec Christianorum principum non solum in septentrionalibus provinciis, sed tota etiam in Europa, eo tempore facies. *Cap. III.* proponit regem *Sverker Kolfon*, cuius in tempora origo personalis, ut aiunt, nobilitatis incidit. Ab antiquissimis enim usque temporibus Sueci cum ad iudicia, tum ad alios conventus, armati accessere: omnes; praeter servos, gladio cincti fuerunt: verum sacerdotum, quibus hic mos periculosus visus, opera accidit, ut nemini, nisi aulico et satelliti regio, (*Hirdlid, Fylgdermaen*.) arma gestare liceret. Hi igitur *Waepnare*, armigeri appellati, et nobilitate personali totam per vitam gavisi sunt. Sequentibus temporibus hoc iis etiam con-

concessum, qui, licet nunquam in aula versati, virtute bellica atque fide inclaruissent. Tandem migrationes Palaestinae, atque aliorum equitum exemplum, nomen equitis atque effigiem scuti et insignè generis produxit, quae antea non multum curabantur. Alias rex *Sverker* eruditioni atque litteris deditus fuit, aluitque in aula Scaldum quendam, *Einar Skulafon*, qui primus poesin Suecicam rythmis donavit. In *Cap. IV.* agitur de rege *Erik Jedvarson*. Omnis his temporibus virtus in liberalitate erga sacerdotes, maximo Romani pontificis cultu, summaque adversus dissentientes duritie, collocabatur, huiusque regis sub imperio sacerdotibus multa in legibus ecclesiasticis atque hereditatibus capessendis licentia concedebatur. Cuius etiam tum licuit, quantum liberet ecclesiis atque monasteriis legare, quod nondum antea factum fuit. Hic *Erik*, tanta qui apud Suecos sanctitatis fama floruit, ut etiam per nomen illius iurarent, rex fuit iustissimus, a mollitie et voluptatibus alienissimus, liberalis, civiumque amantissimus: reditus e regno valde mediocres cepit, et plura offerentibus respondit: Satis equidem opum habeo, retinete vestra, ego illa non cupio, liberi vestri his egebunt. *Cap. V.* continet tempora *Caroli Sverkerfson* et *Knut Erikfson*. Fuit *Carolus* propagandae religioni admodum intentus, illiusque superstitione *Alexander III.* pontif. Rom. facile abuti potuit: quare clericos necessitate, coram iudicibus secularibus apparenti, exemit, suoque iudicio subiecit. *Knuth*, in religionis studio longius progressus, Cisterciensium monachorum ordini nomen dedit, titulumque tutoris et fundatoris monasterii sibi imposuit. *Cap. VI.* exponit Auctor de *Sverker Carlsono*, *Erik Knutsono*, et *Ioanne Sverkerfsono*. Primus horum, qui propter amicitiam favoremque monachorum omnia sibi licere, et atrocissima facinora munere quodam ecclesiae oblato, (quae tum communis fuit omnium opinio,) deleri et obliterari posse putavit, saevissime contra liberos *Knuthi* egit. *Erik* rex fuit clemens, sapiens, ut tum erant tempora doctus, maximamque

namque in deligendis viris optimis, qui muneribus prae-
 essent, offendit prudentiam. *Iohannes* clericis immunita-
 tem a vectigalibus omnique alio tributo concessit, pote-
 statemque pontificis altissimas radices agere passus est.
 Hanc aetatem illustravit ingenium *Snorre Sturleson*, cuius
 diligentiae, quaecunque de antiquis Sueciae temporibus
 novimus, in acceptis ferenda sunt. Adversa sunt in hoc
 capite quaedam de *Margareta*, vidua regis *Suerri*, et
 de Norvegici imperii forma. *Cap. VII.* complectitur *Erik*
Eriksonum, *Knut Johansonum*, et *Waldemarum*. Summum
 prope fastigium hoc tempore Romanus pontifex nactus
 fuit, cuius insigne documentum dedit mandato, ne quis
 clericorum uxorem duceret, omnesque, anni unius spatio
 interiecto, uxores dimitterent. Episcoporum et sacerdo-
 tum electio seculari magistratui erepta; episcopi vero non
 regi, sed pontifici iuramentum fidei praestiterunt. Inci-
 dit deinde in hanc aetatem prima origo urbis Stockholmii.
 Multa quoque hoc loco afferuntur de viro sapienti, *Bir-
 ger Jarl*, patre *Waldemari*, filii et patriae praesidii, re,
 non nomine, regis. Prudentia, fortitudine, et virtute bel-
 lica sibi Sueciaeque securitatem peperit: litterarum et sci-
 entiarum progressum omnibus modis adiuvit: magna apud
 ipsos quoque sacerdotes floruit auctoritate. Hanc gloriam
 obscuravit pluribus vitiis, ambitione, regnandi cupiditate,
 perfidia, et crudelitate. In *Cap. VIII.* continuatur histo-
 ria *Waldemari*, additurque vita regis *Magni Ladulaci*. Ex-
 tincto patre, *Waldemari* quoque felicitas exstinguitur: ac-
 cipit ab illo honores et potestatem amplissimam, sapien-
 tiam vero illius et virtutem non accipit: neque par in hoc
 est providentia in sacerdotum favore acquirendo, eorun-
 demque licentia reprimenda, neque fratrum virtutes,
 omnium oculis expositas, adaequat. Primus quoque hic
 omnium regum Sueciae, ex iussu pontificis, Romam et
 Palaestinam ea de causa adiit, ut peccatum, adulterio cum
Jutha facto, affinitate secum coniuncta, commissum ex-
 piaret. Gesit hic *Waldemar* cum *Magno*, fratre, de im-
 perio

perio bellum, cui mulieres *Werendenses* finem imposuerunt. Viri cum *Magno* plurimi *Weyenda* excesserunt, mulieres solae relictae, militumque furori expositae fuerunt: verum hae Gothicarum se Amazonum filias esse meminerunt, et quibuslibet a tempore et furore ministratis armis arreptis, paucorum dierum spatio plurimos vel interfecerunt, vel abegerunt. *Magnus* summam operam dedit, ut mores civium poliret, Sueciaeque, quantum posset, florem promoveret. Quare ex exteris regionibus complures bonis conditionibus accersivit, atque laudabili hoc studio non exiguam sibi suorum invidiam peperit. *Cap. IX.* sistit nobis regem *Birger*, cuius adhuc iuvenis nomine *Torkel Knutson* imperio praefuit. Hic contra Romanum pontificem regiam maiestatem bene tuetur, atque in libertatibus, sacerdotibus concessis, hanc semper conditionem addit: urgente necessitate, aliisque causis permoyentibus, illas mutari et tolli posse. Quaquam etiam eodem tempore *Bonifacius VIII.* gravissimas iis poenas minatur, qui sacerdotibus vel vestigalia, vel ex secularibus legibus poenas imponant: hic tamen immunitatem sacerdotum valde attenuat, certam pecuniam ad bellum cum Russis gerendum ab iis exigit, eorumque licentiam fortissimo animo coercescit. Quantas turbas *Torkel* hac sua virtute excitaverit, et quantum sibi odium conflaverit, facile intelligi potest. Atque inveniunt tandem sacerdotes occasionem, diu anxie quaesitam, vindictae explendae. *Torkel* carceri includitur, forti animo et intrepido tum calamitatem hanc perfert, tum iudicum sententiam audit: paullo post canum caput viri optimi a carnifice abscinditur, eodemque loco cadaver non sine diris sacerdotum sepelitur. Hic fuit finis viri prudentissimi, patriae salutis unice intenti, et de ea optime meriti, cuius amabilem effigiem Auctor in hoc capite expressit, quam quicumque sine partium studio legerit, non potest non animo commoveri, et memoriam *Torkeli* sacram et immortalitate dignissimam existimare. In *Cap. X.* pertextitur historia *Birgeri*, cui duces Suecici magnas turbas

bas attulerunt, cuiusque sub imperio seditiones, licentia pontificis, pestis, fames, et intestina mala Sueciam valde dilacerarunt. Fuit *Birgerus*, qui praeter emendationem legis Upsaliensis, cuius tamen auctor *Torkelius* fuit, nihil laudabile fecit, omnibus adversae fortunae casibus agitatus. *Cap. XI.* proponit *Magnum Eriksonum*, cuius tempore Norvegia cum Suecia coniungitur, potestas vero Sueciae et opulenta, tam quod ad magnitudinem imperii, quam ad opportunitatem mercaturae attinet, vicinas regiones longe superat. In *Cap. XII.* continuatur historia *Magni*, et additur electio regis *Erik Magnusson*: amborum fata in *Cap. XIII.* quod nobis etiam regem *Haakan* sistit, uberius enarrantur. Operae pretium erit hic repetere, quae Auctor de *Lapponia* memoriae prodidit. Erant vero hi *Lappones*, qui se sua lingua *Sabma* appellant, iidem cum *Finnis*, iisque, quoad sermonem et mores, simillimi. Sunt eorum tria genera; alii montani, alii sylvestres, alii piscatores nominantur. Illi montani, non aliter quam olim Scythae, non diu uno in loco consistunt, sed singulis mensibus nova domicilia quaerunt: incunte vero in Norvegiam transmigrant, et autumnii tempore redeunt: nullas habent opes, nullas divitias, praeter machelides Lapponicas, mediocrium greges ad CC, et divitum ad M et CCC excrescunt. Haec animalia dominis parum molesta sunt, sed ipsa sibi alimenta, frondes aestate, hyeme muscum quaerunt. Parte *Lappones* raro vescuntur: machelides, pisces, lac, aliaeque ferae, quas ligneo arcu defigunt, illis sola sunt alimenta: domos habent nullas, sed in tabernaculis panno obductis, aut ligneis cassis, nudi, nulla utriusque generis ratione habita, vitam agunt. Natura proclives sunt ad libidinem, infocundi, laboribus sustinendis parum apti, frigoris, inediae, et nuditatis patientissimi, et velocissimi cursu: summa celeritate calceis ligneis per nivem cursitant: parvis naviculis rapidissima flumina transiunt. Sunt praeterea timidi, pigri, et maiorum superstitioni maxime dediti: adamant artem magicam, et tympanis

nis quibusdam adhibitis, multa ridicula faciunt: quoad religionis doctrinam proxime ad antiquissimos Sueciae incolas accedunt. Deum *Iubmel* credunt auctorem boni, omniumque bonorum spirituum, *Perkel* vero auctorem mali esse: hos olim atrociter invicem pugnasse, altissimisque montibus alterum alterum subruisse: *Thor*, sive *Thier-mes*, medium quendam esse deum, bonum una et malum, hunc spectra et larvas interficere, et Iride pro arcu uti: *Iubmel* olim terram tantopere concussisse, ut omnia undis submergerentur, omnesque perirent, praeter puellam et puerum: hos duo, a deo in altum montem sublato, ibi tutos et salvos remansisse: ex his liberos procreatos, humanumque genus renovatum esse. Idola vel ex radicibus arborum conficiunt, vel per altos lapides repraesentant: haec sanguine oblinunt, his cornua et ossa animalium sacrificant, atque etiam, si votum solvendum, selem, gallum, caprum, agnum: sacra magna religione faciunt: idolo vix conspecto caput denudant, corpus incurvant, et nullo sono edito abrepunt. Observavit Auctor, eos ipsos, quorum ditioni *Lappones* subiecti, prohibuisse, quo minus superstitionis tenebrae dispellerentur: vidisse enim principes, non tam placide Christianos iugum toleraturos esse, quam gentiles, et libertatem suam, et officia erga magistratum ignorant: neque huic iniquitati Evangelica tempora statim finem imposuisse, *Cap. XIV.* exponitur historia regis *Albrechti*. Maiori hic ante dignitatem regiam acceptam amore civium, fama, et auctoritate floruit, quam illa ornatus, ingeniumque eius non ad imperandum, sed ad parendum aptum fuit: Sacerdotum et pontificis favorem omni modo aucupatus est, civibus magnam pecuniae vim extorsit, nimisque sumptibus profusis valde se invisum suis reddidit. Prohibuit tum Upsalense Concilium, gravissimis minis additis, ne quis laicus, vel palam, vel privatim, de rebus fidei iudicaret. Invitavit etiam rex multos e Germania, magnisque eos honoribus cumulavit, qui Sueciae, posteris temporibus, et honori, et utilitati fuerunt maximae. Pontifex Romanus *Gregorius*

gorius IX, intolerabilem in epistolis licentiam ostendit, omnia pro imperio dixit, et immensam argenti copiam ex Suecia collegit. *Cap. XV.* commemorantur res gestae *Margaretæ et Erici Pomerani.* *Margareta* nihil muliebri habuit præter corpus, vereque pater dixisse videtur, errasse naturam, et pro focmina virum effinxisse; callida eadem fuit, nisi vultu, tum amori, tum ambitioni dedita; auctoritatem nobilium attenuare maximopere studuit, liberalitate sacerdotum gratiam captavit, et semper magis Daniae quam Sueciae favit et studuit. Accidit eo tempore cruenta immanitas, a Germanis Stockholmi erga Suecos exhibita, quae eo dementiae processit, ut CC. Sueci, aedibus inclusi, vivi comburerentur. *Margaretæ* huius auctoritate A. MCCCXCVII. *Calmarica* unio trium regnorum, Sueciae, Daniae, et Norvegiae perfecta fuit, e qua Suecia postea multum detrimenti cepit, et quae multarum inimicitiarum, crudelitatum, plurimorumque pactorum, nunquam ratorum, causa et origo fuit. Est denique hoc Seculum XIII, ea de causa memorabile, quoniam eo primae actiones contra sagas institutae sunt. Concilium quidem, A. MCCCCXII. *Arbogae* habitum, multa superstitione somniorum interpretationes, magicas morborum curationes, et vaticinia, sibi disquirenda proposuit. In *Cap. XVI.* pergit Auctor in enarranda historia *Erici Pomerani.* Impetravit hic a pontifice *Martino V.* A. MCCCCXVIII. Academiae instituerdae, Doctorum et Magistrorum creandum, omniumque scientiarum, praeter Theologiam, magistrorum convocandorum facultatem. Verum hoc consilium demum A. MCCCCXXXVIII. perfectum fuit. Anno MCCCCXXXVI. misere necatus est *Engelbrecht* ille, quem maximum libertatis defensorem se habuisse Suecia gloriatur. Instituta quoque fuit a pontifice in Suecia inquisitio haereticae pravitatis. Proponit Auctor fata adversa huius regis tanquam exemplum regis potentissimi quidem; sed omnibus viribus ad onus imperii sustinendum destituti. Accepit *Ericus* imperium, quod totius orbis oculos admiratio.

rationemque in se convertit; idein tanto in contemptu obiit, ut a tenuissimae conditionis homine nihili aestimaretur. Sceptrum, sive taedio, sive otii amore, deposuit, et deinde praedonem maritimum egit: aequitatis et iustitiae interdum studiosus fuit, sed ingenii viribus ad bona consilia perficienda caruit: maximo omnia impetu egit, et subita ira excanduit; nemo tamen illum timuit: in bello infans, atque imperii sustinendi imperitus fuit. Quo accidit, ut neque amaretur, neque timeretur a civibus, qui tamen saepius longius abrepti sunt ira et odio, quam par erat. Nam illi tribuerunt ea, quae nullus mortalium praestare possit, annonae caritatem, inundationes, et alia. Mari semper iniquo Marte pugnavit: nam res maritima, quae inde ab ultimis temporibus Sueciae praesidium et ornamentum fuerat, hoc rege plane fuit neglecta. In matrimonio habuit *Philippam*, foeminam magni animi: haec miseris certissimum fuit perfugium, haec urbes munivit, haec omni ratione mariti famae consuluit: haec cum hostibus fortissimo animo manum conseruit. Verum malam gratiam *Ericus* meritis *Philippae* retulit. In *Cap. XVII.* transit Auctor ad tempora *Christofferi*, et *Caroli Knutsoni*. Ille voluptatibus et libidinibus valde fuit deditus, alacris tamen, commodus, et in seriis maximique momenti rebus iocorum amantissimus. Hic ingentem sibi invidiam odiumque sacerdotum conflavit. Nam certorum hominum accuratas inquisitioni villas et opes eorum subiecit, eo consilio, ut, quae a stupidis hominibus, contra leges Suecicas, vel testamentis, vel aliis modis sibi acquisivissent, recuperaret. *Cap. XVIII.* exhibet nobis turbas in Suecia contra *Carolum Knutsonum* exortas, novique regis *Christiani I.* electionem. Teterri-
 manas hic adspicimus imaginem Archiepiscopi Upsalensis, *Ioens Bengtson*, qui regi bellum indixit, eundem regno expulit, tristissima patriae vulnera infixit, multoque sanguine civium animum, honoris et vindictae cupidissimum, explevit. *Caroli* vitam, Auctor, illustre exemplum perpetui certaminis livoris et virtutis, atque intolerandae licentiae

facierum eorum temporum arbitratum. *Cap. XIX.* exponitur historia *Iohannis II.* magnis adversae fortunae casibus exagitati. Efflouerunt tum primum liberales artes in Suecia, comoediae actae sunt, sed non parum barbariei remansit. En vobis egregium exemplum! In comoedia, quae Christum cruci affixum spectatoribus ostendit, ille, qui Longini partes agit, Christique latus hasta transfodere debet, tam serio rem suam exsequitur, ut personatus Christus exanimis cruce decidat, et infra stantem Mariam lapsu graviore enecet: Iohannes tantopere hoc casu exardescit, ut nulla mora interiecta Longinum perimat; neque tamen impune hoc fecit, sed arreptus capite poenas dedit. *Cap. XX.* exponuntur atrocissimi tumultus, quibus tum Suecia concussa, saevissimumque *Christierni*, tyranni cognomine, imperium. Optat Auctor, ut tam foedam imaginem lectorum oculis eripere possit; sed sanguinem, quo illa picta, minime posse extinguere et deleri. Neque erit, haec vivis coloribus expressa legens, qui non miserorum tristissimam sortem doleat, immanem vero huius Neronis, inquinati civium cruore, nullumque iucundius spectaculum quam caedem suorum habentis, immanitatem detestetur.

*NOVI COMMENTARII ACADEMIAE SCIENTIARUM
Imperialis Petropolitanae. TOMUS IV. ad
Annum MDCCLII. et MDCCLIII.*

Petropoli, Typis Academiae Scientiarum. 1758.

Alph. 3. plag. 1. cum fig. aen. 14. in 4.

Illustris Academia, dum hoc Novorum Commentariorum volumen aliquanto tardius in vulgus edit, operis tarditatem excusat tum ob libros, qui lingua vernacula necessario edendi essent, tum ob operarum et prelorum numerum istuc usque nimis exiguum, neque omnibus, quae imprimenda fuissent, sufficientem; eo autem nunc auxilio, editionem reliquorum maiori alacritate se curaturam

ram liberaliter promittit. Continet autem hic Tomus quartus *Mathematica, Physico-Mathematica, Physica, et Astronomica*. In classe Mathematicorum LEONHARDUS EULERUS, Vir Celeberrimus, neque umquam sine maxima laude commemorandus, utramque paginam facit, et Tomum hunc dissertationibus quinque ornat. In priori exponitur de *numeris, qui sunt aggregata duorum quadratorum*. Notum est, multas esse numerorum proprietates, quarum veritatem huc usque sine demonstratione admittere cogimur; auctoritate FERMATII potissimum permoti, qui eas a se demonstratas esse palam est professus. Ad quod genus cum pertineant permultae eademque insignes proprietates numerorum, qui sunt aggregata duorum quadratorum, Cel. EULERUS earum demonstrationes more suo, h. e. eleganter non minus quam accurate, tradit. Quos quidem numeros, si bina quadrata eos componant fuerint inter se prima, hoc singulare habere Cel. Auctor docet, quod alios non admittant divisores, nisi qui ipsi eiusdem sint naturae, h. e. binorum quadratorum summae. Et quoniam omnes istiusmodi numeri, si fuerint primi, unitate minuti, per quaternariam sint divisibiles, seu in hac formula $4n + 1$ contineantur, memorabile est, vicissim omnes numeros huius formulae $4n + 1$ simul esse duorum quadratorum summas; cuius demonstrationis autem se nondum compotem esse factum vir acutissimus ingenue profitetur, etiamsi veritatem eius extra dubitationem ostenderit; promittit tamen plenam eiusdem demonstrationem, sequenti Commentariorum volumini inferendam. Hic loci ex ista proprietate egregiam satisque facilem deduxit methodum explorandi, utrum numerus huius formulae $4n + 1$, quantumvis magnus, primus sit nec ne? Res omnis eo redit, ut videamus, utrum numerus propositus in duo quadrata resolvi possit, an vero minus? ubi tres modi locum habent. Primo si numerus ille plane non in duo quadrata resolvi possit, eum non esse primum patet, sed duos saltem habere factores formulae $4m - 1$;

sin unico modo in duo quadrata resolvi queat, sintque haec prima inter se, numerum propositum esse primum intelligimus; tertio demum, si propositus numerus pluribus uno modis in duo quadrata resolvable sit, compositus utique est, eiusque divisores inde assignari possunt. Haecenus non sine multo labore reperire licuit, utrum numerus, qui centena millia superat, primus sit nec ne? Nam tabulae numerorum primorum passim exstantes eum tantum terminum attingunt; hinc si maiorum numerorum examen instituendum erat, divisio facienda fuit per omnes numeros usque ad radicem quadratam numeri propositi. Iam vero cum numerus in formula $4n + 1$ contineatur, res longe facilius conficitur; cuius quidem intelligentia ut lectori facilius esset, versus finem dissertationis Cel. Auctor proposuit exempla et specimina non pauca. Qua in re illud notari meretur, quod operatio nulla per divisores fiat.

In secunda dissertatione de *aptissima molarum alatarum constructione* disseritur. Scilicet Geometrae haecenus pro certo habuerunt, ad alas molarum circumagendas vento vim maximam esse, si alarum superficies ad directionem venti sub angulo $54^{\circ} 45'$ fuerit inclinata. Cui quoniam usus refragari videtur, quippe quo docemur, multo maiorem angulum felicius successu adhiberi, non pauci inde ansam sumserunt theoriam arguendi, quod praxi saepius advertebatur. Sed Cel. Auctor docet, angulum istum utique vim maximam praestare, quoad machinam in quiete sit; simulac vero ea motu iam iam impulsam sit, angulo illi nullam praerogativam esse, sed maiorem angulum statui oportere, ut a vento maxima vis excipiatur, atque adeo pro quovis celeritatis gradu circa extremitates alarum inclinationem magis ad angulum rectum accedere debere, quam circa axem. Sed ne hac quidem correctione adhibita, theoria prorsus praxi congruit. Nam si maximus effectus intenditur, non id desideratur, ut potentia alas circumagendi omni momento maxima sit; verum simul celeritas, qua vis agit, considerari debet, cum minor vis, si celerius agit, maiora

maiora effecta dare possit, quam vis maior tardius agens. Itaque Cl. Auctor ante omnia quaestionem ad effectus quantitatem revocat, huiusque mensuram determinare satagit. Considerat autem, uti alias fieri solet, machinae effectum tanquam ponderis cuiusdam elevationem, et, quoniam effectus eo maior aestimatur, quo celerius idem pondus, vel quo maius pondus celeritate eadem in altum tollitur, productum ex pondere in celeritatem, qua extollitur, pro iusta mensura effectus machinae habet. At idem productum aequatur producto ex vi impellente in celeritatem, qua agitur. Ergo et hoc productum est vera quantitas effectus a machina praestandi. Unde etiam scimus, vim parvulam, sat velociter agentem, effectum quamlibet magnum dare posse. Quare Cl. Auctor, ut molarum alatarum effectum a priori determinet, singula alarum elementa considerat, docetque, vim venti alas impellentem, in celeritatem cuiusque elementi ducendam esse, eoque facto summam omnium illorum productorum elementarium daturam esse totum machinae effectum. Atque ex hoc principio generatim definitur molarum alatarum effectus, quaecumque sit earum figura ac dispositio, et quaecumque celeritas motus gyratorii, et deinde methodo maximorum et minimorum inquiritur, et in alarum formam, et in celeritatem motus gyratorii, quo maximus effectus obtineatur. Post haec monet Cl. Auctor, in theoria admitti quaedam, quae praxis non admittat. Quo pertinet neglectus frictionis alarumque crassitiei; item quod ponitur, machinae motum statim ab initio ad uniformitatem ita componi, ut vis impellens cum onere superando in aequilibrio constituat, quod vero in praxi eo evenit tardius, quo maiori opus fuerit celeritate, quae igitur si infinita sit, machina ad hunc statum, quo maximus prodeat effectus, nunquam perveniet. His itaque praemissis, planum facere gestit Vir eruditissimus, theoriam nihil absurdi habituram esse. Sed ista omnia accuratius et plenius ab Auctore exposita, nos in hac nostra brevitate prosequi non possumus.

Dis-

Dissertatio III. et IV. eiusdem sunt argumenti. Prior nova *Elementa doctrinae solidorum* continet; posterior *demonstrationem nonnullarum insignium proprietatum, quibus solida hedris planis inclusa sunt praedita*, exhibet. Utraque Summum EULERUM Auctorem agnoscit. Negari non potest, doctrinam Stereometriae hactenus eo ordine eaque elegantia non expositam esse, ut in systema certum quoddam redacta censeretur possit. Nihil enim in Stereometricis de solidorum partitione in certa genera secundum numerum hedrarum traditur, verum tantummodo species eorum quaedam, ut sunt prismata, pyramides, et corpora regularia, caeteris omissis, absque mutuo nexu et respectu proponuntur. Cuius rei causa in ipsa difficultate quaerenda videtur. Non enim solum angulorum laterumque numerus, uti in geometria plana, in censum venit, sed praeter hedras solidosque angulos, binarum quoque hedrarum concursus, quos Cl. AUCTOR *acies* nominat, considerandi sunt. Ut igitur solida in certas quasdam classes digereret, ad has notas tres respexit, scilicet ad numerum hedrarum, ad numerum acierum, ad numerum angulorum solidorum. Characteres hi certa quadam lege inter se connexi sunt, ita ut in quovis solido hedris planis comprehenso, aggregatum ex numero hedrarum et numero angulorum solidorum existens, numerum acierum ubique excedat binario. Quemadmodum autem in Geometria plana numerus angulorum aequatur numero laterum, indeque fundamentum figuras cognoscendi repetitur; ita et illa lex in Stereometria hisdem commodis inservit. Patet enim, datis binis characteribus tertium in potestate esse. V. c. sit angulorum solidorum numerus = S, acierum numerus = A, hedrarum vero numerus = H ubique erit $S + H = A + 2$ ergo aut $H = A + 2 - S$, aut $A = S + H - 2$ aut $S = A + 2 - H$. Porro uti in Geometria plana omnes anguli figurae simul summi aequantur bis tot relictis, quot sunt anguli, subductis quatuor, ita in Stereometricis summa angulorum singularum hedrarum aequalis est quater tot angulis relictis, quot

solido

solido sunt anguli solidi, dentis octo; et quae sunt plura huiusmodi.

In Dissertatione Vta de motu corporum coelestium a viribus quibuscunque perturbato, agit EULERUS Vir Clar. Astronomiae ex eo tempore, ex quo KEPLERUS orbitas ellipticas excogitavit, Newtonus vero eas validissimis principiis mechanicis asseruit, magnam perfectionem accessisse, paucioresque irregularitates circa motum siderum Geometris molestas esse, norunt omnes. Ii nimirum motus coelestes putantur regulares, qui in sectionibus conicis ita sunt, ut areae circa focorum alterutrum descriptae temporibus proportionales sint; sin secus sunt, irregulares censentur. Ad legem illam veluti ad amissim moveri videntur planetae principales, unde et in Tabulis Carolinis Aphelia eorum immota sumuntur; neque iam alia in motibus eorum irregularitas admittitur, nisi quatenus a KEPLERI regulis aberrant. At in luna animadverta est talis aberratio admodum magna, eiusque motus iudicantur maxime irregulares. Neque irregularitates circa motum Saturni ignotae sunt. Quin nullius sideris motus regulis KEPLERI prorsus congruit, uti vel ex motu Apheliorum et nodorum, quae in Tabulis Astronomicis mobilia ponuntur, cum ex mente KEPLERI quiescere deberent, satis patet. Talis vero irregularitas, si per motum lineae absidum repraesentari potest, vix sentitur, dum tabulae a regulis illis non videntur discedere; sin et excentricitas variabilis sumitur, et aequatio alias correctiones postulat, irregularitas magis sentitur. Irregularitates autem non admodum magnae ita satis commode definiuntur, ut motus regularis quidam a vero minime recedens pro fundamento ponatur, aberrationesque ad continuam tum lineae absidum, tum excentricitatis ipsiusque orbitae mutationem revocentur. Atque huic functioni, ad calculum Astronomicum maxime accommodatae, potissimum inhaeret Auctor noster, ac simul ex mechanicis repetit, motui accidere irregularitates, statim atque directio virium sollicitantium non ad fixum punctum fiat, neque hae quadratis distantiarum

rum ab eo proportionales sint, sumitque, planetam, praeter vim quadrato distantiae reciproce proportionalem, ab aliis etiam viribus quibuscunque sollicitari. Quibus ita tititur, ut planetae motum ad orbitam variabilem revocet sic, ut et situs lineae absidum, et excentricitas, et latus rectum, fiant quantitates variables, ex datis viribus perturbantibus ab Auctore determinatas. Unde anomalia vera isti variabilitati consentanea ad quodvis tempus deducitur, motusque planetae prorsus cognoscitur. Omnes has magni EULERI dissertationes summa cum animi voluptate perlegimus.

Classis Physico Mathematica continet 1) GEORGII WOLFGANGI KRAFTII *Resolutiones Problematum ad Architecturam civilem spectantium*. In hac dissertatione Celeberrimus, dum viveret, AUCTOR, mathesin sublimiorem ad Architecturam civilem applicat, atque eius ope varia problemata de fornicum tectorumque rectilineorum constructione solvit. Post varia autem, quibus aliorum, veluti SERLII, DURERI, HARTMANNI, GREGORII, COUPLETI, POSTHEMII, errores corrigeret, in medium prolata, putat, secundum quamlibet curvam construere fornicem firmum licere, hinc Architecto liberum esse, eligere illam, quae ipsi ob alias rationes placeat. In primis venustatis ratio haberi solet, cuius fundamentum duplex est. Invenustus scilicet est fornix, sive partes aut inter sese, aut cum fulcris, quibus innitur, poplitem sensibilem efficiant, sive partes subito multumque immutent curvaturam. Curva igitur, quam fornicibus accommodatam putare solent Architecti, quamque Auctor parabolam esse post LA HIRIUM ostendit, reiecta, arcus semicirculares, aut semiellipticos, fornicibus gratiam venustatemque maximam conciliare decet. De tectis rectilineis AUCTOR ostendit, tectorum eanthoria ab impositis tegulis aequaliter premi, sive depressius, sive altius tectum sit; attamen in altioribus metum fracturae maiorem esse ideo, quod propter vestim longiorem maiori momento in iis, quam in depressioribus, agat pressio ista. Postea COUPLEUM, qui minorem tectis altioribus

rioribus impulsu assignavit, taxat, tectumque altius maiori, quam depressius, vi extrorsum premere evincit. Dissertationem claudit solutio quaestionis de testis *Manfardici*, ita construendis, ut, quoad fieri possit, illa ipsa se teneant in aequilibrio, neque usquam absque necessitate praegravent. Cuius solutionem iam dedit *COUPLÉTUS* in *Mem. de l'Academie des Sciences de Paris*, 1731. Lectoribus igitur harum rerum intelligentibus iudicium liberum relinquit Auctor noster, utram alteri praeferre velint.

Ceterae dissertationes, ad hanc classem pertinentes, a *W. RICHMANNO* conscriptae sunt. Qui in *Ida de virtute magnetica absque magnete communicata, experimenta a se capta descripsit*. Quae quanquam paulo ferius, et postquam ea res ab aliis doctis viris multum exulta est, lucem adspiciunt, non propterea tamen inutilia sunt censenda. Experimentum primum docet, lamellam ex chalybe molli, politam, ope veru in linea magnetica meridiana suspensam tritu fieri magneticam, et duplo quidem maiori gradu, quam in *MICHELII* experimentis. Experimento secundo usus est, ut inveniret causas, vim magneticam talis laminae debilitantes, quae sunt: vehemens saepiusque repetita prolectio in pavementum, inflexiones in multis locis factae, candefactio, malleatio, contrarii ductus situ lamellae inverso per veru facti. Totam tamen vim vehementi lapsu aut inflexione debilitatam, tritu restitui discimus ex tertio experimento. Lamellae candefactae virtutem magneticam difficilius receperunt, quam politae non candefactae, uti docet experimentum quartum. Praeterea monstrat viam ac rationem, antea, quod sciamus, non animadversam, qua vis magnetica valde augeri possit, dum fulcra ferrea adhibentur, quibus lamina, quam magneticam reddere volumus, imponenda est. Quod *MICHELIVS*, quoniam non commemoravit, ignorasse videtur. In dissertatione tertia *RICHMANNUS* inquisivit in legem decrementi et incrementi caloris solidorum in aere, ita quidem, ut experimentis, magna solertia institutis, evinceret, neque a densitate, neque a

cohaerentia absoluta, neque a duritie corporum proficisci proprietatem ipsorum, qua calorem maiori minorive pertinacia retineant, aut avidius segniusve assumant, legemque, quam hac in re sequatur natura, etiam nunc ignorari penitus. Ipsa experimenta recensere vetat spatii angustia. Praeter experimenta, ad scopum Auctoris facientia, inveniuntur alia quaedam, ad quae capienda invitavit observatio illa satis cognita, aquam in phiala contentam, ebullienti aquae immersam, vehementius quidem incallescere, at nunquam usque eo ut ipsa ebulliat. Inde sumit ansam curatius rem eam rimandi, reperitque, vix unquam ultra 205° ascendere thermometrum Fahrenheitianum, si immergatur aquae contentae vase metallico, quod maiori ebullientis aquae copia undique cinctum est, quod tamen thermometron ebullienti aquae immediate immersum semper ad 212° ascendit. Idem auctor in dissertatione quarta descripsit *tentamen, solutionem in diversa temperie ad mensuram reducendi*. Salia ab aqua ocyas seriusve solvi, prout magis minusve serveat aqua, nemo nescit. An vero constanti ac perpetua lege velocitates solutionum in ipsa caloris ratione sint, ignoratur. Auctoris experimenta docent, esse solutionum celeritates, sub temperiebus 42° et 84° , quam proxime uti 1. ad 2, adeoque, pro hoc casu, solutionum celeritates fere esse in ratione graduum thermometri Fahrenheitiani, qui temperiebus fluidi solventis respondent. An lex haec etiam in ceteris obtineat, non liquet. In dissertatione quinta RICHMANNUS proposuit *tentamen, rationem caloris respectivam lentibus et thermometris definiendi*. An thermometris ipsa caloris incrementa mensurari queant, peritiores iure dubitarunt. Thermometron enim nil nisi voluminis Mercurii, thermometro contenti, augmenta exhibet, quae ut caloris incrementis exacte respondeant necesse non est. Auctor igitur conatus est tum definire, an vere augmenta dilatationis in maiori ratione crescant, quam caloris incrementa; tum legem ipsam detegere, ad quam ex dilatationis augmento augmen-

augmentum caloris, et vicissim, reperiri possit. Ad hunc scopum usus est lentibus convexis, quae radiorum solarium cylindros in conum cogunt colliguntque sic, ut in diversis post eas distantis inverfam quadratorum distantiarum a foco rationem servant calores. Conis illis radios thermometra prorsus concordantia et aequae mobilia, quantaque iisdem temporibus in utroque fuerint Mercurii dilatationis incrementa, sculo observavit. Inde quidem reperit, theoriae non penitus adversari experientiam, quod scilicet dilatationis incrementa in maiori ratione crescant, quam caloris incrementa; legem vero ipsam detegere non potuit. Tandem dissertatione sexta de *Indice electricitatis, et eius usu in definiendis artificialis et naturalis electricitatis phaenomenis*, tractavit RICHMANNUS, suisque laboribus finem imposuit, paulo quippe post elaborationem dissertationis, singulari sibi pauloque duriori fato rebus humanis ereptus, verusque martyr factus. De construendo indice electrico iam ante multos annos cogitaverat, ipsamque rem non infeliciter exsecutus erat, uti Commentariorum Petropolitano- rum Tomus XIVtus docet. Inventum ibi expositum in hac dissertatione paucis repetit, quaeque in instrumento tunc descripto desiderentur, ipse indicat. Cum autem, quomodo vitiis instrumenti mederetur, quaereret; nova indicis talis constructio animo se obtulit. Hunc delineavit, satisque ample descripsit, experimenta vero ope eius capere non potuit, morte praeventus. At neque indicis descriptio a nobis expectabitur; neque ipsa experimenta, ope prioris indicis instituta, egregia sane, compendium admittunt. *Classis Physica* continet variorum Auctorum lucubrationes. Primum locum tenet ABRAHAMI KAU- BOERHAVII *dissertatio de cohaesione solidorum, in corpore ani- mali*. Quae profecto dissertatio caeteris eximii scriptis eruditissimi Auctoris prorsus similis, atque tum rerum ubertate, tum sermonis elegantia, admodum commendabi- lis, lectuque iucunda est. Observationes paucas inde delibare brevitatis nostra permittit. Bis dissecuit Auctor Petropoli

Elephantem, partesque diversimode præparatæ servantur eo iucundiores aspectu, quo sunt magnitudine notabiliores, tanquam in quibus nudo oculo apparent, quæ in minoribus animalibus non nisi per microscopia distinguuntur, tam ad reptatum ultimorum vasculorum, quæ per coloratam materiem injectam rigescunt, quam ad fabricam telæ cellulosæ subtilissime solutam, sed in primis ad fibrarum muscularium decursum, quas arte sua ultimas dissolubiles, nec crassiores, nec magis opacas, comperit, quam, quæ in hominibus et diversæ magnitudinis animalibus inter se sunt simillimæ. Unde didicit, musculorum robur non a crassitie singularum fibrarum, sed ab earum multitudine proficisci, dum plures simul iunctæ ex fasciulis adunatis crassioribus, musculos torosiores efficiunt, in actione synchronæ, adiuvente forsan longitudine in directione partis movendæ, ex pluribus elementis conflata. Sed et in hoc animali lamella tenuissima de osse demta, et microscopio examinata, fibras visu ultimas distinguendas exhibuit, quam in alio animali haud crassiores, sic ut hic rursus copia robur efficiat. Quæ in musculis et ossibus, eadem in membranis cernuntur, dummodo ab omni alieno liberentur. Peritonæum in elephante tenue est, ut in homine. A me asservati, ait Auctor, ex eodem animali portionem omenti in liquore spirituofo suspensam, amoenissima subtilitate pellucidam, aliamque exsiccata, quæ ex tenuissimo quasi serico eleganter contexta apparet. De nervis eadem notanda sunt. Quæ et novissima dissectio testudinis maritimæ confirmavit. Reliquas observationes anatomicas et chymicas lectorum nostrorum diligentiae commendamus. Dissertationem hanc excipiunt descriptiones quorundam animalium a Cel. ION. GEORG. GOMELING factæ, dum per vastissimum Sibiriae regnum iter faceret. Animalia illa sunt: 1) *Mus aquaticus exoticus*, CLUS. *Auctor.* RAI Syn. Quadrup. pag. 217. RAI *Mus exoticus*, et loco nata, et descriptione respondet mure huic. Tantum proportio pedum longe alia in descriptione

ptione RAIi explicatur, quam GMELINUS deprehendit; fortasse quia RAIi descriptio ex pelle facta, vel ex CLUSIO desumpta fuit, de cuius descriptione RAIUS eandem suspensionem movet; in *Comment. Ac. Sc. Paris. 1725*. SARRAZINUS murem, Moschum redolentem, Americae incolam, describit, a quo differt, quem GMELIN descripsit. Ipsas differentias lector ipse videbit, nec non illa, quae ILLUSTRIS ACADEMIA, qua solet solertia, in parte Commentariorum historica addidit supplementa. 2) *Descriptio Rupticaprae cornubus arietinis*, cuius nullum adhuc in auctoribus historiam naturalem illustrantibus vestigium exstat. Viva describitur, dissectio anatomica enarratur, ac delineatio adiecta cernitur. Et circa hoc animal ILLUSTRIS ACADEMIA suum orbi litterato inserviendi studium abunde comprobat. 3) *Descriptio animalis Moschiferi*, KOBARGA dicti, cuius delineatio data non est, quoniam ea, quam ISBRAND IDES dedit, meliorem ab exemplis mortuis desumi posse desperavit GMELINUS. At eo diligentius facta est descriptio animalis, eiusque dissectio. Caro huius animalis incolis in escam cedit. Masculi caro levem odorem moschi spirat; foeminae vero omnis odoris expers est. Afirmat Cel. GMELINUS, ea, quae in MARTINII Atlantae Sinico de Moschi ex carne huius animalis praeparatione exstant, tam vana commenta esse, ut de iis silere satius sit. Diligentissime describitur folliculus, qui Moschum continet. Non vidit GMELINUS glandulas illas, quas LYCAS SCHROEGERIUS ad meatus moschiferi orificium a se observatas esse scribit. Bona microscopia adhibuit GMELINUS, ut glandulas discerneret, cum probabile sit ipsas adesse; sed visum eius fugerunt. Vasa sanguifera se vidisse credit, nec tamen distincte, multo minus igitur, ubi originēs moschi sint, percepit. Neque in huius animalis historia amplificanda desiderari diligentiam suam, vix satis laudandam, sinit ILLUSTRIS ACADEMIA. Has descriptiones sequuntur GEORG. WILH. STELLERI Observationes quaedam, nidus et ova avium concernentes. Quas dum colligeret,

IOSEPHI

IOSEPHI PROSPERIS ZINNANI, Comitis, de ovis et nidis avium commentationem, Venetiis, 1737. editam, videre non potuit. Pergratum igitur erit harum rerum curiosis, utriusque Auctoris scripta inter sese conferre, atque animadvertere, in quo secum consentiant, aut a se discrepent observationes, in quibus mundi angulis adeo distitis factae. STELLERUS quidem multus in eo est, ut refellat sententiam eorum, qui ex nidis et ovis avium confici methodum ornithologicam posse crediderunt. Deinceps generales animadversiones de diversitate ovorum et nidorum proponit. Tandem singula ova diversarum avium a se visa, qua magnitudinem, colores, et maculas ipsis inhaerentes, describit, et viginti novem ova in quatuor tabulis delineata curioso lectoris oculo subiicit. Ultima scriptio huius classis Auctorem habet IOSEPHUM ADAMUM BRAUNIUM, qui *observationes meteorologicas annorum MDCCXLIV-MDCCXLVI. cum animadversionibus et conspectariis* memoriae prodidit, quas compendium non admittere nemo non videt.

Tandem Classis Astronomicae scripta haec sunt: 1) *Methodus investigandi Parallaxin lunae et planetarum, eclipsibus stellarum fixarum a luna et planetis innixa*, Auctore A. N. GRISCHOW. Cum nemo sit, qui nesciat, quanti intersit scientiae geographicae, et rei nauticae, theoriam lunae magis magisque perfici; non opus habemus, laudabiles celeberrimi GRISCHOVII conatus pluribus commendare. Posteaquam vir laudatissimus tum de amplissimo parallaxeos lunae usu, ad accuratius condendas tabulas lunares, tum vero etiam de maximis difficultatibus negotium istud prementibus, nec non de summo studio, quod celeberrimi Astronomi, cum veteres, tum recentiores, HIPPARCHUS, ARISTARCHUS SAMIUS, PTOLOMAEUS, TYCHO BRAHE, HALLEY, et alii, in id impenderunt, perdocte disseruit, atque in primis itineris, quod Cl. ABBAS DE LA CAILLE, Astronomus Gallus, in Promontorium bonae spei suscepit, mentionem fecit; recte iudicat, ne hoc quidem instituto superatum iri difficultates omnes; neque dubium esse, quin

quin parallaxeos lunae quantitas, aequae ac planetarum, methodis diversis, iisdemque tutissimis, magis atque magis definienda sit. Ex hoc genere esse methodum, innoxiam observatis eclipsibus fixarum a luna, quam adhuc, non satis bene, neglexerint Astronomi. Cum enim istiusmodi eclipses satis frequentes simulque momentaneae, ac propterea a quibusdam ad longitudines terrestres accuratius definiendas satis feliciter adhibitae sint; nihil prohibere, quo minus parallaxeos lunaris quantitati frequentius et in diversis lunaris orbitae punctis investigandae inservire queant, si locorum quidem data fuerit differentia meridianorum. Negandum quidem non esse, ad id necessarias esse observationes in locis terrestribus longissime disitis. Sed hanc difficultatem nostra aetate non esse insuperabilem, cum vel in solo vastissimo imperio Russico constituti duo observatores correspondentes, viam sibi ad parallaxin lunae hac methodo determinandam patefacere queant. Quodsi enim observatorum alter in specula Astronomica Petropolitana, alter in extrema ora peninsulae Kamtschatkae, ponatur, meridianorum differentiam gradibus 125. maiorem fore. Atque tantummodo necesse esse, ut observator horologio oscillatorio Astronomico, tubo et quadrante munitus, in terra Kamtschatka observandis eclipsibus invigilet. Nostram autem methodum admittere duos diversos processus, quorum alter soli observato momento vel emersionis, vel immersionis, stellae cuiusdam fixae innitatur, alter vero magis intricatus, et momenta tum immersionis, tum emersionis postulet. Hoc altero difficiliore in aliud tempus opportunum dilato, priorem hac dissertatione persequitur, atque data ad problema hoc solvendum necessaria, postea ipsam solutionem duorum problematum, rem causamque continentium, proponit, quae fere haec sunt; Dato momento immersionis stellae fixae, cuius locus apparens, ad diem eclipsios reductus, accuratissime datur, datisque ad idem momentum differentia altitudinum stellae et centri lunae, diametro lunae apparenti, nonagesi-

mo eclipticae gradu eiusdemque altitudine, invenire differentiam latitudinum stellae et centri lunae, nec non distantiam lunae in ecliptica a coniunctione visa. Alterum problema sic habet: Datis immersionis stellae post lunam e binis locis terrestribus longe disitis, positione datis, observatae momentis, nonagesimo gradu eclipticae, eiusque altitudine, una cum loco lunae viso respectu stellae occultatae, ex observationibus ad praedicta momenta deducto, et motu lunae vero horatio in longitudinem determinare, eius parallaxin horizontalem. Optat Illustris Academia, ut observator idoneus et indefessus inveniat, qui in tantum, quantum ad observationes illas necessarium sit, tempus, sedem in Kamtschatka figere non detrectet. Qui nisi inveniat, observationes tamen ex altera parte Londini, aut in specula Astronomica Grenvicensi, ex altera in oppido Nertschinsk, cuius ager agricultura et re pecuaria satis colitur, institui posse, cum duo illa loca pariter sub eodem fere parallelo sita sint, neque multo minori intervallo, quam Kamtschatka a Petropoli, distent. Quin Astronomos Pekinenses ex Iesuitarum familia, sub eodem fere meridiano cum oppido Nertschinsk habitantes, operam suam huic negotio, si rogati fuerint, daturos esse sperat. In secunda descriptione idem Cl. GRISCHOVIVS accurate descripsit *insolitum lumen australe*, Petropoli d. 6. Nov. st. v. 1751. circa h. 9. p. m. visum. Rutilans fuit, duosque circiter gradus longum, in ipso horizonte australi extensum, in seram usque noctem in eodem loco, nulla observata figurae variatione, subsistens. Suspicebatur Vir Cl. splendorem illum a stella primae magnitudinis Fomahant, horizonti Petropolitano proxima, venire, sed vesperi stellam illam a loco luminis istius sat longe abesse observavit. D. 7. Nov. cum crepusculo, stellis primae et secundae magnitudinis iam conspicuis, coeloque undique pulcre sereno lumen id rursus eadem figura se praebuit conspicendum, 10. circiter gradibus a pristino loco, in ipso vero horizonte orientem versus distans, eodem loco permanens
ad

ad h. 9. p. m. usque, quo nempe tempore massa rutilans spatio horae ostantis nubecula turbida cingi, subitoque radiationes fulgurationum non dissimiles, ex ipsa massa rutilante surgentes, sese undantes, per totum coelum diffundere visi sunt. Nullum per hosce dies aurorae borealis vestigium fuit. Cl. GRISCHOW putat, lumen hoc, non inepte, probandis mutationibus tempestatum, lumen boreale subsequenter, inservire videri, cum ventus biduo continenti ex NNW. spirans, ipso; quo lumen australe resolutum radios emisit, momento, ex eadem plaga australi flare coepit, tempestatisque mutatio satis notabilis, nivisque solutio fuerit infecuta. Totum tandem volumen claudunt labores Astronomici GODOFREDI HEINSII Collegae nostri, et apud nos Mathematicum Professoris dexterrimi. Quae cum observationes sint Lipsiae habitae, paucis tantummodo verbis a nobis indicari possunt. Prima est observatio eclipsis primi ac secundi satellitis Iovis, Lipsiae habita anno 1749. scilicet n. die 16. Septembr. quo Iupiter oppositionem cum Sole paulo post meridiem celebravit. Quae quidem observationes, etiamsi non Geographiae summo rigore, theoriae tamen Satellitum inservire possunt, cum loca istorum et geocentrica et heliocentrica simul respiciant. Scilicet tempore oppositionis Solis et Iovis, ob umbram Iovis ab eius disco tectam, observatio immersionis emersionisve immediata fieri nequit, sed nonnisi observatio appulsuum disculi Satellitis ad Iovis marginem, ad quos bene discernendos Tubum Gregorianum sic composuit, ut obiecta secundum diametrum 97. vicibus amplificarentur. Atque sic, coelo simul optime favente, nitide conspici poterunt et Satellites et fasciae Iovis. Praeter fascias, quae versus borealem et meridionalem Iovis marginem conspicuae esse solent, duae maiores, ad sensum inter sese parallelae, discum Iovis traiecerunt, ita ut extremitas tum borealis, tum australis, a centro disci abesset $\frac{1}{2}$ diametri Iovis, et unaquaeque dimidio huius intervalli centrum versus lata esset. Post haec accurata descriptio ipsarum observa-

servationum die 16. Septembr. die 10. Novembr. die 24. Decembr. habitatum legitur, ad quam lectorem ablegare cogimur. Has observationes sequitur observatio eclipsis lunae partialis die 13. Decembr. 1749. Quam excipiunt observationes meteorologicae; porro observatio eclipsis Solis anno 1750. die 8. Ian. st. n. temp. civil. horis antemeridianis Lipsiae habita, una cum residuo observationum Lipsiae anno 1750. st. n. habitatum, quo potissimum observationes eclipsis lunae totalis die 19. Iunii 1750. Veronae, Cassellis, Berolini, Goettingae, habitatae recensentur, indeque locorum eorum meridiani a Lipsiensi distantia eruitur; describitur porro occultatio θ Serpentarii a luna die 12. August. 1750. His iunguntur rursus observationes variae meteorologicae. In parte huius Voluminis historica recolitur memoria duorum virorum longiori vita dignissimorum, RICHMANNI nimirum, et ABRAHAMI KAAU BOERHAVII. In huius Biographia dicitur, periisse ultimum Boerhaviani nominis heredem, nulla, cum coelibem vitam vixerit, posteritate relicta; superesse autem fratris natu maioris, HERMANNI, filiam, coniugem CAROLI FRIDERICI KRÜSE, Medicinae Doctoris, et Legionum Praetorianorum Medici, et Academiae Socii, qui etiam *Scripta Boerhaviana posthuma*, quorum editionem in disputatione hoc volumine contenta ABRAHAM KAAU promiserat, post huius obitum in vulgus editurum se esse, spem nobis gratam facit.

TEMPE, ANECDOTA SACRA VARIA VIRORUM quondam doctissimorum Opuscula inedita, ad Antiquitates Ecclesiasticas, et Theologiam Exegeticam Patriasticamque spectantia, complexa. Publici iuris fecit et praefatus est IOH. DIETERICUS WINCKLERUS, S. Theol. Doctor, et Ecclesiarum Hildesensium Superintendens.

Halae

Halae Magdeburgicae, typis et impensis Ioh. Jac. Curtii,
1758. 1. Alph. 14. plag. octonis.

Qui in edendis aliorum opusculis interitum metuentibus versantur, iis hanc primam legem scriptam esse cupimus, ut ea duntaxat in hominum doctorum conspectum producant, quae perire nefas fuerit, neque eripiant blattis cibum, melioribus convivis indignum; alteram, ut fide summa reddant luci publicae huius generis scripta, si vel sint in iis, quae ipsi non probent. Horum utrumque *Winklerus*, Vir S. R. recte observavit in exprobranda sylloge, cuius indicem adscripsimus. Nam licet singulis, quae illa complectitur, libellis, non eadem laus debeatur; sunt tamen in unoquoque, maiora hinc, illinc minora, quae gratum nobis esse iubeant munus, protrahendis his anecdotis in Theologos collatum.

Primo loco, et merito suo, posita eminent *Ioh. An. Pag. 1-228. Aerae Schmidii*, S. Theol. quondam Doctoris, eiusdemque et Antiquit. S. Prof. Publ. Ord. in Acad. Iulia, Abbatisque Mariaevallensis, *Fragmenta Lexici Ecclesiastici maioris*. Historiae quidem et antiquitatis Christianae peritia paucissimi hoc Seculo Schmidium vel aequarunt, vel viccrunt. In primis ritus Christianorum antiquos, vocesque his designandis usurpatis, penitus sibi perspectas fuisse, cum Dissertationibus plurimis, tum publicato A. 1712. *Lexico ecclesiastico minore*, docuit. Sed parabat ille iam tum eiusdem argumenti *Lexicon maius*, in quo ipsa auctorum loca excerpturus erat, et potiores scriptores, qui de quavis materia data opera commentati sunt, indicaturus. Huius artem consilii fructum cum obitu Viri Doct. interiret, initia solum operis; ad vocem *Baptismus* perducti, in scriniis eius inventa sunt, quae postea in bibliothecam Christ. Mündenii, sacrorum nuper in Francofurtana ad Moenum urbe praefulis, pervenerunt; cuius denique post fata *Winklerus* nostro; aere redempta, possidenda cesserunt,

qui quidem publicam potius rem fragmentum hoc esse voluit, quam privatum suppellectilis suae ornamentum.

Istius ergo telae vix coeptae pulchritudinem inspicientes, non possumus quin abruptam fuisse vehementer doleamus. Nam pro insigni, qua pollebat, lectionis copia, multa hic *Schmidius* sagaciter eruta collegit, composuit apte, et clariora illustrando fecit, quae vel minus recte tradita essent ab aliis, vel manca apud eos hiarent, vel certe dispersa in libris plurimis laterent. Voces autem ecclesiasticae, ad Alphabeti ordinem explicatae ab Auctore, quales sint, quam variae, quam late per veteris mediæque aevi Secula patentes, imo nostrae etiam aetati lucem praebentes, adpositis plerisque earum docebimus.

A et Ω. Adicitur sigli huius Apocalyptici diversa Patrum interpretatio, eiusdem in monogrammate Christiano, et in haeresi Marci, usus; tandem ostenditur, τὸ A musicam quoque notam esse. *Abascantus*, seu ἀβασκαντος, qui tutus est ab invidia, apud Tertullianum. *Abba*, vel *Abbas*: ubi de vocis primaeva significatione, tum de abbatum, qui monachis praeficerentur, origine, electione, publicatione, confirmatione, benedictione, depositione, sepultura, rebus aliis ad eos pertinentibus, pag. 8—28. disputatur. *Abbas Abbatum*, qui titulus Cassinensi Abbati, omnium Occidentis Abbatum quasi Patri, debetur. *Abbas Canonicus* et *Canonicorum*, qui Monachorum Abbati opponitur. *Abbas Capellae Palatinae*, qui Palatinis Oratoris et sacellis praefectus erat. *Abbas Cardinalis*, cui privilegium et nomen Cardinalis concessa sunt. *Abbas Commendatarius*, *Abbas Episcopus*, *Abbas Exemptus* et *non Exemptus*, *Abbas Laicus*, (ad quam vocem plura ex mediae aetatis moribus adferuntur non vulgaria,) *Abbas Miles*, *Mitratus*, rel. *Abbatia*, *Abbatissa*, de cuius electione, benedictione, officii, cet. multa traduntur. *Abbreviatores*, Brevium Pontificiorum scriptores. *Abecedarium*, s. *Abecenarium*, s. *Abeturium*, cet. *Abecedarius Psalmus*. *Abelitae*, s. *Abeliani*, secta hominum, matrimonii veram legem corrumpentium,
de

de qua locus Augustini, et Auctoris Praedestinati, coniecturae item eruditorum, nominis notationem scrutantes, hic leguntur. *Abiuratio*, eiuratio terrae et provinciae. *Ablutio*, partim manuum Sacerdotis in Missa, partim pueri post baptismum. *Abraxas*, s. *Abrafax*, *Abrenunciare Diabolo pompae et cultui eius*, (quae formula ex Patribus diligenter illustratur,) *Abida*, s. *Apfida*, fornix, arcus, *Abolutio*, *Abolutionis dies*, feria V. ante Pascha, qua poenitentes absolvi solebant, cet. *Abstentus*, vox Cypriano familiaris, pro excommunicato. *Abstinentia*, pro exclusione a communicatione, apud Fulbertum Carnotensem. *Acacia*, graec. ἀκάκια, *innocentia*, apud Tertullianum. *Acahifus*, graec. ἀκαήσιος, sessione carens, epitheton Virg. Mariae. *Accensor*, *Acceptorium*, in S. Bonifacii epistolis; nisi tamen illic, quod nobis quoque cum Fraxineto s. Cangio placet, legas *Excerptorium*; *Accubita*, vel *Accubitus*, *Acephali*, Eutychnorum factio, *Acephali*, clerici apud Isidorum, *Acephala* regio, quae nulli episcopo subiecta est. *Acheropoeta*, graec. ἀχεροποιήτωρ, h. e. non manufacta, vox designans imagines Christi et Deiparae, quae traduntur divinitus, vel arte angelica, non humana, pictae; qualium hic census instituitur. *Achresti*, ἀχρηστοί, ethnicorum in Christianos convicium apud Tertullianum, cuius locus in eam rem integer adscribitur; *Acoemeti*, graec. ἀκομήτωρ, *insomnes*, nomen Monachorum Byzantinorum, quod in eorum monasteriis noctu diuque sacra peragerentur; cuius moris alia quoque excitantur exempla; *Acoemetae*, ἀκομήται, lucernae in Ecclesia perpetuo ardentes; *Acoluthia*; ἀκολυθία, preces et officia ecclesiastica. In hac autem iam voce littera A desinit; unde facile intelligitur, hanc ipsam litteram inchoatam potius a Schmidio, quam absolutam quoad omnes voces fuisse.

Venimus ad litteram B, (pag. 113.) de qua idem dixerimus. B nota musica est apud Notkerum, quae pro V etiam crebro occurrit. *Bacalaris*, praedii rustici species, *Baccalarii*, s. *Baccalauri*, *Bachellarii*, cet. *Bacile*, vas aquarium,

rium, *Bacterius*, Βακτηρία, baculus, *Bastroperatae*, philosophorum nomen, quod baculum et peram deferrent. *Baculus pastoralis*. Huius materiam, formam, (utriusque iterum mysticas rationes,) clericos, quibus competierit olim, hodieque competat, originem et usum, accurate Auctor persequitur. *Baculi auditorum*, in templis olim, quum stantes orarent et auscultarent fideles, adhibiti. *Baculi cantorum, monachorum poenitentium, ad processiones, cet.* *Baion*, graec. Βαίς, palma, s. ramus palmae, unde ΒαίοΦόρος, dies palmarum. *Batulus*, Βαίσιλος, paedagogus. *Batuli Abbatum*, eorum officiales domestici. *Batuli Ecclesiae*, ministri Ecclesiae, in processionibus publicis cruces et candelabra portantcs. *Batuli horarum Ecclesiae, et Obituum notorum*. *Baiulivi* vel *Baillivi*, praesides, s. magistratus. *Balandrana*, pallii species. *Balare*, s. *Ballare*, saltare, choreas ducere, a graec. βαλλίζειν. *Ballatio*, *Ballimathia*, saltatio. *Baldakinus*, s. *Baldechinus*, pannus omnium dicitissimus, Baldaeco, s. Babylone in Perside delatus. *Balma*, lapis sepulchralis. *Balnea* in monasteriis. *Baltheus* clericorum, et mundialis, s. secularis. *Bannum* et *Bannus*, *Bannum mittere* et *ponere*, *Bannum Pacis*, *Bannus Episcopi*, *Bannire*, *Bannum Christianitatis*, *Bannum Regale*, *Synodale*, *Scabinatus*, alia his adfinia, pro varia vocis potestate.

Postrema Schmidianam diligentiam occupavit *Baptismi* vox, a pag. 116 — 228. pertractata. Nomina baptismi apud veteres Christianos, v. c. Φωτισμός, alia, omissa hic sunt, suis fortasse quodque sub litteris reponendum. Ritus autem baptismales omnes curatius hoc loco explicantur. Proponuntur primum octo baptismatum genera; posthaec de causa efficiente baptismi, de laicorum, mulierum, puerorum, ac infidelium iure baptizandi; de materia baptismi, de baptismo per arenam, de immersione, emersione, et aspersione, de formula baptizandi, de obiecto baptismi, de eiusdem fine et effectibus, loco denique, tempore, et ceremoniis administrati in Ecclesia baptismi, ita quaeritur, ut loca scriptorum Ecclesiasticorum, et exempla ab iis prodita,

dita, largiter effundantur. Tribuit etiam Auctor hic locum *Baptismo super mortuis*, 1 Cor. XV, 29. pag. 219. sed nihil egit aliud, quam ut duodecim diversas interpretantium hanc phrasin sententias proferret, nullamque ex iis recipendam esse ostenderet. Ipse rem in medio reliquit. Nos primam sententiam, quae nimirum baptismum ad sepulchra Christianorum hic spectat, non male exornari posse credimus.

Succedit *Godofr. Christ. Bosii*, Theol. quondam D. Pag. 219—
et ad d. Thomae Archidiaconi Lipsiensis, *de Anathemate* 262.
Commentatio Philologica. Eam Ven. Wincklero concessit.
Celeb. Academiae Iuliae Theologus, I. B. Carpzovius. Est
autem summa praedlectionum, a b. Auctore Lipsiae anno
1663. habitarum, ut Licentiam summos in Theologia ho-
nores capessendi impetraret. Evolvit primum vocis,
anathemata, etymologiam, homonymiam, synonyma et co-
gnata; dein causam efficientem, obiectum, formam, fi-
nem, et effectus illius scrutatur, non levi usus Scriptorum
adparatu. De nonnullis distinctius dicendum erat, v. c.
de Iohanne Antiocheno pag. 253. de Origene post fata ana-
themate percusso pag. 257. cet. de aliis etiam plenius et
rectius. In universum tamen laudanda Auctoris opera.

Hanc excipit *Petri Zornii*, in Gymnasio primum Se- Pag. 263—
dinensi, deinde Thoruniensi Professoris, huiusque Recto- 408.
ris et Bibliothecarii, *Delineatio Theologiae Patristicae, se-
cundum ordinem locorum theologicorum adornata*. Ediderat
iam Giessae anno 1709. Auctor Vindicias S. S. P. P. per
omnes fidei articulos, Iohannis Dallaei libris de usu et ab-
usu Patrum oppositas, ficto quidem Perzonii nomine: sed
cum in eo libello, quem postea in Opusculis suis sacris re-
cudi fecit, defensorem Patrum egerit, in hac *Delineatione*
historicam magis de theologia eorum narrationem contexit.
Atque utinam Zornius, doctissimus cum paucis Vir, qui
anno 1746. vivere desit, *επιμαρτυρία* hanc amplifican-
dam declarandamque sibi uberius sumsisset. Haberemus
sane, qua adhuc aegre caremus, ambitus universae Theolo-
giae

giae Patristicae connexam et continuam descriptionem. Prolegomena partim de Scriptoribus in genere, qui ad lectionem Patrum ducunt, partim de regulis generalibus in lectione Patrum observandis, partim de Theologicis Patrum Systematibus, praecipiant. Regulae, quas diximus, probae sunt, nec lippis et tonsoribus notae. Distingueda y. c. monet Z. Patrum scripta apologetica et dogmatica, quod in utrisque singularis dicendi ratio observetur; ex fragmentis Scriptorum Patristicorum de eorum doctrina iudicandum non esse, neque adeo ex Catenis Patrum; attendendum semper, quo modo unus Pater alterum aemuletur; de dogmatibus fidei ex scriptis polemicis P. P. rectius, quam ex homiliis, sententiam ducendam esse. Ad Systemata autem P. P. Theologica libros referre nobis videtur multos Zornius, eo nomine indignos, ut Clementis Alex. Hypotheses, Origenis libros *περὶ ἀρχῶν*, Cyrilli Catecheses, alios.

Sed omnis haec Delineatio tribus Partibus constat. Prima de Theologia Patrum Dogmatica tradit. Locos Theologicos ponit XIX. Auctor; de Script. S. de Deo, de Creatione, cet. His vero subiungit Patrum de illis decreta, opiniones item singulares, scripta eorum ad Locum quemque pertinentia, dogmatum historiam per Secula priora, et cum his coniuncta. Ita ad locum primum de Script. S. commemorat Patres eos, qui divinitatem Script. S. demonstrarunt, vel regulas ad eam legendam suppeditarunt; deinde sententiam P. P. de Script. S. criteriis externis et internis, pag. 276—285. exhibet; de origine et progressu traditionum in primaeva Ecclesia tradit; iudicium P. P. circa Chronologiam Cod. S. eiusque puritatem adfert; de veterum Christianorum cultu vero et superstitione erga S. Cod. disputat, de studio item P. P. in conciliandis Script. S. locis, ac denique Miscellanea quaedam subnectit. Ad Locum II. qui est de Deo, iudicium Ecclesiae antiquae de Theologia naturali, tum Historia mysterii Trinitatis per omnia Secula, et Historia Vocis *θεοσιστος*, exponitur;

ponitur; adduntur duriores P. P. de divinitate Christi locutiones, cum epicrisi historica; eorundem de Spiritu S. divinitate loca obscuriora, ab Auctore vindicata, cet. Ad Articulum III. de Creatione et Providentia, enarrantur P. P. qui utrumque dogma scriptis illustrarunt. In his tamen omissus est elegans Lactantii, de Opificio Dei, liber. Ad Locum VI. de Incarnatione filii Dei, rursus singulares P. P. de ea opiniones, eorumque scripta de hoc mysterio recenset, haeticorum de eodem systema producit, adiungitque historiam fidei antiquae, de descensu Christi ad inferos.

Parte II. quae de Patrum Oratoria Sacra, sive arte homiletica inscribitur, (pag. 398.) nonnulla observantur de prudentia veteris Ecclesiae in concionibus spectata; de earundem abusu, ritibus, cet. Sed nec aetates Ecclesiae satis discernuntur, et sicca atque exsanguis brevitudo traduntur singula. Idem valet de Parte III. quae cum Theologiam Patrum Moralem adgrediatur (pag. 405.), non nisi tribus paginis continetur. Nihil hic praeter primas lineas, et eas ipsas rudiores, deprehendas. Scripta etiam haec Pars est longe ante Barbeyracianam, de morali Patrum doctrina, controversiam; ac omnis Delineatio ex ingenio Auctoris adolescentuli, in Kiloniensi adhuc Academia docentis, profecta videtur. Quare repetitis votis optamus, ut surgant alii e coetu nostro viri, qui Theologiae Patristicae Corpus eodem ingenio, accuratione et felicitate maiore, extruendum suscipiant.

Zorniano lateri haeret dissimili Vir in P. P. animo, *Ioh. Iustus Lofius*, Philos. quondam Doctor, et Bibliothecae Wrisbergianae in praedio Wrisbergholtonsi prope Hildesiam Pag. 409 —
praefectus, cuius hic editur *de defectu iudicii logici in Scrip-* 442.
toribus Ecclesiasticis, et haeticis veteris Ecclesiae, Exercitatio.
Non exprobramus illi hanc in antiquos doctores mentem; agnoscimus potius, liberiores illorum reprehensionem, quam Lofius instituit, non esse in legendis illis penitus negligendam. Docet autem imprimis, Patres in disputatio-

nibus suis adversus Haereticos et Iudaeos iudicio logico destitutos se ostendisse; cuius rei exempla in Hieronymi, Epiphani, et Tertulliani scriptis demonstrat. Eandem Philosophiae ignorantiam haereticorum plurimis causam errorem fuisse, a pag. 433. probat, e tertii, quarti, et quinti Seculi haeresium historia. Ubi quidem hariolatur nonnumquam potius, quam ut certa tradat, uti cum ait, Nestorium ita collegisse; si duae sunt naturae, duae quoque personae, cet. Sed qui legatur tamen, indignus non est.

Pag. 443—
553.

Extrema huius Sylloges explet *Hermanni von der Hardt*, Lingu. Orient. olim in Acad. Julia Prof. Publ. Ord. et Praepositi Mariaemontani, *Exegesi Locorum difficiliorum Quatuor Evangelistarum*. Qui si parem doctrinae summae iudicandi facultatem habuisset, et ingenium valde luxurians exhibuisset fortius, non commissurus erat, ut scripta sua hinc bonis et veris quibusdam, illinc longe plurimis incertis, ludicris, somnia denique redolentibus, conglutina-ret. Sed faciant illa priora, ut nec taedium ex posteriori sententiarum genere capiendum quandoque refugias, ad libros Hardtianos delatus. In hac v. c. Exegesi IV. Evangelistarum rideas necesse est, cum Vir optimus Phariseorum nomen ἀνδρὸς τῆς παρθενίας derivat, pag. 465: cum Iosephum, Servatoris O. M. patrem, Turisconsultum fuisse, pag. 493. ut doceat, annitur, cet. Idem tamen ad loca nonnulla ita disputat, ut, nisi ad sensum ei praebeas, diligentem certe contextus sacri inspectionem ab eo tibi commendari cernas. Nam quod putat, pag. 474. sq. vocem πνεύματι Matth. V, 3. non ad πρῶτοι, sed ad μανδύοι referendam, id evicisse illum non credimus. Sed Lectoribus ipsis examinandi locum relinquamus.

Ceterum Wincklerum nostrum, cui singula haec bel-laria debemus, doctrinae et muneris egregie apud Hilde-sienses gesti laudes, ad stationem in Ecclesia Hamburgensi eximiam, eamque paternis iam meritis illustrem, nuper crexerunt. Longuetanorum vero anecdotorum plenam collectionem cum nondum ei fortunam annuerit, quamvis per-

pertinaciter investiganti, nobis alterutrum horum placet: aut edi per opportunitatem a Viro S. V. quae iam ex illis tenet: aut ut Longueruaeum valere cum Gallis suis iubeat.

DE RATIONE AUDIENDI PER DENTES.

Auctore IO. HENRICO WINKLERO,

Physices Prof. Lipsiensis.

Usu compertum est, per dentes percipi posse sonum, aurium meatibus obstructis. Iter illud, quod omnino impeditum esse videtur, explicatum ibo partim ex hoc, quod tentamina docuerunt; partim ex eo ipso, quo apta sint corpora ad sonum provehendum.

Quae ego ipse didici experientia, cognoverunt mecum auditores, quibus trado Historiam Naturalem Animalium. Collocavimus horologium viatorum in baculo tiliaco quadrangulo, quinque lineas lato, et septem pedes Parisinos longo. Prope alterum extremum baculi, auribus apertis, ab eoque selunctis, nihil accepimus ex crepitante tinnitu horologii. Obturavimus aures, et baculi extremum apprehendimus nudis dentibus; clare percepimus horologii tinnitum ita validum, ut in ipso baculi extremo inter dentes videretur cieri. Extremo baculi aures apertas admovimus; itidem tinnitum sensimus oriundum quasi in ipsis auribus, non excitatum eminus. Anteriorum dentium modo superiores, modo inferiores, appressimus baculo, pariter tinnitum sensimus. Dentibus aequè clare percipitur tinnitus ac auribus admotis baculi extremo, imò validior esse videtur tinnitus qui cum dentibus communicatur, quam qui ex baculo in aurem externam migrat. Auribus pariter ac dentibus accipitur sonus ex baculo, sive hic impositus sit mensae, sive fulcro innixus, sive filis suspensus. Propagatur sonus ex baculo in alios, tum in directum dispositos, tum sub angulis iunctos et brachiatos. Divisum hoc modo et multiplicatum sonum una percipiunt plures, qui dentes applicant brachiorum istorum extremitatibus. In orbe

ligneo positi horologii tinnitus secundum omnes lineas diffunditur, ita ut per infixos orbi baculos, tum ligneos, tum metallicos, afficiat una dentes facientium periculum in baculorum extremis.

Ad percipiendas etiam voces humanas, et sermones, et colloquutiones, idonei sunt dentes. Ad commode vero instituentium colloquium opus est baculo immobili, cuius extrema ita aptata sint, ut applicata dentibus anticis superioribus, nihil impediatur vocum formationem. Verba igitur loquentis in uno baculi extremo dentibus superioribus adiuncto, alter intelligit in altero extremo, cui dentes superiores apprimat, si vel aures oclusas habeat immixtis digitis, vel per baculi longitudinem tantum distet a loquente, ut voces eius ad aures non pertineant. Vicissim, si hic respondeat in hoc statu, in quo dentes amborum applicati manent baculi extremis, alter, qui loquelam sistit, suis dentibus audit responsum.

Passim leguntur exempla surdorum, qui dentium opera usi sint ad audiendum. In praelectioribus in suas Institutiones Rei Medicae, BOERHAVIUS (*), mentionem facit musici ex morbo facti surdastri, qui ex arte chelyn pulsaverit, mordicus prehensis instrumenti vertibulis. ATHANASIUS KIRCHERUS (**), cum ipse vidisset hominem, qui hoc modo audiret tonos fidium, fatetur, sibi hoc adeo mirabile videri, ut, nisi vidisset, narranti vix fidem haberet.

In primis memorabile exemplum exposuit Medicinae Doctor, IO. IORISSEN, Vefalia Clivensis, in Dissertatione medica inaugurali, defensa Halae 1757, qua explicatum ivit rationes physicas et medicas Novae Methodi, surdos reddendi audientes. Accidit, ut IORISSENI parens anno aetatis suae vicesimo audiendi difficultatem sentiret. Adhibuit remedia, quae autem nihil profuerunt. Crevit potius gravitas auditus in dies ita, ut voces adstantium non per-

(*) Volum. IV. de Auditu pag. 414.

(**) in Musurgia Lib. I. Sect. 7. Exp. 7.

perciperet surdaster, nisi clamore ferirentur aures. De hoc malo depellendo consuluit Medicos Germanos et Batavos; qui vero neque opem tulerunt, neque spem curationis dederunt. Adhibuit tubos acusticos, quibus iuvaret auditum. Eorum tamen applicatio parum valuit ad distinguenda verba colloquentium. Posthaec a musico, cuius institutione exerceri curabat filium IOANNEM, et filiam, in arte pulsandi pinnas tactiles polychordi, edoctus est viam, per dentes percipiendi fidium concentum, cuius audiendi desiderium significasset. Methodus fuit haec. Intentis fidibus suppositae trabeculae IORISSENIUS pater imposuit digitis comprehensum tubum argillaceum, ad fugendum fumum Nicotianae aptatum, eiusque alteri extremo adiunxit dentes superiores. Impelluntur pinnae tactiles polychordi, fides reddunt sonos temperatos, dentes praestant auris externae operam vicariam, laetusque audit surdaster chordarum tonos harmonicos. Ast ignorat modum per dentes accipiendi sonos verborum, eaque ratione intelligendi sermones colloquentium. Cum amicis igitur, cognatis et liberis, animum versavit in diversa, in quibus locum nata est tuba stentorea, cuius usu tandem anno 1749. methodus desiderata innotuit septuagenario IORISSENIUS. Is enim primo tubae orificium angustius admovit superioribus suis dentibus, iussitque loqui fratrem in orificium alterum amplius. Sed nihil percepit ex fratris sermone. Tum petiit, ut, ampliore isto orificio dentibus suis appposito, frater loqueretur. Facta adiunctione loquitur hic, ille sentit et intelligit quaevis verba. Ut facilius et expeditius esset loquendi ratio, tuba stentorea cum tubo fumifero commutata est, qualem ante adhibuerat IORISSENIUS ad percipiendam harmoniam fidium. Sciendi cupidus surdaster cum amicis et cognatis suis, ex quanto intervallo loquentium verba hoc modo perciperet, expertus est baculis ligneis longis sex pedes, latis pollicem, crassisque dorsum cultri. In horum uno extremo plane cognovit, quae loquens in altero dixisset. Periculum fecit aliquot eiusmodi
baculis

baculis connexis inter se, et dispositis in longam seriem, cuius extremitates tantum inter se distarent, ut exiliter loquentem in una, alter in altera, auribus integris et semotis vix sentiret. Sed surdaster TORISSENIUS, appressis dentibus clare audivit, quae in altera extremitate, adiuncta dentibus, loquentis lingua protulisset.

Memoratu digna observata sunt postea experimentis, captis de consilio TORISSENI filii, quo haberet, quibus illustraretur historia novae methodi audiendi. In os surdastri verba facta sunt admodum clara voce, modo per infundibulum laminis ferreis constructum, modo sine infundibulo. Ast nihil percepit surdaster. Idem, modo labiis, modo manu, arte circumplexus baculum, verba loquentis minus explanate audivit, quam aut labiis diductis, aut remota manu, baculo innixò corporis duri superficiei acuminatae. Similiter debilitatam vocem sensit per baculum, si eius extremitatem comprehensant dentibus haberet. Haec ipsa vero extremitas, admota dentibus maxillae inferioris, nullum communicavit sermonem cum interno organo auditus. Surdaster usu baculi sensit eandem sermonis vim, sive adiungeret linguam palato aut dentibus, sive retraheret. Neque auditum per dentes obtundi animadvertit, ore repleto aqua. Superioribus dentibus apposuit basin vasis vitrei, ex quo cerevisia bibitur, et verba fieri iussit. Leni tenuique voce, in apertum orificium vasis, sine contactu dentium et labiorum loquentis. Facta hoc modo verba clare distincteque audivit. Basin vasis illius valide appressit labiis orique occlusis, et loquens margini vasis admovit dentes suos. Huius verba bene percepit surdaster. Vasa vitrea vinaria adhibuit, conii figuram habentia, cum annexis pedibus eiusdem figurae. Sed haec minus idonea deprehendit. Dentes vero, quibus loquentes apprimerent instrumenta haec, debuerunt esse stabiles et firmi. Per infirmos et mobiles propagata in baculos verba loquentis, minus clare percepit auditurus.

Quaera-

Quaeramus nunc de via, quae sono datur per dentes in aurem internam. Indagationem multum iuvabit contemplatio viae, quae per aërem projectus sonus, percussa tympani membrana, ad nervum acusticum feratur. Sonus efficitur constat motibus tremulis, quibus partes corporis sonantis disiungantur, rursusque coeant, eaque ratione citro citroque agitatae inter se colliduntur. Quod ex filis pendentibus globuli metallici oraeque campanae contingit significat, utpote qui omnes profiliunt una eo ipso momento, quo campana pulsatur. Idem confirmant per superficiem aquae stagnantis percurrentes salientium partium aquae motus in vase vitreo ampliori sonante ex ductu fistulae manus applicatae vasis superficiei externae superiori. Cum in eiusmodi collisu et concussu partium soni natura posita sit, facile intelligimus, a corpore sonante aëri contiguo, qui sonum accipiat et provehat, similes motus inferri, quibus partes aëriae huc illuc agitatae comprimantur et dilatentur. Quam sententiam illustrat existens sonitus, cum aëre flagello caeditur. Huius enim vibratu et inflexu correpta aëris portio in spatium angustius cogitur. Ex hoc igitur coarctatae partes aëriae, propter auctam elasticitatem, molliuntur expansionem in spatium amplius, quae continuo sequitur absolutum tortuosum motum flagelli. Eadem vero partes, quae in mutua contentione se ipsae repellunt, repelluntur undique a vicinis, quarum elasticitatem simili compressione intendunt. Quo repulsi eas inter se collidi necesse est. Hi collisus et tremores, cum in meatu auditorio tympani membranam afficiunt, similes concussus generant tum in aëre, qui auris internae cavernas explet, tum in ossiculis et instrumentis, quibus tympani et labyrinthi structura continetur. Nempe, tremoribus aëris in meatu auditorio concutitur membrana tympani, quae concussus acceptos cum malleo communicat. Malleo incisus, incide stapeda, stapeda membrana fenestrae ovalis concutitur. Huius concussus migrat in nervum

vum acusticum, cuius pars mollis dicta membranæ subiecta, in tria fila dispergitur, quæ tres canales semicirculares in labyrintho subeunt. Huc igitur feruntur tremores, qui a corpore sonante per aera propagati membranam tympani concutiunt.

Itaque disquirendum est, an eadem illae partes, ne vi acustici contremiscant, si dentibus anterioribus adiunctum elasticum corpus sonum recipiat? Disposita ossa inter dentes et ossa temporum, in quibus canales semicirculares labyrinthum efficiunt, ita inter se cohaerent, ut unum quasi existat os. Per hanc viam osseam igitur in labyrinthum migrant tremores, a corpore sonante cum dentibus communicati.

Sed quaeres de ratione, qua hoc fiat? Firmitas et duritia materiae osseae impedire videtur migrationem illorum tremorum. Per aera eos facile proficisci posse putamus, quod is sit fluidus, et contextus eiusmodi partibus, quæ condensentur pressu, et vi certa insita se rursus dilatent omnes regiones versus. At vero corpora firma, ut ossa, metalla, et ligna, duritie sua non adeo reluctantur, ut non possint comprimi. Ex ebore tornata sphaera, ex alto delapsa in tabulam marmoream, in ipso contactu complanatur, protinusque resiliens rotunditatem resumit. Quod innotuit ex circulo, quem formatum viderunt tentatores in sphaeris demissis in eiusmodi tabulam atra mollique cera subtiliter illitam. Oriundus enim ex huius cerae contactu circulus multo latius patet, quam si sphaera tabulam istam attigerit sine facto lapsu et illisu. Ista vero complaratione fit, ut sphaerae partes compressæ vicinas sibi partes e locis suis expellant, et hae porro sibi contiguas dimoveant. Quæ mutatio locorum ex eo praesertim apparet, quod supra commemoratum est de subsilientibus globulis, qui ex filis pendentes oram campanae attingunt. Stylo enim imposita campana ita stabilita est, ut

malle

mallo pulsi non moveatur e loco. Non tantum superficies externa duri atque elastici corporis frictu pulsi que concutitur, sed intestinae ipsius particulae multifacili inter se commoventur. Quod clare indicant tremuli partium cursus, quos in aquae stagnantis superficie nasci supra dictum est ex fricatione vasis vitrei. Partes, quibus corpora dura et elastica constant, intervallis certis distinctae sunt et ita contextae, ut flecti queant, flexaque intervalla ista occupent, et situm sibi adiunctarum partium immutent. In his igitur corporibus nullus est locus, in quo excitati concussus non evagentur omnes regiones versus. Itaque per ipsam structuram partium, quibus elasticorum substantia continetur, fieri necesse est, ut excitati in baculo elastico tremores in contiguos dentes transeant, et ex his in contigua ossa, et per haec in nervulos, qui canales semicirculares labyrinthi circumeunt.

DES THUCYDIDES ACHT BUCHER DER

Geschichte, etc.

id est:

THUCYDIDIS DE BELLO PELOPONNESIACO

Libri octo, ex Graeco in Germanicum sermonem translati, multisque animadversionibus criticis illustrati, a

D. IO. DAV. HEILMANNO, Prof. ordin. Theolog.

in Academ. Götting.

Lemgoviae, ex officina Meyeria, 1759. Alph. 3.

plag. 9. in 8.

Si unquam viri docti, ad pulcherrimum et gravissimum Thucydidis opus explicandum illustrandunq; ingenium atque studium suum contulerunt, nostro profecto illud seculo factum esse intelligimus. Quis enim ignorat

F 2

prae-

praestantissimam huius scriptoris editionem à Duckero curatam, quae non magis magnum Thucydidis ornamentum, quam optimum edendorum auctorum exemplum haberi debet. Multum deinde Abreschii, Reiskii, Baueri industriam, in eodem negotio desudasse nemo ignorat. Quibus, de Thucydide bene meritis, optimo iure accensendus Cel. Heilmannus, qui quam periculosae plenum opus aleae susceperit hoc Auctore vertendo facile intelliget, qui illius indolem genusque scribendi perspexerit, sententiis magis, ut ille ait, quam verbis abundans, compressione rerum breve, et ob eam ipsam causam subobscurum. Notum est, quid idem Cicero in Bruto de hoc scriptore iudicet: *Ipsae illae Thucydidi conciones ita multas habent obscuras abditasque Sententias, ut ut intelligantur.* Sed vicit ingenium et industria Heilmanni plurimas difficultates huic negotio oppositas, atque eiusmodi nobis tradidit versionem, quae quam proxime ad auctorem accedit, nullique secunda censenda est. Neque enim solum illud operam dedit Auctor, ut verba Thucydidis recte interpretaretur; sed genium quoque, indolem, et elegantiam Germanici sermonis prae oculis habuit, atque ut granditatem verborum Graecorum in versione assequeretur. Summo opere studuit. Placuerunt vero imprimis nobis animadversiones, verbis Thucydidis subiectae, in quibus illum lectoribus suis Graecae linguae intelligentiam satis esse probaturum speramus. Erunt illae luculenta testimonia, Auctorem non, ut mos est vulgo interpretum, ex versione versionem edidisse, sed Graecum exemplum secutum esse. Aliae harum animadversionum antiquitatis et historiae eas partes breviter et docte explicant, quae lectorem remorari possint, ut L. I. c. 25. de *καταρχαῖς* sive *ἀναρχαῖς*: c. 57. de *ἀναρχαῖς*: c. 131. de *ναοῖς* et *ἱερῶν*: L. II. c. 29. de *πρωτόνοιοις*, et pluribus aliis. Plurimae vero ad rem Criticam spectant, aliorum errores refutant, et Auctoris interpretationem

tionem defendunt. Sunt vero profecto in his non pauca loca egregie exposita et illustrata, quorum sensum omnes priores interpretes ignoraverunt. Erit operae pretium delibare quaedam ex his animadversionibus, et cum lectoribus nostris communicare.

In L. I. c. 41. locum, neque a Stephano intellectum, neque ab aliis interpretibus explicatum, levi mutatione bene ita restituit: ἐπειδὴ δὲ ἀφικόμενοι μάχῃ ἐκράτησαν (δήλον δὲ τὸ γὰρ ἔρουσι τῶν στρατοπέδων ἢ ἐν ἐπιχειροῦσι) φαίονται δ' ἕδ' ἐνταῦθα πάση τῇ δυνάμει χρησάμενοι κ. τ. λ. Hoc δὲ post φαίονται abundare quidem videtur, sed non raro huiusmodi exempla apud Thucydidem occurrunt, ut L. I. c. 6. ἐν τοῖς πρώτοις δὲ Ἀθηναῖοι τὸν σῆμα κατέθεντο. Dicit quoque possit, hoc loco particulam δὲ aliquo modo vim oppositionis tueri posse. In c. 20. Auctor haec χαλεπὰ ὄντα παντὶ ἐξῆς τεκμηρίῳ πιστεῦσαι, ita explicat, tanquam Thucydides verbo πιστεῦσαι pro πισῶσαι utatur, i. e. confirmare, adseverare. In c. 19. λογογράφος reddit per fabularum Romanensium Scriptores. Id quod confirmari putat cum hoc Thomae Magistri: λογογράφος — — οἰοῦναι Ψευδογράφος; tum Latinorum Logi, verbo ex Graecia accersito. Intelligunt enim Graeci per λόγος narrationes illas, quae ad delectandos lectores, et ad imitationem poetarum, sine metro scriptae sunt. Inde Photius, Cod. 199. Sotionis περὶ ποταμῶν καὶ κρημῶν καὶ λιμνῶν παραδοξολογούμενα, alio nomine λόγος appellat. In c. 28. δίκας ἠθέλον δῆνα παρὰ πέλεισι, αἷς ζυμβῶσι, per Ellipsin non raro obviam, παρ' αἷς ζυμβῶσι δῆνα αὐταῖς, ita explicat; rem discernendam iis permittere urbibus, quae ab utraque parte electae essent. Inde non opus est coniectura Abreschii. In c. 31. ἐργῇ φέροντες τὸν πρὸς Κερκυραῖς πόλεμον, illud ἐργῇ per impetum five ardorem interpretatur, quae significatio occurrit etiam L. II. c. 11.

et L. V. c. 80. τὸ φέρειν τὸν πόλεμον vero per gereere bellum. Quare et versionem Porti, graviter ferentes bellum contra Corc. susceptum, et expositionem Scholiastae: ἐργιζόμενοι διὰ τὸν πόλεμον τῶν Κερκ. falsam esse arbitratur. In c. 39. subobscura haec: ἐγκλημάτων δὲ μόνων ἀμετόχως, ἔτω τῶν μετὰ τὰς πράξεις τέτων μὴ κοινωεῖν, ita explicat: εἰς, ἐγκλημάτων μόνων μετόχως, ἔτω κοινωεῖν τέτων τῶν μετὰ τὰς πράξεις, tanquam τὰ μετὰ τὰς πράξεις, idem sit quod τὰ ἀποβαίνοντα τῶν πράξεων, ἀμετόχως vero in ἔ μετ. resolvatur. Lubeater Auctor τέτων ad Corcyraeos se referre velle ait, ita ut pro τέτοις positum sit; sed sibi non occurrere loca fatetur, in quibus κοινωεῖν genitivum personae, ut dicunt Grammatici, regat. Non ineptum tamen effici sensum, si cum τῶν μ. τ. πρ. coniungatur. In c. 72. locum obscurum: τῶν δὲ Ἀθηναίων, ἔτυχε γὰρ πρεσβεία πρότερον ἐν τῇ Λακεδ. περὶ ἄλλων παρῆσα, καὶ ὡς ἤσθοντο τῶν λόγων, ἔδοξεν αὐτοῖς παρητητέα εἰς τὰς Λακεδαιμόνας, ut interruptam neque absolutam orationem; ita interpretatur, ut παρῆσα Parenthesin claudere, et deinde per Analepsin pergendum esse τῶν γ' ἐν Ἀθηναίων εἰ πρ. arbitretur; nisi quis malit Parenthesin usque ad προσελθόντες ἐν τοῖς Λακ. extendere. Exempla sunt obvia. Laudat Auctor Cicer. Tusc. Quaest. L. II. c. 1. In c. 75. καὶ γνώμης συνέσεως, ex Scholiis in textum translatum esse coniicit: nam ad verba Scholiastae, καὶ γνώμης συνέσεως ἡ γυν προαιρέσεων, Glossati signum positum esse post συνέσεως, quod tamen erat ponendum post γνώμης: neque etiam Scholiasten γνώμης συνέσ. per προαιρέσεως explicare potuisse, quanquam γνώμης per συνέσεως sive προαιρέσεως explicare potuerit. In L. II. c. 19. legit Auctor χωρίον μέγιστον τῆς Ἀττικῆς τῶν δῆμων καλεμένων, et omisso commate, post Ἀττικῆς hoc verbum cum δῆμων coniungit, ita ut

τῆς

τῆς Ἀττ. non a χωρ. sed a δήμ. regatur. Est enim haec verborum constructio non inusitata Thucydidi, ut eod. libr. c. 18. τῆς Ἀττικῆς ἐς Ὀνόην: c. 21. τῆς Ἀττικῆς ἐς Ἐλευσίαν: c. 25. τῆς Ἠλείας ἐς Φείαν. In c. 29. levi transpositione facta mavult Auctor legere pro βεβλόμεναι σφίσι τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία καὶ Περδίκαν ζυγελεῖν αὐτόν, βεβλόμεναι σφίσι τὰ ἐ. Θ. χ. ζυγελεῖν αὐτόν καὶ Περδίκαν. In c. 36. ἐν τῇ καθ' ἑσθμὴν ἡλικίᾳ, reddit per praesenti aetate: esse enim καθ' ἑσθμὴν aliud nihil quam παρὸν, τὸ ὑπάρχον. Sic Thucydidem ipsam dicere in L. I. c. 130. et c. 132. In c. 42. locum a pluribus tentatum ita restituit, ut in ἡ τῶ ἐνδοίτες σώζεσθαι, abiciat τὸ () a τῶ, et deinde ordinem verborum hunc faciat: ἡγιστάμενοι ἐν αὐτῷ τῷ ἀμύνασαι παθεῖν μάλλον, ἢ ἐίδοντες τῶ (τῶ) σώζεσθαι. In c. 44. pro ἀσφαλείᾳ ζυγοῖσθαι, legit ζυγοῖσθαι: primum enim Thucydidem ἀσφαλείᾳ sine articulo adverbialiter pro ἀσφαλῶς posuisse; deinde, si vel adesset articulus, συβόσθαι non locum habere posse, quoniam in exprimenda re cum προς et accusativo construendum esset; esse denique tali modo aequalitatem temporum ἐρημῶσαι ζυγοῖσθαι: Thucydidem vero per ἀσφαλείᾳ ζυγοῖσθαι idem dicere de pluribus, quod de uno in L. I. c. 17. dicat: δι' ἀσφαλείας τὰς πόλεις ὤκων. In L. III. c. 11. conijcit Auctor, nisi omnes codices consentirent, legendum esse: ὁ παραβαίνειν τι βεβλόμενος τοῦ μὴ προσέγων ἂν ἐπελθεῖν ἀποτρέπεται, pro τὸ μὴ ἀποτ. sic ut Thucydides L. I. c. 76. dicit, τὸ μὴ πλέον ἔχειν ἀπετρέπεται. Est enim ἀποτρέπεται cum accusativo non inusitatum est, significatio tamen detestandi, qua tunc gaudet, h. l. vix convenit. In c. 17. locus est difficilis: καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆτον, ὃν αἱ ἡες ἐπλεον, ἐν τοῖς πλείσταις δὴ ἡες ἀμ' αὐτοῖς ἐνεργοὶ κάλλει ἐγένοντο, παραπλησιαὶ δὲ καὶ ἐτι πλείους ἀρχομένους τῶ πολέμῳ, de quo elegans est Auctoris disputatiuncula. Primum non verisimile illi videtur, Thucydidem,

dem, qui antea tam accurate rem definiverit (κατὰ τὸν χρόνον. — ἐπλεον) per ἐν τοῖς illud dicere voluisse, quod Portus dixit: in his rebus, quas tum gerebant: malle selectionem codicum αὐτοῖς eligere, et cum priori immediate coniungere, ἐν ᾧ αἱ νῆες ἐπλεον αὐτοῖς: hoc enim ex more Thucydidis idem esse ac ἐν ᾧ ἐπλ. αἱ νῆες αὐτῶν, i. e. ἐν ᾧ ἀπέτελλον τὰς νῆας, sicut L. II. c. 101. ἡ στρατιὰ σίτην ἐκ ἔχεν αὐτῶ: deinde κάλλει additum ἐνεργῶς esse adverbiale adiunctum; sic etiam Herodotum aliquo loco μεγάθει uti: referendum etiam esse hoc non tam ad totius classis speciem, quod Thucydidis per τὸ ναυτικόν expressisset, sed ad singularum navium aedificationem et exornationem: porro ἀρχομένους τῶ πλέμης positum esse pro ἡ ἀρχ. τῶ πολ. sive πλείους τῶν ἀρχ. τ. πειλ. nempe ὑπαρχόντων; neque rem maritimam Atheniensium initio belli indicare, sed praesentem cum priori comparare: denique παραπλησία hoc loco non similitudinem, sed paritatem numeri indicare, ut c. 19. L. VII. παραπλησίαν δὲ καὶ—ἐπὶ τῆς Βοιωτίας ἀπέχει, ad paritatem distantiae refertur. Verum haec sufficiant, ad eruditionem Auctoris, et praestantiam huius versionis demonstrandam, quam praeterea Auctor, brevibus argumentis et indice copioso addito, utilem summopere et commodam reddidit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Februarii Anno MDCCCLX.

*BIBLIA HEBRAICA CUM NOTIS CRITICIS ET
Versione Latina ad notas criticas facta. Accedunt
libri Graeci, qui Deutero-Canonici vocantur, in tres
classes distributi. Auctore CAROLO FRANCISCO
HOUBIGANT, Oratorii Iesu Sacerdote.*

Lutetiae Parisiorum, via Iacobaea, apud Antonium Clau-
dium Briasson, sub signo Scientiae; et Laurentium Durand,
sub signo Gryphi, 1753. fol. cum approbatione et
privilegio Regis.

*TOM. I, Pentateuchum complectens una cum Prolegomenis:
10. Alphab. 4. plag.*

*TOM. II, complectens Prophetas priores h. e. historicos libros,
Iosuae, Iudices, libros Samuel, et libros Regum, una cum
classe Historica librorum, qui Deutero-Canonici vocantur,
h. e. libris Tobiae, Judith, et Macchabaeorum:
9. Alph. 12. plag.*

Perverfitas ingenii humani ut ex multis aliis rebus elu-
cet, ita maxime ex eo potest cognosci, quod homi-
nes in rebus iis, quae plurimum utilitatis afferre
possint omnibus, parum studii ponunt, sed in iis, quae
parum, vel tamen non tantum profint multis, plurimum.
Neminem fugit, quanto studio semper docti homines fon-
tes sapientiae humanae aperuerint, hoc est, quanta dili-
gentia

gentia libros Romanorum et Graecorum veterum non modo enarraverint et interpretati sint, verum etiam vel Codicum manu scriptorum ope, vel ingenii auxilio, emendarint atque correxerint. Fontes autem sapientiae divinae et salutis hominum, hoc est, libri divini utriusque Foederis, num eandem diligentiam doctorum Virorum, idem studium, experti sunt? Non opinor. Novi quidem Testamenti librorum Corpus, post insignes illas, Millii, Bengelii, Vetslenii curas, satis pulcrum perfectumque videtur; sed libri veteris Testamenti habent, credo, abunde, quod accusent negligentiam Christianorum hoc in genere et incuriam graviter. Etenim, postquam *Jacobus Ben Chaim*, Iudaeus, Hebraicos libros Venetiis, saeculo sexto decimo, e Codicibus non optimis, quod indicis constat non paucis, ediderat: hoc eius exemplum sequentes Editores omnes ita sequuti sunt, ut opera eorum tantum in eo versata reperiatur, ut menda librariorum vel tollerent, vel aliis etiam, uti fit, cumlarent. Nam etsi *Felix Pratensis*, qui post Iacobum illum Ben Chaim libros Vet. Test. emisit, aliis usus est Codicibus; tamen Editio eius a prima Veneta non magis differt, quam *Buxtorfiana* et *Athiana*, quam *Leusdenus* primo, deinde *Hoghtius*, *Opitius*, alique repetiere. Neque vero *Valtonus* in *Polyglottis* satis diligenter excerptit lectiones Codicum Hebraeo Samaritanorum. Sed quemadmodum negligentiae huius et incuriae unica causa videtur fuisse ineptum quoddam sanctitatis studium, ne, si lectiones Codicum variae colligerentur, si iudicium de illis ferretur in utramque partem, si coniecturas in medio ponerentur, libri divini corrupti neque integri putarentur: ita non laudari satis posse arbitramur operam, quam *Hubigantus*, Vir doctissimus, neglectis contemptisque illis ineptiis, et repudiata misera superstitione, posuit in libris Hebraicis ita edendis, ut et varietatem lectionis colligeret, et coniecturas de locis obscuris depravatisque proferret varias.

Ut

Ut tamen lectores nostri de toto hocce Opere, formulis elegantissimis, et in chartis perquam candidis descripto; quid existimandum sit intelligant: narrabimus primo breviter, praeuntibus Prolegomenis; quid sequutus sit in eo *Hubigantus*; deinde ostendemus exemplis variis, quid laudandum nobis videatur, quid reprehendum, cum in Versione Latina, tum in notis Criticis.

Prolegomena, Partii Operis primae praefixa, descripta sunt in quinque Capita. Ac *primo* quidem *Capite* docetur, Codices Hebraeos, qui restant hodie, non esse eiusmodi, ut auctoritatem eorum atque fidem diligens librorum Vet. Test. editor, temere, nulloque adhibito iudicio, sequi possit. Id quod tribus maxime rationibus confirmatur. *Primo* enim Codices Hebraei nostri non satis vetusti sunt, quippe quum fere nullus habeat plus annos sexcentos, plurimi etiam pauciores. omnes enim descripti sunt inventis iam et receptis in libros Punctis vocalibus, quod ex eo intelligitur, quia nullus Codex nunc extat, in quo non frequentissime desiderentur litterae וְיָ ; cuius rei auctores fuisse ipsos Iudaeos Masoretas non ante saeculum a nato Christo nonum, Morinus vicit in Exercitationibus Biblicis. *Deinde* sunt iidem Codices inter se vehementer dissimiles, non modo quod ad Puncta vocalia attinet, verum etiam qua litteras, et consonantes, et vocales וְיָ ; quod maxime apparere ait *Hubigantus* e Codice quodam Collegii sui, saeculo XII. scripto, in quo permulta vocabula legantur plenius, non extritis illis litteris vocalibus. *Denique* Codices qui supersunt Hebraicos non accurate et diligenter, immo admodum mendose descriptos esse; ipsa eorum docet inspectio. Neque enim Masora potuit eos a vitiis et erroribus librorum liberos praestare: non antiqua, quae multa praeterit; multa affert aperte falsa; non nova, cuius primo exemplarium mira fuit paucitas, ut credi nullo modo possit, omnes illa librariorum usos esse; deinde ipsa est male descripta misereque turbata, nec absoluta, et a paucis librariorum tota illata in Codices. Dicitur a Iudaeis

לחורר haud dubie propterea, quia in Capite et ad calcem Codicum et in marginibus fuit collocata. *Secundo* Prolegomenorum *Capite* disputat Auctor, et vincere studet, omnes Hebraicorum librorum Editiones nostras esse mendosas, et inquinatas vitiiis permultis. Nam primo Codices scripti sunt ab Iudaeis, hominibus imperitis et rudibus: deinde facilius et prius peccari potuit in describendis verbis Hebraicis, quam Latinis et Graecis, cum ob magnam litterarum similitudinem, tum quia pleraque vocabula paucissimis constant litteris. Afferuntur autem ab *Hubigantio* peccata duplicis generis, et quidem e solo Pentateucho. Alia sunt eiusmodi, ut alius plane sensus locorum existat, verbis, verborumve litteris singulis, vel mutatis, vel omis- sis; vel additis, vel trajectis denique: alia, sensu verbo- rum salvo, gignunt soloecismos, barbarismos, et scribendi formas falsas. Exempla cuiusque generis quaedam paullo inferius proferentur.

Iam, quae *tertio Capite* contineantur, videbimus. Est autem illud, nostro quidem iudicio, ut copiosissimum, ita etiam utilissimum. Demonstrantur enim in eo adiumenta, quibus instructus esse debeat is, qui velit adornare editionem librorum Hebraicorum bonam, atque utilem studiosis. Primum adiumentum est Codex Hebraeo-Samaritanus Pentateuchi; quem primo docet *Hubigantus* non sequutos esse interpretes Alexandrinos; quod concedendum hactenus arbitramur, ut ex uno tamen fonte manasse existimetur et Samaritanus, et Hebraeus Alexandrinorum Codex. Tanta certe est utriusque similitudo ubique! Deinde, quales ex eodem Codice Samaritano peti promique emendationes possint, pluribus docetur. Denique exponitur de ipsis Codicibus Samaritanis Pentateuchi, qui restant hodie, de eorum fide et auctoritate, caeterisque dotibus; quorum praestantia vel ex eo potest cognosci, quia respondent iis Codicibus, quibus Hieronymus, Procopius, alique Ecclesiae Christianae veteris doctores, usi sunt. Sunt autem eorum sex maxime. Primum membraneus, iam in Bibliis Polyglottis Parisiensibus a

Morino,

Morino, et ex iis a Valtono, negligenter tamen nonnunquam, redditus, ab *Hubiganto* vocatur *Oratoriensis prior*, estque omnium optimus, eius quadringentis aureis. *Oratoriensis posterior*, cuius prior dominus *Nolinus* fuit, et quem *Hubigantus* primus adhibuit, continet ille quidem totum Pentateuchum, sed in membranis diversis descriptus est, neque ab uno librario. Hunc excipiunt *Usseriani duo*, ab Usserio in Palaestina emti; et *Leidenfis*; quibus Valtonus, sed admodum negligenter, usus est, et ad quos Hottingeri reprehensiones pertinent. Vetustate Oratoriensem primum vincit *Peirescianus secundus*, et bonitate Oratoriensem secundum. *Peirescianus primus*, qui nunc est in bibliotheca Parisiensi Regia, mutilus est. desunt enim decem versus primi Capitis Geneseos, inde ab undecimo. Praeterea alius extat in bibliotheca S. Genovefae, chartaceus, et truncatus: quem tamen *Hubigantus* ostendit se non contulisse, quod vidisset nihil utilitatis ex eo labore reduraturum in libros divinos esse.

Ad alteram adiumentorum classem pertinent Codices manu scripti Hebraici. Est enim et Felix Pratensis, et Buxtorfius pater, et Athias, et Opitius, videntur habuisse Codices diversos ab iis, e quibus Editio V. T. Veneta prima ducta est: tamen iam supra vidimus, eam ab omnibus esse ita repetitam, ut nullam lectionis varietatem e suis libris adiunxerint. Hubiganto vero, quum non placuisset, hanc superstitionem hominum timiditatemque ineptam imitari, visum est non modo Codices scriptos, quos nancisci potuisset, consulere, sed ita consulere, ut variantes ex iis lectiones exciperet, et, quam utile esset hoc institutum libris divinis integritati suae et dignitati restituendis, doceret. Adit igitur Codices primo Oratorienfes quinque integros; sextus enim continebat tantum Pentateuchum et libros Hagiographos, ut vocant: et tres alii Prophetas cum maiores, tum minores. Primus, idemque antiquissimus, signatus n. LIII, qui etiam ab Opitio commemoratur, scriptus est anno nono saeculi undecimi in Hispania, litteris quadratis, quales sunt in

Bibliis Regiis Antverpiensibus, et elegantibus, sine punctis vocalibus; quae tamen postea addidit alia manus. Eadem adiecit, praeter scripturas Ben Aferis et Ben Nephthali, cum Masorae parvae notas in margine, tum magnae partem quandam, textumque ad normam eiusdem Masorae emendavit atque correxit. Caeterum libri Mosis in hoc Codice inter se sunt separati trium modo versuum intervallo. Secundus Codex Oratoriensis, n. LV, anno primo saeculi tertii decimi scriptus est, et a Richardo Simonio in Historia critica V. T. descriptus. Paulo recentior est tertius, n. XLII, tribus constans Voluminibus formae maximae, quorum primo continetur Paraphrasis Onquelosi, Hebraicis textis, versibus alternis, interposita. Scriptus est litteris Hebraeo-Germanicis, ad formam Gothicarum accedentibus, exhibetque in multis vocabulis litteras ףןן, in quibus Masora illas docet non legi, sed ab admiratore Masorae quodam deletas. Quae ipsa, et parva, et magna, sed alio atramento, addita est. Quartum Codicem, n. LVII, *Hubigantus* putabat in Italia scriptum esse. Litterae eius sunt minutae, punctisque vocalibus carent. Quae tamen puncta aliena manus adiecit in quinto Codice, n. LVI; qui uti Galliam videtur patriam habere, ita vetustate superat tres superiores, scriptus litteris medioeribus. Sed in sexto Codice, n. LIX, litterae sunt grandes, quibus recentior manus subiecit puncta vocalia, nam Codex ipse videtur undecimi saeculi partus esse. E bibliotheca Parisiensi Regia habuit *Hubigantus* Codices tres. Primus, n. III, scriptus est in membrana, litteris maiusculis, utraque Masora stipatus; secundus, n. LVII, et ipse membranaceus, descriptus est e Codice vetustiore his, e quibus nostrae Hebraicorum librorum Editiones fluxerunt, bonasque lectiones exhibet: quae est ipsa dos Codicis tertii, n. XXIX, descripti non ante quadringentos annos, quaternis, in membrana, e Codice antiquiore his, qui nunc extant, omnibus. Caret utraque Masora, et magna et parva. Praeter hos Codices inspexit *Hubigantus* duo Volumina

mina Synagogae, ut vocant; quorum alterum scriptum erat in corio hircino aut vitulino.

Sed tertium bonae editionis V. T. parandae adiumentum sunt Versiones interpretum veterum. Nam quum res ipsa clamet, extitisse olim libros, in quibus lectiones essent diversae a lectionibus nostrorum Codicum, quidni liceat e Versionibus varias colligere scripturas? praesertim quum fere facile sit e Versionibus reperire, quid legerint auctores illarum in suis Codicibus. Quae omnia ab *Hubiganto* diligenter et accurate disputantur contra Buxtorfium filium, qui libros Hebraicos contendebat nonnisi e Codicibus Masoreticis emendandos esse. Quodsi et libri scripti, et Versiones veteres interpretem destituant, tum vero confugiendum erit ad artem Criticam, in qua ponitur ab eodem *Hubiganto* quartum editionis V. T. bonae adornandae adiumentum. Artis huius et utilitas magna, et necessitas, multis demonstratur ab eo; sed cavendum esse sapienter docetur, primo ut coniecturae, quamvis certae, ne inferantur contextis; deinde ne fiant plures, quam res ipsa cogat; tum ne quis ad emendandos libros V. T. accedat, nisi indolem naturamque linguae Hebraicae planissime habeat cognitam. quod quum fieri sine scientia linguarum Hebraicae affinium nullo modo possit, et has necesse esse ostendit, ut artis Criticae studiosus perdidicerit. Sed de adiumentis haecenus. Iam quomodo iis usus sit, certe uti voluerit, *Hubigantus*, videbimus: qua de re *Caput Prolegomenorum quartum* exponit.

Contulit primo e Samaritanis Codicibus Oratoriensem primum, per biennium fere totum, cum editione Hoghtiana diligentissime, lectionesque eius varias in marginibus sui exempli collocavit. Deinde Hebraicos Codices, supra commemoratos, consuluit quidem, sed paucas ex iis scripturas attulit, et has nonnisi e Codicibus Reg. XXIX, Orator. I.III. et XLII; quippe optimis. Tum comparavit cum textis Hebraicis Versiones veteres, cum orientales, ut Chaldaicas, Syriacam, Arabicam, Samaritanam, quae extant in Polyglottis: tum Graecas, ut Alexandrinorum, Aquilae,

Aquilae, Symmachi, Theodotionis, etiam Vulgatam: quibus quidem ita usus est, ut non modo lectiones inde varias collegerit, verum etiam significatus vocabulorum Hebraicorum amissos investigarit et repperit. Atque hac in parte laboris utilissimi adhibuit maxime Capelli Criticam, cum Buxtorffii filii Anticritica, Rocharti item libros, et Commentarios Grotii, de quibus sentit non optime (Prolegg. pag. 151.), melius tamen quam de Clerici in libros V. T. notis. Praeterea e bibliotheca templi metropolitani Rothomagensis acceperat Polyglotta Londinensia, quorum marginibus commiserat; imprimis in Hagiographis, notas breves, in quibus lectiones maxime e Versionibus antiquis variae collectae erant, manus Richardi Simonii: cuius operae specimen ipse Simonius edidit Ultraeeti, anno quinto et octogesimo superioris saeculi, in epistola Ambrosii ad Origenem de novis Bibliis Polyglottis. Denique eodem quarto Capite regulas quasdam atque leges, ut ita dicamus, tulit *Hubigantus*, ad quarum normam dirigeretur omnis facultas critica cum in indagandis, tum in corrigendis mendis Hebraicorum librorum: quae tamen leges, praesertim eae, quae pertinent ad indaganda librorum peccata, vehementer veremur, ut unquam futurum sit, ut perferantur ab Auctore, et a Viris doctis peritisque artis criticae iubeantur. Sunt enim, paucis exceptis, omnes arbitrariae et perniciosae, declarantque satis, *Hubigantum* doctrinam, ingenium, orationem scriptorum divinorum, suo modulo et pede mensum esse, eosque voluisse esse *Hubigantos*, hoc est eos, qui uterentur eadem diligentia, eodem in narrandis rebus ordine, iisdem verbis quibus *Hubigantus* usus esset, si eosdem libros conscribere, eadem proderet memoriae, Hebraica lingua debuisset. Nobis, per brevitatem, cui servire tenemur, non licet de omnibus diligenter accurateque quaerere: sed cohortamur tamen studiosos sacrarum litterarum, vehementerque rogamus, ut si quid scribere hoc in genere velint, legum *Hubiganti* rationem habeant, et vel vanitatem earum demon-

strent

strent castigantque, vel veritatem et utilitatem laudent confirmantque. Nostrum de regulis hisce iudicium cognoscetur aliqua ex parte ex iis, quae inferius dicentur. Nunc quae quinto eodemque ultimo Prolegomenorum Capite continentur, commemorabimus breviter. Pertinet autem illud et ad contextum Hebraicum, et ad versionem Latinam. Et contextum quidem Hebraicum totum expressit ex Athiano exemplo, ut ab Hoghtio editum est, sed deletis operarum vitiis, et omissis punctis vocalibus, quae a Iudaeis recentioribus inventa ait (pag. 172. ff.). Maioris interpunctionis figuram retinuit, sed Atnachi loco posuit punctum ad medias litteras. Omisit etiam in Pezateucho Sectiones illas maiores, quae littera ה vulgo signantur; verum minores Sectiones ita retinuit, ut erant in Samaritano Codice. Neque vero Capitum versuumque ordinem atque numerum immutavit, ne Concordantiarum, uti appellant, usus redderetur inutilis, et tolleretur. Et quum indices, summaeque Capitum, non diligenter satis factae et aptae visae essent, alias aptiores accuratioresque fecit. Sed de ipsa Versione Latina, quam Hebraicis textis adiunxit novam, factam ad notas criticas, Capitibus singulis subiectas, quid nobis videatur, ex iis, quae mox dicentur, intelligi poterit.

Nam quum omnes Operis virtutes vitiae enumerare et recensere, res sit propemodum infinita; quum cognoscere omnia et ponderare brevis nostrae non sinat; tamen, ut lectores nostri possint existimare, quanti facienda sit opera *Hubiganti*, quantum ei pretium statuendum, exemplis saltem nonnullis, e libris cum historicis, et in his e Genesi maxime, tum Prophetis, proferendis, conabimur cuique copiam faciendi iudicii facere. Atque nunc quidem opera nostra ad historicos tantum libros pertinebit; alio tempore etiam e Prophetis libris proferentur specimen.

Incipimus a bonis atque virtutibus operis *Hubiganti*. *Primo* magna Versionis Latinae dos haec est, quod

H pleraque

pleraque loca ita reddit, ut sine verbis Hebraicis intelligi possint: quam legem violari vulgo, sic ut verba Latina etiam obscuriora sint Hebraicis, quis ignorat? Exempla haec sunt. Genes. III, 8. לְרוּחַ הַיּוֹם *decrecente die*; cap. XV, 16. לֹא שָׁלַם *nondum ad summum creverunt*. Iam quum Alexandrini interpretes verba illa vertant, ἔπω ἀναπληρώσανται αἱ ἀμαρτίαι. putamus ex illis intelligi debere formulam ἀναπληρώσαντος τοῦ ἀμαρτίας, h. e. *scelera ita cumulare, ut non ferenda amplius, sed a deo vindicanda, videantur*, qua Paullus utitur 1 Theff. II, 16; praesertim quum etiam in Syriaca versione extet ܐܘܠܘܬܐܘܠܘܬܐ. Sed redeamus ad *Hubigantum*. Genes. XVI, 2. verba אֲרִלִּי מִטְּנָה אֲבִנָּה *eleganter reddit, si forte ex ea prolem suscipiam*; quomodo Symmachus quoque interpretatus est; nam Fut. אֲבִנָּה explicat per τεχνωσω. τεχνωσω autem significat *liberis donari, matrem patremve fieri*. Cap. eod. v. 9. וְהִתְעַנִּי וְהָחַת יְדֵיךָ *teque et subnitte*. Poterat tamen fortasse rectius reddere, *teque imperio illius subitice*. Cap. XVII, 6. בְּמֵאד מֵאד אַחַךְ הַפְרִייתִי *augebo te prole numerosa*. Cap. XVIII, 2. יִשְׁתָּחוּ אֶרְצָה *eos pronus ad terram salutavit*. Sed verba *ad terram* omitti poterant. Cap. eod. v. 11. חֹדֶל לַהֲיוֹת לְשֵׁרָה אֶרֶץ כְּנָשִׁים *mulierumque menses non iam patiebatur*. Aequè eleganter Alexandrini reddunt, ἐξέλιπε τῆ Σάββατος γίνεσθαι τὰ γυναικεία. nam γυναικεία sunt, interprete Hesychio; τὰ ἐμμηνα, h. e. *menstrua*. Cap. eod. v. 21. עָשָׂה כָּל־עֲוֹן *in omne scelus ruerint*; et vers. 25. לֹא חֵלְלָה לְךָ *non est tuum*; ut Symmachus, ἔχθ' σόν. Cap. XXI, 20. רֶבֶךָ קֶשֶׁת *sagittarius*. Nimirum pro קֶשֶׁת legi debet קֶשֶׁת, ut legerunt Onkelofus et Ionathan; ita ut קֶשֶׁת idem sit quod קֶשֶׁת בַּקִּיצִים *מורה החצים*. Nam si קֶשֶׁת esset per se *sagittarius*, ut vult vulgus interpretum; quid necesse erat addi רֶבֶךָ. Cap. XXIII, 16. כֶּסֶף עֵבֶר *argento publico et probato*. Eodem redeunt verba Alexandrinorum, διδραχμα ἀργυρίου δοκίμου ἐμπόρου. Postremum tamen vocabulum poterat abesse. Cap. XXV, 22.

אִם-כֵּן לִמָּחָה זֶה אֲנֹכִי, *si ita erat futurum, quorsum concepisti? h. e. utinam non concepissem!* Cap. eod. v. 30. הֲלֵעִיטְנִי *permitte ut comedam: et vers. 32. אֲנֹכִי הוֹלֵךְ iam iam sum moriturus.* Cap. XXVII, 1. חֲכָהִין *caligrent.* Etsi enim alii verbo huic subiiciunt notionem hebescendi, in his ipsi Alexandrini interpretes, et e recentioribus Schultensius ὁ πῶλον (ad Job. XVII, 7.): tamen illa altera notio Aquilae maxime auctoritate confirmatur, qui 1 Sam. III, 3. 13. id explicat verbo ἀμαυρώθησαν, quibus ex locis planum fit, pro ἀλαμυρώθησαν, quod in Cod. Coislano legitur, in ejusdem Aquilae reliquiis Montefalconium verissime rescribendum censuisse ἡμαυρώθησαν. Cap. XXX, 30. לְרַגְלִי *per curas meas.* Cap. XLII, 9. עָרוּת *aditus.* Cap. XLIII, 14. יַחַן *faciat vos acceptas.* Cap. XLI, 40. עַל-פִּיךָ *ex tuis imperiis pendeat.* Cap. XLIV, 21. אֲשִׁימָה *conspiciam.* Atque eiusmodi exempla plura, et o Genesi, et ex reliquis libris historicis, laudari a nobis afferrique in medium possent. Sed speramus, lectores nostros vel ex his facile esse intellecturos, *Hubigantum* non haberi in numero eorum, qui incepta quadam superstitione capti, putant, verba Hebraica esse in versione Latina omnia annumeranda, ne scilicet quidquam de efficacia sensus divini, ut ita loquamur, detrahatur.

Altera virtus *Hubiganti* est, quod textum Hebraicum integrum reliquit, neque lectionibus Codicis Samaritani, quamvis bonis, neque coniecturis propriis, quamvis aptis, contaminavit. Utriusque generis exempla aliquot age apponamus. Genes. X, 4. pro דְרִנִּים, quod est in libris vulgatis, legendum haud dubie est דְרִנִּים e Cod. Samaritano: quam lectionem et Alexandrini confirmant, et ipsi libri vulgati, 1 Par. I, 7. Genes. XIV, 6. pro בְּהָרֵי, sine controversia emendandum est, ex iisdem libris, בְּהָרֵי. Origo et causa huius varietatis cognosci facillime potest e magna similitudine litterarum Samaritanarum מ et נ. Neque dubitamus, quin lectio וִירָק Cap. XIV, 14. quae est

in Cod. Samarit., longe melior sit lectione Vulgata. וירק. Sic cap. XXVII, 5. verius in eodem Cod. legi putamus. לאביו, quum להביא in libris vulgatis. Et quanquam cod. Cap. vers. 40. pro הריד veteres iam interpretes varie legerunt: tamen fatemur, lectionem Samarit. Cod. תאר nobis praefendam videri reliquis omnibus. Idem Codex cap. XLIX, 4. pro פחז rectius exhibet פחוז: et Cap. L, 26, וישם pro וישם. Hae igitur aliaeque lectiones Cod. Samarit. plures, etsi manifeste praestant Vulgatis: tamen earum nullam in texta coniecit *Hubigantus*, sufficere arbitratus, si eas in marginibus collocaret, et in notis sententiam de iis diceret. Sed et de coniecturis Viri commemorabimus nonnullas. Genes. VI, 9. pro תמים היה emendat בדרתיו בדרתיו, ex Ezech. XXVIII, 15. quod e Vulgata nullus elici sensus possit, quia vocabulum דור cum suffixis non dicatur de aequalibus et eiusdem aetatis hominibus, verum de posteris, ut Levit. XXV, 30. Sic Genes. XLI, 56. post בהם inferi vult non inepte nomen בר. Leves autem vanaeque sunt coniecturae eiusdem multae. Ita Genes. XXIV, 11. pro אל-באר legit על-באר: quasi vero Praepositiones istae duae non permuteantur inter se saepissime. Cap. XXV, 8. corrigit עמי pro עמי: quum tamen Cap. XXXV, 28. in ipso Cod. Samarit. legatur עמי. Cap. XXX, 27. 28. verba vult transponi in hunc modum: אמ-נא מצאתי חן בעיניך נקבה שכרך עלי ואחכה ויאמר נחשתי ויברכני יהוה בגללך: sed repugnante serie orationis. Cap. XLI, 3. עלה legit pro דקות, et cap. XLIX, 4. עלה pro עליך. Hae aliaeque coniecturae etsi sunt eiusmodi, ut probari vix possint: tamen gaudemus, nullam earum esse in contexta receptam: quam rationem ab optimo quoque Critico etiam in emendandis profanorum scriptorum libris teneri, quis nescit?

Neque vero minus propterea laudari ab omnibus Hebraicae linguae studiosis debet *Hubiganti* opera, quod non modo multa Grammaticorum commenta, maxime de
gene-

generum permutatione, quae molestam non paucis invisaque reddunt sermonis Hebraici cognitionem; ope scriptorum librorum delevit et sustulit; verum etiam multos vocabulorum significatus vel restituit auxilio reliquarum linguarum orientis, vel reiiciendos docuit, vera germanaque scriptura reposita. Sic Gen. III, 20. pro הוּא in Cod. Orator. XLII. legitur הוּי , et eadem ratione cap. XII, 18. in Cod. Reg. XXIX. ita ut Grammatici perperam et inconsiderate e mendosa vitiosaque multorum locorum scriptura collegerrint, genus Femininum Pronominis Personae tertiae esse etiam הוּי , non modo הוּי ; praesertim quum littera ו punctum vocale illud prorsus respuat. Neque vero minus placet, quod Genes. XLII, 11. aliisque locis pro נַחְנוּ reponendum אִנְחָנוּ , fide Codicum suorum, docet, ostenditque illud נַחְנוּ deberi librariis Arabicae rationi assuetis. Eodem modo pro ה ; Suffixo Masculino, restituit e suis Codicibus ו ut Genes. IX, 21. Cod. Samarit. exhibet אֶהְלֵךְ , non אֶהְלֵךְ ; et multis locis aliis. Genes. XXXII, 9. legendum est e Cod. Samarit. $\text{הָאֵחָת הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד}$ pro $\text{הָאֵחָת הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד}$ quo tollitur commentum de genere duplici nominis מַחֲנֶה . Sic cap. XXXI, 39. in גִּבְתִּי Grammatici volunt litteram ו paragogicam esse, quum tamen, eodem Codice Samaritano praecunte, emendari debeat גִּבְתִּי ; et cap. XXXV, 18. pro בְּנֵימִין corrigi oportet בְּנֵימִים . Sed videamus etiam de significatibus vocabulorum restitutis. Genes. XXXIV, 13. lectio יִדְבְּרוּ non est sollicitanda, neque cum interprete Syro intelligendum בְּמַרְמָה ; immo דָּבַר significat *inimice, dolose agere*; quae notio superest in lingua Arabica. Eodem Capite, vers. 12. aut legendum putat, cum Samarit. אָתָן , aut servata Vulgata lectione, אֶתְנָה , dicendum, id esse a תָּנָה *dare*, non a נָתַן . Aequae digna memoria sunt illa verba, quibus, mutata lectione, notiones fictae adimuntur. Genes. XIII, 18. verbum אֶהְלֵךְ Buxtorfius alique volunt esse *tentorium movere*, quum tamen ubique significet *tentorium figere*. At pro וַיֵּאָהֵל e Cod. Samarit. rescribendum est וַיֵּלֶךְ , quod admodum verisimile sit,

fit, ויאהל ortum esse ex ויהלך, quod in Codicibus quibusdam extiterit pro וירך. Eadem ratione uti licet in tollendis notionibus, quas vulgo affingunt verbo הריק Genes. XIV, 14. nam pro וירק e Cod. Samarit. rescribi debet וירק. וירק autem notat numerare, lustrare: Franco Galli dicunt: *faire la revue*. Quo etiam Alexandrini respexerunt, in quorum Versione est *ἡριθμεύσεν*. Atque huius generis exempla multa cum in Genesi, tum in reliquis libris historicis, inventiuntur.

Practerea non pauca longe melius interpretatur et enarrat Hubigantus, quam vulgus interpretum: neque tam caeco vulgatae Versionis amore ineptaque admiratione tenetur, ut negare sustinuerit, auctorem eius nusquam errasse. Sic Genes. III, 15. perperam et mendose legi *ipsa* in Vulgata fatetur: sed errat tamen, quum ait, solum interpretem Vulgatum ita accepisse verba Mosis. nam in reliquis interpretis cuiusdam Graeci apud Montefalconium extat *ἀδύτη*. Bene vero interpretatur locum cap. IV, 7. הלווא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ, hunc in modum: *nonne, si bene egeris, (immo recte feceris) acceptus eris; sin male, aderit in foribus poena?* At pro רבץ legendum putabat תרבץ, ne genera discreparent. Eodem Capite vers. 26. verba אז הוחל לקרא בשם יהוה vertit: *tum primum coepere homines del. nomine appellari*. Recte, quod ad priora verba attinet; sed in posterioribus usum loquendi desideramus.

Iam quia virtutes operis Hubiganti praecipuas demonstravimus e libris historicis: sequitur ut ostendamus, quid nobis reprehendendum in eo videatur. Pertinent autem reprehensiones nostrae cum ad Versionem Latinam; tum ad notas Criticas; reliquumque Opus. Primo igitur nobis non probatur, quod putat Hubigantus, oportere in latina Versione retineri characterem atque formam linguae Hebraicae. Ita enim existet Versio non Latina, sed Hebraeo Latina, quae a nemine Latine docto intelligatur, neque sine offensione aurium summa legatur.

gatur. : Quem Latinae rationi affuetum non offendant verba Cap. IV, 1. *Cognovit Adam uxorem suam Hevram; quae concepit peperitque Cain; et dixit; possedi hominem per Deum?* quae tota sunt Hebraica, non Latina. Sed eiusmodi vitii innumeris contaminata est Versio Hubiganti. Deinde arbitratur idem Hubigantus, interpretem uti debere verbis intellectu facilibus, non exquisitis et raris; itemque iis, quae quasi consecrata sint religione: quod genus bene dicere, et alia. : Quid vero, si notiones verborum Hebraicorum vocabulis profanis; ut ita dicam, reddi apte et ita, ut intelligantur, possint, sacris non possint? Quid, si vocabula Latina facilia vim Hebraicorum non assequantur, lecta et exquisita assequi possint? Num iis abstinendum erit? an lector deserendus et desituendus? Sed, age, exemplis declarabimus nonnullis, quam obscuram, quam parum Latinam Versionem confecerit Hubigantus, dum operam suam direxit ad normam legum illarum. Genes. II, 1. **אֲנֹכִי** reddit *ministerium eorum*. At quis sidera et stellas Latine dixerit *ministerium coeli*? quis herbas, arbores, animantes omnis generis, appellarit *ministerium terrae*? Latine quidem sidera nominari poterant *signa*, et ea quae terrae spatio continentur, *ornamenta*, *copiae* eius. Sic eodem Capite vers. 7. **נִשְׁמַת חַיָּה** vertit *anima vivens*. inepte. Debat dicere simpliciter *animans*. Cap. III, 16. verba, *multas dabo aerumnas tui partus*, admodum dubitamus, an intelligi a quoquam per se possint. nam primo quas *aerumnas partus* vocat, debebat *dolores* dicere; deinde quis unquam dixit *aerumnas partus dare*? Melius haud dubie verba Dei apud Moysen ita reddentur: *conflictandum tibi erit in partu doloribus summis*. Paulo post vers. 17. verba **אֶרֶץ מְאֹדָה** vertuntur ab Hubiganto, *terra sit maledicta*: quarum vim nemo qui tantum Latine doctus sit, valeat percipere. Nos quidem illa sic reddidissimus, *terra nisi diligenter culta, nihil quidquam, idque tamen parce, neque copiose, nascetur*. Eodem pertinent cap. XXVII, 13. verba *in me erit maledictio*, immo, *mihī mala ista accidant, vel etiam ego*
vero

vero praestabo istud periculum. Sic eodem Capite vers. 35: verba *ויקח ברכתך* redduntur, *praecepit benedictionem tuam*, nullo sensu. Facilius autem, opinamur, intelligerentur ab omnibus, si essent ita in Latinum conversa, *praecepit, praecepit bona, quae ego tibi eram precaturus*. Sed magis etiam Hebraicam linguam redolent ista. Genes. XV, 15. *tu ibis in pace ad patres, et in senectute bona sepelietis*. Nam quot legis verba, tot comparant consuetudinis Hebraicae vestigia. Latina ratio postulabat, ut diceretur, *tu vero placide morieris natu bene grandis*. Quo ex loco verbis Simeonis apud Lucam (cap. II, 29.) *ὡν ἀπολύεις τὸν δαλόν σε ἐν εἰρήνῃ*, plus lucis affunditur, quam ex aliis reliquorum scriptorum locis omnibus. Verte: *nunc, quaeso, iubeas me mori placide atque bene*. Genes. XV, 18. *foedus fecit — sic dicens, immo hac lege*. Cap. XVII, 1. *ambulavit coram me*, et Cap. V, 22. *ambulavit cum Deo*. Debebat priora quidem verba reddere, *proba mihi pietatis constantiam*: posteriora autem non videmus cur non maluerit Hubigantis permutare hisce: *sanctitatem pietatemque probavit Deo, vel vere pius adversus Deum sanctusque fuit*. Neque Cap. XXXVIII, 7. Erem debebat nominare *nequam coram Domino*: qui qualis sit, a nemine Latinae tantum linguae gnaro potest intelligi: immo *maxime impium*. Ut *δικαίοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ*, Luc. I, 6. sunt *vere pii adversus Deum, vere sancti*, non *iusti coram Deo*. Haec scilicet vis est formularum *לפני יהוה*, et *בעיני יהוה*. Sed maiora etiam formularum portenta auribus Latinis iudicabuntur haec, Genes. XXXV, 11. *reges de lumbis tuis oriuntur: pro reges ortum ducent à te, vel in posteris tuis reges erunt*. Nam apud ipsum Moysen in verbis *מלכים מחלציק יצאן* redundat nomen *חלצים*. etenim cap. XVII, 6. dixerat Moyses simpliciter *מלכים ממך יצאן*. Quo minus erat vocabulum illud in Versione Latina reddendum. Cap. XXXIV, 3. *habet eadem Versio, anima eius cum Dina conglutinata est*, quae an concoquere Latinus stomachus possit, vehementer dubitamus. Cur non sequutus potius es, Hubigante,

Onke-

Onkelosi auctoritatem, qui reddit, **אֲחֵרַי אֵין נִפְשִׁיהוּ**? Ne enim emphasin atque vim latere in verbo **תִּרְכַּב** arbitremur, Moses ipse prohibet, qui paullo inferius (vers. 8.) pro eo usus est verbo **וַיִּשְׁקָהוּ**. Utrumque reddi eleganter, credimus, apteque potest ita, *animum adiecit*; praesertim quum in Versione Alexandrinorum extet verbum *πρόελατο*, cui ampliorem notionem subiectam esse, quis contendat? Aequae monstrosa sunt verba Cap. VI, 17. *omnem carnem in qua inest spiritus vitalis*, nam primo non apparet, quid sibi velit *caro*: deinde ratio Latina non patitur *animantem* nominari *carnem in qua inest spiritus vitalis*: denique nec *spiritus vitalis* Latine dici posse videtur. Poteras certe, o bone, Mosi verba paucis sic explicare, *omnes animantes*. Neque vero magis intelligi putamus posse haec Cap. XVIII, 5. *cor vestrum reficietis*, pro *capietis cibum*: Cap. XV, 2. *ego vado absque liberis*, pro *moriar sine prole*: Cap. XVII, 17. *alebant intra semet ipsum*, pro *cogitabat secum*: Cap. XXIX, 31. *aperuit vulvam eius*, pro *donavit eam fecunditate*. Eleganter sane Onkelosus vertit, **וַיִּהְיֶה לָהּ עֲרֵוִי** *dedit ei facultatem concipiendi*. Sed si omnia huius generis vitia investigare persequique vellemus, oratio modum finemque non reperiret. Certè quum libri divini ex Hebraico in Latinum converti debeant propterea, ut ab linguae Hebraicae imperitis, sed sermonis Latini gnaris, intelligantur: speramus neminem fore, qui neget, Hubilantium lectoribus consulturum fuisse melius, si aut Latinam Versionem omnino omisisset, aut confecisset talem, quae non egeret nova interpretatione.

De reliquis Operis vitis, et quae singulis contineantur partibus, dicetur alias.

DEUX MEMOIRES SUR LA FORMATION
des Os, etc.

i. e.

DUO TRACTATUS DE OSSIUM CONFORMA-
tione,

*tionè, experimentis innixi. Auctore ALB. DE HALLER,
Praefide Scientiarum Societatis Regiae Göttingensis etc.*

Laufannae apud Marc. Mich. Boufquet et Socios, 1758.

11. plag. in 12.

Illustris Auctor, locum de nutritione expositurus, magnam ubique obscuritatem curâ deprehendisset; et de ossium origine, incremento, et nutritione maxime dubius haesisset, ad experimenta et observationes recurrendum sibi esse recte iudicavit. Quapropter ex discipulis cuidam, cui nomen *Detlef*, illud negotium dedit, ut iunioribus animalibus, pullis scilicet columbinis, et catulis, ossa frangeret, ipsisque postea pabulum, radice rubiae tinctorum largiter conditum, praerberet. Quo facto sequentia observare licuit: ossium callum gigni ex succo gelatinoso, quem plorant extremitates ossium fractorum, et medullae praecipue, quique circumcirca effunditur; succum hunc paulatim fieri spissorem, donec cartilagineam induat naturam; in hac oriri postea nucleos osseos, qui pedetentim aucti inter sese cohaerere incipiunt, ac tandem, quicquid cartilagineae naturae erat, obliterant; callum ipsum, plane perfectum, esse verum os spongiosum, simile extremis ossibus longis, et hoc ipsum post tempus aliquod fieri densius solidiusque; utramque ossis fracti extremitatem paene aequaliter conferre ad calli generationem; periosteum plane nihil facere ad callum generandum, neque calli partem esse, sed tum demum, cum callus satis iam formatus sit, nasci incipere; ex ossium callo provenire vasa, quae ad nucleos osseos illos abeant, plane uti in naturali ossium generatione; radicem rubiae tinctorum neque periosteum, neque cartilagineam, sed ossa solummodo ipsosque nucleos osseos atque callum prorsus perfectum satisque durum colore rubro inficere; neque lac, neque ossa foetus in utero gravidæ animalis radice illa passi ruborem contrahere; tandem colorem rubrum paulatim evanescere, si animal pabulo

bulo sine radice pascitur. Haec quidem quamvis negotium ossium nutriendorum bene illustrarent, Illustri tamen HALLERO visum est, eandem rem oculis propriis, et in foetibus quidem propius contueri. Numerosissimas igitur observationes in ovis gallinaceis, iisdemque incubatis, summa diligentia instituit, quarum summa sequentibus continetur corollariis. Cartilago est primum ossis elementum, naturamque suam paulatim paulatimque in osseam mutat. Cartilago prima aetate vix a gelatina flexili differt, ac octavo demum die quandam firmitatem atque elasticitatem adipiscitur. Sexto vero septimoque prorsus flexilis est, adeo, ut Anatomicus figuram ipsi annularem dare pro lubitu possit; eodem tempore neque fibrae, neque laminae, neque vasa conspici possunt; pellucida instar aquae est. Os a cartilagine discrepat. Rigidum est et fragile, et coloris ex luteo rubicundi; fibrosum praeterea est, atque in fibras laminasque divisum. Natura ossea in diversis ossibus diverso tempore apparere incipit; os tibiae prius quam reliqua osseam naturam induit, sequitur femur, sternum, maxilla, costae. Nota, unde ossea natura cognoscitur, est coloris mutatio, et opacitas, quae haud ita multo post in luteum, ac deinceps in rubicundum colorem transit. Eo tempore nascuntur fibrae, ac post eas laminae conspiciuntur. Circa diem nonum; aliquando ocyus, aliquando serius, formantur cavitates medullares, quae primum fibris illis internis careant, quas pedetentim accipiunt. Periosteum una cum cartilagine, locum ossis tenente, apparet, eiusdemque quam haec figurae est; adhaeretque principio epiphyse et fini corporis ossis; crassius ibi est, quam alibi, et cum reliqua ossis parte laxius cohaeret. A primis initiis admodum tenuis est, deinde vero una cum ossis perfectione ipsum etiam maiorem crassitiam contrahit; atque arctius arctiusque cum osse cohaeret; ita ut, si ab osse detrahatur, facile primam secum rapiat ossis lamellam. Vasa vix ac ne vix quidem eo tempore conspici possunt, sed periosteum album; atque ex fabrica cellulari compositum esse,

esse, videtur. Medulla ut plurimum versus diem tredecimum oculis obicitur. Vasa, quae in cavitationem ossis penetrant, comitem habent fabricam cellularem. A vasis illis medulla vascula sua accipit. Epiphyses ossium una cum osse ipso prodeunt, sic ut statim, atque ossa formari incipiunt, prorsus conformatae sint. Ipsae epiphyses a corpore ossis in foetu primis diebus nullis limitibus conspicuis distinguuntur, sed corpus et epiphysis ossis unam eandemque partem constituunt, quamvis fieri possit, ut a se invicem separentur. Sequentibus vero diebus limites inter corpus ossis et epiphysin magis magisque fiunt conspicui, sic, ut verae articulationis speciem repraesentent, quae periosteo, tanquam vinculo continetur. Maxima differentia, qua epiphysis ab ossis corpore differt, in eo cernitur, quod epiphysis tardius quam ossis corpus ossiam naturam induit, diuque cartilaginea manet. De vasis ossium multa nova, eaque dignissima cognitu, habet Illustr. HALLERUS. In femore et tibia arterias principes, quas *nutritias* vocat, detexit; in femore quidem duas, in tibia unam. Die undecimo in oculos incurrunt. Descendunt in cavitationem medullarem ossis, habentes comitem fabricam cellularem, cruore tinctam, a qua rubor ossi accedit. Die decimo quarto visuntur duo rami principes huius arteriae, qui utrinque abeunt ad duos circulos vasculosos, qui in ea ossis parte, ubi prima rudimenta ossis apparent, conspiciuntur. Ex his aliisque permultis, quae compendio dici non possunt, Illustris Auctor colligit, periosteum non inservire conformationi ossis; sed negotium illud cordi et arteriis datum esse, iisdem scilicet partibus, quibus totius corporis animalis partes ceterae et conformationem et incrementum debent.

FRAGMENTA MARCHICA, SIVE COLLECTIO
documentorum historiam Brandenburgicam illustran-
tium, lingua vernacula edita a PHILIPPO
GUILLIELMO GERCKEN.

Guel-

Guelpherbyti; ap. Io. Christ. Meißnerum; *PARS I.* 1755. plag. 12. *PARS II.* 1756. plag. 12. in 8.

Historiam Brandenburgicam prae omnibus aliis provinciis Germaniae documentorum inopia laborare, Cl. *Gerckenius* profitetur. Neque tamen hoc paucitati documentorum tribuendum esse, neque inde exortum, quod petentibus difficulter aditus ad archiva concedatur. Dignam vero esse historiam Marchicam, quae, ob arctissimam cum historia Germaniae coniunctionem, virorum doctorum ingenio atque diligentia illustretur, et explicetur. Iam Beckmannum et Gundlingium hoc consilium cepisse, sed praematura morte impeditos exequi non potuisse. Hisce omnium archivorum copiam factam esse, et Gundlingium codicem diplomaticum, 4000. documenta continentem, habuisse, quae ut in lucem proferantur optandum esse. Nactus quoque est Noster neque paucas, neque contemnendas chartas, quarum editione historiae Brandenburgicae lucem se affundere arbitratur. Proposuit enim sibi, non solum omnia documenta, quae historiam Marchicam, cum ecclesiasticam, tum politicam, atque etiam litterariam, illustrent, edere, sed vetusta quoque Chronica, Fragmenta historica, epistolas antiquas, Geographica e medio aevo praesertim repetita, aliaque ad stemmata nobilium pertinentia, publici iuris facere.

Prima pars exhibet documenta LXX. ab Anno 1161. usque ad Annum 1619. Primo loco ponitur Hermanni, Episcopi Verdenensis, confirmatio foundationis monasterii sancti Monialium in Distorp, ab Hermanno Comite de Werthebeck factae A. 1161, ultimo Electoris Ioannis Sigismundi rescriptum ad sacerdotes Novae Urbis Brandenburgi de confessione, A. 1619. Gravisimis verbis haec Sigismundi epistola scripta est, vehementerque illum iratum fuisse testatur: — *Wo iemand in allen Ständen ist, der sich der friedens und einigkeit wenig beflisset, so seydt ihrs und andere, die da gerne Geistlich geheissen werden wollen. Gewislich Ihr*

habet je die Zeit daher in der Kirche zu Brandenburg weidlich tumultuiret, und immer einem altar in nach den andern angefangen; und das hat hernach heissen müssen Euer Amt und Gewissen braechte es mit sich, da doch die Kuli einer Windmühlen sich mehr ähnlichet, als dieselben pure actiones und begünstigungen eurem Ampte: eines theils auch unter euch, oder auch vielleicht alle solche geräume gewiffen haben, das ein wohlbeladner Wagen mit vier Pferden wohl hindurch fahren könnte — das euch zu Ehren mit bestande nachgerühmet werden möchte: Vix audiat Stygius Pluto, quod audent Sacerdotes Venerabiles Brandenburgenses — und die Erhaltung nicht der Beicht (dann darumb ist es euch wenig zu thun) sondern des hochgeehrten sehr geliebten Beichtpfenniges Recht darunter. Eminent prae ceteris documentum XXIV. quo Albertus Brandenb. Marehio, duo altaria in parochiali ecclesia Eberswaldensi ad missas et memorias progenitorum uxorum et filiorum faciendas A. 1300. fundavit. Emen- datur enim hoc genealogia Marehionum Brandenburgicorum, suppleturque lacuna quaedam, etsi a nemine adhuc observata. Scribit Albertus: et filiorum nostrorum clarissimorum Ottonis et Henninghi. Fuerunt igitur hi filii Alberti III. sed praematura fortasse morte extincti. Pag. 52. sequi duo producuntur documenta Annae, ducissae Wratislaviensis, e quibus apparet, illam iam A. 1310. ducti Wratislaviensi nupsisse; A. 1325. adhuc vixisse, atque ideo e documento A. 1327. in quo Henricus, dux Wratislaviensis scribit: *Conjugis nostrae Doinine Anne recordacionis felicit: hoc temporis intervallo obiisse.* Documentum XXVII. de Bertholdo et Conrado de Riede, multum illustrat historiam electionis Imperatoris Henrici VII. Sunt quidem varia documenta, quae a Cl. Gerckenio edantur, iam a Beckmanno, Hahnio, Ludeviglo, Lenzio, edita: verum, cum in his describendis non accurate hi versati sint, plurimaeque menda commiserint, operae pretium se facturum esse existimavit, si membranas chartasve denuo excuteret, emendatioresque prodire iuberet. Adpersit subinde

subinde animadversiones quasdam, in quibus obscuriora verba explicantur, atque o historia brevibus exponuntur, quae ad intelligenda haec documenta necessaria visa sunt. Sic pag. 44. docetur, quid fuerint marcae denariorum: pag. 50. explicantur verba: *Wort, Wurthe, Worde*: pag. 58. *Advocatia*: pag. 71. *pagare* pro solvere: *Vor*, foemina, pag. 103. *Welfschatt*, pag. 104. Pag. 52. de Anna ducissa Wratislaviensi, pag. 64. de Comitibus de Keverenberg, pag. 90. de titulo *Ehrbahre Leuthe*, quo seculo XV. nobiles insigniti, quaedam adferuntur. Ultimum huius partis locum occupat dissertatio Auctoris de ritu traditionis per ramum arboris. Adamaverunt enim maiores nostri nunquam magis symbola, quam in rerum traditionibus. A. 1375. Nobiles Wedelii villam suam monasterio Stargardeni ita tradiderunt: *Ego Hasso de Wedels — — fratrem Henricum comitum Polzin, tunc presati monasterii priorem, in sua ceterorumque fratrum persona capucio meo in manibus suis posito tanquam visibili predictae collationis signo corporaliter investi* — A. 1438. dux (Schlesvicensis) deposito capucio episcopo (Lubeconsi) supplicavit, quatenus ipsum infeudare — dignaretur. Episcopus huiusmodi supplicationi inclinatus recepto pileo de capite strenui militis Schaconis Rantzoven, per traditionem dicti pilei aureo erinali aut serico adornati in et ad manus eiusdem Comitum more patrie factam — Comitatum ei iure feudi contulit. Saepissime etiam occurrit traditio cum Chirotheca, traditionesve per annulum, fustem, cultellum, festucam nodatam, amphoram aquae, haustum aquae, funes campanarum, dextrum pollicem, cornu, claves templi, calicem, candelam, etc. Nihil vero frequentius traditione per cespitem, et ramum arboris. Laudavit iam du Fresne f. v. *investire* aliquot exempla, aliudque memorabile exemplum commemoratur apud Calmètum, (*histoire de Lorraine*, T. I. pag. 524.) ubi Mathildis A. 1107. *per cultellum, festucam nodatam, wantonem et wasonem terrae, atque ramum arboris, ecclesiae St. Mariae legitimam facit concessionem et investituram villarum*

rum quarundam. Ex hoc aliisque ab Auctore laudatis locis apparet, ramum arboris una cum cespite, tanquam symbola agri et sylvae, fuisse traditum. Ramus infigebatur cespiti, et ita tradebatur. Cespes ex eodem, qui tradebatur, agro effodiebatur, atque rotunda quidem figura. Rotunditas haec Nostro totius agri possessionem indicare videtur. Cespes et ramus virides erant; qua de arbore autem ramus decerpendus fuerit, incertum est. E documentis a du Fresno allatis apparet, ramum olivae virentis, et corylum nucibus onustam; ex aliis, ramum tiliae maiores nostros adhibuisse. Cum etiam nullam arborem tanta veneratione prosecuti sint, quanta quercum, nonne probabile, ramum quercus in hac solemnitate non omitendum fuisse? Tota quidem res quomodo acta sit, optime e statutis Torgavienlibus cognosci poterit: *Derienige, so ein haus verkauffet hat, der soll das nach gebethner Laubs mit dem Reisse in die Gerichte auflossen — Nach diesen laßt der Richter den Kauff und das eingelegte Reiss ausruffen, das wer darwieder zu reden hat, der soll es jezunt thun und darnach stille schweigen. Nach beschehenen Geruffe, und wann der Käufer das Haus und eingelegte Reiss durch Vrthel ihm zu erkennen und zu leihen bittet, nimt der Richter das selbe Reiss und reichet das dem Käufer sprechent, weil das Reiss ausgerufen und niemand darwieder ist, so leihe ich euch, von Gottes, Raths, und Gerichts wegen, im nahmen etc.* Haec haecenus. Fusius enim Noster de hac re disputat, variaque adfert documenta, quibus omnibus veritatis robur conciliat. Vellemus, plures in hoc campo excurrerent, atque Symbolicam veterum Germanorum Iurisprudentiam sibi explicandam sumerent. Restant enim post Guil. Hoffmanni et Ever. Ottonis, (qui tamen Romanam tantummodo Iurisprudentiam ante oculos habuit,) labores, quamplurima, vel accuratius explicanda, vel diligentius indaganda et illustranda.

Pars altera continet documenta LX. quorum primo Henricus Imperator varia iura in villa Ursleye, Danckwardo,

wardo, Episcopo Brandenburgensi, A. 1051. donat; ultimo, Elector Iohannes Georgius, duci Klitzing, ut urbem Luneburgum occupet, mandat. Exhibet in hac parte Noster aliquot documenta, quibus historia Brandenburgica bene emendari poterit. Sunt inprimis quaedam e seculo XII. petita, quae historiae Marchicae studiosis non possunt non grata et iucunda esse. Sic pag. 37. est documentum, quo Marchiones, Woldemarus et Fridericus, sibi aliquot Saxoniae urbes invicem oppignorant, de A. 1317. Ibi Noster addit observationem doctam de Woldemaro, quò modo Dresdae aliarumque Misniae urbium possessionem obtinuerit. E documento XVII. Wratislavi, de A. 1319. multum antiquo feudali iuri lucis accendi posse, Noster arbitratur. Pag. 57. exhibetur documentum de A. 1348. Woldemari, cò maioris aestimandum, quo pauciora huius Principis exstant. In documento XXXI. Wenceslaus, rex Bohemiae et Marchio Brandenburgensis, cum regno Bohemiae Brandenburgum coniungit. Addit his documentis Auctor tres dissertatiunculas. In prima inquiritur in originem nominis et urbis *Saltzwedel*. Duplicem coniecturam Noster proponit. Haec urbs in palustri et aquosa regione sita est, *Sal* vero et *Sol* idem in lingua antiqua est ac aqua, et *Well* atque *Wedel* denotat domum seu villam. Est igitur *Saltzwedel*, seu *Soltwedel*, domus seu urbs in regione palustri aedificata. Altera coniectura haec est. In antiquissimis documentis haec urbs *Saltwedel* et *Saltwiddele* appellatur. *Sal* et *Sali* significavit olim sedem seu palatium principis, et *Wedel* est ipsum antiquum Saxonicum et Friscum *Weel*, *Wael*, i. e. aqua, aquae confusus profundus. Est igitur etiam *Saltwedel* Castrum seu palatium in palustri loco situm. In altera dissertatione differentiae iuris feudalis Marchici et Pomeranici in formula *contunctae manus*, (valgo *communem* dicunt,) exponuntur. Nam e iure Pomeranico manus coniuncta non tanquam necessarium aliquid, sed tanquam remedium subsidiarium consideratur; e iure Marchico autem eadem est remedium ordinarium

et absolute necessarium. Monentur hoc loco etiam aliqua de antiquitate litterarum beneficiarum in Marchia. Ultimo loco posuit Noster breve elogium celeberrimi Icti, *Theodori Martini Weneri*, qui A. 1685. Vittenbergae obiit, et cum munerum dignitate, tum multis bene scriptis libris magnam famam consecutus est. De reliquis partibus, quibus Vir Cl. pulcherrimum quod sit consilium, de historia Brandenburgica bene merendi, continuat, proxime dicemus.

EXPERIMENTA ACADEM. SCIENTIAR. PETROPOLITANAE, quibus congelatio Mercurii vivi adprobatur.

Sub finem superioris, et initium huius anni, ingens per totam Europam saevisse frigus, tam notum est, ut illius recordatio in commentariis nostris minime locum mereretur, nisi nos excitaret praegnans causa, ob quam illud eo memorabilius semper futurum est, quo ipso expectatius rerum naturalium scrutatoribus phaenomenon, tam conspicere, quam admirari, contingere vix potuerit. Relatum legimus in ephemeridibus publicis, uno eodemque die, non solum Upsaliae, sed et Petropoli, sede augusta, tantum frigoris gradum, horrida quadam tempestate observatum esse, quantum antea numquam, ex quo Academia Scientiarum observationes meteorologicas conscripsit, adnotatum fuit. Arripiebant igitur physices promotores hancce opportunitatem explorandi ulterius thermometris mercurialibus, an, et quo usque, augeri posset artificiale frigus? Paucos forte latet, Fahrenheitium A. 1729. (tradente immortali *Boerhaavio* in *Element. Chem.* Tom. I. pag. 146. Edit. Lips. 1732. 8.) primum spiritum nitri fortem contusae glaciei adfudisse, atque adnotasse frigoris sic dicti artificialis gradum eximium, quod 40. gradibus superabat naturale, seu punctum congelationis stabilitum in thermometris; ab eodem artifice elaboratis. Iteratum novum
hoc

hoc inventum, quo frigus artificiale mirum quantum naturale superat, a Muschenbroeckio et Reaumurio; et idem phaenomenon industria horum acutissimorum virorum comprobatum, augmentum vero maius frigoris artificialis; iamiam inventi, neutiquam notatum est, quanquam olim ad eundem modum, ac nunc Academiae Petropolitanae Socii, negotium istud tractarent. Quo itaque cuncta, quae modo quidquam ad illustrandam et confirmandam eventus plane improvisi veritatem conferre creduntur, ordine quodam concinno enarremus; primum tentamina, quae seorsim diversi auctores; pro se quisque ceperunt, alleganda; deinde ratio et modus commiscendae nivis et spirituum acidorum diversorum, in primis tamen nitri sic dicti fumantis, exponenda; tandemque singularia illa phaenomena, quae notata fuerunt, dum mercurius, vel distillatione, vel ex sublimatis resuscitatus, hincque purissimus, regnante gelu vehementissimo, frigidis hisce corporibus immixtus est, adicienda erunt. De fide relationis nostrae nemini suboriri poterit dubitatio ulla, hanc ob causam, quod Illustrissima Academia, pro eo, quo nos prosequitur, favore, certiores nos fecit de his omnibus, et summam scribendorum huc perferri curavit.

Praeterito anno, quum *d. 14. Decembr.* stili veteris, ut vocant, frigus in aere esset 205. graduum, secundum scalam thermometri Delisiani, Cl. *Braunius* adfudit spiritum nitri, et nivis, et glaciei; mercurius hinc in thermometro descendit ad 470. gradum, in eoque immobilis persistit. Eximebatur post aliquam moram thermometrum ex miscela, et in aere libero fere ad quartam horae partem detentum; ulteriorem neque descensum, neque ascensum mercurii, indicabat, qui tum primum elevabatur, postquam thermometrum in conclave calefactum illatum esset. Iterabantur paullo post singula, et ordine, et modo plane aequali, hoc et alio thermometro: eveniebant iterum eadem, quae antea retulimus, phaenomena. Tam insolita apparitio argenti vivi; omni motu orbati, omnino

excitare poterat coniecturam non improbabilem, an non illud forte frigore gelatum sit? Cl. *Braunius* in conventu Academicorum statuto referebat Collegis, non solum quo usque auctum sit frigus hoc die in atmosphaera, sed etiam quam inexpectatum mercurius, thermometro inclusus, et mixturae antea descriptae immerfus, praebuerit ei spectaculum. Quod itaque primus viderat Cl. *Braunius*, mercurii in artificiali frigore solidescens phaenomenon, illud deinde et ab aliis curiosis quoque quaesitum, inventum, etiam experimentis fide comprobatum, imo vero et novis memorabilibus pluribus corroboratum est.

Die 25. Dec. intra horam 9 — 10. antemeridianam frigus coeleste erat 199. graduum. Adornabantur, et a Cl. *Braunio*, et a Cl. *Aepino*, nova tentamina, et quidem felici successu; nam citissime mercurius ad 500. gradus delabebatur, et adparebat, ut brevi antea, iterum solidus quasi et in omni motu impeditus. Ut eo accuratius considerari et tractari posset compacta mercurii massa, uterque disquisitorum diffringebat thermometra. Erat autem, quo Cl. *Braunius* utebatur, sphaera finitum, quae in superficie exteriori congelata, in medio particulam fluidi adhuc mercurii includebat; Cl. *Aepini* instrumentum, in cylindrum exiens, plane solidum et ex toto gelu constructum mercurium sistebat.

D. 26. Dec. mane ab hora 9 — 10. acutissimum regnabat frigus, et quidem 211. graduum, ob id praesertim memorabile, quia etiam superat summum gradum frigoris artificialis, quondam a Fahrenheitio inventum. Viri Cl. *Braunius*, *Aepinus*, *Loimonofvius*, hoc die experimenta capiebant. Spiritus Nitri, additus nivis, efficiebat frigus 495. graduum; spiritus falis 534. et oleum vitrioli tandem deprimebat mercurium in tubo thermometri ad 1260. gradus. An tam insignis Mercurii lapsus, a fissuris, in hoc et aliis quoque thermometris observatis? Inventus est, comminuto vitro, in globulo, et tubo, fili argentei instar, mercurius densatus, ductilisque sub malleo, prout plum-

plumbum. Post 20. minuta sub dio iterum diffuebat antea solidus visus Mercurius. Si pluribus testibus, pro stabilienda rei inauditae veritate, opus foret, provocare quoque possimus ad experientias virorum Cl. Academiae Scientiarum Sodalium, *Modelit, Zeiheri, Krufei*, quorum quilibet, propria indagazione convictus, alienam suis comprobabat suffragiis.

Quamquam ratio modusque, quo usus olim est Fahrenheitius, et post eum plures, quemque magnus Boerhaavius, ut antea innuimus, clare descripsit, parum diversus fit ab eo, quem secuti sunt physici Petropolitani: at tamen, ne quidquam omisisse videamur, etiam facillimam et expeditam methodum, quam invenit Cl. *Aepinus*, iam deinceps indicabimus. Si spiritui nitri fundanti, quantum fieri potuit, sub dio et in nive refrigerato, additur tanta copia nivis, quanta requiritur, ut mixtura spissitudinem pulvis liquidioris habeat: tum quam celerrime exoritur iste gradus frigoris, mercurium compingere valentis. Retinendum vero minime est, non semper, neque omni tempore, eiusmodi frigus artificiale magnum, quale descripsimus, produci posse; quin potius etiam requiritur, ut eximius quidam, quamquam adhuc nondum definitus, frigoris coelestis gradus concurrat. Experimento peculiari Cl. *Aepini* illud confirmatur. Tentamen in conclavi, ubi frigus erat 122. graduum, instituebat, comperitque, a Spiritu nitri ad 150. gradum frigoris reducto, et nive adiecta, ortam esse modo frigus 300. graduum, neutiquam vero tantum, quantum necessarium est ad congelationem mercurii efficiendam. Ex illis, quas collegimus, observationibus, illud patet, ad minimum 300. graduum frigus requiri ad producendam hydrargyri congelationem; et neminem huc usque explorare et firmare valuisse gradum, in quo certo transmutatio illius contingat, propterea quod thermometra adhibita, contingente mercurii congelatione, gradus scalae indicare impediuntur. Memorabilia plura iam communicavimus cum lectoribus; restat vero expositio phaenomeni quam maxi-

me curiosi, et quod perspicaciae Cl. *Aspini* debetur. Minime omnium huic Viro Cl. sufficebat scire simpliciter, hydrargyrum congelari, et ad instar mineræ puræ tractari posse; aiebat etiam contemplari et diiudicare omnes mutationes, quas subiret fluidum metallicum, antequam pristinum habitum exueret, novaque forma compareret. Cylindrum igitur vitreum, unciam unam latum, unciam et dimidiam vero altum, replevit mercurio currente, illumque immittebat, prout thermometer, in misturam nivis et spiritus nitri, saepius nominatam. Cognovit minuto horæ citius congelari mercurium, eumque, dum gelu coit in densitatem et solidescit, eodem modo a frigore, ac reliqua metalla, excepto ferro, constringi. Nam tota massa in angustius volumen coarctabatur, superficies patens subglobosa evanescebat primum, dein etiam deprimebatur eo usque, donec plane coalita exini et digitis prehendi posset. Ad formam cylindri solidi efformatus, in mercurium fluidum iniectus, subsidebat more metallorum; quum e contrario glacies aliorum fluidorum, liquoribus homogeneis iniecta, semper supernatet. De duritiæ mercurii congelati disquisitores certi nihil adseverant; proxime tamen ad plumbi densitatem accedere autumant.

CASTI INNOCENTIS ANSALDI, ORDINIS
Praedicatorum, de sacro et publico apud Ethnicos
pictarum tabularum cultu, adversus recentiores
Graecos, dissertatio.

Venetis, apud Petr. Valvasensem, 1755. plag. 18.
 quatern.

Non iniuria mirum Cl. *Ansaldo* videtur, Graecos, qui in divorum cultu cum Romana ecclesia conveniant, pictasque Christi, Mariae, et beatorum imagines magno cultu et veneratione prosequantur, sculptas tamen imagines adeo improbare, ut Latinos non obscure idololatris

triae reos postulent. Atque de re ipsa, odioque Graecorum erga statuas, ne quis dubitet, multa argumenta et testimonia in *primò* capite adfert A. atque Leonem Allatium, et Asseniannum, qui aliter sentiunt, refutat. Digna sunt, quae a nobis hic repetantur verba, ex epistola *Mamachii*, Graeci: *Est illis* (Graecis) *sane hoc adagium, receptum prorsus atque familiare, nullam scilicet imaginem colendam esse, cuius nasum duobus possis digitis complecti, etc.* Defendunt vero Graeci sententiam suam duobus argumentis: primum, aiunt, sculptarum imaginum cultus in sacro codice interdicatur; et deinde ethnici hisce imaginibus ad turpissimam idololatriam abusi sunt. Idolatrae sculptiles tantummodo imagines adoraverunt; atque ideo unius Dei cultoribus sculptilium imaginum usus et cultus interdictus est, ne ad Idololatriam sensim paulatimque se abripi patiantur. Haec igitur Noster, *via*, ut dicit, *recriminationis, quae autior et facilior apud indoctos*, diluere studet, atque simul ostendere, aut omnem pictarum et sculptarum imaginum cultum Graecis negligendum; aut, si pietas colantur, eundem cultum sculptis quoque habendum esse. Primum enim imagines, quascunque e genere *αἰδία Πέγω* esse, atque in potestate et arbitrio ecclesiae positas, quae illas vel relicere, vel adhibere possit: loca illa sacrae Scripturae, quibus sententiam suam stabiliri et confirmari credant, non solas sculptas, sed sculptas pictasque imagines una prohibere: in loco illo Exod. XX. *non facies tibi sculptile, etc.* unde maximum robur sententiae repetant, hoc indicari, nefas esse alicui, praeter Deum, divinos honores habere, sive re ipsa adoranda, sive illius imagine, statua, effigie, pictura colenda. Deinde ethnicos minime solas sculptiles imagines, sed pictas etiam habuisse et coluisse: Samaritanos, Hebraeos, superstitionis labe infectos, Chaldaeos, Aegyptios, alios, templa pictis deorum imaginibus exornasse. Atque hic Vir Cl. longe evagatur, atque ex locupletissimo eruditionis copiosissimae penu multas divitias cepromit, plurimamque adducit testimonia. Nam praeter
Clemen-

Clementem Alexandrinum, Origenem, Athenagoram, Athanasium, Cyrillum, ex Epiphanio ostendit, idololatriam primis temporibus solis pictis tabulis adhaesisse. In Constantinopolitana Synodo, Iconoclastas, commemorat, imagines pictas idola, earumque cultum ethnicam consuetudinem, ethnicum cultum appellasse, et Synodum ea de causa Imperatores tanquam expulsores idololatriae praedicasse, quoniam pictarum imaginum cultum sustulissent. Denique varias adducit tabulas pictas, quas ethnici divinis honoribus profecuti sint. Favet sententiae Viri Cl. in primis Pausanias, qui, etsi eo tempore Graeciam peragravit, quo illa iam multis bellis vastata, pulcherrimorum operum iacturam fecerat, plurimarum tamen pictarum deorum tabularum mentionem facit. Haec noster, in Capite tertio usque ad octavum, multa elegantia et eruditione exposuit. Licet candorem illius ex hisce cognoscere: *Revera Protestantes*, pag. 22. dicit, qui iconomachorum in opinione versantur, quum tamen philosophica veluti ratione differendo procedant, non magis a sculptarum cultu imaginum, quam a cultu pictarum imaginum abhorrent. *Ast, quum Graeculi recentiores adeo a Logica et Critice, quam a diabolo, abhorreant, quid mirum, si sculptilia aversati, pictas adhuc tabulas religioso honore prosequuntur?* etc. In Capite nono Vir Cl. proponit et discutit quaestionem, cur, cum eundem honorem ethnici sculptis et pictis imaginibus habuerint, multaque adhuc supersint simulacra, signa, statuae, rarissimae sint imagines pictae? Primam, ait, bonorum pictorum inopiam huius defectus causam esse. Non multum studii operaeque olim alios, praeter Gracos et Aegyptios, populos in pictoria arte collocasse; et apud Graecos solam Philippi et Alexandri aetatem eiusmodi pictores tulisse, qui nomen aliquod et famam arte sua consecuti essent. Deinde multos quidem fuisse, qui arti statuarum et sculptoriae operam darent, paucos vero, qui ingenium et industriam ad pingendum conferrent. In indice, quem Iunius libro de pictura Veterum addidisset, pro uno pictore prope triginta

triginta semper sculptores, plastas, scalptores, aliosque artifices inveniri. Porro, artis pictoriae hanc indolem, hoc fatum esse, ut mediocres artifices non facile admittat aut nobilitet: inde exiguo illo temporis spatio, quo picturae pretium statutum fuisset, nullas, nisi egregias, summaque elegantia perfectas tabulas, adamatas, emtas, et aeternitati reservatas; reliquas neglectas et oblivioni tenebrisque traditas fuisse. Denique, primariam huius inopiae causam ab odio Christianorum adversus sacras ethnicorum tabulas, a tot irruptionibus barbarorum, a tot incendiis, quibus alia plurima antiquitatis monumenta deleta extinctaque sunt, repetendam esse. Neminem ignorare, quid Tacitus de Romano incendio, quod tempore Neronis contigit, scribat: *Insularum, domuum, et templorum, quae amissa sunt, numerum inire, haud promptum esse — exustas esse opes tot victoriis quaestitas, et Graecarum artium decora, ex in monumenta ingeniorum antiqua et incorrupta.* Statuas, simulacra, et signa, e terra, e ruinis urbium aediumque, cui et effodi. Haec enim, vel Christianorum studium verae doctrinae propagandae, vel barbarorum furorem, suis tantummodo locis deiecisse. Pictas vero imagines, probabile esse, ab his potius rescissas, combustas, aliisque modis deletas esse. In Capite decimo Cel. Anselmus transit ad textas deorum imagines, et, licet peplis saepius statuae velatae fuerint, eadem tamen quoque deorum imagines exhibuisse, in templis suspensa, et magno cum honore circumlata fuisse, ostendit. Deinde, quoniam recentiores Graeci Anaglyphorum, non longius a picturis recedentium, venerationem admittunt et probant, ethnicos eodem Anaglypha, quo signa, cultu prosecutos esse, atque adeo non multum Graecorum rationem ab ista ethnicorum diversam esse, demonstrat. Forte mira alicui videri possint haec Auctoris verba: *ethnici, quorum nos ritum imitari pie consecravimus.* In Capite undecimo docet Noster, Graecos ante Nicaenae Synodi tempora nullas sacras statuas coluisse, atque adeo eorum opinioni adversatur, qui Graecos quinto

et sexto seculo sculptas quidem imagines Christi, Mariae, et beatorum admisisse, easdem vero Iconoclastarum tempore reiecisse, existiment. Putat vero, errori Graecorum ortum et incrementum dedisse Patrum Nicaenorum sententiam adversus statuas deorum, (aliae enim tum non conspiciebantur,) praepostero sensu a recentioribus Graecis explicatam, et de quibuscunque statuis intellectam. In Capite ultimo quaeritur, an sapienter Latini in admittendo sacrarum statuarum usu et cultu versati sint? Non probare quidem videtur Vir Cl. hoc institutum, et maxime periculosum fuisse scribit, eo praecipue tempore, quo homines procliviores fuerint ad idolorum cultum: sed ea de causa eos aliquo modo defendi posse censet, quoniam illa tempora inopia bonorum pictorum valde laborarint. Tandem variis prolatis, addit: *Profecto, si intelligerent nossentque Catholicae Antistites Ecclesiae, vulgus non eandem statuarum ac pictarum tabularum rationem habere, aut rudiores sanctorum ab statuis perperam affici et moveri, dubium nullum est, quin earum usum omnes statim interdicerent, easque prudenter renovarent.*

Si, quid nos de hac Cel. *Anfaldi*, cuius nomen pluribus aliis libris innotuit, dissertatione sentiamus, dicendum, fatemur quidem, illam multa eruditionis copia refertam, multoque ingenio et diligenter scriptam esse; verum eandem vix Catholicae religioni addictis probari posse arbitramur. Videtur enim Vir Cel. calore et cupiditate Graecos refutandi abreptus, non satis semper suorum causae consuluisse, sed multa arma, eaque satis valida, dissentientibus tradidisse, quibus totum omnino imaginum pictarum sculptarumque cultum oppugnarent, immo everterent. Utinam vero omnes tam utilem et iucundum errorem committant!

COMMENTARII SOCIETATIS REGIAE SCIEN-
tiarum Göttingensis, TOMUS III. ad annum
MDCCLIII.

Götting.

Göttingae, sumptibus Eliae Luzac, Alph. 2. plag. 10.
tab. aen. II. quatern.

Non iniucunda erit lectoribus nostris opera, in excerpto tertio Tomo Commentariorum Göttingensium, quorum priores duo alio tempore indicavimus, collocanda. Sunt enim in iis multa elegantis doctrinae copia condita, plurimaeque industria elaborata. Iam primum libro praefixa est Oratio *Io. Davidis Michaelis V. Cel.* de defectibus historiae Naturalis ac Philologiae, itinere in Palaestinam Arabiamque suscepto sarcientis. Recte enim Vir Cel. arbitratur, geographiae, antiquitati, et naturali historiae Palaestinae Arabiaeque, id est, illarum regionum, in quibus antiquissimum et religionis et eruditionis monumentum litteris consignatum, plura deesse, quam aliquis fortasse putet, atque igitur interpretationem sacri codicis maneam, et multarum rerum fidem valde dubiam esse: hunc vero omnem defectum neque coniecturis, neque librorum lectione, sed itineribus, prudenter in illas terras faciendis, sarciri posse. Etsi enim complures sunt itinerum in Palaestinam susceptorum commentarii, atque *Maundrellus, Shawius, et Pocokius*, diligenter terram sanctam exploraverunt, nondum tamen haec res Nostro ita perfecta videtur, ut nihil praeterea desiderari possit. Primum enim omnes illuc profecti, linguae ignari, per interpretem cum Arabibus loqui necesse habuerunt. Sunt vero hi interpretes, ut alia incommoda taceamus, homines ignari, ventosi, et ineptissimi, atque, si quis Arabum hottanicos scriptores et biblia Hebraica non ipse legerit, herbas quidem et arbores Palaestinae Arabiaeque describet, nomen autem vel prorsus ignarus, vel non illud arripiens, (si plura uni plantae nomina,) quo in antiquis Hebraeorum monumentis appellatur, nihil omnino ad interpretationem codicis adferet. Deinde plurimi in itineribus suis illud sibi proposuerunt, non ut scientiae sitim explerent, sed ut superstitioni satisfacerent, eaque tantummodo loca, quae

sanctitatis famam habèrent, adirent. At linguam barbarorum callens sibi facile aditum ad eorum familiaritatem parabit, et iure hospitii, quod eis sacrosanctum habetur, liberius et tutius per avia quoque commeabit. Porro exploratoribus Palaestinae nimia festinatio noxia, qua a superstitiosis et festinantibus focis per regna inania et fabulosa rapiuntur. Denique si vel cuidam universa haec obtigerint, idem tamen naturae pericia et cura desitutus fuit, ut nobilis Gallus, *Arvifus*, itineribus in Africam et Orientem susceptis clarissimus. Multa de fabulosis rudibus, de antiquis aedibus, palatiis, statuis, aliisque antiquitatis monumentis, quae dudam diruta et deleta, pia, ut aiunt, fraus imitata est, in commentariis plurimorum leguntur. Nemo tamen ramusculum hyslopi, circa muros Hierosolymorum nascentis decerpere, siccum Europaeis mittere, atque exiguo hoc munere magnis litibus interpretum Ioannis sinem imponere voluit. Addit Noster etiam hoc, Palaestinam multos, Arabiam fere neminem, ne eam quidem partem quae Iordane alluatur, olimque Israelitarum fuisset, peregrinando lustrasse. Esse tamen hanc non magis quam Palaestinam accurata et curiosa diligentia dignam. Haec de defectibus, quibus itinera suscepta laborant, nunc videamus, quid eruditio sacra ab exploratore Orientis expectet et flagitet. Descriptiones locorum, vel ex solis antiquorum libris, vel e solo codice sacro, adhuc per coniecturam et divinationem ab interpretibus factae sunt. Moses atque prophetae, urbium, fluminum, et paludum, passim, sine curiosa situs definitione, mentionem faciunt, et inde accidit, ut interpretes pro lubitu urbes serereant. Ambigitur adhuc de maris mortui magnitudine, neque tamen nisi hac definita intelligi potest, quo aqua Iordanis deveniat? exhauriaturne vaporibus maris? an per occultos meatus in liberiora maria effundatur? Ambigitur de australi Palaestinae termino, rivo Aegypti, quem alii in arenosis desertis collocant, alii pro ostio Nili habent. Latet adhuc situs urbis Ainon, ad quam Ioannes baptizavit, at-

que

que ipsa itineris Israëliti descriptione non, nisi itineribus per Arabiae deserta susceptis, intelligi potest. Herbarum et arborum ignotarum, quae in sacro codice commemorantur, nomina, ab Arabum botanicis scriptoribus saepe servata sunt, eadem in vocabulariis Goli aliorumque supersunt, sed plerumque nihil aliud additur, quam herbae et arboris nomen esse. Eadem tamen adhuc in Arabia et Palaestina vigent, et diligentius investigata oculisque subiecta, ad interpretationem codicis, qui innumeras a rerum natura imagines petit, multum conferant necesse est. De descriptione animalium Orientis egregie quidem Bochartus meritis est, verum et in pluribus nominibus erravit, et largam reliquit aliis messem. De significatione morborum, quorum varia in sacris litteris nomina occurrunt, nihil fere constat. Gemmarum nomina, in quibus interpretandis antiquae versiones aut dissident, aut aequae obscura verba substituunt, si pauca excipias, prorsus nos non intelligimus. In hisce igitur tenebris solus nobis lucem accendere poterit, qui Arabicæ et Syriacæ linguae cognitione, palaeographiæ orientalis notitia, atque mathematicæ et naturæ scientia probe instructus, in illas regiones iter suscipiat. Atque certiores iam facti sumus, regia munificentia Augustissimi Daniae regis, at quam fausti eruditioni numinis! rem eo perductam esse, ut docti aliquot viri proxime iter in Palaestinam et Arabiam faciant. Haec haecenus. Veniamus ad lucubrationes ipsas virorum doctorum. Continentur vero hoc Volumine: I. *Sam. Christ. Hollmanni* observationes Meteorologicae: II. *Io. Matthias Gesnerus*, de electo veterum: III. *Ioh. Gottfr. Zinn* observationes anatomicæ, de tunicis et musculis oculorum: IV. *Io. Dav. Michaelis* de pretiis rerum apud Hebraeos ante exilium Babylonicum: V. *H. C. L. B. de Senckenberg* de origine familiae Augustae Staufensis: VI. *Io. Matth. Gesneri* Cicero restitutus: VII. *Sam. Christ. Hollmannus* de corporum marinorum in terra origine: VIII. *Tob. Mayeri* tabularum lunarium usus in investiganda longitudine maris:

IX. *Io. Georg. Roederer* sermo de communicatione uteri gravidi et placentae: X. *Idem* de pondere et longitudine infantum recens natorum: XI. *Io. Gottfried Zinn* observationes botanicae: XII. *Tob. Mayeri* observationes Astronomicae. Nimis longum esset singularum dissertationum argumenta per censere. Quare brevitati consulamus, atque tantummodo unam et alteram, tanquam specimen, proponemus.

I. *Sam. Christ. Hollmanni* observationes meteorologicae. Incipiunt observationes hae tempestatum omniumque aeris mutationum ab A. 1741. atque in A. 1749. desinunt. Adspersit subinde Vir Cl. quaestiones quasdam ex hisce productas, ut: Satis patere, mercurio barometrico descendente, nubilam pluviamque aut ventosam; ascendente autem, plerumque serenam tempestatem insequi; neque hoc tamen semper fieri, neque illas tempestatum mutationes illis diversis mercurii altitudinibus semper respondere. Vix leviter enim mutato mercurio saepe magnam et tonitralem, multumque saepe mutato vix sensibilem aliquam tempestatum mutationem insecutam esse. Inprimis vento spirante Borea, aut inter Boream quocumque alio interiacente, tempestatem turbidam, pluviam, nivofamque saepe oriri, aut exortam aliquamdiu perdurare, ascendente licet barometro; subito tamen eodem ascendente, citius plerumque desinere, eodem licet perdurante vento. An igitur prioris istius ratio in superficie illius terrestris conditione forsitan quaerenda, quae, respectu nostrae regionis, inter Boream Zephyrumque interiacet? Ex amplissimis enim, quae longe lateque ibi pateant, maribus, magnam exhalationum aquearum copiam quotidie provenire, quae ventis, inde spirantibus, nobis advehatur. Deinde, subitaneum mercurii barometrici descensum subitaneum eiusdem ascensum plerumque insequi. An igitur in aere nostro mutationes eiusmodi subitaneae interdum forsitan contingunt, quales illi marium motus sint, quos vulgo *Springfluthen* appellant. Maiores, magisque subitaneos mercurii

mercurii descensus plerumque mutationes aëris longe lateque patentes comitari, saepiusque eiusmodi se observasse, ubi post aliquod tempus renunciatum, non per magnam solum Europae mariumque adiacentium partem, sed vel in ipsa America eodem tempore ingentes tempestatum mutationes contigisse. Annon igitur mercatori, in terras remotiores commercia instituenti, subitanei eiusmodi barometrorum lapsus occasionem, salutaria consilia capiendi, dare possent.

II. Io. Matthiae Gesneri Praelectio, de electro veterum. Collegit Vir Cel. omnia, explicavit, atque in classes suas descripsit, quae de electro ab antiquis sparsim, confuse, et obscure dicta, ut eo facilius, quid veteres scriptores de electro, et de vi electrica, cognoverint, quid senserint, et quam recte senserint, iudicari possit. Obscuravit vero hanc rem nomen ipsum, valde diversis rebus tributum. Quare ab illius explicatione Vir Cl. disputandi initium facit. Antiquissimis Graecis *ἤλεκτρος* Sol est, id quod Homeri loca Il. 5. 513. et Il. 7. 398. et Hymn. in Apoll. 369. testantur. Unde sit nomen ductum variae sunt Grammaticorum sententiae. *ἤλεκτρος* Sol sororem habet, nominisque sociam, *ἤλεκτροίδα*, Lunam. A sideris huius pulchritudine *Electra*, nomen antiquissimarum certe mulierum, ortum esse videtur. Quanquam etiam, si non antiquissimae *Electrae*, certe quae paulo iuniores, a capillorum colore ita dici potuerunt. Aureus enim, et ad igneum vergens comarum color, eo usque antiquis probatus est, ut illum arte et magoniis sibi pararent. E Plin. H. N. 37. 2. f. 11. 1. apparet, antiquos credidisse, cognationem inter electrum gemmam, seu succinum, et Solem intercedere. Nam et aurum, ob coloris similitudinem, antiquam cum sole cognationem habet. Nihil familiarius poetis, quam Solem et sidera *χρυσόφαιη* appellare. *Electri* nomen etiam ipsi auro tributum, ut ex Sophocl. Antig. v. 1049. intelligitur. Illud aurum, quod argentum diversa portione admixtum habet, *electri* nomen inde acce-

accēpisse videtur, quod similis in electro succino varietas coloris, vel ad rutilum illum ignis fulgorem accedentis, vel de pura argenti luce et candore plus trahentis, observata. Certe alicui temperaturae peculiariter electri nomen haesisse verisimile est, ex Plin. H. N. 33. 4. l. 23. Hisce expositis, transit Vir Cl. ad loca quaedam veterum, ubi ita fit electri mentio, ut quaerere possis, quodnam illius genus in unoquoque intelligi debeat? Primum apud Homerum Od. O. 459. Σ. 295. Δ. 73. nihil aliud indicatur, quam electrum succinum, ad ornatum aedium et mulierum adhibitum. Hinc patet, veteres habuisse emblemata e succino, tessellata et segmentata opera, musivi quodam operis genus, eaque agglutinasse ligno cedrino, nobilioribusque metallis inclusisse. Unde locus Aristophanis Equit. § 29. alioquin subobscurus, egregie explicatur. Hesiodus in scuto Herculis Electro illud splenduisse dicit. Io. Diaconus hoc loco intelligit aes flavum, aurei coloris, quoniam, cum de scuto, ictibus validis excipiendis destinato, agatur, vix alii electro, quam metallo, locus esse videtur. Verum neque electrum succinum Vir Cl. hic excludendum esse arbitratur, propter societatem duarum rerum aequae fragilium, eboris et gypsi vitrei. Etiam Grammatici videri possunt hanc vitri significationem ipsi nomini *ἤλεκτρον* tribuisse, dum *ὕαλον*, s. vitrum, non esse apud Homerum et antiquos, sed *ἤλεκτρον*, monent. vid. Schol. Aristoph. Nub. 766. Atque ita monilia illa, et emblemata HomERICA, in vitrum abirent, quod tamen Auctor vix admitti posse existimat, etsi electro quoque vitri nomen communicatum esse fatetur. Quaerit deinde, an electrum fuerit vitrum illud, quo ad servanda mortuorum corpora, Herodoto et aliis, populi quidam usi dicantur? Quare cum Diodorus Siculus non conveniat cum Herodoto, tandem ita V. Cl. pronuntiat: sibi probabile esse, fuisse Aethiopicis, quicumque tandem fuerint, quocumque nomine regio, quam habitaverint, hodie appelletur, artem fundendi liquandique electri succini, ea ratione, ut illud deinde

de ad rigorem ac duritiei aliquem certe gradum; conservata pelluciditate sua, rediret. Pergit Vir Cl. in hac re, et vasa electrina, et nummos electreos commemorat, de quibus Lampridius Alex. Sev. c. 25. Ubi agi docet de auro, cui quinta argenti pars admixta esset, ut Plinius electrum descripsit; et notum esse, ab eo tempore bonitatem auri in nummis Imperatorum decrescere. Legitur apud Hesychium, "Ηλεκτρον, αλλότυπον χρυσίον, quod vehementer viros doctos exercuit. Lucem vero huic affundunt Glossae MSS. pleniores, quales sunt e quibus excerpit hunc locum Cangius (Constantinop. Christian. 3, §3. pag. 48.) "Ηλεκτρον χαλκωμα καθαρόν, ή αλλότυπον, μίμνημένον ύέλω και λιθοις, όιας ήν κατασκευής ή τής άγιας Σοφίας τράπεζα. Electri duo genera voluit auctor glossae, unum χαλκωμα καθαρόν, fabrilem materiam, seu metallum illud purum et splendens, auri et argenti mixtura naturali vel artificiali constans; alterum αλλότυπον, diversi typi, naturae ex diversissimis rebus conflatae, nempe aurum mixtum vitro et gemmis, aliisque rebus. Hic adperfit Vir Cl. aliqua de mensa S. Sophiae, atque deinde aliam quaestionem proponit, nempe quid antiquis de natura electri Succini notum fuerit? De ortu illius, et qualitatibus, nihil certi atque explorati ante Plinii ac Taciti aetatem, id est ante illud tempus, quo Germania septentrionalis paulatim Romanis innotuit, relatam esse videtur. Primi commemorant Aetius et Aegineta, Plinius e Graecis Latinisque scriptoribus, quorum libri perire, excerpita dedit. Sunt igitur duae velut aetates nobilitatis succini constituendae. Una illa antiquissima, qua Phoenices illud undecunque acceptum, perferre ad alios populos potuerunt, quibus fortasse etiam fabulosa illa de lacrimis Heliadum vel ipsius Phoebi commenta debentur. Altera est a Germanici Caesaris expeditionibus, et Neronis magnificentia. Noverant antiqui inclusa electrum animalia; noverant vim magneticam, variumque habebant electri usum, ad refrigerandas manus, pro lino in lucernis,

nis, ad icunculas, pocula, atque in ratione tingendi succino ultra forte progressi sunt, quam qui post restitutas artes idem egerunt. Quae tandem de electricitate in antiquis auctoribus aliquis forte inveniat, et inde phaenomena recentiora illis non ignota fuisse coniciat, non tamen eo valere V. Cl. existimat, ut non integra sit nostri seculi gloria, quasi novi detecti orbis.

IV. *Io. Dav. Michaelis* commentatio de pretiis rerum apud Hebraeos ante exilium Babylonicum. Constituit Vir Cl. pretiorum rerum quatuor quasi secula: primum, omne illud tempus, quod ante Moſen effluxit; secundum Moſaicum; tertium quod sub Iudicibus et Saulo fuit; quartum sub regibus e familia Davidis. Ante Moſen sex emtiones sive donationes factae leguntur, e quibus aliquid de pretiis rerum colligi potest. Primum regulus Philistaeorum Sarae mille siclos argenti donat, quibus velum sibi comparet, Genes. XX, 16. Ingens hoc munus pro summa antiquitate rei fuisse videtur. Etenim et plus quam duplum est eius pretii, quo sibi Abrahamus Hebronense latifundium comparavit; et siclorum numerus tantus est, ut, si vel multo minores fuerint Moſaicis, magna tamen summa videri debuerit aetate Moſis, cuius lege nulla multa maior, quam centum siclorum constituta. Nihilominus ingentia rerum pretia in regno Abimelechi fuisse ex hoc dono non colligitur, (nam fortasse auro aut gemmis velum exornari voluit,) sed pro ratione illius antiquitatis, quae auri inops habetur, divitem fuisse regulum sequitur. Si vero aliqua non aequalitas, sed ratio Abrahamici sicli ad Moſaicum fuit, admodum exigua fuisse videntur pretia agrorum circa Chebronem, cui urbi subiectus ager in aeternum quadringentis argenti siclis, id est, ad rationes Moſaicas 60. thaleris, venditur. Verum mediterranea urbs fuit Chebron, atque igitur non mercatura ditata: pars suburbanis agri aquae inopia laboravit; nec illis temporibus agris magna pretia statuta fuerunt. Ex donis, quae servus Abrahami Rebeccae obtulit, minime pro illius temporis ratione
Abra-

Abrahamum, si auro argentoque aestimetur, mediocrem fuisse apparet. Idem patet, si rationem eorum munerum ineamus, quae servum Abrahami, Rebecca Isaac promissa, virgini, fratri, et matri eius dedisse legimus. Ex hoc munere aestimari quodammodo possunt Kestae Hebraeorum. Nam cum decem auri siclos et dimidium virgini pro aquae haustu, servus obtulerit, Kestae, quas singulas Iobo, homini opulentissimo, gratulantes amici, viri divites, obtulerunt, non profecto minuti nummi sicutque minores fuerunt, sed talenti potius genus, infra centum argenti siclos vix deprimendum. Pretium pro vendito Iosepho solutum, non magnopere hac pertinet. Erant emtores Midianitici; festinabant venditores; Iosephus non de grege servorum fuit, sed formae excellentis. Hinc igitur sequitur, in pretiis rerum exiguam fere pecuniam prodi, at pro eius ratione nimis magnam in donis, eaque ipsa pretia, quibus agri non parvi emebantur, aliquando ipsis emtoribus vilia visa; illam quoque aetatem auri, argentique divitem fuisse, nec tamen nobilis metalli abundantia pretia rerum valde aucta fuisse. Quod inde accidit, quoniam non omni auri argentique abundantia pretia rerum crescunt, sed illius, quod pro pecunia est; atque iam tum ingentes auri argentique divitiae vasis ac suppellectili a ditioribus impendebantur. Mosis aetate pariter plus auri et argenti Israelitis, quam pecuniae fuit. Hoc patet ex monilibus ad vitulum conflatum, et auro argentoque ad tabernaculum condendum, collectis. E legibus vero Mosis aliquid certi de pretiis servi, arietis, agrorumque, et mercede mercenarii statui potest. Aestimat enim servum et ancillam Exod. XXI, 32. triginta siclis argenti, qui, ex rationibus Auctoris, sunt sex semunciae Romanae, et partes duae tertiae (6 $\frac{2}{3}$.) sive totidem fere floreni Misnici. Neque tamen existimandum, omnes eodem pretio servos fuisse, sed medium aliquod pretium statuitur in servo, de cuius virtutibus post mortem non ita inter solventem et accipientem convenire poterat, ut emtorem inter et venditorem fieri solet.

solet. Servi pretio Moses pretium, quo nolente patre delibata virgo in conjugem emeretur, aequale esse voluit. In diversis autem pretiis mancipiorum statuendis maxime eorum aetatem spectatam fuisse ex Levit. XXVII. 33. discimus. Annua operarii merces denorum siclorum fuit, qui, ad nostros numos relati, duo florenos Misnicos, totidemque novas partes faciunt. Ex arietis pretio, Levit. V, 15, qui duorum fuit siclorum, sive septem fere grossorum Misnicorum, pretium imaginarium sicii Mofaci, quod legislatoris tempore fuit, definiri potest. Siclus, qui argento, seu vero valore, parum aberat a duabus nonis partibus floreni Misnici, imaginario pretio duo florenos aut aequabat, aut superabat. Agrorum pretia difficile est definire. Moses enim agrorum seu messium potius, quae solae venditae, pretia, ex sementi hordei aestimat, nos vero ignoramus, quae seminandi ratio in Palaestina fuerit. Suspiciari tamen licet, rarius ibi, quam apud nos fieri solet, seminatum fuisse; neque dixerimus facile, quantam ex messe, praeter duas decimas pro sementi et cultura agri, deducendum fuerit, quidque, his deductionibus factis, veri tanquam foeneris terra cultoribus suis dederit. Agrum quidem, si in Palaestina consecratur, ita aestimari iubet Moses, ut XLII. messes agri, qui chomero seu decem ephis hordei confeminabatur, quinquaginta siclorum argenti, seu undecim fere Misnicorum florenorum essent. Vilissimum hoc pretium, si epha sive modius Hebraeorum tantus fuit, quantum ab interpretibus definiri solet, nempe ad nostrum ut 2022. ad 950, eoque duplicato maior. De quo si dubitemus, ac minuere modium velimus, hoc certe ex historia Mannae, cibi coelitus dati, liquet, decima parte ephae satiari Israelitam potuisse, si alii accederent cibi Nomadum gentibus familiares: singulas enim decimas partes ephae in singula capita quotidie legere Moses permisit, plus rapere vetuit. Atque vel hac ratione perexiguum fuit pretium agri. Id quod Auctor et periculo cum hac emtione coniuncto, et victui Israelitarum, ad Nomadum morem com-

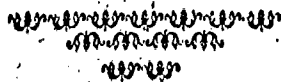
composito, tribuit. Potuitne vero fieri, ut Moses, talis tantusque vir, cum nihil inconstantius pretiis rerum, aeternas de rerum aestimatione leges ferret? Viro Cel. haec quidem leges, quas ille de pretiis scripsit, aut quibus multas statuit, non aeternae videantur, sed, ubi aequitas necessitasque posceret, mutandae. Non est alia legum civilium in republica, recte et bene informata, ratio, quam ut mutari gravi de causa possint; neque, si Deus civiles leges ferat, immutabiles illae esse debent. Neque in his legibus solemne carmen additum, quod aliquam aeternitatis speciem praebere possit: חקת עולם לדרתכם. Arbitratur igitur Vir Cl. ipso Mose volente eas mutari potuisse et debuisse, si quando id mutata rerum pretia poscerent; quod tamen ante Davidem haud videatur accidisse. Illo omni tempore, quod sub Iudicibus et Sauli imperio elapsum, in mediterraneis Palaestinae pretia rerum imminuta potius, quam aucta esse putat. Vicini populi Israelitas cum tributis, tum rapinis emungebant, igitur rarioris iam auri argentique pretium atque charitatem valde augeri oportuit. Alia fuit pretiorum sub Davide, Salomone, regibusque reliquis pretiorum facies. Nam securitas Palaestinae, maior copia pecuniae, et usus auri pro pecunia, (antea enim sola argentea pecunia usi erant,) valde rerum pretia auxit. Disputat hoc loco multis Vir Cl. hominum multitudinem crescentem plus conferre ad augenda pretia, quam ad minuenda; deinde de incredibile multiplicatione Israelitarum sub Davide exponit, inque causas illius inquirat; et denique exempla aliquot magnorum pretiorum sub Davide eiusque posteris addit.

VII. De corporum marinorum aliorumque peregrinorum in terra continentem origine, commentatio *Sam. Christ. Hollmanni*. Copiosissimam, si quisquam alius, disputationem Cel. Hollmannus de hac re instituit. In medium profert veterum de conchis marinis mediterraneis observationes; transit ad sententias paullo recentiorum; exponit de causa neglectus huius rei sequioribus temporibus; laudat

auctores, qui ista diluvio tribuerint, et quid eorum opinioni obstat commemorat; atque tandem suam sententiam proponit. Redeunt verò omnia huc. Terrae motus passim contingere, saepiusque, his praecipue annis in iis locis contigisse, ubi maxime insolitum adhuc phaenomenon fuerat, satis constat. Nemo dubitare debet, iisdem causis terrae motus deberi, quibus fulgura fulminaque supraterranea debentur, nihilque adeo aliud quam fulgura subterranea esse, quorum explosionibus incumbens terrae superficies concutitur, et quae eo graviora et periculosiora sunt, quo maior exhalationum inflammabilium copia adest, quae simul incenduntur; quo exactius septus oclususque locus est, in quo incensio eiusmodi contingit, et quo levius minusque densum terrae stratum loco, in quo haec eveniunt, incumbit. Ubi cumque igitur hi motus accidunt, ibi cryptae cavernaeque subterraneae existant, in quibus exhalationes inflammabiles oriri, colligi, et incendi, aeremque adeo cryptis cavernisque eisdem inclusum subito magna quoque vi expandere et quasi explodere queant, necesse est. Nemo ignorat, commotionibus et concussionibus eiusmodi terrae superficiem saepe fissam, voraginesque ingentes apertas esse, quibus nunc terrae incumbens pars, nunc eidem inhaerentes montes, aedesque integrae, non raro urbes, haustae absorptaeque sint, terraeque his concussionibus facti hiatus aquis saepe stagnantibus repleti. Revocemus in memoriam, quae nuper in detecto Herculaneo observata sunt, quod terrae voraginibus ante hos MDCC. circiter annos haustum in lucem nostra aetate protrahitur. Meminerimus, quae in regni Peruviani metropoli, *Lima*, atque aliquot ab eadem lapidibus distante portu *Callaenfi*, acciderint. Omittimus, aliis multis in locis specus et cavernas, quae aditum liberius admittant, deprehendi, in quibus exitum aut cavitatis extremum terminum saepe haud reperire licet. Tales in *Carniola* alibique sunt, tales et circa *Herzyniae* montes sunt famosae *Baumannianae* et *Schwarzfeldicae*. Maxima igitur vel hodie habitatae terrae pars cryptis cavernisque subterraneis,

neis, veluti fornicibus quibusdam, forte sustinetur et quasi suspenditur, atque adeo verendum est, ne magna istarum regionum imprimis pars, quae terrae motibus toties concutiuntur, voraginibus suis subiacentibus aliquando tota absorbeatur. Si igitur sumamus, eandem circiter orbis antiqui et terrae imprimis continentis fuisse faciem, eadem in orbis antiqui cryptis subterraneis, quae in nostris toties evenire videmus, evenisse, incensionibusque adeo et fulminibus subterraneis easdem non minus concussas displosasque esse: totam illam terrae superficiem, quae maribus hodie oblecta, aut magnam certe eius partem terra continente aut insulis maioribus minoribusve, sed cryptis istiusmodi subterraneis insistentibus, consistam fuisse: si igitur haec sumamus, quidnam evenit, aut evenire oportuerit, facile intelligitur, si terras illas continentes, si insulas illas omnes, sive terrae motibus, sive aquarum eluvionibus, sive aliis quibuscunque causis everfas, deletas, suisque voraginibus hausas esse sumamus. Non enim aliter fieri potuit, quam ut maria, reliquam terrae superficiem eo tempore tegentia, in loca, a terris continentibus, sed voraginibus suis, sive simul, sive successive haustis, derelicta concederent, atque tanquam in loca decliviora confluerent, sicque adeo iam fundum suum, reliqua terrae superficie multo exstantiorem, successive desererent nudarentque, et terrarum adeo continentium atque marium antiqui orbis sedes totae permutarentur. De rei possibilitate nemo facile dubitabit: veri autem similitudo et probabilitas facilis est. Arbitratur igitur Vir Cel. in ista terrarum continentium mariumque permutatione, gravitatis in terra centrum non potuisse non simul permutari; aliumque tunc conversionis diurnae axem, et obliquum simul eius ad planum orbis annui situm, exortum forsitan esse, quo ipso vero totam terrae superficiem nova ratione immutari oportuisse patet. Quae inter zonam torridam et temperatas posita antea erant, illa ad alterutrum nostri orbis polum tanto accessisse propius, vel tanto ab eodem etiam necessario magis recessisse sequitur, quanto,

quanto, qui hodie est, conversionis diurnae axis a priore isto forsan distat: quo ipso iam corpora, quae in terra passim hodie reperiuntur, longe a loco suo natali remota, in patriam quasi suam postliminio revocantur, cum hoc quoque omnes superficiei terrestres partes novos simul, atque a prioribus multum diversos, motu suo diurno circulos describere oporteret, miram rerum omnium, aquis imprimis innatantium, confusionem, perque totam terrae superficiem dispersionem, contingere oportuit. Hinc igitur ex mente Viri Cl. evenit, ut tot diversorum climatum et regionum corpora varie inter se nonnunquam permixta reperiuntur. Longius etiam Vir Cl. progreditur, et, cum inter omnes nostri systematis planetas nullus sit, cuius conversionis diurnae axis ad orbis sui annui planum tantum inclinatus sit, ac, praeter terram nostram, Saturnus, eiusdemque adeo singularis simul sit facies, ut negari nequeat, absque annulo circa aequatorem ipsius suspenso, atque aequaliter ab eodem ubivis distante, vix intelligi aut explicari miras illius apparentias posse: quaerit; annon annulus ille pristinae, quae extremam Saturni superficiem olim constituerit, crustae superstes pars sit, quae, quod ab utroque eius polo maxime remota, maxima adeo velocitate etiam circa axem ipsius revoluta fuerit, sola circa ipsum suspensa manserit, reliquis eius partibus interim collapsis, illumque ipsum, quem hodie videmus, Saturni globum, et quasi nucleum, formantibus; orta simul, in mira hac corporis catastrophe, axeos eius conversionis diurnae ad orbitae annuae planum inclinatione.

NOVA ACTA
ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Martii Anno MDCCLX.

Partis I.

CONCILIA GERMANIAE, QUAE CELSISSIMI
Principis, Ioannis Mauricii, Archi-Episcopi Pragensis,
sumptu, Cl. Ioannes Fridericus Schannat magna ex
parte primum collegit, dein P. IOSEPHUS HARTZ-
HEIM, S. I. eiusdem Celsissimi impensis plurimum auxit,
continuavit, Notis, Digressionibus criticis, Charta et
Praefatione chorographicis illustravit. TOMUS II,
ab Anno DCCCXVI. ad M. Aerae
Christianae.

Coloniae August. Agripp. typ. vid. Io. Wilh. Krakamp et
hered. Christ. Simonis, 1760. Alph. 4. plag. 5. fol.

Quid sibi Cel. Hartzheimus hoc Opore edendo proposuerit,
nuper indicavimus; quid vero hoc altero Volumine
Conciliorum Germaniae contingatur, cum ex ipso libri
titulo patet, tum nos paucis iam dicemus. Incipit hic Tomus
a conventu Aquisgranensi, A. 817. celebrato, seu potius, ut
in supplementis monetur, a Synodo Frisingensi V. qua A.
815. Hitto episcopus donationem Cundharti Comitis acce-
pit, in Synodo autem Magdeburgensi A. 1M. desinit, et
praeterea non pauca Tomi prioris supplementa exhibet.
Non negamus quidem, magnum conventuum numerum

N

Virum

Virum Cl. nobis dedisse, verum omnes Conciliorum nomen mereri, non facile nobis persuadebit. Lubenter tamen, eorum cognitionem in historia Germaniae utilem esse, ac prope necessariam, fatemur. Quid vero? quo iure Concilium Episcoporum Aquisgranense, A. 825. de transferendo corpore S. Huberti Leodio Andainum exhibetur pag. 34? At constat, nondum rem certam satis et exploratam esse, nondum omnibus de veritate huius historiae persuasum. Debat certe Vir Cl. causas commemorare, quibus adductus, lectoribus suis hoc Concilium obtruderet. Cacterum in hoc altero Volumine non aliter, quam in priori versatus est. Praemisit indicem chronologicum, catalogum Romanorum Pontificum, seriem chronologicam Regum Germaniae; subiecit Conciliis notulas aliquot, et proluxiores digressiones addidit. De his igitur digressionibus paullo copiosius agemus.

In digressionem Seculo nono annexa Auctor primum exponit de delectu Conciliorum, et de Synodis extra Germaniam quidem habitis, sed ad Germaniam spectantibus. Hae sunt: Romana, in causa Leonis III. et Caroli Regis, ob definitionem Synodi Aquensis, A. 809. de retinendo additamento, *Epilogue*: duae tresque Romanae ob divortium Lotharii et Theutbergae circa A. 863 — 865: Ticini in Liguria propter Theutgadium et Guntharium, in Archiepiscopales sedes restituendos, habita: Compendiense de Ludovico Pio. Harum acta inseruit Noster huic collectioni; licet ipse fateatur, ultimam politicum alicui convehitum videri posse. Transit deinde ad exitum Aquensis Synodi A. 809. et causas exponit, cur Canonizationem S. Suiberti, Werdae celebratam, omiserit. Fictam enim hanc Synodum esse arbitratur, totamque rem comoediam appellat. Porro nobis eos proponit, quos Germania Seculo nono Canonum ecclesiae peritos habuerit; nempe Sympertum, Augustanum Episcopum et Abbatem Murbaensem; Remedium, Curiaensem Episcopum; Smaragdum, Abbatem monasterii S. Michaelis ad Mosam in dioecesi

Virdu-

Viridunensi; Benedictum, Anianensis primum monasterii, post S. Cornelii ad Indam Abbatem; Haitonem, sive Ahytonem, Basileensem Episcopum; Amalarum, Metensem diaconum; Halitgarium, Cameracensem et Atrebatensem Episcopum; Benedictum, Levitam Moguntinae Ecclesiae; Rabanum Maurum, Archiepiscopum Moguntinum. Post inquit, quot et quae Synodi in causa Bremensis ecclesiae, Coloniae Metropolitae subiectae, habitae fuerint? Porro exponit de Godeschalci damnatione in concilio Moguntino, ubi id agit, ut Mauguinum, Iansenium, et omnes, ut ait, *Praedestinatae haereseos resuscitatores ac patronos* refutet. Verum leviter hanc rem attigit, neque satisfacit nobis, qui et Godeschalcum, et iudices eius, peccasse arbitramur. Denique exponit de Conciliis, ob divortium Lotharii et Theutbergae habitis.

Altera digressio, seculo decimo addita, in quinque capita describitur. In primo exponitur de auctoritate Ecclesiae Romanae apud Reges et Episcopos Germaniae hoc primo millenario. Ut vero auctoritatem Pontificis melius probare lectoribus, atque ante oculos posset ponere, plura attulit argumenta reverentiae, ut putat, Regum, sive, ut nos arbitramur, stuporis et somnolentiae, erga Romanum imperium. Narrat igitur, Reges et Imperatores causas maiores ecclesiasticas Episcopis, et Episcopis Romanis, diiudicandas reliquisse, ut auctoritatem Chor-Episcoporum, et potestatem sacram; Presbyteris nec convictis, nec sibi obiecta crimina confessis, Pontificis sententiam audiendam fuisse; Pontificem, Concilia in Germania celebrata vel adprobasse, vel reiecisse; eundem de matrimoniis regis, novorumque Episcopatum et institutione, et mutatione, iudicasse. Qua vero de causa haec tam copiose a Viro Cl. enarrantur? Nempe, ut pag. 704. dicere posset: „Nemo regum et principum ius sacrorum sibi arrogavit; nemo eorum, ex iure naturae, dixit, iurisdictionem sacram pertinere ad summam Regis vel Imperatoris maiestatem: nemo a plebe vel fidelium communionis originem

„potestatis ecclesiasticae derivavit: nemo ius maiestati
 „cum populo et principi commune somniavit: omnes
 „potestatem in sacra a Christo soli Petro et Apostolis da-
 „tam crediderunt, nec eam cum Apostolis mortuam, sed
 „perseverare in Ecclesia Christiana ad consummationem
 „saeculi. Quidquid scribant Conringius, et Puffendorfius,
 „Grotius, et Boehmerus; Marfilii Patavini descriptores. —
 „— Verbo: talia monstra audimus circa iurisdictionem sa-
 „eram hoc saeculo XVIII. a Dominis nostris adversariis:
 „quorum nullum vestigium vel umbram Christiani Reges
 „primum millenarii viderunt aut somniarunt.“ Belle pro-
 „fecto et eleganter! Quis negavit umquam, tantum com-
 „plices Reges Imperatoresque imperio Pontificis indulgisse,
 „quantum vix credas? Alii enim, quos deinde honorifico
 „titulo *Piorum* insignitos videmus, naturali quodam stupore et
 „somnia lentia impediti; alii nimia superstitione occaecati;
 „alii, sive timidine, sive ab omni certamine pacis amore stu-
 „dioque abhorrentes; alii aliis de causis non ea, qua par-
 „fuit, animi fortitudine, Romani Episcopi iugum excusserunt.
 „Quid vero inde efficitur? An illud, quod Vir Cl. arbitra-
 „tur? Quid, bone Deus! non defenderetur; si ita ratiocinari
 „liceret: quidquid plures Reges Imperatoresve fecerunt,
 „dixerunt, adprobaverunt, illud aequum et iustum est?
 „Facili negotio tunc vel turpissima scelera defendere; facile
 „illam *Schismam* Latio adscribere possemus. Verum neque
 „lubet, neque opus est, plura de re dicere, quae a doctis
 „viris dudum ita explicata et exposita est, nihil ut clarius.
 „Neque etiam soli *domini adversarii*, ut Auctoris verbis non
 „bonis utamur; ita sentiunt, sed ipse doctor Sorbonicus,
 „*Edmundus Richerius*, eadem de auctoritate Pontificis in
 „*Vindictis doctrinae maiorum scholae Parisiensis* docuit. At
 „nonne hic liber in numerum librorum prohibitorum rela-
 „tus est? Quid mirum! cum multa doctrina refertus, mul-
 „taque libertate scriptus sit? Neque nos videmus, cur
 „Vir Cl. hanc lectionem Conciliorum *Catholico Germano-*
 „*magno solatio esse debere* dicat. Quin nos illam dolorem
 „potius

potius eiusmodi lectori allaturam esse putamus. Intellet enim; seculo nono et decimo Romanam potestatem ad summum fastigium pervenisse, Reges et Imperatores, nulla sui imperii ratione habita, patienti animo iugum Pontificis tolerasse; neque fuisse quemquam, qui immensa eius licentiae resisteret. Haec igitur tempora si cum nostris, quorum alia est ratio, lector conferat, quantum tandem solatii percipiet? Verum de his satis. Alterum caput complectitur nomina eorum, qui Seculo nono et decimo iuris canonici scientia claruerunt, *Canonistas* Noster appellat. Primus est Regino, Prumiensis Abbas, a Trithemio *insignis Iurista* vocatus, qui in duo libros collegit, atque ex omnium per novem prima secula pontificum doctorumque libris Canones ecclesiae excerptis, praemittitque rationem *visitandae ab Episcopo dioeceseos*, seculo nono et decimo usitatam. Hanc Reginonis collectionem, quam Noster *illustrissimum Iuris Canonici Germanici speculum* appellat, insertam videmus huic Volumini, pag. 904. sq. Sequitur Rutgerus, Treverorum Archiepiscopus, qui in Synodo provinciali A. 922. *sanctionum Ecclesiasticarum* librum edidit, qui deinde perit. Tum RATHERIUS, qui e monacho Lobienfi Veronenfis Episcopus edidit varia, ut librum de contemptu canonum, quem inscripsit *Volumen perpendicularum RATHERII VERQENFIS*. Denique Bruno, Archiepiscopus Coloniensis. Caput tertium continet Canonizationes Sanctorum et translationes Reliquiarum Seculo nono et decimo in Germania. Quartum habet nomina Conciliorum celebriorum seculi decimi: quintum mutationes Hierarchiae Ecclesiarum Germaniae, alias attentatas, alias perfectas. Haec de digressionibus, quas cur criticas Vir Cl. inscripserit, non allequimur. Sunt enim plura illarum capita tantummodo indices Conciliorum, et reliqua res non magni momenti tradunt.

DE CAELO FRIGIDO. AUCTORE IO. HENRICO
WINCKLERO, *Physices Prof. Lipsiens.*

Pérenne gelu, quo editiorum montium vertices rigent, argumento est, in altitudine, quae ipsorum excelsitatem aequat, caelum perpetuo frigidum esse. Radiorum solarium in ista sublimitate non est ea vis, quae, cum tepore calent valles, a nivibus defendat dorsa montium. In *Islandia* conspicui sunt montes ignivomi, quorum fauces exaggerata annoaque nive et glacie ita interdum obstrui observatum est, ut cohibiti in eorum cavernis vapores sulphurei, temporis successu, nova incendia moliantur. Frigus, quo hae nives durant in multos annos, non existit ex Insulae situ. Ad radices montium incolae per aestatem calore abundant. Contemplemur montes, qui, quia minori intervallo absunt ab Aequatore, radiis Solis minus obliquis feriantur. Qui ex amenissima Thessalia in *Olympum* ascendunt aestivis diebus, algorem sentiunt, quem exitialem fuisse perhibet itineribus clarus Anglus, *Eduardus Brown* *), compluribus ex turba, quae comitata est Anno 1669. Imperatorem Turcicum *Mahometum IV*, cum is intolerabilis aestus vitandi causa secederet in *Olympi* cacumen. Quam foecunda sit insula *Teneriffa*, quantamque vini frugumque praestantissimarum copiam et varietatem ex succo terrae et calore solis progignat, satis notum est atque testatum. In eadem vero insula praecaltus *Pico* nivibus nunquam caret, quae, testibus oculatis, *Edmundo Scory*, et *Iohanne Edens* **), collum montis occupant, et sulphureis rivis ex suprema regione eructatis, et per latus meridionale detrusis, fulcatae quaeque venis distinctae conspiciuntur. *Pico* ab Aequatore distat adhuc 28. gradus et 30. minuta prima circuli. In Zona torrida iuga *Peruviana*, *Andes* seu *Cordelière*, quae Aequatorem secant,

et

*) in Itinere per Thessaliam, pag. 126.

**) Allgemeine Historie der Reisen zu Wasser und zu Lande, II. Band pag. 27. 199.

et a Septentrione Meridiem versus procurrunt, nunquam non obrigescunt nive. In quibus quantum valeat frigus, experientia docuit Geometras, qui A. 1735. ex Gallia profecti, Meridiani tres gradus in illis dimensi sunt. Quae cognoverunt sensu, Galli *Bougier et de la Condamine*, atque Hispanus *Antonius de Ulloa*, exposuerunt *). En brevem historiam sensu frigoris in monte *Pichincha*, in cuius latere urbs *Quito* posita est, Meridiem versus 13. minuta prima et 33. secunda ab Aequatore disiuncta. Ab urbe duo patientiores campi, alter ad Meridiem, alter ad Septentrionem, excurrunt. In his perpetuum ver est, et ita temperatus calor, ut in thermometro Reaumuriano liquoris ascensum non nisi ad 14. et 15. gradum observaverint. Altitudo urbis *Quito* superficiem Maris Pacifici 1500. hexapodis gallicis superat. Sed in cacumine *Pichincae*, *Bougier, de la Condamine, et de Ulloa*, Anno 1737. mense Augusto, acutissimo frigore vexati sunt. Pedes intumescabant, manus obrigebant, et cutis labiorum tumore rumpebatur. Coquere cogebantur cibos in aqua ex liquefacta glacie. Nihil enim praesto erat aquae fluentis. Calor coctorum ciborum, quibus vescerentur, alendus erat igni ex subiectis prunis. Vini adusti vim bibentes parum sentiebant. Latuerunt noctu in casa straminea, sed haud tuti satis a frigore, licet, quae reliqua fuerant, foramina, curate obturassent, ianuamque vestivissent coriis boyinis, ne ventus, cuius magna vis erat, perflaret. Interdum evenit, ut, cum coenarent, in appositis vasis vitreis aqua gelasceret, licet appositae fuerint prunae cum ardentibus cereis. Adhibenda saepius fuerunt instrumenta ad dimovendas nives, quibus tugurium obrutum fuerat. Mane praesertim ad

*) primus in libro: la Figure de la Terre; alter in libro: Relation abrégée d'un Voyage fait dans l'intérieur de l'Amérique méridionale; et tertius in Commentario Hispanico, qui in sermonem germanicum versus extat in IX. Bande der Allgemeinen Historie der Reisen zu Wasser und zu Lande.

ad aperiendas fores, quae nive et glacie occlusae erant, opus fuit adventu servorum ex specu inferno, quo pro cubili utebantur, in quo frigus mitius fuit, ignisque facilius ali potuit.

Esse igitur intelligimus certam regionem Atmosphaerae, gelu perpetuo praepotentem, quam *caelum frigidum* nominamus. Quaeramus de intervallo, quo a superficie terrae distet. Vertex *Pichincae* petrosus nivi perenni in Zona torrida constituit terminum inferiorem, quem eundem esse vidit in omnibus reliquis montibus, quos in eadem Zona consideravit. *Bouguer* *). Maris Pacifici superficie altior est vertex 2434. hexapodis gallicis. Decidit quidem nonnunquam nix in loca humiliora Zonae illius. Nive conspergi vidit *Bouguer* urbem *Quito*. Sed quo die cecidit, eodem regelatur. In montibus, quorum catena *Cordeliere* vocatur, nullum cognovit observator, in quo non sint nives assiduae. Monte *Pichincha* multo altiores sunt. In eos autem non datur adscensus propter glaciem, in quam nives convertuntur. Superiorum enim nivium superficies, quam nubes non obtegant, liquefeit affecta per diem radiis solis. Cessante vero huius efficientia liquida nix gelatur. Crebro liquantur nives ignibus, quibus pleni sunt omnes propemodum montes Peruvianae. Aqua nivialis in nivium subiectarum strata defluit. In his autem glacies generatur, quae vitri politi speciem induit.

In Zonis temperatis, perennantium nivium terminus inferior ad superficiem terrae propius accedit. Nivus *Pico* in insula *Teneriffa* tantum 2100. hexapodis altior mari est. In Gallia, regnoque Chili, haec altitudo non nisi 1600. hexapodas complectitur. *Bouguer* **) lineam, quae per loca ista nivium in Atmosphaera circum Tellurem duci possit, appellat *lineam du terme inferieur constant de la neige*. Itaque *Caeli frigidi* cavatura, cui subiectus est aer omnis,

*) La Figure de la Terre pag. 45. sqq.

**) loco cit. pag. 48. 49. 50.

in quo homines degunt, ab Orbe Terrarum intervallis inaequalibus abest, quae cum crescente locorum terrestrium latitudine ita decrescunt, ut superficiem Telluris ultra circulos polares attingere tandem videatur illa cavatura.

Haec constant de intervallis, quibus a superficie Terrae *Caelum frigidum* disiunctum sit. Quaeritur de altitudine, in qua desinat frigus, quod nives gignere valeat. In monte *Cotopaxi* nivium altitudinem verticalem per 700. hexapodas extendi, vidit *Bouguer* *), et in *Chimborasso* 3217. hexapodas alto, quem altiore esse censet reliquis, quos quidem in Zona torrida cognovit, amplius 800. complecti. Ultra hanc altitudinem per 400. hexapodas elevatas nubes observavit. Et harum excelsum adscensu summi ex ignibus montium 800. adhuc hexapodis superari animadvertit. Ex quo patet, in Zona Torrida nascentium nivium terminum superiorem ab inferiori 2000. hexapodarum intervallo disiungi.

Ex hoc autem, quod in illis locis superioribus nulla generatio nivium observetur, ne sequi putemus, ut in lisdem ipsam frigus glaciale terminetur. Tantummodo deficiunt vapores, qui congelentur. Si spectemus rationes, cur aer montanus frigidior sit campestri, facile intelligimus, multo maiorem adhuc poni posse altitudinem, per quam frigoris auctus continuentur. Qui radius solaribus in aere cietur, calor existit ex materiis, quae in ipso aere continentur. Quo rarior hic est, eo pauciores igniculos complectitur. Itaque necesse est, ut, quo altior aer sit, eo minor sit calor, quem in eo radii Solis excitent. Nul- lum igitur dubium est, quin ab inferiori termino nivali, quem supra finivimus, per ingentem altitudinem extendatur *Caelum frigidum*, eiusque partes per loca superiora continuo frigidiores existant.

Huic tamen incremento frigoris fines certos constitui neminem inficiaturum esse existimo, nisi qui ignoret, fa-
cios

*) La Figure de la Terre pag. 49. et 50.

dius solares iis in locis, in quibus densiores sint, esse efficaciores. Augescit vero eorum densitas cum crescente a Terra distantia. Quantum autem à Terra absit locus ille, in quo densitas radiorum solarium pellat vim frigoris glacialis, hoc quidem difficile explicatus habet. Ex hoc, quod focus vitri caustici radiorum solarium collectu valet, intelligimus, eorum eandem esse vim iis in locis caeli, in quibus aequè densi sint. Sed in multo labore positam esse videmus disquisitionem, quantum a nobis distent loca illa remota.

Ipsius vero *Caeli frigidi* ratio habenda esse mihi videtur in explicandis causis frigoris extraordinarii, quo Zonas temperatas nostra aetate et superioribus seculis affectas subinde quasque constrictas fuisse novimus. Fieri solet, ut hieme, quando caelo sereno per diem Sol frigoris modum temperavit, post discessum illius statim ingruat gelu acutum, licet non sentiatur ventus, qui oriundus ex regione frigidiori afferat secum materias glaciales et salinas, quibus aer noster frigescat. Diebus aestivis, quibus aer ita incaluit, ut molestiam sentiant homines, crebro fit, ut, ipso flante Favonio, ex aere grando praecipitetur.

George Christian Gebauers Portugiesische Geschichte 16.

i. e.
HISTORIA LUSITANIAE, TABULIS GENEALOGICIS multisque animadversionibus illustrata a
GEORGIO CHRIST. GEBAUERO.

Lipsiae, apud Casp. Fritschii vid. *P. J. Alph.* 1. pl. 13.
P. II. Alph. 1. pl. 10. 1759. in 4.

Cum praeclarum ingenium *Gebaueri*, celeberrimi in Academia Göttingensi Professoris, se dignissimum scribendi argumentum sibi delegit: tum historia Lusitaniae dignum sua magnitudine et varietate scriptorem nata est. Quemadmodum igitur rerum magnitudo ingenium

Uuis

illius excitavit: ita praestantia scriptoris rerum magnitudinem exaequavit. Commotus vero potissimum est Vir Cl. ad hanc operam suscipiendam, inepta eorum sedulitate, a quibus dictata, (ipsi *Discursus* inscripserunt,) *Gundlingii* edita sunt. Nam non solum turpe est, lucri causa eiusmodi aliquid moliri, sed pessime quoque Auctoris famam consultur. *Gundlingius* profecto, si dictata illa nunquam fuissent prolata, maiori floreret eruditionis fama, mitiora iudicia experiretur, neque tantum apud quosdam, Batavos maxime, odium in se concitasset. Iam Cl. *Gebauerus*, qui, cum super *Primis lineis historiae Statuum Europae* a se editis praelectiones haberet, non iniuria verebatur, ne sibi idem fatum contingeret, iam tum spem fecit, quae in illis *Primis lineis* breviter disputetur, uberius explicandi, suasque animadversiones edendi. In lucem igitur prodit primum historia Lusitaniae, cui, ut promittere videtur, Vic Cl. utinam reliquorum regnorum historiam adderet. Est vero haec historia nihil aliud, quam copiosior explicatio primi Capituli illarum *Linearum*. Inde breves positiones excipiunt commentarii uberiores, quibus animadversiones quaedam adiunctae. In his testimonia Scriptorum laudantur, excutiuntur, diiudicantur, aliaque cum re proposita coniuncta monentur. Totum opus in Capita V. descriptum est. *Caput I.* antiquissima Lusitaniae tempora complectitur. Inde situs, et Aborigines Lusitaniae commemorantur, Phoenices et Carthaginienses, domini Lusitaniae, Romanorum bellum et victoria, Viriathi caedes, Alanorum, Suevorum, et Gothorum in Lusitaniam migrationes exponuntur. *Cap. II.* habet historiam Lusitaniae, ab A. 1095. usque ad A. 1384. sive ab initio regni usque ad domus regiae interuersionem. Hic *Henricum*, Comitem Lusitaniae, primum videmus, ubi Noster multa de *Ximena* Alphonsi VI. regis Castiliae coniuge disputat. Hunc sequitur *Alphonsus I.* cognomine *Henriquez*, quem magnam exercitum Maurorum vicisse, praelio apud Ouriquam, constat. Res nota est ex celeberrima illa epistola, quae A.

1596. In archivo Alcobazano inventa, et in qua res multis miraculis comta et exornata narratur. Rem ipsam repetere non opus est, sed sententiam Viri Cl. recessere operae pretium erit. Ipsam quidem epistolam minime effictam aut suppositam, sed antiquam et veram videri rem autem minime miraculosam esse. Se quidem existimare, ante praelium Alphonsum aliquid vidisse, quod illi militibusque illius animum adderet: verum Christum, ad dextram patris sedentem, eo tempore, quo Christianae doctrinae misera fuisset facies, hac de causa, quoniam 13000. Christianis a 400000. Mauris periculum imminuisset, se Alphonso cruci affixum ostendisse, atque hanc, quae circumferatur, orationem habuisse, se nunquam esse crediturum. Eremitam potius illum, fortasse aliorum prudentiorum hominum suasu, terrorem timoremque, quo totus exercitus percussus, eripere aliqua pia fraude voluisse. Primum enim, ait, senex, qui media nocte Alphonsum adiit, non Christus, non angelus, sed homo fuit, qui, ut ipse fatetur, annos 66, in eremo egit. Deinde probe notandum est, Eremitam regi dixisse, postera demum nocte eum imaginem illam visurum esse. Num Deus, non eodem temporis momento verbis nuntii fidem adiungere potuit? Cur regi signum e tabernaculo Eremitae expectandum fuit? nimirum ne citius veniret, quam hic omnia disposuisset. Cur Eremita non una cum rege ivit, sed toto a negotio absuit? Hinc profecto apparet, alia negotia Eremitae eo tempore agenda fuisse. Cur regi media nocte, soli, et castra egresso, haec spectanda fuerunt? At multum ad auctoritatem et splendorem huius apparitionis vel totius exercitus, vel summorum imperatorum praesentia contulisset. Quod porro primum radius clarior apparuit, cuius splendore sensim paulatimque aucto Christus in cruce iuvenibus albis cinctus spectatus est, hoc proxime ad ignem artificiosum accedit. Alphonsum vero, primo luminis aspectu exanimatus et in terram provolutus, quomodo rei veritatem explorare et indagare potuit? Si denique ipsa vaticinia con-

fide-

siderantur, non videntur illa in solum Christum cadere, sed seini huic bene conveniunt. Generationes XVI. vaticiniorum terminum esse voluit, id est tempus, quo Alphonsus sibi de eorum veritate aut falsitate molestus esse non posset. Quam ambigua sunt verba haec: *Posuit enim super te et super semen tuum, post te oculos misericordiae suae, usque in decimam sextam generationem, in qua attenuabitur proles, sed in ipsa attenuata, ipse respiciet et videbit?* Nonne hoc *oculis misericordiae respicere* varias interpretationes admittit, et plura genera divinae benignitatis indicat? Quid hoc est *proles attenuabitur*? An virile genus extinguetur? Hoc iam in octava generatione accidit. Si generationes dicimus, nihil aliud dicimus, quam filium patrem, a quo generatus, sequi. Potest ne vero hoc de Ferdinando, Ioanne, Ioanne II. Emanuele, Sebastiano, et Henrico Cardinale dici? Num forte per *attenuatam prolem* familia Bragançina indicatur? Num hoc, *ipse respiciet in ipsa attenuata et videbit*, denotant, fore, ut haec domus imperio Lusitaniae potiat? Quid multa? Ita locutus est senex, ut. varie orationem posteris interpretari liceret. Alphonsum reges Lusitanicos XVI. secutos esse, casu accidit. Quod senex nomine Christi nuntiat, non magni momenti est. Quod de messe Christi, de nomine Iesu e Lusitania totum per orbem ferendo, dicitur, nihil aliud est, quam quod sacerdotes Ecclesiae Romanae ubique optabant, et dicebant. Hoc vero in India et Brasilia eventurum esse, in ipsa quidem epistola non docetur, sed exitus hanc interpretationem invenit et confirmavit. Quid si Alphonsus non linguam Latinam calluit? aut, si calluit, epistolam hanc non legit? Quid si Mendo, aut Albertus, aut quisquis hanc epistolam scripsit, ad emolumentum ecclesiae, et gloriam Lusitaniae, e rumore, qui omnia auget, plura adpersit? quid si huc somnium illud referendum, quod Alphonsus, antequam advenit senex, vidit? quanquam multa quoque mirabilia dictu animo Alphonsi tristis, et biblia ante somnum legentis, observari potuerunt? Tota igitur res, ex mente Nostri, nihil

nisi fraus senis est, prudentiorum suafu suscepta, et felici exitu comprobata. Reliqui reges, quorum historia in hoc capite exponitur, sunt: *Sanctius I. Alphonsus II. Sanctius II. Alphonsus III. Dionysus, Alphonsus IV. Petrus I. Ferdinandus*. Quae Vir Cl. de insignibus regum Lusitaniae contra Marianam, de feudo pro vassallitio; de *Mencia*, Sanctii II. coniuge, disputat, lectu dignissima sunt. In *Cap. III.* Lusitaniae historia ab A. 1411. usque ad A. 1581. exponitur. Reges igitur, quorum res gestae commemorantur, sunt: *Ioannes I. Nothus, Eduardus, Alphonsus V, Ioannes II. Emanuel, Ioannes III. Sebastianus, Henricus Cardinalis*. Incidit in haec tempora, quam auream aetatem Lusitaniae Noster appellat, novi orbis inventio, quam copiosissime describit. Accurate inprimis agit de *Martino Behemo*, insigni Matheos scientia praedito; cui tamen novi orbis inventionem, et freti Magellanici cognitionem, valde incertis argumentis tribui arbitratur. Quo accuratius Globum a Behemo A. 1492. factum consideret, eo magis se intelligere fatetur, hunc Christophoro Columbo et Ferdinando Magellano minime huius inventionis gloriam dubiam facere. Porro multis de Emanuelis cum Leonora, Caroli V. sorore, matrimonio, potissimum contra Novovillensem (*Neufville*) disputat. De Antonio Notho complura, accurate et diligenter scripta, leguntur. Caeterum haec pars historiae, ob varietatem et magnitudinem rerum gestarum, valde memorabilis est. *Caput IV.* proponit coniunctionem Lusitaniae cum Hispania, et in familiae Bragantinae imperio desinit. Pertexitur igitur filum ab A. 1582. usque ad A. 1641. Reges, quorum historia enarratur, sunt: *Philippus I. II. et III.* Summa diligentia inprimis a Viro Cl. historia *Pseudo-Sebastianorum* exponitur, unde, quae de ultimo *Sebastiano* moventur, huc transferre lubet. Est haec disputatio luculentum exemplum historici, accuratam diligentiam cum eleganti prudentia coniungentis, bene omnia causae momenta examinantis, et argumentis recte perpensis magis iudicium suum suspendentis, quam

quam veritatem rei violantis. Neque enim Sebastianum hunc reliquis huius nominis, tanquam impostorem, aggregare, neque eundem verum regem appellare audeat. Sunt vero duae quaestiones potissimum excutiendae: an vere Sebastianus in praelio cum Mauris necatus sit? an, si nondum certa adsint de morte Sebastiani testimonia, Sebastianus IV. impostoribus annumerari debeat? Primum quidem non tam certum et exploratum esse Vir Cl. arbitratur, ut ideo Sebastianus causa cadat. Nemo tam accurate et diligenter, quid Sebastiano in praelio acciderit, commemoravit, quam MANUEL DE FARIA Y SOUSA, (*Historia del Reyno de Portugal*, pag. 328.). Ex huius narratione non improbable videtur, regem, maxima honoris cupiditate incensum, et potius mori, quam fugere, cupientem, praepudore e conspectu populi discessisse. Totus exercitus fusus, flosque nobilitatis extinctus erat. Quid igitur a populo expectare poterat? quid a rege Philippo, a Cardinale Henrico, a duce Albanensi, ab aliis, hoc qui bellum valde disuaseraut? Neque hoc omittendum, neminem Sebastianum mortuum vidisse; et ipsum *Nonium Mastarenam*, qui solus in hostium potestatem vivus venit, nihil aliud dixisse, quam se regem equo labi vidisse, neminemque corpus propter valida arma vulnerare potuisse. Si cadaver regis statim sublatum, atque ad *Muley Hamet* allatum fuisset, nullus esset dubitationi locus relictus. Ex armis enim facile regem agnovissent. Verum postridie demum *Hamet*, capitis poena interposita, edixit, ut captivos, quos quisque haberet, adduceret. Regis mentione iniecta, quid vidisset, *Nonius* enarravit. Mauris aliquot, cum *Sebastiano Resendio*, ad quaerendum cadaver missis, allatum est cadaver vili equo impositum, quod deinde *Resendius Mastarena*, alique Lusitani nobiles, agnoverunt. Etenim nihil facilius erat, quam aliorum assensum cruento rege praesente consequi. Facile intelligere poterant, regi, si vel fuga salutem nactus esset, vel, ut Prior Cratonensis, *Antonius*, inter ignobiliores delitesceret, utilem fore opinionem

monem hostium, illum mortuum esse. Ita enim omnis
 quaestio atque indagatio tollebatur. Forte etiam *Resen-*
dius nihil aliud animo suo propositum habuit. Illud vero
 cadaver, quod nudum totam per noctem in sanguine ia-
 cuit, vix certo potuit agnosci. Hoc non solum verisimile
 est, sed a *Tennevrio* quoque tanquam certissimum narra-
 tur. Statim vero rumor increbuit, inventum cadaver mi-
 nime Sebastiani corpus esse. *Blandus (le Blanc)*, qui cistam,
 qua regis corpus postea inclusum, suis oculis vidit, se a
 Lusitanis quibusdam captivis audivisse scribit, Sebastianum
 equo delapsum, aufugisse, cadaver vero Suevi alicuius cor-
 pus fuisse. *Franciscus Pyrard de Laval* se aliquoties senes
 aliquot, qui praelio huic interfuissent, interrogasse narrat,
 quid sibi de morte Sebastiani videretur? atque hos respon-
 disse: inter mortuos Sebastianum non fuisse inventum, se-
 que illum ignotum Mauris inter captivos servos latuisse
 existimare. *Ioannes quidem Ferreras, et Thuanus*, originem
 rumoris de rege superstite commemorant. Verum accu-
 ratius re considerata non possumus non Viro Cl. assentiri,
 qui in hac narratione tot inepta et falsa deprehendit, ut
 fabulae illa simillima sit. Videamus nunc, quid cum Se-
 bastiano Venetiis actum sit. Omnes Scriptores uno ore
 confitentur, hunc Sebastianum, eadem, quae ille, in cor-
 pore signa habuisse, illi fuisse simillimum, et Sebastiani ar-
 cana penitissima, ut *Lundorpius* ait, perspecta habuisse et
 cognita. Nemo tamen, unde illa acceperit, et haec co-
 gnoverit, definire audet. Facile tanto temporis spatio
 fraus indagari potuit, cum praesertim homo in potestate
 magistratus esset. An probabile, Hispanos eo tempore dor-
 mitasse, quo Lusitani omni studio regem suum recuperare
 studuerunt? Nemo Sebastianum ullum socium criminis,
 ut *Gabriel Spinosa P. de los Santos*, habuisse commemorat,
 qui illum vel instigaret, vel consilio adjuvaret. *Veneti*,
 scribit *Lundorpius*, damnare ut praefigiatorem, absolvere
 ut Regem, utrumque periculi et invidiae plenum putant, illi
 mortalium sagacissimi, qui omnium principum amicitias tutas et
 salvos

salvos se volunt. Quomodo vero accidit, ut hi sagacissimi mortalium non intellexerunt, praestigiatores, an verum regem, hunc Sebastianum habendum esse? Sin intellexerunt, quid impedit, quo minus illum vel palam, vel clam e medio tollerent? Magnam profecto a rege Philippo gratiam inivissent. Ipsa a Decemviris dicta sententia quam mirari debet? cur octo dierum spatium ei conceditur, cur non statim eum finibus expellunt? an ita cum homine agitur, cuius fraudes non dubiae sunt? Si Decemviros veritos esse dicas, ne Hispani Sebastianum in finibus interceptent, nonne hinc apparet, iudices nullam causam invenisse, cur illum damnarent? Quare alias de illius salute solliciti fuissent? Neque praetermittenda sunt, quae Cardinalis d' Ossat ad nobilem Gallum Villeroy hac de re scripserit. *Sebastianus, ait, rex Lusitaniae, a Venetis dimissus, non procul Livorno a duce (Florentino) captus est. Non probatur, miserum hominem maleque providum per has regiones iter fecisse. Improbatur etiam valde factum Ducis, non tanto apud Hispanos illi emolumento, quanto apud alios damno futurum. Idem alio loco: Magnam dux Venetis iniuriam fecit capto rege Lusitaniae, cui modo libertatem reddiderant: et iterum idem: Omnes sibi persuadent, dictum regem Lusitaniae Hispanis traditum, et Neapolim delatum esse. Valde mirum hoc prudentioribus viris compluribus mihi quoque videtur —.* Non negligenda sunt haec verba Cardinalis, e quibus hoc certe apparet, illum non ausum fuisse hunc Sebastianum imposturae reum postulare. Notandum est etiam, Cardinalem de duce tam libere ad Gallum scribere, cuius rex aetate necessitudinis cum duce coniunctus esset. Quid in Neapoli Sebastiano acciderit, Petrus Giannoni memoriae prodidit. Huius narratio variis erroribus referta est, quos Vir Cl. etiam refutat. Sed quod ad rem ipsam attinet, non apparet ex verbis Giannoni, utrum celebris ille Ictus de Ponte statim ab initio causae interfuerit, an, inquisitione rei ab aliis instituta, huic tantum illud mandatum sit, ut re perpenſa suam sententiam diceret. Hoc si factum fuit,

fuit, ut verba *Giannoni* indicare videntur, quid de sententia *Ponti* dicendum? Sapientissimus *Ictus* pessimam dicet sententiam, si ii, quibus inquisitio rei commissa, mala fraude agant. Vix etiam alter huic iudicare licuit, quam utilitas reipublicae, et voluntas regis postulare. Idem *Giannonus* sub *Sebastiani* persona Calabrum quendam, *Marcio Tullio Cotizone* delituisse arbitratur, quae vero patria huius fuerit, non indicat. *Morofini* autem, ibi (Neapoli) *fassum ferunt, se ex Siciliae civitate Taberna ortum* — scribit. Non omittendum hic illud *fassum FERUNT*. Neque in Sicilia urbs *Taberna*, sed in Calabria ulteriori sita est. Porro *Thuanus* non *Sebastianum* fuisse hunc *Marcum Tullium Cotizonem*, sed *Sebastianum* dixisse, se e Sicilia hunc in Lusitaniam praemisisse, verum eo non revertente ipsum viam inivisse, testatur. Quid si hinc accusatio exorta, *Sebastianum* hanc *Cotizonem* esse? Nonne in Calabria muliercula, aut alius quisquam, praemiis excitari potuit, qui *Sebastianum* necessitudine secum coniunctum esse mentiretur? Nonne ipse *Sebastianus* libertate promissa commoveri potuit, ut idem fateretur? quam enim aliam viam expediundae salutis vidit? Quo mortis genere extinctus sit *Sebastianus*, non constat. Verum si *Cotizo* fuit, si eius fraudes certo demonstratae fuerunt, cur non eodem, quo priores impostores, supplicio affectus fuit? Quae cum ita se habeant, non immerito semper dubium fore *Vir Cl.* pronuntiat, utrum verus rex Lusitaniae hic *Sebastianus* fuerit, nec ne? Sed haec haecenus. Magnam partem huius capitis occupat historia illorum temporum, quibus Lusitania Hispanorum jugum excusit. Atque hoc multa diligentia a *Nostro* exponitur. In observationibus ea praesertim nobis arriserunt, quae de *Strozio*, de *Caramuele Lobkowitz*, de *Iosepho Teixeira*, et de causis persecutionum Christianorum in Iaponia commemorantur. Caput V. continet historiam Lusitaniae a regimine familiae *Bragantinae* usque ad nostra tempora, ideoque reges complectitur sequentes: *Ioannem IV.* *Alphonsum VI.* *Petrum*

trum II. *Ioannem V. Iosephum*. Ultimo loco commemoratur copiosissime coniuratio A. 1758. in sanctissimum regis caput facta; coniuratorumque poenae. Inprimis in hoc capite Vir Cl. multum studii operaeque posuit in historia infelicis *Eduardi*, regis Ioannis fratris, quanta posset maxima diligentia conscribenda; omnibusque, quae huc spectant, colligendis. Disputat igitur de causis, cur Eduardus non certior factus sit de consilio Ioannis; refutat porro *Antonium de Sousa*, qui multa falsa de causa, ob quam Eduardus a Ferdinando Hispanis traditus, memoriae prodidit; denique multa de captivitate Eduardi Mediolanensi, contra eundem Antonium, de deprecationibus multorum principum, et aliis, in medium profert iucunda lectu. Memoranda quoque sunt, neque ubivis obvia, quae de *Alphonso VI.* disputat. Se non intelligere fatetur, quae fuerit harum turbarum ratio, neque se discernere posse, iure an iniuria Alphonso regnum cum coniuge ereptum sit. Verum tamen magis in hanc partem inclinare videtur. Laudat enim duo loca *Southwelli* (*Histoire du Détronement*, P. II. pag. 33.) et nobilis feminae *Montpensier*, totam quae rem de impotentia regis valde dubiam reddunt. Observavit etiam, ut alia omittamus, litteras Cardinalis permissorias d. 16. Martii scriptas; sententiam vero in causa matrimonii d. 24. Martii dictam esse: atque ex ipsa epistola apparet, cum Infantem, tum reginam, matrimonii probationem postulasse. Nonne igitur longe antea, quam iudicium et sententia de dissolvendo coniugio cognita est, veniam alius matrimonii ineundi petierunt? Nonne omnia, quae regina de dote recipienda, et itinere in Galliam faciendo, dixit, omniaque, quae ad formam iudiciorum acta cum rege, ficta et ad speciem excogitata fuerunt? Certe, si vel omnia concedamus, quae de impotentia regis, tum quod ad coniugium, tum imperium attinet, proferuntur, nullo tamen modo vint illam defendi, modumque illum probari posse A. dicit, quo in negotio hoc versati sint. Caeterum, quae in hoc capite de terrae motu, quo A. 1758.

Lissabona concussa, de Iesuitarum in India fraudibus perniciosisque consiliis, de titulo *Fidelissimus*, moneatur, lectu digna praë aliis sunt. Etsi vero Vir Cl. *fidelissimum* per eum interpretetur, qui Romanae ecclesiae maximam fidem praestiterit, (*den allergetreuesten*,) magis tamen aliorum interpretationem per eum, qui doctrinae Ecclesiae maximam fidem habuerit, (*den allergläubigsten*,) perpetuo prope usu verbi *fidelis* confirmari putamus. Denique adiunctus est duplex index, et prior quidem librorum, quos Vir Cl. in scribenda historia consuluit. Hic moneatur aliquoties memorabilia quaedam, cum de libro, tum de auctore: ut de *BARLAEI Historia Brasiliae*, de *MONTEYRI vitis Ioannum regum*, de *Lusitania liberata* ANTONII SOUSAE DE MACEDO, et aliis. Alter index res et personas memorabiles continet.

Atque haec nobis de Cel. *Gebaueri* historia Lusitaniae dicta sunt. Non dubitamus fore, ut omnes eandem, quam nos, ex illius lectione voluptatem percipiant. Scribendi genere eleganti et facili Vir Cl. utitur: si res clara, ingenue illam exponit; si dubia, et controversis quibusdam implicata, solleter omnia indagat. Optimos Lusitaniae historicos bene novit, eorum testimonius diligenter utitur, saepiusque eorundem verbis res gestas commemorat. Adpersit subinde sententias breves et utiles, variaque in animadversionibus protulit, quae ipsi historiae intexi non poterant. Atque hunc Viri Cel. laborem pluris aestimandum esse, quam ipsorum Lusitanorum, facile patet. Nam hi saepe vel partium studiis, vel timore, vel aliis causis adducti, veritatem rerum reticuerunt, et amore patriae occoecati saepe minus vere iudicaverunt. Nostrum vero libere omnia et ingenue cum potuisse dicere, tum etiam dixisse, is facile credet, qui sibi persuadeat, nihil aliud Cel. *Gebauero* propositum fuisse, quam veritatis diligentem atque exactam investigationem.

OPERE VARIE etc.

id est:

OPERA

OPERA MISCELLANEA FRANCISCI COMITIS
ALGAROTTI, Regi Borussiae a Cubiculo, et
Ordinis bene meritorum Sodalis.

TOMUS I. Alph. 1. pl. 3. TOM. II. Alph. 1. pl. 5.

Venetis, apud Io. Bapt. Pasquali, 1757.

Exhibet illustrissimus Auctor varia in his libris ingenii sui elegantissimi monumenta: dialogos, dissertationes, carmina, epistolas, mirifico omnia venustissimae orationis flore conyestita, multoque sale perspersa. Etenim, si quis alius, ill. *Algarottus* profecto, illud operam dedit, ut non solum lectorum animos oratione, quam nitor, elegantia, et nativa quaedam pulchritudo commendat, delectaret, sed etiam res subobscuras et difficiles ita explicaret, tantaque in luce poneret, ut ab indoctis quoque intelligantur facile et percipiantur, atque rebus iam satis notis tantam gratiam affunderet, ut neque doctiores illas inviti legant, verum suavissime afficiantur. Primum in *Tumq priori* locum occupant dialogi sex, in quibus sibi Fontenellium imitandum proposuisse videtur. Nam quemadmodum ille doctrinam de pluribus mundis tanta cum perspicuitate et elegantia in egregio libello mulieri exposuit, nihil ut supra: ita Noster in hisce dialogis, pari suavitate, Neutonianam Opticam, nobilem aliquam feminam docet. *Primus* dialogus continet brevem Philosophiae historiam, usque ab antiquis temporibus ad Galilaenum et Cartesium contextam. Inde Nostro occasio offertur, paullo copiosius huius de tribus elementis opinionem explicandi, atque de natura luminis et colorum disputandi. In *secundo* Dialogo, praemonitis quibusdam de refractione et reflexione luminis, transit Vir Cel. ad ipsius visionis explicationem, et, comparatione Camerae opticae cum visione instituta, de vi oculi, externarum rerum imagines concipiendi, exponit. Finem dialogo imponunt argumenta aliquot, contra Cartesianas et Mallebranchianas, de natura colorum opinio-

nes, prolata. *Tertius* dialogus complectitur Newtonianam de radiis luminis simplicibus et compositis, eorumque refrangibilitate, doctrinam. Causam refrangibilitatis in attractione collocat, luminis radium pro septem simplicium varii coloris radiorum fasciculo habet, atque adeo ex varietate colorum varietatem refrangibilitatis repetit. Idem est *quarti* dialogi argumentum. In *quinto* quasi historia universalis attractionis Newtonianae proponitur. Hic enim occasio nobis commemoratur, quae Newtonum ad universalem attractionem indagandam commoverit: commemorantur, quos in hac re paulatim progressus fecit: commemorantur argumenta, quibus suam sententiam suffulsi: commemorantur denique phaenomena, quibus illa attractio confirmatur. Hoc argumentum Noster in *ultimo* dialogo absolvit, ubi varia contra *Kizzettum* in medium adfert. Hosce dialogos sequitur Elogium *Stephani Benedicti Pallavini*, poetae, magna qui apud Augustissimum patriae nostrae Patrem gratia floruit, atque A. 1742. obiit. Huic adiunxit Vir Cel. epistolas aliquot, quarum quatuor versionem Italicam Aeneidos Virgilii, ab *Hannibale Caro* compositam, accuratissima diligentia, et peracri ingenio examinant; reliquae multa rerum varietate efflorescunt. Modo Auctor per latissimum naturae ambitum vagatur; modo in antiquorum temporum memoriam redit; modo de rebus ad elegantiores litteras spectantibus disserit. Afferemus unum specimen, ut ipsi Lectores nostri iudicent. Invenit in Carniola quadam imaginem equi, et litteram C. quater repetitam. Inde suspicatur latere ibi verba: *Caui Caesaris Caballus Consul*. Caligulae erga equum suum nemo studium ignorat.

In *altero Tomo* Opusculorum occurrunt primum undecim dissertationes varii argumenti. In *prima*, cuius, si abesset, desiderium facile ferrent lectores, Vir Cel. nobis necessitatem, patriam linguam in scribendis libris adhibendi, imponit. Nam quae construendorum aedificiorum sit, eandem et librorum scribendorum rationem haberi vult.

Aedes,

Aedes, ait, quae publicis sumptibus, ad publica negotia, aut publica commoda constructae sunt, eandem prope ubique faciem habent, cum contra longe alia sit ratio earum, quas privati sibi et suis aedificaverunt. Non aliter Scriptores, ex mente Auctoris, in docendis tradendisque rebus versentur, atque in iis, quibus humani generis salus atque utilitas contineatur, una eademque lingua utantur. Estne vero aliquid earum rerum, quae scientiarum et eruditionis ambitu comprehendantur, quod ignorare libenter velimus? quod non potius omnium intersit scire atque cognoscere? Quid, ne de necessitate aliquid dicamus, quam solam si respicimus, quam multa negligenda essent? quid igitur iucundius, quam omnium populorum historiam perspectam atque cognitam habere? Verum subirasitur Noster historicis, qui in historia scribenda latinum sermonem adhibeant. Quasi vero non hic ille sit, qui ubique terrarum, ab iis certe, quorum studio digna historiae cognitio, quis enim indoctae plebeculae historiam scribat? intelligatur. Nam quod Noster Romanorum et Graecorum exemplum profert, non attendisse videtur, longe aliam illorum temporum rationem fuisse, quam quae nostrorum est. Totum terrarum per orbem viguit Romana lingua, omnibus in locis fuerunt quidam qui illam intelligerent, neque tam longe lateque fines eruditionis propagati fuerunt, sed plurima hominum pars summa in rerum ignorantia versabatur. Nihil dicemus de causis politicis, quibus fortasse Romani ad suae linguae florem promovendum adducti fuerunt. Porro, quae Vir Cel. dicit, neminem certo scire posse, an vero latino sermone utatur, veremur ne doctis risum moveant. Nisi enim vel omnes Latini auctores intereant, vel nos cum Harduino elegantissima Latii monumenta monachorum stupiditati tribuamus, nunquam non de vera et propria latini sermonis indole vere et recte iudicabimus. Damus Auctori, illum in tot prope dialectos abiisse, quot sint nationes illo usi; verum primum hoc non sermonis, sed hominum vitio accidisse, monemus;

nemus; et deinde non deesse putamus libros, qui nativam Romanorum orationem prae se ferant. Habet Germania Melanchthoem, Camerarium, Sturmium, Georg. Fabricium, Sleidanum, Caselium, Cellarium, Buchnerum, Guil. Bergerum, Heineccium, Gesnerum, Ernestium, alios, quorum Latina oratio rigidissimum examen sustineat. Atque inde etiam illius argumenti vis et robur attenuatur, quod Vir Cel. a difficultatibus, cum Latinae linguae cognitione coniunctis, repetit. Verum haec haecenus. In *secunda* dissertatione illustratur et confirmatur Neutoniana sententia de tempore imperii Regum Romanorum. Nam cum e cominuni opinione, ab initio regii imperii usque ad Consules, CCXLIV. anni constituentur; atque adeo singulis regibus XXXV. anni circiter tribuantur: Noster per rerum naturam vix singulorum imperio plures quam XVIII. aut XX. annos tribui posse docet, ideoque numerum annorum ad CXXXIII. reducit et minuit, variisque coniecturis firmam sententiam stabilire conatur. Sic e. g. non verisimile esse putat, Romulum, qui, Plutarcho auctore, annos XXXVIII. regnarit, atque annos LIV. natus obierit, iuvenem annorum XVII. regnare coepisse, tantam in omnibus rebus solertiam, fortitudinem, et prudentiam ostendisse, totque praeclaras res gessisse. Porro, si bellum, cum Veientibus gestum, A. V. C. XVII. contigit, atque Romulus annos XXXVIII. regnavit, neque se intelligere fatetur, quomodo Romani tanta quiete temporibus imperii fundati frui potuerint; neque se videre, quomodo Numa, oblatum imperium recusans, potuerit dicere: *populum non rege, sed dace indigere*. Atque de Romulo quidem valde probabilis Auctoris oratio videtur; de Numa autem et aliis veremur ut omnibus probetur. Cur enim fieri non potuisse arbitremur, Numam, annos LX. natum, maxima Romae auctoritate floruisse? cur negemus, illum iuvenem tot facinora praeclara edidisse, ut Tatius annos XXV. nato filiam suam in matrimonium daret? *Tertia* dissertatione de pugna Zamensi, qua Scipio Hannibalem vicit profligavitque, exponitur.

ponitur. Illustrat inprimis *Algarottus* quaestionem illam, an semper utile sit, exemplo Scipionis, exercitum in campo per columnas disponere; an tum demum, quando hostium copiae eiusmodi dispositionem efflagitare videantur? In Diss. *quarta*, iucundissima lectu, Auctor de veterum bellorum gerendorum modis disputat, multisque, quantum illi recentioribus praestent, ostendit. Copiose inprimis de pulvere pyro et tormentis bellicis differit, et, quantum ab illorum inventione detrimenti ceperit res militaris, commemorat. In Diss. *quinta* examinatur liber *Machiavelli*, de arte bellandi, egregiaque illius utilitas variis summorum Imperatorum exemplis demonstratur. *Sexta* Diss. discutitur quaestio, cur unum idemque tempus omnia praestantia ingenia proferat. Hic Noster primum *Racinum* confutat, qui omnem causam uni praecclaro exemplo tribuit, quo reliqui excitati, omni contentione in musarum adyta penetrare allaborent. Deinde ipsius quaestionis futilitatem et falsitatem demonstrat. Nullum, ait, seculum aureum fuit, quod non magnis naevis laborarit: nulla regio, quae, si in aliqua litterarum parte magna ingenia habuit, non simul multos aliarum imperitos viderit. *Septima* dissertatio sistit nobis *Inca* Americae ita ante oculos, ut situs terrae primum accurate describatur; deinde illorum maiores, *Monaco Capae* inprimis, commemorentur; denique leges, vitae genus, opiniones et mores, diligenter exponantur. In Diss. *octava* et *nona* Vir. Cel. de lingua Gallica, et poetico numero atque rythmo disputat. In reliquis tribus varia de Architectura, de Pictura, de poesi dramatica, praecepta traduntur. Atque ut eo magis lectoribus poeticos peritiam probaret, adiunxit non solum duo dramata, *Acneam* Italico, et *Iphigeniam* Gallico sermone conscriptam, sed alia quoque carmina varii argumenti.

CHRISTIANI GOTTLIEB BUDERI D. SERENISS.
Domus Sax. Vin. et Isenac. Consilarii regiminis intimi
Q et

et aulici, in Academ. Ienensi Iuris publici Feudalis et
 Hist. P. P. O. Facultatis Iuridicae Senioris, ΣΥΜΜΙΚΤΑ
 Observationum, varia Iuris publici, Feudalis, Canonico-
 Pontificii Germanici, et Historiae patriae argumenta
 illustrantium, ex Diplomatibus, Monumentis et
 Scriptoribus fide dignis erutarum,
 LIBER SECUNDUS.

Ienae, apud viduam Melchioris, 1760. plag. 12. in 8.

Nihil sibi iucundius esse Cel. Buderus profitetur, quam
 vetustas chartas inspicere, excutere, atque inde histo-
 riae patriae lacunas explere. Atque hoc studiorum
 genus quo utilius est, eo magis laetamur, eiusmodi vi-
 rum in illo quasi sui ingenii domicilium posuisse, qui se
 huic negotio sustinendo parem esse comparibus testimoniis
 ostendit. De primo harum Observationum libro alio tempore
 diximus: nunc alterum indicabimus, multa et hunc diligentia
 conscriptum, et bonae frugis observationibus plenum. Ex-
 hibet vero Observationes XV. quarum argumenta brevi-
 ter repetemus. I. *Supplementum Actorum Comitiorum Ra-
 tisbonensium anni 1576.* Maximilianus II. Imperator, cum A.
 1576. induciae cum Osmanico imperio iam exspirarent,
 omnem in avertenda hac vi, et Christianorum finibus de-
 fendendis, cogitationem mentemque defixit, atque praeter
 alia in Comitibus Ratisbonensibus cogitationes quasdam sive
 consilia, de ordine equestri adversus Osmanos in Hunga-
 ria condendo, vel transferendo illuc, proposuit. Haec igitur
 oratio, a *Lazaro Schwendio*, duce forti et sapienti, ut
 Vir Cl. arbitratur elaborata, primo loco variis Observa-
 tionibus illustrata exhibetur. II. *de Collectis charitativis ad
 ornandum ac iuvandum dominum directum et principem eiusque
 familiam.* Apud Anglo-Saxones Vasalli praestationes quas-
 dam, ad augendum personae familiaeque splendorem et
 commoda, dominis contulerunt. E *Registro Honorii de
 Richmonda* constat, *Tenentes de Corona*, sive Vasallos, regi
 Angliae

Angliae auxiliis ad primogenitum filium militem faciendum, ad primogenitam filiam maritandam, et ad se ipsum a captivitate redimendum, auxilia debuisse. Idem inferiores Vassalli, tenentes ab inferioribus dominis, his debuerunt. Talia collecta apud Batavos, Italos, Gallos, in usu fuisse, ipsisque Imperatoribus oblata esse, Noster demonstrat. Data vero sunt haec auxilia ad dotem filiabus, sororibus, aliisque sanguine junctis feminis erogandam, ad principum hereditariorum nuptias illustrandas, ad itinera principum, ad sumtus captivitatis, ad principis filium armandum.

III. *de utili Collectione et editione privilegiorum provinciarum et ordinibus datorum et confirmatorum.* IV. *de Protectione opificum speciali, feudali, ac privilegiata, in Germaniae regno.* Est quidem omnium opificum protectio penes Imperatorem, et post Imperatorem penes quemlibet principem; sed quorundam opificiorum et artium specialis quasi protectio proceribus quibusdam Germaniae ab Imperatore tributa et commendata est. Nam protectio buccinatorum, maxime bellicorum, commissa est Electori Saxoniae: fabrorum, cupro vasa constantium, Palatino; Marggraviis Brandenburgicis, et certis in regionibus Comitibus Hohenloicis: sigulorum, Comitibus Hennebergicis. *Walpodiis*, sive Praefectis Violentiarum, vulgo *Gewalts Botten*, ab Archiepiscopo Moguntino protectio pistorum, textorum, restiariorum, cellarum meretriciarum et scortorum, data, et quandoque feudali titulo concessa: monetarii artifices saepe Camerariorum principum, ecclesiasticorum ac secularium, speciali tutelae commendati: protectio denique musicorum Dynastiarum Rappoltsteiniorum familiae collata fuit. Omnia a Viro Cl. e diplomatibus veterumque chartarum testimoniis, confirmantur.

V. *de diversa significatione verbi feudalis Mann.* Est haec disputatiuncula supplementum Glossarii Germanici Halkausii, qui in huius verbi vi eruenda, diversisque significationibus adnotandis, Nostro non fatiscit. Explicat igitur quid sint: *Hohe Manne, Keese Manne, Burg-Manne, Erb-Manne, Martens-Peters Manne, Manne,*

Manne. Pernecessarium esse, antiquorum verborum genuinam vim perspectam habere, luculento exemplo verbi huius *Mann*, *Mannschafften*, de quo gravioris momenti controversiæ coortæ ob testamentum Ioannis Georgii I. Electoris, hoc loco Vir Cl. docet. VI. *de domino directo Sanctorum tutelarium Ecclesiarum Germaniæ.* Notum est, traditiones atque donationes Ecclesiis et Monasteriis Germaniæ magno numero oblatas, easdem Patronis Ecclesiarum, sive Martyribus, ut Kiliano, Martino, Mauritio, aliis, sæpius exhibitas fuisse, simulque his iure allodii prædia, latifundia, omnesque redditus donatos. Verum cum hæc largitiones nimis essent, certissimumque reipublicæ periculum ab iis immineret, inde a Caroli Martelli temporibus de divisione domini ita convenerunt inter se, ut Sancto tutelari directum, militaribus vero viris aliisque utile concederetur dominium. Ipsa igitur investituræ petitio non raro ad hosce tutelares directa, ipsaque inauguratio eorum nomine et auspiciis, sæpiusque in eodem templo, quo eorum reliquiæ asservatæ, peracta fuit. Harum investiturarum, nomine Sanctorum tutelarium factarum, aliquot exempla a Viro Cl. afferuntur. VII. *Observatio ad litteras investituræ Bruxiellens. A. 1555. Sereniss. ducibus Saxonie Ernestinae datas.* Carolus V. Imperator, inter alias Feudi Regalis partes et iura illis Ducibus concessa, eosdem investivit: *mit allen Praelaten, Grafen, Herren, auch derselben Praelaturen und Kloestern*, addita usitata formula: *der weltlichen Obrigkeit, Schutz-Recht und Advoceten, wie ihre Vorfahren solche gehabt und gebrauchet haben.* Hanc igitur formulam, cum omnibus Praelatis et monasteriis, (*mit allen Praelaten und Kloestern*.) sibi Vir Cl. illustrandam et explicandam sumsit. VIII. *Observatio de formula feudali: zu Mannlehen, und zu rechten Mannlehen, soemnis quandoque favorabili.* Ardua et difficilis ab Electoribus Coloniensibus in supremo Camere Imperialis iudicio controversia agitata fuit, de vero sensu verborum in litteris Investituræ occurrentium, *Mannlehen.* Quærebant enim, an etiam fe-

minæ

minae hac sub notione ad feuda sint admitterendae? No. ter vero ostendit, non in omnium Germanici regni provinciarum litteris feudilibus formulam, *Mannlehen, und zu rechten Mannlehen*, femineum sexum excludere, sed sic explicandam esse, ut feminae suo ordine succedant. IX. *Observatio ad Clementinam: Pastoralis: de sententia et re iudicata, sive de iuribus Vicariorum in ipso Imperio Romano.* Intelligit Vir Cl. per Imperium Romanum illas Italiae provincias, quae Ottonis M. temporibus ad illud referebantur. Quo in imperio etsi potestas Imperatorum sensim paulatimque valde diminuta est, remansere tamen aliquot reliquiae Iurium Augustalium. Primo loco ponenda *Advocacia* Ecclesiae Romanae, ex qua ius circa Electionem Pontificum Romanorum, atque, dum in Conclavi de Episcopi Romani electione agitur, Ius Exclusivae, personae vel minus aptae regimini Ecclesiae, vel aliis de causis parum acceptae, fluunt. Ubi quaeri potest, an vacante Imperiali solio haec Advocacia Vicariis Imperii competat? Confirmari haec sententia videtur e verbis Aureae Bullae, in cuius cap. V. *Provisio sacri Imperii, quoties illud vacare continget*, utrique Vicariorum tribuitur. Sacri enim Imperii nomine iunctum cum Germaniarum Regno Romanum Imperium, quale fuit Ottonis M. aevò, indicatur. Primus in hoc sacro Imperio Episcoporum est Romanus Praesul, qui omni tempore, praecipue Interregni, quò multa turbida et periculosa esse solent, Advocato indiget. Hoc Advocati munus temporarii generali *Provisoris* appellatione contineri, simulque omnia iura, quae amplissimo Advocati supremi officio competunt, videntur. Atque hoc Interregni illius tempore, quod morte Iosephi I. contigerat, agnovit Romana in Curia Legatus, *Marchio de Priè*, qui scriptis ad Imperii Vicarios litteris significavit, se mandata eorum ad res sacri Imperii in Curia Romana curate prudenterque gerendas expectare. Quae cum ita sint, adferendam porro Vir Cl. arbitratur Vicariis potestatem tuendi iura et privilegia Ecclesiarum Germaniae; utque hic finis

obtineatur, instruendi Protectorem, aut Con-Protectorem Nationis Germanicae, qui, ex ordine Patrum purpuratorum constituti, provideant, ut salva Germaniae sacra, Germaniaeque praerogativae, durante interregno maneat. Maxima potissimum Vicariorum cura erit in eo ponenda, ne Imperii reliqua dominia directa in Vasallos, Pontifici quidem hodie subditos, Imperatorem tamen et Imperium quoad dominium beneficiarium agnoscentes, aliquid detrimenti capiant. Ex Leopoldi Imp. enim edicto, d. 29. April. A. 1697. Romae ante Palatium imperiale adfixo, apparet, per omnes Italiae provincias, et terras quoque quae ad Imperium Romanum pertinent, et hodie a Pontificibus possidentur, dispersos esse Vasallos et Feudatarios. Hos Vicarii admonebunt officii sui, ut vacante solio quieti sint, quae fides vasallitia et leges clientelares postulent observent, et de iisdem, si intra legitimum tempus renovationem Investiturarum suarum haud perficiant, ad leges feudales iudicabunt. Etsi vero his Augustalibus iuribus Clementina Pastoralis, de sententia et re iudicata, obstare videatur: Cl. Buderus tamen huic Pontificis in sua causa adserto, nullo argumento confirmato, et in nuda adsertione consistente, omnem adversam historiam esse dicit, contrariam Comitum Palatinorum Lateranensium et Praefecti Urbi constitutionem, ab ipsis Augustis ad A. 1177. usque factam; aliorum in terris Imperii Romani Vicariorum singularium ordinationem, et praecipue solemnem Ludovici IV, Imp. et Ordinum Imperii in Comitibus Francofurtensibus A. 1339. declarationem: *Falsissimum esse, per Vacationem imperii ius ad Papam devolvi, idque esse contra sacri Imperii libertatem, dignitatem, iura ac maiestatem. Longa enim et approbata consuetudine, inconcussa a maiorum ordinatione hactenus observata, vacante Imperio ius administrandi Imperii iura, Feuda conferendi, et negotia cetera disponendi, Palatino Rheno debetur, non obstante Clementina Pastoralis.* X. *Observatio de precibus pro Imperatore, harumque antiquitate.* Refert Cl. Auctor R. P. Valerianum Zellnerum, qui inter

inter novationes seculo octavo introductas; Hadriani Pontificis laudabile edictum, de precibus pro Imperatore Romano sive Francorum flexis genibus fundendis, retulit. Nam ut vota pro Imp. Aug. a Romanis, gentium adhuc sacris addictis, facta, ut Constantini Porphyrogeniti de ceremoniis aulae Byzantinae libros taceamus, in quibus vota et preces recensentur, commemorantur omnino preces pro Imp. in Ecclesia Romana factae, in libro egregio, *Iconi Carnotensi*; *Gratiano*, *Anselmo Lucensi*, aliisque antiquitatum Ecclesiasticarum collectoribus, intra A. 567. et 752. conscripto. Hadrianus I. in epistolis ad Carolum M. non raro precum pro ipso in Ecclesia Romana factarum mentionem facit. Hadrianus II, teste Anastasio Bibliothecario, se omnesque Clericos ad preces pro Imp. fundendas obligatum esse agnovit. His et pluribus aliis expositis, Noster formulas quasdam precum harum et votorum adfert, et deinde ad aliarum precum commemorationem, pro Imp. in ipsa inauguratione et coronatione, pro iisdem gravibus negotiis occupatis, aut humanis rebus exemptis, factarum, transit. XI. *Observatio de gratiis ad obtinenda beneficia ecclesiastica doctoribus Academicis concessis.* Exponuntur in hoc capite ea beneficia, quae tanto cumulo a Pontificibus in Academiam Coloniensem Agrippinam collata sunt, ut nulla alia in Germania plura aut maiora acceperit. XII. *de Vicariatu Imperiali in persequendis et puniendis violatoribus pacis publicae, aliisque facinorosis, cumprimis Lubecensibus.* Placuit Augustis in Imperio Regnoque iudicibus, cum auctoritas iudiciorum provincialium et Pacis non sufficeret, quibusdam Regni Germanici civitatibus immediatis, et quandoque etiam provinciarum mediatis, opibus, militibus, aliisque praesidiis valentibus, singularem conferre potestatem et praerogativam, persequendi, capiendi, iustoque iudicio puniendi quoscunque homines facinorosos, atque pacis et commerciorum turbatores. Huius potestatis praerogativa Lubecae, Hamburgo, Bremae, Ulmae, et Noribergae, diversis temporibus, diversisque

sub

sub conditionibus, concessa fuit. XIII. *de Dynastiis imperii quondam titulo et dignitate ducum et principum splendidibus.* XIV. *Wiguleii Hund zu Sulzemos, Icti et Historici Bavari, pars historiae Genealogicae Boicae Palatinae.* Est haec Genealogia A. 1593. ab *Hundio*, de rebus et iuribus Bavariae optime merito, scripta. Vir Cl. eam tantum partem edit, quae antiquiora tempora complectitur, reliqua alia occasione exhibiturus. XV. *Coniectura de investitura a Frederico I. Ahenobarbo Imp. Ottoni M. Wittelsbachio de ducatu Bavariae facta.* Bene merebitur Cel. *Buderus* de Germaniae historia, si in eodem, in quo saepius ingenii sui virtutes ostendit, rerumque harum peritis satis probavit, campo decurrere pergat. Nos quidem Viro Cl. alacritatem, integrasque semper animi vires, apprecamur.

THUCYDIDIS ORATIONES CUM ANIMADVERSIONIBUS et indice CAROLI LUDOVICI BAUERI, Lips. A. M. Schol. Lauban. Rect.

Lipsiae, apud Bernh. Christoph. Breitkopf, 1759.
plag. 15. in 8.

Lubenter saepius illius Scriptoris mentionem facimus, cui una et consentiente voce antiquitas historiae Graecae principatum detulit, qui gravis, civilis sapientiae plenus, densus, singulis saepe verbis singulas sententias complectitur, qui vero idem orationem a vulgari dicendi ratione abducit, asperum quoddam et spinosum scribendi genus adamat, atque ex ipsa hac asperitate orationi dignitatem maiestateinque conciliat. Atque nunc quidem novam indicamus editionem Orationum, quas Thucydides pulcherrimo illi historiae operi intexit, a Cl. *Baquo* excerptarum, et brevibus animadversionibus illustratarum. Ipsa Thucydidis verba maximam partem Vir Cl. e Dukeriano exemplo descripsit, Camerarianam vero, ubi Dukeriana minus placuit, lectionem subinde, ratione in notis red-
dita,

dita; praetulit et recepit. Interpunctiones, quas nullo prope in alio scriptore magis necessarias esse recte vidit, et quae in Dukeriana editione parum diligenter, in Camerariana vero summa negligentia positae sunt, suo ipsius iudicio definivit. Idem de parenthesi, quam, si quis alius, Thucydides maxime adamavit, dicendum est. Atque etiam Virum Cl. non exiguam in hac parte diligentiam adhibuisse intelligimus, largum tamen reliquit spicilegium. Sic in L. I. c. 78. post *βραχέα* comma ponendum; et ibidem post *Ξηθήκην* non punctum, sed comma collocandum: in L. I. c. 82. *ἀνεπίφθονον δὲ — ἐπιβελυόμεθα*, sunt delenda parentheseos signa: in c. 120. post *Ξηγήαγον*, et post *Φυλαξάδα* *αὐτῶς* punctum, ut vocant, minus ponendum: in c. 141. post *ἄλλως τε*, non interpungendum; neque in c. 142. post *ταῖς ναυσίν*. In L. II. c. 42. neque post *καί*, neque post *ἀκμή*, sed post *τύχης* est interpungendum: in c. 62. post *ἰσχύς* delendum punctum. Verum his longe plura, curiosi oculi, et attenti, facile invenient. In animadversionibus duo sibi Noster proposuit: ut et, quae ad universae orationis ambitum, sententiarumque perplexitatem pertineant, ideo brevibus moneret, quoniam in edendo Lexico Thucydideo copiosius de his ageret; et de lectionum varietate iudicaret. Hic saepissime cum Cel. Abreschio manum conserit, cuius coniecturae, licet multo ingenio excogitatae, magnoque artificio comtae, audaciores tamen nonnunquam sunt, quam quae ferri possint. Dabimus nostris lectoribus specimina aliquot expositionum et lectionum *Baueri*. Ad L. I. c. 22. monet, illam *ἀμιασίαν δόξης* non inesse in sequenti *τολμῶμεν*, uti verba intelligenda videntur, sed in ipsa priori *ἀπραγμότητι*, in qua cum se peccasse vidissent Corcyraei, nunc *ἐναντία αὐτῇ ἐπέλωσαν*. sensum igitur esse; quoniam sensitivus, nos male adhuc egisse, isque iam corrigere laboramus. In loco difficili c. 35. omnem difficultatem, altera lectione *μαθοφορίας* pro *μαθοφόρος* recepta, tolli docet. Ordo et sensus igitur esset hic: *καλύει τὴν ἐκ τῆς ὑμέτερας,*

τρέτας, arcere, prohibere vestros cives, μισθοφορίας ἐκείνων, a stipendiis et mercenaria militia istorum, s. quo minus illis mercenarii fiant. In c. 36. τὸ δέδωκε αὐτῷ Nostro est conscientia timida rupti et violati foederis; ut oppositum *θαρσύν* alacris conscientia servatae fidei. Possē quidem, ait, utrumque ad metum imbecillitatis et fiduciam virium referri, quorum alterutrum Athenienses habituri erant, si Corcyraeos aut recepissent, aut repudiassent. Sed cum haec duo verba pendeant ab initio *φοβῆται δέ*, illud magis ad religionem foederis pertinere videri; etsi non negandum sit, etiam ad metum, ne Lacædaemonii offensi hostes fiant, referri posse. Quod autem hic de uno aliquo cive dicat Thucydides, de omnibus intelligendum esse. Sic II, 37. init. *παράδειγμα μάλλον ὄντες τισιν, ἢ μὲμνημένοι ἑτέροις*, et ita saepe apud Homerum legi: *ὦδε δὲ τις ἔειπεν* Ἀχαιῶντι Τρώωντι, quod aequè de universo coetu intelligendum. Sic etiam in N. T. *ἀνθρώπων*, ex Hebr. *וְכָל*, unumquemque, omnes, significare. In c. 37. *παρκαλεῖντες ἀισχύνομεθα*, neque lectio altera; accusativum inducens, neque interpretatio Nostro placet: *reverti monentem et hortantem*, ne sc. latrocinentur. Nunquam enim *παρκαλεῖν* dehortari, prohibere significare; bene nominativum locum suum tueri posse, hoc sensu: si quem hortentur, et vocent ad societatem iniuriarum et latrociniorum. Sensum quidem medium postulare, sed Thucydidem hoc saepius negligere; ut 4, 89. *τὴν μάχην ποιῆσαι*; 2, 89. *τὸν ἀγῶνα εἶναι ποιήσομαι*, (quo ipso loco medium esse haud debeat, cum non ad ἀγῶνα, sed ad εἶναι referatur, nisi quis ibi iungat *εἰκὼν εἶναι*;) ut c. 67. *ξύλλογον ἐπέησαν*, ubi et *προσπαρκαλεῖσάντες ζυμμάχως* aet. pro medio; ut c. 68. med. Ad c. 39. *ἐγγλημάτων* — *κἀνανεῖν* monet, non ad Corcyraeos, quod coepta constructio, *ὅς χεῖν*, postulet, sed ad Athenienses pertinere, quasi foret: *ὅς χεῖν ὑμῖς & τ. λ.* Nisi *τέταν* post *πράξεις* esset, *κἀνανεῖν* se explicaturum esse fatetur *κἀνανεῖν ποιῆν*. Stephano hic, falso, pro *μῆτιν* placere *μόνας*. neque

neque enim hominum, sed rerum, criminum scil. et poenarum; oppositionem esse. Ad c. 71. ἢ ἄλλοις — negativam turbas dare se intelligere quidem fatetur, neque se tamen aliquid afferre posse, quod ad eam defendendam valeat; perperam fortasse ex sequentis verbi initio repetitam. Nam quicumque demum verborum sequentium sensus sit, sive ad Lacedaemonios, sive ad Athenienses pertineat, Lacedaemonios certe hoc iudicasse, τὴν ἡσυχίαν εἶναι, idque per totam hanc orationem illis exprobrari. Levi fortasse transpositione legendum esse; ἢ διεσθε, hoc sensu: nec putatis, quietem iis demum sufficere et utilem esse, qui alterum quidem non laedant, nec tamen semet laedi patiantur. Vos autem tales non estis, vobis non sufficit ista quies, nam vos laeditis quidem neminem, sed ipsi plurimum laedimini ab Atheniensibus. Etenim negationem praecedere debere, etiam subiectum ἀλλὰ docere. Quod sequatur Lacedaemonios τὸ ἴσον νέμεν, i. e. aequae studere, ut nec ipsi laedant quenquam, et se defendendo iniurias a se prohibeant, repugnare quidem huic sententiae, atque indicare videri, tales utique Lacedaemonios fuisse, quales eos Corinthii esse voluissent. Sed hoc alterum fortasse tanquam praeceptum esse intelligendum, ut νέμετε sit imperativus. Id enim eos non fecisse, et totam orationem declarare, et sequentia: μέλις δ' αὖν — ἐτυγχάνετε τῆς i. e. etiamsi talem remp. vicinam haberetis, quae non potentior vobis, sed et viribus par, et institutis vestrae similis, neminem laederet, vix tamen istam securitatem et quietem tueremini: quanto minus eam tenebitis, cum Athenienses vicini vobis sint? ὁμοίως igitur et ad vires, et ad instituta reip. pertinere. Posse etiam, ut omnia imperativae intelligantur, legi; ἢ διαμέλλετε. Καὶ διεσθε — Sic plena omnia fore. Denique Cel. Abresch, scribit Noster, suo iure supplet: ἀλλ' ἵεσθε τότε εἶναι αὐτήν scil. τὴν ἡσυχίαν, ἢ μηδὲ λυποῖτε τὰς ἄλλας, μηδ' αὐτοὶ βλάπτεισθε ἀμυνόμενοι. Quod supplementum quomodo primo conglutinabit cum verbis; τὸ ἴσον νέμετε; deinde quomodo a

priori membro distinguet, cum idem sit, et tamen τὸ ἄλλο
diversissimum postulet? Quid denique est, *ταυτὸν βλά-
πτειν ἀμνόμενον*. Hocce ne fieri aut fingi adeo potest, ut
quisquam defendendō sibi ipse noceat? Scholiastes, quem sibi
ait ducem fuisse, nihil expedit; servata particula ἢ prius
membrum *παραφράζει*, supervacaneo prorsus labore; al-
terum non tangit. Quod autem Cel. Reiskius permutat
verba *παρασκευή* et *γνώμη*, in altero ferri potest, sed τῇ
γνώμῃ δικαία πράσσειν parum convenit. Unum adhuc
addemus exemplum. In obscuro loco L. II. c. 63. *ἔτι τις*
— ἀνδραγαθίζεται, particula *τὸδε* Nostro videtur per-
tinere ad *ἀνδραγαθίζεται*, ut *κατὰ* subintelligatur, quo-
nē opus quidem est: *ἀνδραγ. τε* significat aliquid facere vel
dicere quia sis vir bonus, vel quia haberi velis; *δεδίως*
autem simpliciter accipiendum. Verum haec haec tenus.
Non inutilem Vir Cl. operam his Orationibus editis susce-
pit, immo bene iuventutis commodis consuluit, quae, ad per-
plexam Thucydidis orationem intelligendam, ex animadver-
sionibus multum adiumenti repetet.

Des Teutschen Reichs Münz-Archiv u.

i. e.

ARCHIVI MONETALIS GERMANIAE, EX

Archivis et Actis publicis fide dignis collecti a

IO. CHRISTOPH. HIRSCH.

PARS VI.

Norimbergae, 1760. Alph. 5. plag. 8. fol.

Gratulamur Cl. Hirschio laborem, bono consilio bonis-
que avibus susceptum, felicemque ad exitum per-
ductum. Erit haec collectio cum patriae splendori
et emolumento, tum ipsius doctrinae et assiduitatis perpe-
tuum certissimumque testimonium. Neque tamen tot mo-
nimentis, summa diligentia collectis, contentus fuit Vir Cl.
sed

sed plura indagavit, quorum, tanquam supplementorum Archivii Monetalis, editionem pollicetur. Quod vero ad *Bibliothecam numismaticam* attinet, cuius edendae spem fecerat, prodibit illa quidem in publicam lucem, sed separatus ab hoc Archivo liber futurus est. Nam tali modo ii quoque exterorum, qui rei monetariae studio ducuntur, de Germania vero non unice solliciti sunt, minoribus sumptibus sibi illam bibliothecam comparabunt. Exhibet vero haec Pars, ut priores, ordinationes, edicta, mandata, decreta, rescripta, ad rem monetariam Germaniae pertinentia, CXII. ab A. 1700. usque ad A. 1755. Primum locum occupat Propositio ad conventum trium de probandis monetis correspondentium Augustae Vindelicorum Circularum, A. 1700; ultimum, Conclusum Suevici Circuli in causa monetae, d. 19. Jan. 1755. Omnia insignis sunt utilitatis in hac collectione, atque tum praesertim magni erunt usus, quando, pace et tranquillitate, quam omnibus votis expetimus, post tantum luctum doloremque Germaniae redita, res monetaria, cuius summa hac calamitate corruptio facta est, emendabitur. Qui fructus ut quanto ocyus percipiatur, eoque percepto iusta rei monetariae cura ab omnibus habeatur, merito cum Auctore optamus et precamur. Eminent praes reliquis in hac Parte: pag. 30. Observationes de emendanda moneta in Circulo Franco-niae, de A. 1715. pag. 67. observationes variae ad rem monetariam pertinentes, d. A. 1725. pag. 398. conventio inter domum Austriacam et Bavaricam de moneta, et alia, plena bonarum observationum, ad emendationem monetarum incipiendam sustinendamque pertinentium. Memoranda imprimis et illa sunt, quae pag. 73. suadet Anonymus, omnem Iudaeis auri argentiue negotiationem interdiciendam esse; item quae pag. 85. de aurifabris, aliisque auro argentoque ad vasa, vestes, caetera adhibendo, vitium quaerentibus, monentur. Insunt enim in hac collectione non solum ea, quae ad monetas proprie sic dictas spectant, sed non pauca quoque, quae ad integritatem

valoremque auri et argenti conservandum, verumque horum pretium et pondus definiendum, multum conferunt. Insunt denique duae decisiones iuridicae, quarum altera pag. 147. de tot nummis restituendis, quot nummi mutuo dati valeant tempore solutionis, exponitur; in altera pag. 179. quaestio discutitur, an in venditionibus, pro moneta irreprobata, quae in contractu denominata, venditori sit moneta accipienda, quae triduo post constitutum solutionis terminum sit reprobata? Accedit etiam index multo studio et accurata diligentia confectus, atque, si quisquam alius, locupletissimus.

*DE DISCIPLINA CLERICORUM, EX EPISTOLIS
Ecclesiasticis conspicua. Liber singularis, in duas
partes divisus, quarum prior Antiquioris circa Cle-
ricos Disciplinae, posterior Recentioris Ecclesiae insti-
tutis, iuxta Ius Protestantium Ecclesiasticum, inservit,
Auctore D. IO. RUDOLPHO KIESLINGIO,
Prof. Publ. Ord. Lipsiensi.*

Lipsiae et Noribergae, in officina Christoph. Rigelii,
1760. plag. 16. 8. mai.

Summe Venerabilis Noster Theologus, Dn. D. Io. Rud. Kieslingius, in Republ. litteraria haud nudius tertius innotuit, sed praeter doctissimas concertationes, cum Eminentissimo Patre Purpurato, Dn. Angelo Maria Quirino, Episcopo nuper Brixienti, et Bibliothecae Vaticanae praefecto, nec non Abbate Florentinensi, Dn. Io. Chrysof. Trombello, dudum cum laude institutas, in orbis eruditi versatur celebritate, apud externos omnium trium Christianarum religionum, quin et ipsorum Graecorum ac Ruthenorum, quorum epistolicis pridem gavissus est commerciiis. Laudatus hic Noster, cum ante sedecim annos Licentiam indipisceretur summos in Theologia honores capes-

capessendi, exactum specimen exhibuit ac ventilavit, de stabili Primitivae Ecclesiae, ope Litterarum Communicatoriarum, Connubio. Hoc scriptum, cum pro meritis eruditorum tulisset plausus, de promptum quippe ex interioribus Antiquitatum Ecclesiae penetralibus, quae sacra non quilibet leviter tinctus, sed solidioris penitus eruditionis diaphano imbutus, adire solet ac potest: dudum et istam mente volvit laudabilem ac versavit sententiam Noster, ex Epistolis etiam Veterum Ecclesiasticis, quae a Communicatoriis nimium quantum distant, concinnandi aliud quodpiam opus priore non levius. Litterae istae Communicatoriæ fuerunt pacificae et commendatitiae, quae omnes civitatis Christianae inquilinos, homines imprimis gregarios, ex alia Ecclesia in aliam transituros, attingebant. In Epistolis autem Ecclesiasticis offerunt se multa Antiquitatis et Conciliorum documenta, ad solos Clericos directa, quae uberiori indigent explicatione, quo formam veteris Disciplinae Ecclesiasticae circa ordinem sacrum introspicimus penitus. Haud ergo Noster opus civilitatis minus suscepisse videtur, sed eiusmodi, ex quo intelligere queant castioris cultus ministri, non onera ipsis, hisce ex omni Antiquitate congestis regulis, fuisse imposta, sed eas eo sine latas, ut officii sui reddantur memores, et omnia in cultu religioso decenter peragantur. Sed opus ipsummet Kieslingiauum iustrantibus, occurrit initio querela de calamitatibus, Ecclesiae ex ipso Clericorum ordine enatis. Cum autem ex malis moribus bonae prognosci soleant leges, hinc de condita disciplina Ecclesiastica disseritur, et de cura, Episcopis in canalibus constitutis, in Concilio Sardinensi demandata. Canalis, s. κανάλιον, stilo Ecclesiastico, est via publica transversaria, quae ad eiusmodi urbes regias principesque deducit, in quibus Episcoporum sedes solebant constitui. Episcopis igitur, passim in urbibus et viis publicis s. canalibus degentibus, haec demandabatur cura, ut peregrinos Episcopos, nec non omnis generis Clericos, qui illorum sedes ex itineris necessitate tange-

Pag. 1.

p. 6. 8.

p. 12. sqq.

- tangerent, de promotionum causis, et rebus in aulis aut comitatibus, id est castris Imperatorum agendis, sollicitè expiscarentur, ne Clerici videlicet evaderent Πολυπράγμους et ardeliones, importunitate sua aulis et personis Imperatorum molesti, aut malam speciem vilipendii munerum suorum prae se ferrent, aut iniustus petitionibus cuiquam fraudi essent. Cuiusmodi incommoda frequentissime solebant oriri ex crimine ambitus clericorum, maiores et ampliores semper affectantium spartas, et translationes, usque adeo, ut simul neglecto Ecclesiarum, quas deserebant, consensu, vel ipsi etiam excommunicati ampliores peterent ab Imperatoribus promotiones. Hinc porro agitur de variis canonibus Conciliorum, qui episcopis ad Imperatores proficiscentibus praescripti sunt, ne ullus Clericorum temere suam desereret stationem, aut
- 62.68. sine dimissoriis a sua Ecclesia vel Episcopo acceptis epistolis, novum adflectaret munus. Data deinde occasione se
93. convertit A. ad Epistolas commendatitias, agens de earum
110. forma, vigore, nec non de poenis Clericorum sine litteris dimissoriis proficiscentium, sicque colophona imponit Partii primae tractationis.
- Transimus nunc ad Partem secundam Operis, quae tractare instituit de nova Ecclesiae Protestantium
- 114.115. circa Clericos disciplina, antiquiori maxime conformi, nec per emendationem sublata, sed mitigata potius; quorsum
- 118.122. insigne testimonium Confessionis Augustanae adducitur. Varia memoratu digna aggreditur deinceps argumenta excutere Noster, de potestate Ecclesiastica in Concilio Tridentino tradita, deque eius abusu et forma, nec non de motibus ob hanc Concilii Tridentini sententiam inter Venetos et Anglos exortis; de rebus Ecclesiasticis externis Magistratui politico subiectis; de iure Principum circa sacra; de modo, quo Ludovicus XIV. Galliarum Rex, in conferendis muneribus sacris et beneficiis Ecclesiasticis usus est. Pergit ulterius agere de nominibus Clericorum, antiquo ritu Catalogis ecclesiasticis insertis; de facultate

eultate, ampliōra in Ecclesia munera et dignitates ambi- Pag. 157.
 endi, de pluralitate et ũione plurium beneficiorum Ec-
 clesiasticorum, ũi eidemque personae simul collatorum,
 et anomaliis inde exortis, de pluralitate beneficiorum in 175.
 Ecclesia Protestantium. Porro suscipit materiam prae-
 clarā ex Iure Canonico investigare de praesentia, seu re- 178.
 sidentia Episcoporum; de inanibus magnificisque titulis
 quorundam Episcoporum in partibus infidelium; de Con-
 cilio Tridentini decreto, ne Episcopi in alienis Ecclesiis 212.
 Clericos ordinent; de ordinatione Protestantium, etiam
 siue Episcopali successione valida; de fugiendis alieni mu- 220.
 neris functionibus; de rebus civilibus, a Clericis non tra- 226.
 ctandis. Tandem sequuntur observationes Ecclesiasticae 228
 de cura viduarum et pauperum, Clericis demandata; de
 Clericis depositis, a tractatione sacrorum omnino arcendis;
 de artibus et negotiis vilioribus, a Clericis non tractan-
 dis, sicque adeo finis libri, in quantum haecenus pro-
 diit, traditur. Constitutum enim est Auctori summe
 reverendo, aliud adhuc Volumen recensito praesenti ad-
 dere intra octimestre tempus, in quo telam coeptam per-
 texet. Id quod ut feliciter vertat, secundam ei valetu-
 dinem, vires animi renovatas in dies, eosdemque litte-
 ratorum plausus, quos praesens volumen gavisum est, ex
 animo adprecamur.

ONOMASTICON LITTERARIUM, SIVE NOMEN-
clator praestantissimorum omnis aevi Scriptorum, prae-
cipue Graecorum et Latinorum, verisimilibus, quan-
tum fieri potuit, temporum notis, et scholis
domesticis accommodatus.

Traiecti ad Rhenum, apud Paddenburgios, 1759.
 plag. 5. in 8.

Esti utilissimi huius libelli Auctor nomen suum in fronte non posuerit, non putamus tamen, nos modestiae illius, cui soli hoc silentium tribuimus, iniuriam facturos, si illud lectoribus nostris indicemus. Nam qui pluribus ingenii elegantissimi monumentis inclaruit, et cui cum bonae litterae, tum etiam haec Acta nostra, plurimum debent, *Christophorus Saxius*, Collega olim noster desideratissimus, egregium nunc Academiae Traiectinorum Batavae decus, idem hac opera suscepta bene iuventutis commodis consuluit. Inde nemo hic aliquid vulgare aut tralatitium expectet. Est vero onomasticon hoc ad rationem temporis exactum atque compositum, exhibetque, praeter nomen scriptoris, interdum breve virtutis illius et elegantiae indicium. Primi sunt *Sethus*, *Henochus*, alique scriptores, si diis placet, antediluviani, quos vocant: agmen claudit *Ioannes Aventinus*, Annalium scriptor circa A. 1519. Annorum numerum diversimode a Viro Cl. adnotatum fuisse intelligimus. Nam a Setho usque ad Abdiam, seu Obadiam, anni orbis conditi et ante Christum natum ponuntur; a Romulo usque ad Sext. Aur. Propertium Olympiades, et anni ab urbe condita adduntur; denique a C. Iulio Hygino, nomine Polyhistoris insignito, usque ad finem, anni a Christo nato appositi sunt, ubi et anni seculorum, et nomina Imperatorum, cum Orientis tum Occidentis, adduntur. Ut vero eo facilius nomina scriptorum invenirentur, subiunctus est index eorum elementarius. Facile patet, cum nihil maioribus controversiis agitatum, pluribusque difficultatibus implicatum sit, quam iusta temporis definitio, quo quisque scriptor vixerit, non paucas difficultates Nostro subortas fuisse. Inde, diligenter viro- rum doctorum sententiis examinatis, eam rationem secutus est, quae ipsi proxime ad veritatis speciem accedere videretur. Sic *Homerum* circiter A. O. C. 3121: prophetiam libri apocryphi *Baruch* A. 3409: historiam libri *Estherae* A. 3421: *Scylacem*, Caryandensem, A.

3497. *Philistionem*, Comicum, A. 3601. *Palaephatum* A. 3683. *Simmiam* et *Dysicadam* A. 3708. Fabulas, ut ait, Iudaeorum dramaticas, *Tobiam* et *Iudith*, A. 3838. *Iesum Siracidem* A. 3860. *Dionysium* Thracem, Grammaticum Graecum, A. 3925. *Vitruvium Pollicnem*, et *Trogum Pompeium*, A. 3963. affligit. Verum his annis, ab orbe condito numeratis, nihil impedit, quo minus aliquot anni vel addantur, vel detrahantur. Neque fieri aliter potest. Afferemus plura exempla. *Erotianum*, vel *Herodianum*, Glossarii Hippocratei auctorem, Anno post C. N. 64. *Q. Curtium Rufum* A. 97. *Iulium Obsequentem* A. 110. *Alcinoum*, Philosophum Platonicum, A. 116. *Callistratum*, Sophistam et Ecephraeon scriptorem, eodem tempore; *Nicomachum* Geracenum, Mathematicum et Musicum, *Diophantum* Alexandrinum, A. 147. *Iustinum*, Trogi Epitomatores, et *Auf. Gellium*, Antonini Pii vel Antoninorum aetate; *Hermogenem* Tarsensem A. 163. *Nonium Marcellum* fine seculi secundi, *Zonobium* et *Diogenianum*, Paroemiographos, A. 200. circiter vixisse, arbitratur. Auctorem libelli de arte coquinaria, qui *Caelius Apicius* inscribitur, ad A. 230. refert; *Achillem Tatium* ad A. 270. *Alciiphronem* et *Timaeum*, Sophistas, ad A. 298. *Aphthonium* et *Theonem*, Rhetores, ad A. 315. *Chirium* vel *Curium Fortunatianum*, ad A. 335. Denique auctorem incertum Itinerarii, quod sub Antonini nomine circumfertur, ad A. 360. *L. Ampelium*, historicum, ad A. 384. *Pappum*, Alexandrinum Philosophum, ad A. 390. relatos esse videmus. Causas quidem atque fundamenta suarum opinionum, brevitatis studio, nullibi adiicit Vir Cel. Neque erat necessum: quod omnem uberiores disputationem praelectionibus suis litterarum reservaret, quarum causa hunc libellum se scripsisse ipso in limine professus est. Tamen etiam alii multi libello isto bene ad historiae litterariae cognitionem percipiendam, tradendamve aliis, uti poterunt. Et sunt profecto paucae hae plagulae non magis certa testimonia

accuratae eruditionis, singularisque industriae, commodis iuvenum curandis intentae, quam spissa aliorum volumina, plena quisquiliis et nugis, ambitiose prolatis. Nam si omnino necessarium est, bonorum scriptorum aetatem cognitam habere, facili negotio, et uno quasi obtutu, omne, quod alias per plura volumina dispersum operosiusque conquirendum, in hoc libello, tanquam in tabella, adspicitur et reperitur.

EPISTOLAE VIRORUM QUORUNDAM DOCTORUM ad Io. Andream Bosium, e bibliotheca Collegii Paullini Lipsiensis editae ab IO. FRIDER. FISCHERO.

Lipsiae, ex offic. Langenhemia, 1760. plag. 3. in 8.

Cum accessisset nuper ad insignem Bibliothecae Academiae nostrae doctissimorum Virorum Epistolarum collectionem; provida cura HELII, Collegae nostri, qui isti Bibliothecae praest, Volumen Epistolarum Reinssii, Daumii, Bosii, aliorum, in quo multa essent ad Bosianam Nepotis editionem pertinentia, quaeque doctissimi Bosii, municipis nostri, de Nepote merita testatissima facerent: retulit de his Epistolis Belius Vir Cl. ad Fischerrum, multa sibi amicitia, et propter insignem humanitatem, et propter doctrinam consumatissimam, iuncto, deditque inspiciendas petenti; quod, qui in eo esset, hominum vere doctorum amorem, eorumque memoriae conservandae studium, bene nosset, quodque idem Vir doctissimus, repetita paulo ante Bosiana Nepotis editione, egregie iuventutis commodis, uti semper solet, consuluerat. Ex hoc igitur Epistolarum Volumine, sepositis tantisper iis, quae Flavium Iosephum spectarent, et alios libros bonos veterum, nunc *Fischeri* V. Cl. cura prodeunt eximia epistolae XIII. a *Scheffero*, *Conringio*, *Graevio*,
Io.

Io. Sauberto, Bangerto, I. Moth, Io. Vorstio, Brunnero, et Nic. Heinsio, ad Bosium super Cornelio scriptae. Bosius enim principes elegantis doctrinae viros suae aetatis vehementer per litteras hortatus fuit, ut opes collectas ad novam Nepotis editionem mitterent. Eminent vero inter has epistolas praecipue Schefferianae, in quibus variae animadversiones proponuntur. Sic pag. 10. scribit Schefferus: *inter alia id quoque parum circumspecte puto factum, quod cuius vitae binos titulos praefixerint. Sunt enim vetera tituli, non initia vitarum singularum, e. g. Miltiades, Cimonis filius, Atheniensis; Themistocles, Neocli filius, Atheniensis, et deinceps.* In ep. 2. quae observationes quasdam in Cornelium habet, idem de Boeclero scribit: *Est nescio quibus causis mihi iratior factus, licet ego eum semper summe coluerim atque suspexerim. Quod tibi privatim indico, non moerore quodam, nisi quem concipio ex reputatione ingenii ad suspiciones, et propterea amicissimis etiam subinde insens, quod in eo viro plerique omnes mirantur.* Pag. 29. Graevius Ioannis Pearsoni Vindiciis epistolarum Ignatii vix doctius quicquam a non paucis annis solem aspexisse iudicat. Pag. 33. ubi simul quaedam de sublatis ex Academia Helmestadiensi pennialismi ineptiis commemorantur, Cellarius acerrimus morum Censor, et male feriatius vel solo nomine formidabilis appellatur a Sauberto. Pag. 45. gravissime queritur Frid. Brummerus de neglectu liberalioris doctrinae. *Saepe, ait, angor et doleo, eo rem hodie redisse, ut literae, quas vocant humaniores, cuius pacae sordeant, ludibrio habeantur, a multis, etiam ut pestis quaedam studiorum vitentur. O tempora! o mores!* Haec si de illis temporibus Brummerus dicere potuit, quae Reinesii, Heinsiorum, Gronoviorum, Graevii, Bigotii, Bossii, Barthii, Schefferi, Conringii, Daumii, aliorum, nomina et merita illustrabant, quid tandem de nostris dicamus, quibus acerbissimae hominum doctorum, et humaniorum imprimis litterarum amantium, querelae audiuntur?

Verum de his satis. Non enim dubitamus, gratum et iucundum hoc Cl. *Fischeri* munusculum, tanquam editionis eius *Cornelianae* corollarium quoddam, vixis doctis fore. Bene, ait *Muretus*, in epistolarum aliqua: si vascula quaedam, quibus viri docti usi erant, et alia, quae in eorum suppellectile ac frivolis fuerant, mortuis ipsis cupidos emtores invenerunt, multo magis eorum, quamlibet tenues et exiles epistolae, in pretio esse debent.

NOVA LITTERARIA.

Curantur inde a pluribus annis bibliopolae Amstelaedamenses; *Schroederus* et *Mortierius* iunior, ut *Historia et Commentarii Regiae Scientiarum Academiæ Parisinae*, commodiore forma, et minore pretio, quam archetypum, emi possent a doctrinae solidioris studiosis. Adiunxerunt ante paucos annos novam opportunitatem hanc, ut *Indicem universalem rerum omnium, in Opere egregio, a primis inde eius initiis tractatarum*, ederent. Huius Indicis *Tomi tres priores* ad A. 1734. pertingunt; *Quartus*, qui hoc ipso tempore excuditur, annos reliquos, desinendo in anno *LI.* Seculi huius, complectetur. Atque in eo concinnando, non solum accurata diligentia, Auctor, quisquis fuerit, versatus est, sed hoc in primis prudenter instituit, quod *Indicem suum non minus Parisinae Commentariorum Editioni, quae quaternis prodiit, quam Batavicae, de qua diximus, duodenis procuratae, accommodavit.* Sed iidem illi librarii nunc maxime dant operam, ut nove beneficio litterarum amantes sibi obstringant. Nam cum animadverterint, Editionem suam *XCIX. Voluminibus* absolvi, (non numeratis qui *Indicem* continent,) ceperunt consilium addendi *Centesimi*, quod *primam Centuriam* illustris huius Operis claudat, inserviatque non modo

do eorum usibus, qui Commentarios hos in museo servant, verum omnium quos scientiae artiumque intelligentia delectat. Harum enim progressus, formata ex scriptis XCIX. illorum Voluminum imagine concinna, C. hoc Volumine coniunctim exhibebuntur, habebuntque in illo singulae doctrinae partes sectionem suam, in quam ex tanto campo, tamquam in acervum, referentur unius generis dissertationes. Itaque, cum haec primae Commentariorum Centuriae separatim condendae ratio inita fuerit a librariis, admonendos duxerunt eos, qui forte nonnullis pertinentibus ad eam Voluminibus adhuc careant, ut in iis sibi comparandis ne cessent, quod illa ipsa ratio mox sit obstitura, quo minus Volumina sigillatim vendantur. Hi autem, qui a voluminosa Centuria illa abhorrentes, sumtus in ea emenda ullos collocare noluerunt, nunc commodiore via, et ad formam novi operis, recentioribus Voluminibus, si libuerit, potentur. Omnia quippe Volumina Historiae et Commentariorum regiae huius Academiae, quae Batavi librarii publicabunt, praescriptum habebunt *Centuriae Secundae* nomen, indeque a *Tomo Primo*, velut novum opus, numerabuntur. Primos adeo Tomos, Anni MDCCLII. Historiam et Scripta complexos, spes est, Octobri mense huius Anni in lucem prodituros.

Leida d. 15. Febr. MDCCLX.

Academiae Lugduno Batavae Professores, qui legati Stolpiani administrationi praesunt, cum praestitutus a Testatore ordo iubeat, cum maxime argumentum ex Ethica Christiana petatum ad publicam disquisitionem offerri, decreverunt hanc proponere quaestionem:

Quanto perfectiorem principis, incitamentis, et finibus, reddiderit Ethicam divina revelatio?

Rogan-

144 NOV. ACT. ER. MENS. MART, A. MDCCLX. P. I.

Rogantur itaque eruditi et pii homines, quibus volupe fuerit suam in hac materia diligentiam in bonum publicum exercere, velint; quas meditaturi sunt, dissertationes, Belgico vel latino sermone exarare; ante diem 1. Iulii anni sequentis MDCCLXI. Leidam transmittere, H. D. Gaubio, Medic. Profess. instituti Stolpiani h. t. Actuario, inscriptas, absque ulla eius impensa huc vehendas, adscriptoque Symbolo eas distinguere, et Schedulam addere obfignatam, in cuius fronte idem Symbolum, intus nomen Auctoris, habeatur.

Enimvero non nisi illorum, qui his se conditionibus adstrinxerint, ratio habebitur, quum d. 13. Octobr. eiusdem anni, ex more, a Curatoribus victor decernetur, cui numisma aureum ducentorum et quinquaginta florenorum nostrae monetae in praemium tribuatur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Martii Anno MDCCLX.

Pars II.

DISSERTATION SUR L'ANCIENNE INSCRIPTION
de la Maison-Carrée de Nîmes, etc.

i. e.

DE INSCRIPTIONE ANTIQUA DOMUS QUADRATAE, quae Nemausi superest, Dissertatio SEQUENTII, Academiae Regiae Nemausensis, Bononiensis item, Panormitanae et Veronensis, Socii; cum Academicis autem Scientiarum Parisiensi, Tolosana, et Monspensulana, epistolarum commercio coniuncti.

Lutetiae Parisiorum, apud Tiliardum, 1759. pag. 53.
octonis, cum tabula Inscriptionem in aere exaratam
reddente.

Nemausus, clara Galliae Narbonensis trans Rhodanum
urbs, quae hodie quoque pulchre floret, et disertum nuper rerum suarum historicum nata est *Mennardum*, cum plurimas Romanae magnificentiae reliquias servat, tum in his longe elegantissimum monumentum illud, quod *Domum Quadratam* (*la Maison-Carrée*) vocant incolae. Peristylum quidem aedis, qua aditus in illam patet, sex columnas generis Corinthiaci ostendit, quarum extrema subgrundatio et corona in frontispicio; summa arte

T

exor-

exornata sunt. Sed zophorus huius frontis nihil anaglyptici operis habet, nihil ornamentoformum, quae in reliquis lateribus spectantur: contra per omnem sui ambitum foraminula perimulta, quorum etiam non pauca in parte epistylli videas.

Nomen aedificii hodiernum a figura petatum est: primaevum certe non nisi per coniecturas adsequi licet. Harum nonnullas Cl. Auctor refellit ante, quam verum aedis usum doceat. Neque enim Capitolium Nemausi illud fuit, cuius nominis arcem ibi existisse, (ut in aliis etiam, praeter Romanam, urbibus,) vel superstes hodieque vox *Capituel* indicat; nec domus consularis, nec praetorium. Alii interpretantur Basilicam illam, quam Spartianus ait *Hadrianum in honorem Plotinae, opere mirabili, apud Nemausum exstruxisse*. Verum falli et hos, Calaubonus iam ad Spart. alique agnoverunt. Nulla enim hic ambulacra, porticus, pergulae, sedes nullae, Basilicis alioqui propriae. Sagaciores ergo existimant, sacellum alicuius dei, vel templum esse Domum hanc Quadratam. Addunt coniectando, illud Iovi Capitolino, aut Marti, imò Plotinae sacrum fuisse. Putant etiam, se Spartiani loco, in Hadriano, et alio Dionis in excerptis Xiphilini adiutos, annum aedificati templi constituere posse. Postremam sententiam huius partem ita impugnat Auctor, ut neget, *Basilicam* apud Spartianum designare aedem iudicis et negotiationibus faciendis idoneam, cum illa *in honorem*, de templis dici profecto possint, de Basilicis non item; sed potius templum splendidius intelligat, quo sensu Basilicae nomen non multo post Spartiani aetatem apud Christianos frequentari coeperit *). Cum hac explicatione conspirare etiam Dionem,

*) Hanc interpretationem veremur ut multi recipiant. Quis enim credat, Spartianum, relicta vulgari significatione, eam intendisse, quae medio demum Seculo IV. in Ecclesia Christi, usurpata fuerit? Deinde illud: *in honorem*, quod angit adeo Auctorem, parum nobis habere vide-

nem, qui *templum* Plotinae ab Hadriano aedificatum narret; quod sine dubio idem sit cum *Basilica* apud Spartianum, sublestae ceterum fidei scriptorem. (Nobis alterutrum horum probatur; aut falsam esse Spartiani relationem; aut nomini Plotinae templum simul et basilicam sacratam fuisse, sed utramque prorsus periisse.) Fuit etiam ante hos CC. annos, qui confirmaturus, aedem nostram esse Basilicam Spartiani, Inscriptionem, ut putabat, vetustam attulit, *Poldo d'Albenas* in *Antiquit. Nemausi*, Franco-gallice scriptis. At illam recte abiecerunt cum Calatibono et Gruterò plures; velut aliam quoque, quae tradit, ab Antonino Pio hanc aedem sacratam fuisse Hadriano.

Iam itaque cum templum esse aedem nostram dubitari vix possit, superest ut quaeramus, cui deo vel heroi dedicatum fuerit. At inscriptio adest nulla; ergo non nisi hariolationi locus erit? Minime. Vidit enim iam magnus *Peirescius*, Inscriptionem templi ex foraminulis in fronte conspicuis posse restitui. Sic alia huiusmodi in monumentis antiquis foramina interpretatus est, auctore *Gassendo*, in vita illius, pag. 86. ut illa in templo quodam Assisii, ex quibus haec verba eliciebat: IOVI. OPT. MAX. Sic speravit, (*Gassendi* haec sunt), se interpretaturum seriem quandam foraminum Nemausensis Basilicae, quam Quadratam Domum vocant, ubi *estypum* obtinisset. Sed *estypum* hoc ad *Peirescium* non pervenisse credibile est. Satis autem apparet, foramina illa in zophoro et parte epistylii, esse vestigia litterarum aenearum, quibus templa et aedificia augusta inscribebantur. In his forulis haerebant ansulae illae ferreae, quae unamquamque litteram, cum qua iunctae erant, muro affigebant. Ea ratio a Romanis rarius observata est. Nam vulgo litteras dimidia sui parte lapidi insculpebant, ut adeo circumfuso canaliculo quodam

T 2

conti-

videretur difficultatis. Nam si Basilica ab Hadriano aedificata, Plotinae nomine insignita fuit, quid impedit, quo minus in huius honorem conditam dicas, quamvis phrasi insolentiore.

continerentur, qui, abstractis etiam per hostes barbaros litteris, earum figuram monstraret. Hic autem postquam periire litterae Inscriptionis, quae muro impositae epistomis quibusdam suffixae erant, praeter foramina residui mansit nihil. Et haec ipsa licet formam litterarum, quae illis annexae fuerant, prodere possint, varias tamen, de quibus mox dicetur, difficultates obiciunt.

Eas vincere iam ante annos fere triginta tentaverat Seguierius noster. Sed parum prosperè tum successit labor non accurate institutus. Ante paucos vero annos in hanc patriam suam redux, sollicite inquisitionem illam resumit. Ac posteaquam magistratus Nemausi, hoc illius et Menardi, quem supra laudavimus, precibus dederat, ut inspicere propius et commodissime zophorum et epistylum liceret Nostro, statim hic operam dedit, ut quam fieri posset exactissimam foraminum omnium, qua numerum, positum, et conformationem eorum, designationem teneret. Quo facto, cum curiosius intueretur foramina epistylii, reperit eorum habitus eiusmodi, qui responderent epistomis litterarum I, T, V, propriis, quae litterae saepius videbantur eo loco repetitae esse. Quid multa? prodit repente vox IYVENTVTIS, omnesque litterarum in ea ductus rite conveniunt subiectis foraminibus. Haec autem vox continuo Seguierium deduxit ad vocem PRINCIPi, quacum illam coniunctam esse frequenter in numis et Inscriptionibus, apud omnes constat. Nec mora, iisdem veri indiciis legit PRINCIPiBVS, ac sensim singula Inscriptionis verba, nisi quod aliquantulum impediretur foraminulis nonnullis superfluis, quae infra explicabimus. Vidit etiam post singulas voces et sigla punctum esse positum; neque iam dubium erat, lecta olim in templo haec fuisse, in zophoro quidem, uno versu.

C. CAESARI. AVGVSTI. F. COS.

L. CAESARI. AVGVSTI. F. COS. DESIGNATO
in epistyllo autem:

PRINCIPiBVS. IYVENTVTIS

Horum

Horum Principum historiam breviter tradit Segulerius a pag. 28—33. unde nihil repetendum existimamus, praeterquam hoc, fuisse illos Agrippae filios ex Iulia Caesaris Augusti filia, adoptatos ab Augusto, et variis ornatos honoribus, sed immatura morte extinctos, Caium quidem A. DCCLV. V. C. a. d. 20. Aug. Massiliae; Lucium vero A. DCCLVII. a. d. 21. Febr. in Lycia. Exstat adhuc decretum lapidi insculptum, quo civitas Pisana manibus utriusque Principis annua sacrificia fieri iussit, illustratum illud a Norisio in Cenotaphiis Pisanis. Urbes etiam Hispaniae plures, et ipsa Corinthus, vivis illis numos dicarunt; sed Nemausus, grato in Augustum et Agrippam animo, templum hoc, quod inspicimus, magnificentum. Consulis nomen, quod Caio tribuitur in Inscriptione, ostendit, eam non ante Calendas Ianuarias A. DCCLIV. nec post Augustum mensem A. DCCLV. positam fuisse. Videtur enim omnino templum superstitibus adhuc his Principibus exstructum. Non quod abest in Inscript. vox DIVVS; is enim titulus perfecta demum Principum apotheosi, illis decernebatur; sed quia honoris Consularis mentio iniecta est, quod secus sit in Inscriptionibus votivis, quae Principibus quasi diis sacrantur; quippe quae dignitatum nomina tacent. Ita in ipsa Caii urna haec duntaxat leguntur, (apud Gruterum, CCXXXV, 4)

OSSA

C. CAESARIS

AVGVSTI. F.

PRINCIPIS. IVVENTVTIS

Ceterum vivo Caio et Lucio templum dedicatum fuisse, nemo miretur, nisi qui nesciat forte, et ipsum patrem eorum Augustum, cum inter vivos adhuc ageret, templis et vario cultus genere donatum fuisse. Quanquam noluit ille mox sibi templa poni, nisi adiuncto Romae nomine. Illi Narbonenses altare dedicarunt in foro, estque hodiernum apud illos Inscriptio, memoriam et modum cultus indicans. Nemausus etiam SEX VIROS AVGVSTALES habebat,

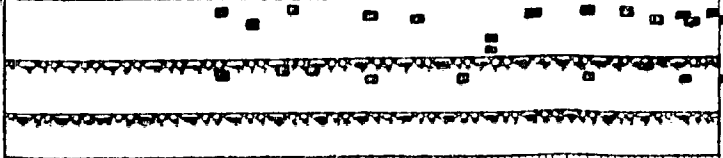
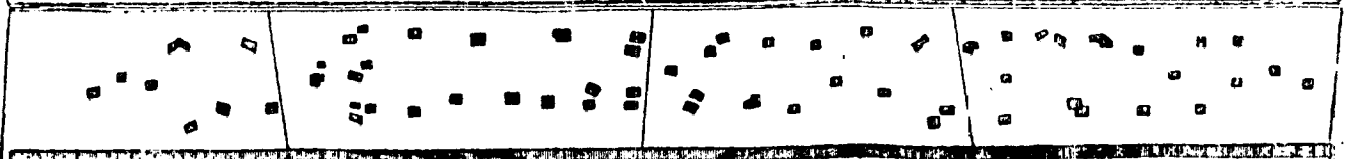
T 3

bat,

bat, sacra Augusti curantes, et in collegium coactos, quod Inscriptio a Massipo, Advocato Regio, servata: IIIIII VIRI. CORPORATI. NEMAUSENSES, docet. A Patre ergo ad filios quoque, licet superstites, cultum hunc manasse credibile est, quando vel Proconsulibus templa et festa dicebant Graeci.

Nunc de litterarum, quibus haec Nemausensis inscriptio olim constitit, materia, de ratione earum in marum affigendarum, deque aliis huius generis, superaddamus pauca. Nihil omnino in aevi Augustei monumentis aere frequentius. Ex eo statucae, variae templorum partes, utensilia, pondera, mensurae, arma, alia plurima fiebant. Sed in diversos usus, diverso etiam modo praeparabatur. Nam statuis aut laminis, quibus litterae inscribendae erant, adhibebatur aes orichalco mixtum. Talem temperaturam litteras Inscriptionum composuisse, verisimile est. Ex his certe Nemausensibus, quae superest, particula epistomii cuiusdam, cum numis coloniae illius eiusdem fere metalli est. Videntur autem litterae sigillatim in protypo formatae fuisse; epistomis continuo adhaerentibus, neque tamen eadem omnes proportione; qualia in hoc templo analogiae vitia plura sunt. Peccavit etiam in eo artifex, non tam quod in epistyllo inscriptionis partem posuit, quam quod ligamentis illius innexuit voces, quas, cum earum capax non esset zophorus, saepenumero complanatis ligamentis commodius editas fuisse constat, ut ecce Viennae in veteri aedificio, quod hodie *Notre Dame de la Vie* adpellant, supparem nostrae foraminum seriem ostendente. Sed ad hanc revertamur. Ex aereis illius litteris nonnullae colore subrubido et aerugine ambitum atque figuram suam adeo distincte descripserunt, ut cognosci ab Auctore propius adstante, post referatam iam Inscriptionem, potuerint. Omnes vero plumbi ope solidatae sunt, non liquidi tamen, sed, quod videtur Nostro aptius, in laminulas divisi. In foraminum locis designandis multum erravit artifex:

Tabl. No. Act. Em. A. 760. Mens. Mart. P. II. pag. 151.

CCAESARI·AVGVSTI·F·

PRINCIPI

artifex: alia enim altius constituit, alia profundius, quam status litterarum poscebat; iterum alia iusto latius a se invicem diremit, alia nimium coarctavit: quorum loco omnium nova posenda erat. Atque haec foraminum multitudo, quorum pars tantum praestabat usum, plurimum sine dubio obfuit illis, qui ante haec tempora interpretari conarentur hos forulos, ad eam rationem quam praecerat Peirescius. Quodsi a voce postrema, *IVVENTVTIS*, cui nullum subiectum est foramen ineptum, indagandi initium fecissent, multo res expeditior futura erat. Ostendit ergo Seguierius, commorando in singulis Alphabeti litteris, quas Inscriptio complectitur, quot quaeque earum epistomia, quot foramina, et horum quidem alia recte, alia praeter necessitatem exstantia, habeat. Quae diligens disrutatio pag. 47 — 50. legitur. Comparat denique cum litteris in Domo Quadrata, alias eiusdem generis repositas in fastigio aedificii item splendidi, cuius ante paucos annos reliquiae ad Fontem Nemausi effossae sunt. Aeneae sunt et istae, atque epistomiis stabilitae, sed inclusae canaliculis, nec per omnia simili modo cum nostris affixae. Ipsa Inscriptio's residua ne coniecturis quidem sufficiunt. Nam primae voces: *RES PVBLICA NEMAVSEIVM*, et illae linea altera: *IMPERATORIS CAESARIS AVGVSTI*, mancum omni ex parte sensum offerunt. Dies forte pleniora docuerit.

Haec de libello Cl. Seguierii, quem curiosam in his rebus operam posuisse vehementer probamus, cupimusque illum plura in eodem campo, pari felicitate, moliri. Tabula autem, quam adiungi curavit, accurata est, et ad fidem exegefi Auctoris faciendam plane accommodata. Nam in duas partes distincta, utraque zophorum et epistylum monstrat; altera quidem solis foraminulis conspicua, altera litteris in eadem foramina impositis et aptatis. Cuius adspectu ne omnino careant lectores, rarioris certe et eruditius oculis dignae, partem Inscriptio's, et respondentium huic parti foraminum, cum ex zophoro, tum ex epistyllo, delineari iussimus.

TAB. I.

CONTRA

*CONTRA INSIGNEM SUPERFICIEI OCEANI, ET
marium cum eo communicantium, inaequalitatem, a
V. Cl. HENRICO KUEHNIO P. P. Mathem. Gedan.
assertam, Observationes IOSEPHI STEPLING, e Soc.
Iesu, Caesareo Regio Fac. Philos. et Art. Directore
in Universit. Pragensi.*

Misit ad nos, pro sua humanitate atque erga nos benevolentia, *Steplingius* V. Cl. observationes istas plenas bonae frugis, doctrinaeque reconditae, ut, si e re litterarum videretur, docto orbi, insertae his Actis nostris, hoc magis innotescerent, dareturque adeo opportunitas hominibus doctis, super quaestione proposita quid tandem sentiendum sit decernendi. Nos igitur, lectis non sine voluptate Viri Clarissimi observationibus, credidimus operae pretium facturos nos, atque rem gratissimam Lectoribus, si, breviculae epitomes loco, quidquid est *Steplingianarum* de quaestione maximi momenti meditationum, id omne huc transferremus; quod et doctissimi Viri praeclaram doctrinam maximi facimus; et verendum fuit, ne paucae plagulae, paucis visae, litterarum incommodo mox interciderent. Rogamus autem Virum Cl. ut pergat de his Actis nostris, deque bonis litteris in univ-
sum, praeclare, ut adhuc solitus est, atque egregie mereri. Sunt autem, de quaestione dicta, *Steplingii* observationes his verbis propositae.

Sunt, qui oceani superficiem non horizontalem continuam, sed mare unum altero altius, unum alterum versus inclinatum esse, et quidem insigniter, contendunt. Inter Veteres *Eratosthenes*, et *Aegyptii* geometrae, mare rubrum supra mediterraneum, Ionium a sinu Corinthiaco supra Aegeum in sinu Saronico, attolli affirmabant. Et *Plinius* quidem lib. 6. cap. 29. mare rubrum tribus cubitis Aegypto altius compertum fuisse ait, quae quidem exigua est quantitas. Quantum autem Ionium supra Aegeum at-
tollatur

tollatur iudicio geometrarum veterum, non reperio. Cae-
 teum quousque fidendum sit veterum libellationibus, (si ta-
 men vera sunt, quae de iis narrantur) iudicent ii, qui no-
 runt, quam caute, quamque accuratis instrumentis, ne
 error irrepat, libellationes sint instituendae. *Varenius* quo-
 que lib. 1. Geograph. general. cap. 13. Propos. 5ta sequen-
 tia refert: „Oceanus Germanicus, inquit, qui est Atlantici
 „pars, inter Frisiam et Hollandiam se effundens, efficit si-
 „num, qui etsi parvus sit respectu celebrium sinuum ma-
 „ris, tamen et ipse dicitur mare, alluitque Hollandiae em-
 „porium celeberrimum Amstelodanum. Non procul inde
 „abest lacus Harlemensis, qui etiam mare Harlemense di-
 „citur, huius altitudo non est minor altitudine sinus illius
 „Belgici, quem diximus, et mittit ramum ad urbem Lei-
 „dam, ubi in varias fossas divaricatur. Quoniam itaque nec
 „lacus hic, neque sinus ille Hollandici maris, inundant ad-
 „iacentes agros, (de naturali constitutione loquor, non ubi
 „tempestatibus urgentur, propter quas aggeres facti sunt,)
 „patet inde, quod non sint altiores, quam agri Hollandiae,
 „At vero Oceanum Germanicum esse altiore, quam ter-
 „ras hasce, experti sunt Leidenses, cum suscepissent fos-
 „sam, seu alveum, ex urbe sua ad Oceani Germanici litto-
 „ra, prope Cattorum vicum perducere, (distantia est duo-
 „rum milliarium,) ut recepto per alveum hunc mari pos-
 „sent navigationem instituere in Oceanum Germanicum;
 „et hinc in varias terrae regiones. Verum enim vero cum
 „magnam iam alvei partem perfecissent, desistere coacti
 „sunt, quoniam tum demum per observationem cognitum
 „est, Oceani Germanici aquam esse altiore, quam agrum
 „inter Leidam et littus Oceani istius; unde locus ille, ubi
 „fodere desierunt, dicitur Aet malle Gat. Oceanus itaque
 „germanicus est aliquantum altior, quam sinus ille Hollan-
 „dicus.“ Non ergo insignis est, (si tamen est,) differentia
 inter maris Germanici, et sinus Hollandici altitudinem.
Pater Cabanis lib. 1. meteorolog. textu 9. Quaest. 2da;
 praeterea, ait, observavi ego, et alii etiam fortasse antea
 „mo

me observarunt, mare Ligusticum aquas habere longe elevatiores, quam habeat sinus Adriaticus; quod sic probodum quis Genova Mediolanum petit, incipit statim ascendere a mari per alveum torrentis Ponce Vere, per 5. milliaria, ascendit autem placide, ita, ut vix sentiat se ascendere. Tum per alia 7. milliaria ascendit usque ad summitatem iugi vulgo La Bocchetta, et via est quidem acclivis, sed non invia — — —. Inde descenditur perpetuo Papiam versus Venetiam usque; quilibet autem aequus rerum aestimator; si stet in iugo alla Bocchetta, non minus iudicabit descendi illis 12. milliariibus, quibus descenditur ad mare Ligusticum, quam quibus Papiam versus descenditur; quare in eadem elevatione fere erit mare Ligusticum, et Seravalle; at quantum inde descenditur Tortonam, quantum inde Papiam, quantum inde Venetias? tantum ergo aqua maris Veneti depressior erit mari Ligustico.“ Subiungit tamen, se optare, ut haec accuratius omnino observentur, atque explorentur. Et non abs re: quod enim mare Adriaticum Ligustico humiliter apparuerit, potuit ex opticis rationibus proficisci. Et Pater Ricciolus lib. 1. cap. 16. Geograph. refor. sibi a Patribus nostris narratum fuisse dicit, ex rupibus Isthmi Panamici despectanti utrumque mare, videri illud ad littora nominis Dei altius, quam ad Panamae. Possent praeterea adiacere, multis indicis cognitum esse, mare Balticum littora sua successive deserere, et iis denudatis recedere; prout evincere conatur Clar. Celsus, quondam Astronomiae Professor Upsaliensis, in actis Regiae Suecicae Scien. Academiae 1743, ubi praenominatus Auctor decrementa maris plurium annorum inter sese comparans, statuit saeculare decrementum medium altitudinis maris Baltici esse 45. digitorum. Qui aquam in nutritione plantarum figi, et in partes firmas commutari sentiunt, huic causae fortasse decrementum istud attribuere poterunt. Nam hac ratione non omnis aqua e mari sub forma vaporum educta, et in pluvias resoluta, in mare revertitur; sed parte eius, quae

figitur,

figitur, tellus augmentum capit, Oceanus detrimentum. Alii Oceanum per hiatus in fundo eius vel littorum parte aquis immersa patentes dilabi, et terrae viscera, ac quasdam veluti venas, solo aere vel halitu fartas replere, autumabunt. Alii vero, (ad quod hic mihi animus advertendus), his de imminutis Oceani aquis, captis observationibus, fluxum Oceani fluminis instar a septentrione aequatorem versus stabiliunt. Verum non magis certa est haec explicatio, quam reliquae recensitae. Istud certissimum; flumen hoc grande, si quod est, cum tam lentum sit, ut intra annum semi digito tantum deficiat, etsi ei exigua admodum aqua, comparatione facta cum defluente, per fluvios advehatur; lentissimum plane esse, atque tarditate sua fluvios omnes superare. Quare superficiem Oceani huius descendens paene horizontalem, atque eius prope polum elevationem seu altitudinem supra mare Atlanticum, et Aethiopicum, prope lineam minime insignem esse oportet. Accedit, hanc Celsii, et aliorum Suecorum opinionem, de altitudine maris Baltici deficiente, in dubium vocari a *Ioanne Browallio*, itidem Sueco, ac quondam Episcopo et Procancellario in civitate Abo. Caeterum, cum Oceani deficientis exemplum, aut opiniones de eo conceptas attulerim, et crescentis seu potius altius altiusque assurgentis asserre posse; sed limites descriptionis meae excederem. Qui volet, legat *Eustachii Manfredi* de aucta maris altitudine opusculum, quod habetur Commentariorum Bononiensis Scientiarum Instituti Tomo 2do, Parte altera.

Inter ea ergo, quae allata hucusque sunt, nihil occurrit, quod certo insignem in marium altitudine differentiam demonstrat.

Efficacius hanc differentiam stabilire Vir doctissimus, *Henricus Kühnius*, in Athenaeo Gedanensi Mathematicum Professor, adnititur, tum in suis de origine fontium meditationibus, Burdigalae Anno 1741. impressis, et dein in vernaculam ab Auctore translatis; tum in solutione dubiorum Hydraulicorum et Aerometricorum, quae inserta est Actis

Eruditorium novis Lipsiensibus Anni 1742. Totum, quod in hunc finem ingeniosissimus Vir affert, huc redit: 1) cum notum sit, in eodem fluvio libramentum unum idemque non esse, sed varium omnino, atque modo fluvii superficiem magis, modo minus ad horizontem inclinari, concipit mediam aliquam inclinationem, quae nempe aequae a maxima deficiat, atque minimam excedat. Et hanc posse adsumi pro fluvii totius libramento statuit. 2) fluvius passim idem esse libramentum medium censet, idque tale, ut in singulos centenos pedes superficies fluviorum modice rapidorum pede dimidio infra lineam horizontalem veram, in magis rapidis integro deprimatur. Referat AB fluvium, vel eius partem, iuxta medium libramentum, per A ducta cogitetur linea horizontalis vera FA. Sint intervalla AI, IK, KL aequalia, et ex I, K, L ducantur IH, KG, LM perpendicularés ad AF; et erit HI depressio puncti I infra lineam horizontalem AF per A ductam, GK puncti K depressio infra eandem etc. quodsi iam intervalla AI, IK, KL singula sint centum pedum, tum Clarissimo Kühnio HI in fluvii modice rapidis est pedis dimidii, GK unius, ML sesqui alterius; in magis rapidis IH est unius pedis, KG duorum, LM trium. Rationes, quibus per motus, quantitatem hanc depressionis assumit, est auctoritas Illustris Wolfii, qui, (ut loquitur Clar. Auctor §. 902. et 920. Elem. Mech. Lat. pro aqua in rotam directam *Über-schächtiges Wasserrad* deducenda,) iubet aquam ex flumine in idem flumen deduci, ita, ut aquae in canali fluenti pro singulis 100. pedibus relinquatur declivitas unius quartae partis, aut dimidiae pedis unius, ne aqua minus segniter fluat, et ut omne praecipitium aquae 10. plurimumve pedum intra canalís longitudiném, (quae per experientiam intra 600. et 100. pedes esse solet,) acquisitum impendatur in rotam agitandam etc. Is certe haec non ex suo ingenio scripsit, sed procul dubio ex practitorum libris, de Molendinorum extruptione agentibus, transscripsit. Hucusque Vir doctissimus in solutione sua dubiorum Hydraulicorum,

et

et Aerometricorum, citata. Subiungit dein exempla declivitatatis aliquot fluviorum minorum, et minime insignium, quam declivitatem ex moleadinis ad ripas constructis ductam talem esse ait; ut longitudo fluvii ad depressionem infra lineam horizontalem veram sit ut 50. ad 1. 3) his ita positis et praemissis, in suis de origine fontium meditationibus, inquit in depressionem ostiorum fluminum infra origines, et scaturigines, easque depressiones inter se in fluviiis, quorum vicinae sunt scaturigines, comparans infert, maria insigniter inaequalis esse altitudinis. Nempe referant rectae AB, AE duos fluvios, quorum fere eadem sit origo A, sitque iter, quod fluvius AB percurrit, antequam in mare ad B sese effundat, notabiliter longius itinere fluvii AE in mare ad E sese effundentis. Producatür linea horizontalis AF usque in N, ubi ei normalis ex E ducta occurrat: ducantur etiam lineae horizontales BC, DE; et erunt BC, DE, parallelae ipsi FN; quare FB aequalis est ipsi AC, et NE aequalis ipsi AD; est autem AC maior, quam AD; ergo et FB maior, quam NE, et quidem eo maior, quo fluvii AB maior est longitudo; igitur B ostium fluvii AB magis depressum est infra lineam horizontalem ductam per communem originem fluviorum AB, AE, quam sit E ostium fluvii AE; consequenter etiam mare ad B humilium est mari ad E, et quidem insigniter, si differentia longitudinum fluviorum AB et AE sit insignis, est enim differentia altitudinum seu depressionum, differentiae longitudinum fere proportionalis. Hac ratiocinandi methodo collegit Vir praestantissimus, Oceanum ad Odiam, in regno Siam, tribus quadrantibus milliariis germanici humiliorum esse Oceano, qui alluit littora Bengalensia: mare Caspium ad ostia Wolgae semialtero milliari humilium sinit Finnico ad ora Newae, et haec duobus milliariibus cum tribus quadrantibus altiora loco habente eandem cum ostiis Newae longitudinem geographicam, sed in mari mediterraneo ad Moream sito: mare Caspium ad civitatem Ferebath altius sinu Persico ad Bassoram 13100. pedibus geometricis

metricis, (quorum 20000. milliare germanicum continet.) Oceanum Atlanticum ad Philadelphiam Americae tribus quadrantibus milliariis germanicis, altiorem mari ad ostia fluminis Sancti Laurentii: mare pacificum ad Limam 58600. geometricis pedibus, et ad littora occidentalia Isthmi Panamici 47600. pedibus altius Atlantico prope ostia fluvii Amazonum: idem mare Pacificum ad eadem littora 4800. geometricis pedibus altius littoribus orientalibus Isthmi sub latitudinis borealis gradu 7mo. Et haec adduxisse ex ingeniosis Clarissimi Kühnii meditationibus sufficiat.

Nunc, pace Viri Clarissimi, reflexiones quasdam meas super punctis propositis atteram. Et quidem, quod attinet ad primum, videtur mihi, quod, si pro fluvii totius libramento, medium inter maximam et minimam declivitatem assumatur, in excessu peccetur: fluvii enim, cum adhuc modici sunt, atque loco suo natali vicini, plerumque per montanum et valde declive solum labuntur, adeoque rapido cursu, et navium impatente, convolvuntur. Ast ubi planiora attigerint, ad quandam motus mediocritatem sese componunt, etiamsi cursus velocitas ubique non prorsus sit constans, et sibi similis, sed ex. gr. maior ubi alveus contractior, minor ubi latior, et fluvius in statu manente. Et in magnis quidem, et longis fluminibus, spatium, quod placidiore motu percurrunt, multo maius est illo, per quod rapidi et furentes praecipitantur. Atque haec est ratio, quod media declivitas superficiei inter maximam illam, quam habent, cum per montana, et solum natale ruunt, atque inter eam, quam habent, cum lentius per planities incedunt, nimia sit pro totius fluvii libramento. Sit ex. gr. fluvius, qui a scaturigine sua rapide factis per montana 20. milliarium itinere decurrat, ita, ut in singulos 50. pedes depressio sit unius pedis: sit vero longitudo itineris, quod per planiora decurrens fluvius emittitur, 100. milliarium, et sit depressio fere $\frac{1}{2}$ pedis in centenos longitudinis: et expriment $\frac{1}{2}$, et $\frac{1}{200}$ declivitates, maximam et minimam, seu rationes lapsum ad longitudines; media

media igitur declivitas, quaesita inter $\frac{1}{10}$ seu $\frac{2}{100}$ et $\frac{1}{100}$ media proportionali Arithmetica, erit $\frac{2}{100}$. Videamus nunc, posito $\frac{2}{100}$ libramento totius fluvii 120. miliaribus germanicis seu 2400000. pedibus longi, quot pedibus ostium fluvii origine depressius sit. Itaque fiat, ut 800. ad 9, sic 2400000. ad 4tum proportionalem 27000; posita ergo declivitate media $\frac{2}{100}$, erit ostium origine 27000. pedibus humilius, quae nimia est depressio, et erronea. Nam fluvii depressio per viginti illa miliaria, quibus praecipiti magis cursu fertur, calculo inito invenitur esse 8000. pedum, est enim 50. ad 1, uti 20. miliaria seu 400000. ad 8000; et lapsus totus competens 100. miliaribus fluxus placidioris sunt 10000. pedes, nam est 400. ad 1, sicut 100. miliaria, seu 2000000. pedes ad 5000; unde additis 8000, et 5000, lapsus totius fluvii est 13000. pedum, qui lapsus a priore deficit pedibus 14000. Alterum, quod Vir Clarissimus defendit, est, fluvii modice rapidis eam esse declivitatem mediam, ut in 100. pedes longitudinis fluvii, lapsus sit $\frac{1}{2}$ pedis; quia nempe Ill. *Wolf* tantum requirit lapsum aquae, quae in rotam directam dirigitur, idque, ut doctissimus Kühnius putat, ex mente practitorum. Ita autem Baro de *Wolf* Mech. §. 902. Editionis quae prodit Halae Magdeburgicae 1733. loquitur: *Et cum aquae fluentes successive cadant, a latice, seu origine earundem non nisi exigua declivitas, nempe, quam sufficere experientia loquitur, ad distantiam 100. pedum minimam $\frac{1}{2}$ unius pedis, ad summum dimidii concedenda.* Et §. 920: *ut declivitas in praecipitium mutari possit, aqua per alveum aut canalem ex ligno constructum deducatur ad rotam, et distantiae 100. pedum concedatur declivitas $\frac{1}{2}$ unius pedis, ne aqua nimis segniter fluat.* Utrum vero ista Auctor ex mente practitorum locutus fuerit, nescio. Sane de nulla alia re hic agitur, quam ne aqua per canalem, quo in rotam dirigitur, nimium segnis descendat; quam vero in diversas abeant sententias Auctores etiam practici, diversasque lapsus quantitates assignent, quo aqua per canalem vel aquae ductum

ductum defluat, videre est ex tabella Patris *Riccioli* Geograph. reform. lib. 6. cap. 24. *Leo Baptista, Albertus, Daniel Barbarus* in *Vitruvius*: *Fromondus, Aleottus, Scamozzius*, in canalibus, et fluviis, spatio decurrendo passuum 1000. volunt competere lapsum minimum unius pedis, maximum pedum 6. Architecti Romani, *Philandri* tempore, ut aqua moveatur, pro pedibus 600. requirunt digitum unum. Periti quidam *Ferrarienses* apud *Cabaeum*, pro canalibus et fluviis, in passus 250. requirunt lapsum quantitatem unius digiti. *Ioannes Baptista Barraterus* cum recentioribus, ut eos vocat *Ricciolus*, pro canalibus et fluviis in pedes 600. volunt concedi digitos 4. Periti in scripturis, pro Pado, et Rheno, ut idem *Ricciolus* loquitur, pro torrente et amne turbido, in pedes mille, digitos duos cum $\frac{2}{3}$ digiti. Verum quidem est, a *Vitruvio*, et *Claromontio*, in pedes 100. pedis $\frac{1}{2}$ lapsum, imo maiorem adhuc a *Paladio* exigi, sed plures longe sunt Auctores, qui multo minorem lapsum sufficere asserant, ut ex allegatis, et *Ricciolo* loco citato, manifestum sit. Et cap. 1. Theatri Machinarum molarium, (qui liber sermone vernaculo conscriptus totus praedictus est, ac iura molaria potissimum *Saxonica* continet,) dicitur, quod lapsus (*Mausche*), qui datur fossae molarum (dem *Mühlgraben*), supra molam pro aquae affluxu, et infra pro eiusdem defluxu, sit ordinario talis, ut 20. perticis decem pedalibus detur depressio 2. digitorum, imo reperiri multa molendina in campestribus regionibus, ubi 20. perticarum depressio uno digito maior non sit. De reliquo provide agi, si 20. perticis, seu 100. ulnis, lapsus 4. digitorum concedatur iis in locis, in quibus fundo alvei artificialis hyeme multa glacies adhaerere solet. Et hic quidem loquitur praedictus liber de Molendinis rotis retrogradis instructis (von unterschlächtigen Mühlen): capite vero 8vo, ubi agit de molendinis rotis directis praedictis, pro affluxu et defluxu 100. pedibus longitudinis etiam unum tantummodo digitum lapsus dari asseritur. Et *D. Bellidor* in praeclearissimo opere Architecturae Hydraulicae Parte 1. lib. 4. cap.

cap. 4. refert, in Gallia, ad pagum Arcueil, esse aquae ductum subterraneum longitudinis 7000. hexapedarum, cui in singulas 200. hexapedas sit lapsus 6. digitorum; et ad Rocquancourt esse aquae ductum longitudinis 17000. hexapedarum, quo aqua Versalias deducitur, cuius totius lapsus sit tantum 3. pedum. Reprobat etiam hic in theoria mathematica et praxi mechanica plurimum versatus Auctor, regulam Vitruvii, in 100. pedes pedis dimidii lapsum praescribentem, quod, ut ipse ait, diversis tentaminibus compertum est, longitudini 1200. hexapedarum sufficere lapsum 2. pedibus haud maiorem, si nempe canalis angulosus non sit, neq; scabro et inaequali fundo: concluditque, solo, quod aqua percurrat, aequabili existente, securissime 100. hexapedis 2. digitorum lapsum tribui; posse etiam aquae ductum per 100. hexapedas fieri penitus horizontalem, modo in fine lapsus sit 2. digitorum, ita ut aquae ductus totus hac ratione gradatim humilior fiat. Verum etsi, ut ex dictis patet, pro affluxu et defluxu aquae, etiam in molendinis, tanta magnitudine lapsus, quantam quidem Clar. Kühnius requirit, opus non sit: tamen perlibenter et ultra concedo, fluvios illos, secundum quos molendina rotis directis constructa sunt, maiori etiam lapsus quantitate gaudere. Sed enim hi fluvii exigui sunt, et perbreves, imo nec fluvii, sed rivi, amnes, aut torrentes, vel etiam fluviorum magnorum initia. Nam, si Auctori Theatri Machinarum molarium, ante citati credimus, molendina rotis directis, ut loquitur in Prolegomenis, construuntur ad parvos rivos et amnes in locis montanis, ubi aquae lapsus est magnus. Et vero talem lapsum ratio structurae molendini directi exigit, ut ne canalis, vel alveus artificialis, quo aqua in rotam adducitur, et abducitur, in nimiam longitudinem excurrat. Non video ergo, qui Clar. Kühnius, ab his rivis et fluviois, ad fluvios et flumina conclusionem deducat; neque percipio, quomodo ex lapsu rivorum et fluviorum prope origines suas, deducat lapsum medium totius alicuius fluvii, qui sit dimidii pedis, si fluvius modice rapidus;

rapidus; et unus pedis, si magis rapidus sit, non enim comparat maximam declivitatem, seu lapsum maximum, quem habent fluvii fere prope origines, et latices, cum minima declivitate et lapsu. Et licet hanc comparisonem institueret accuratissime, tamen falsam inde, atque erroneam sequi posse mediam lapsum quantitatem, in reflexionibus ad punctum primum ostendi. Unde ratio longitudinis ad altitudinem lapsum, quam exhibet Clar. Kühnius, media fortasse est pro quibusdam amnibus et rivis, aut brevis cursus fluvii, fluviorumque intus. . . Dein etiam Vir iste doctissimus unam eandemque fluvii omnibus modice rapidis, item magis rapidis unam et eandem lapsum quantitatem convenire censet; neque tamen vel solidioribus rationibus, vel observationibus, opinionem suam firmat. Ne vero quis putet, me solo contradicendi pruritu, aut negativis argumentis adductum fuisse ad inficiandum Cl. Kühnii systema, observationes in medium nunc adducturus sum, easque triplicis generis. . . Primo collectas ex libellationibus, secundo ex aestu marino fluvios adficiente, tertio ex altitudinibus Barometricis. Libellationes expendamus.

Pater *Ricciolus* Geograph. reform. lib. 6. cap. 11, ait: Padi declivitatem a stellata ad maris superficiem, intervallo 67. milliarium Italicorum, non esse maiorem pedibus 13. unciis 3; quae declivitas distributa in milliaria singula non est nisi unciarum duarum, et $\frac{3}{4}$ partis unciae pro quovis milliari; atque subiungit, videri posse hunc fluvium futurum nimis lentum, et quasi stagnante aqua vix mobilem, aut certe cum illius velocitate non consentire tam modicam declivitatem, nullam tamen revera in hoc esse repugnantiam. Moveri enim eum ob molem aquarum, et impetum impressum a tot fluminibus et torrentibus tam brevi tractu in ipsum se exonerantibus; idque iam *Plinium* lib. 3. cap. 16. notasse. Ex eodem Ricciolo, pro prima diversione Rheni Italici in Padum grandem ab Ecclesia Vigarani ad Padum lacus obscuri per intervallum $7\frac{1}{2}$ milliarium, declivitas est 16. pedum 7. unciarum. Pro secunda diversione Rheni

Rheni, ab Ecclesia eadem in alveo turris fundi recta ad Volani Padum contra ostium Maiorum Vallis Sanctae Martinae, per intervallum $8\frac{2}{3}$ milliarium, declivitas est 8. pedum 2. unciarum. Declivitates pro reliquis diversionibus, aliaque declivitatum exempla, vide loco citato; quae declivitates nunquam sunt dimidii pedis per intervallum pedum 100, verum semper minores, idque libellationibus, publica etiam auctoritate et diligenter institutis, compertum fuit. In definienda Padi declivitate ante allata, videtur Riccius usus fuisse milliariis et pedibus Bononiensibus: in diversionibus Rheni, Ferrariensibus. Habet autem milliare Bononiense perticas 500. Bononienses, singulas decempedas: Ferrariensē autem perticas 333. et $\frac{1}{2}$ singulas pedum 10. Ferrariensium, quod discimus ex cap. 8. lib. 2di Geograph. citatae. D. *Picard* accuratissimis libellationibus apprehendit, Sequanae lapsum medium, et declivitatem a Valvint ad Seve, locum amoenum Parisios inter et Versalias, esse pedis unius in 1000. hexapedas: vide *Rélation de plusieurs Nivellemens faits par ordre de sa Majesté par M. Picard*, quae inserta est operibus adoptatis a regia Academia Scientiarum: Idem D. *Picard*, ut in citato opusculo refertur, factis libella exactissimis observationibus, Ligeris declivitatem, ab ingressu canalis ad Brivadurum (Briare) Aureliam (Orleans) usque, comperit pedum esse 91; distantia inter Aureliam et Brivadurum est 14. leucarum, iuxta tabulam Galliae Domini de l'Isle, quondam Geographi Academiae regiae; et leucae tribuendo 2280. hexapedas, quod fecit D. *de l'Isle* in tabula sua, erit distantia in pedibus 191520, quare 2104. pedibus pedis unius concedenda est declivitas. Rursus declivitatem eiusdem fluvii a Pouilly ad ingressum canalis prope Brivadurum fere per undecim leucas iuxta citatam tabulam via recta, ex institutis tentaminibus, *Picardus* statuit 96. pedum: itaque pedibus 1567. conveniens declivitas, non consideratis flexuris, pedem unum nequaquam excedit. Notandum, minutiarum hic rationem non habuisse, quod earum neglectus

Quis in praesenti negotio nihil officit, ut consideranti patet. *D. de la Condamine*, in Relatione historica itineris sui secundum longitudinem fluvii Maragnon, seu Amazonum, peracti, quae inserta est Historiae Acad. Reg. Paris. Anni 1745. refert, Chuchungae mercurium fuisse 16. lineis demissio-rem, ac erat in littore maris; itaque Chuchunga supra maris superficiem eminent 235. hexapedis, iuxta regulam, quam experimentis conformem fuisse inferius dicam. Chuchunga autem, ait, se per fluvium quendam minorem in fluvium Amazonum descendisse. Assumamus itaque altitudinem loci, ubi Maragnon navigiorum patiens esse occipit, 235. hexapedis esse elevatum, (quamvis verisimiliter humilior sit, cum *Clar. Condaminius* in eum Chuchunga per fluvium, uti diximus, descenderit,) longitudo Maragnonis, ut *Auctor* dicit, est 1000. leucarum, seu 500. miliarium germanicorum circiter. Verum ne minimam ei longitudinem tribuere videar, velut recta procurrentem confidero, atque a flexibus praescindo, ac iuxta tabulam geographicam *Auctoris*, in quam flumen istud coniecit, ei tribuo tantum 500. miliaria marina, seu nautica, (quorum nempe 20. componunt gradum, et quodlibet est 2850. hexapedarum, seu 17100. pedum, retenta superiore gradus quantitate:) igitur longitudo fluvii Maragnon mihi est 8550000. pedum, et lapsus totalis quantitas a termino unde navigabilis existit 235. hexapedarum, seu 1410. pedum. quare, si hi pedes per assumptam longitudinem fluvii iuxta quidem minorem distribuuntur aequaliter, 6063. pedibus neglecta minutia lapsus unius pedis conveniet. Et ex relatione *Dominici Bouguer*, lib. de fig. terrae, Sect. 3. §. 7. habetur, fluvium Smaragdorum, qui a montanis Cordilleras in mare Pacificum devolvitur, (cum Maragnon orientem versus, et in Aethiopicum descendat,) ea esse praeditum declivitate, ut in uno quidem loco 483. hexap. responderit quantitas lapsus pedum trium 4. digitorum, et in alio hexap. 540, seu recta progrediendo 370. quantitas lapsus 3. pedum 11. digitorum; quae quantitates libella investigatae fuerunt.

Velo-

Velocitas in loco ultimo erat ea, qua 20. hexapedae tempore 21. minuti secundi percurruntur. Recte igitur Clar. *Vallerius*, in sua Hydrologia, omnibus in 1000. pedes, lapsus pedem unum ad summum 3. tribuit; torrentibus vero, (ita rapidiora flumina vocat,) in mille pedes, lapsus pedes quatuor aut sex adsignat. Et haec de fluviorum declivitatibus, libellando potissimum deprehensis, sufficiant.

Ad aestum marinum, quatenus fluvios adfcit, gradam facimus. Ex intumescencia, quam fluvii ob aestum maris patiuntur, etiam de fluviorum declivitate coniectura fieri potest. Itaque secundum relationem *Hirii*, in Praefat. ad Tract. D. *Mariotte* de motu aquarum, Sequana aestum sentit usque ad pontem Arcus (Pont de l'Arche), ubi Evre fluvius eum ingreditur; licet Pater noster *Ricciolus* Geograph. reform. lib. 10. cap. 7. dicat, tantum Rothomagum usque aestum sentiri. Sunt autem a Portu gratiae usque ad pontem praedictum 18. circiter leucae Francicae communes, iuxta Mappam Galliae ante nominatam; et *Ricciolus* cap. 4. lib. cit. aestus altitudinem in ore Sequanae, et in ripa boreali, dicit esse 12. pedum, in australi 18. Assumamus 18. pedes distribuendos in 18. leucas, et conveniret uni leucae lapsus unius pedis. *Ricciolus* autem hic pedibus a Romano antiquo non multum diversis utitur. Thamesis in Anglia aestum sentit ad 50. vel 60. miliaria Bononiensia pedum 5000, qui aestus in ore Thamesis est 30. pedum. Quodsi declivitas in singulos centenos pedes sit saltem pedis dimidii, ut vult Clar. *Kühnius*, esset declivitas Thamesis per 50. miliaria Bononiensia 1250. pedum; et tot quoque pedum in ostiis Thamesis aestum esse oporteret, quo in distantia 50. miliarium adhuc sentiat. In Tago ultra 4. leucas aestus procurrit, qui est ad oram Lusitanicam 18. pedum; itaque posita leuca aequali 10000. pedibus, erit pedibus 2222. danda quantitas lapsus unius pedis. In Albi mare germanicum petente aestus 24. miliaribus supra Hamburgum percipitur. Quare, quam modica sit flumen istud declivitate, per se patet; tametsi sta-

tuamus, aestum in ostio Albis ad 20. pedum altitudinem attolli. Scaldis ultra 20. miliaria aestus tempore intumescit, qui aestus ad oram Belgicam est 15, 18, aut 20. pedum. In flumine Sancti Laurentii, in longitudinem per 400. miliaria maris fluxus ascendit; et licet in ostiis sumatur esse 60. pedum, qualis est in freto Magellanico, tamen, quam exiguus sit huius fluminis lapsus, manifeste cognoscitur. Magnitudines et mensuras hic allegatas, ex Riccioli saepe citati Geographia reformata exscripsi. Ex hucusque dictis satis superque colligitur, quam sit fluviorum declivitas in 100. pedum longitudinem multo minor, ac est pes dimidius, quamque in diversis fluviiis ea diversa sit. Dixi, diversorum fluviorum diversos esse lapsus: meo iudicio, ex fluviiis communes origines habentibus ille declivitate maiore praeditus est, cuius origo ab ostiis suis, per quae sese in mare exonerat, minore intervallo distat, si, quod bene notandum, recta uterque ad mare decurrat. Sit DF linea horizontalis vera, quae transiens per ostia D unius fluvii, transeat etiam per F fluvii alterius ostia. Sit origo fluviorum communis A, et distantia AD ostii D a communi latice minor, quam distantia ostii F. Per A ducatur linea horizontalis BC, quae erit parallela ad DF: sint BD, AE, FC, ad DF perpendiculares; erunt ergo inter se aequales, seu lapsus integri fluviorum aequales. At, si AG fiat aequalis ipsi AH, et ex G et H in BC ducantur normales GK, HL, erit GK maior, quam HL, hoc est lapsus in priore fluvio maior, quam in posteriore, si eadem utrobique longitudo ostia versus recta excurrens assumatur. Et vero narrat Clar. Bouguer, lib. de fig. terrae, omnes fere fluvios ex Andibus, seu montanis tractibus Cordilleras dictis, in mare Pacificum defluentes, instar torrentium magno impetu ferri, excepto fluvio Quajaquil, qui non procul ab ostiis suis tardiore cursu incedat, quod alveus eius montanis praedictis fere parallelus est. Notum vero est, ex altera parte montanorum Cordilleras, quae nempe orientem respicit, etiam quidem fluvios oriri, qui
in

in mare defluant, sed nequaquam instar torrentium, quia cum ostia eorum a laticibus ingenti distent intervallo, declivitate minore gaudeat quam illi, qui in mare Pacificum descendunt. Non tamen sequitur, ex fluviis eandem etiam habentibus originem, illum semper velociorem esse, cuius ostia latici sunt viciniora. Nam si multos habeat flexus, cursumque anguiformem, fieri poterit, ut aliis etiam, quorum quidem ostia a latice communi abeunt magis, sed quae a fluviis recta petuntur, lentius moveatur. Clar. Kühnius, inter media detegendi genuinam figuram terrae, optimum censet libellationes, quibus lapsus fluminum communem originem, seu latices eiusdem altitudinis, aut notae spectata altitudine differentiae habentes, investigantur. Sed cum fluminis eiusdem lapsus secundum totam fluminis longitudinem unus idemque non sit, vel libellationes secundum totam fluvii longitudinem institui deberent; vel in locis maximi lapsus, minimique, ut inde medius lapsus fluvii eratur toti longitudini applicandus. Verum, primum perdifficile est, atque nonnunquam ob locorum constitutionem impossibile: alterum incertum est, et dubium, ex quo erroneus etiam totius fluvii lapsus consequi potest, et communiter consequeretur, uti ostensum est.

Est et alia non contemnenda observatio, quae repugnare videtur illi insigniter inaequali telluris superficiei, et marium supra maria elevationi, videlicet altitudo mercurii in Barometro. Notum enim est, et innumeris observationibus in Germania, Italia, Gallia, Anglia, Suecia, imo et America captis, comprobatum, altitudinem columnae mercurialis in Barometro imminui, si illud in locum altiorem transferatur: igitur, si tam insignis esset etiam locorum, (quae non in vertice montis alicuius, sed in vallibus respective, et campestri solo iacent,) supra horizontalem superficiem per unum aliquem locorum ductam elevationis differentia, cum utique manifestaret Barometrum, essentque mediae eius altitudines insigniter etiam diversae, imo totae scalae quantitate differentes, quod tamen experientiae contrarium

trarium est. Afferam hoc loco aliquas mediarum mercurii Barometrici altitudinum observationes, quo veritas asserti mei stabiliatur. Marchio *Poleni* Paduae statuit mediam altitudinem Barometri esse 29, 70, haec media altitudo deducta est ex observationibus per sex continuos annos institutis, quae habentur in *Transact. Philos. Anni 1731. Gallicae versionis a D. Brémond factae.* Notandum, me hic uti digitis Anglicanis, et digiti partibus decimalibus. Est autem pes Londinensis ad Parisiensem ut 15. ad 16. quam proxime. Parisiis media altitudo est 27. et $\frac{1}{2}$ digit. Parisi adeoque Londinensium 29, 33. Cowentrii, in Comitatu Warwickenfi in Anglia, erat Anno 1707. et Anno 1707. maxima altitudo mercurii 29, 85, quae collecta est ex observatione 8. mensium. Per eosdem menses factis observationibus in Upminster, maxima altitudo deprehensa est 29. 84; minima in priori loco 29. 05, in secundo 29. 01; igitur media Cowentrii 29. 45, in Ulpminster 29. 425. Media altitudo Barometri Halae Saxonum est fere 28. 4; colligitur ex observationibus 9. mensium. Wittembergae 29. 45; Neapoli 29. 65; Upsalae in Suecia 29. 325; Bygdae 29. 50. fere. Hae mediae mercurii Barometrici altitudines deductae sunt ex mediis altitudinibus in singulos menses annotatis, quae habentur in *Transactionibus Philos. Anni 1734.* In iisdem *Transactionibus*, eodem anno, refertur, Torneae esse mediam elevationem mercurii 29. 57; latitudo loci est 65°, 50'. In *Transact. Anni 1733.* adducuntur observationes, ex quibus concluditur, mediam altitudinem Barometri Petroburgi annis 1724, et 25. fuisse 29. 44 circiter. *Clar. Krafft*, ut habetur in *Commentariis Academiae Imperialis*, quae Petropoli est, ex observationibus 12. annorum a se habitis in eadem urbe, et in elevatione 30. pedum Londinensium supra superficiem maris Baltici, didicit altitudinem mediam esse 29. 43. In Africana, ad mare Caspium, media altitudo mercurii etiam circiter 29. digitos Londinenses comprehendit. Vide *Histoire de l'Académie Royale des Sciences et belles Lettres de Berlin*

Berlin Année 1746. In Francia, ad littora maris, media altitudo mercurii fere 28. digitos Parisienses efficit, ut passim in Historia Acad. Reg. Scient. refertur. Et in Historia huius Academiæ Anni 1744. narratur, Dominum Bouguer ad littus maris Pacifici in Peruvia altitudinem mercurii reperisse 28. digitorum, et unius lineæ pedis regii, seu 30. circiter digitorum Londinensium, eumque præterea observasse, scalam variationis tres lineas non excedere. Præterea, ex observationibus a me 1752. aliisque habitis, media mercurii altitudo est 27. digitorum, s. fere linearum Paris. seu 29. 133. Londinens. Et quamvis libenter admittam Clar. Kühnio, non posse in locis valde dissitis, et seiunctis, ex altitudine Barometrica tuto colligi loci unius supra alterum elevationem, seu certum numerum hexapedarum, ex gr. quo unius loci altitudo alia alterius maior est: tamen istud etiam verissimum est, si locus unus esset supra alterum insigniter, ex gr. quadrante, vel dimidio milliari etc. elevatus, id per notabilem differentiam altitudinum mercurialium proditum iri. D. le Monnier, in Notis ad gallicam versionem Lectionum Physicæ experimentalis Clar. Cotes, ait, Dominum Cassini de Thury in vertice montis Puy de Domme invenisse altitudinem mercurii 23. digitorum 9. et dimidiæ lineæ, seu fere 25. 3. Londinens. Et in monte Canigou, uno ex Pyrenæis, 20. digitorum, duarum et dimidiæ lineæ, seu 21. 5. Londin. circiter. Certe hæc altitudines minores sunt omnibus aliis hic recensitis. Dicitur quidem potest, D. Cassini experimentum fecisse, cum aeris densitas esset vehementer imbutata, seu mercurius in maxima depressione: verum demus rem ita se habere, ergo ut habeatur in his montibus media altitudo mercurii, addenda erit quantitas unius digiti, (cum tota variationis scala in zona temperata ut plurimum sit duorum digitorum, imo in montibus excelsis minor,) et tamen hæc addita altitudo mercurialis in montibus nominatis ad altitudines medias aliorum locorum hic notatas necdum pertingit. Idem D. Cassini geometrico altitudinem montis

Y

Puy

Puy de Domme supra hortum R.R. P.P. Minimorum in-
 quirens, reperit esse 3360. pedum regionum; in horto
 R.R. P.P. Minimorum columnae mercurialis longitudo erat
 27. digitorum $\frac{1}{2}$ lineae. Si ponamus gradus terrestris ma-
 gnitudinem mediam 57010. hexapedarum, decimae quintae
 parti gradus, seu sic dicto milliari germanico, convenient
 pedes regii 22804, seu numero rotundo 22800, et cal-
 culis subductis patebit, verticem montis Puy de Domme
 non esse integro quadrante milliari altiorem horto prae-
 dicto, et tamen inter altitudines Barometri utriusque loci
 insigne est discrimen. Vertex montis Canigou supra ma-
 re, (ad cuius littus mercurii altitudo erat 28. digitorum
 pedis Paris. dimidiae lineae,) attollitur 8646. pedibus regii,
 seu plus quam tertia milliari parte; et differentia altitudi-
 num mercurialium sunt 8. digiti 1. linea. Hoc a mercurii
 Barometrici altitudine petitum argumentum Clar. Kühnii
 sententiae oppositum fuerat ab Auctore dubiorum Hydrau-
 licorum et aerometricorum, sed obiter, nec eo, quod
 habet, robore explicatum. Respondit Clar. Kühnius in
 Actis Erudit. supra cit. sub litera C. Atmosphaeram super-
 ne nequaquam ad libellam componi; tantae itaque fere al-
 titudinis columnam atmosphaericam consistere super loco
 elevatiore in superficie telluris constituto, quantae super
 humiliore, ac minus elevato; aerem vero loco humiliore
 esse crassiorem, et gravioribus vaporibus impletum, ac ra-
 diis solis etiam reflexis feriri, adeoque valde elasticum ef-
 fici. In loco altiore non ita: adeoque evenire, ut mer-
 curius barometricus humiliore in loco prematur aequae, at-
 que in elevatiore. Verum non satis perspicio, qui radii
 solis reflexi in columna humiliore atmosphaerae ad maio-
 rem eius pressionem conferre quidquam possint, cum ela-
 sticitatem eius quidem incalescere incipientis augeant,
 quam tamen, quia superne saltem conclusa columna non
 est, non in pressionem, sed sui dilatationem, et occupan-
 dum maius spatium, impendit. Dein demus haec ita esse,
 uti vult Clar. Kühnius, erit hoc ipso pressio atmosphaerae
 in

in tractibus telluris humilioribus insigniter maior, quam in altioribus, quod iuxta Clar. Kühnium atmosphaera incumbens locis terraqueis minus elevatis densior spissiorque est, crassisque scatet vaporibus, atque etiam maiore elatere, quo in mercurium barometricum agat, ob radios solis reflexos, gaudet; quare vel ex ipso ratiocinio Clar. Viri sequitur, esse altitudinem mercurii in tractibus illis, quos tam insigniter diversae elevationis esse statuit, pariter insigniter diversam, multoque magis differre debere, quam observata sit, reque ipsa differat in montibus altissimis, et profundissimis vallibus. Verum enim vero, demus etiam illationem Clar. Kühnii, videlicet, tractus elevatos illos premi tanto fere pondere atmosphaerico, quanto depressos et humiles, ex praemissis incertissimis inferri recte: tamen ex ea sequetur, in omnibus montibus, et vallibus saltem montibus vicinis, altitudinis barometricae discrimen nullum esse debere, vel saltem perquam exiguum, quod certe est contra communem experientiam. Denique si dicat Clar. Vir se locutum esse non de montibus exigue diffusis, sed spatiosis terrae tractibus; oppono sequentes observationes. Clar. *Bouguer* in *Histor. Acad. reg. Scient. Anni 1744.* refert, vallem, quae duabus seriebus montium Cordilleras dictorum includitur, et Provinciam Quito comprehendit, in latitudine ad 6. leucas circiter extendi, et in longitudine a Borea ad Austrum ultra leucas 100. Cum series haec montium praecaltorum sibi valde vicinae sint, efficitur, ut vallis, quam concludunt, supra maris Pacifici superficiem plurimum elevata sit; quae elevatio etiam inde manifeste elucet, quod vertices montium Cordilleras minus eminent supra vallem hanc, quam supra marina littora. Hac itaque in valle, (quae solum vallis est respectu culminum altissimorum montium eam utrinque stipantium,) et nominatim in urbe Provinciae Quitensis principe eiusdem nominis, mercurius ultra 20. digitos una solum linea ascendit, cum in littore maris Pacifici, ut iam alias dixi, octavum et vigesimum teneat altitudinis digitum. In ver-

tice, (quod hic adicere lubet,) Pichinchaë adfati montis, mercurius una linea infra 16. digitum hæsit. Itaque si alii etiam tractus tam elevata gauderent superficie, imò longius elata, ut vult Clar. Kühnius, Barometrum elevationem istam utique sua depressione, eaque insigni, manifestam faceret. Neque dici potest, his tractibus imminentem atmosphæram cum proportione altiorem esse atmosphæra tractibus humilioribus incumbente. Quaero enim, cur non etiam altior sit atmosphæra valli memoratae, seu Provinciae Quitensi incumbens? Est autem iuxta Domini Bouguer dimensiones geometricas, quæ libro de fig. terræ Sec. 3tia §. 7mo habentur, altitudo magni fori urbis Quito supra mare Pacificum 1466. hexapedarum, verticis autem Pichinchaë 2476. et sumendo, ut ante pro longitudine miliaris germanici 3800. hexaped. 4. ped. Quito paulo ultra tertiam partem miliaris germanici altior est littoribus maris, seu Oceani superficie. Quid si, ut vult Clar. Kühnius, regio aliqua milliari integro, semialtero, aut duobus supra aliam, aut mare adiacens, elevata esset, quantum in ea mercurium deprimi oporteret? Verisimile autem est, Provinciam Quito omnium toto orbe terrarum esse altissimam, seu locò editissimo collocatam. Præterea Parisienses Academici iam alias laudatiprehendere, in America sub zona torrida aeris atmosphærici densitates decrescere in proportione geometrica, dum locorum altitudines augentur in Arithmetica. Regulam etiam, inveniendi differentiam altitudinum locorum ex differentia altitudinum mercurii in Barometro, quæ suppositis proportionibus his datur, experimentis conformem invenerunt. Quæ, qua ratione cum opinione Clar. Kühnii conciliari possint, non video, cum iuxta hunc, ex altitudine mercurii in Barometro, nil de elevatione locorum statui possit.

Denique, cum doctissimus hic Vir mare Pacificum, ut supra dictum fuit, multo altius Aethiopico statuat, totum fretum Magellanicum, Oceanum Aethiopicum versus, ipsi declive est. Refert autem Pater *Ricciolus* Geograph. reform. lib. 1.

lib. 1. cap. 15. fluxum ab Aethiopico Oceano in hoc freto ad occasum procedere usque ad 70. leucas, at a Pacifico tantum per 30. leucas circiter; quod aegre cohaeret cum illa totius freti inclinatione Aethiopicum Oceanum versus. Mare etiam Mediterraneum in Oceanum Atlanticum propendere vult Kühnius, cum tamen Pater *de Chales* lib. 1. de Navig. Prop. 5. dicat, Oceanum in Mediterraneum influere, legendo littus Barbariae, ita, ut in toto illo tractu mare feratur in Orientem, secundum littorum extensionem: post Tunetanum sinum, seu Promontorium bonum, descendere versus insulam Gerbe; exinde ad Tripolim Barbariae; tum ad Aegyptum ferri; reflecti dein in septentrionem; tandem inter Cyprum, et Caramaniam, Occidentem petere, sicut et in Italiae oris, et ad Provinciae et Hispaniae littora. Non video autem, qui aquas maris Mediterranei, saltem illae, quae Africam alluunt, in ortum decurrere possint, si Mediterraneum in occasum declive est, et quidem ea declivitate, quae insignis saltem in longiori intervallo existat. Denique philosophico vaticinio Clar. Kühnii, quod in solutione sua dubiorum proposuit, fore videlicet, ut gradus ad aequatorem, tum per Academicos Paris. mensurandi, aequales gradui ad Polum deprehendantur, eventus non respondit; siquidem illi gradus hoc notabiliter minores inventi fuerunt. Statuit praeterea, urbem Quito ostiis fluvii Amazonum 6. miliaribus germanicis altioreni esse: quod, qua ratione cum veritate cohaereat, ex dictis superius diiudicet Lector.

MAIESTAS HIERARCHIAE ECCLESIASTICAE, A summi Pontificis regali sacerdotio, Cardinalium eminentissima purpura, Patriarcharum, Archiepiscoporum, Episcoporum sacratiore principatu, Praesulum minorum sublimi dignitate, Ecclesiarum Cathedralium illustrissimo splendore, Collegatarum insigni decore, Parochialium pietate et zelo, totiusque venerabilis cle-

ri pulcherrimo ordine ac disciplina commendata, ex dogmatibus theologicis, sacris canonum institutis, historia ecclesiastica et civili proposita, Auctore R. P. ADRIANO DAUDE, S. I. S. S. Theologiae Doctore, et in celeberrima Universitate Wirceburgensi Historiarum Professore Publ. et Ord. PARS I.

Alph. 2. plag. 5. in 4.

Maiestas Hierarchiae Ecclesiasticae, a cleri regularis antiquissimo instituto, coenobitarum altissima contemplatione, ordinum monasticorum et militarium piissima actione, asceteriorum, vitam mixtam profitentium, ordinatissima charitate, nec non religionum votiva sanctimonia, et admirabili varietate exornata, aucta, et propagata, per lucubrationem historico-theologicam commonstrata, Auctore R. P. ADRIANO DAUDE, S. I. — PARS II.

Alph. 2. in 4.

Bambergae, apud Martin. Göbhardt, 1760.

Ex ipso libri titulo, satis lepido, et cui vix alium similem invenias, Auctoris cum ingenium, argutiis et acuminibus consuetandis maxime intentum, tum tumidum, maculosum, fucatum, et quibuscunque pigmentis oblitum scribendi genus, apparere arbitramur. Atque haec ludum locumque esse dixeris, si ipsum librum evolvas, si assiduam allegiarum studium videas, si comparationes illas, tumido ore prolatas, observes, si undique flosculos e Patrum scriptis tanta copia collectos spectes, ut hic liber non immerito Anthologia quaedam Patristica adpellari possit. Proposuit sibi vero Auctor in scribendo hoc libro nihil aliud, quam ut sanctitatem Hierarchiae Pontificiae clarissime ostenderet. Inde, initio disputationis a pontifice capto, de cuiusvis Ecclesiae ordinis munere, potestate, digni-

dignitate, et ornamentis exponit. Ipse quidem *Daudius* A. 1755. diem extremum obiit, sed hunc librum, *ad Tagi usque littora, ubi care emitur, nec sine admiratione legitur, celebratissimum*, ut bibliopola nos in praefatione docet, iam A. 45. et 46. huius Seculi, cum Theologiae Doctor crearetur, edidit. Bibliopola vero, ne rempublicam ecclesiasticam, ut ait, et litterariam, utilissimo opere fraudaret, atque ut votis inquirentium satisfaceret, dignum eum iudicavit quem iterum typis committeret.

De instituti ratione Auctor in praefatione ad priorem partem disputat, ibique suam de origine et vera indole Hierarchiae ecclesiasticae sententiam proponit. Singularis, ait, et maxima Dei sapientia et maiestas ex aptissimo rerum creaturarum ordine elucet, eademque in imperiis monarchicis et Hierarchia caelesti conspicitur. Haec Hierarchia perfecta est, omnibusque numeris absoluta. Umbra tamen illius spectamus in Synagoga, sed perfectam imaginem in Ecclesia Christiana, quae multis nominibus Synagogam, naturam, et politica imperia antecellit. *Nam ordine naturae eo praestantior est, quo sublimior gratia, quam natura. Neque politicus status hic in comparationem, aut in prototypum Ecclesiae huius venire audeat, eo quod regale sacerdotium, regis mundi venerabilius, tantum omni dynastiarum dignitati antefert, quantum anima corpori, caelestia terrenis. Salomonis equidem regis gloriam, sapientiam, et habitacula servorum, et maxime ministrantium ordines, cum regina Saba olim intueretur, protinus dicitur defixa stupore haesisse, ut ultra spiritum non haberet. Quot vero Reges, regiosque legatos ex ultimis orbis oris, Abyssina, Iaponia, Aethiopia, aliisque barbaris nationibus, in unam summam cogere necesse foret, si eorum numerum intrare vellent, qui Romam, hasque remotissimas terras Europae, per longinqua maria et sexcenta pericula obivere, etc. Denique admirationem licet habeat regius thronus ob gemmas et aurum, terrenarum tamen rerum administrationem reges sortitos esse. Verum sacerdotes de caelestibus negotiis pronunciare. Quare in montibus aeternis,*

nis, sive inter angelos, altius quoddam exemplar, ac sublimiorem formam inspiciendam esse, ad cuius normam Ecclesia instituta. Atque hoc exemplar e Dionysio Areopagita, et Guilielmo Parisiensi, quorum allegoriis valde delectari A. videtur, proponit. Haec de praefatione, e qua unum addamus. Pag. 10. ubi id agit, ut Romanam Hierarchiam minime ad civilis imperii formam compositam esse ostendat, aliquo modo Ill. *Mascovii* nostri assensum praese ferre videtur. *Quemadmodum, scribit, et quoad formam regimen Ecclesiasticum multum a civili differre fatetur Cl. Mascovius, in erudita dissert. de Primatibus et metropolitanis, fol. 3. ubi provocat ad Antonium Pagium in Critica Annalium Baronii circa A. 745. n. 5.* Nonne vero, aliam esse *Mascovii*, aliam *Daudii* mentem, luce meridiana clarius est? Imitatus est Auctor hic, ut in aliis locis, sodales suos, maximam qui operam in argumentis *κατ' ἐνδοξον*, ut vocant, inveniendis collocant. Nunc propius accedamus.

Prima pars in novem capita divisa est, quorum primum, Hierarchia Ecclesiae inscriptum, in tres Sectiones dispescitur. In prima de Hierarchiae eiusque capituli institutione exponitur. Christum praecipuum et primum Ecclesiae caput visibile fuisse: huic e terris ad patrem ascendenti vicarium aliquem succedere debuisse: vicariam hanc potestatem non datam esse magistratui civili: his commissum gladium iustitiae, non illud mandatum, ut ad altiorem finem beatitudinis populum deducerent, Sanctuarium contingerent, in clavem scientiae ac sacrum thuribulum involarent, et controversiarum fidei diribitores essent. Neque hunc primatum omnes Apostolos a Christo accepisse, sed unum Petrum, qui Pontificium omni ex parte implevisset. Huic successisse Episcopum Romanum, non illum, qui substitutus, sed qui electus fuisset. Electionem ab initiis Ecclesiae penes Clerum et populum, licet diversa ratione, fuisse: a quarto usque ad octavum seculum se Pontificum huic electioni Imperatores immiscuisse: a seculo octavo varias electio-

electionum vicissitudines numerari: tandem hoc ius totum ad Cardinalium Collegium pervenisse. Varia hic adduntur de consecratione vel coronatione, atque sede Pontificis, omnia vero dudum notis, dudum excussis argumentis suffulcitur: v. g. *Imperator bonus est intra, non supra ecclesiam; ut in ordine naturali innumerabiles radii ad unum solem, in corpore membra ad unum caput, et in optime constituta republica complures gentes ad unum duntaxat Monarcham, respiciunt: ita necesse est, ut fideles ad Hierarcham unum pertineant. Ubi unitas, ibi perfectio, reliqui numeri perfectionem non habent, sed divisionem.* Petrum Evangelistae primum appellant, pro Petro Christus oravit, pro Petro didrachma solvit, etc. Centies haec dicta, sed et centies refutata sunt. Sectio secunda proponit Hierarchiae ac capitis Ecclesiae sacram maiestatem, sive eminent imperium. Duplicem esse verbi maiestatis vim, illudque et personae, cui insit, dignitatem virtutemque, et eminent summumque imperium indicare: utrumque de Pontifice et Ecclesia dici posse. Qua occasione Auctor satis lepidam comparationem pontificis cum capite humano instituit, et quatuor huius virtutes, conformitatem, ordinem, sensum plenitudinem, et vim in omnia membra influentem, optime illi convenire docet, simulque totus in laudes Pontificis effunditur. Maxima omnium virtutum prototypa in sede apostolica effuluisse: ipsum Christum non sine prodigio saepius denotasse eos, qui digniores prae ceteris fuissent, ut, velut pontifices impolluti et a peccatoribus segregati, Papali solio imponerentur: virtutem et scientiam esse duplicem oculum in supremo hoc capite Ecclesiae: Sedis Apostolicae complures Praesules numerari, qui sapientiae oracula fuissent, qui, velut sol, in templo Dei aeternum refulgerent. Hic Noster in laudes Benedicti XIV. excurrit, atque paucis interiectis ad eos pergit, qui umbram potius, quam radios sedi Apostolicae offuderint. Verum non mirandum esse, inter Pontifices 250. paucos malae notae fuisse, cum minor duodecim Apostolorum numerus sacrilegum proditorum

rem comprehenderit. Transit deinde ad primatum Petri, illamque tam certum atque extra omnem dubitationem positum esse putat, ut neque Lutheranae, neque Reformatae Ecclesiae cives, illam negare audeant. Quorum testimoniis quomodo utatur, age uno exemplo ostendamus Grotii, qui, quoniam de scripta a Petro Romae epistola dicit: *de Babylone dissentient veteres et novi interpretes; veteres Romam interpretantur, ubi Petrum fuisse nemo verus Christianus dubitabit*; laudatur ab Auctore, quasi testis, Petrum romanam Ecclesiam erexisse. Refutatur porro Calvinus, aliique, quibus haec maiestas minus probetur, multaque de potestate Pontificis disputantur. Hic repetitur illud decantatum Bernardi: *tu quis es? tu Sacerdos Magnus, Pontifex summus, Princeps Episcoporum*, etc. Nullibi locorum terra marique inveniri Christianum, qui a Pontificis imperio eximatur: Petrum a Christo totius orbis terrarum imperium accepisse: solum Pontificem pleno iure homines anathemate, sacramento, aut nuncupatis votis obstrictos resolvere aut illigere: solum indulgentias poenasve dispensare. Pontificis esse evellere ubique et plantare, quemcunque Christianum de quocunque crimine corripere: penes hunc esse dispositionem totius ecclesiastici ordinis, beneficiorum ac dignitatum: solum pontificem patres ex toto orbe convocare, convocatis, tanquam iudicem, praeesse, iudicata confirmare, atque ius Canonizationis Sanctorum habere. Denique multis ostendere conatur, quantum Pontificis imperium monarcharum maiestatem et dominatum antecellat. In tertia Sectione agitur de regali sacerdotio pontificis, sive regia magnificentia. Producentur testimonia Ieremiae I, 10. et Iesaias LX. quibus splendorem et magnificentiam Ecclesiae indicari Noster docet. Praecipua vero ornamenta Pontificiae dignitatis coronam triplicem, unctionem, et coronationem regum, Pallium, et Patrimonium Petri esse, ostendit. Atque haec Auctor, ut est valde acutus, iam ab Esaia cap. LXI. *et darem eis coronam pro cinere* etc. praedicta esse monet. Coronam Pontificis indi-

cari

cati Exod. XXXVIII, 36. coronam summi sacerdotis in Vet. Test. simillimam esse coronae Pontificis; atque licet ante Nicolaum I. nullum coronationis exemplum exstaret, antiquissimum tamen hunc morem esse. Unctionem regum et inaugurationem e veteris regum Iudae initiatorum ritu acceptam; primum inter eos, quos antistites supremi coronassent, referri Iustinum Orientis Imperatorem; hac coronatione a Graecis totum imperium in Carolum M. translatum fuisse; neque tamen inde sententiam Gudelini confirmari, Carolum, illiusque successores, imperium in beneficium clientelae, aut feudum à Pontificibus accepisse; hac tamen coronatione non meram aliquam ceremoniam, sed verè publicam et solennem imperatoriae dignitatis et maiestatis collationem factam esse. Hac coronatione constitui Imperatores Advocatos et Defensores fidei, atque ius provincias imperio avulsas recuperandi accipere. Hic complura adducuntur laudanturque exempla regum, et principum, maxima qui veneratione Pontificem persecuti sint. *Longuin esset, ait Auctor, errare, quoties et quot Augusti vertices summorum Ecclesiae Sacerdotum pedibus acclinet assuderint sese, ac venerabundi prostraverint, tum ut affectum suum testarentur in Christi Vicarium, tum ut signum aliquod subiectionis ac obedientiae erga Ecclesiae caput ederent, ac publice profiterentur, quanti eam facerent doctrinam, quam a magistra sua Ecclesia Romana didicissent.* Finem huius Sectioni imponit satis copiosa enumeratio largitionum, quibus Imperatores et reges pontificiam potestatem auxerunt, variorumque opinionibus de Constantini M. donatione excussis, sequitur catalogus regnorum provinciarumque romanae Ecclesiae donatarum. Caput secundum inscriptum est: *sacrum Collegium eminentissimorum Cardinalium.* Magnam esse Cardinalium ordinis in Hierarchia dignitatem; de eorum origine atque auctore varias esse variorum sententias; nomen Cardinalatus non tantum in romana, sed in aliis quoque Ecclesiis olim viguisse. Tum de modo creandi

Cardinales, de numero eorum, de multiplici officio, de congregationibus, quibus Pontificem in gravissimis negotiis adjuvant, de dotibus eorum qui eliguntur, de honoribus, praerogativis, et insignibus disseritur, addito catalogo Cardinalium, qui A. 1744. vixerunt. Cardinales a Nostro appellantur *cardines et clarissima Ecclesiae lumina, templi Dei bases, firmamentum et columnae Christianae reipublicae, sal terrae, lucernae positae super candelabrum, magistri Ecclesiasticae disciplinae, pacis interpretes inter dissidentes orbis vertices* etc. Laudandi enim *Daudius* neque modum, neque finem novit. Ubique ampullae, ubique declamatoria vox, quae neque sanioribus pontificiae doctrinae cultoribus semper probabitur. Caput *tertium* continet *Latinos et Graecos Patriarchas*. Inquiritur origo Patriarchici nominis; officium Patriarcharum, unde, et a quo acceptum sit, exponitur; numerus Patriarchalium Ecclesiarum, Patriarchatus Romanus, Alexandrinae Ecclesiae ortus, progressus, interitus, variae vicissitudines in Patriarcharum Antiochenorum successione, et Constantinopolitani Patriarchatus primordia, ac controversiae cum Romana sede, commemorantur. Tum de Hierosolymitanae Ecclesiae fati, de causis, cur pro Orientalibus Ecclesiis Roma adhuc Patriarchas designet, de aliis quibusdam Patriarchatibus Orientis et Occidentis, ut Aquileiensi, Gradeni, et Veneto, de iurisdictione Patriarcharum, agitur. Subiungitur catalogus Patriarcharum, qui A. 1744. vixerunt. Caput *quartum*, *Primates, Metropolitanas, sive Archi-Episcopi* inscriptum, in duas sectiones dispescitur. Prior complectitur Primatum ac Archiepiscoporum institutionem, officium, et potestatem: altera Archiepiscopos et Archiepiscopatus Germaniae. Inde Auctor de prima institutione Metropoleon ecclesiasticarum Germaniae, de origine et iurisdictione Archiepiscopatus Moguntini, de Archiepiscopis Trevirensibus, de Coloniensium Metropolitanarum potestate ac praerogativis, de Salisburgensium Archiepiscoporum fundatione, de Archi-

episco-

episcopatu Pragensi, Viennensi, Vesontino, Magdeburgensi, et Bremensi, disputat. Fortasse, quae de originibus antiquissimorum Archiepiscopatum dicuntur, non ita demonstrata sunt, quin multa contra dici possint. Caput quintum, *Hierarchicus Principatus Episcoporum*, in tres sectiones dividitur, quarum in prima de institutione, officio, ac dignitate Episcopali agitur. Originem Episcoporum Noster derivat e Psalmo Davidis, ubi de proditore Iuda dicitur: *Episcopatum eius accipiat alter*. Apostolos vero non solum Episcopos fuisse, sed totius orbis sacrum principatum obtinuisset, idem Davides testari videtur: *Pro patribus nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram*. Transiit deinde A. ad Apostolorum successores, in quibus diversos gradus considerandos esse monet. *Nam in Petro tria sunt, ait, ratio Capitis, Apostolatus, Episcopatus, omnia sibi invicem accidentaria: duo in reliquis, Apostolatus et Episcopatus: Petrus, qua Caput, maior est Apostolis; qua Apostolus, par; qua Episcopus inferior: ut caput, quid non potest etiam in Apostolos? ut Apostolus, quid non valet, quod illi in omnes fideles? ut Episcopus, privato gregi ius dicit etc.* Porro iurisdictio, varia officia, honoresque praecipui Episcoporum, quibus hos Imperatores et reges profecuti, enarrantur. Munera Episcopalia quinque commemorat: quod sint mediatores inter Deum et populum, quod singularibus ritibus et insignibus utantur, etiam in missarum celebratione; quod sint patres Sacerdotum et Ministrorum, adeoque superiores Presbyteris, quod doceant doctoresque instituant, quod ligandi ac solvendi potestatem in utroque foro habeant Episcopi, qui, *ut ex altiore loco lux per domum dispergitur, ita in primariis urbium sedibus toti dioecesi praeuocent, super candelabrum Ecclesiae positi Antifites*. Haec omnia uberius ab Auctore explicantur, quam ut repeti possint. Adduntur deinceps varia de controversiis propter investituram exortis inter Caesares, reges, et Episcopos. Sectio altera de Episcopis Germaniae exponit. In tribus primis seculis obscuriora quaedam initia

fuisse Ecclesiarum per Germaniam: Carolum M. Episcopos nominasse quidem et dotasse, non vero vi iuris maiestatici instituisse: sub hoc Imperatore Episcopos cum Sacerdotio dominationem politicam coniunxisse: sub Ludovico Pio plures Praefulum in ordinem Principum cooptatos fuisse, ab Ottone M. multis ditionibus auctos, atque a reliquis etiam Imperatoribus principali dignitate ornatos. Non pauca hoc loco de Ecclesiarum Teutonicarum statu, a Constaantino M. usque ad Carolum M. de incrementis Ecclesiarum per Vindeliciam et Boiariam, de Episcopatibus a S. Bonifacio per Franconiam, Hassiam, et Thuringiam erectis, de Episcopatuum per Saxoniam origine, disputantur. In Sectione tertia Noster praecipuos Episcopatus Germaniae recenset. Caput sextum, Praefules minores sistit, sive Chorepiscopos, Vicarios Episcopos, Abbates, Abbacomites, Archidiaconos, Archipresbyteros, aliosque Praepositos. Valde in hoc capite Auctor, ut semper, ingenio suo indulsit. Sive, ait, *Ecclesiam in muliere illa stellis coronata (Apocal. XII, f.) agnoscat, Praepositi minores quoque velut minora sidera in hanc coronam veniunt; sive Hierarchiam ipsi caelo tot ignibus collustrato compares, negare non poteris, quod et Praelati illae stellae (Baruch. III.) sint, quae dederunt lumen (licet minus) in custodiis suis, et laetatae sunt: vocatae sunt, et dixerunt, adsumus; et luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas. Antiphites hi, inquam, fuerunt, quorum officii ac studii Ecclesia a vitis et erroribus toties vindicata, toties defensa fuit, dum stellae istae manentes in ordine suo Hierarchico, et cursu suo adversus Sisaram (Ecclesiae hostes) pugnaverunt, (Iudic. V.).* Caput septimum, Sacrosanctae Ecclesiae inscriptum, tresque in sectiones divisum, Ecclesias Cathedrales, Collegiatas, et Parochiales proponit. Hic Auctor de Canonice Capitularibus, Domicellaribus, Scholastico, Cantore, Sacrista, Custode, Parocho, disserit. In capite octavo de Presbyteris et Ministris, Sacerdotibus, Diaconis, Hypodiaconis, Acolythis, Exorcistis, Lectoribus, Ostiariis, prima tonsura initiatis, agitur. Caput ultimum

mum inscribitur *Apologia brevis Systematis nostri de Maiestate Hierarchiae Ecclesiasticae*. Nam, quemadmodum olim Danieli religioni fuisset, Susannae integritatem defendere, sic se Hierarchiae Ecclesiasticae, Sponsae Christi, defensionem contra accusationem *Puffendorfi*, cuius liber sub Monzambani nomine innotuit, suscepturum esse profectur. Verum in paucis his plagulis, quas se *pauculis horti* conscripisse testatur, et quibus heroem illum totum prosternere minatur, nihil novi aut magni momenti invenire meminimus, praeter declamatorias figuras. Haec de Parte prima veniamus ad alteram, in cuius argumento recensendo ideo breviores erimus, quoniam satis lectores de Auctoris ingenio ex iis, quae modo commemoravimus, iudicare posse arbitramur.

In praefatione Noster tabulam, dissertationi praefixam, explicat et defendit, maiestatem Hierarchiae Ecclesiasticae cum horto comparat, reprehendit imaginem, quam *Boehmerus* Tomo III. *Iuris Eccles. Protest.* praesixit, et maxima commoda, e monastica disciplina in rempublicam redundantia, extollit. Caput primum complectitur religiosorum ordinum prima initia, et colonias sacras. Nos summa capitum argumenta adscribimus. An religiosi status initia omni ex parte perfecta et absoluta fuerint? quae in veteri lege adumbrationes religiosorum praecesserint? quae religiosi status fundamenta fuerint in primitiva Ecclesia? sub quibus auctoribus ac coenobiarchis coli coeperit religio in Oriente? quando monastici status cultura in Occidentem? quando in Galliam, Africam, Hispaniam, Angliam, Germaniam, translata sit? quaenam fuerint exercitia veterum monachorum? quis usus operum manualium extiterit in monasteriis? quando monasticus status cum clericalibus officiis sit coniunctus? quaenam domicilia olim religiosi incoluerint? quae fuerit olim vestimentorum ac tonsurae ratio? quae dormitoria religiosorum? quae fuerint veterum monachorum leges ac regulae? qui fuerint adversarii status monastici? Huc refertur ab Auctore pri-

mura

muna coluber ille tortuosus, spiritus suis Anachoretarum Paradisum pessumdare conans, Ethnici, Saraceni, Donatistae, Circumcelliones, Ariani, Iconomachi, atque ipsi etiam Orthodoxi. Vetusiora omnia illa instituta esse lectoribus suis persuadere studet, quam alii credunt, aut veritatis ratio exigit, eorumque sanctitatem contra Boehmerum, aliosque, magno ardore et tumida oratione, argumentis e Consiliis Evangelicis repetitis, defendit. Quale, ut e multis unum eligamus, hoc videtur? Iulianus, pro cassis minis in monachos vibratis, sandapilam a Christo, fabri filio, qua inglorium eius cadaver efferretur, accepit. — Carolus Magnus, a liberalitate Regularibus praesita Maximus, munifica manu tot Ecclesias, tot monasteria posuit, ut, licet calami tacerent, lapides clamarent. Caput secundum inscribitur Hierarchicus ordo ad nexus Regularium. Hic exponit Noster de dignitate et dotibus Abbatum, de iure eos eligendi, de confirmatione, benedictione, insignibus, officio, et iurisdictione eorundem, de Generalibus ordinum, de reliquis inferioribus Regularium praesidibus, de Professis, de voto obedientiae, de voto paupertatis, et proprietariorum poenis, de paupertate veterum Eremitarum, de controversiis propter paupertatem ortis, de clausura, de solemnitate votorum, de Apostatis, de Novitiis, Candidatis, Oblatis, Donatis, et Conversis. In Sectione altera huius capituli, iterum comparatione horti allata, Hierarchiae Regularis cum communi Ecclesiae systemate coniunctio demonstratur. Inde commemorantur complures, qui e religiosis ordinibus ad Pontificis, Cardinalis, Episcopi, aliasque dignitates pervenerint, multisque ornamenta et emolumenta enumerantur, quae universae Hierarchiae ecclesiasticae monastica instituta adferant. Caput tertium antiquitatem, originem, ac institutum regularium ordinum, qui vitam contemplativam sequuntur, proponit. Quare historia et instituta Canonice Regularium, ordinis S. Basilii, et Hieronymi, monachorum Antonii, Macarii, Pachomii, Benedicti, aliorumque ordinum, ex institutionibus Benedicti

viven-

viventium, commemorantur. Caput *sextum* sistit religiosos vitae activae cultores, sive servitiis xenodochiorum addictos, religiosos de redemptione captivorum nuncupatos, seu Trinitarios, et cruce signatos. Atque hoc loco acriter Auctor Cruciatas defendit, et bono *Hubnero*, quod mire ris, hunc honorem habet, ut illum *ab oculis animisque adolescentium amovendum* esse censeat. Utinam dudum, licet non hac de causa, amotus fuisset! Hisce additur historia religiosorum ordinum equestrium. Caput *quintum*, (est enim confusio quaedam capitum inter se commissa,) habet Religiosos vitam mixtam profitentes, sive Augustinianos, Carmelitas, Dominicanos, Franciscanos, ordines mendicantes, et Iesuitas. Ultimum huius partis locum occupat *Propempticon ad Religionis ac Asecese sacrae adversarium*. Hic *Daudius* manum cum *Bochmero* conserit, qui in *Fure Eccles. Protest.* non satis honorifice de monasteriis et Iesuitis senserat. Se acerbius quidem agere cum illo voluisse scribit, sed, mutato consilio, cum *Iessaeo* pugile arma seposuisse, et non nisi quinque capita congesisse, velut quinque limpidissimos lapides, quos illa gigantea quaecunque contra sacrum Dei populum suscepta molitio deiceretur. Inde in laudes suorum excurrit, eosque incredibili quodam praeconio extollit. Modo illos *increatae Monachi perpetua obsequia deferre, cultores Dei, Therapeutar, caelestis aulae milites, et regis aeterni affectus in domo Domini esse* dicit; modo coenobia monasteria *afflictorum, et egenorum asyla* appellat; modo Iesuitas *religiosos operarios, qui ligonibus, rastris, ac sarculis, terram purgant loculis, nocivas animantes horto eicerent, et malignam assilientium vim fortioribus animis prohiberent*. Quid tu ad haec, Olyssippo? Utinam autem vera essent, quae p. 463. scribit, atque utinam omnes idem sentirent! — *precibus non ferro, piis adhortationibus non poenis, rationum pondere non vi, agimus contra eos, quos non ego, sed tu ipse, putative haereticos dicis* —: pro te tuisque, ex instituto nostro, quot septimanis preces stas ad Deum emixe fundimus, ut ille vos nobiscum in unum ovile congreget.

Pulcherrimum, si vera dicuntur, hunc locum toto in opere censemus.

Caeterum diligentiae quidem laudē minime Auctorem defraudamus, omniaque, quae Ecclesia Romana de Hierarchia sentiat, in hunc librum, quasi in compendium, redacta collectaque esse, fatemur. Verum acuminis, et animi a partium studio abhorrentis, laudem eidem negamus. Istud vero eo magis laudandum, quo dignius est quod reliqui imitentur, et quo rarius haec virtus in Pontific. German. scriptis conspicitur, quod nimirum omni convicio contumeliaque in aliarum doctrinarum cultores abstinerit. Atque hoc etiam in praefatione profitetur: quem locum aliorum causa adscribimus: *Imbelle nimis genus arnorum est convicium, et licet accipitrum sit rostro et unguibus pugnare, non tamen filiorum eius Ecclesiae, quae in sacris paginis toties nomen columbae obtinet, quaeque sine felle sua se integritate, mansuetudine, ac veritate, satis tuetur,*

THESAURUS RERUM SUEVICARUM, SEU
Dissertationum Selectarum VOLUMEN IV. de rebus et antiquitatibus Civitatum Imperialium in Suevia, cum Supplemento ad Bibliothecam Scriptorum rerum Suevicarum, et repertorio universali, cura et studio
IO. REINHARDI WEGELINI, I. U. L. Cons. et
Syndici primarii in lib. S. R. I. civitate
Lindav.

Lindaviae, sumptibus Iac. Ottonis, 1760, Alph. 4. fol.

Felicem ad finem perduxit Venerabilis Senex operam, certissimum ad patriae emolumentum bono consilio susceptam, ultimumque Thesauri Suevici Volumen exhibuit. Non dubitamus profecto, quin historiae Suevicæ hac Cel. *Wegelini* diligentia multum omnino lucis inferatur, multa obscura illustrentur, ambigua et dubia explicentur,

centur, atque vera magis confirmantur. Nam etsi, ut ipse fatetur, res antiquioris et mediæ ævi, unde civitates imperiales origines et natales suos repetunt, tanto in scriptorum dissenſu, rerumque varietate, nondum satis illustratae, sed subobscuræ maxime sũt, hoc tamen exemplum si reliquæ Sueviæ civitates imperiales sequantur, atque archiva et chartophylacia diligentèr excutiant, et tabulas aliaque publica documenta curiose inspiciant, multum inde historiam utilitatis capturam esse arbitratur. Rectè enim monet, origines et antiquitates civitatum Sueviæ imperialium, a *Munſtero*, *Crusio*, *Limnaeo*, *Knichenjo*, *Zeilero*, *Knipſchildio*, *Sagittario*, non e chartis et documentis antiquis, aliisve fide dignis testimoniis, sed e traditionibus, chronicis, et annalibus civium imperitorum, atque anilibus fabulis; haustas et traditas esse. Iam quartum hoc Volumen complectitur commentationes XXX. quarum aliae iam editae sunt, aliae vero nunc primum e scriniis in lucem producuntur. Illas, singulari studio et diligentia elaboratas, sed hinc inde dispersas; hoc modo Vir Cel. ab interitu vindicare voluit. Ipsae commentationes hae sunt: I. Structuræ Antiquitatum Augustanarum, disputatione publica, sub praesidio *Conr. Sam. Schurzſleich* propositae a *M. Esia Weidio*, Augustano, Viteberg. 1704. II. *Marci Welferi*, Duumviri Augustani, antiquorum, quae Augustae Vindelic. extant, monumentorum supplementum; ab ipso Auctore collectum, ac primum 1726. ex codice Welferiano a M. Jac. Bruckero, in Schelhornii Amoenit. Litter. T. V. editum, posteaque ipsiusmet Bruckeri Miscellaneis Hist. Philos. Lit. Crit. P. III. Obs. IV. insertum. III. De tabula Peutingeriana dissert. publica *M. Jo. Georg. Lotteri*, Lips. 1732. IV. *Iacobi Bruckeri* Observatio de Advocatis S. R. I. lib. Civitatis Augustae Vindel. supplementi loco ad ea, quae de Advocatis Augustanis in Historia Regiminis Augustani dicta sunt, cum catalogo emendato Advocatorum August. b. *David. Langenmantelii*. In Miscell. Hist. Phil. Lit. Critic.

P. II. Obf. XIV. V. De iure ſtatutario Ill. Reip. Auguſtinae, ſpeciatiim de codice antiquo, dicto Stadtbuch, A. 1276, conſcripto, Diſſ. Io. Gottfr. Morelli, Auguſt, ſub moderamine Georg. Frid. Deinlini, Altorf. 1743. cum appendice documentorum et ſummariorum codicis Auguſtani, una cum notis Bruckeri in *Beytraegen zur Critiſchen Hiſtorie der deutſchen Sprach.* P. XVI. Art. III. VI. Iac. Bruckeri *Nachricht von dem Augſpurgisch-geſchriebenen deutſchen Recht, das unter dem Namen des Stadtbuchs im Jahr 1216, zuſammen getragen, und von Kayſer Rudolph dem Erſten bekræfftiget worden iſt, cum ſpecimine Gloſſarii Auguſtani*, in libro modo laudato. VII. Auguſta ex anguſtiis graviffimarum calamitatum liberata, ex antiquiori hiſtoria Auguſtana. In programmate M. Gottfr. Hecking, Rector. et Biblioth. Aug. Vindel. 1754. VIII. De Iuribus civitatum imperialium, praefertim de Iuribus et privilegiis lib. imperialis Civitatis Auguſtae Vindel. Diſſ. inaug. Io. Thomae Ritteri, Auguſtani, ſub moderamine Io. Guil. Dietmari, Ienae 1754. IX. *Kurtze doch gründliche Ausführung, das die Stadt VLM nicht erſt A. 1346. unter Kayſer Ludovico Bavaro zur Reichs-Immedietaet gelanget*, Auctore Ludov. Barthol. Hertenslein. In W. F. Piſtorii *Anoenit. Hiſt. Iurid.* P. V. X. De diplomate ſuppoſitio; quo Ulmam villam regalem a Carolo M. anno 813. coenobio Augienſi donatam eſſe aſſeritur; addita brevi perantiquae Ulmenſis immedietatis probatione; Diſſ. Inaug. Lud. Alb. Haechel, ſub praefidio Chriſt. Gottl. Bude-ri, Ienae, 1755. XI. H. Conringii, et W. E. Tenzelii, cenſura diplomatis Caroli M. Imp. quod in gratiam Be-dictini Augiae cognomento divitis monaſterii in dioceſi Conſtant. A. 813. condidiſſe fingitur. In Tenzelii *Vindic. Hiſt.* pro H. Conringii cenſura *Diplom. Lindav.* Append. III. XII. De Ulma per Lotharium Saxonem A. 1129. obſeſſa, occupata, deſtructa, et per Cunradum Suevum A. 1140. reſtaurata atque amplificata; Specimen hiſtoriae patriae

patriae *Lud. Barth. Hertenstein*, Ulmae in 4. et in vernacula in *auserlesenen Arbeiten der Gelehrten im Reich*, P. I. T. VI. XIII. De dissidiis ex electione Lotharii Saxonis Imp. Germaniam turbantibus, et nata inde A. 1134. Ulmae, per Henricum Magnanimum, Bavariae ducem, everfione, diss. *Fr. Dominici Haebelin*, Goettingae 1745. XIV. De Iure Advocatiae in civitatem Ulmenfem, *Ludov. Barth. Hertenstein*, in *Senckenb. Medit. de univ. iure et hist.* Fasc. II. Med. V. XV. Dissertatio historica, sistens vitam, itinera, et scripta F. Felicis Fabri, monachi praedicatorii conventus Ulmani, ad illustrandam historiam patriam, *Fr. Dominic. Haebelin*, Goetting. 1742. XVI. *Kurtze doch gründliche Ausführung, das die Reichs-Stadt Nördlingen in Schwaben nicht erst A. 1251, zur Reichs-Immediatet gelangt, wie bishero und jüngsthin von Tit. Herrn Hofrath von Falckenstein, in der zweyten Nachlese seiner Antiquitatum Nordgaviensium, davor gehalten worden*, Auktore *Dan. Eberh. Dolp*, I. U. L. C. P. Caes. et Consil. Nördling. *Nördlingen* 1735. in 8. XVII. Commentatio politica rerum Halensium, S. R. I. lib. urbis Halae, *Io. Petri Ludovici*, P. P. Ord. Halens. Halae Magd. 1719. XVIII. De Nummis antiquis Halensibus, seu vulgo sic dictis Haleris, ex *Christ. Schlegelii* Tr. de Nummis antiquis Gothan. et Cygneis. XIX. De Natali Memmingae, quantum quidem ille ex variis huius urbis denominationibus erui potest, *Io. Georg. Hermann*, Lycei patrii Rector, merit. disquisitio. Haec nunc primum e MSC. prodit. Auctor duo dissertationis suae fecit capita, quorum primo, quae omni auctoritate destitutae, nullisque argumentis confirmari possunt, sententias recensuit; altero ea, quae nostris temporibus propiora, ideoque certiora sunt, exhibuit. Nomen *Memmingae* ex ipsa rerum natura impositum esse suspicatur. Eam enim multis hominibus, qui ob miram soli in amoenissima planitie fertilitatem se illuc contulerint, benignam quasi matrem victum praestitisse.

tisse. Antiquam Germanorum vocem *Mamm*, matrem indicantem, usitatissima illa Germaniae oppidis vicisque terminatione *ingen* addita, urbi nomen dedisse. Hoc vero antiquam illam in diplomatibus Rudolphi I. Imperatoris, et Honorii III. Pontificis appellationem *Mammingen* extra dubium ponere; beneque hanc coniecturam confirmare. Augustam Drusi falso pro Memminga haberi, nec Iulomagi nomen cum Memmingae situ convenire; eam autem de Rostro Nemaviae opinionem inter illas, quae a vero veritatis tramite aberrant, minus aberrare. Memmingam nec a Ptolomaeo, nec a Strabone, nec ab Antoino, nec a tabula Peutingeriana, proprio ipsi nunc nomine memorari. Polybium quidem, et Strabonem, Memmingae et Meningae mentionem facere: sed illum insulam Lotophagorum indicare, ab antiquis *μηνωγγα* appellatam. Ex seculi XIII. monumentis apparere, urbem sub nomine *Mammingae*, quam *Memmingae*, notiozem fuisse. XX. De libera venatione, speciatim Suevo-Memming. Diff. inaug. *Io. Guil. Saylori a Pfersheim*, sub praesidio *Godofr. Dan. Hoffmanni*, Tubing. 1753. XXI. De Austraeis ordinum S. R. I. aliorumque Imp. membrorum, praecipue lib. S. R. I. civitatis Memmingensis, Diff. iuridica *Melch. Egenolph. Saylori a Pfersheim*, sub moderamine *Io. Andr. Hoffmanni*, I. U. D. habita, Ienae 1750. XXII. Lindavia, in lacu Aëronio, urbs Sueviae antiquissima, ex MScto. Illustratur primum ab Auctore Anonymo locus Strabonis L. VII. pr. de insula, qua Tiberius, navale cum Vindelicis praelium committens, pro receptaculo usus sit, quam Lindaviam fuisse arbitratur. Deinde commemorantur monumenta Romanae stationis, seu commorationis in hac insula, ut turris quadrata, *murus Tiberii* dicta, et castellum. Post exponitur causa, cur nomen Lindaviae in Ptolomaeo, Strabone, aliisque scriptoribus non occurrat. Plurimas enim urbes, Romanorum tempore in Germania aedificatas, duobus nominibus insignitas fuisse, uno a Romanis accepto,

accepto, altero ab ipsis sibi imposito. Porro, de antiquitate Lindaviae, de templo S. Petri, summa vetustate conspicuo, de facie Lindaviae sec. IX, et X. de incendio Lindaviae, de conditoribus coenobii Lindaviensis, disseritur. Credit vero, coenobium hoc sub initiis sec. IX. vel Caroli M. vel Ludovici filii aetate, in insula nonduta fuisse constructum, sed aliunde, una cum ossibus fundatorum, bipedalibus arcibus inclusis, in hunc locum esse translatum, et tres istos Comites, quorum nomina prae se ferant loculi sepulchrales, illo sepulchro primum non esse conditos, sed ossa eorum alibi eruta, in singulas minores urnas recondita, et deinde in insula Lindaviensi, atque templo coenobiali, ibidem modo constructo, sub uno eodemque lapide maiori fuisse collocata. Salvam igitur putat et integram manere praerogativam antiquitatis urbis prae Coenobio. XXIII. De Dominio maris Suevici, vulgo Lacus Bodamici, speciatim de iuribus primariis ac praerogativis lib. S. R. I. civitati Lindaviae, in mari Suevico competentibus, Diss. inaug. *Io. Christoph. Wegelini*, sub praesidio *Christ. Gottl. Buderii*, Ienae 1742. XXIV. Campidona, urbs Algoae antiquissima. Versio latina est scripti publici sub titulo: *Gründliche Ausführ- und Rettung des H. R. Reichs Stadt Kempten uralten Herkommens und Reichs-Immedietaet etc.* 1731. XXV. De Kauffburae lib. S. C. M. Sacrique Rom. Imp. Civitatis Iurisdictione criminali, per totum diffusa territorium; Diss. inaug. *Georg. Christ. Heideri*, sub moderamine *Henr. Broches*, Ienae 1750. XXVI. De Natalibus Civitatis Imperialis Isnae in Algovia, ex MSCto. Multa primum ab Auctore de origine nominis Isnae disputantur, quam ab aqua seu fluvio prope urbem scaturiente, et in chartis vetustissimis *Hymia*, *Ynina*, *Yipia*, *Yinach*, vulgo *Aach* dicto, repetendam esse censet. Notum enim illud Taciti: *prout aut font, aut campus, aut nemus placuit, ita appellatae sunt civitates perquam multae.* Porro, Isnam veram suam originem nescire quidem, sed probabile videri,

deri, illam Romanorum stationibus deberi. Neque aliquid certi afferri posse, quae fuerit Isnae facies sub Alemannorum, seu Suevorum, Francorumque dominatu. Tum de coenobio, de Advocatia dapiferorum de Waldpurg, de privilegiis Caesareis, et denique de receptione Lindaviae in album et ordinem civitatum Imperialium exponitur. XXVII. De Suevorum prisca in Germania sedibus, exercitatio cyclica *Io. Petri Mulleri*, in Ill. Ulmensium Gymnas. habita, 1758. XXVIII. *C. A. Bellii* Observationes historicae ad dissertationem, volumini II. insertam, de fati ducatus Alemanniae et Sueviae, Lips. 1757. XXIX. Emendationes et supplementa ad dissertationem *Fr. Domin. Haebelinii*, huic Volumini insertam, de dissidiis ex electione Lotharii Saxonis Imp. Germaniam turbantibus etc. Ex MSCto cum epistola Auctoris ad *Cof. Wegelinum*. XXX. De Austraegis generatim, nec non de iure Austraegarum S. R. I. lib. civit. Ulmanae speciatim, Diss. *Tobiae Lud. Kienlinii*, sub praesidio *Fr. Dom. Haebelinii*, Helmstad. 1759. Praeter has dissertationes addidit Vir Cel. supplementum ad bibliothecam Scriptorum rerum Suevicarum, atque locupletissimum rerum, in quatuor huius Thesauri Voluminibus propositarum, indicem. Multum debet Suevia diligentiae optimi Senis, historiam patriae omni modo illustrare atque emendare studentis. Atque haec cura eo maioris est aestimanda, quo gravius dudum viri docti questus sunt, maxime omnium Germaniae Provinciarum Sueviam bonorum historicorum inopia laborare.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae.

Calendis Aprilis Anno MDCCCLX.

LES RUINES DES PLUS BEAUX MONUMENTS
de la Grece, etc.

id est:

RELIQUIAE PRAESTANTISSIMORUM GRAECIAE
veteris aedificiorum. Opus duarum Partium; quarum
altera historiam horum monumentorum persequitur,
altera architectonicas illorum rationes. Auctore
LE ROY, Architecto, Regis Christianissimi stipendio-
rum Romae olim alumno, Instituti Bononiensis
Socio.

Parisii, 1758. ap. Guerinum et alios; Amstelædami, apud
Nealmum: Alph. 1, pl. 1. fol. chartae maximae, cum
tabulis ex aere expressis in univèrsum 60.

Quamquam nondum extincta est illa Regum Europae
nostrae sapiens in litteras munificentia, qua patrum
avorumque nostrorum aetate curarunt, ut, missis
in extremas orbis oras hominibus doctis, partim dispersa
naturae miracula undique colligerentur, alia observaren-
tur commodius; partim quae de venerandae antiquitatis
monumentis superesse passa est temporum iniquitas, ea
velut ex naufragio adserverentur, descriptione saltem dili-
gentiore abhibita, siquidem ad religiosiores spectatores
transferri non possent: quamquam igitur non desunt vel
Bb hodie

hodie providentiae huius regalis exempla, ut ecce hoc ipso tempore magnus Danorum Rex ablegat in Arabiam Felicem triumviros, qui eius regionis bona moresque incolarum accuratius cognoscant; tamen adeo non expectat haec principalis liberalitatis auctoramenta privatorum quorundam in artes meliores amor, ut non petitis aliunde, quam ab animo suo, incitamentis, difficiles et sumtuosas istius generis peregrinationes suscipiant, ac multo denique sudores inventa atque explorata, ad publicam utilitatem laeti conferant. Ita generosus Britannorum, Gewoldi et Dalequini, labor, ingentes nobis Palmyrae atque Helio-
polis veteris reliquias praebuit spectandas. Ita hic noster, quem merito et impense laudes, Francogallus, *le Roy*, ipsam artium omnium parentem terram ingressus, superstites illic splendidissimorum aedificiorum ruinas doctis et curiosis oculis lustravit, earumque contemplandarum copiam omnibus iam facit, qui Opere pulcherrimo, sed eodem tamen cariore, frui potuerint.

Inscriptum est perillustri Viro, Marinio, (*Mr, le Marquis de Marigny*,) Directori summo regionum aedificiorum, hortorum item, artium et manufactorum opificiorum; cuius propensam in artes liberales, et studia inprimis sua, voluntatem laudat Auctor. In praefatione haec fere tradit. Restituto literarum et artium in Europa honore, earum exempla omnium perfectissima fuisse e Graecia repetita, et in his Architecturae quoque. Architectos quidem Sec. XV, illa, partim rudibus nonnullis delineationibus, quales adhuc in Codice Bibliothecae Barberiniana quodam spectentur, partim veterum Italiae aedificiorum, quippe quae ad leges Graecas constructa essent, forma adiutos, fuisse sectatos. Imo inventa quaedam magni illius Michaelis Angeli Buonarotae ostendere, aut illum ex discipulis suis misisse nonnullos in Graeciam, qui monumenta illic vetera designarent, aut certe horum aliquam adumbrationem tenuisse. Post haec Ludovicum XIV. cum in alias Orientis regiones, tum et in Graeciam misisse de-
signa-

signatores, architecturae praecipue iuvandae intentos. Hos, quamvis non satisfecerint excelsi Regis animo, satis tamen profuisse nobis in eo, quod publice demonstrarent loca Orientis monumentis egregiis insignia, et levem adhuc studiosorum hominum attentionem experta. Se quidem ait *Rex noster*, (aut, ne ambiguitati locum demus, *le Roy*;) tum Architecturae penitus noscendae causa, tum ut particulam aliquam praeclari illius, quod commemoravimus, consilii regii expleret, excitatum praeterea elogiis, quibus veteres aedificia graeca mactassent, denique perspecta narrationis, quam de illis Sponius Whelerusque instituisse, tenuitate, adiecisse animum ineundo in Graeciam itineri, anno seculi LIII. cum Romae viveret in Academia artium Francica. Obtinuisse autem se non modo hunc favorem, ut liceret cum Illustriss. Donato, Seren. Reip. Venetae ad Imperatorem Turcarum Legato, eadem navi vehi, sed etiam alium longe maiorem, ut commendatus Desalerio Comiti, Christianiss. Regis eadem in aula Legato, reciperetur ab eo sub commune palatii tectum Constantinopoli, eiusque auctoritate fultus acciperet litteras commeatus a Sultano, quae hanc vim habuerint, ut liberrime discurrere per Graeciam, intueri aedificia vetera et metiri potuerit pro lubitu, adscenso vel ipso fastigio.

Iam horum descriptionem monumentorum in duas Partes dispescuit. *Priore*, quam *Historicam* dicit, notitiam illorum ita promit, ut a quibus, quorum honori, quo denique tempore posita, everfa, aut restaurata fuerint, doceat. His immiscet narratiunculas de itinere suo, et varii generis disputationes. *Posterior Pars*, *Architectonicis* rationibus unice dicata, ichnographiam aedificiorum eorundem, frontes et tholos proponit, adiungit dimensiones illorum, harumque proportionem diversas, et inter se, et cum Romanis aedificiis quibusdam contendit; Architecturae porro apud Graecos progressus exponit, subinde et Perraltianos in Vitruvium commentarios emendat.

Ut autem intelligeretur, quo primū tempore Graeci Architectonicen colere coepissent; quae illius per idem tempus in Aegypto facies fuerit; quo ordinē inventa artis praecipua sibi successerint; quantum a Graecis Romani mutuati sint, partim ex generibus illorum; partim ex templorum forma; ac quae tandem aetas illam aedificandarum aedium sacrarum novam rationem invexerit, quam hodie sequimur; praefixa est Parti priori Dissertatio de *Historia Architecturae Civilis*, qua singula haec explicantur. Fuit profecto diversum admodum Aegyptiorum et Graecorum in exolienda Architectura ingenium. Aegyptiorum quidem grandia molimina admirabundi legimus; vix autem, a quibus illa initiis profecta sint, perspicimus. Illud observare licet ex Descriptione Aegypti Pocockiana, eos columnas ad similitudinē trunci arboris effecisse, quibus basis loco lapis rotundus esset, quadratus vero capituli vicem praestaret; tum efformandis ex rupe columnis imitatos ferē esse plurimum arbusculorum per vincula conjunctionem. Haec postrema, quamvis simplex re ipsa, ratio, magnum tamen quid, in operibus Aegyptiorum omnibus conspicuum; ostendit. Parum illi de perficienda Architectonice solliciti, a primis aedificandi tentaminibus continuo ad vasti ingenii et laboris extruções transferunt. Secus, et tardioribus passibus incedentes Graeci, positis semper ante oculos naturae legibus, et a simplicissimis conaminibus inchoando, pedetentim ad praestantissima *egypcia* delati sunt. Ac quamvis magnifica iam et pene immensa aedificia construerent Aegyptii, Graecis adhuc vix nomen artis noscentibus; tamen hos systematicae illius Architecturae, quae ab iis nomen ducit, auctores recte dixeris. Ipsa enim, mirum dictu, tuguria sua adeo sapienter composuerant, ut eorum formam in splendidissimis templis suis servare potuerint, eque iisdem rudibus initiis, et extremae subgrundationis artificia, et modulus, et columnae, natae videantur. A Graecis Romani elegantiorē aedificandi rationem acceperunt; ipsi ad inventendum

fatis apti non erant. Nam *genus compositum*, quod suo ingenio tribuunt, non optima est Ionici et Corinthiaci permixtio. Postquam autem sacris Christianis se addixissent, rursus a Graecis Architectis edocti sunt artem, formam templorum quadratam et rotundam coniungendi, et quasi suspendendi illa de immensis navis illorum arcubus. Haec admiranda ratio adhibita primum est ab Anthemio Tralensi et Isidoro Miletano, in exstruendo, iubente Iustiniano, S. Sophiae templo Constantinopoli; cuius aedis maiestatem nemo est quin stupeat. Eandem illius formam exente Seculo X. imitati sunt Veneti, in templo d. Marci aedificando. Atque ex hoc rursus petiisse nonnulla videtur is, qui templum Augustinianorum Romae exstruxit, laudandus tamen etiam proprii inventi causa. Qua de re posteaquam singularia quaedam observasset Auctor, ostendit postremo, architecturae modos multum a caeli diversitate pendere, neque adeo eosdem ubivis locorum servari posse.

Nunc ipsum cum Nostro iter iucundissimum instituamus. Ad *Castrum Novum* (Castel-Nuovo) in littore Istriae cum appulisset, profectus Venetiis 5. Maii A. 1754, spectavit in urbe *Pola* duorum templorum eximias reliquias. Alterum paene integrum superest, et in zophoro haec Inscript. ostendit.

ROMAE ET AVG. CAESARI DIVI F. PAT. PATR.
TRIB. POT.

Positum videtur Augusto a gratis incolis, quod mercaturam eorum, datis privilegiis, adjuvisset. Est autem ordinis Corinthiaci, et *περύλιον*, praeterea in singulis partibus suis elegantissimum. Alterius templi non longe a priori, non nisi informes ruinae exstant. Mox littora Graeciae, et in his tot nobilitata rebus gestis clarissimorum hominum loca navigando praeteriit Noster. *Montes Acroceraunios* (hodie *montes chimaeae* dicuntur,) latrones, Macedonum propago, infederunt, aspernantes ferociter Turcarum imperium. In littore Attico, e regione *Insulae Longae*,

(olim *Cranæ* vel *Helena* audiebat,) portum ingressus est, qui ducebat ad planitiem collibus septam, invenitque in Xenophontis de Reditibus libello, hunc locum, qui hodieque *Thoricos* adpellatur, antiquis temporibus *Thoricion* fuisse cognominatum. Ibi ad radices *montis Laurii* pauculas templi ruinas reperit, sed illas tanto digniores adspectu, quod ultirae antiquitatis signa haberent impressa, columnis v. c. basi carentibus. Cum Legatis Venetorum ad Turcas, (peculiari nomine *Bailos* vocant,) non liceat portum Constantinopolitanum suis ingredi navigiis, quod insidias huius Reipublicae, cui optimas Archipelagi insulas extorserunt, metuunt Turcae; ab duabus triremibus Turcicis ex portu inde Tenedio deductus est cum suis Noster. Traicientes autem fretum, quod Europam ab Asia disiungit, salutabantur a castellis in utroque littore sitis, explosis globis plumbeis, qui ipsa navigia proxime accedebant.

Sed iam Constantinopolin ostendat nobis *Le Rey*, ad quam appulit d. 13. Septembris. Dicit eam situs amoenitate omnes, quae sint ubique terrarum urbes, vincere, dein ita positam esse, ut insigni orbis parti imperare non difficulter possit. Interiora tamen eius adspectu iucunda non esse. Se quidem comitem fuisse Legato prodeunti in conspectum Sultani, qui paucis mensibus post e vivis excesserit. Inter motus hanc mortem consecutos reliquisse se urbem, ac primum Delum insulam frequenter invisisse, tectam quasi marmoreis aedificiorum reliquiis, et in his Apollinei templi; tum vero venisse Athenas, ubi humaniter se exceperit Leonus, qui eo loco mercatorum Francogalorum curam gerat, *Consulem* vocant; esse etiam se monitum a praefecto arcis Turca, ne ea parte plateae incederet, quam foeminae Turcae aut Graecae sibi viam delegissent. Eidem significandum a se fuisse, quo tempore fastigium templi Minervae conscendere vellet, ut is mulierculas in arcis deambulantes, a conspectu eius, pro more regionis, remove posset.

Praefatur autem pauca Noster de ortu Athenarum, docens, Atticam, et Graeciam omnem ante heroum aetatem,

tem, qui eo ex Aegypto Lybiaque venerunt, suos habuisse incolas; deinde vulgata quaedam de exstructione urbis illius addit, et de arcis, monumentorum sedis locupletis, nominibus. Eam primum aetatem persequitur, qua urbs nonnisi rupe arcis continebatur, observatque, reliquias monumentorum illic superstites non esse antiquiores Persica in Graeciam expeditione. Superfunt tamen plurima ex pulcherrimo templo Minervae, quod Ictinis et Callicratis arte posuit Pericles: *Parthenon* dicitur, et item *Hecatampedon*. E medio rupis, quam arx insidet, omnem planitiem Athenarum spectat, et e longinquo conspicitur. Neque solum per bello marmore, sed etiam proportionum elegantia, et operis anaglyptici artificio, eminet. Plura de eo Sponius et Wheelerus, quibus datum erat ornamenta eius integra mirari. Sed A. 1677. Morosino, Imperatore Veneto, Athenas obsidente, globus ignivomus templo incumbens, potiore eam partem disturbavit. Non procul ab eo *Erechthei* templum surgit, ex cuius rationibus Ionicis cognoscas, esse ante Adriani tempora conditum. Duplex autem est, hoc est, non unum haerens alteri, quod Sponius putabat, sed alterum altero sublimius. Cui usui destinatum fuerit parvum illud aedificium, cum templo coniunctum, exornatumque Caryatidibus, arte summa, ut templum universum, perfectis, non tradit Pausanias.

Transit Auctor ad celeberrima illa *Propylaea*, primum omnium a se agnita. Nam Sponius templum fuisse credebat; Fanellus cum plerisque armentarium Lycurgi; Wheelerus autem, quamvis idem coniectando adsecutus sit quod Noster, nihil tamen attulit quo sententiam suam firmaret. At Noster ex vestigiis quinque portarum, quas ibi adfuisse Harpocratio testis est; ex marmoris magnitudine, laudata a Pausania; denique ex duplici eoque elegantissimo acropodio, cui instituisse existimat statuas equestres Pausaniae commemoratas, probe colligit, esse has propylaeorum reliquias.

Hinc

Hinc deducimur ad *theatrum Bacchi* Athenis, cuius graduum magna pars arce fulcitur, more Graeco, a Romanis in splendidiorem mutato. Proxime illi visitur porticus Eumenis quasi umbra quaedam, deambulatio us et conciliis Philosophorum clari. Rupi arcis impellum est monumentum quoddam, tribus quadratis columnis constans, et in zophoro haec verba monstrans;

ΘΡΑΣΥΛΛΟΣ ΘΡΑΣΥΛΛΟΥ ΔΕΚΕΛΕΥΣ ΑΝΕΘΗΚΕΝ
 ΧΟΡΗΓΩΝ ΝΙΚΗΣΑΣ ΑΝΑΡΑΣΙΝ ΙΠΠΟΘΟΟΝΤΙΑΙ ΣΤΑΘΙ
 ΕΥΙΟΣ ΧΑΛΚΙΔΕΥΣ ΗΓΛΕΙ ΝΕΑΙΚΜΟΣ ΗΡΧΕΝ
 ΚΑΡΚΙΔΑΜΟΣ ΣΩΤΟΣ ΕΑΙΔΑΣΚΕΝ.

Ex his divinat *le Roy*, monumentum istud a Thrasylo, victore athletici certaminis, positum fuisse, impetrata nimirum illi venia, ut nomen suum, porro tribus, quae cum ipso vicisset, Archontis qui tum urbem regēbat, denique Poetae et Musici, qui se carminibus et modulationibus vel excitassent, vel praedicassent victorem, inscriberet. Eodem fere loco adparet hemicyclium excavatum ex quadrato marmore, et ad enclina succisum, quale *Vitruvius IX, 9.* Berosum Chaldaeum invenisse narrat.

Haec igitur sunt monumenta intra primos Athenarum cancellos, hoc est locum arcis, conspicua; quam peripheriam sicuti Tab. III. delineaverat Noster, ita nunc incrementa urbis et ambitum hodiernum ita describit Tabula IX, ut uno obtutu plurimum seculorum mutationes, v. c. profectas a Theseo, Themistocle, Hadriano, simul et monumenta extra arcis terminos collocata, conspicias. Quantum quisque horum urbis parentum ad eam amplificandam et roborandam contulerit, tradit Auctor recte; sed quis ea nesciat? Hodie prope mare habitationes nullae sunt, metu piratarum. Arx viginti tormentis bellicis, sed pretii nullius; militum vero numerosa manu defenditur. Incolarum 14. vel 15. millia sunt, quorum Turcae vix decimam partem efficiunt, neque tamen minus Graecos opprimunt. Horum sacra Archiepiscopus regit, Patriarchae Con-

Constantin. parens. Pontificiorum paucissimos illic re-
 rias; Iudaeos omnino nullos. Causam per iocum praeten-
 dit hanc incolae, intelligere Iudaeos, se illis in merca-
 tura facienda callidiores esse. Dialectus Atheniensium ad
 veterem Graecam propius accedit. Forma sunt plerum-
 que egregia, robusti et longaevi, quod ex coeli ingenio
 provenire videtur. Sed urbs tamen hodie incommode si-
 ta est, utpote Euro nunquam pervia. Etiam mellis usus,
 Hymettii praesertim illius, sanitatem incolarum adjuverit.
 Ceterum eos iugi impatientes esse, vel seditio A. 1754.
 ab his excitata ostendit.

Venimus ad longe clarissimum *Iovis Olympii* tem-
 plum, illud tot Principum et Architectorum celebratum
 a Scriptoribus opus, cuius ipsae ruinae admirationem ex-
 citant. Hae particulam duntaxat frontis, quae Adriano
 debetur, spectandam praebent, praecedentis murum, quo
 templi ambitus circumscribebatur, sistuntque columnas ge-
 neris Corinthiaci eximias. Male autem Sponius quatuor
 stadia peripheriae, quae traduntur a Pausania, de interio-
 re ambitu cellas, non de muro, quod debebat, cepit.
 At huius templi reliquiae hodie locum ministrant Turcis,
 in quo proventus hortorum publice vendant, suntque in
 parte muri superiore vites ita plantatae, ut earum palmi-
 tes arctius iungantur, aestumque solis a transeuntibus ar-
 ceant.

Antiquissimum, quod adhuc superat Athenis, monu-
 mentum, sine dubio est *templum Thesei*, quod incolu-
 me ad nostram aetatem pervenit. Hoc quidem Cimón, in-
 ventis in Scyro insula ossibus Thesei, et Athenas depor-
 tatis, honori illius dicavit, decimo post pugnam Salami-
 niam anno. Superfunt hodieque in exterioribus templi
 partibus sculpturae plurimae, quibus egregia herois illius
 facta proponuntur. Ex his illas, quas temporum iniuria
 truncatas ad nos transmisit, eas item quas Pausanias com-
 memorat, praebentes certamen Atheniensium cum Ama-
 zonibus, et Centaurorum cum Lapithis, quamvis mutilas

et ipsas, sed operis ingeniosi exempla, Tabula VI. Partis posterioris protulit Auctor.

In vicinia huius templi supersunt ruinae quaedam *Odei*, cantilenarii illius, Periclis non solum iussu, sed etiam arte extructi, aptissime quidem ad sonos musicos percipiendos. Ipse certaminum musicorum in Panathenaeis illic instituendorum rector nominatus est, primusque praemia distribuit Musicis. Erat autem Odeum hac pulchritudine spectabile, ut non videatur nihil contulisse ad laudandum ob exornatas splendide Athenas Periclem. In obsidione urbis Syllana primum vitiatum est, restitutum postea ab Ariobarzane Philopatore, quod evictum dedit *Belletius*, Commentariorum Acad. Reg. Inscript. Tomo XXIII. Situm est medium inter arcem et mare, in colle Piraceum respiciente, conspicua ad dextram rupe, Areopagi sede nobilissima.

Succedit monumentum parvum, quod *Laternam Demosthenis* adpellant. Persuaserunt enim sibi Athenarum incolae, esse hunc eundem locum, in quem se recepit Demosthenes, male habitus a populo ob elocutionis asperitatem. Sed multa sunt cum hac opinione pugnantia. Interiora monumenti altiora sunt ipsa platea, cum tamen satis constet, secessum Demosthenis fuisse subterraneum; deinde vix quinque pedes latum. Maxime vero adversatur Inscriptio, referens ortum aedificii ad primos regni Alexandri M. annos, nimirum ad annum II. Olympiadis CXL quo tempore Demosthenes, summa iam eloquentiae laude florens; Athenis discessit. Atque eadem Inscriptio, est autem haec, impressa fronti epistylii,

ΑΤΕΙΚΡΑΤΗΣ ΑΤΕΙΘΕΙΑΟΥ. ΚΙΚΤΝΝΕΤΕ ΕΧΟΡΗΓΕΙ
ΑΧΑΜΑΝΤΙΣ ΠΑΙΔΩΝ ΕΝΙΚΑ ΘΕΩΝ ΗΤΑΕΙ
ΑΙΣΙΑΔΗΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΕΔΙΔΑΣΚΕΝ ΕΥΑΙΝΕΤΟΣ ΗΡΧΕ

docere videtur, monumentum hoc athletarum e tribu Achamantide victorum honori fuisse dicatum, et consecratum Herculis nomine. Hodie tegitur fere ignobili domo, quae

quae Capucinis hospitium praebet. Ceterum eadem in tabula; quae hanc Laternam ostendit, adiunxit Auctor saltationis quoddam graecae genus, quod ipse spectavit, creditque derivatum esse ex eo, cuius auctor existit Theseus, labyrinthi sinus illo exprimeas: frequentabatur autem potissimum Delo in insula, *Gruis* nomine celebratum. Albanorum, pauperum ex Graeciae insulis, vestitum proxime accedere putat ad eum, quem gestaverint olim Graeci heroes. Feminas autem eorum aliquanto locupletiores, narrat, appensis corpori numis aureis et argenteis in ornamentum uti; quod ipsum sit moris antiquissimi.

Inde convertit se ad turrinam illam marmoream octogonam, Andronici Cyrrethensis opus, descriptum a *Vitruvio* I; 6. quam possis *Turrinam Ventorum* dicere. Huius nos Scriptoris verba non repetimus; sed illud, omissum ab eo, observatum a Nostro, addimus, in turri hac, status ventorum octo diversos indicante; adparere vestigia divisi a Graecis *Schematis* in partes XXIV. Totidem enim frustra marmorea, magnitudine inter se simillima, tegunt turrinam; totidem insuper capita exacte marmorum horum lateribus extremis respondent. Deinde horologii etiam vicem praestabat Atheniensibus haec turris; imo curaverat architectus, ut octo ventorum imagines, figura et adiunctis suis symbolicis, venti cuiusque naturam declararent. Architectonicae tamen turris rationes laude parum dignae sunt. Dicit hic quoque Auctor de stulta quadam monachorum Turcicorum secta, qui torquendo se in gyrum ad sonos fistulae, omnem rerum circumstantium sensum amittunt, atque tum demum opinantur sibi communionem cum divino numine patere.

Athenis relictis, divertit A. ad promontorium *Suntum*, ex quo prominentes XVII. Columnae templi Minervae, nomen illi recentiore aetate fecerunt promontorii columnarum, *le Cap-Colonne*. Templum ipsum ad Atheniensibus illis Minervae et Thesei templis parum differt, eademque forte cum illis aetate constructum est. Quae res dedi-

quando illi occasionem dederit, ignoramus; nisi velis con-
 lecturam ducere ex argumento operis anaglypticæ circa
 ruinas illius reperti, quod feminam sistit sedentem cum in-
 sante, levantes ambo brachium, respicientesque cum hor-
 rore quodam præcipitantem se de alta rupe hominem
 nudum.

Iam portus Athenarum diligentius describit *le Roy*,
 præmissa generali situs illorum tabula, deinde subiunctis
 specialibus. *Phalereus* quidem, antiquissimus eorum, ho-
 die duntaxat *Porto* dicitur, neque amplius nisi naviculis
 portandis satis profundus est. Quæ autem *Pausanias* tra-
 dit, in littore eius diis ignotis consecrata fuisse altaria, ea
 non diversa fuisse autumat *Noster* a cultu dei ignoti, quem
S. Paulus exprobravit Atheniensibus. Sed hic portus cum
 longe minor esset quam potentia urbis postulare, *The-*
mistocles Piræum condidit, eumque triplicem. Iuxta spa-
 tiosissimum ex his videtur sibi Auctor *Themistoclis* et *Ci-*
monis sepulchra, ex indiciis duarum turrium caducarum, re-
 perisse. Contra, dubium pronunciat esse, quod referant
Venetæ, duos illos leones marmoreos, qui ante portam
 armamentarii sui visuntur, ex aditu *Piræel* esse translatos.
Munychius portus homonymon vicum adiunctum habet,
 eiusque situ opportuno facile olim contra Atheniensium
 ipsorum impetum defensus est.

A pagina tandem 32. ea denique tractat Auctor mo-
 numenta Athenarum, quæ imperantibus urbi Romanis
 aedificata sunt. In his reliqua antiquitate vincit *Templum*
Augusti; prostylon ne fuerit, an amphiprostylon, definiri
 nequit. Satis autem patet, Athenienses tum peritiores
 fuisse adulandi, (nam Dei nomen tribuunt Augusto in In-
 scriptiõne,) quam Architecturæ. Hoc templum ætate
 sequitur monumentum illud, quod *Cato Iulio Antiocho Phi-*
loppappo positum est, in colle dicto *Musæum*, a poeta ce-
 lebris, qui versus illic suos cantabat; ibidemque mortuus,
 et, si fides habenda *Pausaniæ*, sepultus est; quod tamen
 postremum, Inscriptio apud *Sponium*, ad *Phalereum* por-
 tum

tum refert. Fuit autem Philopappus, quod docet Inscriptio monumenti latina, COS. FRATER ARVALIS, et SVLLECTVS INTER PRAETORIOS ab Imperatore Traiano, cuius adeo, vel ipsius Philopappi, triumphus quidam honestatus hoc monumento videtur. Locus, in quo collocatum fuit, celsior est, atque hinc olim saepius coercendae urbis parti inservit.

Sed ut constaret inter posteros, qui fuerint fines Athenarum antiquiores, quem postea illis ambitum dederit Hadrianus, conditum est monumentum illud, quod hodie *Aracum Thesei* adpellant, cuius tamen herois aetati vel architecturae in eo servatae rationes videntur repugnare. Leguntur autem in ea fronte, quae veterem urbem spectat, haec verba:

ΑΙ Δ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΙ ΘΗΣΕΩΣ Η ΠΙΡΙΝ ΠΟΛΙΣ

h. e. *Haec sunt Athenae, Thesei primum urbs. Opposita frons haec habet:*

ΑΙ Δ ΕΙΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥ ΚΟΥΧΙ ΘΗΣΕΩΣ ΠΟΛΙΣ

h. e. *Haec est Hadriani urbs, non Thesei. Ad sinistram huius arcus Dianae Agroterae templum spectatur, simplicis illud artificii, nonnulla tamen musivi operis pulchra ostentans exempla; nunc Graecae Ecclesiae sacris, atque adeo Petro Crucifixo, dicatum est.*

Etiam celeberrimi illius *Panthei Hadriani* exstant reliquiae, quae, quam vere magnificentiam eius praedicaverit Pausanias, satis declarant. Male Sponius, Whelerusque, columnas superstites ad porticum sex ordinum, quorum quisque XX. columnis fuerit absolutus, referunt, atque ita efficiunt CXX; illas columnas marmoris Phrygii, quas maxime eminuisse in hoc templo Pausanias auctor est. Nam eas ipsius Panthei partem fuisse, ex positu imprimis illarum evincit Auctor, Parte Operis Secunda. Porticus vero templi videtur interior fuisse, ut in illo Iovis Olympii, ad cuius similitudinem hoc Partheon ea quoque in re accessisse putat Noster, ut amplissimo circumsundi spatio clauderet

deret illud murus, quo tanto angustiorē adspecto esset. Hoc eodem consilio metienda est columnarum altitudo ingens: quarum propterea capitula propius intueri datum non fuit Auctori.

Stadii Atheniensis, quod totum ex marmore albo constructi fecerat suis impensis Herodes Atticus, misella hodie facies est, quamvis forma illius universa dignosci adhuc possit. Inde autem cum Anchesimum montem ascendisset le Roy, fruiturus ibi laetissimo circumfusae regionis spectaculo, ad radices montis contemplatus est monumentum generis Ionici, cui inscripta verba docent, *Aquaeductum* eo loco ab *Hadriano* coeptum, consummatum fuisse et dedicatum ab *Antonino* filio. Manca ibi legitur Inscriptio; sed supplevit eam Auctor ex Codice quodam Bibliothecae Barberinae Romae, indidemque speciem monumenti, qualis ante Sponii tempora fuit, proposuit. Codex, quem diximus, *Juliani Giamberti de S. Gallo* nomen praefert, et annum 1464. describit etiam alia Athenarum monumenta, sed ea minus accurate.

Nunc tandem, missis omnino *Athenis*, pedem ulterius per Graeciam proferamus. *Spartam* enim potissimum, tum et aliarum in transitu urbium, reliquias sibi spectandas duxerat Auctor. Itaque munitus armis et comitibus adversus latrones vicina Spartaee colentes, septentrionem versus profectus est per silvam olivarum, Athenas fere circumdantem. Illic clarissima *Platonis Academia* erat, nullis illius hodie vestigiis reperiendis *). Inde *Pierodaphnis* montis, (hoc ei Graeci recentiores a lauro amara nomen fecerunt,) partem sinistram transgressus, pervenit *Eleusin*, nunc *Lessine* dicunt. In plurimis eximiorum per hanc urbem, (sed pagum iam rectius vocaveris,) templorum ruinis, agnovit etiam *Ceresis* illud decantatum. Quod quam-

vis

*) Locum *Ciceronis* de *Academia*, (de *Finib. B. et Mal. V. 1.*) vitiose exscriptum pag. 38. recte iam alii viderunt legendum esse hoc modo: *cum autem venissemus in Academiae non sine causa nobilitata spatia.*

vis tam male habitum sit, ut adumbrari ab Auctore delineando non potuerit, tamen abunde pulchras splendoris pristini reliquias conservavit; in his superiorem ex statua deae partem. Ceterum, templum hoc ex antiquissimis Graeciae esse constat; planities autem urbi adiacens hodie quoque, velut olim, fertilissima est omnis Atticae regio. Mox *Megaram* venit Noster, et ipsam nunc vilissimo habitu, neque ullo monumento antiquo spectabilem. Inscriptiones tamen permultas habet, quarum plenissimam collectionem instituit *Furmontius* maior, repositam post fata illius in Bibliotheca Regis Christianissimi.

Hinc, transcendis *Schronis saxis*, *Corinthum* adiit. Ibi ex tanto monumentorum praestantissimorum numero unum superest templum, idemque ea columnarum crassitie et soliditate, ut ad ultimam posteritatem pertingere videatur posse. Brevitas columnarum, quae superant XIV, constructio templi universi ex lapide, aliaeque aedificati illius rationes, hoc unum probant, esse illud longe antiquissimum. Corinthus ipsa tantopere vastata est, ut ex situ templi nulla de auctore et ortu eius coniectura fieri possit. Hodie urbs illa vix D. domus, easque dispersas, complectitur.

Posthaec *Spartam* concessit Noster. Transcundae illi ante fuerunt ruinae urbis *Cleonae*, et fauces quaedam, quarum latus dextrum ducit ad Silvam Nemeam, in qua dicuntur columnae sex egregiae conspici, pars illae forsitan templi Iovis Nemeaei. Delatus in campos Argolicos, intellexit, hanc esse eorum magnitudinem et fertilitatem, ut mirum non sit, primas, quae ex Aegypto in Graeciam venerint colonias, sedem in illis fixisse. Vidit et adiacentem prope *Naupliam* (*Napoli di Romania*), urbem munitissimam vel Venetarum antiquiore opera, sed nullo monumento veteri insignem. Spartam tendens, apprehendit Turcas duos nobiliores vinum bibere, secutos in eo proverbium vulgare dialecto Francica: *Turc sine mange porc et beve vine*. Transcens postea montibus altissimis, qui
undi

undique, si a maritimo latere discedas, Spartam circumdant, accessit ad urbis huius ruinas. Descendens autem de monte Thornace, et trajecto Eurota, dextram versus petens, Mistram venit, rudibus illis, quae diximus, sinistrorsum relictis. Unde emendanda est *Furmontii* in Comment. Acad. Inscript. T. VII. Part. Histor. pag. 357. narratio, tradentis, se Mistra egressum traiecisse Eurotam, itaque Spartam pervenisse. Nam quem ille Eurotam dicit, *Cnacion* est veteri nomine, hodierno *Triti*, rivulus exilis, ad occasum urbis situs, cum Eurotas orientalem huius plagam occupet. Demonstrat vero Auctor, suam situs Spartae descriptionem apprime convenire cum Polybiana illa relatione de duplici proelio prope hanc urbem inito a Philippo, ex quibus ambobus victor discessit.

Monumentorum Spartae superstium, alia vitata tantopere sunt, ut dignosci quidem qualia fuerint, neque tamen delineari possint, eademque artificium mediocrem ostendunt; alia non prorsus ruinam passa sunt, digna quorum mentio nonnulla iniiciatur. Haec sunt fere Theatrum et Dromos. Ea postremis tabulis Partis Prioris, h. e. XXVII. et XXVIII. videntur. Theatrum quidem in aedificiis Spartae pulcherrimum fuisse constat. Non est autem dissimile illi, quod Baccho dicaverant Athenienses. Hoc in theatro illustre illud animi imperterriti documentum edidit Lacedaemonii, audita pugnae Leuctricae calamitate. Visus est sibi Noster reliquias sepulchri Paulanae eodem in loco invenisse. Columnam autem ibidem constitutam, in qua inscripta erant eorum, qui ad Thermopylas occubuerant, nomina, eam templum Mistranum tenere hodie videri possit. Neque Brasidae cenotaphium, eodem in theatro positum, omnino perit. Dromos, seu stadium, in quo decurrebatur, plures adhuc servat Inscriptiones, eorum in honorem, qui palmam cursus tulerunt. Eas a Furmontio collectas Bibliotheca regia custodit. Obtulere se postea Auctori *Amyclae*, aliaque celebria circa Spartam loca. Huius autem urbis rudera, corruptis a Turcis aquae ductibus, inculta

nculta plane iacent, atque eius in locum proxima successit *Misira*, quam decem hominum millia, Graeci fere, habitant. Lustrata denique omni hac regione, Athenas revertit le Roy, atque inde in Italiam.

Claudit hanc priorem operis Partem Dissertatio, ab Auctore in confessu Academiae Scientiarum Parisinae A. 1757. lecta; de longitudine pedis Graeci, et de peripheria terrae magnitudine ex sententia veterum. Nondum nobis ea felicitas in definiendo pede Graeco contigit, quae in Romano, cuius longitudinem Lucas Paetus extra controversiam posuit. Nam de pyramide illa Aegypti maxima, quae hodie quoque constituendo pedi graeco inferire possit, varia est et discrepans veterum narratio, Herodoto basi eius 800. pedes, aliis plures vel pauciores, tribuentibus. Itaque longe certiore explorandae mensurae illius Graecae rationem Noster proponit, non intentatam sponio. Templum Minervae, Athenis, *ἑκατὸμπεδον* dictum fuisse a pedum numero, vulgatum est. Quod cum non minore accuratione, quam magnificentia, constructum fuerit a populo Graeciae doctissimo, non dubitat Noster, pedis in eo observati modulum, quamvis Atheniensem duntaxat, in universum tamen Graecum adpellare. Docet igitur, pedes illos centum de latitudine templi exteriori capiendos esse, quam expertus est esse 94. ped. 10. poll. Parisiensium; adeoque *longitudinem pedis Graeci esse 11. poll. 4. lin. 5 1/2 punct. pedis Francogallici.* Id ipsum confirmat egregie, primum ostendendo, hanc a se propositam longitudinem conspirare cum ea mensura basis Pyramidis Aegyptiacae, quae sit partim inter veterum, partim inter recentiorum rationes media; deinde eundem modulum consentire veterum scito, qui pedis Graeci ad Romanum proportionem statuunt 25 : 24. Mox in eo est Auctor, ut evincat, 180000. illa stadia, quibus *περὶ Περίαν* terrae absolvi credebant veteres, Aegyptia esse, non Graeca, adeoque omnium, quibus veteres utebantur, maxima. Quod si re-

cēperis, non maiorem hanc inter et Cassinianam ambitus terrae definitionem deprehendēs diversitatem, quam

In limine Partis posterioris legitur Disquisitio de indole principiorum architecturae civilis, quam sibi instituentem Auctor existimavit, ut caveret, ne vel contentis regulis ingenio tantum suo obedirent Architecti, vel, quod est oppositum huic vitium, exemplis veterum servili imitatione adhaerent. Horum autem architectonicēs principiorum tres classes facit: primam eorum, quae reiici a nemine sano possunt, suntque adeo axiomata; alteram illorum, quae ingeniosiores populi unanimes amplexi sunt; tertiam regularum, quae quibusdam solum gentibus placere, quod essent ex harum coelo, moribus, materia aedificandi, petita. Haec genera, maximeque posteriora duo, ita persequitur, ut clarissime una ante alias eluceat principiorum a Graecis architectis delectōrum praestantia. Describeremus inde plura, nisi longius iam in Opere hoc morari nos sentiremus.

Sed princeps dos huius Partis ista est, ut, examinatis superioribus illis monumentis ad regulas architectonicas, pateat habitus diversorum aedificandi generum ad se invicem, et ad monumenta Romana, deinde, quas mutationes Graeca illa genera subierint, appareat. Itaque accurata hic dimensio aedificiorum, Parte priore enarratorum, et partis cuiusque illorum descriptio, relatis singulis ad genus suum, cernitur. Ubi quidem maxime memoranda sunt, quae pag. 19. de genere Caryatidum observantur, ex unico quod superest illius exemplo in templo Erechthei. Praeterea de generum ipsorum initiis et progressibus eleganter et copiose, saepius et apte ad illustrandum Vitruvium, corrigendumque interpretem eius Perraltum, disputatur. Sed nihil attinet, paucula ex his observationibus decerpere. Nam libentius universas legent, comparatis, quibus carere non possunt, delineationibus, architecturae studiosi.

Lau-

Laudandi vero Auctoris non hunc demum locum capiemus, cum videamur eum satis ipsa recensione continuate laudasse. Scribendi genere puro utitur, neque ineleganti, imprimisque ad amoenitatem argumentis conciliandam idoneo. Requirant forsitan iure nonnulli Latinam potius sermonem in huius ingenii opere, quam Francogallicum. Nam illa perspicuae et concinnae narrationis lumina, quibus quasi illustrari aeternae Graecae Romanaeque antiquitatis monumenta debent, unde nisi a Latinis litteris expectanda sunt? Sed tamen cum Architecto artis suae inter paucos peritissimo, Graecorumque et Romanorum librorum minime ignaro, non agemus severius. Confidimus certe, hos eius Commentarios non leviter commendaturos cum lectoribus omnibus, tum popularibus imprimis ipsius, doctae antiquitatis studium, quod horum hodie pars admodum tenuis, Francogallos volumus, accurate et sapienter tractare nobis quidem videtur. Est autem opus omne non solum charta et litterarum formis, sed lineis etiam ab Auctore ductis, dein beneficio laminarum aenearum expressis, adeo nitidum et comitum, vix ut illi pulchrici quaedam species tribui potuerit.

*DE CAUSSA FRIGORIS TERRESTRIS QUAERENDA
in Caelo frigido. Auctore IO. HENRICO
WINCKLERO, Physices Prof. Lipsiensis.*

Calorem, positum in certo motu igniculorum, quos calida continent, minui novimus, si vel igniculi isti ex corpore discedant, vel motus eorum desinat. Conclave calore privatur, collectis ex camino igniculis abeuntibus per apertas fores. Percussu obliquo candefacti ferri calor remittit, cessante malleo. Non aufugiunt igniculi. Repetitis enim ictibus mallei ferrum recandescit. In exploranda igitur causa frigoris, quod in aere nostro generari sentimus, anquirendum est, hisne duobus modis refriger-

frigeretur aer, iique sufficiant excitando frigori vehementiori, quod interdum praeter ordinem nascitur?

Radii solares calefaciunt aerem nostrum pulsu, quo clientur igniculi hospitantes in vaporibus et materiis, quibus aer repletus est. Excitatus hic calor itaque decrescit cum remissione pulsuum solarium, qua fit, ut igniculi requiescant a motu. Oriundi ex calidioribus regionibus venti advehunt igniculos, qui, quando diffugiunt in loca minus calida, vim facti caloris secum auferunt. Nivales et glaciales particulae, materiaeque salinae, a Borea et Aquilone advectae ex aere, per quem disperguntur, in se recipiunt igniculos, utpote qui continue in loca nituntur, in quibus certa est igniculorum vacuitas. Itaque frigus oriri patet in aere nostro tum intermisso impetu solari, quo cieantur igniculi, tum his aufugientibus in data loca vacua.

Sed quaeritur de spatio, ubi aperiantur loca ista, in quae ingrediantur ex Atmosphaera nostra terraeque superficie et crusta igniculi tanta copia, ut extraordinarium frigus interdum existat? Percurramus cogitatione singularia, quae in frigore extraordinario attentos reddunt observatores explorandi studio occupatos. Non eadem vis est frigoris quotannis eodem tempore, in eadem Zona, eodemque climate. Inopinato accidit, ut existat frigus saeviens in locum, qui eodem anni tempore superioribus annis ab eiusmodi inclementia caeli immunis fuit. Superiore anno 1759. vergente Novembri, per tres dies Lipsiam afflixit aere frigus, quod, facta intermissione quatuordecim dierum, circa medium Decembrem rediit auctum maiori impetu, qui frigus, quod A. 1758, 1757, 1756. et 1755. in Thermometro Delisliano hora matutina octava notavi, compluribus gradibus superavit, quos subiecta tabula exhibet.

			An.		
	1759	1758	1757	1756	
Nov.	gr.	gr.			
23	168	148	145½	153	vacat
24	168½	154½	148	153	vacat
25	166½	151	144	153	vacat
Dec.					
12	166½	vacat	148	159	142½
13	169½	vacat	151½	158	146
14	168½	152	151	157½	146
15	168½	155	147½	153	148½
16	163	145	148	151½	149½
h.8. 17	170½	146½	149½	148	Pluvia
h.8½.—	172½				
18	176½	146	150	148	147.

Fieri solet, quod usu cognitum in Scriptiuncula de Caelo frigidō indicavi, ut hieme, cum per diem caelo sereno frigoris modum temperavit Sol, post eius discessum statim ingruat gelu acutum, licet ex regione frigidiori oriundus ventus, quem index significat, admōdum leniter spiret, Boreas, Aquilo, et Subsolanus, frigus afferre dicuntur, Quod vero non aequē vehemens est singulis annis, eodem mense, eodemque die. Ita die 12. et 13. Decembris, anni praeteriti, Subsolanus flavit. Idem spiravit A. 1756. iisdem diebus Decembris. Et hoc anno atque anno 1758. die 14. Decembris Boreas agitavit aerem. Sed observati frigoris gradus multum inter se differunt. Non solum diebus hiemalibus nonnunquam extraordinarium frigus impetum facit in nostrum aerem, sed in ipsa aestate interdum diebus fervidis, spirante Favonio, cuius flatu vim frigoris hiemalis depelli novimus, conglaciato imbri grando gignitur.

Quam causam esse putemus tum, cum grandinat, in aere, quae cohibeat efficientiam radiorum solarium, efficiat-

ficiatque hoc, ut ex humoribus natisque guttulis pluviis egrediatur tanta copia igniculorum, ut grana glacialia decendant? Nubi pluviae subiectus aer, cum caleat, haud praebet loca, in quae ex nascentibus guttulis demigreat igniculi. Favonius appellit aerem ita plenum igniculis, ut desint loca, in quae tranſcant igniculi guttularum. Similiter hac capacitate caret aer quietus, qui nubi pluviae ex reliquis plagis adiacet. Itaque ſequi videtur, ut aut in aerem, in quo guttae pluviae glaciuntur, ex locis superioribus materiae frigidae demittantur, aut locorum superiorum Atmosphaerae is ſit ſtatus, ut igniculis guttularum adſenſus pateat. Utroque modo planum eſt, rationem frigoris, quo guttulae pluviae in glaciem vertuntur, repetendam eſſe ex Caelo frigido.

Inquiramus nunc in cauſam frigoris vehementioris ſubito naſcentis poſt Solis occaſum, ſereno placidoque caelo, flante tamen vento frigido. Deſerunt radii ſolares agitare igniculos Atmosphaerae, in qua frigus ingraveſcit. Sed haec remiſſio, quanquam eſt cauſa decreſcentis caloris, tamen, cum annis ſuperioribus, iisdem diebus, quibus Sol verſatus eſt in eodem loco Eclipticae, et quibus ex eadem plaga caeli ſereni et quieti ſpiravit ventus, aequae acutum frigus non effecerit, haberi non poteſt pro ſola et unica cauſa eius, quod in iſto frigore extraordinarium eſt atque praevaleſcentium.

Non eſt quod exiſtememus, oriri frigoris huius vim ex hoc, quod derepente vacuefacta ſint in cruſta terrae loca certa, in quae igniculi ex Atmosphaera irruant. Evacuari haud poſſent loca iſta, niſi iis iſtis inſidentes igniculi commigrarent inde in loca terrae interiora. Hoc vero eſſe ingenium terrae, ut, qui ſuperficiem eius atque cruſtam complent, igniculis certis temporibus introrſum commeant, ex eo, quod de fundo marium et fluminum et terrae cavernis compertum habemus, colligi non poteſt. In ſodinis metallicis nihil deprehenſum fuit, ex quo intelligatur, abire igniculos in loca interiora. Sub Pariſino Obſervatorio

rio, in hypogeis, liquor in thermometro aestate et hieme eundem ferè gradum servat. In fundo marium et fluminum aqua non concrevit glaciè. Quòd tamen sine dubio fieret, si ex superficie et crusta terrae, cui maria et flumina incumbunt, in spatia terrae intestina igniculi se recipe- rent eo tempore, quo frigus acutum Atmosphaeram occupat.

Itaque frigoris acrioris origo in Caelo frigido quae- renda esse videtur. Ab oriente et septentrionibus spiran- tes venti afferunt quidem id, quod aerem nostrum calore privet. Sed quaeritur, quid hoc sit? Positum esse dicitur in particulis nivalibus, materiisque salinis, quas apportent venti isti. At vèro cur accidit nonnunquam, ut, radiis so- laribus temperato frigore, aerem serenum nec turbatum statu Subsolani post Solis occasum e vestigio penetret fri- gus horribile? Simile observarunt Galli, *Bouguer* et de *la Condamine*, cum Hispano *Antonio de Ulloa*, in montibus Americanis, quorum catenam *Cordelière* nominant. In iis nivium superficiem altioreni nubibus, affectam per diem radiis solaribus, liquefcere viderunt, eandemque liquefa- ctam gelari statim post obitum Solis. Hanc efficientiam frigoris ex ipso Caelo frigido prodire, neminem dubitatu- rum esse arbitròr, qui cognita habeat, quae Galli de mon- tibus illis et campis, ab urbe Quito ad Meridiem et Septen- trionem excurrentibus, commemorarunt. In hisce campis perpetuum ver est, et ita temperatus calor, ut in Ther- mometro Reaumuriano liquorem ad 13. et 14. gradum su- pra punctum glaciale haerere perpetuo viderint. Ipsi ve- rò montes ignibus abundant, qui perenni impetu agitan- tur, et frequentèr furèntes flammæ et saxeas ignitasque moles eructant. Quo more ipse *Pichincha* olim saevit. Quidni igitur Caelo frigido tribuamus vim, qua apud nos interdum existat frigus subitanèum atque acerbum in aere sereno, orbato viribus Solis? Sentimus interdum hieme pe- netrabile frigus, adiunctum spiranti Subsolano, qui idem annis superioribus, die quo Sol in eodem loco Eclipticae fuit,

fuit, coniunctus fuit cum frigore mitiori. Facilis esse videtur explicatio quaestionis de causa huius discriminis, si Subsolani et reliquorum ventorum refrigerantium flatu modo maiorem, modo minorem copiam, materiarum frigidarum in aerem nostrum inferri ponamus. Sed qualia esse autem frigida illa corpuscula, quae Subsolanus importet? Num salina? Unde liquet, ex terris illis, quas peragravit, seiungi tantam salinarum partium copiam, quanta opus foret ad excitandum frigus, quo Hungaria, Polonia, Germania, aliaeque terrae cohörrescant? Glacies et nives, quibus Polo Arctico vicinae regiones abundant, satis forsitan materiarum suppeditent, quibus Aquilo et Boreas referciant Atmosphaeram nostram. Sed unde nascitur frigus illud septentrionale, quod adeo praevalet vi ad generandas nives, et congelandas aquas? Nonne tandem in Caelo frigidus, quod terras polares tantum non attingit, quaerenda esse videatur prima causa frigoris terrestris?

Haec vero cogitatio affert novam quaestionem, de ratione, qua Caelum frigidum Atmosphaerae terrestri frigus inducat? praebeatne tantum vias, per quas igniculi Atmosphaerae inmixti diffundantur; an ex eo descendant materiae, quae mixtae cum Atmosphaera coerceant igniculorum potentiam? Quae quidem disquisitio in tanta est difficultate, ut tractanda sit in descriptione separata.

Des Herodotus IX. Bücher,

i. e.

HERODOTI HISTORIARUM LIBRI IX. E. GRAECO
in vernaculum sermonem translata a IO.
EUSTACHIO GOLDHAGEN, Schol.
Magdeburg. Rect.

Lemgoviae, in offic. Meyeria, Alph. 2. plag. 3. 1756.
 in 8vo.

Nuper

Nunc Thucidideae versionis mentionem fecimus, nunc Herodoteam indicabimus, quae, licet quod ad accuratam diligentiam et animadversiones attinet, illa longe inferior sit, superior tamen orationis elegantia nobis esse videtur. Atque haec virorum doctorum opera etsi non iniucunda nobis est, eamque et patriae nostrae honorificam esse, et civium commodis inservire, videmus; etiam tamen atque etiam videndum esse monemus, ne, si tali modo ignaviae hominum blandiamur, ipsa Graeca lingua, illa ingeniarum artium parens et alitrix, quae iam lacere plurimisque sordere videtur, extinguatur. Quam editionem Cl. *Goldhagen* secutus sit, non indicavit; atque hoc silentio et sibi et lectoribus non bene consuluit. Jacobi Gronovii vero editionem, quae ipsi fortasse magno adiumento esse poterat, se ignorasse videtur. Nam inter eos, quos Vir Cl. de Herodoto bene meritos esse commemorat, Gronovii nomen non occurrit. Ipse quidem ait se aliquoties Herodoti verba emendasse, et has in versione emendationes expressisse, sed nullum exemplum adferre voluit. Hoc suum consilium ut rigidioribus paululum iudicibus sit probaturus vehementer veremur, etsi cum bona sibi hoc modo defensionem paravisse non negamus. Nam, quoties non recte Herodoti verba intellexit et expressit, semper ostendenti haec peccata respondere poterit: ego hunc locum emendavi, atque ideo, diversam a vulgatis lectionem secutus, non aliter Graeca vertere potui. Verum nihil impedit, quo minus, quando versionem ab ipsa Herodoti oratione abhorre inveniimus, Nostrum peccasse, et male verba interpretatum esse, dicamus. Animadversiones Vir Cl. nullas adiecit; licet ipse aegre multis in locis lectorem illis carere fateatur. Addidit indicem, quo Mythologiae, antiquitatum, et Geographiae antiquae ignavis consulere studuit. Denique, cum orationis Herodoteae naturalis quaedam sit pulchritudo, quae, nullis pigmentis oblita, simplicitatem antiquissimorum temporum repleat, illud se operam dedisse dicit, ut hanc in versione pulchri-

pulchritudinem exprimeret, neque orationi Herodoti colores induceret, a quibus ipse abhorruit. Quomodo promissis his steterit Noster, deinceps videbimus. Nam, quia se magnam illis gratiam habiturum esse profitetur, qui accuratius hanc versionem examinent, *librum septimum* diligenter et sedulo excussimus. Secuti vero sumus editionem Francofurtensem, A. 1608. a Gothofr. Iungermano adornatam.

Cap. 2. ἴσαν γὰρ Δαρείω καὶ πρότερον ἢ βασιλεύσαι
 τρεῖς παῖδες — καὶ βασιλεύσαντι ἕτεροι τέσσαρες: hoc
 ultimum, posteaquam iam regno potitus fuerat, omis-
 sum est. At hoc verbo omnis illa controversia, inter liberos
 Darii orta, nititur. Cap. 6. τὴν τε ἔλασον ἐξηγεύμενος:
 nimium secure secutus est Noster latinum interpretem, qui
 vertit: *et ad expeditionem illam pertinentia recenset.* Ideo
 interpretatur; *und was sonst zu diesem Feldzuge gehoerte.*
 Non bene hoc. Potius: *commemorans traditionem exerci-
 tus in Graeciam,* vid. cap. 9. ζευξάς τὸν Ἑλλησπ. κ. λ. et
 praecedentia attende. Cap. 9. Ἴην τε τὴν Περσίδα ἀπο-
 δέχομεν τῷ Διὸς ἀδελφῷ οὐρανόθεν; — zeigen werden, dass
 nur die Luft das Reich Iupiters, Persien umgraenze. Pri-
 mum ambiguum est, utrum Persia, an aer, regnum Iovis di-
 catur; deinde aer regnum Iovis dici non potest; porro
 non commodus est sensus, *die Luft nur umgraenzet dies
 Land;* denique ἀποδέχομεν hic non pro ostendere, sed pro
 facere, efficere, reddere, sumendum est. Nos sic verti-
 mus; *und dem Persischen Reiche gleiche Graenzen mit dem
 Himmel des Iupiters verschaffen werden.* Simili sententia
 saepe Latini scriptores de imperio Romano usi sunt. Cap.
 10. ὅς τὰ τε ἄλλα λέγων ἐπίκειτο ἀρετὰ καὶ ἀληθείατα,
*indem du nicht nur insgemein — Parum eleganter et provi-
 de ita Mardonius cum rege loqueretur. Quin potius: in-
 dem du nicht nur andere vortreffliche — Ibid. ἐν ἐκείναις κα-
 τὰ γελᾶσαι ἡμῖν, nicht zugeben willst, dass die Ionier uns
 verlassen. Κατὰ γελᾶν nunquam significat deserere, sem-
 per irridere, ludibrio et contentui habere. Ibid. καὶ γὰρ
 δένδον*

δεῖ δὲ ἐν τῇ πρῆγμα, non bene vertit, denn es wære doch empfindlich — potius: Es wære unbillig, wenn wir andere, die uns nicht zuwieder gethan, bekrieger hätten, und uns doch an denen Griechen, welche uns beleidiget — Cap. 11. ἐπεὶ δὲ παρατέλλωμεν ἄλλω χρῆσθαι — wenn es aber gegen ander Gold gehalten wird: nam et Valla vertit: comparatum cum altero. Non satisfaciunt vero haec Graeco. Stephanus solus verum vidit. Ibid. δι' ὧν ἐσφάλησαν ἀνάξιος ἐωρτῶν, um deswillen sind einige gantz anders, als man es von ihrer Macht haette vermuthen sollen, zu Grunde gegangen. Locus hic est: — στρατός πολλός — διαφθίρεται — ἐπεὶ σφι ὁ θεὸς φρονήσας φόβον ἐμβάλη ἢ βροντῆν, δι' ὧν — Quid igitur est, quod intruserit Noster einige? aut ἀνάξιος ἐωρτῶν non verterit, auf eine ihnen ganz unanstaendige Art? Ibid. non exhaustit vim verborum εὐρημα εὐρημα, vertens, der hat seinen Zweck erlangt. Vertere debet, er ist durch einen blossen (s. blinden) Zufall glücklich, vid. infra cap. 149. Cap. 14. ὡς ὧν μεταδεδογμένω μὴ μὴ στρατεύεσθαι —: Weil ich also entschlossen bin, den Griechischen Krieg zu unternehmen. Nimis, ut saepius, hic Vir Cl. festinans, contrariam sententiam expressit. Cap. 17. ὡς εἶδεν, ἐμὲ ἐρῶν, οὐ εἶναι, τῇ σὴ εἰδῆτι τεκμαίρομενον, das es mich für dich ansehen, und dich also bloss an den Kleidern kennen sollte. Non opus hac περὶ φράσει. Melius sic: das es mich für dich ansehen, und solches aus deiner Kleidung schlüssen sollte. Ibid. μέχρι δὲ τῆς τῇ παρεούσῃ γνώμῃ χρῆσθαι, alsdenn will ich der vortragenen Meinung Beyfall geben. Unde haec interpretatio nata? Hercle! a Valla. Tuae sententiae acquiescam. Verte: bis dahin aber will ich auf der gegenwaertigen Meinung beharren. Cap. 29. κέκτησθε τὸ τε αὐτὸς τόπερ ἐκτῆσθε, ἐπίσασθε τε εἶναι αὐτὸ τοιοῦτος: Bleib du in dem Besitze dess. n, was du besitzt, und suche dich allezeit in dem Stande zu erhalten. Falso sensus est: und führe dich allezeit auf diese Art gegen uns auf. Nihil apertius, si sequentia attendas: Οὐ γὰρ τοι ταῦτα ποιεῖς -- μεταμελήσει. Cap. 30. omisit Noster in versione

ἥλιοσ δὲ σαδίων πέντε, ὡς μάλισσα. Cap. 37. οὐτ' ἐπὶ
 γεφύων ἐόντων, ἀιθρίας τε τοῖς μάλισσα, die Sonne wurde un-
 sichtbar nicht unter die Wolken, sondern bey vollkommen heller
 Luft. Potius sic: nicht bey trüben Welter. Cap. 38. ὅ
 δέσποτα. χρήσις ἀντι, κ. λ. est interrogative sumendum.
 Faciesne mihi illius copiam etc. Ibid. καὶ πηξίας τὰ νοέσις,
 νοσησις ἐπίσω, und thue, wenn du zurückkommst, was dir
 gefasllt. Vel ordo verborum Nostrum verum sensum do-
 cere poterat. Verte: wenn du deinen Anschlag ausgeföhret
 hast, so komme (glücklich) zurück. Cap. 41. εἶχον δὲ χρο-
 σίας ῥοιὰς καὶ οἱ εἰς τὴν γῆν τρέποντες τὰς λόγχας, καὶ
 μῆλα οἱ ἀγχισα —: Silberne trugen auch die, welche ihre
 Lanzen gegen die Erde kehrten, und güldne Aepfel, die dem
 Xerxes —. Error est manifestus. Cap. 46. τῷ εἰ παρὰ τῆ-
 σται πολλάκις καὶ ἐν ἀπαξ τεθνάσκει μᾶλλον βέλεσθαι,
 ἢ ζῆν: das er nicht einigemahl in solche Umstaende gerathen
 sollte, das er nicht lieber sterben als leben wollte. Quid sibi
 vult einigemahl? In Gracco est πολλάκις κ. εἰ. ἀ. παρὰ τῆ-
 σται est in mentem venire. Quare verte breviter: das er
 nicht vielmahl sich lieber den Tod als das Leben wünschen sollte.
 Cap. 49. ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν τὴν ἡπειρον, παρ' ἣν δὴ νο-
 μιζεσθαι: sondern dergleichen müsten sich allenthalben, wo du
 nur hinkommst, finden. Verte potius sic: sondern dergleichen
 (Hafen) müsten um das ganze feste Land seyn, wo du hin-
 ziehest. Ibid. ὅσῳ ἐν προβάσει ἐκαστέρῳ, τὸ πρὸς αὐτῷ
 κλεπόμενος, je weiter du fortgehst, und niemals weist, was
 du noch vor dir hast. Nodum in scirpo quaerit Vir Clar.
 Cur non propriam et primam verborum vim admittamus,
 quam series orationis etiam postulare videtur? Ibid. ἐν πε-
 ξίῃ γὰρ ἐν εἰς ἀνθρώποισιν ἐδεμῆ πληθύνει: dean ein
 glücklicher Fortgang in allen Unternehmungen befriediget die
 Menschen niemals dergestalt, das sie nicht immer weiter fort-
 gehen wollten. Quae ambages, et quam praeter necessita-
 tem? Verte: die Menschen koennen des Glückes nicht satt wer-
 den. Cap. 52. τῶν ἀπεφηνάσθαι γνώμων σφάλλας κατὰ
 ταύτην δὴ μάλισσα: in keiner Sache betrügst du dich mehr.

Potius:

Potius: am meisten irrest du unter denen von dir vorgetragenen Meinungen, in dieser. Cap. 57. ἔπισω δὲ περὶ ἑωυτῶ τρέχων ἦξεν ἐς τὸν αὐτὸν χώρον, nachhero aber mit Furcht und Sorge in sein Land zurücklaufen. Omisit Noster ἴδω περὶ ἑωυτῶ, et τρέχων explicuit per currere. Verum ex simili locutione apud Herodotum, nescio in quo libro, τρέχειν περὶ ψυχῆς, hanc explicare poterat. Cap. 61. ubi Herodotus habitum et arma militum accuratissima diligentia commemorat, parum accuratum Nostrum fuisse videmus. Sic hic omisit; παρὰ τὸν δεξιὸν μηρὸν; in cap. 66. τόξα ἐπιχώρια expressit, non καλαμίνια, nec ibid. paullo post ἐπιχώρια. Cap. 82. κόσμον πλείστον παρείχοντο διὰ πάντων Πέρσων, die Perser hielten unter allen andern die beste Ordnung. Est quidem κόσμος idem quod εὐταξία, verum hoc loco significatio εὐταξίας nobis potior videtur. Statim Herodotus auri et argenti mentionem facit, et vid. quae in cap. 61. scripsit. Vertimus: sie machten den herrlichsten Aufzug. Cap. 83. ἐπὶ τῆσι κεφαλῆσι εἶχον ἔνιοι αὐτῶν καὶ χάλκεα καὶ σιδήρεα ἐξεληλαμένα ποιήματα, nur dass einige von ihnen Helme von Erz oder Eisenblech trugen. Non galeas indicare voluit Herodotus, quas cur κάλκεα ποιήματα appellaret? cur non potius, ut semper alias, dixisset κράνεα χάλκεα? Cap. 99. omisit Noster in versione συστρατευόμενον αὐτῶ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Cap. 108. Βησσοὶ δὲ τῶν Σατρώων εἰσι οἱ προφητεύοντες τῷ ἱεῖ: hic vel ipse Vir Cl. emendavit, vel aliorum emendationes secutus est. Nam, si vulgatam lectionem interpretari voluit, cur vertit? die Ausleger der Weissagung halten sich in einer Höhle in dem Tempel auf. Legit fortasse pro Βησσοί, βῆσσοι. Sed neque cur mutandum aliquid sit intelligimus. Cap. 115. εἰ καὶ ἄριστον προέβητό ὁμοίᾳ τῷ δείπνῳ παρασκευάζειν. Non cepit Noster sensum huius loci: nam non vertere debebat: wenn den Abderiten anbefohlen waere, für ihn eine eben solche Mittags- oder Abendmahlzeit zuzubereiten, sed: wenn ihnen anbefohlen würde, eine eben solche Mittags- als Abendmahlzeit zuzubereiten. Verum totius loci

acumen non intellexisse videtur. Nam praecedentia: καὶ τῶν λοιπῶν σφί ἀπαμύνει τῶν ἐπιετιῶν κακῶν τὰ ἡμέτερα, vertit; von dem bevorstehenden Uebel die Hälfte abzuwenden; sed sensus hic est: Gleichwie die Goetter gegeben, dasi Xerxes nur einmahl des Tages gegessen, so sollten sie auch von denen übrigen ihnen bevorstehenden Uebeln die Hälfte abwenden. Cap. 126. ἐπὶ τέτοιοι (nempe, qui aqua et terra tradita se Persae dederant,) οἱ Ἕλληνες ἑτάμον ὄρκιον, εἰ τῷ βαρβαρῶ πόλεμον ἀειρομένοι; Gegen iene machten die Griechen, welche sich mit dem Perser in ein Bündniß einliessen, ein Bündniß. Quid est male vertere si hoc non est? Ibid. ornist in versione: τὸ μὲν ὄρκιον ὡδε εἶχε τοῖς Ἕλλησι. Fate- mur, salva loci perspicuitate, haec ahesse posse. Sed cum Herodotus ita locutus, atque Vir Cl. se simplicitatem orationis Herodoteae esse expressurum professus sit, non erant omittenda. Cap. 127. Ἀλλὰ τῆτο ὄΥ διὰ ταύτην τὴν αἰτίην δοκέω γενέσθαι; aber das ist auch wohl um dieser Ur- sache willen geschehen. Gravis lapsus, ex nimia festinatione ortus. Cap. 129. ἔκ ἂν δόρασι συμβελένοισ ἡμῖν περὶ ἀν- τὴς μάχεσθαι, ἀλλὰ καὶ πελέκεσι. Videant et iudicent viri docti, an recte Noster interpretatus sit: so würdest du uns rathen Gut und Blut für dieselbe aufzusetzen. Cap. 135. Σοὶ δὲ τὸδ' αὐτίς ἔπος ἐρέω, ἀδάμαντι πελάσσεσ; doch sag ich dir dieses Wort, der du zu dem unbeweglichen naheist. Probe fecisti, ait ille apud poetam, incertior multo factus sum. Quid latinus interpres? immo peius: hoc tibi fabor responsum, adamantini propinquans. Iudicent alii, an recte coniciamus, talem esse huius versus sensum, qualis est illius, apud Homerum saepe occurrentis: Ἀλλ' ἐκ τοι ἐρέω, τὸ δὲ καὶ τετελέσθαι δίω. Cap. 137. τὸ ὄνομα μὲν ἐστὶν Θεμισσεύλης, παῖς δὲ Νεοκλέος ἐκαλέετο; Themistokles, der Sohn des Neokles. Non indicare hoc voluit Herodotus, qui, ut alias, tum dixisset: Θεμισσεύλης ὁ Νεοκλέος. Bene hoc iam monuit Stephanus contra Vallam, qui eodem modo, quo Noster, interpretatus est. Cap. 140. μεμφ- θεις τῶν στρατηγῶν τὴν γιῶμην; gab er denen Generalen ei-
nen

den Verweist. Primum non indicant hoc Graeca verba; deinde apparet e sequentibus contrarium: Xerxem haec audientem ad ducēs satellites misisse, qui iuberent, ut speculatores ad se mitterentur. Verte: *er war mit dem Entschlusse der Generale nicht zufrieden.* Cap. 145. καὶ ἐδεμήην νομιζειν πόλιν Ἀργεος Φιλωτέραν: und das ihm keine Freundschaft angenehmer sey, als die Freundschaft der Stadt Argos. Haec sententia non elicitor, sed extorquetur e Graeco, Verte: *das er von der Freundschaft keiner Stadt mehr überzeugt sey, als etc.* Cap. 146. εἰς τινὰ γνώμην περὶ αὐτῶν ἀποφασίσαι ἄλλην γε ἢ τήν — —: genug ich mache auch das bekannt, was —. Non satis accurate Vir Cl. verborum Graecorum vim secutus est, Cap. 147. ἐνὸς τῶν προγόνων, einer von seinen Nachkommen. Talia verbo indicasse sufficiat. Cap. 161. omissum est in versione ἐπὶ τοσούτω γὰρ λέγεται ἐλκύσαι τὴν σύρασον. Cap. 162. οὗτοι μὲν οὕτω διεκρούσαντο τὴν Ἑλλάδα, so hintergingen sie die Griechen. Nobis hanc significationem, pro fallere, nunquam occurrere meminimus, saepius vero pro repellere, lummoovere. Posses ita vertere: *Auf diese Art schafften sie sich die Griechen vom Halse, sive, hiermit fertigten sie die Griechen ab.* Cap. 164. omisit Noster θεῶν σφε ἐποτρύναντος. Cap. 165. dedit quidem ἄλλους ἀνθρώπους, sed neglexit καὶ μάλα Ἑλλήνας. Cap. 167. πέμπειν κατὰ Θύλασσαν περὶ στρατὸν φυλάξοντα τὴν ἐσβολὴν, zu Lande eine Armee nach Thessalien zu schicken, welche den Eingang am Meere bewahren sollte. Quomodo tandem fieri potuit, ut Vir Cl. in errorem induceretur, cum Herodotus statim addat: *ὡς δὲ συνελήθη ὁ στρατός, ἔπλεε δὲ Ἑυρίπε — ἀποβάς — τὰς νέας αὐτῶν καταλιπὼν — καὶ ἀπικέατο ἐς τὴν Τέμπεα ἐς τὴν ἐσβολὴν: et infra καταβάαντες ἐπὶ τὰς νέας.* Cap. 177. Πάμμων Σκυρίος, *Thémus der Skyrier.* Nunc nobis aliquot loca occurrunt, in quibus omisit Noster quaedam, quae in versione exprimeré debuit. Sic cap. 183. omisit γησέοντι περὶ Σηπιάδα: Cap. 193. κατ' αὐτὴν (ἕρτα) Τηχίς πεπύλωται: Cap. 201. οὗτοι

οὗτοι μὲν δὴ ἔγωγε διεγείωντο ποιήσαι: Cap. 207. Ἐπιδή-
 τῆς μὲν οὕτω ὑπερὸν τῶν ἄλλων. Cap. 212. Φεύγον-
 τες ἐπὶ τῆς ὑψέως τὸν κέρυμβον, ἐπιτάμμενοι ὡς ἐπὶ σφίρας
 ἀγνήθισαν ἀρχὴν: *su hen auf eine andre Höhe des Berges,*
in der gewissen Meinung, dass die F inde auf sie losgehen wür-
den. Non est in Græco *andre Höhe*, et ultima falso Vir
 Cl. intellexit. Non dixit Herodotus ἀγνήθισαν, sed ἀ-
 γνήθισαν. Cap. 216. Θεσπίες δὲ καὶ Θηβαῖοι κατέμειναν
 μέντοι παρὰ Λακεδαιμονίαισι: *Die Thespier und Lacædaemo-*
nier blieben allein bey den Spartanern. Verum hæc hæcenus,
 Nos quidem nescimus, casum incidimus in librum, ne-
 gligentius a Cl. Goldhagen habitum, an reliqui octo libri
 iisdem erroribus scateant. Sed si in his vertendis non
 maiorem diligentiam adhibuit, omnes intelligunt, non
 magnum huic labori prætium statuendum esse. Nam in
 hoc libro examinando eiusmodi peccata invenimus, ut ali-
 quoties vix oculis nostris fidem haberemus.

IO. DANIELIS SCHOEPFLINI, CONSIL. REG.
ac Franciæ Historiogr. Vindiciæ Typographicae.

Argentorati, apud Io. Gothofr. Bauer, 1760.
 plag. 22. quatern.

Cum maxima sit ad omnes vitæ partes utilitas typogra-
 phiæ, cui bonæ litteræ non ornamenti modo pluri-
 mum debent, sed salutem etiam ac vitam propemo-
 dum ipsam, non mirum videri debet, plurimos de inventore
 et inventionis loco acerrime disputasse. Verum in omni
 hac disputatione viros doctos non satis accurate praeludia,
 primitias, et perfectionem artis attendisse, eaque invicem
 a se distinxisse, Cel. Schoepflinus arbitratur: primos invento-
 res, originis veræ conscios, lucro tantum, non gloriæ
 intentos fuisse, plures per annos artem occultasse, illiusque
 perfectioribus occasionem dedisse inventionis gloriæ sibi
 tribuendi. Accedere ambiguum verbi typographiæ sen-
 sum,

sum, diversimodè explicatum et adhibitum: alios libros ex tabulis solidis expressos, typographiae accensuisse: alios veram typographiae indolem in matricibus collocasse: neglectum igitur definitionis valde *Gutenbergii* causae obfuisse, qui neque tabularum sculptarum, neque fusarum litterarum auctor fuerit. Denique *Gutenbergii* Argentorato Moguntiam reditum, *Gensfleischii* et *Gutenbergii* quasi diversorum permutationem, urbium, ubi *Gutenbergius* natus, et ubi artem invenisset, diversitatem, litterarum fusilium et sculptarum confusionem, valde incertas huius artis origines reddidisse. Cel. *Schoepflino* quidem semper suspecta fuerunt fundamenta, quibus innixi Alsatii Scriptores typographicas Argentorato primitias tribuerunt; eidemque valde mirum visum est, *Gutenbergio*, cui Europa hoc se beneficium debere profiteatur, *Mentelium* opponi; quem primarium typographiae Argentinensis artificem, non primum, existimavit. Tandem invenit Vir Cel. in turri quadam, cimelia Argentinensia custodiente, praeter omnem opinionem, codicem A. 1439. in quo publice perscripta sunt Acta Senatus, et nomina testium, eorumque testimonia, in lite *Gutenbergio* mota, dicta, consignata. Cum igitur omnis Argentinensium causa in solo *Gutenbergio* vertatur, illiusque vita Argentorati acta origines typographicas contineat, accuratam et doctam Vir Cel. historiam vitae *Gutenbergii* ex publicis documentis contexit.

Ioannes Gutenberg, ex equestri *Sorgenlochorum* genere ortus, et Moguntiae natus fuit. Mortuo patre, in re familiari mediocri constitutus, Argentoratum circa A. 1430. migravit, ibique, cum Argentinensibus sociis, artis typographicae primitias clanculum tractavit. Nam quoniam se, modicis opibus instructum, artem solum perficere non posse vidit, paravit sibi socios, qui se ope et pecunia adjuvarent. Inde vero nata fuit *Gutenbergio* lis illa, quae in chartis, a Cel. *Schoepflino* inventis et productis, perscripta est. Petierat *Andreas Drizehentus*, civis Argentinensis, a *Gu-*

tenbergio, familiari suo, ut se novarum artium, quibus tradendis ingenium exerceret, participem faceret. Non defuit hic amico, illumque artem lapides polendi docuit. Jam, cum idem *Drizchenius* certior fieret, *Gutenbergium* aliam societatem cum *Riffo*, Lichtenaviensi trans Rhenum iudice, societatem iniisse, in hanc quoque ut admitteretur postulavit. *Gutenbergius*, accepto 160. florenorum praemio, tam hunc, quam alium civem, *Andream Heilmannum*, recipit. Postea vero, cum frequentes hi *Gutenbergium* invisunt, alias praeterea illum artes nosse et exercere intelligunt, multisque precibus contendunt, ut se has artes doceat. Polliceantur socii, se 250. florenos, et 100, quidem parata pecunia, reliquos 150. certis temporibus, soluturos esse. Restant ex hac summa 85. floreni solvendi, cum *Andreas Drizchenius* moritur: huius frater, *Georgius*, in locum mortui fratris recipi cupiens, a sociis vero reiektus, *Gutenbergio* diem dicit. Senatus, cognita causa, et auditis testibus, decernit, ut, si *Gutenbergius* fidem pacti iureiurando asserat, et 85. istos florenos nondum sibi solutos esse demonstrat, reliquis 15. florenis heredibus solutis causa liberetur. Quae omnia ex iussu Senatus *Gutenbergius* praestitit.

Iam ex testium effatis, in causa *Gutenbergia* coram iudicibus litteris mandatis, Vir Cel. haec colligit: *Gutenbergium* Argentinae manibus suis typographiam non ipsum tractasse, sed operis inventorem et directorem fuisse: *Andream Drizchenium* arti exercendae praes aliis incubuisse, patrimonium suum in eam impendisse, et praecipuum eius fuisse promotorem: primum typographicum prelum *Conyatum Saspach* confecisse: *Gutenbergium* litteras suas non tantum ex ligno sculpisse, sed etiam ex plumbo; quoniam inter impensas, ad artem exercendam adhibitas, plumbi mentio fiat; inde, quod testis *Gutenbergium* sibi mandasse dicat, ut quatuor partes (*Stücke*) e prelo tollerentur, coniecturam sibi nasci, librum prelo tum subiectum fuisse
formae

formae quam dicunt *quartam*: primitias denique typographicas in annum 1436. incidere. Inter artes arcanas, quas *Gutenbergius* Argentinae tractavit, typographiam primum locum obtinuisse, e testium verbis apparet, quam Senatus rem ipsam nulla suspitione attigit. Memoratur prelum, columnae prelo subiectae, et typi solutiles. Hi tanquam praecipuum artis arcanum, ne cui innotescerent, sollicito *Gutenbergius* cavet, et mortuo *Andrea* iussit, ut, quae mobiles typos constringerent cochleae, ocyus aperirentur, illique typi dissolverentur. Noluit enim quemquam typos solutiles, arte iunctos, et in columellas compositos, adspicere.

Nunc ad *Gutenbergium* redeamus, qui, ut Auctori verisimile videtur, A. 1445. Argentina discessit. Qua ille de causa abierit, et quo se contulerit, non satis constat. Circa annum 1450. demum artem, Argentinae inventam, Moguntiae continuasse, et cum *Io. Fausto*, cive Moguntino, societatem iniisse, videmus. *Faustus* sumtus suggestit: officina *Gutenbergii* quidem propria, sed *Fausto* in pignus concessa fuit. Proderunt tunc e *Gutenbergiano* prelo Moguntiae aliquot libri, nulla tamen anni, loci, vel artificis nota apposita. Primum quidem librum, mobilibus litteris impressum, *Biblia* fuisse Auctor existimat, etsi alios libellos iam diu vastum hoc opus praecessisse fatetur. Verum, vix quinquennio peracto, *Faustus* de usuris non solutis *Gutenbergio* licem intendit, atque superior, e causa discedit. Tali modo A. 1455. typographia in manus illius pervenit. Rupta societate, *Faustus Schoefferum*, latine scribentibus dictum *Opilionem*, patria *Gernsheimensem*, scribanti librarium, sibi arctius adiunxit, illique officinae suae curam commisit. *Schoefferi* huius industriae debemus Pfalterium, uncialibus litteris, et capitalibus pulcherrime sculptis, et colore vario oblitis, Moguntiae A. 1457. expressum. Idem invenit matrices, e quibus metallici typi promptius, omnesque liter se funderentur aequales. Primus liber, mobili-

bus typis fuis impressus, est *Guil. Durandi Rationale divinorum officiorum*, quod A. 1459. prodiit. Hoc secuta sunt A. 1460. *Io. Baldi de Ianua Catholicon*, et A. 1462. *Biblia Latina*.

Argentines *Gutenbergii* socii, opus, ab illo inchoatum, strenue excolere pergunt. *Heilmannus Mentelium* et *Eggestinum* socios habuisse videtur. Fuerunt autem litterae ab initio informes, scabrae, unde libros male compositos produxerunt. Primae ergo huic Argentinensium typographiae omnes illi libelli vindicandi, qui litteras pingues, rudes, crassas, inaequales, lineas raro rectas, plerumque curvas, linearum compages symmetrica elegantia destitutas, et pallidum atramentum ostendunt; atque paginarum numeris, duernionibus, ternionibus, et quaternionibus chartarum, alphabeticis signis distinctis, loci item, anni, et artificis mentione carent. Rari sunt quidem eiusmodi libri, tamen Auctori sequentes innotuerunt: *Gesta Christi*; *Soliloquium Hugonis*; *de Missa*; *de Iudaeorum et Christianorum communiione*; *Henrici de Hassia Expositio super Dominicam Orationem*; *Consuetudines Feudorum*; *Psalterium Latinum*. Argentinenses interea, in opere suo occupati, varia procuderunt. *Mentelius* A. 1466. *Biblia Latina* maioris folii impressit; et A. 1469. *Alexani Summam de Casibus*; *Eggestinus* A. 1468. *Biblia Latina*, et A. 1471. *Gratiani Decretum* excudit; qui primus est liber Argentinæ impressorum, cui typographi nomen, locus, et annus, typis adiecti sunt; sicut primus litteris fuis Argentorati impressus, fuit *Vincentii Bellovacensis Speculum Historiale*, ex officina *Mentelii* A. 1473. Concinnavit etiam *Henricus Knoblochzerus* A. 1478. *Processum Iudicium Belial*, Argentorati litteris acneis, sed sculptis, ut ex inaequalitate apparet. Caeterum, per totum fere Sec. XV. *Fausti* et *Schoeffert* officina Moguntiae prope sola viguit, quae deinde ad *Io. Schoeffertum*, *Petri* filium, transit.

Sunt,

Sunt, qui Argentinensibus hanc gloriam dubiam red-
dere contentur, sententiaeque suae robur potissimum ab
Inscriptionibus arcessant, quae primis libris, a *Fausto* im-
pressis, adiectae, typographiae inventae gloriam *Fausto* et
Schoeffero, adeoque Moguntiae, tribuere videntur. Sem-
per enim hi suum nomen, nunquam *Gutenbergii*, expresse-
runt. Atque hi quidem, etsi nihil falsi professi, vera ta-
men, quae minime omittenda, malitiose reticuerunt, et
tantum laudi suae detrahi arbitrati, quantum *Gutenbergia-
nae* accederet, veteratoria hac, et ex animo alienae glo-
riae invidio profecta, arte, incautos lectores decipere stu-
duerunt. Porro haec Viri Cel. sententia, omne, quod in
re typographica *Gutenbergius* ante A. 1443. suscepit,
soli Argentorato deberi, minime adversatur postulatibus Mo-
guntinensium, qui ante A. 1450. ex primitiis artis sibi, ni-
hil vindicant. Ambo *Schoefferi*, pater et filius, atque ex
patris ore *Trübemius*, A. 1450. epochae Moguntinae ini-
tium assignant. Idem *Chronicon Coloniense*, *Aventinus*, *Mun-
sterus*, *Acursius*, *Roccha*, *Beughemius*, alii testantur. Iam
Apianus et *Genebrardus* in A. 1453. *Fasciculus temporum*
A. 1457. *Kelxi Faber* A. 1459. Moguntinam aeram collo-
caverant: e documentis vero, a Viro Cl. prolatis, apparet, iam
ab A. 1436. atque adeo XIV. annis ante, quam Moguntiae
aliquis de typographia cogitaret, Argentinenses in hac ar-
te occupatos fuisse, atque etiam Argentinensis causae pa-
troni omnes, A. 1440. artis inventionem assignant. Quin-
quagesimus igitur Sec. XV. annus epocham Argentinen-
sem et Moguntinam discernit. In illa Argentorati litterae
sculptae, hac fusiles Moguntiae fuerunt: illas *Gutenber-
gius*, a se Argentinensium inventas, Moguntiam attulit; has
Petrus Schoefferus Moguntiae invenit, atque *Gutenbergianis*
superaddidit. Atque vere igitur *Io. Schoefferus* in quibus-
dam librorum inscriptionibus gloriatus est, *Chalcographiae et*
stannae typis excudendi artem, a *Petro* inventam, Mogun-
tiae deberi.

His acute et eleganter expositis, transit Noster ad Harlemum, quae urbs, Argentorati et Moguntiae aemula, impressoriae artis inventorem producit civem suum, *Laurentium Costerum*; quem A. 1428. eam invenisse, et A. 1440. evulgasse, contendit. Verum etsi Viri Cel. iunioribus Batavis se nullo modo assentiri dicit, qui typographiae versatilem inventionem Harlemo tribuant, non denegat tamen *Costero* xylographica verae typographiae praeludia; illumque, licet non primum, typographiae tabellaris inventorem; xylographiam propius ad impressionem librorum adaptasse, lubenter profitetur. Neque *Speculum humanae salvationis*, tam sollicitè ab Harlemonensibus custoditum, huc pertinere, se, accuratiori examine instituto, observasse: librum ex *Costeriana* et *Gutenbergica* typographia compositum esse: superiorem paginarum partem icones et verba, litteris immobilibus sculpta, habere; inferiorem, rhythmos Latinos sculptis mobilibus exprimentem, genuinae typographiae foetum esse.

Nunc ad *Gutenbergium* revertamur, atque in reliquis vitae annos, et successores illius, inquiremus. Exiit vero A. 1455. iudicio damnatus Moguntia Harlemum, ut Auctori videtur. Hinc patet, quomodo *Faustus*, ab anno 1457. fallaces illas formulas et inscriptiones, *Gutenbergio* absente, propalare ausus sit. Postremum vitae triennium transegit Moguntiae, ubi A. 1468. diem suum obiit, magnas inter spes pauper et inops. Quare *Adolphus*, Moguntinus Elector, eum A. 1465. annuo stipendio constituto inter aulicos receperat. *Gutenbergio* in typographia Argentineni successerunt: *Jo. Mentelius*, aurarius et miniarius scriba, Calligraphus inter Notarios Episcopi receptus, cuius ingenium et industriam ingens voluminum impressorum et numerus, et moles, testatur; mortuus est anno 1478: *Henricus Eggelein*, magister artium, Vicarius summi Chori, et Episcopalis curae Sigillator, origine Argentinenis: *Adolphus Ruschius*, Inguilla ortus, et civitate Argen-

Argentinenſi donatus, Mentelii filiam, ut *Schoefferus Fauſſi*, praestitae in typographia operae praemium, in matrimonio accepit: *Martinus Schottus*: *Ioannes Schottus*, subinde in fronte librorum *Scotus* appellatus, qui Argentorati A. 1513. Ptolemaei Geographiam latine, typo formaque praestanti, elegantibusque mappis Geographicis, ligno incisis, additis, impressit: *Georgius Husner*: *Martinus Flach*: *Ioannes Prüss*: *Renatus Beck*: *Matthias Hupfuff*: *Marcus Reinhard*: *Io. Gruninger*, qui A. 1525. Ptolemaei Geographiam, *Bilibaldo Pirckeymhero interprete*, edidit. Eandem, decennio post, *Michael Servetus*, sub nomine *Mich. Villanovani*, Lugduni evulgavit, et plerasque Gruningerianae editionis praefationes, paucis ex ingenio additis, addidit. Has tamen ipsum *Servetum* conscripſisse, una omnium erat opinio, iudicesque ex illis loca excerpserunt, quibus eum impietatis in Moſen accuſarent. *Servetus*, si se plagiarium eſſet profeſſus, accuſationem facile retundere potuiſſet. Haec de *Serveto*. Inter typographos ſequuntur: *Henr. Knoblochzer*: *Ioh. Knobloch*, filius *Henrici*, ſed nomine paullulum ob euphonia mutato: *Matthias Schurerius*: *Wolfgang Koepfel*, alias *Capito*: *Rihelii*, et alii recentioris aetatis. Hiſce ſubtexuit Auctor catalogum Typographorum Alſatiae, extra Argentoratum, et typographorum Alſatarum extra Alſatiam, et hiſ ſubiungit tabulas VII. in quibus primitiae typographicae expreſſae ſunt.

Discuſſit omnino Vir Cel. benignioris fortunae indulgentia, documenta huc maxime pertinentia nactus, multas tenebras, quibus origines typographicae adhuc involutae fuerant. Neque nos dubitamus, fore, ut optime ex mente illius diverſae virorum doctorum ſententiae inter ſe conciliantur. Tres enim, in examinandis typographiae originibus, artes, diverſas illas, et veluti per gradus exactas, probe diſtinguendas eſſe, recte monet. Prima ſpeciem illam Xylographiae conſtituit, quae tabellas, paginis librorum ſimiles, litteris fixis exculpiſit, ita ut e foliis con-

iunctis

inestis libri forma prodiret. Primum Xylographiae specimen exhibeat chartulae lusoriae, quarum usus Sec. XIV. apud Germanos et Gallos frequens fuit. Seculo sequenti ars ista Noribergae a *Ioanne Mullero*, illustri illis Mathematico, Argentorati a *Guilielmo Baur* et *Friderico Schott*, apud Harleimenses a *Laur. Costero*, apud Colmarenses a *Martino Schoen*, fuit exculta. Hi varias delineationes lignis tabellis insculperunt, iconibus, ex historia sacra praesertim, repetitis, sententias et nomina immiscerunt, et folia, tabulis impressa, in libri formam redegerunt. Prodicunt e xylographica hac officina: *Vaticinia veteris Testamenti de Christo*; *Argumenta ex Cantico Canticorum*; *Tentationes Daemonis*; *Ars memorandi per figuras Evangelistarum*; *Ars moriendi*, et alii eiusmodi libelli, quorum plerique idiomatis latini sunt, quidam teutonici: quotquot sunt, non opistographi, sed foliatim ab una parte tantum impressi; duo folia semper in unum conglutinata; characteres formae impolitae et rudis; magnitudo est folii minoris. Haec de prima artis specie. Altera litteras fixas commutavit in mobiles, unde versatilis illa typographia orta, cui proprie nomen Tygographiae debetur. Tertia litteras sculptas in fusas convertit. Prima praeludit secundae; tertia secundam promovit. Primae classis artem ad mentem Batavorum *Costerianam*, secundae *Gutenbergianam*, tertiae *Schoefflerianam* vere et proprie dicendam esse Vir Cel. docet. His omnibus tam accurate et diligenter a Cel. *Schoepflino* expositis, facile viri docti posthac omnibus de origine Typographiae disputationibus superfedebunt. Atque superfedere dudum tot frustraneis laboribus potuissent, si vel eadem, quae Noster, a fortuna subsidia nacti, vel pari diligentia, animique aequitate in ea re investiganda versati essent.

NOVA LITTERARIA.

Non invidendum erit Lectoribus nostris, iis imprimis, qui editionem operum *Alcuini*, initio huius seculi ex Gallis promissam, frustra adhuc expectaverint, pulcherrimum consilium P. FROBENII FORSTERI, O. S. B. *Prioris et Bibliothecarii ad S. Emmeramum Ratisbonae*, cognoscere. Proposuit enim sibi Vir Cl. brevi omnium operum *Flacci Alcuini*, Abbatis Turonensis, collectionem edere, sui que consilii rationes copiosius in *Conspectu, Ratisbonae* apud *Montagium* hoc anno plag. 3. impresso, exposuit, unde nos praecipua delibabimus. Nactus est Noster e variis bibliothecis, Vaticana etiam, opes non contemnendas, hisque instructum se, non solum plures hiatus, in editione *Andree Quercetani* occurrentes, resarciturum et expleturum, innumera errata correcturum, ac veram multis locis lectionem restitutum; sed opuscula etiam aliquot inedita in lucem producturum esse, pollicetur. Totum opus in duo tomos, singulique tomi in *quinque* partes describentur. Ipsa *Alcuini* scripta praecedent: praefatio Viri Cl. de vita, studiis, et scriptis *Alcuini*; praefatio *Quercetani*, animadversionibus quibusdam illustrata; vita antiqua *Alcuini*, *Mabilsonii*, *Patrum Antverpiensium*, et Nostri adnotationibus additis, variisque veterum et recentiorum de *Alcuino* testimoniis subnexis. Pars *prima* tomi *prioris* exhibebit *Epistolas*, ad Pontifices Romanos, ad Carolum M. ad Reges, Reginas, aliosque nobilitate insignes viros, ad Arnionem, Archiepiscopum Salisburgensem, ad reliquos Archiepiscopos et Episcopos, ad Presbyteros, Abbates, Monachos, ad amicos. Hoc ordine, temporis etiam, quantum fieri poterit, ratione habita, *Epistolae* hae, partim primo, partim emendatae, edentur, notis et variis lectionibus additis. Pars *altera* complectetur opera *Exegetica*, seu commentationes in *Sacr. Script.* 1. *Interrogationes et Responsiones in Geneseos librum*, collatas cum cod. MS. monasterii S.

Emmerami et aliis. 2. *Dicta super illud Genesios: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*, examinata ad cod. Salisburgensem et S. Emmerami. 3. *Enchiridion*, seu *Expositionem brevem et plain in septem Psalmos poenitentiales*, in *Pf. CXVIII. et in Pf. Graduales*, cum praefatione *Alcuini* ad Arnonem, et hymno de *Pf. Gradualibus*, e *Spicilegio d' Acheriano*, et cod. tribus. 4. *Breves annotationes in Pf. LIX. LXXXV. et LXXXVI.* numquam antea editas. 5. *Commentaria in Ecclesiasten.* 6. *Brevem expositionem Cantici Canticorum*, nunc primo e bibliotheca Vaticana editam. 7. *Commentationem de Nominibus Progenitorum D. N. I. C. ad Carolum M.* addito *Commentario in Evangelium Matthaet.* 8. *Expositionem Orationis dominicae.* 9. *Commentariorum in Evang. Ioannis Libr. VII.* 10. *Explanationem quarundam sententiarum S. Pauli*, nondum editam. 11. *De septem sigillis expositionem*, Pars tertia habebit opera dogmatica. 1. *De fide sanctae et individuae Trinitatis L. III.* ad Carolum M. adnexa *confessione fidei Alcuini*, graece et latine. 2. *De Trinitate Quaestion. XXVII.* ad *Fredegisum.* 3. *Libellum de processione Spiritus S.* 4. *Librum Alcuini contra haeresin Felicis*, nunc primo editum. 5. *Epistolam ad Felicem Urgelitanum de Adoptione.* 6. *Epistolam ad Carolum M. de libris contra Felicem scriptis.* 7. *Libr. VII. adversus Felicem*, cum praefatione *Baluzii.* 8. *Epistolam ad Elipandum Toletanum Episcopum, de fide Catholica.* 9. *Elipandi Epistolam responsoriam.* 10. *Libellos IV. contra Elipandum.* 11. *Epistolam ad Socios itineris in Hispaniam*, addita *epistola Elipandi ad Felicem*, et *confessione Catholica eiusdem Felicis.* Hisce Vir Cl. praefiget *dissertationem de haeresi Felicis Urgelitani et Elipandi Toletani, Episcoporum*, variisque laboribus ab *Alcuino* contra illam susceptis. Pars quarta opera *Liturgica et moralia* comprehendet. 1. *Librum de Psalmorum usu.* 2. *Officia per Feras.* 3. *Librum Sacramentorum.* 4. *Brevem Commentationem de tertia, septima, et trigesima die pro defunctis.* 5. *Orationes metro compositas ad Deum*
et

et *Apstolos*. 6. *Libellum de virtutibus et vitiis*. 7. *De Confessione peccatorum*. 8. *Confessionem ad usum Caroli ab Alcuino compositam*. 9. *Homilias quasdam et adhortationes morales*. Pars quinta et ultima continebit opera *historica*. 1. *Scriptum de vita S. Martini Turonensis*, additis adnotationibus, et sermone de transitu eiusdem. 2. *Vitam S. Vedasti*, Trebatensis Episcopi. 3. *Vitam Richardi*, Presbyteri et Abbatis. 4. *Vitam S. Wilibrordi*, Traiectensis Episcopi. Hasce vitas Editor adnotationibus suis explicabit et illustrabit. Hactenus igitur de tomo primo. Tomi *secundi* pars prima exhibebit opera *portica*, praemissis *versibus Albini de laude metricae artis*. Pars altera complectetur opera *Grammatica et Philosophica*. 1. *De septem artibus*. 2. *De Grammatica dialogum*. 3. *De Partibus orationis libellum*. 4. *De Rhetorica dialogum*. 5. *Dialecticam*. 6. *Disputationem Pipini cum Albino Scholastico*. 7. *De saltu lunae et Bissexti*, item *Calculationem*. Tertia pars habebit opera, de quibus dubitari potest, an ab Alcuino scripta sint. Collocabuntur hoc ordine: 1. *Confessio fidelis a Chiffletio edita*, disquisitione Mabillonii adiuncta. 2. *Breviarium fidelis adversus Arianos*. 3. *Disputatio per interrogationes et responsiones de rebus dogmaticis et ecclesiasticae disciplinae*. 4. *Carmina varia*. 5. *Carmen de Pontificibus Eboracensibus*. 6. *Lexicon Orthographicum*. 7. *Propositiones Albini doctoris Caroli M. ad acuendos iuvenes*. 8. *Epistola ad Constantium*, praefixa Libro Comitum. In parte quarta Editor collocabit opera *supposita*, sive falso Alcuino adscripta. 1. *Librum de divinis officiis*. 2. *Homilias de Nativitate Domini, de omnibus Sanctis, de Purificatione, de Assumptione B. V.* 3. *Epistolam de Caeremoniis Baptismi*. 4. *Vitam Antichristi et Epistolam Albuini Eremitae ad Heribertum*. 5. *Monastica*. 6. *Carmen de Carolo M. et Leonis III. ad eum adventu*. 7. *Carmina alia breviora*. Pars quinta erit quasi appendix, et continebit opuscula dogmatica illorum scriptorum, quos Alcuinus coevos, atque in haeresi Felicis et Elipandi oppugnanda socios, habuit. 1.

Epistolam Elipandī ad Carolū M. cum fragmento alterius Epistolae eiusdem ad Episcopos Germaniae et Galliae. 2. Epistolam Caroli M. ad Elipandum et reliquos Hispaniae Episcopos. 3. Epistolam Hadriani I. ad Episcopos Hispaniae. 4. Libellum sacrosyllabum Episcoporum Italiae. 5. Epistolam synodicam Concilii Francofordiensis, ab Episcopis Germaniae et Galliae ad Praesules Hispaniae missam. 6. Etherii et Beati adversus Elipandum Libr. II. 7. Benedicti Anianensis Abbatis opuscula contra Elipandum et Felicem. 8. Alia varia monumenta, quae cum Alcuini rebus arte coniuncta, non bene hac collectione excludi posse Vir Cl. arbitratur.

Haec igitur erit facies, haec forma praeclari operis, quo in edendo ut eo melius versaretur Noster, has chartas, quasi exploratores et praecursores, emisit. Nam in epistola ad viros eruditos humanissime rogat, ut candide mentem sibi aperiant, libereque de totius operis descriptione sententiam dicant. Restant vero non pauca, quibus aegre se carere Alcuini Editor fatetur, et quorum ut sibi copia fiat, summopere optat. Fortasse non ingratum, cum Viro Cl. tum reliquis faciemus, si illorum catalogum subiungamus. En igitur illum:

1. *Albini seu Alcuini Disputatio seu Dialogus de vera Philosophia.* Cod. membr. in 8. manu Sec. IX. In Bibliotheca San-Floriana Ord. Can. Reg. in Austria superiore.

2. *Alcuinus seu Albinus super Ecclesiam et Cantica Cantorum.* In Bibl. San-Laurentiana Leodii O. S. B. in fol.

3. *Tractatus Albini per modum Interrog. et Respons. in Apocalypsin, et incipit: Devotissima et inextricabilis et ut ita dicam obstinata petitio tua.*

4. *Item: Idem per interrog. et respons. in totum Vetus et Novum Testamentum, cum aliis in eodem libro contentis, et sunt excerpta ex dictis S. Augustini.* Hic et prior Codex adhuc anno 1500. in Bibl. S. Emmerami servabatur, nunc vero, quo nescio casu, amissos dolemus. Viri Eruditi prius, saltem

falteri opusculum, cognitis finis eius initio, et qua exaratum est inethodo, facilius reperient.

5. *Epistolae septem ad Arnonem Archiepiscopum Salisburgensem*. Notantur in Catalogo Biblioth. Monasterii S. Petri Salisburgi.

6. *Commentarius in Apocalypsin et Cantica Cantorum*. In Bibliotheca Gemmeticensi.

7. *Sermones de Assumptione B. V.* In Bibliotheca Abbatiae S. Theodorici prope Remos.

8. *Tractatus spiritualis et asceticus*. In Bibliotheca Monasti. S. Petri Prætelensis. Montfaucon Tom. II. Bibl.

9. *Tractatus de Catecumenis*. In Bibliotheca Abbatiae Morbacensis. Martene Itin. Lit. part. I. pag. 27. etc.

10. *De Genealogia Christi opusculum*. In Bibl. Menarsiana, ut refert Fabricius. Bibliothecam D. de Menars; Armandus Gasto de Rohan, Episcopus Argentoratensis, committit pretio 40000. Libr. Gall. (Novellae Lit. Germaniae anno 1707. p. 8.) Ibi ergo opusculum praesens inquirendum.

Codices sequentes in Bibliothecis Angliae servantur, prout docet Catalogus MSS. Angliae et Hiberniae, editus Oxonii 1697. fol.

11. *Albini Flac. Alcuini Commentarius in Hieremiam et Threnos*. In Bibliotheca Guil. Laudi. Cod. 874.

12. *De Virtutibus S. Martini abbreviatio ab Alcuino condita*. In Bibl. Thomae Bodley N. 2432.

13. *Ioan. Lelandi Collectanea ex Libro Epistolarum Flacci Albini, al. Alcuini*. Idem. De Flacco Albino seu Alcuino Abbate Monasterii August. Cant. Ex Catal. cit. pag. 237. et 242.

14. *Ricardi Iamesii Collectanea ex Epistolis Albini*. Ibid. pag. 262.

15. *Sermones in aliquot Scripturae loca, summa Alcuini*. Inter Codices MSS. Collegii S. S. Trinitatis.

16. *Albini quaestiones in Lib. Geneseos*. Idem de Sacramentis. Ibidem.

17. *Alcuinus ad Imp. Carolum, ex dictis et Canonibus Pet-
terum.* Inter Codices MSS. Collegii S. Benedicti. N. 1493.

18. *Speculum humanae vitae, sive de vera simplicitate per
Flaccum Albinum sive Alcuinum.* Inter Cod. MSS. Domus
S. Petri. N. 1759.

19. *Alcuinus de fide, de veritate, et Christi Incarnatio-
ne etc.* Inter Codices MSS. Aulae Pembrochianae. N. 2126.

20. *Alwini Epistolae et Versus ad Carolum.* Cod. MS.
Ecclesiae Sarisburiensis. N. 931.

21. *Alcuini Speculum.* Cod. MS. Ecclesiae Herefor-
densis. N. 1712.

22. *Epistola Alcuini Abbatis.* Cod. MS. Isaaci Vossii.
N. 2416.

23. *Alcuini Epistola ad Magistrum Colcan.* Cod. MS.
H. Comitis Clarendonii. N. 89.

24. *Alcuinus de virtutibus et vitiis; praemittitur Epistola
eiusdem ad Guidonem Comitem Warwicensem.* Cod. MS. in
Hyperoo Bodleiano. N. 3558.

25. *Alcuini Epistola ad Carolum de S. Trinitate.* Cod.
MS. Ecclesiae Dunelmensis. N. 70.

26. *Albinus Anglus Bedae discipulus, Caroli M. Prae-
ceptor et Parisiensis Academiae institutor.* Cod. MS. Comitis
Carlioli. N. 629.

27. *Centimetrum Albino dicatum.* Cod. MS. Isaaci Vossii.
N. 2605.

28. *Alcuini Epistolae editis plures et meliores.* Cod. MS.
Thomae Gale. N. 5996.

29. *Alcuinus et Cyprianus de Oratione Dominica et mor-
talitate.* Cod. MS. Caroli Teyere. N. 6524.

30. *Albini Epistola ad Carolum M. Ad Eulaliam V.
Ad Widonem Comitem. Ad Fridigirum Nobilem. Breviarium,
Rursus Epistolae. In Cant. Canticorum.* Cod. MSS. Bibl.
Iacobaeae. N. 7923. 7927. 8664. 8676.

31. *Liber continens expositiones Epistolarum et Evange-
liorum.* Cod. MS. Symonds d'Ewes Baronetti. N. 9913.

32. *Al-*

32. *Alcuini, Caroli M. magistri, Epistolae XCI. cum annotationibus.* 2. Caroli M. Epistola una, 3. Dungali Abbatiss Epistolae VII. Ibidem. N. 10025.

33. *Alcuini Levitae excerpta contra Gregorium. Pr. Reverendo in Christo Patri Hilduino. Expl. Conversi ad Dominum.* Cod. MS. Bibl. Norfolcianae. N. 3110.

In Bibliothecis Belgii, teste Antonio Sanderò, Iprensis Ecclesiae Canonico, Bibl. Belgica MS. varia B. Alcuini opuscula continentur, ex quibus ea solum hic enumerantur, quae maioris momenti videntur, vel haecenus incognita fuerunt:

34. *Albini excerptiones super Priscianum maiorem tres. De arte Grammaticae sive de Arte Donati. Glossae de Grammaticorum libris. De Littera, Syllaba, et positionibus, de pedum regulis, et collatio de generibus metrorum.* Script. circa annum 782. Cod. MS. Coenobii Elnonensis S. Amandi. Lit. I. N. 126.

35. *Quatuor Libri Alcuini, quorum primus est, quotus mensis sit ab Aprili etc. 2. Quantum dicunt Philosophi spatium inter terram et caelum etc. 3. De Syclis (Cyclis) stellarum etc. 4. De bissexto lunari verissime etc.* Script. circa annum 880. Ibidem Lit. N. N. 247.

36. *Alcuini ad Carolum Augustum super Cathedras Augustini.* Ibid. Lit. G. N. 265.

37. *Calculatio Albini.* Cod. MS. Bibl. apud Monachos Vedastinos. Bibl. Belgii pag. 62.

38. *Vita S. Vedasti Episcopi. Inc. Dilectionis vestrae venerabile praecipuum etc.* Est Alcuini. In eadem Bibl. Vol. I. N. 22. Extant ibidem plures alii Codices MSS. de vita, virtutibus, et translatione S. Vedasti. Eadem vita habetur in Cod. A. N. 26. Bibl. Cathedralis Ecclesiae Atrebaensis. Et Vol. II. Lit. B. N. 3. apud Claud. Doresmieulx Insulis.

39. *Albini Magistri de vita S. Martini scriptum, in quo mirificae virtutes ipsius commentatus est breviter.* Prol. init. Post.

Postquam Dominus noster I. C. etc. Textus incip. *Isse beatissimus vir etc.* Ibidem vol. 13. N. 1.

40. *Versus in foribus primae Cellae S. Martini.* Incip. *Venimus en isthic etc.* Forte Alcuini. Ibidem vol. 13. N. 3.

41. *Albinus de decem praecipis et quinque plagis Sermo I.* In Bibl. Monaster. S. Petri Lobbiensis. Lit. A.

42. *Alcuinus ad Carolum M. de vita S. Richarii.* Cod. MS. Bibl. Sasnoniensis O. S. B. in Hannonia.

Haec sunt illa, quorum ut desiderium humanitas eorum, qui horum copiam habeant, leniat, Vir Cl. cuius precibus nostras quoque adiungimus, vehementer viros eruditos orat. Nos quidem Cl. *Förstero* benignam fortunam, vires, et sanitatem apprecamur, avideque editionem *Alcuini*, non modo emendatam, sed maxime quoque locupletatam, expectamus et optamus. Multum litterae debent *Alcuino*, multum huic praecceptorum *Carolus M.* illiusque in scriptis legendis, historiae patriae et sacrae studiosi, non sine fructu operam et tempus collocabunt.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Martii Anno M.D.CCLX.

ARISTOPHANIS COMOEDIAE UNDECIM, AD fidem optimorum Cod. MSS. emendatae, cum nova VIII. Comaed. versione, et notis ad singulas ineditis STEPH. BERGLERI, nec non CAR. ANDR. DUKERI ad IV. priores. Accedunt deperditarum Comoediarum Fragmenta a Theod. Cantero et Guil. Coddacoe collecta, earumque Indices a Io. Meursio et I. A. Fabricio digesti; curante PETRO BURMANNO, iuniore, qui Praefationem adiecit.

Lugd. Batav. 1760. apud Luchtmannos; TOMI II.

Alphab. 7. la 4.

Cum spes Aristophanis Bergleriani dudum ad nihilum recidisse videretur, felici quodam fato in manus Petri Burmanni, Viri Coloberrimi, venit opus destitutum, qui pro incredibili iuvandarum litterarum, quas ipse ornat egregie, studio, non cunctatus est, hoc tantum bonum usibus eruditorum communibus ita tradere, ut id etiam aliis egregiis accessionibus et cura sua auctius atque ornatus haberent. In quo genere primum locum tenet luculenta praefatio, cuius prima pars est de Bergleri fatis, institutis, et doctrina, altera de operis ipsius Bergleriani indole et ratione.

Hh

Quae

Quae de *Berglero* ipso, et eius commoratione Lipsiensi, narrantur, augeri etiam aliis poterant, quae nobis certa fide comperta sunt. Indefessis laboris homini, et omnium voluntati inservire cupienti, etiam hoc debemus quod non modo il, de quibus dixit Vir Cel. in praefatione, Codices Bibliothecae Paullinae, *Scholorum Homericorum, Genesi*, sed etiam alii, quos nemo legere et describere vel poterat, vel volebat, ab eo descripti sunt in gratiam eorum, qui inclarescendi materiam quaerebant, veluti Codex Epistolarum *Synesi* cum scholiis ineditis, quem in gratiam alicuius, qui edere cuperet, descripsit, adiecta Varietate Aldina, et coniecturis saepe suis, notatisque locis, quae *Thomas Magister* ex eo laudasset: qui labor tamen frustra ab eo sumtus est. *Aristophanis* editio, praeparata, primum suppressa est, ne maiori Kusterianae vendendae obesset, post mortuo *Th. Frischio*, neglecta.

In ea editione concinnanda, qua textum Grascum, MSis libris usus non est, sed editionibus antiquis, *Aldina, Iuntina A. 1515, Veneta Farrei A. 1538, et Francofurtensi P. Brubachii*, e quibus maximi fecit *Farreanam*, MSis optimo equiparans: in quo eum falsum esse iudicio, *Cel. Hemsterhusius* monuit, qui in praefatione ad *Plutum* reperisse se, ait, eam esse meram repetitionem *Basilrensis, a Cratandro* curatae, servatis etiam mendis typographicis omnibus, et luculenta accessione auctis, quod tamen quibusdam locis secus esse reperimus, ut *Thestoph. 205. 213. 214. 215.* et aliis. Atque etiam non uno loco vidimus tribui editioni *Farrei* aliquid boni, quod est omnium veterum, ut *Pat. 43. Non. Auid. 659. et de yw 177. et 75. hoc dicitur*, aut et aliarum, ut *Canini, Thest. 205. et de yw 213. 214. 215. 216. etc.* Sed hunc esse multorum eruditorum virorum morem, etiam aliis exemplis cognovimus, ut sua, praesertim si rationa sint, maioris, quam res est, faciant, et se aliosque egregie decipiant. In quo rectissime iudicat *Buttmannus*, Vir Cel. melius facturum fuisse, si hoc egisset, ut varias lectio-

nes Cod. MSS. quibus *Kusterus* non satis diligenter usus erat, sibi comparandas a fratre eius duxisset. Sed fortasse urgebatur a librario, moras tum impatiento, ut talia auxilia circumspicere non posset. Neque vero satis diligenter usus est Scholiaste, quod nos quidem observaverimus excutiendo opere, ad emendandum textum, quod multis locis vel fieri commode potest, vel saltem ita tentari, ut aliquid vitii in textu esse constet, cuius perfunctio sit in libris scriptis indaganda, ut exemplis perspicuis docuere *Hemsterhusius* in *Pluto*, et *Ernestus* noster in *Nubibus*, quorum, in scholiis illarum Comœdiarum expoliendis, et ad textum emendandum conferendis, omninoque scholiorum Aristophanicorum tractandorum ratione, vel exemplis, vel præceptis explicanda, operam laudat *Burmannius* pag. 12. Sed quod in hoc genere desiderari forte potest, aliis maioribus bonis large pensavit. Nam textus profecto universus melius constitutus et correctior est, quam in *Kusteriana*, quæ plurima recentiorum editionum vitia, etiam typographica, servat, facile illa emendanda, si *Kusterus* diligentius editiones veteres contulisset, atque etiam auget. In notis autem, præterquam quod multae bonae coniecturae afferuntur, obscura breviter et perspicue explicantur, modi loquendi meliores etiam illustrantur, hoc imprimis boni est, quod ubique comparat tragicos, imprimis *Euripidem*, ad cuius dicta sæpius respexit, reprehendendi maxime causa; *Aristophantem*, quo ignorato, sæpe intelligi non potest, et multis erroribus via panditur. In quo tamen vellemus hunc modum adhibitum esse, ut ea tantum indicarentur, quæ ridendi causa et perstringendi imitatus est, quod erat ad rationes tironum accommodatius, aut saltem distinctionis nota adiceretur. Sed etiam levissima interdum comparantur. Omnium optimam dotem operis putamus esse versionem novam, et ad bene intelligendum utilissimam, octo Comœdiarum: nam trium reliquarum, *Concionatricium*, *Avium*, et *Thestiphoriazysion* versiones, *Fabri*, ut tolerabilem, *Hemsterhusii* et *Kusteri*, ut optimas, servavit.

vavit. Ea versio enim est bene latina, et characterem orationis Aristophanicam conservat; verbum prope de verbo reddens, articulos etiam, ubi adsciunt sensum, et ordinem adeo verborum et collocationem retinens; quod est profecto difficillimum propter diversitatem linguarum, et quod exquisita utriusque linguae scientia ad eam rem opus est. Ex quo genere est etiam versio *Herodiani*, quam ab ipso factam constat. Ea quo pervenerit, nesciebat *P. O. Menkenius*, in vita Politiani pag. 158. cum in patris manibus fuisset. Est ea nunc apud *J. Fr. Leisnerum*, *Ernesti* nostri in Schola Thomana successorem, Virum graece doctissimum, a quo novam *Herodiani* editionem, quae hanc versionem habeat, expectamus. Sed ut ad versionem *Aristophanis* redeamus: nemo dubitat, versiones esse debere tales, qualem *Bergleri* diximus: itaque etiam vulgo sic praecipunt. Sed cum a praeceptis res venit ad vertendi laborem, praecepta illa non apparent. Digna sunt lectu, quae de hoc genere praecipienda, e *Bergleri* praefatione ad *Homerum*, et de suo, habet *Vir Cel.* pag. 13. Sed his similia, immo ab his non diversa sunt, quae *Divus Iustinopolitanus* de eadem re scribit ad *Vergerium* in praefat. versionis suae Homericae: quem tamen *Vir Cel.* ut infectum et barbarum interpretem merito repudiat. At ille *Divus* cum de suo ingenio scribit, elegantissimo et latinis sine scribit. Sed verba graeca certis et raris verbis e lexico interpretari adfuetus, non potuit consequi hoc, ut eleganter verteret, et tamen characterem orationis graecae servaret. Atque haec est causa, quare prope semper in alterutram partem peccent interpretes, etiam bene latine scribere docti. Cum volunt bene latine vertere, a characterem auctoris longius aberrant; cum volunt hunc conservare, male, et propterea obscure scribunt: non adfueti variare latinitatem, et, in poetis vertendis, ignari linguae poeticae in utroque genere sermonis. Neque tamen *Berglerus* dubitavit interdum, ubi opus esset, circumlocutione uti, aut idiotismos graecos more latino exprimere, aut

aut explendi sensus causa addere verbum, quod tamen
 alio genere literarum exprimeretur. Exemplum esto e
 principio *Pluti* hoc: Τὸ σώματος γὰρ οὐκ ἐστὶ τὸν Κύριον
 κρατεῖν ὁ δαίμων ἀλλὰ τὸν ἐωνημένον. Nam corporis non
 finit eum, qui natura Dominus illius est, ius habere fortuna,
 sed illum, qui id emerit. Vide quam bene et perspicue ex-
 presserit, cum ipso articulo τὸν Κύριον, eum qui Dominus est,
 et ab Domino civili distinxerit, et ambiguitatem sustulerit,
 addito verbo natura, et quam eleganter istis respondeat in-
 terpretatio τὸν ἐωνημένον, illum, qui id emerit. Nec tamen
 in eo nimis se adstringit legi suae, sed eam negligit saepe-
 numero; sed, ut arbitramur, sine culpa. Nihil impedi-
 bat, quo minus verba in principio *Pluti*, ἢν τὰ βέλτιον
 ὁ Θεοῦ πῶν λέξαι τύχη, verterentur, dicere contigerit ser-
 vo; aut in principio *Nubium*: χεῖμα τῶν νυκτῶν, res no-
 ctium: sic enim Comici latini loquuntur, imitatione graeco-
 rum: tamen illud dixerit, hoc nox haec, vertit.

Nunc, universa ratione et indole operis explicata,
 unam de Comoediis percurreremus, et textus graecus qua-
 lis sit, quid in eo et quomodo constitutum sit, etiam si
 quid neglectum, deinde quid in notis boni aut novi sit, quid
 desideraverimus, docebimus. Ea esto *Nubium* elegantissi-
 ma fabula, in qua, post Kusterianam operam, plura vel
 emendanda, vel explicanda melius, restabant. Primum
 de textu videbimus: in quo tamen non monebimus de
 correctis vitiis edit. Kusterianae, in quibus sunt typogra-
 phica, ut v. 394. αὐ pro αἶν, 397. μῶρε pro μωρε, etc.
 Vers. 36. textus in *σεΐφῃ* discrepat ab nota, in qua index
 habet *σεΐφῃ*, quod rectum est, et hanc formam alibi quo-
 que sequitur *Acharn.* 384. *Thefm.* 237. sed remansit vitium
 e Kusteriana, quam expressit. V. 97. pro ἀνδρακες edit.
Farr. habet ἀνδρακες, ut simul intelligantur homines, qui
 sint sub coelo, et ἀνδρακες, carbones, qui sunt in fornace,
 cui simile coelum dicit. Sic in *Lyfistr.* 342. eandem
 edit. (et *Basil.*) habere ἀνδρακένων pro ἀνδρακένων, ubi
 eadem data opera confudisse voces videri poetam. Quae

sunt ingeniosa et arguta, sed falsa. In *Lysistr.* fluxit lectio *Farrei e Basleensi*; ea autem repetit ultimas comoedias primâ ex edit. *Floj. A. 1515.* ultimarum duarum comoediarum, sine correctione e MS. ut patet ex admonitione *Cratandri* in principio. Est ergo vitium typographicum a *Farreo* servatum. Vers. 318. bene ex edit. vet. τὰυτ' ἀρ, pro τῶτ' ἀρ dat, intelligiquè docet *dia.* Correxere in τῶτ, quia putabant, referri ad *Φόνημα.* Sic τὰυτὰ *Aristophanes* dixit infra v. 334. 352. etc. In fine huius notae nos amandat ad Varias Lectiones, quas subiicere videtur voluisse editioni suae, sed post neglexit facere: nisi ea pars laboris perit. Vers. 371. τῶτ' ἄρ γέ τοι τῶ νυι etc. rescripsit τῶτ' ἄρ, propter sensum et metrum. Vers. 484. delevit ἄν auctoribus edit. vet. bene. Sed ita versus non constat, cuius fulciendi causa erat, imperite insertum ἄν, nec ei rei consultit, aut de ea monet *Berglerus.* Vers. 584. ἡ σελήνη δ' ἐξέλειπε γέ τοι ὀδόν: γε tollit, quod non habent veteres libri, insertum versus integrandi causa. Ipse versus consultit corrigendo ἐξέλειπε. In v. 803. Ἔνομας κωνάς μιν ἐΦευρίσκων tollit μιν, quod non est in vet. edit. sed ita versus perit. Cur non adhibetur lectio Vatic. MS, quam probabat *Bentleius* ἐΦευρίσκων; ita μιν deleri potest, salvo versu. V. 1143. recte monet, *Frischlinum* versum hunc et sequentem male distraxisse, cum sit in edit. vet. unus, plenus senarius, ut scenas novae initium hic esse posset. Vers. 1240. χροῖς rescripsit pro χροῖς, quod et *Dukero* et *Kustero* placebat contra *Thomam M.* Auctor emendationis est Scholiastes. Haec sunt critica ad hanc comoediam: quas sanè sunt pauca, et longe infra expectationem nostram. Cur ergo non attingit locum v. c. 446. ubi *ἔνταρτος* edit, quod metro repugnat, quasi nesciret MS. Vat. habere *ἔντρο*, cum etiam afferat locum e *Pindaro*, in quo sic est, cum et *Bentleius* sic voluerit. V. 717. cum *Kustero* edit *Φρεδὴ δ' ἡ ψυχὴ, Φρεδὴ δ' ἐμβάς*, cum δ' ἡ hic nec per linguae rationem, nec per metrum, locum habeat. Est enim anapaestus dimeter; ut vidit *Bentleius* cum *Dukero.* Atque id

id abest, ut ab edit. *Ald. Iunt. Gryph. s. Canini, Cratandr.* ita et *Kyrrat.* Nam illud non miramur, mentionem nullam factam esse ad v. 704. lectionis *Φέρω*, quae est edit. *Flor. Pracini, Gormontinae, Frobenianae*, quod eam nec in *Kust.* nec in sua reperit. Ceterum ex hoc loco genealogiam edit. *Aristophanis* cognoscere licet. Nam *Φέρω* est in *Ald. Iunt. 1515. Cratandr. Kyrrat. Gryphi.* Illud maxime miramur, ad v. 347. *ἀλλ' αὖ καὶ αἰεὶ ἰδέωσι τοὺς Φέρωσι*, nil notatum, ut a *Kyrrato*, ita a *Berglero*, cum ibi ed. vet. *Ald. Cratandr, Gormontii, Gryphii, Frobenii*, habeant *ἰδέωσι τοὺς Φέρωσι*, quod melius esse, et verius, nullum dubium est. Quam multa talia, ubi emendatione opus est, ubi et libri vel ipsius *Aristophanis*, vel *Scholia*, vel *Suidas*, aut alii Grammatici, opem ferunt, commemorare possemus, quae non tecta sunt a *Berglero*: sed hoc nunc non agimus. Idemque et alijs in comoedijs observavimus, nisi quod in posterioribus magis in hoc genere diligentem reperimus, fatendumque est, pluribus locis etiam de coniectura egregie emendatum esse textum. Exempla sunt haec. In *Avib. 590.* *ἀλλὰ γὰρ ἀνὴρ λέγει εἰς ἀνδρῶν ἐπιτροχῆν*, bene, cum in edit. sit *εἰς*, quod nullum sensum habet. *P. i. 106.* edidit *ἰδὲν δὲ μὴ σοί*, addito *οὐ*, quo versus integratur. *Ibid. 383.* *λακίστερα*, rectissime pro *λακίστερα*. *Avib. 558.* pro *ἰσχυροί*, quod nihili est, *ἰσχυροί*, libidine ardentibus, tentigine affectis, optime. Cuius generis sunt alias sat multae, quarum nomine vete. potuit gloriari, se multis locis primum correxisse *Aristophanis* textum. Ad notas veniamus.

In quo mittimus omnes eas, quae e *Scholijs* ductae sunt, sed ita, ut, quia *Scholia* ipsa adicere non erat consilium, semper indicatus sit fons. Secus ac in *Florentis Christiani* notis factum est, in quibus multa utilia sunt ad opinionem praeclearae et exquisitae doctrinae, sed e *Scholiastis*, quos non nominat. V. 7. *Strepshades* detestatur bellum, quod etiam se vos punire non sinat. Eius ratio bene redditur haec, quod se vi tempore belli transfugere ad hostes solui essent, ut *Helodis* constat aliquando tali tempore caveratim

tervatim ad Athenienses transfugisse, quod durius haberentur a Dominis. Unde etiam *Aristophanes* in *Pac.* 450. inter eos, qui bellum optent, servos nominat. V. 14. est bona notula de usu verbi *κομῆν* vario apud Comicum, qui non modo de superbia dicit, quod notum est, sed et de corpore horrido ab incultu. *Avib.* 1282. coll. *Nub.* 837. Ad vers. 32. in verbo *ἐξαλίξεν* proprie et tropice usurpato nil dictum mirati sumus, cum multo leviora et magis obvia illustrata sint. Dissentit etiam nota a versione v. 48. in *ἐγκοισυρωμένην*, quod in versione est a *Coesyra* genus ducentem, in nota melius ad verbi analogiam cum Scholiaste *Coesyrae* moribus imbutam. Infra v. 801. filium natum ait pater *ἐν γυναικῶν εὐπτερωγῶν Κοισύρας*. In *Acharn.* autem 614. ὁ Κοισύρας est *Megaclis*, notante Scholiaste, qui perstringitur a Comico, ut homo, qui pauper factus sit, dilapidatis paternis bonis. Itaque non sine causa puellam e nobili gente, sed ad paupertatem redacta, collocata in rustico diviti patet. A qua ratione, qua sensum, non nimis abit, nec deterior est Hemsterhusiana (ad *Luc. Tim.* T. I. pag. 134.) quae, longa *Coesyrarum* serie superbientem, explicat: sed forma verbi magis favet illi. Post v. 52. expectabamus ut nobis diceret, quid lateret in *Κωλυίδος*, *γενεῖ*, *τυλλίδος* ἔξεν, sed simpliciter nos, ut alii, docet de cognominibus Veneris. Aliquid amplius autem hic latere, certum est. Est autem gravis contumelia in virgines Athenienses, cum innuat se accepisse puellam, quae non modo exquisitiora, et obscena oscula (*καταγλ.*) sed etiam concubitum (*κωλυίδος*) et partum (*γενετυλλ.*) nosset; quae latius explicari hic non est necesse. V. 371. *τῶν τῶ λόγῳ ἐν προσφυσίας*, docet, *προσφύειν* proprie esse, *facere*, ut aliquid accrescat, dein, *argumentis* aliquid affirmare, metaphorice; ita autem exponere verbum Schol. *Aeschyl.*, cuius tamen locum non indicat, vir diligentissimus alias in hoc genere. Sic *Equit.* 35. *ἐν προσβιβάζειν* dicit. V. 379. ubi non *Iupiter*, sed *ἄδειος Δίος* in caelo regnare dicitur, ut 829. hanc vocem admonet suntam ridiculi causa; nam

nam inter Δῖνος et Δῖος ex Ζεὺς, qua literas, parum est discriminis. Δῖνον autem esse vocem ambiguam, quod et *vorticem*, et poculi genus grandioris notet, teste *Scholias* et *Athenaeo L. XI.* quamquam ibi δεινον edatur. Appare-
re autem, tale poculi genus positum fuisse in hac Comoedia in scena, quasi simulacrum dei, ut res magis ridicula videretur; quod infra v. 1476. quasi digitum intendens ad illud poculum dicat: διὰ τετραὶ τὸν Δῖνον ἔμοι δειλαιος ἔτο καὶ σὲ χυτρῶν ὄντα δεῖν ἠγησάμην, ubi vid. Quae est sane perbella et nova observatio. Ad Parabasin chori v. 518. sqq. bene docet, quae *Aristophanes* reprehendat in aliis Comicis, ea ipsum admisisse in suis Comoediis. Vers. 694. ad τί δεῶ, monet, esse pro futuro, quod et alii; sed eam rationem maxime in verbis valere in αὖ et ἐω; quod exemplis pluribus illustrat. V. 709. δάκρυαί με δι Κορίθιοι, locum esse in eo, quod pro κόεις, *cimices*, per paronomasian faciat Κορίθιοι, ut post 728. ἀργακίς pro ἀρηκίς. Hoc bene. Sed cetera, quomodo versus sequentes intelligendi, ut in Corinthios conveniant, et eorum vitia perstringant, id non magis attingit, quam superiores interpretes. Nec animadvertit vitium in v. 714. ubi duo versus pro uno eduntur. Locus est non facilis Vers. 867. ubi Socrates de Strepsiade: μηγύτιος γὰρ ἐς' ἐτι καὶ τῶν κρημαθῶν ἐ τριβῶν τῶν ἐξάδε. Nemo interpretum vel attingit magnopere hunc locum, vel assecutus est. *Berglerus* illustrat verbum τριβῶν aliis exemplis, et de κρημαθῶν, forte, ait, ostendit digito corbem pensilem, in qua ipse primum sublimis apparuerat ipsi; quod est nihili. Quo enim pertineat illa talis demonstratio. Immo locus est, et ridiculum ex inopinato. Debat dicere τῶν μαθημάτων pro eo dicit κρημαθῶν, ex eo, quod in corbe se suspendere solebat, atque ut occasio daretur Phidippidi inde in Socratem ludendi, quod facit versu sequente: αὐτὸς σὺ τριβῶν ἐνε αὖ, ἐ κρημαθῶ γε. Quo loco etiam in versione non plene assecutus est graeci textus vim, cum vertit: *et corribus hic pendentibus non affuetus.* Bene, quod *corribus hic pendentibus*

bus: sed tritus esse debet τριτων: sic melius responderent seq. tu sane tritus (Bergl. assuetus) sis vel fies, si pendeas. Bona lux affunditur loco de Telepho paupere V. 919: Scholiastes iam notavit, perstringi Euripidem, qui Telephum pauperem induxerat: sed hinc intelligi sane non poterat, quae in eo esset causa reprehendendi Euripidis. Bene ergo addit Berglerus: et facundum, quod huc maxime pertinet, collato Acharn. 428. Vult igitur Euripidem perstringere, ut magistrum eloquentiae, quae perniciose reipublicae sit: unde et in Raris 979. induci, ut magistrum rhetorum se lactantem: ἔπειτα τέτρωσι λαλεῖν ἐδιδάξα, Aeschylum autem ei ibi in certamine respondentem Φημι καγὼ ὡς πρὶν διδάξαι ἢ ὠφέλιος μέσος διαπραγῆσαι. In Pace quoque 533. Euripides vocatur ποιητῆς ῥημάτων διανοικῶν. Euripidem autem hic perstringi, ait, ut familiarem Socrates, quem et Σωκράτει παρακαθήμενον vocat Ran. 1532. Haec quidem sunt potiora in notis ad Nubes. Addeamus quaedam ad eandem e notis Dukeri, praesertim ea, quae non attigit Berglerus.

Verf. 24. Strepsiades ait: εἶθ' ἐξεκόπην πρὸ τὸν ὀφθαλμὸν λῖθον. Pro eo vult legi ἐξεκόπη, de equo, ut Kusterus etiam placuit: nam id sensum postulare, et locum suadere Suidae, quem ad h. l. pertinere; ἐξεκόπη τὸν ὀφθαλμὸν, ἐπηρώδη, quod Kusterus non observavit. V. 41. in principio versus non constare videtur: Φεῦ εἶθ' ὠφέλιος ἢ προμν. Est enim in secundo amphimacer. In quo in varias partes rem expendit Dukerus, ut vel Φεῦ deleatur, quia apud Thom. M. est εἶθ' ὠφέλιος, vel, eo servato, ὠφέλιος legatur, vel denique per synizesin Φεῦ cum εἶθ' in unam syllabam coeat, cuius generis et aliud exemplum est in Ran. 141. ubi Φεῦ eadem de causa eici volebat, quod Dukero propter consensum librorum et Etym. M. et Suidae non placet, cum et alia talia exempla sint apud Euripidem Hec. 55. et alibi. V. 130. notat, quod Bentley iam admonuit, metrum desiderare videri, ut legatur σκινδαλῆσι, non σκινδαλῆς. Neque modo cum B. utitur Suidae et Hesychii

chii auctoritate, sed etiam (*Luciani* et) scholiastae Luciani ad *Disp. cum Hesiod.* c. 5. ubi aliud egit *I. Fr. Reizius* V. C. cum apud *Aristophanem* ob metrum legi σκιδδαλμῆς scripsit. In v. 186. τοῖς ἐκ Πύλῃς ληφθεῖσι τοῖς Λακωνικοῖς, nemo, quod sciamus, haesit in τοῖς Λακωνικοῖς. Consensu accipiunt pro Λακεδαιμόσι, quod quomodo, et quo exemplo fiat, dici non potest. *Dukerus* autem hic haesit, et corrigendum existimavit, τῆς Λακωνικῆς, ut ad Pylum referatur: quod verum esse credemus, dum doceatur, Λακωνικῆς dici posse Lacedaemonios. Illud quoque recte admonet in v. 235. delenda esse prima verba τῆς Φῆς; quod versum corrumpunt; qui sine iis integer est. V. 381. in secundo pede ἀτὰρ ἔδῃπω est iambus, qui in hoc genere versuum, quod est anapaesticum, locum non habet. Vidit hoc *Kusterus*, tentavitque, ἀτὰρ ἔπω σὺ γε. *Dukero* placet ἔδῃν πω, quae est mollior correctio. In v. 484. eodem modo, ut *Bentleius*, succurrit versui, inferens τῆς, sed pariter relinquit ἄν, quod *Berglerus* tollit, sed versum vitiosum facit. V. 575. πρέχετε corrigit, ut *Bentleius*. V. 584. ad quem vidimus ante *Bergleri* coniecturam, corrigit ἐξέλαπεν, quod quartus locus peculiari ratione iambum recipiat, ut Schol. ad 518. tradat, et esse aliquot exempla in hac parabasi. V. 604. mavult σελαγῆς, quod *Κωμαστῆς Διόνυτος* pro vocativo accipi debeat, praegressis aliis vocativis. V. 1072. corrigit plane ut *Bentleius*. Apparet, opinor, non esse contemnendas has *Dukeri* notas. Et nihil dixi de iis, in quibus antiquitates et significationes verborum explicat atque illustrat; quae sunt non paucae, nec contemnendae. Ceterum hae notae scriptae sunt ante editionem *Kusterianam*, iis tamen exceptis, quae ad *Equites* pertinet. Alia causa sit necesse est, quare *Berglerus* notas et emendationes *Bentleianas* ignorare simulet, nec commemoret usquam, nec iis utatur. Sunt porro illae notae *Dukerianae* excerptae e schedis viri clarissimi, quas *Guil. Röellius* Prof. Amst. suppeditavit, per *Nic. Bondium* V. D.

sed, ut e praefatione *Burmanni* discimus, parcius, quam erat optandum.

Ultima, nec contemnenda pars huius editionis, est Collectio fragmentorum Aristophanicorum, a *Theod. Cantero* instituta, et a *Guil. Coddæo* aucta, adiuncto catalogo Comoediarum deperditarum e *Meursii Bibl. Att.* I. p. 1436. f. T. X. *Ant. Graec. Gron.* et *Fabric. B. G.* II. 12. Fragmenta ipsa ingenti numero augeri possent e Grammaticis et Lexicis inprimis, *Athenaeo*, *Stobæo*, et *Scholiasis*, quae materiam criticarum observationum praeberent, cuius generis etiam multae e scriptis Criticorum colligi possent, qui passim fragmenta *Aristophanis* corrigunt et explicant. De his autem Comoediis deperditis, earumque fragmentis, bene longa et eruditissima est *Burmanni* Disputatio in praefatione a pag. 17. ad finem, quam legisse neminem poeniteat; quod multa accuratius de nominibus Comoediarum, de diversisque editionibus earum, traduntur, multa fragmenta emendantur, aut, qui ea emendarint, indicantur, denique ratio istorum fragmentorum recte tractandorum traditur.

Ceterum ex his facile intelligent omnes, quanto beneficio sibi obstrinxerit *Cel. Burmannus* graecarum literarum studiosos, qui haec tot ac tanta bona tam liberaliter cum iis communicaverit, optabuntque, ut ei, cum vita longissima, diuturna facultas detur, aliis beneficiis suis rem literarum publicam augendi atque ornandi.

PRECIS DE LA MEDECINE PRATIQUE, CONTENANT l'histoire des maladies, dans un ordre tiré de leur siège; avec des observations et remarques critiques sur les points les plus interessans. Par M. LIEUTAUD, Medecin de Mgr. le Duc de BOURGOGNE et des Enfans de France etc.

id est:

EPITOME MEDICINAE PRACTICAE, MORBORUM historiam, concinnatam ad ordinem affectarum

in

in corpore partium, complexa, cum observationibus et animadversionibus criticis in res praecipuas. Auctore LIEUTAUD, Sereniss. Ducis Burgundiae et Libero- rum regis Medico, Academiae Regiae Scientiarum, Societatis Regiae Londinensis Socio, Anatomiae Professore emerito.

Lutetiae Parisiorum, apud Vincentium, 1759.

Alph. 2. in 8.

Si verum est, quod omnes fatentur, neminem, qui de humano genere bene mereri studeat, debita laude fraudandum esse; is sane, qui humanae salutis praesidem artens scriptis fideliter illustrat, laudo sua carere numquam debet. Speramus igitur, et celeberrimum LIEUTAUD laturum esse pretium laboris, quem haud vulgarem in conscribendum hunc librum infumfit. Quanquam enim neque librorum artis medicae praecepta continentium inopia laboramus; neque a recentioribus quibusque Auctoribus novarum rerum larga seges in hoc doctrinarum genere expectari potest; ille tamen iam operae pretium facit, qui antea cognita bono ordine et perspicuo sermone proponit. Vir Celeberrimus autem non solum hoc boni scriptoris officio recte functus est; sed morborum etiam historias observationibus, quas frequentes morbis extinctorum dissectiones eum docuerunt, locupletavit. Difficultas, morbos ordine systematico exponendi, fecit, ut Cl. Auctor morbos tum internos, tum externos, eo, quem ars Anatomica suggestit, ordine, disponeret et explicaret, praemisissis qui per totum corpus oriuntur, subiectis vero mulierum puerorumque morbis. Causas morborum, quas medici proximas nominant, subtilius non est prosequutus; diligentius vero evidentes et remotos conquisivit. Neque multus fuit in prognosticis, persuasus, hanc artis partem non ita esse excultam, ut de morborum exitu sine metu erroris iudicari possit. Victus rationem non in quovis morbo habuit: non

quod si parum tribueret, sed quod medicos paululum in rem attentos ipsos sibi consulturos speraret. Pharmaca parca laudavit, neque tamen contempsit, quia potius selecta, et ad quemque morbum accommodatissima, laudabili studio collegit. Haec fuit generalior totius operis adumbratio. Singula persequuturis, rerum delectus adhibendus ita erit, ut decerpamus et delibemus, quae praecipua videbuntur. Hippocratis, eiusque Commentatoris Alpini, praedictionibus, quas tamen nos magni facimus, nimis parum tribuit, easque prolixè et confuse propositas esse opinatur. Hippocratis tamen doctrinam, de diebus criticis, probat. Febrim malignarum fontem nervis et cerebro inesse secure pronunciat. Sanguinis missionem huic febrim generi non nisi perquam raro convenire, nunquam vero in pede administratam, sed haec semper nocere, tum ex sua, tum ex aliorum observatione. Sudorem Anglicum, a quinquaginta usque annis in Gallis, licet raro, homines invadere; eosdemque aliquando intra sex primas horas morti tradere. Sudorem ipsum hoc morbo aegrotantibus esse remedio, omneque corporis refrigerium vehementer et adeo nocere, ut nec tutum sit manus frigori exponere; hinc sudorem, non satis largum visum, diaphoreticis et sudoriferis esse augendum, aegrosque valde ut plurimum somnolentos veterno arceidos. Febrim tertianam, tum simplicem, tum duplicatam, saepe unquam sanari solo usu aquae, per tres quatuorve dies potae, alio omni alimento corpori detracto. Quartanam cortice cascarillae certius, quam Peruviano, tolli. Anæmiam ad classes morborum refert, et asseverat, vasa sanguinea interdum usque adeo sanguine vacua reperiri, ut caput, pectus, et abdomen tam sicca sint, ut ceram referant; vasa minora omni tum carere sanguine, maiora semiplena esse, utrumque genus aere turgere. In virgine quadam, cui spatio annuo sanguinem centies detraxerant, subito extincta; cerebri vasa ne vestigium quidem sanguinis olim contenti ostendisse. Omnium maxime tamen memorabile exemplum narrat de
homine

homine quadraginta quinque annos nato, qui cum ob morbum acutum quendam profusissimis sanguinis missionibus iacturam huius liquidi vitalis fecisset, syncope post mensum subito exanimatus est. Paulo ante mortem et vires recuperare, et pristinum colorem ducere visus erat. In huius extincti cadavere vasa cerebri penitus sicca, cor sanguine prorsus vacuum reperit, omnesque sectiones in sicco fecit Auctor Clarissimus. Ad sanandam lucem veneream plerumque necessarium esse putat argentum vivum, aut quoddam ex eo arte chemica paratum phar্মacon, sed ita exhibendum, ut ne ptyalismus consequatur, quem non modo non utilem, sed etiam periculosum iudicat. Pedagram repressam, sola sanguinis ex pede missione, ad pedes interdum revocari testatur. In omnibus fere cadaveribus malo hypochondriaco extinctorum reperiri asserit varicosas venarum, ad portae venam pertinentium, dilatationes, a se quidem visas tam enormes, ut fere intestinorum canalem adaequarent. In cadavere feminae, cui statura mediocris erat, invenit hepar pure ita plenum, ut sursum usque ad tertiam costam trorsum esset septum transversum. Camphoram, cui virtutem consopienti tribuit, ad multos morbos, inflammatorios maxime, utilem valde commendat; immo etiam adversus maniam laudat, cuius furoribus et Sacherum Saturni accommodatum esse dicit. Opiata vero, omniaque hypnotica, maxime aliena esse, furoresque insuntis vehementer increscere. Castrationem saepenumero maniae mederi posse, post aliorum experimenta credit. Fortasse alia quaecunque operatio, dolores creans, et supurationes post se trahens, utilis fuisset. Morbo, quem Tetanon (tentiginem) vocant, prehensos, si post diem morbi quartum vixerint, salvos futuros esse plerique Hippocrati credunt: quod falsum esse, Auctorem nostrum experientia docuit, qui aegrotos duodecimo et decimo quinto morbi die exspirasse vidit. Motibus convulsivis diu admodum agitato, post alia omnia auxiliorum genera frustra adhibita, a lapide magnete probe armato, amuleti vice gestato, levamen

men morbi percepisse narrat; neque rem verisimilitudine carere existimat. Catarrhi suffocantis genera duo proponit: alterum, quod constrictione glottidis contineri; alterum, quo bronchia oppleri ait. Priori genere tactos conqueri de punctationibus glottidis, eiusque constrictione, quae similis sit ei, quam mica panis aut simile quid in laryngis cavitationem illapsam concitare solet. In cadavere hominis priore hoc catarrhi suffocativi genere strangulati, ventriculi cordis, anterior maxime, itemque vasa magna, mirum in modum oppleta et distenta, caeterae vero pectoris partes non vitatae apparuerunt. Altero genere suffocatorum corpora saepius disseccare ei licuit. Bronchia et arteria aspera muco plus minus crasso prorsus plena erant. Veram pleuritidem esse morbum oppido rarum perhibet, experimentis et dissectionibus cadaverum fidem adhibens, quae eum docuerint, ex magno numero eorum, qui pectoris inflammatione perierunt, nonnisi duos vera pleuritide fuisse oppressos. Ab inflammatione pulmonum abesse posse tumorem, dolorem, et spirandi difficultatem, mirum videbitur lectoribus. Morbum tamen epidemicum, anno 1754. grassantem, talibus exemplis memorabilem fuisse asseverat Auctor. Pulmonum erysipelas, quarum mentionem fecerunt Lomnius et Boerhaavius, reiicit: solius cutis morbum esse arbitratur. Contra venae sectionis abusum, quo medici Galli male audiunt ab exteris, tum in hoc, tum in aliis morbis, graviter et bene disputat, et sanguinis missionem, ad decem vel duodecim uncias, ter quaterve primis duobus tribusve morbi diebus administratam, sufficere, in quibusdam vero malis epidemicis plane omitterendam esse, adfirmat. Idem agit, dum de curatione variorum generum asthmatis praecipit, neque venae sectionem (*ce remède banal, qu'on applique à tout,*) nisi manifestae plethorae, convenire inculcat. In ipsis quidem paroxysmis vehementioribus, levamen, misso sanguine, percipere asthmaticos videti; sed fallacem esse, morbique sanationem difficiliorem reddere. De empyemate tractans, observat, illud interdum

ante

ante diem decimum quartum iam esse factum; a se etiam visum esse pulmonem alterius lateris intra dies triginta duos prorsus consumptum, et in pus, lactis speciem referens, mutatum. Empyemati aperiendo caustica magis, quam operationem chirurgicam, idonea esse docet. Id, quod Auctores de iis, qui pectoris hydrope, aut empyemate laborant, scribunt, eos nimirum in latere laborante cubare non posse, ut plurimum quidem, sed non semper verum esse: dissectiones enim cadaverum subinde aliud monstrare. Aquarum colluviem non raro pericardio contineri, neque id genus a caeteris ullo signo discernere licere. Etsi enim Diemerbroekius iam de singulari tarditate pulsuum, tanquam signo aquarum pericardio contentarum, scripserit; et Cl. Auctor ipse in quodam aegro tantam pulsuum tarditatem repererit, ut unius horae minuti primi spatio arteriae non pluries quam vicies micarent, aegro interim bene appetente, satisque ceteroquin valente: id signum tamen non perpetuum esse. Nihilominus haec de tarditate pulsuum observatio notatu digna admodum videtur. Cordis polypos dari, confidenter negat, quod nos vehementer miramur. Fatemur tamen, Cl. Auctorem non videri temerarium: quodsi enim tanta polyporum illorum frequentia foret, ut nonnulli opinantur, mirum utique esset, in duobus cadaverum, ab Auctore dissectorum, millibus; ne semel quidem verum polypum fuisse deprehensum. Interea Cl. Auctor non infitatur, reperiri interdum concretiones albidas, apparenter fibrosas; sed urget, has non esse malorum causas, sed effectus, et paulo ante mortem, vel in ipso mortis articulo, coire atque existere. Praeterea, sanguinis missionem, in ipso paroxysmo syncopes, raro admodum necessariam, saepiusque nocere et periculosam esse, contra opinionem vulgarem dicit. Intestinorum invaginationem in cadaveribus aliquoties vidit, etiamsi ante mortem nullus vomitus praegressus esset. Argentum vivum, ad librae pondus, adversus morbum, quem ileon vocant, assumptum, non semel aut bis, sed aliquoties excitasse salivationem, memoriae tradidit.

didit. Cholerae morbo multos absurde mederi per data emetica et purgantia, conqueritur; neque praeter cassiam et tamarindos quicquam eorum admittit. Deiectionum sanguinearum mentionem facit, quae sint neque dysenteriae, neque hepatici fluxus, neque haemorrhoidum; *fluxum sanguinis mesentericum* nominat. Eas interdum sanguinei vomitus comites esse, et modo a vasis gastricis, modo a mesentericis venire; atque esse simplicem haemorrhagiam plus minus largam, cuius sedes incerta sit; neque valde timendas esse. Radicem ipecacuanhae, aliis vomitoriis in modula dysenteriae potiore, aut eam et Simarubam vitrumque antimonii ceratum vera dysenteriae specifica remedia esse, negat, non tamen e classe medicamentorum efficacium eicit. Animadvertit, et radicem ipecacuanhae, et alia vomitoria, et Simarubam, et lac, quae omnia in quibusdam dysenteriae generibus laudem meruerint, in aliis epidemias mortifera fuisse. Colicae Pictorum exactam descriptionem, quam ab Illustri Senaco accepit, operi suo inferuit. Morbus ille plerumque duodecim vel quatuordecim dies durat, potest tamen et spatio quatuor vel quinque dierum terminari; sedem habet in mesenterio; vehementissimus est, et aegrotantes non raro desperabundos reddit, qui neque sitiunt, neque febriunt; pulsus contractus est; dolores ad varias corporis partes pertingunt, saepius fixi quam vagi, attamen remittentes; nauseam et quandoque vomitus enormes concitant; flatulentia plus minus manifesta est; urina aut penitus supprimitur, aut parca copia destillat; alvus adeo pertinaciter adstricta est, ut vix admittat enemata; muscoli abdominales contrahuntur, et dorsali spinae appropinquant, et umbilicus intro abit, quam notam Senacus pro pathognomica habet; aegrotantes perpetua inquietudine agitantur; membra stupent contrahunturque; singultus, motus convulsivi, sudores frigidi, animi deliquium, aliaque symptomata atrociam accedunt; morbus degenerat in paralyin, asthma convulsivum, morbum regium, alvi fluxum, etc. Princeps tamen signum huius

huius generis colicae cernitur in morbi causa, quae semper plumbel generis est. Confert usus vinorum cuiuscunque generis, aliorumque aciescentium, tanquam plumbas particulas dissolventium. Hinc opifices, qui plumbo indeque paratis carere nequeunt, a vino abstinere, et bene, aut saltem melius habent. Curationem tam atrocis morbi absolvunt sequentia: vomitorium, post assumta lenientia, et dissolventia, et diluentia, datum, opem eximiam affert, et vomitum praegressum sistit, doloresque ventriculi fugat; intestinorum dolores postea optime lenit oleum amygdalarum dulcium, omni trihorio ad unam duasque uncias, una cum dimidia aquae vulnerariae parte assumtum; quod ultimum remedium Senacus, quamvis empyricum putaret, adoptare coactus fuit; interea neque laxantia, neque enemata emollientia et lenientia, negligi debent; enematis addi solent oleum nucum, therebintina, balsamus copaivae, oleum anisi, certius tamen et promptius auxilium praestant vinum emeticum, colocynthis, aliaque stimulantia addita. Sed et topica emollientia utilia sunt. Paralysis remanens non aliam, quam communem medelam, postulat. Artuum dolores relicti, saponacea et aperientia postulant. Haec paulo prolixiora inserere volumus, quia Auctor asseverat, Illustris Senacum saepe saepius morbum hunc tractasse. Post descriptionem huius generis, sequitur genus illud quod nominatur Colica Pictonum. Sed negat Auctor, eam in Pictonibus esse endemiam, aut ab aliis generibus colicae differre, esse vero non nisi summum colicae gradum, ut vocat. Tympaniten dicit summum gradum flatulentiae; falsum tamen esse, quod nonnulli pro signo pathognomico habere solent, abdomen instar tympani sonare, si pulsetur, seque pluribus medicis, hac opinione ductis, falsitatem rei in aegrotis demonstrasse. Flatuum copiam quidem saepenumero in intestinis reperiri, atque haec vehementer et interdum usque adeo intendi, ut colon intestinum toti femori aequetur: sed etiam rarum non esse eam morbi modum, ubi intestina flatibus

careant, abdominis vero cavitas spiritu intus concluso intendatur, sic ut, per puncto abdomine, omnis ventris intentio remittat. Ex quo potest intelligi, abdominis punctiōnem in casibus extremis nunquam esse omittendam. Aliquando levamen morbi attulisse dicitur applicatio nivis, vel glaciē contusae; qua via mederi licebit, si qua causa calida subesse videbitur. Remedii lithonriptici Anglici vires, adversus dubitatos, et nominatim adversus Meadium defendit, et hac occasione exemplum felicitatis curationis describit. Fuit homo quinquagenarius, calculi doloribus misere afflictus, vigiliis exhaustus, alimenta fastidians, et a chirurgo ad operationem seu curationem calculi iam praeparatus. Is tamen antea remedii illius vires experiri secum apud animum statuerat. Mense uno elapso iam morbi levamen percepit, quod post mensem secundum auctum fuit; mense quarto currente iam urinam per horam integram continere potuit, quod a multo retro tempore ei non licuerat; tandem post septimum mensem omnia symptomata evanuerunt. Hoc temporis spatii ingentem copiam calculorum et sabuli per urinae iter eiecerat. Neque chirurgus ille, qui curationem calculi in se susceperat, et calculum ipsum specillo in vesica contigerat; neque alii post id tempus, quidquam, quod calculum argueret, specillo attingere potuerunt. Praeter casum hunc, summatim narrat reliquarum curationum, remedio eo absolutarum, exitum. Ex illis scilicet calculosis, quibus remedium id dederat, quatuor tantum a calculo eiusque symptomatibus prorsus liberati sunt, et quidem post usum per menses decem continuatum; caeteri omnes remedium valde ingratum nimis cito fastidiverunt, excepto viro quodam octogenario, qui ultimis quinque vitae annis remedium, sine quo vivere non posse sentiebat, constantissime assumpsit. Alius quidam, cuius et renes et vesica ulcera contraxerant, post usum triginta et duorum dierum ex vita migravit. In dissecto cadavere repertus est calculus, remedio assumpto vehementer corrosus.

com-

commendatae, maiori etiam cum emolumento ab Auctore adhibitae sunt. De renum calculo, non habet quod certo affirmet. Tandem non dubitat, remedium id ad praecipua referre, quibus ars iuncta sit; testaturque, ne minimum quidem fructum ex hac remedii istius commendatione ad se redundare posse. Haec de remedio illo. Alibi describit morbum quendam singularem, quem catarrhum vesicae vocat. Iuvenis sedecim annos natus, febre rheumatico-podagrica corripitur, qua die decimo quarto liberatur. Elapsis aliis septem diebus in febrem recidivam incidit, simulque de dolore vesicae, et ardore urinae conqueritur; urina incipit mingi crassior, deiciens sedimentum album et mucosum, quod deinde ita auctum fuit, ut quartam urinae excretae partem efficeret. Febris recidiva duravit dies duodecim; urinae vero illae usque ad quinquagesimum fluxerunt. Multi ex Medicis, quibus licuit morbum hunc singularem propius speculari, sedimentum illud pro materia purulenta habuerunt; sed Auctor, cuius curae salus aegrotantis commissa erat, materiam eam esse iudicavit mucii genus, persimile ei, quod catarrhosi ex naribus faucibusque eicere solent. In ea sententia etiam fuit Illustris Senacus; incredibile enim videbatur, ulcus, quod tantam puris copiam aleret, brevi et sponte potuisse sanari. Ad nimiam obesitatem tollendam minuendamve sudores facere, si facile aeger fert, dubitare, adeoque Cel. Auctori eos eo consilio laudanti refragari, nolumus. At reperiuntur obesi, qui sudoribus excitatis vehementer laeduntur, et deliquio animi corripuntur, nec sine metu suffocationis. Nasum cancro paene destructum, ab empirico per herbam Sabinae sanatum, vidit Auctor. Aneurisma tum in collo et pectore exortorum dein meminuit, quae plus quam quatuor libras sanguinis continuerunt. Contra eos, qui negant, praecipitationem hominis, a cane rabido admorsu, in mare vel piscinam, esse remedium hydrophobiae metuendae, confidenter asserit, se nullum eorum, quos rabidi canes admorsissent, et qui satis mature, et ex improvise,

in mate praecipitati fuissent, hydrophobia correptum vidisse; Argentum vivo non modo homines, sed etiam canes ad morsos, ab hydrophobia et tutos praestari, et liberari docet. Alio loco ait, tum in cerebri ventriculis, tum in basi cranii eorum, quibus ad sanandam luem veneream munerale id datum erat, nec non artificium quorundam, idem argentum vivum ad plures uncias, imo aliquando ad librae pondus, fuisse repertum. Narium haemorrhagias non semper satis tuto per turundas reprimi; se enim vidisse hominem ita curatum, cujus ventriculus et pulmones, a sanguine ex naribus per fauces in has partes destillante, ita fuerint oppleti, ut homo post paucas horas suffocatione strangulatus fuerit. Multos reperiri homines, qui satis acute audiant, quamvis tympani membrana destructa sit. In uvulae prolapsu, vetustate confirmato, hanc partem aliquoties, bono cum successu, nunquam infeliciter, resecauit. Mentionem facit dolorum rheumaticorum, musculos abdominales affligentium, morbumque dicit minime infrequentem, quamvis parum cognitum; ut plurimum enim pro colica, aut etiam pro musculorum illorum inflammatione, haberi. De remedio illo contra hernias, quod auctori de *Cabrières* debetur, quodque iam evilesceere incepit, honorifice sentit. Chirurgis proponit faciliorem methodum curandi bubonocelen, qua fieri incisio debet supra annulum, et dein ea parte sacco herniae immitti specillum, sulcum in longum ductum habens, quo duce tandem sacculus, momento temporis, et sine metu intestinum laedendi, aperiri queat. Hypogastrocelem nominat morbum parum cognitum, cuius descriptio sic habet. Est tumor totius abdominis, formatus ab adipe corrupta, quae et valde augetur, et duritiem sclirrhosam contrahit. Augmentum hoc admodum lente fit, tandem vero dolores vehementes, ac febrem lentam concitat. Ingens illa adipis sub integumentis accumulatio partes internas adipe emungere quasi, et exhaurire videtur, ita ut haec siccescant. In cadavere feminae hoc morbo affectae, et tandem marasmo eneclae,

eneclae, praeter incredibilem crassitiam tunicae adiposae, quae in locis quibusdam ultra altitudinem sex pollicum asurgebat, inveniebantur epiploombalos admodum adhaerens, et viscera pleraque putredine et pure consumta. Nimis tardam eruptionem variolarum balneo calido accelerare docuit Illustris Senacus, et hac methodo in epidemia admodum maligna variolosos feliciter tractavit. Satis est, pedes ac manus balneo fovisse. Boerhaavium iam balnea commendasse nos animadvertimus. Puerorum latentium morbum, (qui nobis pororum in cute obstructio, a tenacibus mucosisque sanguinis impuritatibus orta videtur,) ad insectorum familiam et regnum refert, et particulas illas mucosas, quae poros cutis referciunt, crinones cum nonnullis nominat. In praefatione operis Cl. Auctor aliud Volumén propediem edendum promittit, quod quale futurum sit, coniectura non assequimur, nisi peculiarem librum de morbis infantum esse, ex verbis Auctoris, in fine operis lectis, colligere velimus. Quaecumque demum fuerit, praesens efficit, ut magno desiderio futuri teñeamur.

**PHILOSOPHIAE CIVILIS, SIVE POLITICAE,
PARS PRIMA, exhibens principia cum generalia Politicae publicae, tum simplicibus civitatum formis propria: tanquam continuationem Systematis Philosophici Christiani L. B. de Wolff; praemisso brevi b. Baronis elogio: Auctore MICHAELE CHRISTOPH. HANOVIO,
Gymnas. Academ. Gedanens. Prof. Philos.
et eiusd. Biblioth.**

Halae Magdeburgicae, in offic. Rengeria, 1756.
Alph. 4. plag. 5. in 4.

Pulcherrimum Ill. *Wolffius* consilium ceperat, omnes Philosophiae partes latino sermone, et multo copiosius explicandi, quam angustiae systematis, quod vernacula ediderat, permiserant; verum praematura, omnibusque

busque bonis luctuosissima morte extinctus, opus inchoatum absolvere non potuit. Cum vero plures esset, quorum votis eiusmodi opus valde desideraretur, dedit bibliotheca *Hanovio*, Viri Cl. cuius egregia Philosophiae Wolfianae cognitio satis perspecta et cognita esset, illud negotii, ut filium, mortem magistri sui interruptum, pertexeret. Hic igitur in Philosophiae civilis doctrina tradenda *Wolfium* quidem ubique fere secutus est; adhibuit tamen subinde alios, praeclara civilium rerum scientia instructos, ut Aristotelem, Platonem, Ciceronem, compluresque recentioris aetatis, in consilium; atque, si quando neque hi satisfacerent, rationis ope veritatem eruere, propriaque meditatione praecepta tradere studuit. Atque hoc modo iam in quatuor voluminibus edendis versatus est, in quibus quae proponantur ordine indicabimus. Ne vero fundamenta deessent, quibus reliqua bene superstrui possent, praemittenda putavit *Prolegomena* quaedam, in quibus generales Politicae notiones exponeret. Hic igitur, definitione Politicae tradita, docet Vir Cl. Politicam proxime superstruendam esse Iuri naturae publico universali, alia tamen Politicae principia subministrare Oeconomicam, Ethicam, reliquum ius naturae ac gentium, et Philosophiam practicam universalem. Politicam non minus, quam Ethicam, omni metaphysicae, tanquam primo et immoto fundamento, ineumbere; quae in Politica demonstranda sint et comprobanda; ea, si principia domestica non sufficiant, ex his disciplinis esse promenda; si vero omnia, quorum sit aliquis in civitate usus, demonstranda sint, Physicam quoque, omnemque Technologiam, Politicae fuisse praemittendam. Deinde ostendit, obiectum et subiectum Politicae nullum esse aliud, quam civitatem beandam; Politicae esse, docere modum rempublicae rite constituendi, reformandi quando opus sit, et mutandi, recteque administrandi; hinc et adiumenta, et impedimentorum salutis publicae remedia, ducenda esse. Tum potiora adiumenta et impedimenta, virtutum politicarum praesentia et peccatorum gravitas,

gravitas, atque utilitas e ceremoniis aptis et convenientibus in salutem publicam profecta, declaratur. His expositis demonstrat Noster, in Politica docendam esse artem prudenter feliciterque regnandi et parendi: Politicam varias admittere perfectionis et defectuum gradus: Politicam vel togatam, vel sagatam esse, eandemque reliquarum disciplinarum principem et reginam: quomodo politicus aut imperet, aut pareat? quae sint officia politici imperantis? an divisio Aristotelica politicae, in legislativam, consultativam, et iudicariam, omnem illius ambitum exhaustiat. Negat hoc Auctor, atque ostendit simul, quomodo Politica a Iurisprudencia differat? cur excusandi veteres Philosophi, qui omnem fere morum doctrinam ad Politicam retulerint? quae sint partes politici privati? quae indicia pseudopolitici? quae Politica regia et divina? nempe publica, quae artem feliciter regnandi doceat et exercent. Haec de Prolegomenis. Ipsa Pars prima haec descripta est in capita IX. Iam quoniam in disciplinis practicis omnia ad certam finem propositi consecutionem referuntur, atque ex fine omnis indoles civitatis metienda est, in capite primo de civitatum fine exponitur. Notionibus igitur civitatis, populi, et civis, evolutis, finem civitatis collocat Vir Cl. in communi illo bono, quod aut non melius, aut non, nisi coniunctis illius viribus, parari potest, illiusque tuta fruitione; atque hunc finem definit per salutem publicam, sive per augendam vicorum salutem, quousque per societatem plurium fieri potest. Salus publica, ex mente Nostri, vel in hominis summi boni consecutione fruitioneque non impedienda consistit, atque haec vocatur *primaria*; vel in copia parabili huius vitae bonorum inferiorum, maxime externorum, tuto perfruenda, quae *secundaria* dicitur. Ex his definitionibus Auctor sequentes positiones producit: salutem publicam integram non esse, nisi et primariam plene contineat, et, quanta illa salva haberi possit, secundariam; primariam continere veram felicitatem omnium et singulorum, saltem plerorumque civium, quatenus

illa in hominem cadat: eandem non nisi virtutibus quibuscunque obtineri posse et debere, neque sine legum naturalium custodia adquiri et conservari: secundariam, praeter bona corporis parabilia, bonorum externorum tutam fruitionem, et a malis ambobus immunitatem continere, atque affluentia, tranquillitate, et securitate civili absolvi: Eandem cives eatenus fortunatos reddere, quatenus extra civitatem eadem non essent habituri: Porro docet, in se, atque in recto usu, nec primariam civitatis salutem secundariae, neque hanc illi repugnare, sed potius utramque amice conspirare: per abusum secundariam primariae praeferrī quidem, sed hanc semper illi anteponendam, atque in civitate optima utramque salutem coniungendam esse; neque bonam civitatem esse posse, in qua tantum secundariae ratio habeatur. Quoniam civitas ratione salutis primariae a Nostro felix et beata, ratione secundariae fortunata dicitur, sequitur, felicitatem civitatis, si aliter fieri nequeat, vel iactura fortunae esse redimendam. Perfectam dicit salutem publicam, quatenus bonorum internorum et externorum consensu gaudet; imperfectam, quatenus dissensu laborat. Inde igitur ostendit, salutem publicam gradus perfectionis et imperfectionis admittere, atque hos perfectionis gradus, tum ex bonorum vel multitudine, vel magnitudine, tum ex consensione diversa, nasci. Porro dispescit gradus in *materiales* et *formales*, atque unde illi cognoscantur docet. Post ex eo, quod omnium bonorum et malorum gradus sint, efficit, diversos quoque esse gradus felicitatis politicae, atque fortunae civilis. Quibus disputatis Auctor declarat, quaenam salus civitatis omnium perfectissima esset? quaenam imperfectissima? quid illa inferret? quae sint notae civitatis prorsus perfectae? cur talis civitas neque existat, neque speranda sit? quae civitas imperfectissima? quare eiusmodi civitas non detur? cur sceleratorum sodalitia non sint civitates? cuiusmodi sint obviae civitates? Auctor; quae dentur, aut quae dari possint, civitates, inter felicissimam et infelicissimam
veluti

veluti medias interiacere arbitratur, eamque obviarum civitatum optimam haberi debere, quae tam perfecta gaudeat salute publica, quanta in hac hominum conditione haberi possit. Dari civitates et bonas, et aliis meliores; studendum esse optimae: in suo genere vocari civitatem optimam, qua perfectior in tali determinatione non detur. Denique exponitur, qui sint salutis publicae defectus? quae sint mala publica, cum externa, tum interna? quae civitas sit mala, quae peior, quae pessima? quae civitas magna et maxima? quae potentissima et amplissima? quae civitas sufficiat ad salutem hominum universam? quid sit vera ratio status? quaenam ratio status spuria? quomodo secundum rationem status agatur? quatenus utilitas et salus publica convenient? cur sola utilitas publica non sit civitatis finis? quaenam sit gloria publica genuina? cur sola gloria publica civitatis non sit finis? quomodo potentia civitatis ad finem eius referatur? cur solius potentiae incrementum quaerere nefas? Caput *secundum* inscriptum est: *de Civitatum necessitate*. Intelligit autem Vir Cl. necessitatem moralem, eamque ita demonstrat: Vici cuiuscunque nominis segreges sibi nondum sufficiunt, neque ad salutis primariae et affluentiae, neque ad tranquillitatis, neque ad securitatis suae omnes partes, quae humanis viribus haberi possunt, consequendas. Neque ad hos fines obtinendos sufficit, si colrent tantum in pagos et oppida, in urbes, in regiones seu pagos ampliores. Potius, si vici cupiant sui iuris esse, et praestantiam libertatis prae servitute cognitam habent; si se invicem perficere, communique saluti tantum prospicere velint, quantum coniunctis eorum viribus fieri potest; si denique neque officia sibi aliisque vicis praestanda negligere, neque in sua et reliquorum commoda peccare cupiant; contrahenda ipsis est societas libera prorsus, et communi bono, quoad fieri potest, et consultum videtur, promovendo intentam, hoc est, civitas. Iam, cum quidquid humana salus requirat, illud in hominum societate moraliter necessarium

fit, salus vero humana ob allatas rationes civitates requirat, res facile patet. Deinde Auctor civitates in potentiores et debiliores dividit, et quibus hae incommodis obnoxiae, atque quo modo debilitati medendum sit, docet. Quia porro, ut debiliores sibi magis sufficiant, maiorem hae sibi potentiam adiungere debent, exponit, quantum sic augeatur potentia? qui sit consociationis civitatum finis? quid sit corpus civitatum? quae civitates foederatae? quando sint foederandae? quae foedera sint laxiora, et arctiora? quae civitas sit sapiens, quae secura? Ultimo loco disputat Noster de aequilibrio virtutis et potentiae. In capite *tertio* agitur de *origine civitatum*. Ubi facile intelligitur, Auctorem non de civitatum origine historica, sed morali exponere. Duplicem vero facit civitatum originem; *primariam* alteram, alteram *secundariam*. Illa voluntate divina, vi naturali perspicienda, haec voluntate humana, seu facto humano, nititur. Iam Noster ita ratiocinatur: Prima atque primaria civitatum origo est divina: ea remotior pendet a Dei decreto aeterno, propter continetur hominum ac mundi creatione, conservazione, et gubernatione. Primaria civitatum origo requirit civitates optimas, cum in se, tum ratione Dei, totiusque mundi, atque ideo homines obligantur ad eligendas, condendas, colendasque optimas civitates, et origo civitatum secundaria conformanda est origini primariae. Quatenus id fit, eatenus illi convenit cum voluntate divina, et recte se habet: quatenus secundaria recedit a primaria, eatenus divinae voluntati repugnat, a qua nisi impeditur, permittetur aliquamdiu. Origo civitatum primaria debetur legi naturae praecipienti, atque ideo naturalis est; primaria civitatum origo, et obligatio ad eandem, est immutabilis, manetque salva, sive accedat secundaria, sive minus. Datur naturalis societas inter omnes gentes, et obligatio ad eam colendam, etiamsi de illa pacto ineunda homines solliciti fuerint nunquam, nec in posterum sint cogitaturi. Non solum nullo opus est pacto ad civitatem maximam constituendam,

tuendam, sed etiam vix eiusmodi pactum inter omnes homines iniri potest. Etiam si atheae sint gentes, naturalis tamen obligatio ad colendam societatem, et salutem generis humani, inter ipsas admittenda esset. Primaria igitur civitatum origo usitatarum repetenda est ex maiori obligatione, communia bona, quanta haberi possunt, coniunctis viribus vicorum, sibi invicem optime procurandi. Praeterea eadem intelligitur ex invito a natura animis hominum civitatis appetitu; ex perspecta communionione sanguinis et naturae eiusdem; ex naturali rationis et sermonis communionione; ex spe non dubia commodorum e civitate oriundorum, et incommodorum extra illam nascendorum metu; e benignitate denique et studio similitudinis cum Deo. Voluntas divina obligavit homines ad optima quaeque, tum in generibus et in speciebus civitatum, tum in singularibus quibusque civitatibus praeferenda secur. habentibus: voluntas humana, id quod pravum est, rectum reddere nequit: eadem nec se, nec alios obligare ad prava, sed tantum declarare potest agnitionem divinae obligationis sibi incumbentis, et obsequium eidem praestandum. Huius arbitrio relinquendum est, utrum, quando, et cuiusmodi civitatem ineundam sibi et colendam eligere velint: optio haec non potest non facto quodam publico declarari: factum illud potest vel licitum, vel illicitum esse: facto illicito orta civitas, nec felix, nec stabilis esse potest. Illicitum factum dividitur in nefas proximum, et remotum: illud vel contra Deum, vel contra alios homines tendit: illud est impietas publica, seque exferit cum omittendo id, quod publice erga Deum fieri debebat, committendove contrario, tum cultus divini denegatione, aut cultu Dei falso; hoc dicitur improbitas publica, atque vel iniustitia publica est, vel iniquitas tantum: haec, si in ipsa civitatis origine committitur, semina discordiae, querelarum, et sensim succrescentium detrimento spargit; illa admissa, multo maius sibi arcessit civitas periculum, eademque committitur intrinsecus, oppressione libertatis innocentium, extrin-

fecus violando pacta, aliaque iura perfecta. Facta licita redeunt ad mutuum consensum, sive ad pactum, vel expressum, vel tacitum, vel quasi pactum. Modus civitatis ineundae clarissimus est pactum expressum, idque vel nuncupatum, vel scriptum, quoniam in statu naturali utrumque tantundem valet, et utriusque eadem est obligatio divina. Obligatio humana facit, ut ex propria confessione certum sit, paciscentes de civitate sibi perfecte obligari ad ea, quae pacto sibi promiserunt; pacta ineundae civitatis recte iurata fide firmanur. Nulla est obligatio, nullum ius pacti illiciti, aut vi metue extorti, aut errore et dolo vitati. Dantur tamen rationes legitimae servandi pacti invalidi. Quasi pacto non immerito niti dicitur civitatis maximae secundaria origo. Caput *quartum* complectitur doctrinam de *Republica in genere*. Posuit Vir Cl. haec quasi fundamenta totius capituli. Quia omnis ordo in similitudine modi, quo res existunt, consistit, respublica vero est ordo civitatis, etiam respublica requiret in civitate similitudinem modi, quo res in eadem existunt, vel potius existere debent. Quoniam autem ordo civitatis potissimum modum imperandi et obediendi respicit, respublica involvit similitudinem modi, quo imperium et obsequium publicum se invicem respiciunt. Quia porro in ordine partim occurrunt res una obviae, partim tantum se invicem insequentes, etiam in republica requiretur similitudo in modo existendi, non solum ratione rerum simul in civitate occurrentium, sed et earum quae se invicem excipiunt. Si ipsa similitudo res eodem modo determinari iubet, respublica quoque in imperio et obsequio publico res eodem modo determinari iubebit. Hinc sequentia eliciuntur: reipublicam indigere regulis e sine civitatis derivandis, hasque resolveri in Dei voluntatem et legem naturae; Deum et legem naturae in ordine civitatis lubere praeferre meliora, et optima sectari; quatenus ordo civitatis conveniat cum eo, quem lex naturae praescribat, eatenus reipublicam recte se habere; quatenus recte se habeat,

habeat, eatenus illam esse a Deo, et caeteris paribus felicem esse posse ac stabilem. Duo in republica praecipue curanda esse A. monet, ut civitas sit libera, et ut coniunctis viribus commune bonum promoveatur. Eiusmodi rempublicam esse debere, ut inferiorum societatum salus, quantum salva civitate fieri possit, maneat salva, et his augetur bonis, quae non, nisi coniunctis viribus, haberi possint. Inter salutem publicam et privatam tantum consensum esse debere, quantum haberi possit; publicam, ubi utraque haberi nequit, privatae anteferendam esse: obligationem singulorum et univerforum in civitate erga se invicem esse reciprocam ad ea, quae sunt in ipsorum potestate: pariter iura singulorum et univerforum civium erga se esse invicem reciproca: universis in civitate esse ius regendi et adigendi singulos ad officia erga universos, non vero vicissim: univerforum in civitate naturaliter esse imperium civile, seu publicum: imperium publicum esse peculium populi. Porro rempublicam non melius constitui, quam pacto publico conveniente, quod a pacto civitatis ineunda, a pacto religionis, aliisque differat: omnem rempublicam gaudere debere imperio summo, et inde non alteri civitati subiectam esse, neque posse accusari vel damniari, nec obligari ad reddendas rationes, nec impediri ab aliis debere. Huic summo imperio subesse debere, quidquid ad salutem publicam comparandam, servandam, augendamque, et ei contraria arcenda, pertineat. Tum docet Noster, quid sit summum imperium ordinarium, quid extraordinarium? quid ius eminens? quid ius vitae et necis? quid obsequium publicum et summum? quando oritur Democratia, et quis illius finis? quae sit Isocrazia, quae Monarchia, quae Aristocrazia, Ochlocrazia, Oligarchia, Tyrannis? Comparatione inter rectas respublicas instituta, primas partes Monarchiae, secundas Aristocraetiae, tertias Democratiae tribuit; inter degeneres respublicas pessimam tyrannidem, minus improbam Oligarchiam, et impeditiorem reliquis in pravitate Ochlocratiam esse,

esse, arbitratur. Ultimo loco explicat A, quid sit respublica mixta? quid in limitatione imperii publici sit spectandum? cuius sit illa limitatio? In Capite quinto proponitur *Isocratia in Civitate maxima, eiusque pietas erga Deum*. Civitatis maximae rectorem esse Deum, eundemque dignissimum, optimum, et absolutissimum: Monarchas tantum vicarios Dei esse, iisque Dei vices dignissime gerendas: illis gloriam Dei illustrandam, penitentiorem rerum naturalium cognitionem, earumque usum amplissimum omni modo acquirendum, neque solum indigenarum, sed etiam peregrinarum: rerum utilium indagationem praemiis adjuvandam: barbariem e civitate eliminandam: scientiam Dei excolendam et amplificandam, eamque aliis civitatibus tribuendam, et propagandam: religionem naturalem non in qualibet tantum civitate colendam, sed ad alias quoque propagandam civitates. Ferendum tamen esse contemptum religionis Christianae in illis civitatibus, quae ab ea sint alienae, nec adduci se licitis modis patiantur ad eam vel amplectendam, vel tolerandam: ferendum quoque esse, si vel missionarii infontes, precario admissi, puniantur, supplicioque afficiantur, nisi pacto ipsis securitas sit promissa. Denique civitatibus, a religione Christiana aut naturali aberrantibus, alienisque, pacta et officia humanitatis haud fere secus praestanda esse, ac si religionem colerent veram. In Capite sexto agitur de *Isocratiae prudentia regiminis*. In Isocratia, ex mente Viri Cl. quaelibet civitas idem sibi debet, quod sibi quisvis debet homo in statu naturali: ergo quaelibet civitas se ipsam conservet et perficiat, se suumque statum probe cognoscat, famae ac gloriae suae amplificandae virtutum operumque praestantia inserviat, salutaria commercia pactis firmet, et ex pactis exerceat, atque in his, quantum fieri potest, aequalitati studeat. Hoc loco varia de commerciis prudenter instituendis, aliisque, quae ad commercia pertinent, monentur: ut de aequalitate pretiorum, de monopoliis, de stationibus et tabernis, de commercio externo, de transitu

transitu mercatorum per alias regiones, denique de mercatorum consiliis, de vectigalibus, etc. Porro ad perfectiendum statum civitatis externum pertinet studium vite augendae potentiae. Hoc fiet occupatione regionum vacuarum, receptu emigrantium, exulum, et advenarum civium, invitatione peregrinorum spe melioris fortunae proposita, consociatione prudenti cum aliis civitatibus, ope coniugiorum publicorum, ope foederum mutuae defensionis, clientelis potentiorum, foederibus commerciorum, mutuae amicitiae cultura, cura omnis laesionis vitandae, colenda iustitia iniustitiaque fugienda, bello publico cavendo vitandoque, studio pacis, et religione pactorum. Tandem exponit Vir Cl. quando condici certamen paucorum possit? quando dissimulatio aut protestatio consulta sit? quale habeant civitates ius, minores offensas puniendi? cur ne iustum quidem bellum temere suscipiendum? quando vel iustum bellum differendum? quis sit modus abusus potentiae civitatis praevertendi? In Capite septimo transit Noster ad *Democratiae constitutionem*. Hic docet, Isocratiae affinem esse Democratiam: scopum Democratiae esse omnium aequalitatem: hanc aequalitatem referri ad salutem omnium: eundem populum imperio et praeesse, et subesse: si universus spectetur, praeesse; si singuli, subesse: populum gaudere maxima libertate civili: Democratiam huiusmodi constituendamque esse pacto, atque hoc sancendum, quinam populi nomen accipere, eiusque frui iure debeant? Porro dividitur populus in clarum et obscurum, sive plebeium; in opulentos, inopes, medios; in cives et non cives. Democratia vero dispescitur in absolutam et restrictam, in rigidiorum et moderatiorum, atque utriusque generis possibilitas demonstratur. Post de abusu imperii popularis tollendo; de Democratia rustica, urbana, ab mixta; de constitutione magistratuum, eorum numero, imperio, norma, creatione; de distributione summi imperii; de imperio Democratiae populari, Aristocratico, et Monarchico; de suffragatione omnium si-

mul, et per delectos; de comitiis; de bonis damnatorum sacris usibus destinandis, exponitur. Praeterea studendum esse in Democratia conservationi et aemulationi virtutum: legislatores adfiscendos legum naturalium scientia et prudentia politica praeditos: ex aliorum etiam populorum legibus optimas quasque adoptandas: varie quidem, sed frustra, in legibus tentatam fuisse communionem bonorum; ne quidem communionem alimentorum, aequalitatem bonorum, et iurium omnium locum habere: aequalitatem potissimum in virtutibus quaerendam: exaequandam meritis fortunam: proportionem onerum et emolumentorum publicorum curandam: et superiori et inferiori magistratu opus esse. Denique agitur de magistratum electione, de suffragiis apertis et occultis, de multitudine Senatorum, de muneribus annuis, de ephoris, seu tribunis plebis, de modo, quo, qui se suspectos reddidere, tractandi, de plebis arrogantia refrænanda, de muneribus gratuitis, de fugiendis daemagogis, de modis, egestati plebis occurrendi, de consfoederandis Democratias. Caput octavum habet *Aristocratiae constitutionem*. Aristocratiae scopum praecipuum esse administrationem optimam reipublicae vix melius perficiendam, quam per plures, virtutibus insignes: Aristocratiam legi naturae convenire, eandemque recte institutam egregia offerre ad virtutis culturam incitamenta: dividendis summis iuribus inter optimates Aristocratiam constitui, et abusum eius tolli non posse, sed legibus et copia optimatum: abusui obviare brevitatem imperii optimatum: aptiorem esse Aristocratiam electilem, quam successoriam. Deinde transit Vir Cl. ad cautionem in electione optimatum per populum, ad ambitum cavendum, ad successionem in Aristocratia, ad censum optimatum. Post docet, Aristocratiam laxiorem praestare strictiori: in magno periculo vel uni summam rerum committi posse: optimatum singulis eundem scopum, idem ius esse debere: Aristocratiam ope legum et earum religione muniendam: vitandam optimatibus crudelitatem, suam.

suamque dignitatem conservandam; fugiendam molliem et desidiam, compescendum luxum prodigum; inopiae immeritae optimatum medendum; leges cardinales minime violandas: uni non plura munera praeter necessitatem tribuenda, neque ex eadem gente plures necessarios ad imperium admittendos; optimates novos antiquis aequandos. Tandem A. disquirat, an census optimatum ratio habenda, et accessionis fisci? quomodo lites optimatum sopiendae? an liceat optimatibus externis frui honoribus, pensionibus, et muneribus, castella exstruere, rempublicam in periculis deferere? quae sint officia optimatum erga populum, et huius erga illos? Capite nono traditur *Constitutio Monarchiae*. Primam dicit Monarchiae originem haberi posse in longaevo communi stipite suorum posterorum in statu naturali degentium; alteram ex virtutum eminentia; tertiam ex beneficiis singularibus; quartam e potentia et felicitate in bellis, repetendam esse. Exponitur deinde, quid monarchia voluntaria et involuntaria? quae monarchia sit masculina, quae feminina? quid sit regnum et rex? qui gradus monarcharum secularium et ecclesiasticorum? qui socii regni secundarii et primarii? quae sint causae raritatis et brevitatis imperii consortis? quae rationes successionem in regnis suadeant? quomodo de successione recte iudicari debeat? cur plerumque mares feminis praeferantur? an maior natus praefendus in successione reliquis? Maximam capitis partem occupat doctrina de successione in imperiis, quam sequitur doctrina de electione Monarcharum, de Monarchae officio, de administris, de vicariis, de propagatione gentis et Monarchae, de prosperitate Monarchiae in pace quaerenda, de consociatione Monarchiarum in quoddam corpus. Sed manum de tabula.

M. MINUCII FELICIS OCTAVIUS, ET CAECILII Cypriani de vanitate idolorum liber, uterque recensitus et illustratus notis variorum selectis atque etiam suis.

suis, a IO. GOTTLIEB LINDNERO, scholae Longo-
saliss. Conrect. et Acad. Elect. Mog. Scient. Util.
Socio, cum praefatione D. IO. AUGUSTI
ERNESTI.

Longosalsisae, sumt. Io. Chr. Martini, 1760. Alph. r.

Probavit nobis Cl. *Lindnerus* et consilium suum horum
 opusculorum edendorum, et ipsam rationem, qua
 lectionem illorum faciliorem utilioremque iuventuti
 reddere studuit. Nam, ut bene *Ernestus* noster V.C. in elegan-
 tissima praefatione monet, ii e Patrum libris iuventuti pro-
 ponendi commendandique sunt, qui maximam cum reli-
 quis huius aetatis studiis habeant coniunctionem. Huius
 vero generis sunt maxime ii, qui superstitionem ethnico-
 rum oppugnant, et doctrinae Christianae veritatem de-
 monstrant. Hi enim cum ipsi eloquentiae magistri, certe
 eloquentiae et litterarum studiosi fuerunt; tum ipsa etiam
 aetate cum classicis scriptoribus sunt coniunctissimi. Post
 Ven. *Ernesti* praefationem, quae huius editionis non exi-
 guum ornamentum haberi debet, et in qua Vir doctiss.
 illud agit, ut principes eruditae humanitatis instauratores
 bene et sapienter sacra cum humanis coniunxerit, nec mi-
 nus veteris Ecclesiae, Graecae et Latinae, scriptorum,
 quam antiquorum Graecorum Latinorumque auctorum le-
 gendorum studiosos fuisse; ostendat, post hanc igitur prae-
 fationem posuit Noster *Analysin logicam dialogi*. Nam
 etsi iam *Scultetus*, in *Medulla Theologiae Patrum*, *Analysin*
 dedit, noluit tamen illam retinere, sed novam confecit.
 Atque fortasse rectius tota *Analysis* hinc abesset; certe, si
 omissa fuisset, a nemine valde desideraretur. Hanc ipse
 dialogus excipit, selectis *Cellarii*, *Meursii*, *Davisi*, *Grono-*
vii, *Heraldi*, *Rigaltii*, *Elnenhorstii*, notis illustratus. Prae-
 ter has, in aliis Minucii editionibus obvias, excerpit et-
 iam Vir Cl. annotationes *Wopkenii* ex *Miscell. Critic. Vol. X.*
Io. Schefferi ex *Misc. Crit. Vol. IX.* *Christ. Aug. Heumannii*, e
 Misc.

Misc. Lips. Nov. *Io. Frid. Gruneri* ex Actis Societ. Lat. Ienens. et *Frid. Otton. Menckeni* ex Misc. Lips. Nov. Quod ad ipsas *Lindneri* notas attinet, multa eae continent bona, cum ad res, tum ad verba pertinentia. Huc referenda sunt, quae pag. 3. de particula *vel* pro *et*: pag. 13. de supplenda saepius redditione post comparisonem: pag. 18. deposito *modo* pro *more*, ut hic, *sapientium modo*: pag. 24. de duorum adiectivorum appositione, ut *plerique omnes, tot omnes* etc. pag. 38. de Syllepsi seu Zeugmate: pag. 48. de locutione *ἀνδρες Πέλαγοι, Ἀθηναῖοι*, etc. pag. 59. de baptizazione liberorum contra Gronovium, monentur. Huc etiam pertinent, quae Noster pag. 81. de frequenti unius eiusdemque vocis brevi in spatio repetitione: p. 82. de verbo *dissundi*: pag. 88. de verbo *solicitus* pro *attentus*: pag. 91. de locutione, ut *poterò*, pro *viribus*: pag. 96. de supplenda saepius particula *tamen* post *quamvis*, et quae plura eo consilio protulit, ut lectionem veram contra emendationes Criticorum muniret. Maxime vero Vir Cl. in annotationibus suis id agit, ut de lectionum varietate iudicium ferat. Ubi modestam observavimus et subtimidam crisin adhibitam esse, magis in eo occupatam, ut vulnera tot, quibus a crudeli Criticorum manu saepius Minucius sauciatus fuit, sanaret, quam ut ei nova infligeret. Nos aliquot interpretationum *Lindneri* specimina dabimus, nostris observatiunculis additis. In Cap. I. *relixa domo, coniuge, liberis, et — annis adhuc innocentibus*, et — commode ita explicari posse dicit: *liberis adhuc innocentibus annis*, h. e. *per annos, sive propter annos*. Ablativum certe, addit, hoc modo exponendum esse nonnunquam, docet *Cortius* ad Cic. Ep. II, 10, 5. Verum in errorem duxisse videtur Nostrum *Cortius*, qui in nota illa commiscuit, quae commiscenda non erant. Rectius omnino interpretantur *Menckenius* et *Wopkenius* per *liberos*, qui sunt adhuc in annis innocentibus, subaudito, ut saepius, participio. Haec interpretatio fulcitur Cic. Ep. XI, 16. — *summo splendore summa gratia est, magni-*

ficentissimo munere aedilitio; et IX, 21. fuerunt sella curuli,
 ubi plura monuit Cortius. In Cap. 3. — *medium spatium*
civitatis, monet, non esse distantiam Ostiae a Roma, quod
 Wopkenio placuit: nam intervallum inter Romam et litus,
 quippe 16. stadiorum, vel cursoribus fatigandis sufficeret,
 nedum ut spatiando umbratici homines illud absolvere po-
 tuerint voluerintve. Neque esse medium spatium per ci-
 vitatem Ostiensem, qua parte mare spectaret, liberam mu-
 ris, ut Barthius opinetur: hoc enim spatium confecto, non
 liberum litus, sed campos et agros nactos fuisse. Sed
 esse spatium, quod medium interiaceat inter Ostiam ci-
 vitatem et locum a deambulantibus petitem, sive mare, ut
 bene monuerit Vir quidam doctus in *Misc. Crit. Obs. Vol.*
X. Ostiam enim Romanos petiisse, ut nostros homines
 thermas, vineas etc. Ibi per aliquod tempus commora-
 tos, delectatos quotidie fuisse *inambulando littore ad mare*
pergentes, quod mare ab Ostia civitate tria tantum stadia
 absit. Inde non opus est coniecturis Davissii, Heumanni,
 aut Menckenii. In Cap. eod. ut *illud iaculum, vel dorsum*
maris raderet, vel enataret, delevit particulam *vel,* ita, ut
raderet, enataret, sint locutiones synonymicae, aequae ac
 verba sequentia, *emicaret, emergeret.* Talia certe apud
 Minucium frequentia sunt: sed nescimus quomodo magis no-
 bis blanditur lectio Wopk. *innataret.* Poteruntne *raderet*
 et *enatare* *συνομασως* poni? In Cap. 4. quoniam, teste He-
 raldo et Rigaltio, in MS. est *quam conferere sapientiam mo-*
do in istis etc. unde Rigalt. primus fecit *conferere sapien-*
tium modo. In istis etc. Noster, cui sequentis clausulae
 initium nimis abruptum videtur, suspicatur, priorem clau-
 sulam desuisse in *modo,* et posteriorem a *modo* incepisse.
 Atque ita etiam in textu positum esse videmus. Ad Cap.
 5. bene tuetur lectionem veram, *quanquam tibi — de quo*
quaerimus, non sit ambiguum, exemplis e Cicerone, Caesare,
 Lactantio, repetitis, contra emendationem Heumanni, *id,*
de quo. Ibid. ut — *neque quae infra terram profunda, de-*
mersa sunt, aut scire sit datum, aut scrutari permissum, aut
suprare

Suprare religiosum, Noster interpretatur *suprare* per corrumpere, sive errorum vanis et formidolosis opinionibus implicare, ut Cic. ad Att. I, 18. *supratum iudicium*, i. e. corruptum. Verum vix hanc interpretationem admitti posse putamus. Quid enim est, *non religiosum suprare*? nempe, quas profunda et demersa sunt. Primum vero, quid est profunda illa corrumpere? deinde potestne hoc per *suprare* exprimi? Latet procul dubio mendum, quod acutiores tollant. Vir Cl. *suprare* cum τῷ religiosum coniunxisse videtur, quod non debebat facere. Ibid. *homo, et animal omne, quod nascitur, inspiratur et alitur, elementorum et voluntaria concretio est, in quas rursus homo et animal omne dividitur*. —: post plures aliorum coniecturas, suspicatur, pro *alitur* legendum esse *tollitur*, scil. qui inspiratur vitam capit, tollitur autem cui vita eripitur. Haec certe emendatio proxime ad MS. accedit, in quo est *at-tollitur*. In Cap. 7. *Spēta de libris memoriam*, explicat per: *spēta memoriam de libris hauriendam*; variasque variorum coniecturas reiicit, maxime ineptum illud Gronovii *memoriai*. Ibid. rescripsit pro *Parthos signa repetamus; repostamus*, ita ut Minucius imitatus Virgilium videatur, *Parthosque repostere signa*. Viderit Vir Cl. an omnibus probet causam, qua adductus receptam lectionem deleverit, novamque ex ingenio induxerit. In Cap. 8. non assequimur, cur displicerit viris doctis *homines deploratae, incitatae, ac desperatae factionis* —, adeo ut *incitatae, incestae, et incitatae* emendarent. Poteratne Ethnico magistratui licitum videri, Christianos, ut paullo post Caecilius ait, nocturnas congregationes instituere, deos despuere, sacra ridere, plebem concitare, aliaque agere, quae vulgo ethnici calumniabantur? Nihil clarius. Ibid. Noster pro *inhumanis cibus*, emendat *humanis*. Sed neque hac emendatione opus est. Christianos humanas carnes edere Romani dicebant. Has Caecilius appellat cibos inhumanos, i. e. quos ipsa natura hominis respuat; qui non homines, sed feras delectent. Ibid.

Ibid. pro: *ita illis pavorem fallax spes solatia rediiva blanditur*, forte melius legeretur parva mutatione facta: *ita illis pavorem fallit spes solatio rediivo blandita*, aut, nisi longius a scriptura recederemus, *solatia rediiva mentita*. Ad Cap. 9. difficile coniectu esse dicit, unde calumnia illa ethnicorum de cane candelabro nexu orta sit. Suspicitur tamen, quoniam qui ad investigandas et odorandas res adhibiti, *canes* vulgo essent appellati, pluresque Christianis insidiati, atque ideo hi quosdam aluissent, qui in conventibus dispicerent, an adesset speculator, qui sermonum et mysteriorum aucupium faceret, hos *canes* appellatos fuisse; Idcirco forte negotium fuisse candelarum extinguendarum, si quando insidias vererentur. Verum, ut libere nostram sententiam dicamus, nimis arguta haec coniectura nobis videtur, nullis testimoniis suffulta. Nonne multo simplicius et probabilius dici potest, Christianos, quos *lucifugos* Caecilius appellat, et quos sacra sua vade occulte fecisse constat, idem satum expertos esse, quod omnes, qui sua consilia alios celaverint? Quae non de sacris Eleusiniis, et nostris temporibus de societate liberorum Malleatorum (*Freymäuer*), rumor dispersit? Nemo mirabitur, qui libidinem mentiendi, curiositatem, atque inde ortam indignationem hominum cogitet. In Cap. 12. *non tum agnoscis fragilitatem? invitus, miser, infirmitatis argueris, nec fateris?* lubenter poneremus interrogationis signum post *invitus*: si tu eas, quas modo enarravi, calamitates pateris, non vel contra voluntatem intelligis te miserum esse? Ibid. *ignes etiam, quos et praedicatis, i. e. felices vos existimatis, qui propter Christianam doctrinam igne comburamini*, (ut supra *spernavit tormenta praesentia*); timetis vero etiam, atque ideo in occulto sacra facitis. In Cap. 14. *ut damnatis omnibus malis universa suspendere*, conicit Vir Cl. *opinionibus*. In Cap. 15. locum subobscurum ita explicat: *Si* (Octavius, qui iustior

rem hascendi mihi haberet causam,) *potest reputare* (ea, quamvis diversa sint, quae tibi dicta sunt cap. 16, 5. etiam post longiorem interpellationem meam, qua intercedente; alii fortasse obiectiones, ad quas respondero debebat, excidissent) *id, quod criminari,* (vitio mihi vertis, affirmando, periniurium esse vires me actionis tuae intergressu gravissimae disputationis infringere) *in commune compendium protuli.* Tò inquam certe declarare orationem, quae incipiat a *si potest,* esse Minucii: planiorem vero orationem fore, *si inquam post reputare positum fuisset.* In Cap. 16. — *ambigendum, utrum tua eruditio turbata sit, an vacillaverit per errorem:* vel legendum esse arbitratur *fuscata sit,* ita ut eruditio *fuscata* versutia, subtilitate, dolo, opponatur *vacillanti per errorem;* vel supplendum *studio et consilio,* ut iusta sit oppositio inter eruditionem *turbatam studio,* et *vacillantem per errorem.* Hoc nobis magis aridet. Ibid. pro: *nec fortuna natos, sed natura infitos esse sapientiam,* coniecit *infitam habere,* ut Cic. de Fin. IV, 2. *habere etiam infitam* quandam — cupiditatem, et pro Font. 23. *inimicitias instas habere.* Quid si Minucius scripsit *infiguitos esse sapientia?* Ex omnibus certe virorum doctorum coniecturis, haec nostra proxime ad veritatis speciem, et vestigia scripturae, accedit. In Cap. 16. pro: *nihil itaque indignandum vel dolendum, si quicumque de divinis quaerant, sentiant, proferant,* coniecit *si quicumque de divinis quaerant, quae sentiant, proferant.* Eleganter, hercle! verum non est opus. Amat Minucius plurium verborum coacervationem. Ad Cap. 17. *quicquid arborum est, vide, quam e terrae visceribus animatur,* scribit Cl. Heumannus: *delect quam oportere, docebit quemvis inspectio eorum, quae antecedunt, quaeque subsequuntur.* Mirum vero! Ordo verborum hic est: vide, quomodo e terrae visceribus, quidquid arborum est, animatur. Quid apertius? In Cap. 20. — *temere crediderint etiam alia monstruosa mira miracula: Scyllam — et quidquid famae licet fingere, illis erat*
Na libenter.

libenter audire; omnem difficultatem, ex illa odiosa verborum compositione natam, tolli arbitramur, non eiiciendo aut mutando aliquo, ut viri docti fecerunt, sed maiori interpunctione post *monstruosa* ponenda; mira miracula, id est scyllam, chimaeram etc. libenter audiebant. Optimus est sensus, et ita bene oratio fuit. In Cap. 21. pro: *lege Stoicorum scripta; vel scripta sapientium*, coniecit *Historicorum*; nam primum has voces, *Historicorum Stoicorum*; etiam in Hieronymi loco quodam permutatas esse: esse prope similem Lactantii locum, *oportebat prius humana testimonia afferri, id est philosophorum et historicorum*; revera Minucij testimonia Stoicorum et historicorum afferre; ad illos referri Euhemerum, Prodicum, Persaeum, ad hos Cassium, Thallum, et Diodorum. Forte etiam verbo *sapientium* adscripsit aliquis *Stoicorum*, ad illud minus notum explicandum, quod a librario deinde receptum fuit. In Cap. 22. levi mutatione locus nobis constituendus videtur: *Iupiter — ipsi sacris suis humanitatis arguitur, forte suae: otiosum est ire per singulos —*. Itane Minucium scribere potuisse; qui se longiorem esse, aliorumque deorum genealogias persequi, nolle ait? Quid igitur? aut *odiorum* scribendum, aut *otiosorum*, i. e. illi, qui otio abundant, enumerent etc. Elige per nos, utrum velis. Ad Cap. 23. Vir Cl. acutam coniecturam profert, dum, *quod si in animum quis inducat, tormentis quibus, et quibus machinis simulacrum omne formetur*, mutat in *tornis* quibus: *tornus* est instrumentum fabrilis. In Cap. 25. *et quos postulaverant, triumphatos colere coeperunt*, verbum *postulare* de evocatione deorum accipit: postulaverant, ut deserto populo, a quo adhuc culti essent, ad se transfirent dii. Haec certa interpretatio nobis potior coniecturis reliquorum videtur. In Cap. 27. loco vexatissimo sic medetur: *Hi (de quibus adhuc dixi, quorum membra daemones distorquent,) sunt et furentes, quos in publicum videtis excurrere* (intelligit obsessos, sed hi non solum a daemonibus agitantur): *Vates et ipsi in templo*
(qui

(qui in publicum non excurrunt) *sic infaniunt, sic bachtantur, sic rotantur*, (eodem modo se gestiunt, quo obsessi). *Par et in illis instigatio daemonis*, (vates inspirati etiam a daemonibus instigantur); *sed argumentum dispar furoris*. In obsessis scilicet est, ut, remissis, quae constrinxerant, curasse videantur; in inspiratis, ut adflatu suo auctoritatem quasi praesentis numinis consequantur, et homines, futurorum curiosos, alliciant. Verum haec haec haec. Minucio bene adiecit Vir Cl. libellum *Cypriani de idolorum vanitate*, eodem modo illustratum, adscriptis in margine locis parallelis ex Octavio. Hunc sequitur *Francisci Balduini ICI* dissertatio *de Minucii Felicis Octavio*, atque *Lucae Holstenii epistola ad Franciscum Cardinalem Barberinum, de veribus Dianae Ephesiae ad Minuc. XXI, 14*. Ultimum locum sortiti sunt indices tres: prior auctorum, a Minucio et in dissertatione Balduini laudatorum; alter rerum memorabilium; tertius verborum et formularum. Indices hi magna diligentia confecti sunt, et multas bonas animadversiones continent. Unum afferamus exemplum, nempe sententiam Nostri de origine criminis *ενολατρείας* Iudaeis impacto. Putat enim, historiam Simfonis Iudic. XV, 15. 19. fuisse in eorum Synagogis repraesentatam, adiecta relatione, quod deus, fisco maxillae eius dente molari, aquam inde elicuerit. Hanc Simfonis sitim turpiter confundentes cum altera illa in desertis Exod. XVII, 3. hanc fabulam confinxisse. — Unum vellemus Vir Cl. omisisset: molestam nimirum illam coacervationem plurimarum criticarum coniecturarum. Codicum varias lectiones adscribere, utilissimum est; verum tantum numerum emendationum apponere, neque iucundum, neque utile. Est tamen Lindneri, V. Cl. diligentia, toto hoc libro testata, doctrinae eius atque eruditionis praeclarum documentum, quod utinam imitentur, qui in scholis bonarum litterarum amore imbuunt iuventutem.

NOVA LITTERARIA.

Periucunda nobis fuit *Epistola* Viri Cl. ADAMI FRANCISCI KOLLARII, Pannonii Neofolierfis, Mariae Theresiae Aug. a consiliis et Aug. Biblioth. Vindobon. primi custodis, ad Viros a sacra et profana eruditione claros, de Commentariis in manu exaratos codices Aug. Bibl. Vindob. propriam prelum subituris. Nam non sine voluptate ex his optimum Viri Cl. consilium perspeximus, iussu THERESIAE AVG. susceptum, illiusque sub auspiciis perficiendum, Commentaria bibliothecae Vindobonensis; a Petro Lambecio inchoata, plurimumque deinde virorum doctorum studio et diligentia aucta, nunc iterum maxime emendata atque ad finem perducta quam proxime edendi. Cognita vero ratione, quam in hoc instituto sibi Cl. Kollarus proposuit, non possumus non summopere illud laudare. Nam non solum *Lambeciani* operis exempla admodum rara sunt, et pleraque libro uno mutila; sed habebit quoque haec nova editio complures easque utilissimas accessiones. Etsi denique *Lambecianum* opus una omnium atque consentiente voce celebratum adhuc sit, nihilque maiori diligentia et acriori studio compositum esse vulgo existiment; eiusmodi tamen errores Vir Cl. observavit, quos minime putes *Lambecium* commisisse, et qui emendationem illius operis maximopere efflagitare videantur. Quod ne quis temere a nobis dictum esse existimet, afferemus aliquot specimina; a Cl. Kollario e libro tertio Commentariorum prolata. Hic Cod. V. *Lambecius* duas *epistolas* S. Dionysii, Archiepiscopi Alexandrini, easque ineditas adhuc, contineri scribit. Verum has et dudum editas, et *Isidori Pelusiotae*, non *Dionysii* esse, docet *Caveus Hist. Lit. Script. Eccles. T. 1. pag. 126.* Porro Cod. IX. n. 2. haberi dicit *Cosmae τῆς Ἰνδικῆς πλεύσης*, *Navigatoris Indici*, dissertationem adhuc ineditam, qua auctor probare admittatur, coelum non esse sphaericum. Noster vero

vero intellexit, haec proluxa tantummodo excerpta esse e *Topographia Christiana eiusdem Cosinae a Montfauconiq* primum edita. Atque ipsa inscriptio *Lambecium* meliora docere poterat: *πρὸς τὰς χριστιανίζον βελομένους, καὶ σφαιροὺν λέγοντας τὸν ἕρανόν. Κοσμῶ τῷ Ἰνδικοπλεύσει μερικῶ μᾶλλον δὲ πρὸς τὰς ἕξω.* Eiusdem cod. n. 3. *Anonymi cuiusdam Auctoris excerpta quaedam theologica, de quibus sibi nondum satis liqueat, contineri ait.* Ex inscriptione: *Ἐκ τῶν Θεολόγων*: facile intelligi potest, esse ea ex scriptis d. Gregorii Nazianzeni, cognomine Theologi. Neque aliud haec excerpta sunt, quam proluxa apospasmata ex Nicetae, Heracleensis Archiepiscopi, commentariis in Orationes Nazianzeni, quae mutila latine *Billius* edidit. Cod. *LVII, n. 18.* docet *Lambecius*, haberi *S. Athanasii de Passione Salvatoris orationem, seu potius orationis fragmentum, quod in Parisina S. Athanasii operum editione latine tantum exstet, atque idcirco operae pretium fore, ut totus ille contextus Graecus e codice hoc in lucem proferatur.* Optime autem monuit iam *Caveus, Hist. Lit. Sc. Ec. T. I, pag. 197.* hanc scriptiunculam mediani esse partem proluxae orationis Athanasii in *Passionem et Crucem Domini*, quae cum in *Comeliniana*, tum in *Parisensi* editione, Graece et Latine exhibeatur. Porro admonitio illa, de *Gratiarum actione erga deum, L. V. cod. 214. n. 12. et Cod. 236. n. 4. Homilia de Oratione*, quas *Caveus* cum *Lambecio* pro ineditis, certe non obviis, *divi Basilii* opusculis habuit, tantummodo duo, eaque diversa sunt excerpta, ex oratione eiusdem Patris in *Martyrem Iulittam*. Multis egit *Lambecius* in *Lib. II. cap. 7.* et *Lib. VI. P. II. cod. 5. de codice Dioscoridis Caesareo*, nemini ob tributas ei laudes ignoto, ubi pag. 593. haec adnotat: *Post ἄξιμεν sequitur separata quaedam quinque foliorum Appendix, qua agitur de Chamaimelo, Rhamno, Artensisia etc.* Quemadmodum autem certo constat, aucto-

rem eius non esse Dioscoridem, ita aequè indubitatum mihi videtur, illam ex supra memorata Pamphili Alexandrina Historia herbarum desumptam esse. In margine vero ad hunc locum scribit: Vide Iani Saraceni editionem operum Dioscoridis Graeco - Latinam pag. 476. Multo tamen est auctior Appendix illa vetustissimi istius MSti Dioscoridiani, de quo in praefens agitur. Haec manifesto indicio Noster esse dicit, nunquam Lambecium Appendicem illam legisse. Nam cum haec oratione ligata scripta sint, quomodo credere potuisset, Pamphilum Alexandrinum auctorem esse, quem Galenus, ab ipso Lambecio hoc nomine L. II, pag. 528. laudatus, oratione illigata, et ordine herbarum alphabetico, scripsisse commemorat. Est vero haec Appendix Lambecii, quam ne κατ' ὄναρ quidem adspexisse videtur, insigne fragmentum e vetusti cuiusdam poetae carmine de Viribus Herbarum, quod Aldus Dioscoridi subiecit, et Fabricius Bibl. Graec. Vol. II. pag. 630. sequ. inseruit. Sed unum adhuc commemoramus errorem, initio libri noni Commentariorum obvium, et inde ad multos libros propagatum. Nempe ibi, in bibliotheca Vindobonensi compendia Polybii librorum octavi decimi et decimi noni, hactenus inedita, extare adseritur. Sed diligentius his examinatis, intellexit Vir Cl. ea nihil aliud esse, quam excerpta ex editis libris X. et XVII. Nam, ut apud Nesselium P. V. cod. 25. videre licet, L. XVIII. pro inedito habiti, initium hoc est: Ἐγὼ δὲ κατὰ τὴν ἕκτην βιβλίον ἐν ἐπαγγελίᾳ, καταλιπὼν, ὅτι λαβὼν τὸν ἀρμόζοντα καιρὸν κ. τ. λ. Estne vero hoc quidquam aliud, quam excerptum e Lib. XVII. pag. 762. edit. Casaubon. Haec vero L. XIX. pariter pro inedito habiti: Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῶν νεώτεροι τινος τῶν Ῥωμαίων ἐπιτυχόντες παρθένω κ. λ. desumpta sunt e L. X. pag. 393. ed. laud. Atque tali modo, addit Noster, ἀνδρακες ἡμῶν ὁ Θεσαυρὸς ἦσαν. Haec igitur

igitur, aliæque, quæ a Viro Cl. observatæ sunt, facile necessitatem operis *Lambecianæ* recudendi comprobabunt. Nunc, quam rationem Noster in nova editione adornanda sit secuturus, exponemus. Dudum viri docti questi sunt, multa in Commentariis *Lambecii* esse *αργασθῆναι* atque superflua; multa quoque non suo loco prolata. Noster igitur omnes *Emendationes*, *Addimenta*, alia, quasi scholia, suis locis subiiciet, et ea, quæ plane supervacanea, omnemque præter necessitatem ad molem libri augendam a *Lambecio* addita, ut *opuscula miscellanea*, *fragmenta*, alia, a Commentariis, ubi male locum suum tuerentur, rescissa, separato volumine edet. Titulus libri erit: *Analekta monumentorum omnis ævi ex Commentariis de August. Biblioth. Vindobonensi Cl. Viri Petri Lambecii Hamburgensis*. Singulis hæc Noster observationes quasdam præfiget: unde desumpta sint, et quam adferant utilitatem docebit, atque præter alia, Austriacæ addet Historiæ celebre monumentum, nempe, *Historiam vitæ rerumque gestarum Friderici III. Aug. ab Aenæa Sylvio conscriptam, cum amplissimis supplementis*. Huic subiungetur *Io. Hinderbachii*, Episcopi et Principis Tridentini, eidemque Friderico a consiliis, *continuatio* historiæ huius, iussu Friderici litteris consignata. Quod denique ad ipsa Commentaria attinet; *Liber primus* et *secundus* ipsam bibliothecæ Vindobonensis historiæ complectetur, emendatam, auctam, atque usque ad nostram memoriam deductam. Addetur etiam *index*, res scitu necessarias exhibiturus. *Liber tertius*, *quartus*, et *quintus*, habebunt codices classis theologicæ, cum animadversionibus; multisque supplementis. *Libri sexti*, *septimi*, et *octavi*, eadem erit facies, eadem forma. *Liber nonus*, morte *Lambecii* abruptus, et historiæ profanæ dicatus, ad finem perducetur. Codices Philologicos continebit *liber decimus*, studio Viri Cl. elaboratus. Hosce excipiet *Index*,
in

in quo Auctorum opera, eodem, quo in optimis editionibus, ordine, digesta legentur. Agmen coeget Liber *index*, Hebraicos, Arabicos, Turcicos, ceterosque Orientis linguarum codices habiturus. Haec sunt, quae Cl. *Kollarus* nos de sui instituti ratione scire voluit. Arduum profecto Vir doctiss. suscepit negotium, idque multi sudoris, multarumque vigiliarum; idem tamen et litteris insigni utilitati, et ipsius nominis perpetuo ornameto futurum. Nos quidem, quemadmodum de ingenio, doctrina, et industria Viri Cl. optima quaeque, non vano augurio ducta, nobis pollicemur; ita eidem perpetuam alacritatem, atque vires, tantum ad monumentum exstruendum necessarias, ex animo apprecamur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Iunii Anno MDCCCLX.

Pars I.

CHRIST. AUG. HEUMANNI

APPENDIX.

VARIAE ANNOTATIONES

AD

TERTULLIANUM.

I. Editiones Operum Tertulliani.

Basilieae 1521. 1525. 1528. 1539. 1550. 1562.
Antverpiae 1579. 1584. Parisiis 1566. 1580.
1583. 1608. 1616. Heidelbergæ 1596. 1601.
Coloniae 1617. Genèveæ 1579. Franekeræ 1597.
cum la Cerdae commentariis Parisiis 1624. 1630. 1634.
1641. 1644. 1646. 1650. 1658. 1663. Argentorati
1657. Venet. 1701. et 1708.
Priorii editio, quæ omnium est optima, Paris. 1664.
fol. cum notis Rigantii, prodit.

II. Editiones singulorum librorum.

Tertulliani *Apologeticus*, ad codices MSS. et editio-
nes veteres recognitus et emendatus, ut et perpetuo Com-
mentario illustratus, studio Sigeberti Havercampi, Lugd-
Bat. 1718. 8.

Emendatur hic *Apologeticus a Clerico*, in *Bibliothèque*
ancienne et moderne, Tomo XV. pag. 104. sqq.

Oo

Ter-

Tertulliani liber *de praescriptionibus adversus haereticos* insertus est tertio Tomo *Institutionum Theologicarum antiquorum Patrum*, Romae 1709. 1710. et 1712. in 8. editarum, pag. 8 — 61.

Tertulliani liber *de pallio*, cum notis Salmasii, Lugd. Bat. 1656. in 8.

III. Versiones librorum Tertulliani.

Apologetici Tertulliani Graeca versio iam tempore Eusebii exstabat, qui ex ea versione aliquem locum producit in *Hist. eccl. lib. II. cap. 2.* (ad quod caput videatur Valesius,) et alium locum *lib. III. cap. 20.* et rursus alium *lib. III. cap. 33.*

Apologétique de Tertulien, avec des Notes pour l'éclaircissement des faits et des matières. Seconde édition, à Paris 1715. in 12. Prima prodierat ibidem 1714. in 4. et recensetur in *Journal des Sçavans* 1714. m. Sept. p. 291. ubi et indicatur, auctorem huius versionis esse Abbatem Vassault.

Libri *de praescriptionibus adversus haereticos*, Versio Gallica cum Notis prodiit Parisiis 1729. Haec Versio recensetur in *Journal des Sçavans* T. 88. p. 499. sqq.

Alia Versio Gallica huius libri, Genevae in 12. edita, recensetur in *Mémoires de Trevoux* 1729. mense Martio.

Anglicè vertit hunc librum *Iosephus Berty*, et cum Notis suis edidit Oxoniae 1722. in 8.

IV. Scriptores Notarum in libro Tertulliani.

In librum *de praescriptionibus* Notas edidit *Albaspinaeus*, annexas ipsius *Observationum ecclesiasticarum* libris duobus pag. 437 — 465. editionis Helmstadiensis 1672. et *Ioannes Quatrinus*, teste *Miræo* in libro *de Script. Seculi XVI. cap. 78.* pag. 173. et *Iustus Calvinus* in libro *Mogontiae* 1602. edito, sub hoc titulo: *Praescriptionum adversus haereticos perpetuarum Tractatus sex.*

Christiani Lupi Scholia et Notae in Tertulliani librum de praescriptionibus, exstant in eius *Operum* Tomo nono 1723. edito.

Thuanus in fine *Libri CIV. Historiarum* testatur, *Latinum Latinum* tota vita navasse operam Tertulliano ad MSS. codices recognoscendo. Utinam hae eius lucubrationes prodirent in lucem.

De Tertulliani libro *adversus Valentinianos* vid. *Mossus* in *Dissertatione* secunda ad *Irenaeum* §. 53.

V. De tempore, quo libros suos scripsit Tertullianus.

Quo tempore liber de corona militis fuerit scriptus, docet *Ant. Pagius* in *Critica Baroniana* ad A. C. 199. §. 3.

Librum de praescriptionibus, quo tempore ediderit Tertullianus, vid. in *Actis Eruditorum* Supplem. T. III. p. 247. sq. et in *Ant. Pagii Critica Baroniana* ad A. C. 195. §. 4. *Tenzelius* in *Exercitationum selectarum* Tomo secundo p. 7. putat, hunc librum anno Christi 203. scriptum esse. Idem sentit *Iac. Pamelius* in *Vita Tertulliani* ad A. C. 203. Aliter sentit *Sam. Basnagius* ad A. 200. §. 9. *Moshemii* *Diss.* de aetate huius libri, edita est Lugd. Bat. 1720. in 8. Secunda editio auctior *Helmstaëii* 1724. in 4.

VI. Iudicia de libris Tertulliani.

Dallaeus lib. III. de obiecto cultus religiosi cap. 29. pag. 521. *Apologeticum* Tertulliani appellat opus ultimae censurae; et lib. V. cap. 5. p. 754. ait, opus eius ad Nationes esse *Apologetici rudimentum et primam editionem.*

D. Christiani Loeberi, Gen. Superint. Altenburgi, *Programma*, quo praemisso Subrectorem introduxit in *Gymnasium*, librum Tertulliani, de poenitentia, ipse vindicans. Editum est 1741. in 4. In hac *Dissertatione* docetur eruditissime, non alium, quam Tertullianum, esse posse huius libri auctorem.

De Tertulliani libro de praescriptionibus iudicium fert *Chanerius*, in *Panstratae Catholicae* Tomo primo lib. II.

cap. 8. et *Baelius* in suo *de cometis* libro §. 127. p. 244. et *Conringius* in libro A. 1654. contra Iesuitam *Erbermannum* edito pag. 31. et p. 73, sq.

Io. Guil. Hoffmanni, Prof. Hist. Witteberg. edita A. 1738. Dissertatio, quâ evincitur; Tertulliani quae supersunt omnia in Montanismo scripta videri.

M. Io. Augusti Nüsselt Disputationes duae de illis libris Tertulliani, quorum aetas et orthodoxia constat, et de illis, quorum et aetas et Montanismus constat, Halae 1757.

VII. Iudicia de editoribus Operum Tertulliani.

Pamelius et *Cerdanus*, in suis editionibus Operum Tertulliani, textum exhibent inemendatissimum, ut videatur ars critica ipsis plane fuisse incognita.

Multum industriae in annotationibus suis ad Tertulliani *Apologeticum* ostendit *Havercampus*, ingenii autem et iudicii parum. Quare iudicia eius critica, de locis mendis suspectis, pleraque non sunt critica.

Etiam *Nic. Rigaltius* non raro infelix est Criticus.

Theodorus Hafaes, Theologus Bremensis, A. 1724.

haec ad me scribebat:

In Tertulliani *de praescriptionibus* libri capite 41. vocem *lenocinium* retinendam puto. Neque enim solum notat illecebras, quibus quis ad rem aliam alliciat; sed et institutum et disciplinam lenonum, quo sensu etiam apud Suetonium cap. 40. occurrit. Iam autem scis, lenonum disciplinam in meretriculas fuisse duram ac severam. Multa sunt loca apud Plautum et Terentium, quae id docent. Quando itaque Afer noster scribit, haereticos orthodoxorum disciplinae curam vocare *lenocinium*, nihil aliud innuit, quam eos illam comparasse eum illa disciplina, quae erga subiectas sibi puellas uti consueverant lenones, id est, dixisse, eam esse inquam, duram, intolerabilem; et sub forma honestatis tegere scelus. Haec Hafaes.

IOBI

IOBI BASTERI, MED. DOCT. ACAD. CAES. Societ. Reg. Lond. et Holland. Socii, Opuscula Subseciva, Observationes miscellaneas de animalculis et plantis quibusdam marinis, eorumque ovaris et seminibus, continentia. LIBER PRIMUS.

Harlemi, apud Iohannem Bosch, 1759. pl. 6. in 4to.
cum tab. aen. 6.

Clarissimus harum Observationum Auctor, de vera origine plantarum marinarum admodum sollicitus, multa et mentis et oculorum acie vidit, quae prohibuerunt, quo minus iret in sententiam Cl. *Peysonellii*, qui, quod omnes sciunt, plurimas plantas marinas nil nisi opus seu productum animale esse, vel animalculorum partem constituere, primus opinatus est, virosque praestantissimos, *Iussieu*, *Ellis*, *Donatum*, aliosque, in suas partes traxit. Dubitationes igitur suas Cl. Auctor cum harum rerum amatoribus communicat, simulque optat, ut quis, prope mare aut ostium fluminis degens, speciem vivarii instruat, quod cum mari communicet, et aquam maris quotidie bis renovatam recipiat, in quo omnes species Corallarum, Lithophytorum, Alcyoniorum, aliarumque plantarum marinarum, testis tanquam basi insistentium, conservari possint, omniumque incrementum et propagatio in dies observari; alioquin enim insecta marina defectu alimentis, quo in mari vesci solent, saepe intra paucos dies mori solent. Post haec, aliae quaedam in introductione monita, octo Sectionibus Auctor distinxit Observationes suas. Ac primo quidem nonnulla de plantis marinis in genere observat. Tota planta marina videtur quasi radix esse, et cincta medio, quod alimentum praestare possit. Id patere ex eo, quod, si siccata planta marina aquae marinae imponitur, in priorem effigiem et formam omnino fedit, et quod plantae pars, quae extra aquam stetit, sicca manet, evidenti argumento, in ea non esse canales, qui humores sursum vehant, aut per ramos distribuant, quem-

admodum in terrenis fit. Quod ad harum plantarum semen attinet, id vel humorem tenacem et glutinosum esse, vel saltem in humore tali delitescere, credit. *Sessione altera* de coralliis A. quaedam habet. Dubitat propterea, an polypii fabricent corallia lapideae duritiei, neque ita sententium opinio verisimilior ipsi videtur, quam si quis vermes formare fungos, erucas et sirones efficere arbores et plantas, sinxerit. Ipse credit, animalcula, quae coralliorum et lithophytorum cortici insident, hunc in rotundum efficere, sic ut cortex ille sit tantum cellularum congeries, quas polypii inhabitent, qualem etiam corticem, cellulis plenum, habitaculum animalculorum, insidentium fyco, Algae, conchis, testis, et interdum omnibus duris in mari corporibus, animalvertimus. Praeterea polypos illos nunquam reperiri in medullis coralliorum, sed semper sedere in apicibus, vel inter corticem ac substantiam. *Sect. III.* de Keratophytis agit. Nec haec ab animalculis effici iudicat; quamvis non neget, id, quod in plerisque corticis vice fungi videtur, a polypis esse, mari posse. *Sect. IV.* de Corallinis disseritur, refutaturque Cl. *Ellis* sententia, qui omnes species corallarum, alcyoniorum, eschararum, spongiarum etc. a polypis extrui putat. Recte monet Cl. Auctor, mirum videri, tam parva animalcula, quae tam parum differentis faciei sunt, non tantum varias corallarum species, sed et alia corpora formare, quorum et externa facies, et interna fabrica, vehementer discrepet; veluti est inter duritiei lapideae corallia, coriacea Alcyonia, cornea Keratophyta, tenuissimorum ramulorum corallinas, molles tenuesque escharas. Praeterea in eadem corallarum specie, admodum diversos polypos inveniri, et eandem polyporum speciem in diversissimis corallarum speciebus habitare. Id autem a natura insectorum abhorre, quae, quippe animalia irrationalia, semper eodem modo operentur. *Sect. V.* de Alcyonio, eiusque speciebus, verba facit. Ipse Auctor quinque species examinavit, quae sunt: 1) Alcyonium, vesica marina appellatum,

thum, quod nonnisi ovarium est cochlearum vulgatum.
 2) Alcyonium ramoso-digitatum molle, asteriscis undique notatum, extrinsecus corium vel alutam aemulatur, intus vero cavitatibus repletum est, in quibus semper nidulantur polypi. 3) Alcyonium seu fucus folio singulari longissimo lato in medio rugoso. 4) Alcyonium, pulmo marinus dictum. 5) Alcyonium molle ramosum. Horum trium superficies gelatinae similis, multis parvis obsidetur polyphis; intus constant cellulis irregularibus, humore salso plenis. Inter cellulas et superficiem externam sunt punctula nigra, semina forsitan plantae. *Secl. VI.* Auct. tractat de polyphis, seu illis animalculis, quae in descriptis plantis inveniuntur. Quorum tres species sunt: 1) Polypi, qui cellulas inhabitant, et quando sobolescunt, undique obducunt plantas, animalia, et cuncta quae in mari offendunt corpora; hi corticem sic dictum floriferum Kerato-phytorum constitunt, neque cellulas unquam relinquunt. 2) Polypi, qui fertularias, Alcyonia nonnulla, et escharas obsident; hos Auctor vidit natantes, et relinquentes apices fertulariae, quibus infederant. 3) Magni Polypii, quales sunt urticae marinae, quae carent cellulis, cortice, testa vel basi firma, et libere in mare natate quaquaversus possunt. De quibus omnibus A. varia notatu digna refert, eorumque plurimos ova parere putat. *Secl. VII.* sparsa quaedam de nonnullis aliis insectis marinis leguntur, v. c. de minutulis illis, quae videntur formare exiguas illas scintillas lucentes; quae aestate, et flante Euro, innumerabili copia, in superficie motae aquae marinae cernuntur; item de illis, quae ostreis accrescunt, aut corallinis ostrea obsidentibus. *Secl. ultima* disputat A. de propagatione et ovaris nonnullarum cochlearum et insectorum marinorum, atque sollicito et accurate conquisivit modos, quibus natura utitur in propagandis animalibus marinis. In fine libri iam conspicitur syllabus contentorum libri secundi, propediem in lucem edendi; quem, ut priorem hunc, gratum futurum naturalis scientiae studiosis, non est dubitandi locus.

QUA

QUA RATIONE FRIGEScant CORPORA IN
Caelo Frigido. Auctore IO. HENRICO
WINKLERO, Physices Prof. Lipsiensis.

Versari videmur in ignoratione, descendantne ex Caelo Frigido materiae, quae in se recipiant aeris nostri igniculos, coërceantque hoc modo eorum potentiam; an istis solum viae aperiantur, per quas in Caelum Frigidum diffugiant? Forsitan utrumque accidit. De quo ut certi quicquam habeamus, explananda erit ratio, quae posita, in isto Caelo corpora frigescant.

Cum liquorem Thermometri in Caelo Frigido, aequae in aere nostro, in spatium angustius coarctari conslet; ii, quibus effici videatur frigus a materia certa, quae corpora constringat, hanc suam opinionem confirmari autumant hoc, quod, quo altiores sint montes, et quo purius caelum sit, eo compactior fiat mercurius. Illam ipsam suspicionem auget respirandi difficultas, quam senserunt Galli Geometrae, cum montes Americanos ascenderent, ita moleste affecti, ut vomitus cicerentur in nonnullis, et ex pulmonibus facta quasi compressione sanguis erumperet. Sed opinionis illius commentum, de vi adstrictoria materiae frigorificae, deletur observatis barometricis, quae pressum aeris decrescere indicant per crescentes montium altitudines. Auctor narrationis eorum, quae retuli, *Bouguer a)*, sequentes enumerat altitudines Mercurii, notatas in Tube Torricelliano. In littore Maris Pacifici Mercurium elevatum viderunt Galli 28. digitos et 1. lineam *b)*; in urbe *Popayan* 22. dig. 10 $\frac{2}{3}$ lineas *c)*; in *Carabourou*, statione humillima omnium, quibus usi sunt Geometrae, 21. dig. 2 $\frac{3}{4}$ lin. *d)*; in urbe *Quito* 20. dig. et 1. lin. *e)*; in monte *Pichincha* 15. dig. 11. lin. *f)*; et in monte *Coracon*
de

a) In praemissa libro, la Figure de la Terre, Historia: Relation abrégée du Voyage fait au Pérou, pag. XXXVI.
b) pag. XXXIX. c) pag. LIX. d) pag. XXXIX.
e) pag. XXXVI. f) pag. XXXIX.

de Barionuevo 15. dig. 9. lin. g). Altitudo urbis *Popayan* superficiem Maris Pacifici 900. h), stationis *Carabourou* 1225. i), urbis *Quito* 1500. k), montis *Pichincha* 2434. l), et montis *Coracon* 2476. m) hexapodis gallicis superat. Istarum altitudinum mercurialium diminutiones contemplatus, quis sibi persuadeat, vim adstrictoriam, quae cogere valeat pulmones in praecaltis montibus, ut vasa rumpantur, non posse impedire pressu suo, ne in iis ipsis montibus Mercurius tantum descendat infra altitudinis gradum, quem tenet in littore maris, ubi nulla sentitur difficultas respirationis? Eruptio sanguinis, qua Galli vexati sunt, facta est vi in sanguine conclusi aeris, qui propter imminutum renisum incumbens aeris externi exitum molitus, ex vasis secum abripuit sanguinis particulas. Ab eodem molimine aeris, cum sanguine commixti, vomitus concitati sunt.

Itaque Caelo Frigido tribui non potest potentia adstrictoria, quae frigus efficiat. Vera ratio refrigerationis posita est in aeris raritate, quae ex imminuto pressu intelligitur, quem brevissimae columnae mercuriales in montibus significant. Quis minor enim pressus ille est, eo minus aer, qui in vasculo barometri stagnanti mercurio incumbit, a superiori aere comprimitur. Rarior ille aer igitur, cum admodum pauper sit vaporum cum immixtis igniculis, loca habet patula iis, qui in corporibus Caelo Frigido expositis resident. Quo rarior igitur est aer Caeli Frigidi, eo maiorem copiam igniculorum recipere valet.

Sed cogitanti de aetheris per universum spatium caeleste dispersi natura, facile dubium nasci potest, an igniculis, qui aquae, Mercurio, firmisque corporibus inhaereant, pateat exitus in Caelum Frigidum? Radium enim solares, qui lineae aetherae sunt pullae et incitatae efficientia So-

lis,

g) pag. LVII. h) pag. LIX. i) pag. XXXIX. k) pag. XXXVI.
l) pag. XLVI. m) pag. LVII.

Pp.

lis, nivem in ipso Caelo Frigido liquefaciunt. Igneae naturae igitur cum esse videatur aether, qui Caelum Frigidum occupat; quomodo hoc dici queat vacuum ignibus? *Seneca n)* aerem per se frigidum esse censet, summamque partem eius calidissimam, propter viciniam aeternorum ignium. At vero ex hoc, quod radii solares calefaciunt, non sequitur, ut ignibus constet aether. A Sole commotus calefacit excitando latentes in corporibus igniculos. Si igneus aether est, cur frigus adeo intenditur in montibus Americanis, ubi tanto purior est aether atque secretior a vaporibus aquosis, quanto altior est. Iste scilicet ignis aethereus an habeat vim, quae cohibeat igniculos, aquae, aliisque materiis immixtos?

Tanta aetheris raritas est, ut in eo satis locorum sit, in quae transire valeant igniculi ex corporibus contiguis. Itaque in Caelo Frigido corpora frigescent propterea, quod materiae raritas vias praebet igniculis, qui perpetuo nisu exire contendunt ex corporibus hospitalibus. Quod in montibus Americanis, ex sensu frigoris in umbra, Galli Geometrae cognoverunt *o)*. Calore solari focillati, in umbram vix dum facto transitu, frigore correpti sunt. Ita subito et effuse ex corporum humanorum superficie evolarunt igniculi. Ex accumulatis nivibus in montibus Americanis, modo aucto pondere, modo terrae motibus abruptae devolutaeque per praecipitia moles nivales in locis umbrosis, lisque depressis, infra terminum inferiorem constantium nivium permanent durabiles. Ex his, quae anno 1739. de monte *Cotopaxi* praecipitatae sunt, una, quam *Bouguer p)* aliquot mensibus post micrometro mensuravit, complexa est crassitudinem quinquaginta quatuor pedum. Alius molis nivales anno 1743. mensurata crassitudo septuaginta sex pedes habuit, eo ipso tempore, cum ex monte fumus et flammae agerentur.

Pro

n) Naturalium Quaestionum Lib. II. c. 10.
loco citato p. LIII.

o) *Bouguer*

p) pag. LVIII.

Pro certo igitur poni posse videtur, tanto maiori copia igniculos emigraturos esse ex corporibus, in quanto maiori Caeli Frigidi altitudine posita illa vacatura sint a pulsu radiorum solarium. Itaque cum igniculorum discessu frigus existat, huius auctus in corporibus per crescentes altitudines in Caelo Frigido, inter se erunt quemadmodum augescentes raritates aeris per istud Caelum diffusum. *Newtonus q)* in Philosophiae Naturalis Principiis Mathematicis tradit, in altitudine Atmosphaerae aequante semidiametrum terrestrem tantam esse raritatem aeris, ut in istam altitudinem erectus aeris nostri globus unum digitum latus ibi ita dispergeretur, ut impletet omnes Planetarum regiones. In Commentariis P. P. *Thomae le Seur*, et *Francisci Jacquier*, ex instituta computatione *r)* patet, in altitudine unius semidiametri terrestris raritatem aeris ad raritatem in superficie Terrae esse ut numerum 1617. cum adscriptis c l i c i s ad 1, seu 1617 c l i ; 1. Sphaera Saturni, seu sphaera, cuius diameter aequalis sit diametro orbitae Saturni, ad sphaeram diametro digiti unius descriptam = 1728^{xxxix}; 1. Quae ratio multo minor est ratione priori inter raritates aeris. Quantam igitur exituram esse putemus frigoris vehementiam in corporibus nostris, si in altitudine unius semidiametri terrestris locum nata carerent agitatione radiorum solarium?

Id prout est dubitatio. Si tanto effusius migrent igniculi ex corporibus, quanto rarior iis aer innititur; quid impedit, quo minus corpora terrestria ignis penuria laborent? Is enim, si continue petat loca, quibus minor copia insit, per immania Caeli spatia diffugiat necesse est. Ex montibus in proxima Atmosphaerae strata egressus, abit in altiora, propter minorent aeris raritatem. Ex eadem ratione deseret haec strata. Sed neque gradum silet in sublimioribus, utpote quae rariorem adhuc aerem complectuntur. Quousque igitur aer rarefcit, nihil esse videtur

P p 2

tur

q) Lib. 3. Prop. XLI. p. 470. r) T. III. p. 648.

tur in omni Caelo; quod ignis fugam inhibeat. Quot igniculi ex corporum terrestrium superficie discedunt, tot loca relinquuntur, in quae secedant latentes in locis corporum interioribus. Si itaque iis, qui in superficie Telluris versantur, in aerem semper pateat via, egressique continue in loca ulteriora Caeli progrediantur: mirum, quin ita deficiat ignis corpora terrena, ut perpetuo frigore conficiantur.

Ne hoc fiat, eadem vires impediunt, quibus efficitur, ut aer, quamquam elasticitate sua perpetim enititur in spatium amplius, tamen ex immensis altitudinibus centrum Terrae versus densior fiat, et aquae aliisque fluidis materiis et corporibus firmis immixtus maneat. Permeat corpora certa cohaerescendi vis, qua fit, ut disiuncta coeant. Per universa spatia caelestia diffusae versantur vires gravitatis, quae, quo minus distant loca a centro Telluris, eo maiori pondere corpora in iis urget. Hae duae vires cogunt igniculos, ut copiosius hospitentur in Tellure, quam in Atmosphaera.

Ab aere diversum corpus, quo densius est aere, eo maiorem habet multitudinem partium, si huius corporis atque portionis aerae aequalia sint volumina, seu aequales magnitudines. Cohaescenti vis igitur, cum igniculos in omnes corporis particulas adigat, efficit, ut corpus, quanto densius est aere, tanto maiorem illorum copiam volumine suo comprehendat, quam aequalis voluminis portio aëria. Ponamus, materiae quantitatem in pede cubico aquae ad quantitatem materiae in pede cubico aeris esse = 900: 1, itaque numerus igniculorum in pede cubico aeris noningentesima pars erit eorum, qui sunt in pede cubico aquae, si ambo pedes in eadem temperatura Caeli positi aequaliter absint a centro Terrae. Pari modo in regione Atmosphaerae inferiori pes cubicus aeris, quanto densior erit pede cubico aërio in regione superiori, tanto plus igniculorum continebit, quam iste rarior. Quibus gradibus igitur densitates atmosphaericæ centrum

Tel-

Telluris versus crescunt, iisdem etiam crescunt igniculorum aequalibus voluminibus inhaerentium numeri.

Ita patet una causa impediens, ne gelu sempiterno rigeant flumina et maria, ex nimio abitu igniculorum in spatia caelestia. Altera causa est, quae gravitatem affert. Hac enim primo fit, ut propior Terrae centro aer pondere superioris condensetur. Dein illa ipsa gravitate minuitur nifus, quo expedire se studeant igniculi in corpora, in quibus minor eorum copia inest. Iis vero vim inferri a causa gravitatis, intelligitur ex hoc, quod cum aere, aqua, materiisque terrenis cohaerent. Quod indicio est, igniculos, cum ea magnitudine sint, ut contactu cum illarum rerum particulis iungantur, aequae ac has incitari impulsu causae, ex qua gravitas oritur. Per decrescetes igitur altitudines Atmosphaerae igniculorum collectus augefcant necesse est eadem ratione, qua ipsa gravitas. Simul vero intelligitur, eadem ratione, qua gravitas per altitudines Atmosphaerae decrescat, augefcere igniculorum defectus, frigidisque crescentis gradus in Caelo Frigido.

Quaestionem, cur non in perpetuum immani frigore torpeat omnis terra? alia sequitur, cur Caeli Frigidi terminus inferior, in Zona torrida altior sit, quam in Zonis temperatis et frigidis? Ratio sita est in gravitatis gradibus. Explorate constat, gravitatem ab Aequatore Polos versus continue crescere. Gravitate igitur maiori in vicinia Polorum fit; ut vapores atmosphaerici minori intervallo absint a superficie terrestri, quam in Zona torrida. Itaque, cum loca Caeli, quo puriora sunt, eo minorem copiam igniculorum comprehendant, necesse est, ut, quo propinquiores sint Zonae Polis, eo propius iis immineat Caeli Frigidi terminus inferior.

Exposita igitur sunt, quorum praemeditatio mihi necessaria esse videtur ad explicandas quaestiones, de ratione, qua Caelum Frigidum aeri nostro frigus inducat. Ipsi explicationi occasionem dabit tempus futurum.

**DIPLOMATARIA ET SCRIPTORES HISTORIAE
Germanicae mediæ ævæ, cum sigillis æri incisæ, ope-
ra et studio, CHRISTIANI SCHOETTGENII, et M.
GEORGII CHRISTOPHORI KREYSIGII, quorum vi-
tas præmisit et præfationem HENRICUS GOTT-
LIEB FRANCKE. TOMUS III.**

Altenburgi, typ. et sumt. Richteri, 1760. Alph. 4.
plag 18. tab. aen. 8. in fol.

Debere se hoc credidit *Franckius* V. Cl. et patriæ lit-
terarumque studiis, et amicitiaë, quæ ipsi cum
Schoettgenio et *Kreysigio* olim intercesserat, ut ope-
rum, ab his inchoatorum et imperfectorum, curam et ali-
quam quasi tutelam susciperet. Non solum igitur *Tomus*
huius *tertiæ* editionem adornavit, sed memoriam quoque
Auctorum in illustri aliquo monumento ponere, atque ad
posteritatem propagare voluit. *Schoettgenius* quidem A.
1682. Wurcenæ natus, et A. 1751. mortuus est Dresdæ,
qua in urbe Scholæ Crucianæ summa cum fide præfuit.
Kreysigius vero in pago prope Annæbergam A. 1695. in
lucem editus, Dresdæ publicarum librorum et moneta-
rum auctionum dirigendarum munus gessit, ibique A. 1758.
oblit. Uterque, multis libris editis, de historia Saxoniae
immortaliter meritus est, neque ullis in hac re laboribus
pepercit. Quod ad hunc *Tomum* attinet, continentur in
eo: I. *Pomerania Diplomatica ab A. 1216. cum aliquot*
Sigillis. Complectitur hæc collectio chartas 387. quarum
prima A. 1216. ultima A. 1638. prodiit. Hisce non so-
lum historia univèrsa Pomeraniæ, et status publicus, sed
ius Germanicum quoque multum illustratur. Ad hoc qui-
dem pertinet charta XVII. qua Hermannus, Caminen-
sis Episcopus, Massoviae ius Lubecense aliaque privilegia
concedit: et XXIV. qua Stargardia ius Lubecense accipit.
Nexum Ducum Pomeraniæ cum Caminensi Episcopatu,
illorumque iura, ostendunt; n. 256. Statuta Synodalia Mar-
tini

tini Carith; Episcopi Caminensis, A. 1500: n. 314. conventio inter Barnymum et Philippum, duces Stettinenses, de ecclesia Caminensi; A. 1541: n. 332. Consilium Theologorum Vitebergensium; Lutheri, Bugenhagii, Creutzigeri, Melanchthonis, et Maioris, de electione Episcopi Caminensis; A. 1544. Reliqua pars spectat ad statum Pomeraniae publicum. Eminent prae reliquis: n. 63. litterae investiturae Ludovici IV. Imp. Rom. Ottoni et Barnymo Pomeran. Ducibus, Norimbergae A. 1338. datae: n. 123. foedus urbium Stolp, Rugenwald, et Schlaw, A. 1408: n. 231. foedus inter Pomeranos et Meckelburgenses, A. 1482. Pontificis Alexandri VI. privilegium, Ducibus Pomeraniae concessum, de non evocando; A. 1497. n. 276. Caroli V. melioratio armorum pro Duce Pomeran. A. 1521: n. 293. litterae reversales Ducum Pomeran. ordinibus datae, A. 1529. n. 342. privilegia ducatus Pomeraniae A. 1560. data, et A. 1569. renovata, plurimaeque alia. II. *Codex diplomaticus Circulum Saxoniae Electoralem illustrans, ab A. 1147. usque ad A. 1455.* Exhibentur in hoc codice diplomata 279, quae ad status publici, atque iuris publici et clientelaris cognitionem, multum omnino conferunt. Memoranda imprimis sequentia nobis visa sunt: n. 16. quo Adolphus, rex Rom. Alberto de Barby usum fructum Iudaeorum, ad restitutionem CCC. marcarum, assignat, A. 1295. item n. 95. quo Rudolphus Dux Sax. se Ioanni, Comiti Holfatiae, duas partes Stormariae loco feudi dedisse declarat, A. 1306. dein n. 106. quo Wenceslaus El. et Albertus, duces Sax. Gunthero, Comiti de Barby, iure clientelari oppidum Egeln concedunt, A. 1375. tandem n. 231. quo Fridericus El. Sax. Privilegia urbis Vitebergae confirmat, A. 1428. aliaque complura. III. *P. D. v. G. de monasteriis et advocatiis Breitungensibus.* Latet sub hisce litteris illustre nomen *Pauli Dietrici de Gottberg.* Viri cum munerum et honorum splendore, tum ingenii et doctrinae praestantia, nuper ornatissimi. Fuerunt autem duo olim monasteria: alterum *Her-*

renbreitungen sive Burgbreitungen, ad dextram fluminis Werrae in regione Schmalkaldensi; alterum Frauenbreitungen sive Koenigsbreitungen, ad sinistram Werrae situm. In hac dissertatione Illustr. Auctor praecipue de advocatiis utriusque monasterii agit, seriemque Abbatum Herrenbreitungensium, et Praepositorum atque Abbatissarum Frauenbreitungensium, exhibet. Potissimum vero publicus comitatus Hennebergensis status, addito codice documentorum, illustratur. Hic diplomata 47. complectitur, in quibus eminent inprimis: n. 37. donatio advocatiis Altenbreitungen, post obitum Henrici de Franckenberg, ab Alberto Thuringiae Landgravio Bertholdo Comiti Hennebergensi collatae, A. 1294: n. 48. Bertholdi Abbatis Hersfeldensis litterae investiturae, quibus Bertholdo Com. Henneb. bona in villa Breitungen cum 60. marc. argenti in feudum castrense collata, A. 1301: n. 45. diploma quo Albertus, Burggrafus Norimbergens. Elisabethae, Henneberg. Com. Schmalkaldiam, Breitungen, aliaque loca vendit, A. 1360.

III. *Martini Chemnitii Responsum de Feudis Pomeraniae, cum approbatione Danielis Ruhgii et Ernesti Coshmanni, de anno 1619.* Pertinet hoc responsum ad controversam agnatorum successionem in feudum, quod dominus directus, tanquam apertum, aliis de novo contulerat. Ipse vidit Cl. *Franckius*, taedium multis et nauseam huius responsi lectionem creaturam esse. Baldi, Bartoli, Iasonis, aliorumque veneranda nomina, utramque paginam ornant; diffusum est et obscurum dicendi genus; Idque neque Latinum neque Theoticum, et creberrimae sine necessitate ad Glossatores provocationes. Vultis exemplum? Statim ab initio occurret egregius locus. — „Damit nun durch gütliche „Hülffleistung Gottes des Allmächtigen, in cuius nomine „ad omnia consilia omnesque actus progredi debemus, „monente Impr. nostr. Iust. in l. 2. pr. C. de offic. praef. „Praet. Afric. die Wahrheit desto scheinlicher ans Tages- „Licht gebracht, und ob die angestellte action durch sirs- „geschützte Exceptiones zur Gnüge elidiret, auch welch „Theil

„Theil zu den streitigen Gütern die beste Befugnis habe,
 „mit desto mehrern Beystand ausgeführet werden moege,
 „ist nichts zutraeglicher, als das man die Bewegniss und
 „Gründe, so auf die eine oder andere Seite könne er-
 „dacht werden, gegen einander setze, mit Fleiß erwege,
 „undt den darauff eine beständige decision und rechtmässi-
 „gen Schluss mache. Nam, ut recte M. Tullius Cicero
 „alicubi scribit: in utramque partem disputando elicitur,
 „et tanquam elicitur id, quod verum est. Et eleganter
 „dicitur: disputationem esse cribrum veritatis: Iohan. Ne-
 „vizan. in sylv. Nupt. l. I. pr. n. 1. Et allegando pro et
 „contra veritatem magis apparere testatur Bald. Conf. 422.
 „pr. vol. 4. Unde, quando emergit grando dubium, non
 „debemus simpliciter respondere, sed disputare et bene
 „ponderare articulum, quod Ictum de iure respondentem
 „maxime decere et notare debere monuit Praeposit. in
 „c. 1. col. 1. de eo, qui sibi et hered. masc. quem refert
 „Roland. a Valle conf. 24. n. 2. vol. 3. et Ludolph. Schra-
 „der conf. 47. n. 2. vol. 2.“ Verum ohe! iam satis est.
 Nihilominus tamen indoles feudorum Pomeraniae, atque
 subdifficilis de feudali agnatorum successione doctrina, non
 parum hac commentatione illustratur. V. *Chartarium*
Coenobii Sonnefeldensis. Exhibentur diplomata 361. ab A.
 1252. usque ad A. 1576. Multa ex privilegiis huius mo-
 nasterii disci possunt, quae ad ius advocatiae, iudicia ar-
 bitraria, curatorem feudi, antiqua iudicia provincialia, ius
 ducum Saxoniae circa sacra ante reformationem, et alia
 spectant. Memoratu inprimis digna nobis videntur sequen-
 tia: n. 18. Pontificis Nicolai IV. privilegium, coenobio
 Sonnefeldensi concessum, *ut possessiones et alia bona — quae
 contigissent sororibus — si in seculo remanissent, feudantibus
 duntaxat exceptis, petere, recipere, et retinere valeant* n. 48.
 eiusdem Pontificis privilegium monialibus Cisterciensibus
 Sonnefeld. datum, A. 1291: n. 188. Caroli IV. Imp. lite-
 rae gratiae ad coenobium Sonnefeld. A. 1361: n. 280.
 conventio inter coenobium et sacerdotem Feccheniensem

de iure baptizatiōis; A. 1429; n. 301. Diploma Gothofredi, Episcopi Bambergensis, quo ecclesiam Nassachensem e filiali ad parochialem evehit; et alia, maxima ex parte cōventiones quasdam exhibentia.

PHILOSOPHIAE CIVILIS SIVE POLITICAE, PARS SECUNDA, continens sapientiam publicam in temperandis rerumpublicarum formis, procurando iusto civium numero, et perficienda civium mente, inprimis ratione intellectus: tanquam continuationem systematis philosophici Christiani L. B. de Wolff, Potent. Boruss. Reg. Consiliar. int. Friderician. Cancellar. cet. Auctore MICHAELE CHRISTOPH. HANOVIO, Gymnas. Academi. Gedan. Prof. Philos. eiusdemque Bibliothec.

Halae Magdeburgicae, ex offic. Rengeriana, 1757.

Alph. 3. plag. 10. in 4to.

Pergit Hanovius V. Cl. in hac altera Politicæ parte, iis, quæ in priori iecerat, fundamentis, reliqua superstruere, quæ ad salutem publicam pertinent. Simplicibus enim rerum publicarum formis expositis, ad eas, quæ ex his componi soleant, excutiendas progreditur. *Sectione prima agitur de sapienter miscendis reipublicæ simplicibus formis.* Hæc Sectio tributa est in capita tria: *de reipublica mixta in genere; de regno temperato; de reipublica temperata.* Hic, notionibus temperationis civilis atque restrictionis enodatis, docet Noster, habere hanc temperationem usum suum cum in ordiēda reipublica, tum in corrupta, nec aliter corrigenda, bene reformanda: nihil illi magis convenire, quam ut commoda miscendarum rerumpublicarum simul obtineantur in eadem civitate, ut stabiliantur firmissimè augeanturque quantum fieri possit, omniaque incommoda evitentur; atque utrumque scientiam comodo-

modorum et incommodorum simplicium civitatum requirere. Deinde ut, quomodo temperatio mixtae reipublicae sit bene instituenda, melius appareat, haec uberius exponuntur. Nam quod ad monarchiam attinet, docetur, esse in illa evidentiorum usum fructumque maiestatis personalis: illi unius prae ceteris praestantiam sufficere: virtutum esse in illa faciliorem tutelam: eam facile diutius reliquis formis vigere: consilia rerum agendarum, earumque executionem, promptius expediri: arcana melius reticere: potentiam facilius servari et augeri: cum rarior sit multorum aut plurimorum pietas, monarchiae pietatem plurimum integrae civitati prodesse: denique maiorem esse Monarchiae cum natura rerum et tranquillitate convenientiam. Tum, incommodis Monarchiae, et modis illius temperandae commemoratis, transit A. ad Aristocratiam. Huius commodis accensendas esse plurium virtutes in salutem publicam conspirantes, et studium excolendi perficiendique civium complurium virtutes: eam optimos cives multiplicare et praemiis ornare: facilius affectuum moderamentum reddere: maiorem ibidem esse popularitatem et comitatem erga subditos: emulationem virtutem quam maxime vigere. Sequitur recensio incommodorum Aristocratiae, et commodorum Democratiae. Florere in hac populi aequalitatem et libertatem, maiorem tranquillitatem internam, immunitatem a poenis gravioribus et oneribus publicis, maioremque a bello securitatem, multum conferre ad populum universum in publicis negotiis erudiendum, et ad quandam ingenii morumque culturam: fortitudinem militarem, mitius imperium, promptius obsequium, et alacritatem ad conferenda tributa, et onera ferenda, gignere. In mixtis rebus publicis Auctor eam primariam dicit, penes quam ita sit summa rerum, ut praesit reliquis, ipsius iudicio ordinario subiectis, et ut habeat potiora seu praecipua summi imperii iura, licet et ipsis quaedam imperii iura ex pacto debeantur, et salva sint relinquenda. Nunc de singulis separatim videbimus, et quidem primum de regno

regno temperato. Regnum temperatum dicitur, per heterogeneam civitatis formam limitatum regnum, idemque dici potest regnum legitimum, atque eo melius erit temperatum, quo constantius leges naturalibus conformatae in eo observabuntur. In temperato regno, et ordine, et re, primaria est forma monarchica; in regno temperando maiestatis regiae ratio nequaquam est negligenda, sed conservanda potius; iura maiestatis maiora regi sunt reservanda, nisi integra, certe quatenus innocua sunt futura; quantum cavendum est, ne abusus regiae maiestatis invalescere possit, tantum quoque curandum, ne maiestas regia evalescat; libertati civium est consulendum, et licentiae occurrendum. Porro de gradibus, quibus temperata regna differunt; de duplici fonte temperationis regnorum; de occasionibus regni temperandi, et reliquis adiumentis exponitur. Quatenus humana prudentia caveri possit, ne imperium temperatione indigeat, eatenus illam non esse sponte instituendam; quatenus autem hoc fieri nequeat, eatenus eam regem sapienter decernere posse; quo minus sit studium libertatis in populo, quo antiquior eius barbaries; et quo minor regni moles, eo minus temperatione imperii opus esse; temperationem regni instituendam esse pro natura reipublicae, quae ipsi est adiungenda. Si igitur adiungenda sit regno Aristocrazia, ea tantum iura summi imperii in Optimates sunt conferenda, quibus abusus potentiae regiae ita inhibeatur, ne et optimatibus sui abuti parte imperii concedatur, et inde sine consensu optimatum neque leges ferendae, neque supplicia infligenda, neque privilegia concedenda, neque exercitus parandus, tributa imponenda, bellum inferendum, etc. Sequitur regnum democratice temperatum, seu populare; atque his, quae et fugienda in eo, et spectanda, monitis, pergit Noster ad regnum triforme, sive eiusmodi civitatem, quae et Aristocratiam, et Democratiam, Monarchiae iunctam habet. Inter modos iura summa inter tres formas dividendi, is naturae convenientissimus Auctori videtur, quo omni-

omnibus communia sacra, tributa, et onera, relinquuntur placitis decisionisque status popularis, iudiciorum et legum cura optimatibus, expeditio vero decretorum ab ordinibus regni, et iura maiestatis innocua, regi. Denique multa de temperatione imperii Germanici, de imperio Turcico, Russico, Sinensi, Iapanensi, Britannico, Bohemico, Danico, Franco-Gallico, Hispanico, Hungarico, Lusitanico, Polonico, Suecico, adduntur, horumque regnorum ratio explicatur. Restat caput tertium, de republica temperata. In hac imperium plurium ait limitari admixta alia civitatis forma: non praevalere imperium unius, sed plurium semper ipsam maiestatem realem esse penes plures, nec tamen penes solos optimates, nec penes solum populum, sed penes formas simplices, in ea consociatas: maiestatis titulum nulli convenire aut merito tribui posse. Ut vero appareat, quatenam in hac forma praevaleat, unam maioribus maiestaticis iuribus gaudere, et quodammodo ceteris formis praeesse debere: huius esse iura foederum, belli et pacis, tributorum, sacrorum, monetae, legatorum mittendorum, criminum publicorum puniendorum, etc. Deinde differre posse rempublicam temperatam cum genere, tum gradibus: Aristocratiæ ducali primas deberi partes inter Aristocratiæ temperatas: Duci ea summi imperii iura esse committenda, quae nullam moram patiantur, et unius arbitrio optime gerantur, modo ille, re male gesta, ad rationes reddendas obligetur: eidem omnium functionum publicarum innocuum moderamen concedendum: melius Duces pro meritis eligi, quam lege quadam sibi succedere. Hisce demonstratis pergit Auctor ad popularem Aristocratiæ, ad Democratiam temperatam, ducalem et Aristocraticam, et copiose de republica Veneta et Genevensi, de Provinciis foederati Belgii, de Pagis Helveticis, de Rep. Genevensi, Luccensi, Ragusina, et Marinensi, exponit. *Sectio secunda, de constituenda sapienter procuratione iusti civium numeri, in duo capita dispescitur: de civibus eorumque iusto numero, et de sapienti procuratione iusti*

Iusti civium numeri. Iustum civium numerum dicit, qui publicae civitatis salutis adipiscendae, conservandae, tuendae sufficit, illumque tantum esse debere ostendit, quantum requiratur ad paranda ea, quae ad vitae necessitatem, commoditatem, et iucunditatem, ad provehendum communi civitatis bonum, eamque adversus vim hostium defendendam, pertineant. Hoc capite ea quoque explicantur, quae ad ius civitatis, vel indigenatus, ad civium officia, ad operarum publicarum compensationem, ad duplicem adipiscendae civitatis modum, ad discrimen et ordinem civium, spectant. Primam procurationem iusti civium numeri collocat Vir Cl. in civitatum primordiis: propositis maioribus pluribusve privilegiis, alibi non habendis, largitione civitatis gratuita, eaque ne hostibus quidem temere neganda, immunitatibus ab oneribus civilibus concessis, aliis. Porro ostendit, quomodo civium discessus prohibendus, propagatio sobolis praemiis et poenis promovenda, legitima progenies augenda, liberi pauperum et spurii educandi, unde repentina civium instauratio petenda? Postremo loco monentur quaedam de recipiendis aliunde emigrantibus civibus, de civium abundantia sapienter minuenda, de coloniis instituendis. Proponuntur etiam quaestiones aliquot, e. e. an urgente necessitate virorum loco feminae adhibendae? an minuendi civium numeri causa bellum gerendum? Reliquam huius Voluminis partem occupat *Sectio tertia, de sapienti cura mentem civium perficiendi.* Haec in duo capita abit: *de perficiendo civium intellectu, sive de perficiendis scientiis et artibus, et de scientiis atque artibus per nova inventa ulterius perficiendis.* Agitur primum de recta liberorum educatione, de lingua vernacula addiscenda, de scientiis et artibus nobilioribus ignobilioribusve, de scholis privatis et publicis, de aedificiis scholarum, de scholis inferioribus et superioribus, de iusto scholarum numero, de scholis in certas classes dividendis. Deinde pergit Noster ad Gymnasia et Academias, ostenditque, quae Professorum in docendo libertas esse debeat? quae sint digni-

dignitates Academicæ, qui tituli et gradus? qui honores, quæ munera Rectoris Universitatis? quæ partes Senatus Professorii? quæ Academicarum eminentia et iurisdictio? cur Academia præferatur magistratui urbano? quatenam complectatur sceptrum Academicum? cui subsint Doctores in Academicis? Porro enarrat privilegium eligendi et removeendi Professores: ius condendi Statuta academica: immunitates Academicas: Academias gregales: ius scholas et Academias instituendi. Hic etiam quaeritur, quando in condenda Academia consensu domini directi sit opus? Vir Cl. ita respondet: quoniam nemo iure Academiae condendæ gaudet, nisi rector civitatis, summo imperio præditus: ubi rector nullo, nisi utili dominio fruitur, directo vero alius, ubi domini directi opus est consensu in Academia condenda. Interest enim domini directi, feudum dantis, ne quid a domino utili mutetur, quod forte in fraudem ipsius possit cedere. Qua igitur de re iudicium arbitrium, quæ penes dominum directum, qui feudum dedit, esse debet, in ea sine illius consensu nihil est movandum. Si vero feudum non sit datum, sed oblatum domino directo ab eo, cuius antea quoque directum illius erat dominium, dispiciendum erit, quid offerens sibi reservaverit, quidve in dominum directum transfulerit. Si se libertate Academicas instituendi non abdicaverit, eo iure gaudebit, et uti poterit in ditione sua, inconsulto et vel invito domino directo, cui ius id prohibendi est nullum. Quemadmodum rector civitatis, suo utens iure, nemini iniuriam facit: ita is, si nullum cum exteris pactum obstat, non opus habet consensu eius, cui feudum obtulit, domini directi, etsi illius aliorumque Academiae non eum sint postea fructum percepturæ, quæ ante novam conditam Academiam perceperant. Ex oblato igitur feudi natura Vir Cl. derivandam esse existimat causam, cur Duces Saxoniae, Fridericus et Wilhelmus, in condenda Lipsiensi Academia nullam petierint confirmationem Imperatoris, sed tantummodo Pontificis Romani, Alexandri. Sed de hoc hætenus.

Post

Post a Nostro exponuntur rationes, novarum instituendarum Academiarum; ubi sint condendae? unde sumtus petendi? quae Professorum immunitates, quae minervalia, sive salaria esse debeant? quomodo iuvenum inopia sublevanda, et reliqua studiorum adiumenta in Academiis procuranda? Hoc loco exhibetur omnium Academiarum catalogus, annis foundationis et restorationis additis. In altero capite agitur potissimum de Societatibus litterariis et Academiis, eum in finem constituendis, ut scientiae et artes novis incrementis augeantur. Hic docetur, in quibus occupari debeat harum Societatum diligentia? quinam, et quomodo excitandi publice sint ad artem inveniendi? quomodo in speciminibus exhibendis, examinandis; diiudicandis, praemiisque distribuendis, sit versandum? quae immunitates et privilegia hisce Academiis debeantur? quae in his sentiendi libertas permittenda? quomodo Astronomica inventa procuranda? qualis in his Academiis ordo recipiendus? quae officia praesidis, quae classes constituendae? etc. Ad minutissima enim quaeque Vir Cl. descendit, multaque admiscet, quae vel ad historiam et ius publicum potius, quam ad Politicam, pertinent; vel, nisi omnino omittenda, certe multo brevius explicanda erant.

FRAGMENTA MARCHICA, SIVE COLLECTIO
documentorum historiam Brandenburgicam illustran-
tium; edita a PHILIPPO GUIL-
GERKEN.

Guelpherbyti, apud Io. Christoph. Meissnerum. *Parte III.*
 1757. plag. 13. *P. IV.* 1759. plag. 11. in 8.

Pergit Cl. *Gerkenius* in his, quas indicamus, Partibus, consilium, historiam Brandenburgicam ex documentis adhuc ineditis illustrandi, prosequi. Neque enim certiores limpidioresve sunt fontes, e quibus certior historiae cognitio hauriatur, quam ii, quos Vir Cl. adiit, et quibus

quibus scim suam explevit. Ipse quidem vidit, fore fortasse, quibus editio quorundam documentorum non necessaria fuisse, sed inutilis potius videatur suscepta opera. Sunt enim complura edita, quae nullum alium usum habent, quam quem in stemmatibus familiarum nobilium ordinandis digerendisve praestant. Verum neque haec comoda, varias ob causas, negligenda sunt; nullumque Auctor documentum a quoquam parvi aestimandum esse arbitratur. Nam quae tibi exigui momenti videantur, aliis grata sunt et iucunda, immo saepius praeter omnem spem atque expectationem magno usui esse poterunt.

Habet *Parti tertia* documenta LIII, quibus additur codicillus documentorum X: Ottonis Lari, Ducis Brunsvicensis, et conjugis Agnesae. Atque quoniam historia eorum temporum nondum satis explicata est, non exiguam hic codicillus iis utilitatem adferet, qui sibi illam illustrandam sumere velint. Eminent praes reliquis documentum II, quo Gevehardus Comes de Arnstein advocatiam ecclesiae in Litzke recipit, eidemque protectionem pro se et haeredibus promittit, d. A. 1211. Egregie enim hinc indoles et officium Advocatorum monasticorum explicatur, et bene Noster optat, ut, quia *Paulini de Advocatis monasticis* libellus brevior sit, optimaque posteris demum temporibus documenta in lucem sint protracta, aliquis copiose et diligenter de hac re exponat. E documento V, quo Iohannes et Otto, Marchiones, praescribunt iura et indulgent civitati Pritzwalk A. 1256, multum iuri antiquo Germaniae lucis affundi potest. Memorabilia imprimis sunt, quae de haereditatibus monentur. In documento XI, occurrit verbum *domicellus*, unde Noster occasionem arripit, illius vim uberius enarrandi. Erat vero hic titulus illis ducibus et comitibus proprius, qui nondum maiores, ut aiunt, fuerunt, certe qui nondum imperio potiti. Sic in doc. Alberti Ducis Saxo-Lauenburgici d. A. 1295. *Fratrueles sui, Iohannes Albertus et Ericus, tunc temporis iuvenes et domicelli*, atque in doc. Alberti Comitis

tis de Sualenberg: quod cum consensu domine Lutte uxoris
 nostre Henrici atque Alberti Domicellarum filiorum nostrorum—. Ex hoc tamen documento apparet, maioribus quoque dy-
 nasticis hunc titulum tributum fuisse. In Theoticis vero
 documentis verbum *domicellus* plerumque per *Juncker* red-
 ditur. E documento I. d. A. 1170. et XXIV. d. A. 1324.
 constat, cameram imperialem in urbe Brandeburgo anti-
 quissimis temporibus fuisse. Memoranda imprimis haec
 verba: — *civitati nostre veteri Brandenborch, a qua noster*
principatus traxit originem, in qua etiam officium Archicame-
rarum sacri imperii, qua Elector imperii dicimur et sumus, prin-
cipaliter radicatur. In docum. XXXVI. d. A. 1415. legi-
 tur: — *her Fritze myn sone und Busse hern Fritzen sone* —
 qua illud patrem indicare voluisse Noster animadvertit, fi-
 lium Equitem fuisse. Titulus enim *Herr* in medio aevo,
 si clericos excipias, Equitibus fere proprius fuit. Illo non
 solum ab aliis equitibus, sed etiam a principe insigniti fue-
 runt, atque ipsi etiam suo nomini illum addiderunt. Sic
 in docum. d. A. 1351. *Wy her Albrecht unde her Her-*
mann von Brakele brodere und ridders —. Dignitas Equitis
 tantum tam temporis valuit, ut Comites quoque hunc ti-
 tulum adamarent, illoque nomini suo addito meritorum
 suorum testimonium edere vellent. Sic in docum. Comi-
 tum de Halremunt et Hoie: *We her Otto Ritters Hel-*
rich unde Ghert Juncheren alle Greven in Halremunt bekennet,
 atque in alio docum. A. 1372. *Wy Erick Ridder Greve*
thor Hoie, Juncher Otte Domprovest tho Munstere unde Jun-
chere —: ubi illud etiam notandum, nomen Erici Comitis
 nomini fratris, licet sacerdotis, praeponi. Verum non
 pauca occurrunt exempla, in quibus filius, ut *Herr* sive
Ritter, patri, ut *Knapen*, praeponitur. Sic in docum. A.
 1344. *dat wy ghesan hebben eine rechte Orviele den idlen*
heren Greven Gherde thor Hoie, und eren rechten erven, unde
Hern Clavesse von dem Horne ridders, unde Clavesse von
dem Horne sinemo Vadere Knapen —. Pag. 103. Au-
 ctor verba *Wedeme*, i. e. dos. ecclesiastica: pag. 104. de
wedemen,

wedemen, dotare: pag. 109. *beiden*, siue *beiten*, exponit. Sunt enim in hisce Particulis, ut in prioribus, animadversiones quaedam adpersae: Ipsa haec documenta excipit historia *Iodoci*, Marchionis Brandenburgici. Noster illa tantum ex hac historia excerpfit, quae ad Marchiam pertinent, reliqua vero omisit. Omnia ad fidem documentorum et Scriptorum coaevorum examinantur et enarrantur.

Part. IV. continet documenta XLVIII. quorum primo Balderamus, Brandenburgicus Episcopus, Ecclesiae et Capitulo Brandenburg. iura et privilegia confirmat, A. 1186. ultimo de Advocatia Havelbergensi agit. Haec documenta sequitur Diplomatarium Distorfiense, continens documenta XXXII. Etsi vero nullum est horum, quod non utilitatem aliquam adferat: ex iis tamen, quorum praestantia statim apparet, memoranda sunt docum. VIII. et IX. Nam illo Genealogia Woldemari, hoc Hermanni et Iohannis, confirmatur et ordinatur. E docum. XII. ad vitam Marchionis Misnici, Friderici Severi; et doc. XXXVII. ad historiam Agaelae, filii Barnimi, Ducis Pomeraniae, varia colligi possunt. Plurima vero ad familias nobilium, atque ad historiam singularum urbium, praefectarum, et pagorum spectant. Observationes quidem paucae in hac quarta Parte occurrunt; neque tamen omnino, ubi necessarium, omiffae. Bene merebitur Cl. *Cerkerius* de historia Brandenburgica: si, quae in tenebris delitescunt, pergat documenta in lucem proferre, atque etiam ipse aliquas huius historiae particulas, ut spem fecit, sibi explicandas sumat. Nam etsi ea via, quam iniiit Vir Cl. qui omne suae narrationi robur e documentis et scriptoribus coaevis arcessit, difficilis est, aspera, minimeque eorum scriptorum oculis grata; qui facilia, prona, prompta et laevia malunt: certa tamen eadem est, omniumque tutissima.

HEBRAICI SERMONIS ELEMENTA, CUM ILLIUS

historia brevissima: publici iuris fecit IO. GOTTFR.

HAUPTMANN, ill. Ruth. dir.

Rt 2

Ienae,

Ienae, 1760. plag. 19. in 8.

Opus per se tripartitum est. Complectitur enim tractationem generalem, historiam, elementa. Tractatio generalis habet tria capita. Primum agit de nomine, alterum de utilitate partimque necessitate sermonis Hebraici, tertium de praerogativis eiusdem ac laudibus. Illic ipsa vocabuli scriptio ratioque perquiritur. Scriptio per H quidem praefertur, sed ut liberum cuique maneat iudicium suum. Derivationes aliorum partim, non sine causis additis, reiiciuntur; partim Heberum Selaë filium quae nominat, eligitur: non quasi linguam is invenisset, sed quod eius in eandem insignia merita extiterint. Sanctitas linguae conceditur talis quidem, quae cum *Bocharti*, *Grotii*, *Huetii*, *Clerici*, *Schultensii*, *Michaelis*, et aliorum mente, nequaquam pugnare videatur. Ad *πρόσβασις* de utilitate necessitateque, ne quis recentiorum offendatur, occasionem praebet *Leonardus Aretinus* Lib. IX. ep. 12. cuius argumenta tum ordine suo proponuntur, tum refutantur. Ad haec dolor significatur, de contemptu, similiter apud alios purioribus partibus additos; non sine commoventibus, ad diversa facienda, causis. Has inter haud ultimum locum merentur ipsae linguae praerogativae, in quibus imprimis simplicitas, brevitatis, gratiosa suavitas, insignis gravitas, accuratio primaria, vel ad minutias usque, singula demonstrandi facilitas, neque tamen minus ipsa ubertas et copia, praedicantur. Historicam partem, omni linguarum et artium institutioni non minus utilem esse, quam adhuc desiderant, Auctor arbitratur. Hinc, eandem adiectam, inter praerogativas libri sui numerat. Habet autem capita X. Primordium fit ad origine sermonis Hebraici, ubi, variis opinionibus enarratis, ad eorum quidem sententiam A. inclinat, qui primum faciunt Hebraeum; nihil tamen definit. Alterum caput primam aetatem Hebraicae linguae, Babylonicae turris ad constructionem extendit, qua quidem incrementa cepit

in dies, licet quæ fuerint, extra res recens inventas, monumentis destituti, definire nequeamus. In medio similiter relinquatur, in quo linguarum Babylonæ confusio consistit; neque minus tamen linguarum inde diversitates, vel per ipsam dispersionem, deducuntur. Postea florens Hebraici sermonis aetas, in tres ambitus distinguitur, ante Moysen, ante reges, sub regibus, ad captivitatem usque Babylonicam; quorum singulis notabilia sua vindicantur. Simul observationes quaedam criticae, diversaque sententiarum refutationes miscentur. Spectant eo comparationes Aegyptiacæ captivitatis cum Babylonica, puritatis fontium, et quadratarum litterarum, prae Samaritanis, antiquitatis vindiciae, cum aliis. Caput IV. *παρανομία* Hebraicae linguae sistit, in minorem et maiorem corruptionem, ad vastationem usque Romanam, distinctam. Sequens caput est de maximo Hebraicae linguae detrimento, deque dialecto, quam *Rabbinicam* dicunt, inde nato. Iunguntur hic etiam, occasione detrimenti, nimius amor philosophiæ Graecæ, Cabbalæque; vexationes Iudaeorum Palaestinarum, ab Antonini morte; simulque primarii magistri Iudaeorum, eorumque labores, per universam aetatem mediam, una cum illius temporis satis, nominantur. Caput VI. fata recentiora sermonis Hebraici persequitur, a reparatione litterarum elegantiorum, ad nostrum usque tempus. Partim hic subinde versatur Auctor, neque modo patriam, ubi *Io. Wesselum* et *Io. Reuchlinum* inter primos nominat; sed et reliquas Europæ partes contingit, primariorumque doctorum merita, deque iis scriptores, enariat. Addit Arabicam linguam, germanam Hebraicae sororem. Memorat aequè *Neumannum* et *Hutchinsonum*, novam docendi rationem stabilire laborantes. Denique nec hostes omittit, praque vota repetit, cum sequentis affodis concitatione. Fulciunt eandem, Capite VII. principes aliaque illustres personae, linguam Hebraicam edoctae, propagantes, ac foventes. His annectuntur Cap. VIII. collegia linguam Hebraicam iuvantia, non sine consilio

de societate, sacris interpretationibus salutari, condenda. Penultimum caput dialectos Hebraicae linguae; postremum filias, iterum non sine distinctione legitima, persequitur. Agmen claudit indicium brevis librorum historiam linguas spectantium, quorum primarius *Cel. Michaelis* latet adhuc in promissis; et multo copiosior appendix, ultra CCXXV. grammaticorum sacrae linguae librorum, quorum auctores, ad ordinem litterarum, referuntur, vita partim tangitur, et, ubi fufius illustretur, scripta nominantur. Ipsa elementa generali grammaticae *Hauptmannianae*, quas vero lucem nondum vidit, inuituntur; sic autem, ut iis nihil derogat, alterum librum nondum impensas facientem reperisse. Capitum sive recitationum sunt XXXII. quas hic vel indicabimus. Hoc autem ordine sunt: I. de litteris, atque numeris Hebraeorum generatim; II. de variis litterarum divisionibus et momentis; III. de punctis vocalibus; IV. de reliquis punctis et adfectionibus litterarum; V. de syllabis et vocabulis generatim; VI. de accentibus vulgo dictis; VII. de accentus sede mutationeque; VIII. de vocalium punctorum mutatione generatim; IX. de notatione; X. de nomine; XI. de mutatione punctorum vocalium in nomine; XII. de pronomibus separatis; XIII. de pronomibus nomini suffixis; XIV. de verbo generatim; XV. de formatione temporum et personarum, in verbis, maxime perfectis; XVI. de mutatione litterarum et punctorum, in verbis perfectis; XVII. verbi perfecti *παρομοιωμα*; XVIII. de verbis imperfectis, commutantibus, vel duarum litterarum generatim; XIX. de forma $\text{׀}^{\text{׀}}$; XX. de formis $\text{N}^{\text{׀}}$ et $\text{N}^{\text{׀}}$; XXI. de forma $\text{׀}^{\text{׀}}$; XXII. de formis $\text{׀}^{\text{׀}}$ et $\text{׀}^{\text{׀}}$; XXIII. de forma $\text{׀}^{\text{׀}}$, seu litteram posteriorem duplicante; XXIV. de forma $\text{׀}^{\text{׀}}$; XXV. de adfixis verborum; XXVI. de particulis generatim; XXVII. de particularum adfixis, et aliis, eo singulatim pertinentibus; XXVIII. de figuris ad notationem spectantibus; XXIX. de vocabulorum *ἀναλυσις*, sive resolutione; XXX. de proprietatibus compositionis vocabulorum; XXXI. de omissione vocabulorum.

lorum, et XXXII. de abundantia vocabulorum *ἑμφατικῶν*. Studio totum indicem ordine suo posuimus, ut adpareat inde, quid praestitum fuerit. Nexus capitum passim exhibetur. In verbis imperfectis duplex demonstrandi via reperitur, communis et tertiae litterae supplendae, quatenus ostenditur, naturae viam, in addendo componendoque versatae, videri meliorem. Hoc sine, non raro linguarum aliarum consensio suppeditatur. Ceterum, unumquodque caput in minora membra separatur; hisque semper primarii Scriptores, et insignia sacri codicis loca, subiiciuntur. Non autem modo recentissimi quilibet, sed vel magis, unde forsitan hauserunt alii; fontes indicantur. Finem denique faciunt tres indices, summorum capitum, auctorum, rerum. In litteris animo facilius imprimendis, non semper accuratius operas cepisse mentem Auctoris, actutum patebit; dum II, §. litteras Germanorum, ut imprimi solent, addiderunt, ubi scripturam ille satis expresse respexit. Earundem vitio, inter ipsas litteras, Kaph pro Koph esse positum, vel iuxta positum Hebraicum nomen ostendet.

Johann Jacksons Chronologische Alterthümer etc.

I. e.

IOANNIS JACKSONI ANTIQUITATES CHRONOLOGICAE antiquissimorum regnorum, inde ab initio mundi per 5000. annos deductae; — ex Anglico in vernaculum sermonem translatae a CHRIST.

ERNESTO DE WINDHEIM, Philos.

Profess. Erlangensi.

Norimbergae, apud Ge. Petr. Monath. 1756. Alph. 5. plag. 7. In 4to.

Quod saepius optabamus, ut ii libri, e quibus, ob multiplicem et variam verae et accuratae, qua efflorescunt, eruditionis copiam, plurimum utilitatis percipi

cipi posset, et quorum lectione aegre viri docti carerent, communi eruditorum sermone, id est Latino, scriberentur, omnibusque limpidos illos fontes, qui totam rempublicam litterariam eleganti doctrina irrigare deberent, adire liceret; idem etiam, huius libri praestantia perspecta, nobis in mentem venit. Nam, sive laborem et operam spectes, quam Vir doctissimus in componendo hoc opere collocavit, per quindecim annos optimorum chronologorum libris excussis, inter se comparatis, atque excerptis; sive eruditionem toto in libro eminentem consideres; quanta ubique antiquitatis cognitio apparet! quo acumine obscurarum et involutarum rerum intelligentia explicatur! quot loca omnis generis omnisque aetatis Scriptorum explicantur et illustrantur! quot errores Scaligeri, Petavii, Usseri, Marsham, aliorum, corriguntur! quot difficultates, quibus impedita olim antiquissimorum temporum historia, e medio tolluntur! Hoc profecto e libro, tanquam ex opimis et pinguibus pascuis, colligere poterunt harum litterarum studiosi, quae ad saturandos explendosque doctrinae copiosos animos pertinent. Quoniam igitur, id quod iucundissimum nobis fuit, a Cl. *Windhemio* versionem praecleari operis accepimus, lubentissime illius argumentum indicabimus. Sed cum totus liber nobis exscribendus esset, si Systema chronologicum (ut aiunt), Viri Cl. exponere vellemus, praecipua tantum delibabimus, et summa, ut ille ait, sequemur vestigia rerum. Proposuit sibi vero Noster, chronologiam biblicam, cum chronologia aliarum nationum, ut Aegyptiorum, Pelasgorum, Sinensium, Phoenicum, reliquorum, ita inter se coniungere atque conciliare, ut illa, quae toto coelo ab hac diversa disiunctaque esse videatur, cum eadem amice conspiret: vetustissimorum scriptorum loca inter se comparare, quasi in ordinem redigere, eorumque consensum tam cum natura, quam cum chronologiae veritate, demonstrare. Arduum profecto opus; quod multi aggressi, nemo perfecit! Descripsit librum A. suum in partes tres, quarum prima sequentia habet capita:

capita: I. de Chronologia et antiquitatibus Hebraeorum: II. de Samaritano textu bibliorum, et tempore quo litterae Hebraicae cum Samaritanis commutatae: III. de Chronologia Iosephi: IV. de genealogia Patriarcharum inde ab Abrahamo usque ad Mosen: V. de spatio temporis, quod ab Israelitarum ex Aegypto discessu, usque ad aedificationem templi, quarto imperii Salomonis anno factam, effluxit: VI. de feriis regum Iudae et Israelis, ab aedificato templo usque ad incendium urbis et templi per Nebucadnezarem: VII. de Chronologia et antiquitatibus Babyloniorum, sive Chaldaeorum: VIII. de aera Nabonazaris, et canone Astronomico Ptolemaei: IX. de fluvio Aegypti: X. de tempore, quo versio LXX viralis elaborata sit: XI. de regibus Tyri, ab Abibalo usque ad Pigmalionem. Hinc nunc potiora delibabimus. Maxime id operam dat Cl. *Lachson*, ut Hebraicum textum corruptam, versionem vero LXX. viralem veram chronologiam tradere, ostendat. Si Masoreticus textus verus, integer, et incorruptus est, omnium, ait, aliarum nationum chronologia falsa, et antiquissima historia mera fabula sit necesse est. Nullo modo ille cum chronologia Aegyptiorum, Chaldaeorum, Assyriorum, conciliari potest: chronologia, quam nunc habemus, Hebraica, secundo demum seculo aerae Christianae nata est: neque ante haec tempora, illa vel Iudaeis, vel Graecis historicis, nota fuit. Versio LXX viralis a Iudaeis e codice Hebraico, eoque omnibus, quos novimus, codicibus vetustiori, composita est: haec in Synagogis, tanquam vera et incorrupta versio, publice fuit recitata: nemo de illius auctoritate et integritate, per 400. annorum seriem, sive usque ad Seculum II. dubitavit. Eadem chronologia duorum Graecorum scriptorum, *metril* et *Eupolemi*, testimoniis confirmatur: quorum hic circiter A. 174. ante aerae Christianam, sive A. 112. post elaboratam illam versionem; ille ante Christum A. 212. sive A. 64. post natales Graecae versionis, vixit. Neque solum hi, sed Iosephus quoque, cum chronologia

707 LXX, convenit: chronologia igitur versionis Graecae
 tempore Iosephi, et aliquot seculis ante, aetate Ptolemaei
 Philadelphii, chronologia Hebraica fuit, et cum hodie illa
 eadem sit, incorrupta et Mosaica existimanda est. Atque
 hanc suam sententiam Vir Cl. quae quasi fundamentum to-
 tius ab eo extructi aedificii est, multis exemplis suffulcit.
 Sic in enumeratione annorum, a creatione usque ad dilu-
 vium, magna est differentia. Textus Hebraicus annos 1656:
 et Samaritanus 1307, versio 707 LXX, 2262, et Iosephus
 2256, enumerat. Est igitur inter Hebraicum textum et
 Iosephum differentia 600. annorum. Hunc ultimum nu-
 meros recte subduxisse Noster contendit, Iudaeos vero
 Hebraicum textum corrupisse dicit, tum ut chronologiam
 de adventu Christi turbarent, tum ut de auctoritate,
 quam Christiani versionis 707 LXX, tribuerunt, detraherent.
 Atque etiam multo facilius Iudaeos ob auctoritatem Syne-
 drii, cui tota patria subiecta, Hebraicum textum, quem
 pauci Christiani intellexissent, mutare potuisse, quam Chri-
 stianos Graecae apographa. Hos per omnes Romanae di-
 ctionis Graecae provincias fuisse dispersos, atque varietate
 lectionum in variis codicibus hanc mutationem facile appa-
 rituram fuisse; Graecos Iudaeos, non secus ac Christianos,
 Graecis apographis usos fuisse, atque eiusmodi aliquid si
 observassent non fuisse tacituros, etc. Nimis enim lon-
 gum esset, omnia haec repetere. Sed unum, idque maxime
 illustre exemplum, quod Auctor ad suam sententiam confir-
 mandam utitur, paullo copiosius asseremus. In Genealo-
 gia Patriarcharum, a diluvio usque ad nativitatem Abrahami
 (*Genes. XI.*), in Samaritano atque Hebraico textu Cainan
 omittitur, qui tamen in versione 707 LXX, legitur, atque
 inde 130. annorum differentia nascitur. Iam Cainanem in
 Hebraico textu, e quo Graeca versio derivata, fuisse Nolte-
 rita probat. Primum confirmat hoc Demetrius, qui circi-
 ter A. 220. a C. n. vixit, cuius ex historia regum Iuda-
 eorum, apud Euseb. *Præp. Evang. IX, 21.* apparet, illum
 a Cainane usque ad nativitatem Salae annos 130. nume-
 rasse.

rasse. Idem etiam apparet ex consensu Eupolemi cum Demetrio, cuius Clemens Alexandrinus mentionem facit. Horum testimonia eo maioris aestimanda sunt, quod minus intelligi potest, quomodo tam exiguo temporis spatio, a versionis elaboratione usque ad Demetrii aetatem, tanta differentia inter Graeca et Hebraica exempla inveniri potuerit, quae, e praeceptorum Iudaeorum testimonio, tempore, quo versio Graeca elaborata, optime consenserunt. Notandus praecipue est locus Philonis *de vita Mos.* L. II, pag. 658 — 660. Occurrit porro Cainan in genealogia apud Lucam III, 36. Omnes codices in hac lectione consentiunt, unum si codicem Bezae excipias, qui nunc in bibliotheca Cantabrigiensi asservatur. Sed Cainanem in textu Evangelistae fuisse ~~esse~~ liquet, quoniam, ut reliqui Novi Test. scriptores, semper versionem τῶν LXX. adhibuit. Iam cum, ut ex Demetrii et Eupolemi testimoniis apparet, Cainan annis 250. prius, quam Lucas Evangelium scripsit, in Graeca versione fuit, idem nomen a Luca ut legeretur necesse fuit. Porro hic probe nosse debuit, an convenirent genealogiae τῶν LXX. cum Hebraicis, et an Cainan ab his commemoraretur. Ni in textu Hebraico omissus fuisset, si hoc in loco corruptam versionis Graecae lectionem esse vidisset, nunquam profecto illum in genealogiae serie posuisset. Neque ulla inveniri causa potest, cur Caisanis nomen in versione Graeca effictum et additum sit, cum, ut deinde videbimus, causa possit afferri, cur in Hebraico textu omissum. Cainanem etiam in Genealogia post diluvium fuisse, probant Berofus, et Eupolemus. Hi Abrahamum *μετὰ τὸν κατακλυσμὸν γεννηθέντα γενεῶν* vixisse scribunt. Sed si Cainanem omittas, non nisi storem generationes inveniuntur. Verba Iosephi, (*Antiqu. Iud. I, 6.*) Abrahamum esse decimum a Noa ita explicanda sunt: esse illum decimum ex iis, qui post diluvium e Noa prognati. Atque ita ipse Iosephus paulo post sua verba explicat, ubi Berosi testimonium advocat. Nam ea de causa illud advocet necesse est, ut textus S.S.

veritatem confirmet: alias testimonium sibi ipsi contrarium laudasset. Nostro probabile videtur, Iosephum Cainanem in textu Hebraico nondum corrupto invenisse, atque numerasse: fortasse autem illos, qui tot in locis Iosephum mutilassent, ut consensum cum Hebraica Chronologia efficerent, nomen Cainanis expunxissent. Porro ostenditur, Africanum in suo codice Cainanem legisse: Origenem, licet Obelisco adnotet, Cainanem non in Hebraico textu fuisse, tamen apud hosce 130. numerasse videri: denique Mosem Choronensem, et Epiphanium, in suis codicibus Cainanem invenisse. Ex hisce apparere dicit Auctor, Cainanem initio in Hebraico textu fuisse, et inde a *70s* LXX. suntum, eiusque nomen in omnibus Graecis et Hebraicis apographis, usque ad aeram Christianam, usque ad Iosephum, et finem Seculi I. lectum. Sed inde a Seculo II. magnae mutationes in Hebraicis apographis, recentioribusque Graecis versionibus, inveniuntur. Quare Iudaei et Samaritani nomen Cainanis expunxerint, certo definiti nequit: forte tamen ideo hoc fecerunt, quoniam idem hoc nomen esse putaverunt ac nomen Canaanis, maledicti filii Hami; atque genus Semi, e quo originem ducebat, homine tam turpis nominis deturpari existimaverunt. Pari modo impium regem, Iehoiakim, adeo detestati sunt, ut illius nomen pronunciaré nollent. Sed antiqui Iudaei atque Christiani agnoverunt Cainanem. Nam hi populos 72. tanquam progeniem filiorum Noe numerant, atque in versione *70s* LXX. nomina 72. leguntur; cum contra ii Iudaei, qui serius vixerunt, et Cainanem atque Elifam, filium Iapheti, omittunt, tantummodo 70. populos numerent. Verum haec haec haec. Neque tamen hoc unicum est exemplum, quo Vir Cl. ad corroborandam suam de Hebraici textus corruptione sententiam utitur. Longe plura allata sunt; eaque non minoris momenti, nec minori acumine proposita. Forte multis disputationes *Iacksonianas* legentibus idem accidet, quod sibi Cicero librum Platonis de animo legenti evenire narrat. Dum legent,

assen-

assentientur; libro autem de manibus deposito, assensio, nisi elabatur, certe diminuetur. Sed ad alia transeamus. Quod ad tempus attinet, quo mundus creatus, multis probatur, vernale aequinoctium illud fuisse, atque primos parentes medio Martio, A. 5426. ante aeram Christianam, creatos esse. Originem ossium, testarum, et exuviarum piscium, quae in montibus saepe inveniuntur, a diluvio repetendam esse negat; sed potius e natura Chaos, e quo mundus creatus, explicandam. Chaos rudem, indigestam, et liquidam massam, magna certe ex parte aqua tectam, fuisse: hac aqua exaltatione terrae separata, ossa et testas piscium, antea cum chaoticam materia mixta et coniunctas, tum resolutas, relictas in cacuminibus montium, et petrefactas fuisse. — Templum Salomonis A. 579. post discessum Israelitarum ex Aegypto, anno mundi 4412. et ante Christianam aeram 1014. aedificari coepit. Atque haec ratio maxime confirmatur loco Pauli in Act. Apost. XIII, 17—21. — Primus Chaldaeorum rex, Alorus, verisimiliter ille est, qui in S. S. Tubalkain appellatur. In vetusto Aegyptiaco Chronico, ap. *SynceLL. Chron. pag. 51.* deorum et regum dynastiae ante diluvium commemorantur, et Aurites dicuntur. Hoc nomen a primario Aegyptiorum deo, Vulcano, acceperunt. Vulcanus a Phoenicibus, qui hunc deum ab Aegyptiis mutuaverant, Chryсор appellatus est, ut ex Sanchoniathone constat; et Philo, qui historiam Sanchoniathonis ex Phoenicio in Graecum sermonem transtulit, eundem esse putat Chrysosem ac Hephaestum, sive Vulcanum. Bochartus docet, אור־שור artificem ignis indicare; אור Aurites derivatum est ex *Aur* sive *Or*, quod Phoenicibus ignis est; apparet igitur, cur Aegyptiaci Aurites ita a Vulcano denominati sint, cuius in lingua Phoenicum nomen *Chrys. Or* sive *Chrys. Aur* fuit. Bene observavit Perizonius; nomen Alori fuisse אור־אל, (deus ignis). Hinc liquet, Alorum et Chrysosem (Vulcanum) eundem fuisse, et hanc denominationem bene Thubalkaino convenire, cuius nomen Thubal tabulam aeneam

neam sive ferream indicat, et cui a Mose inventio, atque
 metalla liquefaciendi tribuitur. Cum igitur Sanchoniathon
 Chrysoem eundem cum Thubalkaino esse putat, eun-
 demque dicat una cum fratre suo ferri usum invenisse;
 Alorus, qui idem est ac Chryso (Vulcanus,) nullus alius
 sit necesse est, quam Thubalkain. Verbum Vulcanus vi-
 detur ex illo Thubalkain ortum, et Sanchoniathon eun-
 dem Chrysoem ab Adamo gradum tribuit, quem Moses
 Thubalkaino. Eadem est horum nominum origo, eadem-
 que vis: nomina igitur Alorus, Chryso, Thubalkain, uni-
 eam tantummodo indicant personam. — Interpretatur
 porro Vir Cl. locum notabilem *Ion. III, 4.* ubi, etsi in
 Hebraico textu quadraginta dies commemorantur, quibus
 elapsis Ionas Niniven interituram esse praedicit, Graeca
 tamen exempla habent *ἡμέρας τρεῖς*. Consentit cum hac
 lectione versio Arabica, atque etiam Iosephus (*Antiqu.
 Ind. IX, 10.*) Ionam scribit dixisse, *μετ' ὀλίγον πάλιν χρε-
 σεν* urbi interitum imminere. Iosephus igitur in suo He-
 braico apographo nullum dierum numerum invenit, atque
 exiguum temporis spatium interpretatus est. Hoc melius
 cum lectione *τῶν LXX.* quam cum lectione Hebraici tex-
 tus convenit. Atque lectioni *τῶν LXX.* ipsa orationis se-
 ries favet. Nam Ionas usque ad illud tempus in urbe re-
 mansit, quo interitum urbis adventurum esse dixerat: hoc
 tempore, neque homines, neque bestiae, aliquid cibi potus-
 que ceperunt; non igitur hoc ieiunium duorum dierum
 spatium excessisse credibile est. Itaque in incorrupto He-
 braico textu, aut nullus dierum numerus expressus fuit,
 sed a *τρεῖς LXX.* per tres dies explicatus, et a Iudaeis in
 quadraginta dies mutatus est; aut, si numerus fuit commemo-
 rat, probabilius est, illum trium quam quadraginta
 dierum fuisse. Origenes quidem in suo exemplo Graecae
 versionis lectionem invenit, nam saepius illius mentionem
 facit, ut *Homil. I. in Jerem.* pag. 53. et *Homil. XVIII.* pag.
 182. sed Hebraicus textus in Hexaplis habuit quadragin-
 ta dies. Iustinus etiam Martyr tres dies commemorat.

Quor-

Quorum haec a Viro Cl. disputata sunt, facile intelligitur. — Historia libri Iudith, Nostro, tempora Iosiae, et A. 625. ante Christum attingere, atque Iudith anno secundo Cyaxaris Iudaeos ab Assyriis in libertatem vindicasse, videtur. Cappelli quidem contra veritatem huius libri objectionibus non multum A. tribuit, sed ipse etiam sibi in *Cap. XVI, 23. 25.* non levem errorem invenisse videtur. Nam quod ibi narratur, Iudith annos 105. vixisse, et neminem postea, neque ea vivente, neque diu post obitum illius, populo Israelitico molestum fuisse, nullo modo cum historia Iudaeorum conciliari potest. Nam quoniam Iudith, pulchritudine faciei Holofernem allicienti, vix maior, quam triginta annorum, aetas tribuenda est, illa, si adhuc annos 75. posthaec vixerit, ea necesse est tempora vivendo attingerit, quibus ruina urbis, et templi everfio, et totius populi captivitas, sub imperio Nebucadnezaris accidit. — Fluvium Aegypti eundem esse demonstrat fluxum, ac Sihor, idque ex *Ios. XIII, 3.* *1 Chron. XIV, 5.* *1 Reg. VIII, 65.* *2 Chron. VII, 8.* ostendit, et Nilum Sihor appellari docet ex *Ierem. II, 18.* atque ideo fluvium Aegypti nullum esse alium, quam Nilum, efficit. — Versio LXX, viralis Nostro A. 206. a. C. vivo adhuc Ptolemaeo Sotere, atque una cum filio suo imperante, elaborata esse videtur. — Fuga Didonis, et Carthaginis sive Byrsae aedificatio et prima initia, ab Auctore ad A. 890. sive 891. a. C. referuntur. Sed ad alteram partem properamus. Summa rerum capita haec sunt: I. de annis, aeris, et chronologia veterum; II. de antiquitatibus et chronologia Aegyptiorum; III. de aetate Homeri et Hesiodi; IV. de Aegypto atque Mene, primo Aegypti rege; V. de sede regum Mediae atque inferioris Aegypti; VI. de Phoeniciis sive Cananiticis regibus pastorum (Hyctos) in Aegypto, apud *Iosephum, L, 1. c. Apion.* VII. de obeliscis Aegypti; VIII. de figuris Hieroglyphicis; IX. de Labyrintho; X. de lacu Maeride; XI. de saxea Memnonis effigie; XII. de mausoleo Osymandis; XIII. de antiquitatibus

tatibus et chronologia Sinensium. Maxime illud Vir Cl. operam dat, ut verum Dynastarum Aegypti ordinem ostendat, atque solum Apollodorum Syncellum sibi in his tenebris lucem accendisse profiteatur. Hanc Chronologiam, addit, cum vero Hebraico textu optime convenire, eandemque minime a Thebana discrepare, atque ideo nullo modo de vero ordine Dynastiarum Manethonis dubitandum esse. Hasce etiam Manethonis Dynastias reliquias antiquitatis pretiosissimas appellat. Deinde copiose probat, antiquissimis temporibus ubique terrarum annum solarem 360. dierum, neque usquam annum ab hoc diversum lunarem fuisse. Porro de Hermete exponit; et cum duo sint hoc nomine insigniti, eos a se accurate distinguit. Alteri Hermetem non solum inscriptiones a priori in lapidibus insculptas descripsisse, sed suorum quoque temporum historiam adiecisse, mythologiam et rem litterariam Aegyptiorum emendasse, suaque inventa in columnis insculpsisse. Haec ab aliis in libros esse translata, Aegyptiosque omnem suam doctrinam, ut eo maiorem illi conciliarent auctoritatem, Hermeti tribuisse; atque inde explicari debere, quomodo Manetho dicere possit, se omnem historiam e libris Hermetis hausisse. — Homerum atque Hesiodum aequales fuisse, licet Homerus prius carmina scripserit, et A. 910—920. sive paucis annis ante, a. C. vixisse. — Initia templi atque oraculi Iovis Ammonis, Thebis erecti, circa A. 2230. a. C. ponenda esse. — Memem nullum esse alium, quam Osiridem Aegyptiorum. Primum enim Diodorum Siculum et Plutarchum commemorare, verbum Osiris in lingua Aegyptiaca idem significasse, quod Helius, solis nomen. Eandem vero esse vim verbi Menes. Tempora quoque imperii Menis et Osiris inter se convenire. Diodorum enim scribere, se ab Aegyptiacis sacerdotibus accepisse, a temporibus Osiris et Isis usque ad Alexandrum M. prope 23000. a. effluxisse; eundemque narrare, idem ab iisdem spatium ab imperio Helii usque ad Alexandrum numerari; Osirin vero et Ho-

lium

lium unum eandemque esse regem. Porro e Pausania constare, Graecos Menem et Dionysium pro iisdem habuisse; atque ex Herodoto, Plutarcho, Diodoro apparere, Osiridem etiam Dionysium appellatum fuisse. Plutarchum narrare, Typhonem interfecisse Osiridem, prope Tanin: unde sequatur, hanc regionem Osiridis tempore iam siccata incolj potuisse, et Tanin fuisse iam aedificatam: nullum vero alium, quam Menem, Tanin extruxisse. Confirmare hanc etiam sententiam cultum Apis, signi Osiridis, et Mnevis, signi Helii. Memphi Osiridem Apin, Heliopoli Helium, sive Men, fuisse appellatum. Denique, quae memoriae prodita sint de rebus gestis Osiridis et Menis, sibi maxime favero. Ut unquam imperasse multis annis post dispersionem hominum: utrumque Iove Ammone progenitum, et Hermete consiliario usum esse: Menem primum agreste vivendi genus ad mitius deduxisse, atque pro herbis et radicibus panem invenisse: Osiridem homines seminare, vineas colere, et vinum bibere docuisse: Menem primum cultum deorum in templis, et sacrificia, instituisse: Osiridem templa aedificasse, et sacerdotes constituisse, etc. — Reges mediae et inferioris Aegypti Memphi, superioris Thebis sedem habuisse; in aliis urbibus Nomarchas, Thebanis et Memphiticis regibus subiectos, habitasse. Eos igitur errare, qui Zoan sive Tanin regiam sedem dicant. — Iudaeos textum Hebraicum corrupisse, ubi legatur, populum Israeliticum 430. annos in Aegypto habitasse. Certissimum esse, eos non diutius, quam annos 215. sive 218. ibi versatos esse. — Busiridis aetatem ex Isocrate et Apollodoro intelligi posse. Hocce illum filium Neptuni et Lybiae, filiae Epaphi, appellare: Epaphum A. 1640. a. C. Lybiam A. 1610. a. C. natam esse: Busiridem igitur A. 1590. a. C. in lucem editum, et A. 1560. a. C. imperio potitum esse, igitur aequalem Atlantis, Promethei, et Epimethei fuisse. — In obeliscis Theologiam et Philosophiam, nunquam vero historiam Aegyptiorum, fuisse insculptam. Quid autem de

memorabili loco Taciti, *Ann. II. 60.* dicas, ubi res gestas Rhamsis five Sesostris, in obeliscis Thebanis insculptas fuisse, ex ipsorum sacerdotum Aegyptiacorum ore narratur? Duplici modo Cl. *Jacksonus* ad haec respondet. Neque licuit sacerdotibus, cuiquam, nisi mysteriis religionis initiato, arcana suae Theologiae, obeliscis inscripta, enarrare, neque voluntati Germanici, interpretationem hanc audire cupientis, repugnare. Nonne igitur probabile sit, illos veram interpretationem reticuisse, et, ne omnino nihil dicereat, aut dicto inobedientes essent, res gestas Sesostris commemorasse? Sed ille obeliscus potius sepulchro Sesostris impositus fuisse, et historiam illius, Aegyptiaco sermone traditam, prae se tulisse videtur. Iussit Germanicus sacerdotes *patrium sermonem et litteras* interpretari: hinc vulgares litteras, vulgaremque sermonem, nullas hieroglyphicas figuras, in illo obelisco scriptas fuisse liquet. Haec enim quis non imagines potius, quam sermonem et litteras dixisset? Quae porro sacerdotes Germanico commemorant, optime conveniunt cum historia Sesostris, ab Herodoto, Strabone, Diodoro tradita. Idem hic Diodorus Siculus memoriae prodidit, Sesostrin, quem Sesoosin appellat, Thebis duo obeliscos erexisse, quibus magnitudinem imperii, multitudinemque populorum bello a se victorum, inscripserit. Horum obeliscorum forte unus fuit, cuius inscriptiones sacerdotes interpretati sunt. Illos enim columnas sepulchrales fuisse, e Strabone conici potest. Hic, Thebanorum regum prope templum Memnonis sepulchra commemoratis, ibi addit obeliscos positos fuisse, in quibus recensio divitiarum et magnitudinis aliquot regum, quorum imperium usque ad Scythiam, Bactriam, et Indiam extenderetur, similisque recensio tributi ipsis soluti, et magni exercitus legeretur. Haec cum inscriptionibus bene conveniunt, quarum Diodorus et Tacitus mentionem faciunt. Illae inscriptiones, quas Ammianus Marcellinus e libro Hermapionis repetiit, inscriptiones Nostro videntur quae in honorem Sesostris, columnis portarum
templi

templi Heliopoleos, quod Sesostris post reditum e bello extruxerat, insculptae sint. Neque igitur has inscriptiones obelisco alicui Heliopoleos incisas fuisse; neque cum Kircheri illas, tanquam effictas, reiiciendas esse. Eundem temere Herodotum reprehendere, erogatam pro opera mercedem pyramidi inscriptam fuisse commemorantem. — Porro chronologia Pythagorae definitur, quam hic describere visum est:

<i>Olymp.</i>	<i>anno</i>	<i>a. C.</i>	
52	4	569	<i>Pythagoras natus est,</i>
58	2	547	<i>in Aegyptum pervenit. Laert.</i>
63	4	525	<i>postquam A. 22. in Aegypto commoratus erat, eo tempore, quo a Cambyses eadem oppugnatur, capitur, Babylone in mittitur, unde post A. 12. natus A. 56. et A. 514. a. C. Samos redit. Jambl.</i>
66	4	513	<i>Pythagoras, post obitum Pherecydis, natus A. 57. Italiam petit. Gell. Porphy.</i>
71	4	493	<i>natus A. 77. e Crotona Metapontum transit. Justin.</i>
75	2	479	<i>natus A. 90. in Metaponto obiit. Jambl. Porphy. Justin. alii.</i>

Labyrinthum vir Cl. arbitratur Maerin extruxisse, atque initio quidem suae sepulturae destinasse, sed illum deinceps usibus Nomorum mediae et inferioris Aegypti cessisse. Cretensem Labyrinthum non ad exemplum Aegyptiaci, sed ad exemplum alius, longe vetustioris Labyrinthi Cretensis, effectum fuisse. — Lacum Maerin exundatione Nili extitisse, per vallem Baher-Bellomah effusi. Regem Maerin aggeres aliaque fecisse, ut inde lacus nomen acciperet. Quis hic Maeris fuerit, ex Herodoto elici posse. Hunc, ad illud tempus, quod in Aegypto versatus sit, sive ad A. 450. a. C. a morte Maeris nondum A. 900. effluisse, commemorare; illum igitur circiter A. 1350. vel 1340. a. C. obiisse. Herodotum etiam successorem Maeris Sesostrin appellare. Iam in Dynastia decima octava regem decimum septimum, et pa-

trein Sesostris, Amenophi sive Menophi nominari, illumque obiisse A. 1338. a. C. Itaque hunc illum regem esse, qui apud Herodotum Maeris audiat. — Mausoleum, sive templum Thebanum Olymandis, cuius pulchra est descriptio apud Diodorum Siculum, L. I. Sesostrim post expeditionem Bactrianam circiter A. 1320. a. C. extruxisse. Primum enim, neque ante, neque post Sesostrim, ullum Aegypti regem tot tantisque res gessisse, quot ibi depictae fuerint: nullum tantum exercitum habuisse, nullum ante hunc expeditionem in Asiam Scythicam fecisse. Sesostrin vero, sive Rhamsen, Scythas et Bactrios devicisse. In mausoleo quatuor regis filios effictos esse, qui in Bactriano bello quatuor turmis praesuerint. Herodoto testis, Sesostrin eo tempore quatuor filios habuisse, quos in expeditione secum duxerit, et quos artes belli docuerit. — Transimus ad partem *tertiam*. Huius capita haec sunt: I. de antiquitatibus et chronologia Phoenicum: II. de ortu et progressu idololatriae: III. de Titanibus: IV. de origine litterarum: V. de antiquitatibus Graecis et Italicis, atque de Pelasgis: VI. de vetustate litterarum: VII. de antiquissimis scribendi modis: VIII. de litteris Hebraicis: IX. de litteris Aegyptiorum, atque figuris hieroglyphicis: X. de mythologia Graecorum: XI. de origine et aera oraculorum: XII. de mysteriis: XIII. de mysteriis Persicis Mithrae: XIV. de regno Sicyone: XV. de initiis regni Pelasgici: XVI. de aetate Epaphi, Beli, Agenoris, Cadmi, aliorum: XVII. de expeditione Argonautica: XVIII. de expugnatione Troiae: XIX. de origine ludorum Olympicorum: XX. de Americanis: XXI. de regno Mexicano: XXII. de anno quo Herodotus historiam suam composuit. Haec breviter indicavimus, quae nunc paulo copiosius explicabimus. — Tyrum in insula sitam, eodem prope tempore, quo Sidonem, et ante aedificatam in continenti terra urbem Tyrum, cultam esse credit. Hanc urbem fortasse coloniam quandam ex insula advenientem aedificasse. — Historiam Sanchoniathonis vetustam, sed multis fabulis mixtam, collectionem esse antiquissimarum traditionum, a prima mundi origine, in annalibus templorum Phoe-

Phoeniciorum affervatarum. Dodwelli argumenta, quibus hanc historiam suppositivam, et a Philone effictam esse, ostendere studeat, ne digna qualem esse quae refutentur. Esse hanc historiam insignem antiquitatis particulam, quae, licet et antiquitate et veritate historiae Mosaicae cedat, cum eadem tamen in multis, illique magni momenti rebus, conveniat. Sanchoniathonem sive ipsum libros Mosis vidisse, sive a Gideone, aut Ierubbaale, aliquid de illis accepisse. — Nul- lum idololatriae genus prius post diluvium extitisse, quam aliquot annis post Noae et Semit obitum, et dispersionem posterorum Noae. Deos coelestes a mortuis hominibus, divino quos cultu et honore post obitum prosequerentur, nomen accepisse; et quoniam vulgus credidisset, animas regum praestantiumque virorum, quos deos putarent, in sole, luna, astris habitare, atque ibi coli, inde divinum cultum, solis, lunae, et astrorum, sensim paulatimque originem traxisse. Causam, cur historia Graeca ab historia Phoenicum, Aegyptiorum, aliorumque, adeo discrepet, esse hanc: Graecos, deos suos, eorumque historiam, circa tempora Cecropis, sive A. 1550. x. C. demum ab Aegyptiis accepisse, sed nihilominus ad haec tempora illorum vitam retulisse, et inde historiam rerum gestarum, multis annis vetustiore, numerasse. Graecos poetas et historicos, vitam Saturni et Iovis, aliorumque, ad eorum regum aetatem referre, qui eo tempore, quod istorum nomina Graecis audita, et quo illi dii quasi civitate in Graecia donati, vixissent. Hoc modo Graecos veram historiam cum fictis historiis heroum miscuisse, qui aliquot seculis serius florissent, sed iisdem nominibus insigniti, iisdemque post mortem divinis honoribus fuissent ornati. Graecorum Iovi, Saturno, Herculi, reliquis, ea tributa esse, quae diis Phoenicum et Aegyptiorum, multis annis ante viventibus, tribuenda fuissent. — Hoc loco non pauca ab Auctore de Cabiris, Dioscuris, Corybantis et Curetibus, disputantur. — Quod ad historiam Titanum attinet, potissimum ea refutantur, quae *Pezronius* in *Antiquitatibus* de iis exposuit, et deinde tempora mysteriorum Cabiriorum definiuntur.

niuntur. Origo antiquissima eorum, procul dubio in Phoenicia, post mortem Saturni, annis 809. post diluuium et A. 2360. a. C. sive paullo post, collocanda est. Cabirica mysteria Aegyptiorum, Memphi, post obitum Isis, atque adeo A. 1604. post diluuium, et A. 2164. a. C. instituta sunt. Inde translata fuerunt a filiabus Danaï A. 1486. vel 1485. a. C. Argos. — Valde probabile esse, primis temporibus genus quoddam litterarum, sive signorum, fuisse, aucto hominum numero: fuisse etiam scriptas quasdam de rebus primorum temporum historias, a Noa illiusque posteris adseruatas, et Mofi traditas: ea vero, quae propriis litteris dicimus, signa, et ante diluuium, et ante dispersionem, ignota fuisse. Filium Misor, sive Misraim, Taaut, teste Sanchoniathone, paullo post dispersos homines litteras inuenisse; atque hunc Taaut primum esse Aegyptiorum Hermetem sive Thoth, ex Phoenicia venientem, et cum colonia Moëritica Aegyptum occupantem. Hunc vixisse tempore dispersionis posterorum Noae, A. 531. post diluuium factae, atque non multum aberrare, qui inventionem hanc litterarum ad A. 550. post diluuium, sive A. 20. post dispersionem, id est A. 2619. a. C. refert. Alterum vero Thoth, sive Hermetem, ab illo non satis semper distinctum, linguam et litteras Aegyptiorum emendasse, et quasi canones quosdam Grammaticos construisse. Non esse autem verisimile, Graecos ante Cadmi aduentum nullas litteras habuisse; sed eos antiquissimis temporibus litteris Pelasgicis usos esse. — Ex S. S. apparere, Iavanem, filium Iapheti, filium procreasse Chittim sive Kittim; posteros vero Chittim Italiam incoluisse, liquere ex varicino Balaami, A. 1553. a. C. facto. Verba ex interpretatione Aegyptiacae haec sunt: *Et naves e regione Chittim venient, atque argent Assur et Eber etc.* Horum verborum, ex mente Nostri, nullus alius sensus est, quam, venturos esse Romanos cum legionibus suis, primum Assyrios, deinde Hebraeos debellaturos. Hoc enim in varicino Hierosolymitanam expugnationem indicari, perniciemque illi a Romanis imminentem. *Chetim* sive *Ketim* in lingua Arabica rem occultam indicare, atque inde intelligi, cur; qui primum Cetii sive Citii appellati sunt, deinde Latium regionem suam nominaverint. Romanos etiam Chittim audire apud *Dan. XI, 30.* Esse igitur primos partis Italiae incolas Chittim; ex Macedonia advenientes. Eodem fortasse tempore Umbros, Gallos, Tyrrhenos,

zhenos, et Ausones venisse, atque Italiam a quibus. Jam horum circiter A. 200. post dispersionem, sive A. 2439. a. C. cultam fuisse. — Pelasgos origine Phoenicas esse, suasque litteras, et sua mysteria Thracium, multas in partes Graeciae, Peloponesum, et Italiam, multis annis ante Cecropis, Deucalionis, et Cadmi aetatem transtulisse. — Historia litterarum a Cl. *Jacksono* contexta, si breviter omnia complectamur, erit haec: Litterae in Phoenicia a Taaut, filio Misor, non diu admodum post dispersionem posterorum Noae, inventae sunt. Inde ab eodem Taaut in Aegyptum translatae, unde mox in Syriam, Arabiam, Chaldaeam, et Aethiopiam penetraverunt. Pelasgi, a Dioscuris, sive Cabiris, orti, eas primum ex Asia in insulas maris Aegaei, Atticam, et Peloponesum transtulerunt. Sed, quantum constat, Pelasgi nunquam suam, quae erat Phoenicia, linguam, in Graeciam induxerunt. Posteriores Iavanis et Tirae, Thraciam, aliasque Graeciae regiones, ut Macedoniam, Thessaliam, Achaiam, Boeotiam, Atticam, totamque regionem, olim Ioniam appellatam, ante adventum Pelasgorum incolentes, alia locuti sunt lingua, quam secum attulerant, atque haec fuit origine Graeca, a Iapheto orta. — Tempus, quo Iudaei vocales e medio vocum eiecissent, certo definiti non posse: verisimile quidem videri, hoc ante captivitatem decem tribuum accidisse; sed dubitari adhuc posse, an mediae vocales, tempore, quo versio LXX . facta, iam eiecisse fuerint. Hanc vero vocalium omissionem adeo linguam Hebraicam perturbasse, ut nunquam illi pristinus ordo restitui possit. Nisi divina providentia nobis Graecam versionem, summa diligentia et fide eo tempore elaboratam, quo linguae Hebraicae usus vigeat, conservasset, summam fore V. T. obscuritatem. Hanc igitur non solum optimum, sed una cum antiqua latina versione unicum interpretem V. T. esse, et neminem sine illius auxilio veram lectionem, verumque verborum sensum, eruere et demonstrare posse. Nihil vero imbecillius et ineptius esse, quam, nulla Graecae versionis ratione habita, Hebraicum textum e lectione Masorethica interpretari velle. — Litteras hieroglyphicas et symbolicas, quibus libri sacerdotales exarati fuissent, antiquissimas, et a secundo Aegyptiorum Hermete inventas fuisse. — Posteros Iapheti, post dispersionem posterorum Noae in Graeciam venientes, non prius deorum cultum didicisse, quam postquam seculo nono post diluvium Pelasgi Phoenicium illos mysteria Cabirica docuissent. — Antiquissima oracula ab Osiride, sive Mene, Thebis et in Lybia, in honorem patris Iovis Ammonis instituta esse circa A. 1982. a. C. Litteras EI, Delphico templo inscriptas, nomen summi dei indicasse, et ex Phoenicio IE, contracto ex IEVE (יְהוֵה) ortas esse. Antiquissimum enim nomen Apollinis fuisse Ἰϕίολ , quod Graeci

Græci quidem ab *Ἰδαί*, alii vero ab *Ἰδού* derivassent, melius vero a Plutarcho per *Ἰδῶν* explicetur. — Mystera Persica Mithrae, ex Aegypto Babylonem, et inde in Persiam translata esse: Mithram apud Persas, ut Osiridem apud Aegyptios, solem indicare: fuisse igitur procul dubio haec mystera sacra Osiridis, qui Persarum Mithras. — Diluvium Ogygium vel ad A. 1771. a. C. sive nonum imperii Phoronel; vel ad A. 1761. a. C. s. ad A. 19. Phor. vel ad A. 1752. a. C. s. ad A. 28. Phor. referendum esse. Ultimam numerum proxime ad veritatem accedere. — Expeditionem Argonauticam optime ad A. 1225. a. C. referri; expugnationem vero Troiae ad finem A. 1184. a. C. aut ad initium A. 1183. a. C. — Herculem Thebanum, aliosque ante illius tempora, Olympiae ludos instituisse: ludos Herculis celeberrimos fuisse; posteris Herculis Peloponneso expulsis per A. 120. cessasse: eosdem a rege Aetoliae Oxylo renovatos esse. — Duas esse aeras Olympiadum: primam ab Iphito incipere, alteram a Ceroebi victoria. — Hanc certo ad A. 776. a. C. referri posse; illam non accurate defini. — Insulas maris Atlantici, et magnam terram Americam continentem, olim Phoenicibus, Carthaginiensibus, atque Aegyptiis et Graecis notas fuisse. Quoniam vero lege, cuius Aristoteles mentionem facit, a Carthaginiensibus sancitum fuisset, ne quis se eo conferret, inde fabulam ortam, insulam Oceano submersam esse. Phoenicibus, Carthaginiensibus, et Tartaros Scythicos, praecipue videri Americam incolis auxisse: Mexicanos populum esse Sinensem, qui a Tartaris, Sinam ab A. a. C. 1260. usque ad A. 1279. expugnantibus, fugatus in Americam transisset, se cum incolis regionis coniunxisset, circa A. a. C. 1324. regnum erexit, et a. C. 1381. Mex. cum aedificasset. — In tempore definiendo, quo Herodorus historiam suam scripsit, Auctor Plinium sequitur, atque ideo ad a. V. C. 310. sive A. 444. a. C. illam refert. —

Atque haec quidem de Cl. *Jacksani* opere dicta sunt. Facile intelligimus, non omnia omnibus Virum Cl. probaturum esse, praeferrim quae de auctoritate versionis *v. LXX.* praeter textu Misorethico disputat. Fatemur tamen, Auctorem in huius opinionis defensione certos sibi limites posuisse, minimeque illa vel ad necessitatem summi in terra ecclesiae praesidis ostendendam, vel ad auctoritatem divinatorum oraculorum minuendam, abutim esse. Sed cum prope implum non paucis videatur, et reverentiae, quam Sacrae Scripturae debemus, contrarium, vel varias lectiones e codicibus bibliorum adnotare, et de his iudicium ferre, quid tandem hi de *Jacksouiana* sententia dicent? Neque pauca nobis ipsis in mentem venerunt, quae contra sententiam, quam Vir Cl. de perpetuo *Josephi* cum versione *v. LXX.* consensu tueretur, dici possent.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae.

Calendis Iunii Anno MDCLX.

Pars II.

*IACOBI DE RHOER FERIAE DAVENTRIENSES:
sive Miscellaneorum Libri duo, in quibus multa veterum auctorum loci, tam sacrorum, quam profanorum, explicantur, vindicantur, vel emendantur. Accedit oratio ligata de pace Aquisgranensi, pro concione publice recitata.*

Traiecti ad Rhenum, apud Paddenburgos, 1758.

plag. 18. octon.

Elegantissimi huius libri Auctor varias, e divite suae eruditionis penu depromtas, observationes proposuit, iisque cum sacris, tum profanis Scriptoribus lucem affundere studuit. Delibavit multa iucunda ex historia atque antiquitatibus; plura poetarum loca vel emendavit, vel ab aliorum emendationibus vindicavit; dictionem denique Novi Testamenti e profanis Scriptoribus saepissime docte atque eleganter illustravit. Nam etsi certissimum sibi videri (pag. 8.) scribit, plures adhuc Hebraismos superesse, quam Vorstius alique ostenderint; peculiare tamen hoc dicendi genus, addit pag. 150, saepissime cum verbis et sententiis aliorum conspirare. Inde in *Lib. I. cap. 2.* et *Lib. II. cap. 2.* Vir doctissimus multa e Novo Testamento verba, quae apud Lexicographos, imprimis H. Stephanum,

Uu

vel

vel non inveniuntur, vel nude tantummodo citantur, nullius, nisi Christiani scriptoris, testimonio addito, recensuit, atque idonea Graecorum scriptorum auctoritate munivit. Eodem modo complures locutiones dicendique formulas similibus profanorum scriptorum illustrat. Multa etiam loca acutissime Vir Cl. interpretatur, novasque interpretationes plerumque adeo probabiles reddidit, ut, licet invitus, tamen vix eis assensum denegare possis. Ita e. c. in *Cap. XI. Matth. v. 12.* ἡ βασιλεία τῶν θεῶν βιάσεται, καὶ βίασά ἀπαύξειν αὐτήν; βίασά hi Nostro in *Lib. I. cap. 4.* videntur Pharisei, ceterique regni Iudaici custodes et ministri. Nam cum inde a Ioannis Baptistae tempore novum regnum Messiae praedicari coepisset, Phariseos, aliosque, qui antiquum regnum curabant, et *Matth. VIII, 12.* οἱ βασιλείας vocantur, nihil magis urebat, quam quod novum Nazareni regnum condi viderent. Inde sibi regni coelestis curam unice relinqui cupiebant, omni- que elaborabant studio, ut sibi istud vindicarent. *Rapiebant igitur regnum,* quoniam illud non iure, sed vi, et temerario ausu, sibi vindicabant. Est enim Graecis ἀπαύξειν *usurpare.* Appianus *de bell. Syriac. pag. 187.* posteaquam Heliodorum εἰς τὴν ἀρχὴν βιαζόμενον electum esse dixerat, Antiochum addit Syria potitum, et *Επιφανίης* appellatum fuisse, ὅτι τῆς ἀρχῆς ἀρπαζομένης ὑπὸ ἀλλοτρίων βασιλέως διαιεῖς ὤφθη. In *Lib. I. cap. 8.* id igit, ut verba *Marc. cap. III. v. 21.* καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτῆ ἐξήλθον κρατῆσαι αὐτὸν ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη, ita, ut etiam Arabica versio habet, explicet: *exierunt ad eum sustentandum, quoniam illum deliquitum pati dixerunt.* Verbi κρατῆσαι significationem adstruit e *Dion. Halic. L. IV. pag. 241.* ἀπὸ τῶν σένων, κρατούντων καὶ παραπεμπόντων αὐτὸν ὀλίγων; alterius vero ἐξίστασαι vim, multis; e *Plutarcho* imprimis in *Lycurg. pag. 49.* λέγεται γὰρ ἐξίστασαι τὰ ἐπιληπτικὰ καὶ ἰσώδη, locis probat. In *Lib. I. cap. 24.* explicantur verba *Pauli ex Ep. ad Galat. VI, 16.* καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τῆς τοιχῆσεως. Κανόνα dicit Vir Cl. à Graecis

eis eleganter de homine usurpari, quem, tanquam ducem normannique certissimam, sequimur. Sic praeter alios Dion. Halic. *περὶ τῆς Δημοσθέν. δεικνύει*. pag. 188: ταύτης τῆς ἀρμονίας κἀνάτιτος μὲν ἐγένετο κἀνὼν ὁ περιητής Οὐμῆρος. Forte non inepte huc etiam advocare potuisset Cicer. *L. XVI. epist. 17. qui κἀνὼν esse meorum scriptorum soles*. Eodem sensu Κἀνένας hic a Paulo de Christo, de quo proxime ante locutus, adhiberi. Illum esse normam, atque κἀνὼνα illum, quem sequi nos oporteat. *Στοιχεῖν τῷ κἀνὼνι* itaque dici, uti alibi ad *Rom. IV, 12. στοιχεῖν τοῖς ἔχουσιν*. Est locus vexatissimus in *Epist. Pauli 1 Corinth. XV, 29. ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτίζομενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ ἄλλως νεκροὶ ἐκ ἐγερθόνται*, de quo Cl. Heumannius septemdecim virorum doctorum sententias in *Pöschle* collegit. Noster novam interpretationem, eamque acutissimam, proponit in *Lib. II. cap. 15. Βαπτίζεσθαι*, ait, proprie quidem est mergi, sed metaphorice dicitur de iis, qui aerumnis et laboribus quasi immerguntur et obruuntur. Sic apud Plutarchum est *βαπτίζεσθαι πόνοις*; et apud Platonem in *Eutyl. ἐπὶ δὴ ἐπὶ τὸ τρίτον κἀταβαλῶν ὡς περὶ πάλασμοι ὥρμα ὁ Εὐθύδημος τὸν νεανίσκον, καὶ ἐγὼ ἴνους βαπτίζομενον τὸ μείρακιον, βουλόμενος ἀναπαύσαι αὐτὸν κ. λ.* Neque Christus *Matth. XX, 22. per τὸ βασίλειον, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι*, aliud quidquam intelligit, quam afflictiones et aerumnas, quibus premetetur. Igitur τί ποιήσουσιν οἱ βαπτίζομενοι est, quare id facient illi, qui adfliguntur, vexantur? Quid vero est *βαπτίζεσθαι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν*? Nempe, ὑπὲρ τίνος aliquid facere, passim Gracis id dicitur, qui aliquid facit pro aliquo ea de causa, ut utilitas inde in eum redundet. Sic *προσβένειν ὑπὲρ πατρὶδος* apud *Ael. V. H. I, 21.* et saepius. *Νεκροὶ* sunt cadavera, ut interpretes ad *vers. 15. h. c.* ostendunt. Est igitur sensus locutionis hic: *calamitatibus et aerumnis adfligi pro causa mortuorum, cadaverum*; quasi dicatur, quis pro cadaveribus tot tantasque calamitates ferret, si in universum ea non resurgant? nisi hanc eorum nollet esse conditionem,

ut in vitam redeant. Christiani stultissimi essent mortaliū, tot tantaque qui pro cadavere patereatur, nisi suorum cadaverum resurrectionem scirent. Hoc iam in superioribus dixerat, et statim pergit: *cur etiam nos periclitamur omni momento?* etc. Haecenus de primo observationum genere: videamus alterum, ex historia et antiquitate repetitum. In *Lib. I. cap. 1. et 14.* exponit Noster de victimis humanis, atque *Potterum* et *Coyerum* refutat, qui Graecos humana sacrificia habuisse dicant. Tria potissimum hic notanda esse arbitratur: primum exempla danda de Graecis in universum, iisque qui proprie sic fuerint appellati, atque in certam reipublicae formam coaluerint: deinde ostendi debere, homines innocentes, scelerumque puros, ad gratiam deorum demerendam maectatos fuisse: denique docendum esse, haec sacrificia publice fuisse recepta, et ordinaria, non tantum ab uno alterove oblata. Nullum vero dicit esse locum, unde appareat, eiusmodi sacra Graecis in usu fuisse. Hac occasione ostendit etiam quid sit *ἐκατομύθια*, eiusque nominis hanc rationem esse ostendit, quoniam ab iis, qui in pugna centum hostes occidissent, essent peracta. Immerito quoque docet hoc crimen Romanis obici, si ordinaria et publice recepta sacra, iam constituta republica, intelligantur: in imperii provinciis autem ea fuisse usitata, non repugnat. Exstant de eadem re duae satis elegantes dissertationes in *Tom. I. Actor. Acad. Inscript. Paris.* ubi *Boissius* et *Morinus* suas de hoc crimine sententias exponunt. Has ignorasse Vir. Cl. videtur. Ad hoc genus porro referenda sunt, quae in *Lib. I. cap. 6.* de *Praxitelis* Venere: in *Cap. 16.* de *Eumolpis* et *Eumolpidis*, quos contra *Falsterum* non feminas, sed viros fuisse, probat: in *Cap. 21.* de diis, daemonibus, et heroibus: in *Cap. 25.* de mulieribus libidinosis, eos, a quibus reiectae fuissent, accusantibus, eisque, qui legibus et inventis suis perire: in *Lib. II. cap. 1.* de *Herodoti* et *Ctesiae* dissidio in rebus Assyriorum: in *Cap. 6.* de tauro Iovi immolato: in *Cap. 10.* de partibus galearum veterum, disserit. In

Cap. 28. eleganter disputat, aeri an ebori fuerint inscriptae leges XII. Tabularum. Notum est, Pomponium *Lib. II. de Orig. Jur.* et Dionys. Halic. *Lib. X. pag. 681.* de hac re dissidere. Hos igitur inter se ita conciliare studet. Constat, leges apud Romanos bis in loco publico fuisse propositas, et primo quidem in tabula descriptas, ut quilibet eas legere et examinare posset, priusquam populus in suffragia mitteretur. Hoc dicitur *promulgare leges*; atque de hac promulgatione Pomponium loqui Vir Cl. existimat. Hinc illum dicere: *quas in tabulas eboreas perscriptas pro rostris composuerunt, ut possent leges apertius percipi, datumque est eis ius eo anno in civitate summum, uti leges et corrigerent, si opus esset; et interpretarentur.* Utique leges iam latas, et in aes inscriptas, corrigi non potuisse. Atque Pomponium ipsum paullo post distinguere videri, *his legibus latis*, dicentem, tum quippe demum in aes fuisse incisas. Neque repugnare Dion. Hal. l. c. illum, uti Pomponium, de priori illa promulgatione decem tabularum, (quaeritur enim hic proprie de legibus X. Tab.) dicere: *in decem tabulis proposuerunt cuilibet cognoscendas.* Posteaquam vero iam perlatae, et in comitiis centuriatis confirmatae, uti idem subiungit, *in aereas columnas incisas una serie proposuerunt, in loco fori maxime conspicuo.* Tum enim demum legum nomen meritas fuisse. Liv. *lib. III. cap. 34.* commemorat decem istas tabulas propositas, populi que examini subiectas, *quum vero satis correcte viderentur, centuriatis comitiis decem tabularum leges perlatae sunt.* Antequam igitur eo modo essent probatae, leges appellari posse Vir Cl. negat; sed ipsam rationem postulare addit, leges illas tum demum aeri incisas fuisse, cum ratae habitae essent, vimque legum nactae. Verum etiam de hoc genere observationum plerique Auctores, quos Noster in his Miscellaneis illustrat, sunt ferè; Ovidius, Horatius, Manilius, Seneca, Phaedrus, Apuleius, Minucius Felix, Servius, Orosius, et e Graecis Thucydides, Plutarchus, Appianus, Polyaeus, et Scholiastes Homeri, quem Didymum vocant. Hosce vero cum et emendet,

et exponat Vir Cl. dabimus utriusque generis exempla, Ovid. XVII. *Her.* 170.

Et melius famae verba dedisse foret,

ita vulgo exponitur: melius fuisset, me iam olim furtivis amoribus operatam fuisse, et rumores decepisse, quos de nica pudicitia homines dispergebant. Verum haec interpretatio Nostro in *Lib. I. cap. 3.* non probatur: neque enim se intelligere dicit, quomodo id fuerit melius? et quomodo rumor pudicitiae illi apud maritum obesse potuerit? Id enim Helenam dicere. Potius eam de fama loqui, quam forma sua sibi conciliaffet: hinc in *vers. 167. Fama quoque est oneri* etc. Haec igitur esse ita explicanda: melius foret, si fama, quae nunc est oneri, mentita fuisset, si formae meae elegantiam non adeo laudasset, vel contrarium potius dixisset. Verum nos quidem non assequimur, quomodo hic sensus inde eliciatur, nisi Vir Cl. legat:

Et melius famam verba dedisse foret,

Lib. II. *Metam.* vers. 774.

Vultumque ima ad suspiria duxit:

Tuetur Noster *ibid.* hunc locum contra eos, quibus *vultum ducere* non recte dictum videtur. *Vultum ducere*, ait, esse frontem contrahere, seu indignationem et dolorem vultu prodere, ut Lib. IV. ex *Pont.* VIII, 13.

Hec mihi! si lectis vultum tu versibus istis

Ducis, et ad finem te pudet esse meum.

Vultum ima ad suspiria duxit est igitur cum suspirans ex intimo pectore profectis vultum contrahero. Lib. XV. *Metam.* vers. 637.

Quod petis hinc, propiore loco, Romane, petisses,

Et pete nunc propiore loco etc.

Multum haec interpretes exercuerunt. Vir Cl. *ibid.* sic interpretatur. E *Liv. X, 47.* disci, pestilentia grassante libros Sibyllinos Romanos consuluisse, atque invenisse in iis, Aesculapium ab Epidauro Romam arcessendum: nihil vero eo anno de hac re actum, nisi quod Aesculapio per unum diem supplicatio fuerit habita. Recto igitur Apollinem legatis

gatis consulentibus respondisse: *Quod petis hinc etc.* id est, domi vestris incommodis remedium quaerite: libris vestris Sibyllinis morem gerite, et, quae illi praecipiunt, facite: non adeo opus fuerat, hac de causa tam longum iter suscipere. *Lib. I. Trist. II, 475.*

Tessera quot numeros habeat: distante vocato

Mittere quo deceat, quo dare missa modo:

Locus est subdifficilis, quem Vir Cl. *ibid.* ita exponit: Calculos dispositos fuisse in lineis sive scriptis, ea ratione, quam tesserae iactus praecipisset. Cum vero aliquis calculum iam promovisset, et mox, poenitentia ductus, eundem revocare et reducere vellet, id quidem ei licuisse, si is, quicum luderet, permisisset. Cum itaque secundum puncta calculi darentur, seu per lineas vel scripta currerent, illi autem, qui iam essent dati seu promoti, revocari possent: *re distante vocato* intelligendum esse de calculo distante, qui revocatur, aptiorique loco collocatur. Usum verbi *vocare* adstruit Ovid. *Lib. III, Art. 355.* et Auson. *in Comment. Profess. Burdigal. Carth. I. Narrantem fide etc.* In *cap. 27. L. I.* defendit Noster illa Horatii I, 37, 9.

Contaminato cum grege turpium

Morbo virorum.

ab emendationibus *Bentleii et Bossii.* Per *gregem* enim non intelligit turbam eunuchorum, sed Romanos, qui ad Antonium et Ceopatriam transierant. Hos dici putat contaminatos morbo turpium Aegyptiorum, quoniam turpes eorum mores induissent, pravaru[m]que consuetudinum contagio afflati fuissent. Vicia et perversos mores *morbos* appellari, et ab aliis, et ab ipso Horatio *Serm. I, 30.* et *II, 3, 121.* Romanos autem turpissime se ad Aegyptios applicuisse, cum Dion. Cass. *Lib. 50. pag. 434.* tum Horat. *Ep. IX, 11.* docere:

Romanus (eheu posteris negabitur)

Emancipatus foeminae etc.

In *Lib. II. cap. 3.* interpretatur Vir Cl. vexatissimum locum Livii in *Epit. L. 89.* *Sylla Dictator factus, quod nemo unquam*

quam fecerat, cum fascibus viginti quatuor processit. Omnes locum corruptum putant, quoniam idem Plutarchus de Fabio, et Dion. Hal. de Cincinnato, tradit, atque ideo Livius non dicere potuisse videtur: quod nemo unquam fecerat. Ipse haec; quod nemo etc. non referenda esse confet ad proxime sequentia: cum fascibus v. q. p. sed ad illa, quae deinceps sequuntur: rebus, (sive ut Gron. legit, legibus,) novis reipublicae statum confirmavit, tribunorum plebis potestatem iniauit etc. atque ideo verba: quod nemo u. f. post illa: cum fascibus v. q. pr. collocanda esse. Similiter prorsus de Sylla Dion. Hal. Lib. V. extr. Cornelius Sylla primus et solus acerbe crudeliterque ea (Dictatura) usus est. Nam et Senatum ex quolibuscunque constituit, et tribuniciam potestatem quam ar. tissime contraxit. Hinc apparet, Dionysium primum Syllam fecisse illud dicere, quod Livius neminem unquam fecisse scribit. Adiciamus adhuc aliam interpretationem Plutarchi, de capiend. ex host. util. pag. 86: e Lib. I. cap. 19. Ibi dicitur Creta $\chi\alpha\lambda\alpha\alpha\ \delta\delta\eta\gamma\epsilon\sigma$, quod interpretes reddunt, regio feris carens. At contrarium alii docuerunt, uti apparet ex illis, quae Meurs. in Creta cap. 7. attulit. Quid multa? $\chi\alpha\lambda\alpha\alpha\ \delta\delta\eta\gamma\epsilon\sigma$ non est hoc loco regio quae feris, sed quae noxiis, venenatis, serpentibus praecipue, careat. $\delta\delta\eta\gamma\epsilon\sigma$ in specie Graecis bestiam venenatam notat, unde apud Medicos $\delta\eta\gamma\epsilon\delta\eta\gamma\mu\alpha$, $\delta\eta\gamma\epsilon\delta\eta\gamma\tau\epsilon\sigma$, $\delta\eta\gamma\epsilon\alpha\alpha\delta$ $\phi\alpha\lambda\alpha\mu\alpha\alpha$. $\delta\delta\eta\gamma\epsilon\sigma\ \chi\alpha\lambda\alpha\alpha$ igitur recte dicitur regio ea, quae eiusmodi bestiis caret. Atque eas in Creta non inveniri, magno consensu veteres tradunt. Hanc denique Auctoris mentem esse, ipsa orationis series indicat. Sed pergamus ad Emendationes Viri Cl. In L. I. cap. 7. emendatur Senec. Oedip. vers. 230.

Incipit Lethaea vates spargere horrentes tomas,
 corrigit Cirrhea; ita paullo post habetur v. 269. *Fatidica*
vatis ora Cirrhae movent. Ibid. v. 886. pro

Ne pressae gravi

Spiritu antennae tremant;
mauult gemant. *Gemere et tremere saepe a librariis confu-*
 sa,

sa, illudque melius τῷ *pressae* respondero Nostrō videtur. Saepius etiam Seneca Horatium imitatur, qui *Antennas gemere* dicit I, 14, 5. Apud Polyænum Strat. IV, 6, 19. legitur: τὸ δὲ βάλδος ἐκκαταφρόνητον ἔχοντες. Noster in L. I, cap. 15. corrigit ἀκαταφρόνητον, vel ἐκκαταφρόνητον. Commemorat Auctor, hostes quidem phalangis extensam longitudinem vidisse: τὴν μὲν ἐκτασιν τῆ μήκῃς τῆ Φάλαγγος ἐρῶντες, τὸ δὲ βάλδος — — — ἔχοντες. Ὁρῶντες et ἔχοντες sibi opponuntur; prius oculis conspiciabant, posterius animo censebant. Vertendum igitur: *Phalangis quidem extensam longitudinem conspicientes, densitatem autem non contemnendam esse censentes.* In L. II. cap. 9. complura Manilii loca vel vindicantur, vel emendantur. Sic I, 47.

Delectique Sacerdotes in publica vota

Officio vixere deum;

vix dici posse arbitratur, deum officio vincere, pro sibi devincire. Ma. ult igitur: *officio vixere deum, pro deorum.* Vivunt officio deorum, qui in rebus divinis occupantur. *Ibid.* b. 167. pro

Inaque de cunctis mediam tenet undique sedem, unde nullum sensum exculpi posse dudum viri docti docuerunt, legit: *Terraque de cunctis etc.* Haec coniectura confirmatur v. 202. seq.

Est igitur tellus mediam sortita cavernam etc.

et *Plin. H. N. II, 5. L. IV. v. 35. pendebat ab uno*

Roma viro, regnumque orbis sortita iacebat;

dura esse illa dicit, quae concoquere possint illud iacebat, atque adeo rescribit *pavebat.* *Ibid.* v. 612.

Et Peloponesi patulas circumvolat oras.

Iam Scaliger observavit, neminem dixisse: *mare terram circumvolare.* Illius tamen emendationem, *circumluit,* tanquam longius a scriptura recedentem, reiicit, verisimilius putans, scriptum fuisse *circumsonat* vel *circumtonat,* ut *Qv. Met. I, 187. Qua totum Nereus circumtonat orbem.* Neque tamen Manilium, verbo *volare,* aliquoties, audaci admodum

metaphora, eaque vix apud alium obvia, uti negat. In *L. II. cap. 11.* duo Phaedri loca emendantur. Adscribamus alterum e *L. V. fab. 1.*

Demetrius, Phalereus qui dictus est,

Athenas occupavit imperio improbo etc.

Errasse dicit auctorem, si ea omnia in hac fabula, uti nunc circumferuntur, ab eo sint profecta. Nam ad Demetrium Phalereum tanta omnes ordines frequentia confluisse a nemine commemorari, sed illud de Demetrio Poliorcete, Antigoni filio, fratri a Plutarcho in vita eius pag. 892. et 893. Turpem etiam hanc Atheniensium adsentationem plures notasse. Accedere, quod Menandrum poetam ignoraverit Demetrius iste, cuius hic Phaedrus meminit, ut e sequentibus apparet. Id autem de Phalereo dici non posse, qui Menandrum non tantum noverat, sed etiam amicitiam cum eo coluerat. vid. *Diog. Laert. in Demetr.* pag. 354. et 51. Putat igitur Vir Cl. Phaedrum scripsisse:

Demetrius, non qui Phalereus dictus est,

aut, si hoc durius cuiquam videatur:

Demetrius, non qui dictus Phalereus,

In *Cap. 22.* emendantur illa Apuleii *L. X. Afn.* pag. 457. *Pallor deformis, marcentes oculi, lassae genae.* Loquitur de homine efflictim amans, deque amoris vi, in vultu se exferente. Inde corrigit Noster, *lapsae genae*, ut Senec. *Hipp.* 364.

Erumpit oculis ignis et lapsae genae

Lucem recusant.

Hoc pallori deformi et marcentibus oculis bene convenire putat. In *Cap. 24. et 25.* complura Minucii Felicis aliorumque loca, contra Cl. Crusum in *Probab. Crit.* vindicantur. Sed ecce! in *L. I. cap. 7.* emendatio nobis occurrit, quam non probamus. Nam in Senec. *de Ira III.* 18. pro *M. Mario*, cui vicatim populus statuas posuerat, cui thure et vino Romanus populus supplicabat etc. legit: *Romana plebs. Quis ferat, adderis, bis repetitum illum populum?* At ferendum hoc est apud *Liv. XXX. 33.* *elephantos instruxit, et*
sub

substantiam aciem instruxit: ferendum apud eundem IV, 3. spes — si dignus summo honore, adipiscendi summi honoris: apud Sallust. B. C. 51. Tunc lex Porcia aliaeque leges paratae sunt, quibus legibus etc. Sed satis alii hanc dicendi formam illustrarunt. Caeterum, laudamus Viri docti diligentiam, illiusque ingenio et acumine nos vehementer delectatos fuisse, ingenue fatemur.

ANTONII STOERCK, MEDICI VIENNENSIS, ET in Nosocomio civico Pazmariano Physici ordinarii, Libellus, quo demonstratur: Cicutam non solum usu interno tutissime exhiberi, sed et esse sicut remedium valde utile in multis morbis, qui hucusque curatae impossibiles dicebantur.

Vindobonae, typ. Io. Thom. Trattner, 1760.
plag. 7. in 8vo.

Eam herbam, cuius succum Athenis capite damnati bere coacti sunt, quae sapientissimum antiquitatis virum extinxit, quae apud omnes adhuc, tanquam atrocissimum venenum, male audivit, quam ipsae pecudes horrent, quis credidisset olim optimum periculosissimorum morborum remedium fore? Inesse vero huic herbae vim saluberrimam, multumque eandem in solvendis inveteratis scirrhis, sanandisque caneris, prodesse, luculenter in hoc libello Cl. Stoerck demonstravit, cui hoc nomine genus humanum multum debere apparet. Est hoc opusculum in capita tria descriptum, e quibus, quae nobis videbitur ad rem quam maxime pertinere, bono Lectorum nostrorum, promemus. *Primum* caput cicutae descriptionem atque utilitatem exhibet. Crescit herba ista in locis umbrosis et pinguibus, prope fossas et agrorum aggeres gignitur, et mense Iulio floret. Folia habet longis, crassis, et cavis pedunculis appensa, et, sicut myrrhidis, in alas plures tenues et atrovirentes divisa. Culmo nititur procero,

serulaceo, glabro, laevi, crasso, inani intus, dilute viridi, maculis quibusdam subrubentibus, veluti serpentum, distincto, et trium cubitorum mensuram non raro excedenti. Fastigia occupant umbellae, in quibus candidi sunt flosculi. Semina ad anisi similitudinem accedunt, sed aliquanto sunt candidiora. Radix est dodrantalis, digiti crassitudinem explet, quando caulem facit, interius cava, antea solida. Odorem planta haec spargit foetidum, et maxime ingratum. Huius igitur plantae vim ut Vir Cl. perciperet, ab exteriori usu faciendi periculi initia cepit. Consumit illam siccitam et concissam intra linteamina decussatis filis in matratium, hoc in aqua ebulliente per aliquot minuta reliquit, et deinde, superfluo liquido expresso, calide ad partes affectas applicuit. Hoc modo non solum gangraenae progressum aliquoties inhibuit, sed corruptum quoque a sano separavit. Qui ingratum foetorem, et natum inde pruritus ferre non potuerant, his matratia; lacte incocta, adhibuit. Eiusmodi fomento, viro sexagenario, podagricis doloribus multos per annos excruciato, dolores sedavit, et tophos podagricos emollivit atque dissipavit. Podagra, quoties rediit, neque violentia, neque diuturnitate pristina saevit. Porro hoc fomento, et pilulis, de quibus paullo post dicemus, annosum rheumatismum et dolorem arthriticum aliquoties multum mitigavit, penitus etiam interdum sustulit. Etsi etiam quosdam nequaquam continuato licet usu, se iuvisse ait, nemini tamen hoc medicamine se nocuisse affirmat. At in strumis scirrhosis, in glandularum et mammarum indurationibus, et pessimis in canceris curandis, non sine insigni utilitate hac ope instructus versatus est. Neque tamen hoc fomentum, si tumores inflammatorii aut serosi calidi adsint, adhibendum esse monet, nisi debitae evacuationes antea factae sint. Sed succum etiam cicutae Vir Cl. explorare voluit: expressit igitur, et in vase terreo lentissimo igne in extractum inspissavit. Dedit per triduum huius extracti unum scrupulum tani, qui sanus et alacer mansit. Ipse per octiduum, mane ac vespere,

unum

unum granum extracti sumsit, atque altera septimana dosin duplicavit, neque ullam inde sensit molestiam. At e radice recenti, in taleolas discisso, lacte amaro et acri effuso, unam alteramve guttulam linguae apice delibavit. Inde lingua riguit, intumuit, doluit: nullum verbum loqui Noster poterat. Sed succo citri lingua aliquoties abluta, dolores tumorque abierunt. Radicem exsiccatam, et in pulverem redactam, minus nocivam esse observavit. Nam sine incommodo, pulveris unum granum duove sumsit. Denique pilulas paravit, earumque faciendarum sequentem formulam proposuit: *Exprimatur succus, isque recens lentissimo igne in vase terreo, (saepius agitando, ne amburatur,) coquatur ad spissam extracti consistentiam, hoc extractum, s. q. pulveris foliorum cicutae in massam pilularem subigatur, ex qua fiant pilulae granorum duorum.* Hisce in pilulis dandis Auctor semper a minima dosi incepit: sub initium mane et vespere unicam pilulam dedit, sed tertia quartove die ter talem exhibuit. Post octiduum ter de die coepit duas dare, et, urgente necessitate, eo usque numerum auxit, dum ad drachmam unam, vel drachmam unam cum semisse, spatio unius diei devenit. Licet etiam has pilulas sanis quoque, per unum alterumve annum, numquam intermissio eorum usu, dederit, nihil tamen se inde mali observasse dicit. Qualibet denique vice, dum assumuntur pilulae, datur unum alterumve vasculum infusi theae, vel infusuli vitulini. In capite altero Vir Cl. viginti affert exempla aegrorum, quibus fomento, pilulis, et infuso cicutae, optimo successu subvenit: omnibus aliis remediis antea frustra adhibitis. Foeminas maxime Noster hoc remedio sanavit, parotide scirrhusq, scirrho et cancro, sive occulto, sive aperto, glandulis sub axillis, in inguinibus, colloque intimentibus, scirrho supra claviculam sinistram magnitudine ovum anseridum superante, et percusso sonum cartilaginis edente, scirrho in mamma, et struma scirrhusa laborantes: virum etiam testiculo, scroto, et pene cancroso, maximo cum foetore, adfectum, aliumque, cui ex quartana, subito suppressa, durities unam spiritamam

Xx 3

longa,

longa, et semispithamam lata, ex anteriore abdominis parte nata erat. Hoc quoque medicamen dedit feminae scirrho et deinde cancro aperto in mamma laboranti, una cum tussi sicca, quae tamen, etsi sensim bona suppuratio exterius, atque durities mollior et minor fieret, apoplexia obiit; sectione tum facta apparuit, pulmonis sinistri lobum medium totum scirrhosum et gravem, lobum superiorem partim scirrhosum, partim suppuratum, cerebellum autem copioso grumoso sanguine compressum fuisse. Dedit porro feminae, apertum cancerum in mamma sinistra habenti, eumque tantae amplitudinis, ut limbus eius superior fere maxillam superiorem attingeret, inferior autem ad ventrem usque descenderet. Sed cum fomenti et pilularum ope cancer prope sanatus esset, illa a subito violento vento frigoreque ingentes ventris dolores sensit, et, admodum copioso alvi fluxu cum sanguine consecuto, extincta est. Pari modo sanavit feminam in sinistra colli parte binas fistulas habentem, quae tam numerosos et mirabiles sinus produxerant, ut stylo ad linguam, sternum, et inter oesophagum atque asperam arteriam ad oppositam colli partem penetrari posset, et qui sinus per totum thoracem distributi erant. Sanavit denique pilulis hisce virum ex cataracta in ambobus oculis coecum, item virginem, cuius ex incipiente in utroque oculo cataracta visus adeo debilis factus erat, ut vix sola incedere posset. Eodem modo restituit feminam strumam scirrhosam habentem, quae non tantum anteriorem colli partem occupaverat, sed et in pectoris cavum penetraverat, atque respirationem reddiderat difficilem. Alia exempla omittimus. Caput tertium habet *Corollaria, Monita, et Quaestiones*. Nam, ex iis, quae antea disputavit, Vir Cl. colligit: ex succo cicutae, lento igne inspissato, parari remedium maxime innocuum, et quod in omni temperamento, aetate, sexu, etc. ad satis notandam dosim possit exhiberi: hoc remedium nullam corporis actionem, secretionem, aut excretionem, turbare, sed insensibili modo agere, (verum exempla ab Auctore allata prope contrarium dicere

dicere videntur, ut vel *caf. V.* ubi femina dicitur pilulis adsumtis urinam copiosius emisisse, et infantem sugentem in levem diarrhoeam incidisse: *caf. VII.* ubi commemoratur, feminam his pilulis usam, alvum quotidie praeter consuetudinem posuisse etc.) nec alvum, nec vomitum, nec urinam, nec sudorem movere: indurata et scirrhusa iis etiam in casibus resolvere, ubi alia medicamenta, eaque maxime valida, nihil efficiant: quae non resolvat, ea plerumque ad benignam suppurationem redigere: cancro limites ponere, acre cancerosum emendare, foetorem dispellere, ichorem cancerosum in bonum pus convertere, dolores sedare, cancerum curare, ulcera alias vix sananda sanare, fistulas et sinus claudere et consolidare, tumores oedematosos usu externo dissipare, visum cataracta nondum inveterata ademtum restituere, et incipientem cataractam aut solvere, aut eius progressus impedire. In *Monitiis* Auctor, quae ad Diaetam hac in curatione observandam, pertinent, exponit, quaeque cum regulis, in canceri curatione observandis, conveniunt. In *Quaestionibus* agit illud potissimum, ut, quoniam remedium huius effectum modo celerem, modo tardum, observavit, exploret, quomodo in tarda illius actione ab externis remediis effectus possit accelerari? Quaerit igitur, annon conveniat, aliquoties per diem ad partem affectam calidos vapores decocti cicutaee applicare? an sit utilius, si cataplasma ex cicuta paratum laevis partibus statim applicetur? cum aliqui hoc nudae cuti applicatum ferre nequeant, annon praestet, horum aegrorum cutim emplastro diapompholygos tegere, et tectam eiusmodi cataplasmato fovere? an, dum scirrhum adhuc irritare licet, prosit, si emplastrum de cicuta, de ladano, aut de galbano apponatur? an sub usu pilularum, aegris, quorum vires id ferre videntur, saepius dandum sit purgans? an, si acre cancerosum altiores radices egerit, humores omnes corruerit, et solida adeo debilitaverit, ut non solae hae pilulae sufficiant, tum istis cortex Peruvianus sit adiungendus? Illud etiam non omittendum est, has

has pilulas scirrhum hepatis solviffe, et inde natum icterum fugasse, largo feri lactis potu adiuncto; verum liene post febres intermittentes inflato, et substantia illius spongiosa reddita, easdem parum effecisse. Haec sunt, quae Cl. *Stoerckius* in hoc libello exposuit. Nactus hic erat occasionem, varia ex antiquitate de cicuta repetendi, quae non invidua lectu forent, si fuissent addita. Sed, quod etiam utiliore hunc libellum reddidisset, vellemus, Vir Cl. ex analysi chymica sal essenziale compositum in cicuta aperuisset atque explicasset. Caeterum huic labori minime nostras laudes denogamus, qui fortasse plures excitabit, ut validas nobilesque venenarum vires solemter explorare, atque ad salutem humani generis convertere allaborent.

*PHILOSOPHIAE CIVILIS SIVE POLITICAE,
PARS TERTIA, sistens sapientiam publicam in perficiendis civium voluntate, eorundemque corpore et statu externo: tanquam continuationem systematis philosophici Christiani I. B. de Wolff, Potent. Boruss. Reg. Consil. Intimi; Fridrician. Cancellar. cet. Auctore
MICHAELE CHRISTOPH. HANOVIO, Gymnas.
Academ. Gedanens. Prof. Philos. eiusdemque
Bibliothec.*

Halae Magdeburgicae, ex offic. Rengeriana, 1758.

Alph. 3. plag. 5. in 4to.

Absolvitur in hac parte, quae in secunda inchoata fuit, doctrina de felicitate civium paranda, stabilienda, et augenda. Haec ut obtineatur, quomodo virtutes intellectus excolendae sint, demonstratum est; nunc, quemadmodum voluntas sit emendanda, docetur. In *Sectioni primae cap. I.* agitur de sapienti cura sacrorum, sive religionis. Cum ius sacrorum apud eosdem in qualibet civitate esse nequeat, sed considerandum sit, quibus ipso legitimo pacto

pacto debeatur, exponit Vir Cl. quibus hoc ius in Democratia, Aristocratia, Monarchia, et in civitate mixta, sive temperata, concedendum, quibusque, si sint in civitate, qui diversam a plerisque religionem profiteantur. Porro ostendit, solum Deum esse dominum conscientiae hominum: religionem internam imperio civili neque subesse, neque subesse posse, et qui contra hanc peccent, Dei iudicio relinquendos esse; caque, quae in religione externa necessario nexu cum interna coniuncta sint, pariter in debito usu libera esse a coactione imperii civilis; ubi diversae in civitate vigeant religiones, ibi unius non esse, alterius, vel reliquarum affectus cogere, ut utantur subsidiis animos in cultu divino perficendi iisdem, quibus ipsius socii uti obligantur; praemiis tamen, et amice, ad eorum usum allici et invitari posse. Post, de doctoribus religionis agit, de sacerdotibus, de dissidiis turbulentis tollendis, de arcenda coactione occulta, de religione aulica; atque hanc carere ostendit iure cacteris imperandi, et molestias exhibendi, eique nullum deberi ab aliis obsequium, nisi quod in externis pacto receptum; quaecunque religio saluti publicae externae vel secundariae non adversetur, illam esse tolerandam; sed ut de illius indole iudicari possit, eadem illi esse professionem dogmatam, atque etiam in vitam aeternam inquirendum, ut constet, num aliquid periculi inde sit civitati metuendum? Denique exponit A. de iure emigrandi: hoc inferre aequo liberum discessum cum familia et familiaribus, ac si discedens religioni praepollenti sit addictus; et aequum esse, ut emigrantes liberi sint a censu emigrationis, et a vectigalibus; de locis sacris, de aedium sacrarum forma, de diebus festis, de cultu interno et externo, de contemptu religionis, de imperio ecclesiastico, de iure reformandi, de defensione religionis. *Caput II.* habet doctrinam de cura sapienter perficendi imperium sui ipsius. Primum ostenditur, quomodo notitia sui distincta sit perficienda? plenior regiminis sui ipsius perfectionem potendam esse a solida animi convictione de officiis

suam emendandi excolendique voluntatem, quatenus illa in civitate rectè procuratur. Deinde de regimine affectuum agitur, et tranquillitate atque securitate animi. *Caput III.* continet curam sapienter perficiendi iustitiam publicam. Agitur de probitate, honestate, charitate, aequitate, magnanimitate, iustitia, praemiis publicis, de gratia, dignitatibus, et opibus publicis, de titulis, de nobilitate civili, de documentis, insignibus, et privilegiis nobilitatis, de societatibus honorificis, publicis et privatis, sacris et secularibus, aulicis et litterariis, de poenis publicis, laesione maiestatis et blasphemia, de mulctis denique. *Caput IV.* proponit curam sapienter perficiendi iustitiam et aequitatem privatam, praesertim in pactis actibusque beneficis. Salute publica flagitante imperari quoque civibus id posse et debere, quod naturalis sit aequitatis, et humanitatis officium; prohibendum autem in eodem casu, quod iniquum, inhumanum, indecorum; liberam esse debere cuique donationem vel omnium bonorum suorum, quando licita sit, i. e. neminem laedat, sed ad officio cuidam erga Deum, nos, et alios satisfaciendum pertineat: libertatem testamentorum faciendorum et mutandorum non solum in civitate salvam manere debere civibus, quoties salus publica non repugnet, sed etiam iuris huius usum genuinum in civitate faciliorem, meliorem, certiore et tutiorem reddendum esse, ac futurus esset in statu naturali. Tum, quae ad exheredationem, legata, testamenta reciproca, fideicommissa, pacta successoria, cautelas in adeunda hereditate, ius albinagii, (iniquum; nisi retorsionis causa adhibeatur,) successione ab intestato, successione aequalem et inaequalem, ad collateralium in successione iura, pertinent, explicantur. Liberis incestuosis, adulterinis, et supposititiis, recte denegari hereditatem: ubi alii heredes desint, ultimum heredem esse aerarium publicum, vel fiscum: ius accrescendi iis relinquendum, quibus naturaliter debeat: ius hereditarium et successorium civiliter quoque alienari non posse in fraudem tertii, et quatenus incertum, nisi

con-

contractu aleam continente. *Cap. V.* complectitur curam sapienter perficiendi iustitiam privatam in contractibus, ubi exponit Auctor de legibus matrimonialibus, de legibus sponsaliorum, de legibus nuptialibus, de legibus forensibus connubialibus, de divortiiis. Tum transit ad leges mercatorias, et quid in commercio domino et mercatoribus tribuendum? quatenus reipublicae causa restringendum commercium? docet, variaque de iure cambiali, de iudicio mercatorio et processu summano, de doctoribus, de iure nautico, addit. Ultimo loco ostenditur, unde verum praediorum pretium aestimandum? quid statuendum de praediis censiticis et angarialibus? quid separatio domini directi et utilis requirat? quid circa partes proprietatis civiliter curandum? quando locatione et conductione plenum dominium alienetur? quomodo litibus circa locationem perpetuam occurrendum? quid in contractibus libellariis curandum? quid statuendum de clientela laxiori, seu nuda? quid in emendis vitae praesidiis curandum? Adnectuntur etiam aliqua de legibus de mutuo ferendis, de legibus tutelariis, de usuris, de locatione et conductione rerum. Transimus ad *Seditionem alteram*, quae capitibus *tribus* absolvitur. Agitur vero *Cap. I.* de sapienti civium vitae eiusque praesidiorum cura. Punendam esse voluntariam omnis generis *αυτοχειρίαν*; prohibendam et puniendam vehementer duellam; arcendos latrones, furum etc. globos, tollendosque; evitanda homicidia; in suppliciiis modum tenendum; quando poenae capitales vel remittendae, vel mitigandae sint? Porro Noster exponit de cura circa aeris salubritatem, circa victum, circa amictum, circa domicilium, ubi, quae huc pertinent, explicantur, additis variis de cura rei pecuariae, rei venatoriae, de necessario examine potionum artificialium et peregrinarum, de modo quo homines infecti atque etiam suspecti tractandi. *Cap. II.* explicat Vir Cl. doctrinam de sapienti cura sanitatis reliquorum corporis bonorum. Sanitatem omni cura in civitate esse servandam et restituendam; esse diversos

valetudinis et morborum gradus, diversam quoque sanitatis et morborum vim, durationem et efficientiam in vitam humanam mortemque; curam valetudinis praecipuam versari debere in tuenda valetudine bona organorum sensus et motus voluntarii; quatenus tamen illa haberi nequeat, nisi functionum vitalium et naturalium salva continuatione, eatenus et illarum valetudinem bene esse curandam; deliriorum et furiosorum esse curam habendam, atque ideo in urbibus et emporiis amplis gyrgathis opus esse, et nosocomiis; excolendas et exercendas in civitate scientias et artes sanitati tuendae et recuperandae inservientes, ut medicas, chirurgicas; pharmaceuticas, chemicas; cura publica procurandam esse copiam salubrium alimentorum, vestimentorum, lectorum; habitaculorum, ipsiusque aeris respirandi; explorandam esse diligenter naturam praesidiorum vitae; dietam civium publice esse observandam; integritatem instrumentorum corporis promovendam esse legibus, laesionem membrorum cum civium, tum peregrinorum, pro gradu culpae interdicentibus, et punientibus. Publica cura opus esse, ut artes, quaecunque usui esse possint civitati, in eadem quam optime perficiantur et excolantur, bene doceantur, et discantur, ideoque adsint idonei magistri, aut aliunde invitentur; difficiliora artium publicae societati esse commendanda. *Rectori civitatis videndum esse, ut optime prospiciat civium cunctorum commoditati et iucunditati vitae, quatenus ea privatorum vires excedat; eidem ea instituenda pro civitatis opibus et dignitate, quae praxin officiorum reddant tam facilem, certam, copiosam et commodam, quam fieri possit; atque, ubi naturalis negligatur, civilem obligationem adiungendam; procurandam rerum utilium et gratiarum copiam, pulchritudinem in civitate naturalem et artificialem, oculorum, aurium, narium oblectamenta etc.* *Cap. III.* explicatur sapiens cura fortunae civium. Tria esse fortunae bona, benevolentiam, honores, opes sive divitias; curandam esse mutuam bonorum fortunae amplificationem; mutuam benevolentiam com-

complecti mutuū favorem, amorem, gratiam; haec excitanda inter cives et servanda esse tuū per eos, quorum in civitate obligatio sit officiumque alios docendi et perficiendi in virtutibus, tum per leges ad eam obligantes, earumque sapientem executionem; avertendam civium discordiam, sopiendas lites, praecavendas factiones, promovendam societatum minorum concordiam; iuvanda matrimonia; feminarum et viduarum fortunae prospiciendum; promovendum parentum officium liberos fortunandi; pupillorum fortunae consulendum; bene meritos honorandos ordine, titulo, insignibus etc. Poenarum limitationem esse necessariam; poenas arbitrarias atque extraordinarias sapienti quidem iudicis arbitrio definiendas esse, sed ita, ut, cui illa iusto gravior videatur, provocatione gaudeat ad arbitrium iudicis superioris: iudicem inferiorem vel contra iniurias sibi illatas sententiam ferre posse; vindictam privatam fugiendam. In procurandis divitiis diligenter considerandum, quid rerum naturalium in ipsa civitate procreari possit, et evitandum, ut illud quam optime et copiosissime procreetur; alliciendos et fovendos artifices opificesque eximios; validos mendicos non tolerandos; diligenter explorandum, quatenam commercia interna civitati utilia, quae publice et privatim noxia sint, illaque excoleda, haec tollenda; si commercia externa lucrosa esse debeant, plures res naturales artificialesque ex his factas exportandas esse minori sumtu, quam importentur, ut nos plus lucri ab exteris habeamus, quam illi a nobis; commercia externa lucrosa fieri, si parum vel nihil exportetur, praeter paratam pecuniam eiusve materiam, sed res importatae aliis civitatibus cum lucro vendantur; in coloniis commerciorum externorum causa institutis utiliter adhiberi tesseras chartaceas loco auri et argenti; propolia in civitate esse prohibenda, monopolia autem, si in detrimentum reipublicae aut multorum civium vergant, tollenda, si ita limitentur, ut merces bonae nec maiori, quam si nullum sit monopolium, sed potius viliori pretio comparari queant,

admittenda et fovenda; occurrendum annonae caritati, et damnis monetae vilioris; prohibendam prorsus esse monetam reprobam, saltem allatam aliunde deteriore ad iustum valorem redigendam; opus esse ut pecunia proba in civitate habeatur et retineatur, eiusque exportatio severe interdicatorum puniaturque; minores autem nummi circumforanei vicinis circiter equiparentur, et iustam ad auream et argenteam pecuniam proportionem habeant; idem quoque tenendum de vasis aliisque rebus ex auro argenteove conflatis, ne in his simili fraude civium opes minuantur; idem etiam valere de aliis metallis, nec non de mercibus quibuscunque, carioribus praesertim; peritos igitur iuratosque monetarios publica auctoritate monetam ex lege praescripta cudere, et nummos seu peregrinos, seu adulterinos, explorare debere; non esse ferendum, ut pecunia destruat, et operibus mechanicis consumatur; neque ferendum ut privatorum pecunia otiosa cistis includatur, sed operam esse navandam, ut pecunia in perpetuo amplissimoque usu versetur, et iusta inter omnes proportione distribuatur. Ut quaestuosus sit pecuniae usus, ipsos civitatum rectores pro dignitate erogare debere pecuniam ex officio in personas alendas, meritisque praemiis afficiendas, resque sibi comparandas decoras, et opulentos hoc suo exemplo ad imitandum incitare; ut cives tenuioris sortis rem facere possint, curandum esse ut vel nulla, vel leviori pecunia, frui possint pecunia aliena; hoc fieri posse, si vel ex aerario publico illis pecunia, in eo otiose recondita, ea lege credatur, ut, si minus recte illa utantur, vel aerarium sit exhaustum, statim reddatur, vel si ex privatorum abundantia aerarium pius simili lege instituatur. Eorum iuvandorum causa, qui non, nisi ex usuris patrimonii sui, honeste ali et fortunari possint, instituenda esse aeraria foeneraticia, praeter vulgares et privatas foeneris rationes, ab usuraria tamen pravitate immunes; prodigis dandos esse curatores; prohibendos ludos, quibus bona dilapidentur; nec permittendum, ut divites temere discedant cum opi-

bus

bus hâ civitate partis, nisi damnum inde oriturum resarci-
ant, aequa bonorum parte relicta, veluti decima; idem ob-
servandum esse divitum mortuorum heredibus, heredita-
tem ad peregrinos exportaturis. Ferendas denique non
esse ineptas sumtuosasque juvenum peregrinationes; etsi
concedi viris nonnullis possit facultas, modicis sumtibus alie-
narum regionum artes et scientias perferutandi, atque opi-
ficum ad peregrinos excursions concedendae, et ad bonum
publicum convertendae sint.

*PETRI WESSELINGII DISSERTATIO HERODO-
tea ad TI. HEMSTERHUSIUM V. C.*

Traiecti ad Rhenum, apud Paddenburgos, 1758.
plag. 14. in 8vo.

Non sine molestia quadam animi atque aegritudine, iu-
cundissimam spem, Herodotum, nova editione a Cel.
Wesselingio ornatum, accipiendi, irritam fuisse intelli-
gimus. Etsi igitur lubentius illud faceremus, ut et litte-
ris, et ipsi Herodoto, hanc editionem gratularemur: tamen,
huius consilii rationibus conturbatis, non committendam
esse putavimus, ut hanc dissertationem omitteremus, sed
potius hoc specimine Lectores docere visum est, quantam
lacturam, Phidiaco opere illo intercepto, fecerint. Sunt
enim in hoc libello, ut nemo facile, qui *Wesselingianum* in-
genium et doctrinam cognitam habeat, dubitabit, multa
elegantem et docte disputata, quae cum ad Herodotum,
tum ad alios Scriptores emendandos et intelligendos, mul-
tum conferant. Ipsum opusculum in capita XII. descri-
ptum est, quorum nos ordinem sequemur. In *Cap. I.*
haud negari posse Vir doct. docet, Herodotum rerum Af-
syriarum commentarios composuisse, et edidisse. Nam Ari-
stotelem *Hist. anim. VIII. s. διήγησιν περὶ τῆν πο-
λορλίαν τῆς Νόης* excitare, quae, siquidem in Mu-
sarum opere non legatur, commodissimum in historia Assy-
ria

ria locum occuparit; neque, cum ea parte libri primi; qua res Babyloniae et Assyriae exponuntur, omnia inter se tam apte sint nexa, nullus ut hiatus aut defectus appareat; putandum esse, Aristotelem forte integrioribus Herodoti Muis usum esse, quam nos nunc in manibus habeamus. Lektionem Gazaë, *Ἡρόδοτος ἡγυβεί τῶρο*, corruptam videri non magis, quam scholia Pindari ad *Od. IV. Pyth.* ubi pro *Ἡρόδοτος μνημονεύει* legendum *Ἡρόδοτος*. Neque tamen se assentiri *Vignois*, cuius in commentariis chronologicis, etsi doctis et laboriosis, non pauca sint a temeritate non prorsus aliena, quale istud est, quod ea de causa illos libros interisse putat, quoniam negligenter scripti fuissent. Hoc, quibus, ait Noster, *indicibus, quo teste probatur?* Neque verisimile sibi videri, illam de Sefostri *ἔκθρη* in Chronico Paschali, p. 38. esse fragmentum historiae Assyriae: nam cum Chronicon hoc non ante seculum quartum quintumque p. C. N. compilatum sit, atque ideo hi libri usque ad illud tempus superfuerint necesse sit, quomodo tandem accidisset, ut nemo praeterea Historicorum, Grammaticorum, Geographorum, historiae Assyriae mentionem fecerit, se non intelligere. Fontem potius, e quo illa in Chronicon Paschale manaverint, esse Chronographiam Io. Malalae, p. 28. In Suidae *Παρυασίου* vero, pro *Ἡρόδοτος Θυρίων* (*Θυρίων*), probabiliter aut ab ipso, aut illo certe, unde sua excerpterit, scriptum fuisse videri: *Ἡρόδοτος Θυρίων*, ut Paryasin domo Samium, Herodotum Thurium fuisse scripserit. Herodotum eam a multis Thurium esse habitum. In *Cap. II.* transit Auctor ad *Ἀσβυκούς Λύβης*, sive rerum Africanarum libros, quorum Herodotus II, 161. mentionem inlicit. Vix verisimile esse, Herodotum, operose Libycas res L. IV. extr. enarrantem, singularem de illis commentarium fuisse meditantem; sed recte *Bouherium* conicere, illam libri IV. partem indicari, qua Apriae in Cyrena expeditione, atque Aegyptiorum defectio narretur. Obiter fragmentum Callimachi, Epigramma Nicæneti, et Herodotus, emendantur. In *Cap. III.* antequam

Hero-

Herodorum a librariis saepe in Herodoti locum suffectum esse doceat, ostendit fontem huius corruptionis, sive consuetudinem librariorum, compendioso scribendi generis verba exprimendi; atque hac occasione loca quaedam scriptorum emendat. Sic in Orat. Libanii, qui saepius a Nostro emendatur, in *Julian. necem*, pag. 318. narratur, milites nocte in hostilem turrin penetrasse, et deinde ingentem clamorem edidisse, *θαυροῦ πολλῆς ἐκείνης καὶ τῶν ΦΥΛΩΝ σὺν ἐκπλήξει τῶν (ἀνδρώπων ita Morellus pro scripto ἀνῶν) ἐνῶν ἐκπηδῶντων*—. Legendum omnino *Φυλάκων*. Sic apud eundem *Orat. ad Iuven. pag. 569. tom. II.* pro *νέος χεῖματα παρὰ τῆ ΠΡΟΣΛαμβάνων, ὡς τῶ σοφιστῆ κομιῶν*, legendum est *παρὰ τῆ πατρὸς*. Apud eundem *Declamat. XIX. pag. 506. T. I.* nunc legitur: *Ἄλλὰ κἀκεῖνος, ὡς ἀνθρώπος οἱ σαγηνεύσαντες ἀπήγαγον, καὶ νέμονται μὲν τὴν βάρβαρον ἄλλοι γῆν*. Quid in hoc loco νέμονται—ἄλλοι γῆν? Quin potius captivi, ἀλωτοί. Verum hanc corruptionem non in appellativis modo; sed in propriis quoque nominibus factam esse, exemplis *Σωκλῆς, Περικλῆς, Ἡρακλῆς*, et aliis, ostendit. Deinde multa laudat loca, ubi Herodoti nomen pro Herodori scriptum, ut Apollodori, Athenaei, Tatiani, Scholiastarum Sophoclis, Euripidis, et Theocriti, Stephani Byzantini, Tzetzi ad Lycophr. et Georgii Cedreni. Ultimo loco quaedam de amica Herculis apud Scythas Echidna e veteri lapide, et de ingenti corporis eiusdem proceritate, afferuntur. In *Cap. IV.* multa veterum loca emendantur, in quibus modo Herodianum pro Herodoto, modo hunc pro illo, librarii vitiose scripserunt. Hac occasione explicatur, quid sit *γαῦλος*, de qua voce *Etymolog. λέγεται δὲ καὶ τριήρης γαῦλος, διὰ τὸ πλεῖστα δεχεσθαι, ὡς φησὶν Ἡρόδοτος ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Ἰσθμίων.* Codex MS. Traiectinus habet: *γαῦλος ὁ ἐξ ἀλλοτρίων ζῶν. λέγεται δὲ τὸ σκάφος, διὰ τὸ κοῖλον καὶ πλεῖστα δεχεσθαι, ὡς φησὶν Ἡρωδιανὸς κ. λ.* Herodiani; ait Vir Cl. importuna mentio; neque tamen Herodotus ineptam vocabuli originationem firmat; neque illi

illi est γαῦλος triremis, verum oneraria navis, trireme minor, ut III, 136. αὐτίκα μὲν τριηρέας δύο ἐπλήρωσαν, ἄμω δὲ αὐτῆσι καὶ γαῦλόν μέγαν. Sed in eodem capite corruptus Nostro videtur locus: Ἐνθαῦτα δὲ (Tarenti) ἐκ Κρητῶν τῆς Δημοκιδέως, Ἀριστοφιλίδης τῶν Ταραντῆων ὁ βασιλεὺς, τῆτο μὲν, τὰ πηδάλια παρέλυσε τῶν Μηδικῶν νεῶν. Valla vertit: *Ibi Aristophilides Tarentitorum rex, et ipse Crotoniensis, gubernacula Medicarum navium resolvit.* Unde putat, in Vallae libro, quod etiam alii praefefunt, fuisse ἐκ Κρότωνος. Sed se dubitare, an ἐκ Κρότ. τ. Δ. verti ita possit; et vulgatum ἐκ Κρητῶν longe diversum postulare: nempe fortasse ἐκ ἑρῶν τῆς Δ. ex negligentia et facilitate Democedis, ut apud Iosephum: ἄλλως δ' ὑπὸ ἑρῶν καὶ τῆ βελέεδαυ πάντα κακῶς. Denique aliqua de Abari Hyperboreo adsparguntur. In *Cap. V.* docetur, Grammaticos Herodoto multa tribuisse, quae illius non sint, atque hoc inprimis Suidam fecisse, cuius plura loca examinantur et corriguntur. Ecce tibi admodum ridiculum errorem, adeo, ut Vir Cl. dicit, portentosum; ut tota Graecia non turpius monstrum reperiatur. Χόινικες, οἷς τὰς περιόδους μετρεῖσιν Ἀγύπτιοι. Σπανιώτερον δὲ τὸ γένος Θεωρητικωτάτων ψυχῶν ἢ τὸ τῆ χοίνικος, ὃ τὰς περιόδους μετρεῖσιν Ἀγύπτιοι οἷον ἢν Ἀμυς καὶ Ἀντώνιος. Quam belle haec vertunt! *Choenices: instrumenta, quibus Aegyptii ambitum terrarum dimetiuntur. Rarius est genus animarum contemplationi deditarum, quam choenicis, quo Aegyptii ambitum terrarum metiuntur. Qualis erat Amus atque Antonius.* Estne credibile, viros doctos credere potuisse, choenicem, receptissimam olim aridorum mensuram, esse instrumentum, quo mensores Aegyptii terrae spatia exploraverint? Ubi vero fontem erroris indagabis? Nempe apud Synesium, qui in Dione pag. 49. ait: Σπανιώτερον δὲ ἢ τὸ γένος τῶν τοιούτων ψυχῶν, ἢ τὸ τῆ ΦΟΙΝΙΚΟΣ, ὃ τὰς περιόδους μετρεῖσιν Ἀγύπτιοι. *Rarius autem sane animarum istud, quam Phoenicis est, genus, quo Aegyptii temporum circuitus metiuntur.* Hisce Suidas, aut is potius, unde haec

ex-

excerpsit, nonnulla addidit. Multum debent harum litterarum studiosi Cel. *Wesselingio*, huius monstri domitori. Ad damus aliud exemplum. *Ευμάρειά, ἡσυχία παρὰ Ἡροδότῳ. τὸ Φυγῆς τῷ Ἀνίβα πλείονα ευμάρειαν παρέχε:* De Hannibale, ait Noster, eiusque fuga, Herodotus? Nova res profus: Credo Polybii aut Appiani esse. *Ευμαρίην* dabit Halicarnassius; cum alibi, tum L. IV, 113. ubi glossator, cuius ex scholiis Lexicon Herodoteum, λέξεις Ἡροδότου, conflatum, adposuit *Ἡσυχίαν, ἐυκολίαν*. Hinc, uti saepe, Suidas hausit, una cum Scholiaste egregie aberrans: En aliud. *Ἀρπεζόν* de maceria Herodoteum esse Suidas scribit: *Ἀρπεζόν τὸ ἐκ χαλίκων ἀκοδομημένον τεῖχίον ἕνευ πηλῆ παρὰ Ἡροδότῳ. ὅτινες ἀρπεζόν καλεῖσιν.* Verum negat hoc Noster, et *αἰμασίην* quidem hac notione Herodotum adhibuisse, illud vero nunquam, dicit. Graecorum alios *ἀρπεζόν* vocasse; fortasse etiam Iones, quo pertineant, quae Lexicographus in voce *αἰμασία*. Errori causam praebuisse aut Aelium Dionysium, aut alium Grammaticum: de illo Eustathium ad Homer. pag. 1851. *Ἄλλιος δὲ Διονύσιος ἐπιτῶν καὶ αὐτὸς, ὅτι αἰμασία τὸ ἀπὸ τῶν χαλίκων τείχισον, ἐπάγει· ἦν τινες καὶ ἀρπεζόν, ὡς καὶ Ἴωνες· δηλοῖ δὲ Φησι τὸτο καὶ Ἡρόδοτος.* Haec quidem indicare videri, *ἀρπεζόν* Herodoto familiare fuisse; sed attentius considerata nihil aliud, quam *αἰμασίης*, de maceria, ex lapidibus temere congesta, significationem eundem stabilire. In *Cap. VI.* docetur, Libanium saepissime Herodotum imitatum esse, atque ideo huius ope multa ex illo vitia tolli posse. Sic ubi (pag. 346. T. II.) de Dario narratur; quod illi *Ταίναρος ἐν Θράκη ποταμὸς ἔδοξεν εἶναι κάλλιστος*; scribendum est ex Herod. IV, 91. *Τέταρος*. Nunquam enim hoc nomine in Thracia fluvius. Pro *Salat.* pag. 489. *εἰδὲ γὰρ εἰ τὴς περὶ Μαγαβάζον ἀποκτείναντες ἐν Μακεδονίᾳ*; qui *Magabazum interfecerant in Macedonia*, Falso. Legendum: *τὴς παρὰ Μαγαβάζε*, *legatōs a Magabazo ad Amyntam Macedonem missos*, ex Herod. V, 20. Et sic saepe alias. Sed sunt etiam non pauca a veteribus ex

Herodoti Musis laudata et advocata, quae aut non in iis reperiantur, aut diverso plane modo legantur. Hoc a Viro Cl. exemplis è Iulio Africano, Stephano Byz. Gellio, Harpocrate, Zosimo, Eustathio, Hesychio, Athenaeo, Plutarcho repetitis, confirmatur. Nos aliquot huc loca transferemus. *Stephanus Byz.* Ἀρτεάται γίνες Περσικῆν. Ἡρόδοτος πρώτη. Nunc evolvamus Herodotum: quid ille? ἐστὶ δὲ τὰ αὐτῶν, ἐξ ὧν ἄλλοι πάντες ἀρτεάται Πέρσαι, Πασαργάδαι, Μαράφιοι, Μάσπιοι. At ἀρτεάται nihil aliud, quam Ἡρτηται. - L. V, 31. VI, 109. Latine reddas: ex quibus omnes alii pendunt Persae etc. *Harpocratio:* Ἀποσάξαντα, ἀντὶ τῶ Φράξαντα τὸ τρεῖς, καὶ ἀποπληρώσαντα. Ἡρόδοτος ἐν τῇ ἕκτῃ. Suidas, Herodoti nulla mentione facta, haec Dinarcho tribuit, Harpocratio- ne exscripto. Hinc mendii suspicio orta, quoniam ἀποσάττειν in illo Herodoti libro non legitur. At illam dilabi dicit Vir Cl. si in animo habueris cap. 125. πρώτον μὲν παρέσαξε παρὰ τὰς κνήμας τὸ χρυσὸν ὅσον ἐχώρειν δι κέ- θρυγοι. Hoc si verum, ἀπέσαξε illum legisse, et reliqua, ab Herodoto alienissima, Dinarchi illustrandi causa addidisse. Clemens Alex. ἀποσασαγμένοι ταῖς τροφαῖς, μικ- το cibo farti. Hoc verbum etiam reddendum esse censet Herodoto IV, 7. ubi, (postquam dictum est, Aegyptios in arida Syriae sibi que vicina loca deportasse vasa testacea, aqua referta, in usum peregrinantium,) Persas irratur in Aegy- ptum per ea loca itor fecisse, κατὰ δὴ τὰ ἐρημίαι ἐλάσαν- τες ὕδατι. Potius σάξαντες ὕδατι, ut Archiep. cod. et schedae S. Remig. quod idem, ac praecedens πλήσαντες ὕδατος. Sic etiam Lucianus, ἀγγήιον ὕδατος σασαγμένον; et Cer- cidias apud Stobaeum, πῶς ἐνίδοιεν τὰν σοφίαν πέλας ἑτακῦϊαν Ἀνέρες, ὧν τὸ κέαρ Παρῶν σασακται καὶ δυσ- κνίπτω τρυγί; ubi Noster πηλῶ sive παλῶ σασακται in- terpretatur: vino oppletum est: quae notione praeter alios utitur Tryphiodorus vers. 336. Γαίαν ἀνεκνισσῶσι χυτῆν βυωδῆι πηλῶ: ubi male corrigitur ἄνω. In Cap. VII. affe- runtur varia Scriptorum loca, e quibus Herodotus emen- datur.

datur. Duobus exemplis contenti erunt Lectores nostri. *Eustathius* pag. 1282. τῆτο δὲ ὁμοίον ἐστὶ τῷ, αἶμα ἔπος, αἶμα ἔργον· ἀπερ' Ἡρόδοτος Σηλώσας φησὶ· τὰντα ἔπει καὶ αἶμα ἔπος τε καὶ ἔργον ἐποίησε. Nemo non videt, recte *Eustathium* adnotasse, esse hoc expressum ex Homericis: Ἄντικ' ἔπειθ' αἶμα μῦθος ἔην, τετέλεστο δὲ ἔργον. Hanc lectionem, quam etiam cod. Vindob. et Arch. confirmat, reddendam esse censet *Noster* *Herodoto* III, 135. pro illa καὶ αἶμα ἔπος τ' ἔπει καὶ ἔργον ἐποίησε, aut hac: καὶ αἶμα τ' ἔπος ἔφα. Idem *Eustathius* ad *Odyss.* pag. 1594. λέγει δὲ καὶ Ἡρόδοτος· ἔτος μὲν ὁ λόγος ἄλλως πέπαισαι ὑπὸ Ἑλλήνων. Horum verborum si veram selem investigare velimus, attendendum est ad lectionem Vind. et Arch. cod. IV, 77. ἔτος ὁ λόγος ἄλλως πέπαισαι, per ludum iocumque a *Gracis* narratum fuit, pro vulgato πέπλασαι. Atque huius verbi usum adstruit *Vir Cl.* e *Platonis* *Phaedro* pag. 278. B. et *Symposio* *Plutarchi* pag. 740. A. Eodem denique libro ab *Herodoto* commemorantur cap. 106. et 107. *Androphagi* et *Melanchlaeni*, additurque: ἀνδρoφάγισσι δὲ μῆνοι τῆτων. Primum monet *Noster*, *Eustathium* in *Dionys. Perieg.* v. 309. et MSS. ἀνδρoποφάγισσι praeferre, idque in *Strabone* et *Philostrato* reperiri; deinde haec de esu carnis humanae falso *Melanchlaeni* tribui dicit. Nam si soli hominum carne pasti essent, unde *Androphagis* nomen hoc inditum? potius a librario male ordinem verborum mutatum, et scribendum esse: Ἄνδρoφάγισσι — ἐσθῆτα — γλώσσαν δὲ ἰδὴν· ἀνδρoποφάγισσι δὲ μῆνοι τῆτων. *Μελάγγλαινοι* κ. λ. In *Cap. VIII.* agitur de Latina *Laurentii Vallae* versione. Errasse quidem saepe *Vallam*, deceptum codicis sui scriptura, saepe ingenii vires non bene intendentem; sed et condonanda haec esse difficultati negotii, nec omnium culpam ipsum praestare debere. *Schedas*, quas inter vertendum usurpaverit, fuisse mutilas multis partibus. Plurima praeterea in *Laurentiana* versione abscondita latere, unde sanitas, verusque *Herodoto* color reddi possit. Hoc pluribus exemplis a *Nostro* probatur.

Herod. I, 193. εὖ εἰδὼς ὅτι — καὶ τὰ ἐρημένα καρπὸν
 ἐχόμενα ἐς ἀπίστην πολλὴν ἀπίκται. Valla: *Probe sciens —*
quae de frugiferis dicta sunt, perquam incredibilia visam iri.
 Haec dubie, ut etiam alii cod. habent, legit *καρπῶν ἐχό-*
μενα. Probat hoc, et vulgatum vitio laborare dicit Vir Cl.
 cui *καρπῶν ἐχόμενα* sunt *fructus, res frugiferae*, ut in aliis
 locis *σιτῶν ἐχόμενα, ἰχθύων ἐχόμενα* etc. L. III, 79.
 Δαρείος δὲ πυθόμενος ὡσεὶ τὸ ἐγγχειρίδιον. Valla: *cui Da-*
rius obtemperans pugionis ictu etc. Habuit, ut duo quoque
 codd. *πειθόμενος*, quod Herodoti Noster esse arbitratur.
 Ibid. c. 130. Ἑλληνικοῖσι ἰήμασι χρεώμενος, καὶ ἠπιδιόω-
 τε τὰ ἰσχυρὰ προσάγων. Valla: *Graecis medicamentis utens,*
et lenia post, acria admovent. Patet hinc, illum legisse καὶ
 ἠπια μετὰ τὰ ἰσχυρὰ, quibus codd. consentiunt. Haec
 lectio illi melior videtur, atque si attentius historiae seriem
 consideres, prope est necessaria. L. IV, c. III. ἐκ δὲ τῆς
 μάχης τινὰς τῶν γυναικῶν ἐκράτησαν ἐν Σκύθαι, καὶ ἔσω-
 ἔγνωσαν ἐξείας γυναικάς. Valla: *Sed commissa cum illis pugna,*
potiti cadaveribus earum, ita demum noverunt feminas esse.
 Praeclare, addit Vir Cl. *Τῶν νεκρῶν ἐκράτησαν* fuit olim,
 et esse oportet. Ipsam historiam lege. Consentunt plures
 codd. L. VII, 223. de Graecis, summa vi in barbaros impe-
 tum facientibus: *πυρρῶν χρεώμενοι τε καὶ αἰτέοντες*. Valla:
ingruentes ac sese intrudentes. Recto Portus coniicit, illum
αἰτέοντες invenisse, ut etiam cod. Arch. habet. Hesych.
ἄτροντες, δριμύντες, πηδῶντες: Iones autem ore suo αἰ-
τέοντες, ut *μημύντων, ἀγγελέων*, etc. Sed haec sufficient:
 plura qui velit, ipsam dissertationem evolvat. In Cap. IX.
 de schedis Medicis primo loco Auctor exponit. Etsi au-
 tem fatetur, codicem illum Florentinum, quem Gronovius
 fere superstitiose veneratus est, egregiam operam praesti-
 tisse, neque tamen omnes unquam postponendos esse censet,
 multa igitur profert, in quibus ille aut deficit, aut errat.
 L. I, 32. Solon de homine, quem beatum opinatur: *Ἄπει-*
ρος δὲ ἐστὶ, ἀγαστος, ἀπαθὴς κακῶν, εὐπαις, εὐειδὴς — Ἄπει-
 ρος non dicitur, nisi alia voce adiuncta, ut *ἀγαθῶν, κα-*
κῶν,

κῶν, νόσων, et sic porro. Si cum Stephano veritas *expers malorum*, idem erit ac ἀπαθής κακῶν. Alii iam coniecērunt ἀπηρῶς, *membris integer*, quae lectio duobus codd. Vatican. confirmatur. Idem mendum inhaeret Libanio, *Orat.* 32. pag. 665. ἢ γὰρ εἰδὲν ἐγγίγνετο ἂν ἢ κομῶδῃ τινα εὐαριθμητῶς, εἰς αὐτὰ ἀπειρῶς. Noster emendat ἀπηρῶς, et interpretatur: *aut nihil nasceretur, aut profecto exiguo numero, neque ea omnibus membris integra.* Ibid. c. 88. Croesus Cyro πέλιον τε τὴν σὴν διαχράζει, καὶ χρήματα τὰ σὰ διαφθορῶει. Alii codd. habent διαφορῶει, id quod Vir Cl. probat: rapiebant, agebant, seriebantque res Cyri. Ibid. c. 133. de Persarum epulῶσι. σιτίοισι δὲ ὀλίγοισι χρέονταί, ἐπιφορημασὶ δὲ πολλοῖσι καὶ εὐκαλοῖσι. Placet Gronovii emendatio ἐξ ἀλέσσι: etsi, quid hoc sit, explicare neglexit. Noster interpretatur: *cibus autem utuntur paucis, bellariis multis, sed minime confertis.* Multa enim in mensam intulisse bellaria, verum non confertim omnia. Hoc verbum etiam restituendum esse fragmento Hesiodi apud Strabonem:

Τὸς ἐὸς ποτε Κρονίδης Ζεὺς ἀρθίτα μηδέα εἰδῶς

Λεκτῶς ἐκ γάλης ἀλέας πῶρε Δευκαλίῳ.

Αλέας enim hoc loco nihil esse. L. II, 141. cod. Med. ὡς τῇ ὑπερβαίῃ Φευγόντων σφέων γυμνῶν ἀνόπλων πεσείην πολλῶς. Usū loquendi postulare: γυμνῶν καὶ ἀνόπλων, ut Plutarch. ἢ δοτέον τὰ νῶτα, γυμνοῦς καὶ ἀνόπλους ἀπιόντας. Verum reniti cum Aldo plures membranas, non sine ratione γυμνῶν ὅπλων praeferentes, ut Xenoph. μηδαμῆ τοῖς πελεμίοις γυμνοῦς ὅπλων τὰ σκευοφόρα φαλεῖσθαι. L. III, 154. ἄλλω μὲν ἐκ ἐφράζετο ἔργω δύνατός εἶναι μὴ ἀντοχειρήν ποιῆσαι. Neutrum esse sine menda: hoc esse, sua manu aliquid absolvere, ut ἀντοχειρήν κτεῖναι; illud quod attineat, desiderari loquendi genus, quo πέλιον ἀντοχειρήν ποιῆσαι, profuturum sit de urbe, in suam aut alterius potestatem redacta. Usū postulare ὑποχειρήν ποιῆσαι, ut codd. habeant. L. VI, 8. σὺν δὲ σφι, καὶ Διολέων, ὅσοι τὴν Ἀιολίδαι γῆν νέμονταί; ait se non intelligere, quid haec
ultima

ultima sibi velint, cum praeter Aeoles nulli terram Aeolidem coluissent. Duos codd. habere ἔτσι τὴν Λέσβον νέμονται, atque hanc veram esse lectionem. Ipsum in navium catalogo tantum Lesbios, nullos Aeoles, recensere: esse porro L. I, 151. inter Aeolicas civitates insulares, αἱ τὴν Λέσβον νέμονται: Stephanum Byz. denique dicere: λέγονται καὶ οἱ τὴν Λέσβον ἀκῆντες Αἰολεῖς. L. VIII, 22. ὑμεῖς δὲ ἐτι καὶ νῦν ἐκ τοῦ μέσου ἔσεσθε καὶ αὐτοὶ καὶ τῶν Κερκυρῶν δεσποῦτε τὰ αὐτὰ ὑμῖν ποιεῖν. Sched. Ask. ἐκ τῆς μέσης ἔσεσθε, quod Nostro Herodotum videtur: est illi ἐκ μέσης ἔσεσθαι, rei se non immiscere, et adeo e medio eius quasi sedere. Ita L. VIII, 73. αἱ λοιπαὶ πόλεις — ἐκ τῆς μέσης ἐκατέατο: et mox ἐκ τῆς μέσης κατήμενοι: adde III, 83. IV, 118. Sed de hoc genere haecenus. Obiter multi Scriptores a Viro Cl. emendantur in hoc capite, ut Libanius, Basilii Seleucienensis, Arrianus, Philo, Athenaeus, Lucianus, Porphyrius, Proclus, alii. Praeterea adnectuntur plura Ionicae dialecti verba, neglecta in editionibus Herodoti, illique restituenda. Atque idem hoc agitur in Cap. X. Notum illum locum Hermogenis de Form. Orat. L. II, pag. 513. non mixtum ex variis characteribus dicendi genus Herodoto tribuere, sed διάλεκτον ποιήσασθαι, sive multis orationum figuris et numeris distinctam. Verum esse ait illud Dionys. Halic. Ἡρόδοτος τε γὰρ τῆς Ἰάδος ἀριστος κανὼν: sed statim subiungit: Talis erat, quantum mutatus ab illo Hesiodo! Addamus exempla aliquot. L. VI, 107. ὡς δὲ ἐκ ἐφαινετο οἱ ἑ ἑδάς, et paullo post ἐκέσεν — ἑ ἑδάς μετέχει. At Iones dicunt ἑδάων, ut codd. etiam praeserunt, et Eustathius testatur, Ἰακὼν δὲ φασὶν ἑ ἑδάων. Ionum est κῶς pro πῶς. Reddendum igitur hoc, suavis cod. III, 155. κῶς ἐκ ἐξέπλωσας τῶν Φρενῶν. L. VI, 89. ἐν ᾧ ὡν Κερκυρῶν ἐδέοντο χρεῖσθαι σφί νεας. Codd. habent χρεῖσσαι, quod est a manu Herodoti, qui III, 58. ἐδέοντο τῶν Σιφνῶν δέκα τάλαντά σφί χρεῖσσαι. Paucis interiectis: Ἀθηναῖοισι διδάσαι δεομένοισι ἑκοσι νεας, διδάσαι δὲ, πενταδραχμῶς ἀπο-

ἀποδόμνοι. Iniuria displicet illis, qui πενταδράχμῃς praeferunt. Sic Epigrammata apud Diophantum:

Πενταδράχμῃς καὶ πενταδράχμῃς χρέας τίς ἔμψε,
Τοῖς προπόλοισι πιεῖν χρῆς ἀποταξάμενος.

Etenim adiectiva sunt, aliis verbis nexa. Hoc neglectu corruptus est Theocritus Id. 15, 19. Ἐπὶ δὲ δραχμῶν κυνάδας. Aldus, et alii, melius: Ἐπὶ δὲ δραχμῶν κυνάδας κ. λ. L. IX, 52. ὁ δὲ Πausanias τε καὶ Ἐυρυάναξ — δεινότερον δ' ἔστι, κείνῃ ταῦτ' ἀνανομένῃς, ἀπολιπεῖν τὸν λόγον. Euripideum ἐκ ἀνάνομα, hanc lectionem non defendere Nostro videtur. Cod. Arch. κείνῃ ταῦτα νεωμένῃς, illo ita apud animum suum statuente, e veteri dialecto esse. Hesych. νέωται, ἐν νῶ ἔχει, et Etym. ὁ δ' ὑψηλὰ νεώμενος. Ipse Herodotus I, 77. ἀλίνας δὴ τέττες — ἐπειῶτο κ. λ. etc. 68. ὁ δὲ ἐνώσας τὰ λεγόμενα. In Cap. XI, pluribus Graecis Scriptoribus vitia a Nostro detergantur, ut Plutarcho, de Sollert. Animal. pag. 985, ubi narratur fabula de delphinis, Byzantii sagena captis, et beneficio Coerani, domo Parii, dimissis, eidemque in naufragio gratiam referentibus: ἄλλῃ δὲ ὑπερον ἔπλει, πεντηκόντορον ἔχων, ὡς Φασί, ληστῶν ἀνδρας ἀγασσαν· ἐν δὲ τῷ μεταξύ Νάξῃ καὶ Πάρῃ πορθμῷ τῆς νεῶς ἀνατραπέσις καὶ τῶν ἄλλων διαφθαρένταν κ. λ. Haec Aelianus. Hist. Anim. VIII, 3. ad verbum fere excerpit: ἔπλει γὰρ πεντηκόντορον ἔχων, ὡς λόγος, Μιλησίους τινὰς ἀγασσαν ἀνδρας· ἐν δὲ τῷ μεταξύ τῆς Πάρῃ πορθμῷ τῆς νεῶς ἀνατραπέσις κ. λ. Ex his apparere dicit Vir Cl. Aelianum in Plutarcho invenisse Μιλησίων ἀνδρας, meliore sententia; et Plutarchum vicissim ostendite, Aelianum olim habuisse: ἐν τῷ μεταξύ Νάξῃ καὶ τῆς Πάρῃ πορθμῷ, quod et rei, et sermonis series, requirat. Adiuagere Plutarchum, Coeranum a delphinis ἐξενεχθῆναι τῆς Σικύνδῃς κατὰ σπήλαιον, quo nomine cum nulla maris Aegaei insula fuerit, legendum esse Σικλῆς, quae insula inter Cycladas a Paro et Naxo non longe disiuncta. Sed redimus ad Herodotum I, 194. μάλιστα δὲ βίνας Φοινικίους κατὰγασσι ὄνῃς πλέει, sed maxime dolia ex palmis vino onusta

deferunt. At, scribit Vir Cl. cur dolia ex palmis? an quia laetissime ista arbor illorum in solo surgebat? Atqui et aliae exuberabant. Verius erit *Φοινικίς* — *ὄνη πλέες*, *palmus latum vino*, ut Valla. Ipse paulo ante docuit, ibi vinum e palmis fieri, memoravitque II, 86. *τὴν Φοινικίον εἶνον*, et III, 20. *Φοινικίς ὄνη κάδον*. L. II, 162. *ἔδινον λόγον αὐτῶ δόντα, ἀλλὰ πέρυθμος ἔχειται, περιταμὴν προσητάσαι κ.λ.* Non haec recte monet veri: *in illo vitibus edis, in a periculum praecidi aures nosaque iussisse*; sed regem potius minime rem secum reputasse, verum ira abieci t. m. iussisse. Quomodo igitur III, 27. *ἔτε λόγον αὐτῶ δός*, et VI, 86. *ἑμαυτῶ λόγος ἐδίδει*; ita et hic legendum: *λόγον αὐτῶ sine αὐτῶ δόντα*. L. III, 97. *ἔτοι δι' Ἀθίοπις καὶ ἐι πλησιόχοροι τέτοις, σπέρματι μὲν χρέωνται τῶ αὐτῶ, τῶ καὶ Καλαντίας Ἰδοί*. Memorabile est, dicit Vir Cl. homines, licet longo locorum spatio seiunctos, eodem semine uti? Expectave an signatius aliquid a scriptore in minimis etiam sollerte et curioso. De semine porro, quod in Calantiarum usu, nihil usquam. Verum c. 38. *Ἰδῶν τὸς καλεομένους Καλαντίας*, narrat, *τὸς πατέρας ἰπποδησκοντας κατασιτέεσθαι*. Idem Herodotus Aethiopicis tribuisse Nostro videtur, atque ideo scripsisse: *ἔργματι μὲν χρέωνται τῶ αὐτῶ τῶ καὶ Καλαντίας* (sic cum Steph. Byz. cod.) *Ἰδοί*. eodem defunguntur facinore quo — *ἔργματα καὶα* sunt in Perictiones fragmento; et apud Euripid. *Μέλεος ἐχθίστων θεῶθεν ἔργμάτων*. Ibid. c. 72. refert, Leutichidem in expeditione Thessalica peculatus manifestum fuisse: *ἐπ' αὐτοφάρω δὲ αἰλῆς αὐτῆ ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἐπικατήμενος χειρὶ διπλῇ ἀργυρῆ; ἔφυγε ἐν Σπάρτης*. Vix Graecum videri *χειρὶ ἀργυρῆς*, de manu argentum complexa; et, si haec lectio vera, exiguum illud fuerit, oportere, quod utraque manus contineat: at multum fuisse, *ἔδαροδόκησε ἀργύριον πολὺ*, indicat. Legendum *ἐπικατήμενος χειρὶ πλῆ ἀργυρῆς*, *insidens manicae argento plenae*. In Cap. XII. probat Cl. *Wesselingius*, vere Solonem, Atheniensem legislatorem, cum Croeso collocatum fuisse,

fuisse, neque temporum rationem huic historiae repugnare. Ultimo loco examinantur variae virorum doctorum opiniones, de forma anni in oratione Solonis ad Croesum. Verum haec sufficiant.

ROBERTI LOWTH, A. M. COLL. NOVI SOCII,
et Poeticae Publici Praeceptoris, de sacra Poesi Hebraeorum Praelectiones Academicae Oxonii habitae. Subiicitur Metricae Harianae brevis confutatio, et oratio Creviana. Notas et Epimetra adiecit IOANNES DAVID MICHAELIS, Philos. Prof. Ord. et Societ. Reg. Scientiarum Göttingensis Collega.
PARS PRIOR.

Göttingae, sumtib. Poekwitzii et Barmeleri, 1758.

I. Alph. octonis.

In argumento utilissimo iuxta et amenissimo, de Sacra Hebraeorum Poesi, pertractando, cum feliciter desudasset Lowthus libro hoc eximio, quem in Actis Nostris A. MDCCLIV. pag. 644—651. laudavimus: ad eundem perpoliendum et exornandum ea nunc contulit Cl. Michaelis, ingenii copiis non par solum Lowtho, sed etiam superior, ut ei plurimae debeantur gratiae partim ab elegantiae poeticae acutis spectatoribus, partim ab interpretationis rectae Hebraeorum V. T. divinorum studiosis. Nam quod in Lowtho lectores illius singuli laudarunt, poetam optimis Graecorum Latinorumque litteris excultum de poesi Hebraica dicere, nec grammaticum tantum agere, (quamvis et ad hanc partem tuendam apprime idoneum,) sed sensu pulchritudinum orationis poeticae vehementer adfectum, eundem aliis quoque, ut intelligere et admirari vates divinos commoto animo possint, impertire: eadem insunt in hoc Editore nostro, spectatae iam pridem, laudes. Deinde, quam ratione ductus desiderat in Lowtho Michaelis, Arabicae Syriacaeque linguae, sine quibus Hebraica, ultra

mediocritatem intelligi nequeunt, penitiorum cognitionem, qua cum careret, Hebraica nonnunquam minus recte explicavit, ubi pulcherrimos sensus fundunt, novas praeter necessitatem molitus est lectiones, sive textus, sive vocalium, carminaque Hebraica cum Graecis quidem et Latinis, numquam cum illis contulit, quibus, ut coelo et lingua, ita ingenio coniunctissima sunt, Arabicis; ea igitur Nostro locupletissima adfuit. Noluit autem pro more nostrorum hominum Germanice versas prodire has praelectiones, quod intelligeret, paucos ex his qui compendiarum et meritoria eruditione contenti sunt, Lowthum leturos; contra ex eruditis eo nomine dignis paucos fore, qui libro in suo genere unico carere velint; ut alia omittamus. Ipsum se secundae harum praelectionum, vertente A. MDCCXLI. interfuisse, Lowthum vero A. MDCCLVI. factis concessisse, memorat.

Ac licet nemo facile, nisi pusilli ingenii homo, quaesierit, quid profit de poesi Hebraica scriptus liber; tamen ea de utilitate differentem Nostrum ingeniose, ut solet, libenter legimus. Summa huius disputationis haec est. Interest causae Dei et religionis, ut vere de poesi Hebraica sentiat. Non quidem, ut ex verborum elegantia poeticae divinitate dictionis, propriam et veram divinitatem litteris sacris, ut Corano olim suo ex inimitabili poematis pulchritudine Muhammedes, asseramus; est enim totum hoc defensionis genus valde lubricum. Neque laboraret Dei causa, si mediocria essent aut humilia, universa poemata sacra. Nam et humilibus sua laus est, inque concitandis ipsa simplicitate adfectibus, praestantia. Praeterea in divinae voluntatis interprete, cui, ut manum litterarumque ductus, ita suum ingenium, dictionisque colorem reliquit Deus, ut indelebili nota vera eius scripta a spuris dignosci possint, non elegantia spectatur, non delectatio quaeritur, sed integra sententiarum veritas. Quid ergo, inquires, rei sacrae refert, qualia sint carmina Hebraica? Multum vero! Plerique enim ex hostibus sacrorum, non simpli-

simpliciter inscientia eo devotiunt, argumentorumve fallacia victi, sed alii peccandi libidine tales exstiter, alii contemtu eorum, qui divini feruntur, librorum, et adfectione sapientiae non vulgaris. Cum ergo videantur rideri libros sacros et exhiberi ab aliis, aut malis aut ignavis, multaque in illis, quales lingua nostra leguntur, non posse non displicere: pudet, divinos habere, et argumenta contra eos conquirunt, loco tamen potius utentes, quam dubitatione vere philosophica. Quibus consuli forte possit, si penitus illis pulchritudo poeseos biblicae spectanda praebetur. Sed male hic rem agere solent theologo, non scientiae culpa, sed quia paucis, ut inter reliquos mortales, ita et ex theologis, contigit, ingenio poetico nasci. Plus etiam interpreti sacrarum litterarum accuratior poesis Hebraicae cognitio praestabit. Mirum videri possit, cum magna pars codicis Hebraici omnium confessione poetica habeatur, vaticinia praeterea prophetarum pleraque multo rectius ad poesin quam ad solutam orationem referantur, ad interpretationem Vet. Test. plerumque accedere homines, qui nulla unquam litterarum elegantia, nulla, postquam ex ephelis egressi sunt, poetarum graecorum, latinorum, patriorum consuetudine ingenium severius exhilararunt; aliquos etiam eorum tam esse impudentes, ut rem unam omnium difficillimam adgrediantur, leges ut condant hermeneuticas, earumque institutiones scribant. Ab his postea vehementer pueriles interpretationes locorum poeticorum proferri necessum est. His proderit forte Lowthum legisse, atque ab illo imbui gustu aliquo poeseos Hebraicae. Fortasse etiam stilus ecclesiasticus orationum sacrarum et precum, tumoris minus habiturus erat, plus sanae rationis, poesi Hebraica paullo melius intellecta. Nec vero ad solos pertinet theologos Lowthi liber; nemo illum, qui litterarum elegantia atque etiam vernacula poesi delectatur, a suis alienum existimare studiis debet. Multa quippe ostendit poesis Orientalis, nostris quoque poetis feliciter imitanda.

His addit Cl. Editor suam de eloquentia Hebraeorum sententiam. Sunt qui ex laudibus poëseos Hebraicæ colligunt, eandem gentem et eloquentiæ gloria floruisse; imprimisque admirantur Iesaiam, quo fervidiorem oratorem nasci posse negant. Sed valde rudem ipsiusque nominis eloquentiæ ignarum esse oportere pronuntiat Noster, cui Iesaias ut orator placere possit. Neque tamen mirandum est, confundere multos in hoc vate poeticam cum oratoria facultate. Eloquentia enim vix ulla inter nos superest: nulla illius incitamenta, exercitationes aut præmia. Academicas certe orationes ineptus sit qui fulcra eloquentiæ dicat. Aliquanto rectius oratores sacrorum hic excitari possent; sed plerique horum doctores potius atque præceptores et sunt et esse debent. Alienum est eorum institutum omne a vera eloquentiæ formâ, siquæ adeo ex illis, qui nostra ætate eloquentes habentur, veri oratores non sunt, cum vel luxuriam et naevos orationis non satis castigant, vel delectent potius eleganti dictione quam ut moveant. (At nobis videntur tamen fuisse in illis ab utroque vicio immunes, quamvis paucissimi.) Iam autem Hebraeis nullam omnino eloquentiam fuisse, aut in illa gente fuisse sperandam, inde potissimum docet Cl. *Michaelis*, quod vix videatur extra liberam civitatem, florentem diu ac beatam, omnibusque litteris ita cultam, ut oratorem contum etiam et elegantem cives intelligant, oriturâ eloquentia. Libertas enim ipsi et materiam in qua versari queat, prosternebat, et maius congregabat auditorium, quo et accenditur orator, et sine illo esse omnino nequit, et cogit viros prudentes patriæque amantes, de republica ita ad cives dicere, ut erudiant omnes ac moveant; sed sensim demum in libero et docto populo suæ addentur oratori virtutes. Ostendit autem Vir Cl. eundo per priores perloquos historiæ Iudaicæ, numquam gentis huius conditionem talem fuisse, ut nasci in ea verus orator potuerit.

Huic

Hinc oratorum et eloquentiae defectui tribuit, quod periodorum conformatione et artificio universa lingua Hebraica caret: quod ita peculiare Hebraeis est; ut Hebraica quantumvis pure et eleganter Graece reddita, barbarum tamen quid Graecis auribus sonent, nisi totus orationis habitus mutetur. Est tamen in quo defectum eloquentiae Hebraeis gratulandum censet, utpote illis scripturae vitis carentibus, quae apud Graecos et Latinos nimia eloquentiae admiratio peperit. Horum quippe historici vel optimae fides aut supra modum ornatas orationes narrationibus suis intexunt, periodorum ea conformatione, qua nemo privatus utitur, nemo ex tempore dicens, eo saepe verborum delectu et ornatu, ut a reliquo historici stylo extemporanea oratio ducis, aut alius magis viri, multum distet. Unde etiam saepe accidit, ut minus, quam possent, tales historici delectent, eoque ipso fructu, quem mendacio elegantiore quaesiverant, destituantur. Hebraei contra in narrandis aliorum verbis testium pene religionem suscipiunt; ut vel Iosepho, eadem Graece scripturo, quae illi Hebraice, opus fuerit multa confingere, ubi verba aliorum refert, sententiasque ex tempore dictis Graecae orationis conformationem, ambitiosamque ornatum largiri.

Haec ex Praefatione: quam patet, non in minimis novae huius Editionis ornamentis ponendam esse. Promenda nunc sunt Annotationum specimina; ubi tamen parciores erimus in excerpens, quam illarum varietas et elegantia poscere videtur. Nam prolatis non multis, satis laudaverimus universas, neque id agimus, ut Lectores nostri, ubi ipsam editionem hanc inspexerint, praerepta sibi iam omnia intelligant. Nota III. observatur, non divinae originis fuisse poesin Hebraicam, sed omnino humanae, natam sine dubio inter saltantium choros, non semper pios, cum motum corporis canticis, haecque illi accommodarent. Nota IV. corrigitur nonnihil Lowthus

in iis, quae de anomalias licentiaeque poeticae Hebraeorum exemplis dixerat. Litteras paragogicas ך et י pronomina redundantia ostendit esse Vir Cl. cuius generis pronomina, sed secundae personae, apud Arabes frequenter in omni descriptionis genere abundant, ut vel opus habeant pro, *hic est liber*, dicere: *hic tibi est liber*; similiterque Chaldaeos pro *hi* ponere הֵלֵךְ *hi tibi*. Hebraeos contra pleonasmum pronominis primae aut tertiae personae in carminibus adsuevisse, qui si plebeium quid nobis sonet, eo referendus sit, quod plebeia aliqua et poetica congruant. Observat porro, jod verbis secundae personae sing. praet. additum, (קָטַלְתָּ *occidisti*), nec mendum sibi videri, nec poeticum, sed merum Chaldaismum, usitatum quippe Ieremiae et Ezechielis, qui sub Chaldaeis vixerint, ignotum aliis, qui plus quam hi poetae sint. Nempe et Chaldaeos Syrosque et Arabes י addere secundae feminorum (Katali); idque et Hebraeos antiquitus fecisse, argumento esse formam huius personae ante pronomina suffixa, omissum autem diu Hebraeos restituisse, usum victoris populi imitantes, cum Chaldaei rerum potirentur. Eadem nota de metro Hebraico dicit. Distinguit *duplex metri poetici genus*, adstrictius et liberius, utrumque ab oratorum numero tam diversum, quam est ab ambulatione saltatio. *Adstrictius*, in quo syllabarum pedumque mensura per totum carmen eadem decurrat, eosdem numeros habentibus versibus, hoc quidem negat Hebraeis; concedit autem *liberum*, versus habens cum brevitate sonoros, musicis poeticisque pedibus constantes, qui tibiae saltationibusque facile accommodentur, ut cantando atque a saltantibus recitati perfectum carmen videri potuerint.

Nota V. docet, puncta vocalia, si ad illas exigantur leges, quas nonnulli fingunt, omni omnino metro linguam Hebraicam ineptam facere. Certe si aequalia sunt omnium syllabarum tempora, quod volunt, qui tres mo-

ras cuius syllabae tribuunt, non modo metrum, sed et ipse orationis numerus excludetur. Hae vero leges quam vanae sint, ita evincit Noster, ut simul illam vocalem longarum breviumque rationem non esse antiquissimam, sed a nimia Masoretharum diligentia profectam, satis probabiliter ostendat. Verborum לשׁוֹן et מִדְבָּר etyma Nota VIII. investigat Cl. Editor, eodemque loco de aenigmatibus veterum quaedam monet. Quae Nota XIII. ad carmen Lamechi Gen. IV, 23. 24. disputat, satisfacient, credimus, loci illius lectori; quae autem superaddit historicorum carminum vestigia alia, Genes. III, 24. et X, 9. obvia, erunt quibus haec obscuriora videbuntur.

Perplacuit nobis Nota XVII. et omnibus placituras confidimus. Nam ea nimiae insolentiae et audaciae crimen, poetis Orientalium obiectum, si non totum refellit, minuit tamen, et quasi diluit. Est et prosae orationi, quod monet Noster, sua per omnes populos, tamquam *lingua metaphorica*, certis comparationibus frequentius utens, ut illi loco tamquam propriae fiant, in duplex illa genus dispartienda, *oratorium* et *plebeium*. Haec duo genera cum sua faciunt poetae, multo solent gerere se audacius, ac tamquam iactare, quam in suis; suntque insolentiores etiam in plebeis quam in oratorum figuris. Hoc ergo cum in aliis metaphoris orientales poetae faciunt quam nostri; audaciores, quam sunt, nobis videntur, non recordatis, idem a nostris poetis in aliis metaphoris committi, in quibus usu quotidiano ita iam occallimus, ut minus novitati orationis timeamus. Sed accedunt tertio loco eae metaphorae, quas oratorum vitaeque communis usus refugit, contra non poeta aliquis aliquando carmini ornando adhibuit, sed lingua poetica tamquam suas et consuetas ponit. Imitando autem fit, ut poetica metaphora in dies fiat audacior, donec tandem aut in tumorem abit, aut nimio ornatu laborat, aut a magno poeta,

ta, simpliciore et iam pene obsoleta metaphora denuo utente, ac redivivae novitatis gratiam habente, illuc reducitur unde divagata erat. Est ergo et poetica imitatio in causis numeranda, quibus fit, ut carmina Orientalium, gentium denique omnium, quibuscum non multum nobis intercedit commercii, paullo insolentiora quam sunt videntur; quod nos in aliis metaphoris audemus, idem illis in aliis facientibus, in quibus nos timidiores sumus. Sed ab interpretibus etiam poetarum orientalium repetenda est pars magna accusationis in horum dicendi genus, quasi tumidum, natae. Nempe illi contra quam est boni interpretis, etyma vocum non raro in versione exprimunt, adeo obsoleta, ut nec auctor, nec qui linguam cum lacte matris imbiberant auditores, illorum recordarentur, quando verbum in significatione secundaria ponebatur; aut si hoc non committunt, vocem tamen tropice pro communi usu linguae positam, in qua iam nihil haec sublimitatis, nec elegantiae, proprie reddunt, quo fit, ut pro tropo legamus metaphoram, sine dubio insolentiorum, nimisque ornatu poema obrutum laboret.

Nota XVIII. de metaphoris ab herbis arboribusque desumptis a poetis Hebraeorum dicitur. Ad Ps. LXVIII, 31. quaedam recte monentur Nota XXI. Longior est quae hanc sequitur et lectu digna in primis Observatio, a pag. 111 — 117. de imagine rivorum et fontium, terraeque larga pluvia recreatae, frequentissima orientalibus poetis. Penuria quidem aquae, aestusque intolerabilis, et mira ipsius arenae fertilitas et luxuries, si rivulo rigatur, pulchriorem et iucundiorem Orienti, quam nobis est, illam comparationem facit. Maior illic morientis siccitatis naturae tristitia, et reviviscentis amoenitas spectatur. Unde millenae similitudines, aut insolitae nobis et audaces, aut quae apud Orientales propriam habent significationem. Sed ipsa Annotatio legenda est. Commendanda est item XXV, quae de imaginibus illis poetarum

rum

rum Hebraeorum tradit, quas a vitiis hominum petitas ad res non turpes solum, sed et laudabiles et honestissimas transferunt, quo in genere multo frequentius et audacius nostris poetis ebrietatis et impurorum amorum pleniore pictura uti solent. Exempla metaphorarum, quae videntur ex erroribus ductae, Nota XXXIV. proponuntur. פתח Pf. XI, 6. Nota XL, et Nota proxima ventus פתח l. c. explicatur. Gravissimarum calamitatum cum excidio Sodomae comparatio, Nota XLII. illustratur. Multa inprimis ex Nota XLIV. quae picturas poeticas Psalmum XVIII. exornantes persequitur, deprimi possent. Sed properamus ad Epimetron Praelectioni Nonae Lowthianae subiectum ab Editore Clarissimo.

Agit hoc de Imaginibus ex fabula poetica petitis ab Hebraeis, a pag. 181 — 204. quas quidem imagines intactas reliquit Lowthus. Non indignae hae fabulae poemate sacro sunt, utpote quibus nemo unquam, ut proprio sensu acciperentur, sed ut veras sententias sensibus ipsis obicerent, usus est. Hic vero inexpectata cernitur fabularum Hebraicarum cum Graecis Latinisque convenientia, quae ex communi utrarumque fonte, Aegypto, derivanda videtur. Igitur fabulam de sole mari immerso, nocturno ibidem hospitio excepto, amoribusque per noctem etiam indulgente, familiarem Hebraeorum poetis esse, vel Pf. XIX, 5. 6. ostendit. Iisdem equos tonantes, nimirum Cherubos esse, alibi docuit Noster. Fabulam de tempore aureo adoptavit Iesaias tribus vaticiniis, in quibus regnum Messiae iisdem fere coloribus describit, quibus Virgilius in Ecloga IV. felicitatem Romae sub Augusto, Cap. II, XI, LXV, LXVI. ut adeo ineptissimi sint interpretes, mystico vel proprio haec explicantes. Sed praecipue de beatorum insulis, et fluminibus inferorum, diligenter disputat Vir Cl. ut, si vel maxime ei leges quaedam harum fictionum apud Hebraeos exem-

pla, imo in omnibus dubitationis aliquid inhaerere credas, quod nos non facimus; tamen utile dulci mixtum esse in hac commentatiuncula, a pag. 193 → 204. agnoscas. Fabulae omnis originem ad Aegyptum refert merito. Vestigia autem illius in Vet. Test. haec invenisse sibi videtur; Ps. XC, 10. quem locum vertit;

Fugientes nostri anni aerumna sunt dolorque:
Traicit festine (*Hygia cimba*), et avolamus.

Porro Deut. XXX, 11. 12. 13. coll. Rom. X, 7. imprimis vero Iob. IX, 25. 26. XI, 16—18. XXIV, 18—21. Postremi loci, quem reliquis illustriorem dicit, hanc suam versionem:

Celerime vehitur aqua:
Ager eius in terra, maledictus est.
Non vertit se in viam ad vineas;
Ariditas et aestus niveas illi furantur aquas.
Peccavit inferis!

ita explanat: „Celerime cimba vehuntur Acherontia, ac tum demum portio eorum in terra serae maledictioni subiecta est. Non vero in beatos hortos illis ingressus datur; non vertent se ad vineas, seu nobiliores hortos. Ariditas et aestus suffurantur illis aquas nivis frigidas; inferis peccarunt; nec satis in hac vita suppliciorum sustinere possunt, manibus etiam poenas daturi. Etiam inferorum flumina sub nomine *fluviarum Bezial* memorari Ps. XVIII. existimat.

Ex reliquis Notis, Praelectioni X—XVII. in quam exit haec Pars Prior, subiectis, paucas nominabimus, quamvis plurimae, quae nominentur, dignae sint. Nota quidem LXIX. observatur, esse hoc proprium ac primum poetis Hebraeorum, ut medio carmini aliud intexant sonantius iam et maius carmen, cui collata reliqua oratio pene prosa

prōsa videtur; fingantque epiniciū aut epicedium, pro more gentis a poetis mulieribusve canendum, Ies. XXVI, 1. sqq. XXVII, 2 — 5. Ierem. IX, 16 — 20. Ezech. XXXII, 2. sqq. Nota LXXIV. suspicatur Vir Doct. omni temporis indicio et nota aliquando linguam Orientalem caruisse, quaeque nunc praeterita et futura dicuntur, duo fuisse aorista, ad personas numerosque indicandos inflexa. Ipse ille defectus praesentis temporis, nulla flexione verbi notati, hanc suspicionem confirmat: accedit origo et compositio praeteriti Hebraeorum, qua a praesente periphrastico non differt. Sed, quod maius est, futurum quod dicitur, apud Arabes post particulas negativas omnis omnino temporis, ipsissimusque est Aoristus Graecorum, pro earum diversitate ut praesens, praeteritum aut futurum, interpretandum. Itaque si tractu temporis accidit, ut alterum ex aoristis suis plerumque praeterito, alterum futuro tempori destinarent Hebraei: memores nos esse decet, et Graecos aoristo plerumque pro praeterito uti, salva ipsi prima et latius patente significatione. Acute haec excogitata esse quis negaverit? Neque minus laudanda, quae Not. LXXVI, de Paronomasia traduntur. Denique nec plana intacta dimittemus ea, quibus Nota LXXXI. Pl. XC, 1 — 6. et CII, 26 — 28. loca sane duo pulcherrima de aeternitate Dei, illustrantur: his autem additur, de singulari linguae Hebraicae in numeris maximis, una voce exprimendis, felicitate observatio.

Partem posteriorem libri iussit nos Cl. *Michaelis* pluribus commentationibus suis stipatum propediem expectare. Huius promissum ut memor sit, (effluxit enim inde ab edito Tomo Priore biennium) impense eum rogamus.

IO. ALBERTI FABRICII, S. S. THEOL. D.
 et Prof. Publ. *Bibliographia Antiquaria, sive Introductio in notitiam Scriptorum, qui Antiquitates Hebraicas, Graecas, Romanas, et Christianas, scriptis illustraverunt.* EDITIO TERTIA, ex MS Cpto h. Auctoris insigniter locupletata, et recentissimorum scriptorum recensione aucta, studio et opera PAULLI SCHAFFSHAUSEN, P. P.

Hamburgi, apud Io. Carol. Bohn, 1760. Alph. 6.
 plag. 6. quaternis.

De ipso *Fabricii* libro non opus est ut multa dicamus, aut in illius argumento recensendo simus longiores. Est enim haec *Bibliographia Antiquaria* fatis nota, et reliquis Viri docti laboribus simillima, quem diffusissimae lectionis copiis instructum, et indefessa diligentia in litterarum studiis defixum fuisse, constat. Videbimus igitur potius, quomodo, et quantum Cl. *Schaffhausen* *Bibliographiam* hanc auxerit. Nactus vero est ipsum illud exemplar, cui non paucas accessiones ipse *Fabricius* alleverat, atque his opibus adiutus multas lacunas explevit. Ex iis autem libris, qui post mortem *Fabricii* editi fuerunt, Vir Cl. ea excerpfit, quae antiquorum temporum ritibus illustrandis inservirent. Atque etsi hac ratione plurimum auctus liber prodit, ut vel ex ipsa forma illius apparet: non desunt tamen, quos et adesse et abesse velimus. Quis non mirabitur (pag. 650.) de *Septemviris Epulonibus*, non *Epulonum*, neque *Liv. 33, 42*, aut *Cic. de Orat. III, 19*, neque *Gutherius de Muner. Pontif. pag. 222*, laudari? Ibid. de *aeditus* neque *Salmaf. ad Solin. pag. 1087*, neque *Turneb. Advers. 14, 12*, inveniri: de *furto per lancem et sicium* pag. 781.

Avera.

Averanum et Wielingium: de edicto aedilitio pag. 740. *Roevenstrunck*: de usuris pag. 807. *Petrum Halle et Jac. Gaitte*, omitti? Ad c. II. §. 27. de poenitentia ecclesiastica et c. 15. §. 15. de excommunicatione ecclesiastica, expectabamus Io. d' *Avezani* libros de censuris ecclesiasticis, de depositione et degradatione Clericorum, de interdicto, de excommunicatione. Ignotum quoque fuit Nostro nomen *Petri Halle*, cuius libros de censuris ecclesiasticis, de beneficiis ecclesiasticis, de regularibus, suo loco indicare debebat. Sed longe plures omissos esse videmus, quos Vir Cl. in supplementis sine dubio laudaturus est. Nam in tanto virorum numero, quantum in hoc libro afferri intelligimus, nihil facilius accidit, quam ut aliquot mentis nostrae aciem fugiant, et clanculum quasi se subducant. Eiusmodi libros plurium diligentia, et longa annorum series, demum perfectos reddit. Nollemus tamen, Vir Cl. tantam copiam Programmatum scholasticorum, et Academicarum dissertationum, attulisset. Nondum nos poenitet eorum, quae in eleganti praefatione *Petri Burmanni* ad librum de *vestigalibus* de eiusmodi libellis legimus. Atque illud Viri docti iudicium plurimarum dissertationum exemplo, quas nominavit Noster, facile corroborari confirmarique posset, si aut nobis hoc esset propositum, aut quenquam laedere vellemus. Ipsi lectores iudicent, (neque enim difficile erit iudicare,) quas indignas mentione censeamus. Frustra etiam magna, scholasticarum imprimis, dissertationum pars, laudata est. Nam, quoniam illae unquam plerumque plagulam comprehendunt, tanquam Sibyllae folia avolant, et paucorum annorum spatio interlecto prope omnes evanescent. Quis v. c. de *cenotaphiis* pag. 1037. non malit *Dorvillium* ad *Lib. III. Chariton*, quam aliquem in montanis nostris, legere? Sed haec haecenus. Caeterum, diligenti comparatione prioris editionis cum hac nova instituta, facile intelleximus, non so-

lum multas accessisse res, de quibus antea nihil inveniebatur, sed nova etiam aliquot capita addita fuisse. Sic *Cap. 2.* antea *Sect. 11.* absolutum, nunc *Sect. 17.* complectitur: in *cap. 15.* accessit nova *Sect. 15.* de *excommunicatione*: *Capiti 21.* nova praefixa est *Sect. de re litteraria Hebraeorum generatim*: in *Cap. 16.* additum est pariter novum quid, de *commerciis ac navigatione veterum*. Denique de *bibliothecis et diptychis*, de *societatibus litterariis*, de *Scachia ludo*, de *gymnasticis exercitiis*, *ludis circensibus*, *balneis*, *supellectili veterum*, *vita privata Romanorum*, *combustione cadaverum*, *urnis*, *lyceis*, *inventis veterum et recentiorum*, *typographia*, *diis Romanorum*, *catalogo Sanctorum in ecclesia Romana*, aliis, multa dicuntur monenturque, quae in priore editione frustra quaerebantur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Iulii Anno MDCCLX.

DICHIARAZIONE DEI DISEGNI DEL REALE

Palazzo di Caserta, etc.

e.

EXPLICATIO ICHINOGRAPHIAE REGII PALATII

*Casertani, scripta ad R. R. M. M. CAROLUM, virius-
que Siciliæ et Hieros. Regem, Infantem Hispaniæ,
Ducem Parmæ et Placentiæ, Magnum Ducem He-
truriæ, et MARIAM AMALIAM e Domo Saxo-
nica, Reginam, etc. etc.*

Neapoli, 1756. ex typographia regia, forma maxima, fo-
liis litteratis XIII. figurarum ex aere expressa-
rum Tabulis XIV.

Magnificentiæ Regum atque Principum variis sane in
rebus et institutis cernitur, aliis quidem solam spe-
ctantibus delectationem, aliis nonnullam quoque
utilitatem adiunctam habentibus. Sed profecto vix ullus
est splendor et liberalitati regiae exercendæ locus, et-
iam is, quem sui dantaxat causa occupasse videntur, qui
non idem publice prodesse civibus possit. Nam ut tacca-
mus vulgaria illa, effusas largiter a Principibus opes ad ci-
ves redire, necesse est hos elegantiae quodam sensu imbul-
et artium pulcherrimarum amore accendi, ubi earum
Ccc exempla

exempla proposita a Regibus suis viderint. Quod accidit imprimis in picturae et architecturae monumentis perennibus: quae si ex dignitate artis constituta sint, capiunt animos spectatorum, et in sublime raptant, faciuntque adeo, ut isti nobiliora quaevis adiutam quasi et exornatam arte naturam, in omni vita sectentur, impressa mentibus eorum verissima pulchritudinis et amoenitatis specie. Itaque quis non laude dignum iudicavit Periclem, Augustum, Ludovicum, principes viros alios, quibus clarissimae civitates plurima decora, earum autem incolae, imo gentes universae, sentiendi vivendique rationes elegantes et generosas debent. Venit in earundem laudum societatem sapientissimus nuper utriusque Siciliae, nunc Hispaniarum Catholicus Rex, CAROLUS, qui cum ab omni inde aetate fuerit et civium suorum, et artium optimarum, amantissimus, non sibi solum, sed artium, sed populi sui honori splendidissimum illud palatium construxisse existimandus est, cuius rationes architectonicas, imo habitum omnem, hoc opere Augusto intuemur, utentes etiam exemplo eo, quod Principali munificentiae tribuendum est.

Descripsit illud, et lineas scienter duxit, idem ille, qui toti operi moderator praefuit, evocatus ad id ipsum Roma, et regii Architecti nomine insignitus, *Ludovicus Vanvitellus*, vir imprimis ingeniosus, et architectonicas aliarumque artium peritissimus. Negat autem hic, in Epistola Nuncupatoria, alias fuisse partes suas in perficiendo opere, quam ut Regis Reginaeque excelsa consilia et destinata exsequeretur. Primum palatii situm, et quo tempore, quo ritu solennitate, aedificari coeptum sit, indicat. Praedicat hoc loco Campaniae bona, sed maxime summam eius partis amoenitatem, qua regale hoc monumentum exurgit. Hanc aeris salubritas, vicina sedis regiae, regionis oculo illinc emetiendae amplitudo, telluris fertilitas, columnarum denique intersectorum prominentia, adeo commendabant Regi utrique, ut eo loco aedes hortosque, ambitu, arte, iucunditate praestantissimos, extrui a Nostro iuberent.

Funda-

Fundamento quidem palatii ponendo dictus fuit dies auspiciatissimus, XX. Ianuarii, A. MDCCLII. quo trigessimum sextum natalem Rex agebat. Peractus est ritus in splendida aulae celebritate. Arcula erat marinoëa, ac ferè octangula, fundamenti loco collocanda. Huic, cum esset addenda benedictio Nuntii Pontificii, inscriptum fuerat: LUDOVICUS. GUALTERIUS. ARCH. MYR. NONC. APOST. In latere, ubi primus lapis fundamentalis exstabat, hæc legebantur: CAROLUS ET AMALIA, utr. Sic. et Hier. Reg. P. P. anno Domini MDCCLII. XIII. Kal. Febr. R. XVIII. Alium lapidem imponere iussus ipse Architectus, hoc illum disticho, - a se quidem Hetruscè verso, ornavit:

Stet domus, et solum, et soboles Borbonia, donec
Ad superos propria vi lapis hic redeat.
*La Regia, il Soglio, il Real Germe regga,
Finchè da se la pietra il Sol rivogga.*

Ludovicus Vanvitellius, Archit.

Iniecti etiam a Rege et Regina plurimi numi auri, argentei, aerei, qui memoriam aedificii adserverent. Reliquas caerimonias non est quod commemoremus.

Coepta autem mox aedificandi opera adeo feliciter processit, ut quadriennio iam post hæc perfecti palatii, de qua dicimus, descriptio publicari posset. Ea vel mediocriter artis gnaròs docebit, dignissimum maiestate et opulentia Regis secessum ei contigisse. Nam coniunctus hic cum symmetria et elegantia constitutionis splendor sine dubio maximus, perquam lucundum præbet spectaculum. Sed hæc copiosius exponi, nisi tabulis propositis, a nobis non possunt. Altera descriptionis Pars varietatem et pulchritudinem adiunctorum palatio hortorum, (quos tamen extremæ iam huius Partis tabulae non omnino omittunt,) præcipue vero artificum conspicuorum in illis aquaeductuum, enarrabunt. Iam, cum Regis Catholici ea fuerit providentia, ut, etiam de regno utriusque Siciliae decedens, tantum ingentes sumtus, continuandis et amplificandis his

operibus vere suis, destinari: facile intelligitur; in miraculis artium, quibus superbit Italia, principem quendam locum delicias has Casertanas esse obtenturas.

QUAESTIONES MEDICAE PARISINAE.
Ex Bibliotheca GEORGII FRIDERICI SIGWART,
Phil. Med. et Chirurg. Doct. huiusque et Anatomes
in Acad. Tubing. P. P. O. Medic. Aulic. Würtemb.
Facult. Med. Sen.

FASCICULUS SECUNDUS.

Tubingae, 1760. impensis Io. Georg. Cottae, 43. plag.
 in 4to.

De pretio, quod collectioni harum quaestionum statuendum sit, ex iis, quae occasione Fasciculi primi diximus, constare arbitramur. Dum igitur Volumen hoc, quod anni MDCCXLIII. quaestiones complectitur, et libris nostris annuntiamus, nova praefatione Lectorem non moramur, sed breviter stricteque summam quaestionis cuiusque attingimus. *Quaest. I.* docere voluit Auctor, monstrare non ab origine talia esse, sed eorum conformationem, seu, si mavis, deformationem, a causis fortuitis, compressione maxime in utero, repetendam esse; cum repugnet divinae sapientiae, tam manca opera condere. *Quaest. II.* ex legibus visionis demonstratur, visionem absque lente crystallina non modo stare posse, sed in myopibus, qui ante depressionem perspicillis concavis opus haberent, etiam faciliorem esse et sine his adiumentis. *Quaest. III.* ex eo, quod et in elaboratione chyli, et in perficiendo succo nutritio observantur motus varii, contractiones, pressionem, triturationes, secretionemque, colligitur, chylum et succum nutritium simili perfici mechanismo. *Quaest. IV.* negatur, actionem musculorum oculi obliquorum esse eam, qua oculi circa axem opticum agitentur, asseriturque, musculos hos constringere oculum, atque in
 longius

longius producere, adeoque retinam a lente crystallina removere. *Quaest. V.* breviter enarrantur mutationes, quae corpori senili acciderent consuescunt, indeque collectio fit; nutrimentum tandem detrimenti corporis causam esse. *Quaest. VI.* parum apte, et multum confuse dicitur, in quolibet hominis aetate succus nutritivus idem esse. *Quaest. VII.* docetur, structuram venae spermaticae, qua in tot minores divisa est, favore secretioni seminis. *Quaest. VIII.* ex diversitate humorum secretorum ostenditur, non ubique corporis esse sanguinem eundem. *Quaest. IX.* fingitur, respirationem esse motum sympathico-mechanicum, atque pendere a certo quodam liquidi nervi ex pulmonibus repulsi atque reflexu. *Quaest. X.* placentae uterinae assignatur munus sanguinem foetus ex succo uteri nutritivo elaborandi perficiendique, ad instar pulmonum in adulto natoque homine; atque huic placentae actioni famulari reciprocas musculorum abdominalium contractiones et relaxationes. *Quaest. XI.* functionum integritas adscribitur spiritibus. *Quaest. XII.* nervorum permeabilitas demonstratur minus commoda ratione. *Quaest. XIII.* Hygienam sinit medicinae partem utilissimam, at vero etiam desertissimam. *Quaest. XIV.* aeris, quo gaudet Versaliarum oppidum, salubritas depraedicatur, et laudatur maxime eius aediumque regiarum positus; solis enim nascentis radis exponuntur, ad septentrionem paullo magis quam ad meridiem inclinant; undique perflabile est oppidum; nullasque occiduorum aut meridionalium ventorum iniurias patitur. Monticuli satis distiti, neque tam alti sunt, qui oppidum faciant aestuosum. Nam cum collis Montebauronius, caeteris viciniore et altior esset, solisque nascentis radios impedire, aerisque puritati atque illustrationi obicem ponere posset, Regis iussu amputatus et capite minutus est. Huius salubritatis certissimum indicium est bona incolarum valetudo; minus enim frequentes sunt febres tertianae, ardeates, malignae, splenes magni, cachexia, scorbutus, phthisis, calculus, podagra, diarrhoea, dysente-

fenteria. Incolae sunt robusti atque longaevi. Quae omnia aliter se habebant, cum nondum adductae essent salubres aquae, cum plurimus circa campus paludosus, noxias particulas continuo exhalaret, neque omnino ars naturam soli correxisset. *Quaest. XV.* tempestatum varietati originem debere varios morbos, facile asseri poterat. *Quaest. XVI.* Musices, ad sanitatem conservandam reddendamque maxime utilis, laudes celebrantur. Auctor ab antiquissimis retro temporibus brevis historiam musicae, ad animos hominum leniendos incitandosque adhibitae, contexens, urbanitatem, quae maxime in Italia, Hispania, et Gallia, homines ornat, musicae, in illis regionibus praecipue excultae, tribuit. Vult quidem, variam esse debere musicen, pro temperamentorum diversitate, pro aetate, pro consuetudine; sed qualis esse debeat, non definit. Motus merè mechanicos quosdam in toto corpore excitari posse putat per illam communione[m] nervi auditorii, quam cum intercostali habet; sed ne hos quidem ita explicat, ut inde aliqua utilitas ad artem redundare possit. *Quaest. XVII.* de virtute aquarum mineralium Passiacarum disseritur. Scilicet in vico Passiaco prorumpunt aquarum mineralium rivuli quatuor. Quibus omnibus communis est aqua instar crystalli pellucida, ferreum odorem spirans, similemque saporem, eundemque pungentem et quodammodo vinosum, linguae imprimens. Aperiendi simul et adstringendi facultate singuli possent, et cutis foeditates, tineam, scabie[m], lepram, herpetem, lentiginem, impetignes, imant, hypochondriacis, hystericis, stomacho laborantibus, paralyticis, mensium obstructione languentibus, conducunt. Pertinent autem aquae Passiacae ad classen aquarum frigidarum, atque in se continent varias partes, ferreas, spirituosas, acidulas, terreas, salinas, et generis quidem tum Glauberiani, tum salis marini, tum Selenitici, nec paucas bituminosas. *Quaest. XVIII.* vulgo notae noxae exponuntur, quas abusus spiritus vini, vel frumenti, homini infert. *Quaest. XIX.* disquiritur, an, uti in America, ita et in regione

gionibus Europæis, Apalachines potus salubris sit? Ipsa Apalachine describitur sic: apud Apalaches, regionis Lodoicæe (Louisiane) gentem, passim in silvis nascitur nostræ amygdali facie arbor, semper virens, quæ apud indigenas *cassines*, apud Gallos apalachines, apud Botanicos agrifolii et ilicis nomine, venit. Caudici cortici et ramis color est cinereus, ramulis fragilibus, ex atro purpurascens. Vestiuntur rami foliis fere ovatis, oblongis, uncialibus et biuncialibus, carnosis, ramo pediculo purpurascente, lineis tribus longo, alternatim insitis, ac leviter dentatis, superne atro virentibus, inferne cinereis, ac nervo dilutiori et crassiori distinctis. Iis sapor primo herbaceus, subinde acidulus et amarus, qui deinceps in dulcem ac gratum abit. Exiguo flore gaudet rosaceo, cui succedit bacca subrotunda, quatuor seminibus foeta. Barbari foliis, in vas fictile candens iniectis, exsiccatisque, aquam infundunt, infusionem, quam vocant cassinam, sorbent, iterum iterumque singulis diebus, et ea se incolumes præstant, nec podagra, nec calculo, nec nephritide attinguntur. Apalichines strictior textura fervidiorem lympham, et longiorem infusionem postulat, quam theæ folia. Fervida aqua extrahit particulas amaro-volatiles, viscosas ac dulces. Calida sorpta particulis amaro-volatilibus spiritus animales illico recreat, cerebrum statim subit, dulcore, levem amaritiam subsequente, lenitur oris habitus, stomachus levatur, crudæ indigestæque carniûm reliquiæ emolliuntur, viscosæ inciduntur, ostia vasorum lacteorum aperiantur, cietur molliter quandoque alius. Atque ob has eximias vires, et in Gallis sorbitionem Apalachines utilem fore existimat Celeberrimus Botanicus *de Jussieu*. *Quæst. XX.* vino vindicatur virtus ingenii acueadi. *Quæst. XXI.* Parisiis commendatur potus aquæ Sequanæ. *Quæst. XXII.* victus simplicitati tribuit sanitatem viventis. *Quæst. XXIII.* docetur, pomaceum, quia magis humectet partes solidas, gracilibus salubrius esse quam vinum. *Quæst. XXIV.* refutatur illud: *medice vivere est misere vivere.* *Quæst. XXV.*

XXV. peregrinationem Medico utilem esse facile persuadet. *Quaest. XXVI.* praegnantibus potum aquae commendat. *Quaest. XXVII.* paullo generalius confidentius, que docetur, omni sexui, omni aetati, omniq; temperamento, convenire potum Caffè. Quod sanè experientiae refagatur. Interim tamen quaestio haec ad meliores pertinet. Historiam seminum Caffè tradit, modumque, quo Turcae potum hunc conficiunt, describit. Scilicet Turcae, binam ad usque unciam Caffè seminum, antea plus minus tostorum, in aquae libra una decoquunt ebullitione levisissima; vas illico ab igne remouent, linteis aqua frigida madidis circumuestiunt, ut citius ad fundum ruat crassior pulvis. Residuum pulverem non abiciunt, sed asservatum coctioni de novo committunt, indeque longiori iterata coctione extrahunt oleum, quo dives est pulvis. Olesum hoc decoctum cum novo pulvere, cuius dosim non minuunt, igni subiciunt, atque ita potum parant, et parte subtiliori et oleo turgidum, palato igitur magis placentem, utiliorumque stomacho atque pulmonibus. *Quaest. XXVIII.* senibus vinum parcius, dilutius, quin nullam concedit, sed omnino absurde. *Quaest. XXIX.* de partium sympathia tractat, et in id quidem sympathiae genus inquit, quod habent partes aliquae situ remotas, et inter quas neque vasorum sanguiferorum communio, nec humorum cognatio, nec officiorum paritas ulla est. Difficilem hanc quaestionem explicari posse credit Celeberrimus Astruc, quaestionis Auctor, si sequentia assumantur, quae apud omnes fere in confesso esse putat. 1) Fibrillas nerveas omnino omnes distinctas esse toto decursu, nec communicare invicem, nisi in ea tantum cerebri parte, quae medullaris cerebri substantia dicitur. 2) Hanc cerebri substantiam, medullas sambuci simillimam, cellulis minimis, tenuissimis, densissimis repletis, componi, inter se multifariam hiuleis, quas distinguant columellae seu fibrae tendineae, et in quas spiritus animales, in cerebri cortice secreti, consuant undique, seu in commune promtuarium, ut in nervorum prin-

principia distribuuntur. 3) Ad hanc cerebri substantiam motus omnes, externis sensuum organo illatos, deferri per nervos, refluxu spirituum, qui dum incurrant in obvias patentium cellularum fibras seu columellas, easque quatiunt, locum dent ultimam sensationibus in anima producendis. Explicatio ex his sic fit. Sint spiritus, qui ressuant ad cerebri medullam a parte quavis v. g. a naribus, per nerveam fibram quandam. Incurrent illi in fibram seu columellam quandam sensorii communis, cuius succussione fiet in anima sensatio certi generis, ad nares referenda, unde principium fuit refluxui spirituum. Iam a mota semel fibra cerebri spiritus reflecti, et per eam quidem lineam, quae faciat reflexionis angulum, angulo incidentiae aequalem. Nunc praesto sit in directione illius lineae ostium nervi illius, qui diaphragmati prospicit. Si hoc sit, influent in hunc nervum spiritus, eo sane momento, quo reflexi sunt, et fibras carneas diaphragmatis, quo deferentur, convellent, fietque sternutatio. Et simili ratione caeteras sympathias huius generis explicari posse credit Cel. Auctor. *Quaest. XXX.* idem Auctor, an ex Anatome subtiliori ars medica certior fiat, disquirat, idque propositis quibusdam exemplis affirmat. *Quaest. XXXI.* sinapi esse salubre condimentum evincitur. *Quaest. XXXII.* chalybeata menstruis morantibus calcar addere docetur. *Quaest. XXXIII.* partum a vomitu non reddi faciliorem inde explicat, quod in vomitu venter totus sursum fertur, atque adeo uterus sursum rapitur. *Quaest. XXXIV.* ex brevi temporis spatio, quo materia in acutis turgere solet, colligitur, in his acutis, ubi materia turget, maiore potius et unica, quam minore eaque saepius in die iterata dosi, propinanda esse cathartica. *Quaest. XXXV.* Medicum eo magis vaticini genio praeditum praedicat, quo is in praxi praestantior sit. *Quaest. XXXVI.* a curatoriae methodi simplicitate curatio securitatem sperandam esse persuadet. *Quaest. XXXVII.* febris saepius morbi remedium, quam morbus esse dicitur. *Quaest. XXXVIII.* in incipiente pleuritide aliquando dan-

dum esse emeticum praecipitur, tum scilicet, cum ventriculus alimentis ingestis oneratus malum vel fecerit, vel auxerit. *Quaest. XXXIX.* leucophlegmatiae Kermes minerale apprimè utile esse, asseritur. *Quaest. XL.* nimium verbose disseritur de utilitate medicaminum aperientium in catameniorum fluxu, tum suppresso, tum immoderato. De casu priori nemo medentium dubitat. De altero Auctor circumductis rationibus docet, aperientia convenire, si ob sanguinis crassitiam alias partes corporis internae obstructae sint, atque sic efficiant, ut sanguis ad uterum copiosius ruat. *Quaest. XLI.* mulieres pluribus obnoxias morbis quam viros esse, ostendit, et rem explicat tum ex laxa totius corporis compage, tum ex uteri conditione, atque vehementia venerei appetitus. Quibus causis etiam accidentalem quandam, scilicet otiosum vitae genus, cui sexus sequior, magis altero indulgere solet, iungere haud dubitat quaestitoris Auctor.

ΟΜΗΡΟΥ ἸΑΝΤΑ.

h. e.

*HOMERI OPERA OMNIA, EX RECENSIONE ET
cum notis SAMUELIS CLARKII, S. T. P. Accessit
varietas lectionum MS. Lips. et edd. veterum, cura IO.
AUGUSTI ERNESTI, qui et suas notas
adpersit.*

Lipsiae, impens. G. Theop. Georgii, typis Saalbachianis,
VOL. I. 1759. Alph. 1. plag. 11. in 8vo mai.

Cum nemo adhuc ad edendum explicandumque Homerum accesserit, qui melius rem metricam Graecorum calleret, acutius elegantias et artes carminis Homericum indagaret, magisque interiora Graecarum litterarum perspecta haberet Clarkio, quem merito Cel. Gesnerus in animady. ad Quintil. V, 11, 40. regium interpretem, et Homerorum interpretum regem appellat: cum utilissimum litteris,

litteris, tum Lipsiae honorificum, repetendae illius editionis, novisque accessionibus ornandae consilium, *Ernestus* Noster cepit. Quo in instituto quomodo versatus sit, exponemus. Textum reddidit nobis Vir Cel. *Clarkianum*, quem totum intactum reliquit, ita ut, ubi vel *Clarkius* coniecturas suas in textum recepit, vel tanquam novas lectiones attulit quae in veteribus editionibus extant, vel non diligenter satis veteres libros inspexit, de his in animadversionibus moneat. Sed contulit primum cum edito *codicem manu scriptum*, Bibliothecae nostrae Paulinae, in charta bombycina ante mille amplius annos scriptum, et ob praecleara scholia inedita nobilem, de quibus *Wolffus*, sub *Homerographi* nomine, in *Miscell. Dorvillian. Vol. V. pag. 153. seq.* exposuit. Continet ille quidem tantummodo Iliada usque ad initia *ἄνωδ. P.* reliquis in charta vulgari manu recentiori, omisis scholiis, scriptis; sed multas habet bonas lectiones, a *Clarkio* iam probatas, locum melioribus facit, et in nonnullis libris editis omnibus multo accuratior est. Veluti *ἠφελουτικόν*, quod in aliis libris nulla certa lege vel positum, vel omissum, neque in caesura, neque in clausulis versuum, ubi sequens versus a consonante incipit, sed semper tum habet, cum sequens incipit a vocali. Consentit etiam saepissime ita insigniter cum *Florentina* editione, ut haec ex eodem libro ducta esse videatur. Inesse etiam alia vestigia Noster iudicat, e quibus appareat, ipsum ex antiquissimo codice ductum, certe retinente in multis vestigiis antiquissimae rationis scribendi. Verum, ago, specimina quaedam lectionum e codice hoc nostro depromamus, ut, quid ei pretii statuendum sit, hoc facilius homines docti iudicare possint, breviter repetitis *Ernestianis* de his annotationibus. A. v. 20. *ειδ.* habet *ἄσκιτε*, quod a *Clarkio* iam in textu positum fuit. v. 64. *ἔπει, δ, τ, τούτων* — pro *εἶ*, quod merito eidem displicuit. v. 365. *τιη τοι* — *αγο, εἶπω*, pro *αγορεύω*, non male. v. 444. *ἰλασόμεθ*, ut iam *Dawessus* coniecerat, syllaba secunda correpta, quia futurum hoc ab *ἰλασόμεαι* ducitur. v. 491. abest a *cod. γ*

recte, ut Noster addit, cui versus fulciendi causa videtur esse insertum praeter necessitatem, nullaque particulae vis esse hoc loco, ut etiam v. 527, ubi pariter *cod.* omittit. v. 570. *ἐχθιστῶν*, quod ex antiquissimis *codd.* ductum. B. v. 35. *ἀπεβήσαστο*; et v. 48. *προσεβήσαστο*, et sic saepius pro *α*. v. 43. *περὶ δὲ μέγα*, omisso *αὐ*, nec male. v. 109. *ἔπε' Ἀργείοισι μετῴδω*, quod etiam in aliquot *codd.* ap. *Barnes.* pro *ἔ. πλεόστυα προσ.* v. 206. abest a *cod.* eumque spurium esse Vir *Cel.* arbitratur, cum nihil sit quo *σφισι* referatur. v. 293. pro *πᾶσα* habet *αὐν ἡ*, ut etiam *codd.* *Barnes.* atque ita etiam Hermogenes et Eustathius legunt; quare Noster *πᾶσα* glossam esse putat veteris lectionis, illiusque paullo difficilioris *αὐν*. v. 339. *πῆ* pro *πῆ*, consentiunt MSS. *Barnes.* Eustathius, Dionysius Hal. Adnotat Noster, *πῆ* esse proprium verbum in hoc sensu, *ἐπατήματι δὲν μετὰ κινήσεως τῆς τόπων*; et sic saepius Homer. *πῆ ἄ' ἰω*; *πῆ ἔβη*; hic igitur *πῆ* praeferre mavult, etsi alias *Dorvillio* Virō Cl. assentitur, nobis non factis notum esse, quid sibi in his particulis permiserint poetae. v. 426. *ἀμπεργαγρες* pro *ἐμπ.* illud, quod etiam habet Eustath. magis hoc Nostro placet, cui vulgatum potius est *infigere* quam *transfigere*, *inserere* quam *transcere*, ut Ioseph. XVI, 10. 4. *ὡς ἀναπαρέμ τῶν λόγγων*. posse forte Hesych. in *ἀμπεργαγ* huc respexisse videri. v. 522. *κῆφι-σῆ*, quod verum Noster putat, quia hoc verbum proprie unum tantum *σ* habet, nec altera syllaba, natura longa, duplicatione indiget. v. 582. *Φάεν*; consentiunt *edd. vet.* veteresque Geographi, Strabo, Pausanias, Stephanus; etiam Statius *Pharim* habet, et Eustathius suo tempore sic multos *codd.* habuisse testatur; hanc igitur lectionem antiquioribus temporibus magis probatam fuisse altera *Φάεν* dicit. v. 681. a manu prima *αὐτῆς*, sed *αὐ* manu secunda superscriptum. I. v. 42. *ὑπέψων*, ubi *Schol. Lips.* *Ἄρ-σεΦάων δὲ ἐπὶ ψῶς γράφει, καὶ ὡς σίσει* nempe post *ἐμε-ται*, quod idem *Schol.* tradit, ut *ἄωβην* coniungatur cum *ἄλλων*. v. 65. *ἐκνεπέω*, et bis *Schol. Lips.* idem repetit, quod

quod nullo alio in libro est, verbum, post v. 86: habet etiam *cod.* versum a *Barnesio* insertum; ὅφ' ἔπω κ. λ.: sed illum ordinem verborum turbare *Vir Cel.* iudicat, cum nihil sit quo μῦθον Ἄλ. referatur. v. 223. ἐρίσσει, ut *Barnes*, et *Clark.* iam ediderunt, et quod in edd. *Florent.* et *Aldin. prima*, atque etiam in omnibus libris apud *Strabon.* I. I. p. 33. est. v. 283. ἡμῖς δ' ἐν κ. λ. abest totus a *cod.* atque salva sententia abesse posse videtur; nam etiam victo *Paride* redeundum erat domum; idem de aliquot *codd.* testatur *Stephanus.* Δ. v. 368. καὶ τὸν μὲν, ut *Barn.* edidit, quem audiendum esse *Noster* existimat, non *Clark.* cum suo et *quidem hunc*, quod neque *Latinorum* aliquis dixerit, neque bene dici possit. v. 478. habet quidem *cod.* θρίπτα, sed θρίπτα, quod omnes edd. ante *Barnes.* praeferunt, esse antiquissimam lectionem; τὸ δ' elisum forte esse pronuntiando, ut mollior vox esset. v. 506. ἐρύσαντο, quod *Clark.* et *Barn.* placuit. E. v. 57. Ὀμῶν μεσσονύς κ. λ. abest a *cod.* atque veretur *Noster*, ne alterutro loco, hic aut v. 41. sit insertus; at post v. 58. inferi in margine iuventur versus; αἰολα, παμφανόαντα, — — Ἄθη ψύχη, e v. 295. 296. v. 199. ἐμβεβαῖτα, ut *Barn.* edidit. v. 247. μὲν αἰμύμονος pro μεγαλήτορος; illud epitheton bene hoc loco convenit illi, qui *Veneri* placuerit, et τὸ μὲν bene respondere τῷ δὲ. v. 255. ἕτως, quod praefendum; in ἄντως esse κακῆφαιτον, et malum omen, quod in suscipiendis rebus evitatum sit. Esse enim ambiguum, quoniam et frustra significet; secus esse ζ; 55. ubi ambiguitas etiam apta sit personae dicentis. v. 293. ἐξέοντο, ubi *Schol. in ed.* sic; ἐξέοντο, ἐξελύθη, τῆς δαμῆς ἐπαύσατο. Ἐξελύθη, Ἄγῆς ἀρχος, Ζηῆδοτος δὲ ἐξελύθη. v. 325. πνοῆσι, quae lectio quae vera sit, nullum dubium est. v. 387. γὰρ δ' ἀμάθειο, quod etiam *Eustath.* in commentario habet. v. 662. πατὴρ δ' ἔτι, quod placet; sed pater adhuc mortem arcebat; nondum et fatum erat mori. v. 808. τοῖν δὲ ἐγών, ut *Clark.* et *Barn.* placuit. Z. v. 149. ἡ μὲν — ἡ δ' — addita glossa ποτὲ μὲν, ποτὲ δὲ. v. 265.

post μέγας abest δ', quod versus fulciendi clausa insertum Viro doct. videtur, cum valde hic langueat, et orationem frangat. v. 287. κέλευτο; τὰ δ' ἀρ', supra scripto αὐτὰ δέ, quae lectio quin vera sit, dubitari non posse, nam καὶ valde languere. H. v. 241. ἐπείξαι, ut etiam Barn. in uno cod. invenit. v. 284. Ἐκτορι, cum edd. vett. aliquot, ut sensus sit: *Iubete praecconem haec dicere Hectori.* v. 310. ἀελπίοντες, quam veram lectionem esse; eandem pro ἀελπίοντες recte vindicari Hesychio; ἀελπίω vix analogiam ferre. v. 437. πύργος ὑψίλως sine copula; ita vett. edd. aliquot; hoc male neglectum esse, et in textum revocari debere, cum nihil sit quod copulam desideret. v. 441. ἐνύψει, ἔχ' ὀρέας, ὅτε δ' αὐτὸς — hanc lectionem haud dubie veram esse; solere enim ἔχ' ὀρέας interrogative et nude poni, et in parenthesi; ἐνύψει Schol. Lips. interpretari, ἀνακονώσεται διὰ θυσιῶν, συνεργῆς αὐτῆς θεῶν λαβεῖν hanc interpretationem veram esse. Θ. v. 109. μήτωρ, cum edd. vett. aliquot, ut ad equos referatur; eandem lectionem Eustathium memorare, sed improbare. v. 183. Ἀργεῖος παρὰ — abest a MS, nec apud Scholiasten illius vestigium; si absit, et αὐτῆς simpliciter sit positum, orationem efficaciorē videri; videri autem ideo ad aliquo additum esse, quia existimaverit, quoniam Argivorum nulla ante diserta mentio facta sit, αὐτῆς sic stare non posse. v. 185. quoque, a nonnullis repudiari; Schol. med. memorare, propter τὸ σὺ, et propter equorum numerum; nam currus militares apud Homerum semper esse biuges, et poetam uti dualibus. v. 383. Ἦεν, πρὸς βα — totum abesse a MS, et commode abesse posse, atque e margine in textum venisse. v. 428. ἔνεκα, quod non spernendum; ἔνεκα videri inductum ad fulciendum versum. v. 466. 467. 468. ἀλλ' ἦτοι — τοῖο, abesse a MS. Esse illos cum superioribus repetitos ex oratione Minervae v. 32. sequi, sed ibi aptiores esse, quia loquatur Minerva, cui, tanquam deae sapientiae, consilia conveniant, nec esse in responsione Iovis, quod eis respondeat, sed totam refert ad

ad v. 464. 465. Itaque forte temere inde huc translatos esse. I. v. 34. πρώτος, superscripto tamen *ων*; cum edd. Flor. Aldd. consentiant, hanc lectionem, quae longe efficacioris sensum faciat, praefendam esse, γ. 215. ἐλεῖσιν Ἰθάκην, ut etiam Athenaeus legit, γ. 260. παύει; sed superscripto s. man. sec. sive ita ut corrigatur, sive intelligatur; neque impeditur quidquam, quo minus παύει actuum servetur, et accipiatur neutraliter, cum alii antiquissimi et optimi παύει sic dixerint. K. v. 252. πλέω, quod praefendum, quia τῶν δύο μοιρῶν alias non habet unde pendeat; nam νῦν πλέω τῶν δ. μ. dici non potest. v. 463. ἐπιδασόμεθ' a manu pr. idque interpretatur Schol. ἐπιδασεων καὶ δασων ἀξιώσομεν; sed man. sec. superscriptum βω, quod praefendum. v. 515. bene post Ἀπόλλων comina poni, sententiamque in versu altero finire in MS. A. v. 281. αἰέοντο, quod non sperniendum, quia dactyli melius celeritati conveniant, quam spondei. v. 345. pro ἔργασε — ἐνέησε, sed glossa adscripta, ἐφοβήθη. v. 661. βεβλήται δὲ καὶ — abesse, et fortasse insititium esse; nam Eurypylum vulnerari, cum iam abiisset cum Machaone Nestor v. 579. seq. et occurrere, demum ē pugna venientem, habentem adhuc telum in corpore; Patroclo a Nestore digresso, v. 808. Non igitur iam videri Nestori constitisse de vulnerato Eurypylo. v. 685. χεῖρας, bene, sed pro ἐφείλετ' tum legendum ἐφείλε. sic versum concinniores fore. v. 689. εἰ post γὰρ abesse, atque etiam versus fulciendi gratia insertum videri. M. v. 48. ἰθύνει, quod iam Barnes. in textum recepit. v. 159. βέλεια εἶον, quod lenius et suavius vulgato. v. 167. ἦδ', ut Barn. edidit. v. 281. κριμύσας, quod idem est ac ap. Barn. κριμύσας, quia in MS. Lips. litterae bis pronuntiandae poetico more saepe semel scribantur, antiquiori scriptura. v. 331. ἐίγησεν, quo versum concinniores reddi; primam in *videt* etiam aliis in locis corripitur propter seq. vocalem. Verum haec sufficiant ad iudicium de lectionibus; in *cod.* nostro occurrentibus, ferendum.

Huius

Huius igitur codicis lectionibus excerptis, ad veteres editiones inter se conferendas operam suam Noster contulit. Atque hic labor eo magis suscipiendus fuit, quo certius constat; et *Barnesium* non diligenter satis veteres libros excussisse, et *Clarkium* in *Barnesianis* excerptis fere acquiescere. Prima fuit *Florentina*, quam ad textum Homericum bene constituendum plurimum prodesse, permultasque bonas habere lectiones, temere postea neglectas, iudicat. Esse tamen in eadem non pauca vitiosa, quorum nonnulla operis typographici debeantur. Deinde adhibuit *Aldinam primam*, quae A. 1504. prodit, et *Florentinam* expressit. Neque enim lectiones maioris momenti occurrere, quae ita ab exemplo *Florentino* diversae sint, ut non aliunde, quam e MS. possint esse ductae. Porro consuluit *Aldinam secundam* A. 1517, quae a *Florentina* longius discedit. Possit enim prope dici, hunc novi exempli textum esse, adeo multis locis illam a *Florentina* et *Aldina prima*, interdum quidem bene, saepius autem male, discrepare. Tum usus est *Aldina tertia* A. 1524. quae praecedentem repetit. Nam per pauca illa loca, ubi ab illa dissentiat, aut vitio typographorum nata esse, aut a correctore pro arbitrio mutata; etli, a quo haec mutatio, et unde inducta sit, non liceat dicere. Quarta est *Iuntina* A. 1519. cuius primam tantummodo partem conferre potuit. Esse vero illam meram repetitionem *Aldinae secundae*, servatis etiam, omnibus in locis, crassissimis operarum vitiis; ut II. β. 107. *Φοειναι*: ibid. 246. *ἀκρόματι*: I. § 12. *καληπώνη*: λ. 741. *καλ. κήρη*: μ. 87. *πέρτα* pro *πένταχα*: ibid. 163. *ἡδα* pro *ἡδα*, etc. Hanc sequitur *Lovaniensis*, ex officina *Martini Alostensis* A. 1523. sed *Odysseae* tantummodo usus Nostro suppetebat. Neque tamen aegre *Iliade* caruit, quoniam eam eiusmodi *Florentinae* repetitionem esse animadvertit, in qua e MS. nihil accesserit, paucaque vitia typographica correctata sint. Denique contulit *Turnebianam Iliada* A. 1554. quam nullam superiorum satis, maxime tamen *Aldinas* posteriores, sequi, cuiusque lectionem, qua discrepet a superioribus

rioribus, fore eandem esse observavit cum *Stephaniانا*, post-
 hac vulgata. Praeterea inspexit editionem *Romanam*, atque
 lectiones a Scholiastis memoratas excerpsit, omnemque
 lectionis varietatem textui subiecit. Interposuit etiam in-
 terdum iudicium suum; paucisque, quid sibi videretur,
 monuit. Quod ad versionem attinet, emendatorem illam
 quidem ceteris, sed tamen permultis in locis parum lati-
 nam esse, censet; neque tamen illam attingere voluit, etsi
 in notis saepe numero de peccatis monentur quaedam, at-
 que inprimis quo modo poetica epitheta intelligenda sint
 indicatur. Veluti A. v. 73. *εὐφροσύων* potius vertendum
 esse *bene cupiens*, *iis favens*, *bene consulturus*, etc. quam
prudens aut *cordatus*. v. 91. *ὄς νῦν* — *εὐχεται*, non esse
 necessarium reddi per *gloriat*; auctorem ipsum esse
 Homerum Il. β. 82. ubi Nestor, non detrahens Agamemno-
 ni, aut irridens, sed auctoritatem addere cupiens, eodem
 modo de eo loquatur; vertendum igitur *potentissimus est*, vel
fertur. v. 551: bene *βοῶπις* verti, *magnos oculos habens*,
 sed parum eleganter: potius *magnis oculis formosa*, ut Schol.
 ad 477. *εὐφροσύωνος*, *καλή*. B. v. 103. *διακτόρω* *Ἀργεΐφόντῃ*
ministerium indicare, vel nuntiis perferendis, vel aliis manda-
 tis peragendis, ita ut simpliciter a *διόγω* ducatur. v. 124.
θεῖα τέρμεν non esse proprie *foedus facere*, sed victimas
 ferre foederis causa, ut *θεῖν γάμος*, nuptiarum causa
 sacra facere; v. Helych. in *τέρμεν*, quae glossa huc perti-
 net. v. 237. *γέροντες* *πρόσθεν*, esse *praemia consumere*, *prae-
 miiis frui*, male verti *concoquere*; *πέσσειν* vel *πέπτεν* simili-
 ter de tempore dicere Pindarum Pyth. IV, 300. et Apoll.
 Rhod. I, 283. hunc locum imitatum, *ἀλλὰ δὲ πάντα πάλαι*
θεπρήγισα πέσσω, ubi male, pro more suo, vertit Hoeltelinus,
 sensum esse: *cetera autem omnia θεπρήγισα habeo, accepi*,
fruo ceteris etc. v. 658. *ὣν Ἡρακλήην* vertendum: *fortis*
Herculi, nam latinitatem non aliter ferre, nec *βίην* necessa-
 rio fortitudinem aut robur indicare, ut γ. 105, ubi de sene
 Priamo sit, sed ut latinorum *vim* periphrasi inservire. v.
 701. *ἡμιτελή δέμον* male reddi *semiperfectam*, sed potius

vacuam, viduam; sic Schol. ἀρηρημένους τῷ ἐρέει τῶν δεσποτῶν, quae consentiunt interpretationi Hesychii, ἡμίχμας, olim Posidonio ap. Strab. L. V. p. 454. probatae. v. 857. ὁθεν ἀργύρου ἐστὶ γενέθλη, non, unde est argenti origo, sed γενέθλην idem esse quod alias Φορῶν, proventum, unde magnus est argenti proventus; nempe divites ibi esse argenti venas; sic Callim. H. in Dian. 130. εὖ δὲ γενέθλην τετραπέδων ἀέξεται. Δ. 152. ἀψορρόν δὲ θυμὸς — male exprimi per *iterum ei animus in pectoribus collectus est*; voluisse poetam exprimere adfectum eorum, qui perterrentur, quibus fugit retro versus cor sanguis, ut iclus densentur augeanturque, et pallore os inficiatur. E. v. 92. ἐγγυκατήριπε, non satis convenienter τῷ κατήριπε a Clarkio verti *segetes*, nihilque impedire, quo minus etiam intelligantur arbores conlatae. H. v. 185, δὲ δ' ἔγνωσκοντες ἀπηνήναντο ἕκαστος, male haec, non intellecto Graecismo, verti: *hi autem non agnoscetes, reuerunt singuli*; ἔγνωσκων ἀπηνήναντομιν esse, nego me agnoscere, ergo vertendum: *hi vero negabant se agnoscere*, scil. suum signum, sive pro sua sorte. Eurip. Iphig. Aul. θανάσα δ' ἐν ἀναίνομαι. Θ. v. 423. Ἀλλὰ σὺ γ', ἀνοράτη, — Lenius reddi potest sic: *at tu profecto ferocissima et audacissima sis, si revera sis* etc. neque esse necessario hic vocativos intelligendos; atque si ita interpretemur, esse etiam quo ἐπιτολήσεως referatur. K. v. 467. ἀμυδαλας non esse *convellens*, sed *confringens*; confregisse Ulysssem leviter arundines, et addidisse similiter contractis myricae frondibus. Λ. v. 371. Ἀνδροκμήτω ἐπὶ τύμβῳ, male verti *viri defuncti ad sepulchrum*; nam ἀνδροκμήτων nullo modo esse, in quo est mortuus repositus, sed ἀνδρ. τύμβον opponi vulgari sepulchro, cui nihil ornamentum ab hominibus accessit, in quo nulla σήλη. γ. 788. ἐὶς ἀγαθὸν περ vertendum esse, *in rebus honestis quidem, vel certe*; nam περ h. l. distinguens esse, non affirmantis vel augentis. Atque haec quidem de versione latina. Venimus ad animadversiones Ernestianas. Sunt profecto, id quod nemo negabit, in notis Clarkianis

praef.

praeclara multa, et quae apud alios frustra quaeras; sed accidisse viro excellenti idem Noster dicit, quod omnibus, qui in aliquo genere aliquid egregie inventi habeant. Nam dum cupidius quaesiverit artificia poetae, ibi etiam illum reperisse, ubi nulla sint, memorem magis observationis alienius suae, quam consuetudinis Homericæ et parallelismi. Ne igitur in errorem inducantur, aliasque bene excogitatis abutantur, admonuit de his lectores. Veluti *Clarkius* singulare aliquid semper in *Afyndetis* invenit, quod Noster non ubique probat, ut *Δ. v. 327. E. v. 276. et v. 840. M. v. 365.* Praeterea varia in notis *Vir Cel.* disputat, quae cum ad lectionem emendandam, tum ad verba et sententias illustrandas, pertinent. Afferuntur etiam e *Schol. inedito*, quae prae aliis memoratu digna visa sunt. Hinc potiora delibabimus. *A. v. 3.* Non probat *emphasin*, (ad quas fingendas nimis pronos facere dicit viros doctos praepositiones in compositis,) quam *Clarkius* verbo *προειπτεν* tribuit. *Il. 6* quidem *v. 190. προειπτεν* luculenter nihil aliud esse, quam *ειπτεν*. Sic infra *v. 326. προειπτεν* non bene verti praemisit, cum sit simpliciter *misi*, vel *dimisi*; *v. ll. γ. 118. δ. 398.* Similiter quod *Clarkius* ad *v. 442. de προειπτεν* moneat, argutationem esse. *v. 4. αυτες* bene *Schol.* minorem interpretari, *corpora ipsorum*; nam *αυτες* oppositum *ψυχην* esse corpus, et oppositum *σωματα* animam, omninoque vim huius pronomini diiudicandam esse ex opposito suo. Apud *Aratum* 670, ubi *αυτην* opponatur *πρωμην*, significare navem totam; frustra igitur *Apollonium Rhodium* pro *αυτες* reponi voluisse *κεφαλαις*, ex *Il. 6. 544. aut λ. 55. v. 70.* assentitur quidem *Clarkio*, simplicius esse Homericum *εσόμενα* *Virgiliano* *ventura trahantur*; at hoc venustius illo, et exquisitius esse, posito verbo *trahantur* pro verbo substantivo *sint*. *v. 97. Marklandum* ad *Lys. p. 592.* tentare frustra *κηρας* pro *χειρας*; *βαρεις* *χειρας* *Apollinis* esse ut *v. 89. μεδ' οπλων βαρεισμενας*, ut glossa *Interlin. MS. Lips.* habeat, *v. 399. Clarkianis* addit, *Philosophos* potius fabulas interpretationibus physicis com-

mendare et defendere tentasse; aliquid verae historiae subesse; quod poetae suo more ornatius et mirabilius fecerint. v. 464. rationem; cur secunda in *ἔπειτα* brevis sit, non esse; ut Grammatici vulgo tradant, in significatione, sed quod sit a *πείσομαι*. v. 566. quae de duali Clark. dicat, bene se quidem habere docet; si subtiliter res aestimetur e natura rei; sed tamen exempla ita perspicua esse in contrarium; ut nullo modo eludi possint. Ita II. δ. 452. 53. *πείσομαι*—*συμβάλλεται*: Arat. v. 1004. *βῶντι κοίλοι*, ubi v. Schol. eundemque et alibi sic duali uti pro plurali, ubi non de duobus sermo. Pseudó-Orpheum pariter in prooem. de lapid. 77. *Φυγέτην* pluraliter dixisse; et eiusmodi plurá occurrere. In vulgata lectione commode *ἴδντα* intelligi posse; nam convenire verbo *χράσιμωσιν*; quod cum accusativo sit *arcere*. Correctionem autem *ἄσσοι ἰών* habere frigidam tautologiam; v. 597. *ἐνδείξια* mavult cum glossa *MS. Lips.* interpretari *ἐπιδείξιας*, quam a dextra exorsur. Pincernas regum cum artificio aliquo ministrasse potum, ut Xenoph. Cyrop. 1. 3. *καλῶς δινοχῶσι*—*οἱ δὲ τῶν βασιλέων τῶν δινοχῶν κομψῶς τε δινοχῶσι*; κ. λ. *ἐνδείξια* esse *καλά*, ut *τέρατα ἐνδείξια* ap. Callim. H. in I. 69. B. v. 99. *ἐρῆτυθεν δὲ κατ' ἴδνας*, aut *κατὰ* intelligendum esse, aut divisim legendum *καθ' ἴδνας*; ita *ἴδνη* habere genuinam significationem, .i. e. passivam; v. ad Hesych. in *ἴδνηθεν* Vir. doctos. v. 169. forte nihil aliud poetam spectasse, quam ut ministerium alicuius deae interponeretur; Ulyssen vero potissimum hac de causa deligi ad rem impediendam, quoniam ei imprimis favens ubique Pallas inducatur. v. 267. in disputatione de verbo *σμάδιξ* non bene procedere rationem Clarkianam. Nam si *σμάδιξ* pro *σμάδιγος*, ut *Φλόξ* pro *Φλόγος*, genitivus non potest esse *σμάδιγγός*, ut nec *Φλόγγός*, sed *σμάδιγος*. Pro *Barnesio* certe esse hoc, quod omnia substantiva, in quibus casus obliqui, aut plur. habet *γγ*, in nominativo habeant *γξ*; litteram *γ* potuisse excidere in scriptura librorum, ut in Var. lect. α. v. 46. *ἔκλαξαν* pro *ἔκλαγγαν*, et v. 59. *παλιμπλαχθέντας* pro *παλιμπλαγγθ.*

πλαγῆ, v. 302. non Homérico κῆρες ἔβαν φέρουσαι si-
 mile est Virgilianum, *postquam te fata tulerunt*, ut Clark.
 scribit: nam illud est *abstulerunt*, *rapuerunt*, elegantique
 pleonasmō ἔβαν additur. v. 755. putat, poetam dicentem,
 Titaresium Peneo olei modō supernātare, quia Stygis rivus
 sit, respicere ad stygis naturam, quem poetae, ut tarde et
 leniter sine ullo murmure aut strepitu labentem, et limosum
 describunt. v. 772. verbūm ἀπομηνύσας esse ex iis, in
 quibus praepositio ἀπό continuitatem, non modo finem
 rei, exprimat; sic enim capiendum hoc loco ἀπομ. non
 simpliciter pro μηνύσας. Δ. v. 20. analogiam linguae utri-
 que interpretationi verbi ἐπιμύζαν, sed contextum et hoc
 loco, et Il. D. 457. interpretationi versionis latinae, *com-*
pressis labris gemitant, favere. v. 433. scribendum esse
 πλοπλιόνος, nec opus esse duplici μ; a πῶω fieri πῶμα,
 ut a δρῶω, γῶω, δρῶμα, γῶμα etc. duplicationem litterae
 ortam esse e vulgari pronuntiatione, hanc litteram facile
 duplicante. v. 522. reicit utramque interpretationem Eu-
 stathii, vocis ἀχρῆς, et mavult id dici elliptice, pro ἀχρῆς
 πάντων vel πάντος, quod habet Strabo VIII. p. 578. et
 alii. E. v. 83. nihil impedire, quo minus et hic πορφύρεος
 θάνατος vertatur *purpurea mors*; nec Virgilium, (ut Clark.
 de loco, *purpuream vomit ille animam*, innuere videatur,
 purpuream mortem dixisse, quia moriens sanguinem vo-
 muisset, sed quia color purpureus habeat aliquid fulci et
 nigricantis, praesertim in purpura viliori, unde etiam apud
 Ciceronem *purpura fusca* occurrat, et propterea purpureus
 apud poetas pro nigro ponatur, ut *purpureum mare.* v. 150.
 τοῖς ἐκ ἐρχομένοις — simplicissimum sibi videri interpreta-
 ri: quibus euntibus (ad bellum) pater non interpretatus erat
 somnia, neglexerat interpretari somnia, sive, nulla somnia
 interpretatus erat, ut a bello absterret, et domi retine-
 ret: ἐρχόμενοι esse euntes; σὺν δὲ δὴ ἐρχόμενος etc. et v.
 198. μοι ἐρχόμενα, ad bellum abeuntia. v. 388. non bene
 Cl. Riccius, contra Homeri reprehensorem Gallum, dice-
 re, ἀπόλοιτο hic esse *perdi, pessundari, ultimam calamita-*

tem pati: nam et parum decorum esse deo, ab homine
 perdi et ultima pati, et ei rationi obesse alium huius libri
 locum, v. 311. Καὶ γὰρ κεν ἐνθ' ἀπόλοιτο ἀναξ' εἰ. An. quae
 verba non aliter hic, quam illic, intelligi possint. Clark.
 frustra sensum mollire voluisse per fortassis; sensum esse,
 atque ibi haud dubie periisset etc. v. 744. in galeae descri-
 ptione Homerum fortasse non tam magnitudinem, quam
 firmitatem laudare voluisse, et verba sic esse intelligenda:
 adversus centum urbium exercitus suffecturam, nedum adver-
 sus Troianos, nulla vi humana laedendam aut comminuen-
 dam. v. 823. placere sibi prae aliis lectionem edd. Flo-
 rent. et Aldin. pr. ἀλήμεναι pro ἀλήμ. nullo modo ἀλήμ.
 ab ἀλήμι, vagor, erro, posse significare congregari: tum
 enim, quod absurdum esset, unum verbum plane contra-
 rias significationes haberet; sed esse ab eodem, unde ἀλής,
 confertus, densus, unde ἀλήμ, ἀλίω. Arcadius; Gram-
 maticus ineditus, ἀλή; ἀδροισι; hinc ἀλήμ posse fieri,
 ut ἀλήμι ab ἀλή, hinc infra ἀλέντες. H. v. 175, non
 bene interpretari Clark. ἐσημήναντο per signis occultis nota-
 bant, neque hoc patere ex locis ab eo laudatis, sed suum
 quemque signum calculo suo inscripsisse, ubi exisset fors,
 tum illam cuique oblatam esse, ut suum signum agnosceret,
 cuius esset. O. v. 490. se praeferre ποταμῶ ἐνι, quod
 eandem significationem habeat quam ἐπι, et a poetis
 praesertim saepe dicatur pro ad, apud, prope. Sic ἐν Κα-
 μάρῳ, et centies apud Isocratem, ἢ ἐν Σαλαμῶνι μάχη. v.
 547. versum primurn, ἔδον etc. in vulgatis omissum, sed
 a Platone in Alcib. sec. laudatum, vix abesse posse videri:
 nidoris enim mentionem desiderare praegressam mentio-
 nem sacrificii; vix dubitari posse, Homeri libros tempore
 Platonis hos versus habuisse, neque temere e variis locis
 confutos existimandos esse, quoniam Homerum haec de
 Trojanorum sacrificio dicere addat. I. v. 206. per κρέιον
 μέγαι nec carnem, nec lebetem, commode intelligi posse;
 illud impedire sequentia; hoc, quoniam assa caro semper
 sit in coenis Homericis, nec in eodem lebete coquantur

variae

variae carnes. Sed κρείον esse τρέπεζαν μαγειρικὴν, in qua carnes pōnantur, secentur, ut deinde veribus figi possint, quod sequentia doceant. Ἐν πυρὸς ἀνυγῇ Schol. Lips. comparare cum ἐν ἡλίῳ ἀνυγῇ: non posuit in aut super igni, sed prope ignem, in culina. v. 394. nihili esse Eustathii observationem de verbo γαμήσαι, etsi similia sint apud alios; γαμήσεται et γαμήσεται differre non magis, quam μαχήσεται et μαχέσεται; γαμῆσαι autem in medio dicit, ut δίδασκειν, quod est, docendum cura, i. e. procurare, ut filius uxorem ducat, prospicere filio de uxore, deligere filio uxorem. K. v. 235. se probare magis τὸν πρότων, et ordinem verborum, quem Clark. faciat, non accuratum videri; *socium quidem delige, quem vis, et eum quidem optimum eorum, qui adsunt: Φαίνόμενος, qui adsunt, qui praesto sunt, plane ut latini apparere dicunt, quod ex hoc verbo datum.* v. 529. dissentit à Clark. cui μάστιξ δ' Ὀδυσσεὺς non videtur inconcinnum; est vero e glossa ortum, quae etiam in MS. Lips. est, δ' Ὀδυσσεὺς ἔτος. A. v. 270. μογοφόκος Ἐιδεθῆναι non esse partium praefides, sed dolorum creatrices, ut etymologia, et h. l. contextus docent; male exponere Schol. Pseudodidym. et inepte Lips. αἰ ἐπὶ τῶν μόχθῳ τραπεσῶν τεταγμένα. v. 673. εὐσία ἐλαύνεσθαι vulgo inepte reddi, nihilque esse aliud quam quod uno verbo εὐσάξεν, apud Diodor. in Excerpt. de Vit. et Virt. p. 549. praedas agere ob factam injuriam, quae hoc modo reparatur. M. v. 54. male Barn. pro ἐπηγεφείας, ἐπιβήφείας vel ἐπιβήγες: esse enim hoc epitheton aptum κρημνοῖς, ut Od. κ. 131. ἐπηγεφείας πέτραις, ubi Schol. min. ἦτοι ἀνώθεν ἐπηγεφείας; ἢ ἐπικελημέναις: neque enim ibi licere intelligere tectas aqua petras, occulta saxa, quo forte respexerit Helych. in h. v. v. 231. adnotationem Clark. de ἐπι argutam magis esse, quam veram; non nimis propriam vim τῷ ἐπι urgentiam, quod saepe eleganter Gracci dicunt, ubi nulla relatio ad praeteritum, πλεονασμῶς. v. 458. εὐ διαβῶς, latinus reddi, magno gradu; male vero in versione stans rursus poni; cum iam ante sit stetit. Tyrtaeum pariter apud Lycurg. §. 28. εὐ διαβῶς μετέω, magno gradu obstruat lo-

cum suum. Sed haec haecenus. Invitamus autem Graecarum litterarum studiosos, ut ipsi animadversiones Viri Cel. evolvant, et diligenter legant. Neque hoc omittendum est, adiunxisse Nostrum argumentum universae Iliados, quoniam permultum ad bene intelligendos epicos poetas, et suavius legendos, prodesse iudicat, seriem totius operis ac summam argumenti tenere.

CAROLI LINNAEI, SAC. REG. MAI. SUEC.
Archiat. Med. et Bot. Prof. Upsaliens. Acad. Imper. Monsp. Berol. Ups. Stockh. Soc. Amoenitates Academicæ, seu dissertationes variae, Physicæ, Medicæ, Botanicae, antehac seorsim editæ, nunc collectæ et auctæ: cum tabulis aeneis.

Holmiae, ap. Godofr. Kiefewetter, 1749. Alph. 1. pl. 13. tab. aen. 17. in 8vo.

Et si sero ad nos multi libri perferuntur, cum ob intervallo locorum, tum ob communem omnium prope regionum calamitatem et perturbationem: non tamen ideo illos silentio praetereundos esse censemus. Iam *quatuor* accepimus partes Amoenitatum Academicarum, a Cel. *Linnaeo* editarum, quarum argumenta ordine exhibebimus. Continentur vero hac *prima* Parte dissertationes a variis Auctoribus conscriptae, et in Academica Upsaliensi, sub praesidio Viri Cel. ad disputandum propositae, maxima ex parte quae ad rem botanicam spectant. Numerus dissertationum est XVIII. argumenta vero haec: I. *Betula Nana*, studio *Laurentii Klase*. Frutex Betulae exteris in regionibus rarissimus est, sed Sueciae valde familiaris ac prope domesticus, et Alpes Lapponicas primarium locum natalem agnoscit. Et si vero Auctor hanc Betulam iisdem virtutibus pollere arbitratur, quibus polleat Betula vulgaris, eademque oeconomicum quendam usum tribuat; medicum tamen illius usum nullum adhuc innotuisse fatetur. Igitur neque

neque nos plura addimus. II. *Ficus, explicata a Cornel. Hegardt.* Recensuit atque collegit omnes huius arboris species, quae Botanicis innotuerunt, atque de mirifica illius fructificatione, de eiusdem per culices ficarios fecundatione, usuque in diaeta et medicina, exposuit. In caractere generico autem formando se ipsum sibi non satisfacere fatetur, quoniam plurimis ficuum speciebus Europa sit delitata, neque, quae in hortis inveniuntur, florescere soleant, si ficum foliis palmatis excipias. Veterum tamen de Caprifigatione aenigma solvere et explicare studuit. Caprificum esse marem, ficumque sativum feminam: flores latere in cavitate receptaculi, adeo arte clausos, ut saepius vix caput acus per umbilicum transmitti patiatur: quod si iam fructus secundetur feminae, e cavitate fructificationis caprifici, s. maris ascendentem farinam antherarum fructificationes ficus sativae flatu contingere, ut apertum eius umbilicum penetret, tandemque per totam cavitationem disseminetur. Sed tenthredines, quos etiam culices ficuum appellant, eo tempore, quo ficus mas florescit, i. e. farinam edit antherarum, e caprifici cavitatibus farina obductis evolare, et coniugibus acquisitis de oris pariendis sollicitos esse; hinc ad singulos grossos transvolantes, cavitates ficus feminae, dolii instar clavis ferreis vel spiculis seu pistillis ab omnibus lateribus intus completas, intrando, non posse non farinam, qua testi sunt, excutere. Hoc modo ficum hanc feminam facillime impraegnari: sed fructum etiam maturare posse ficum feminam, licet semina eius non sint secundata, quoniam hic fructus non sit pericarpium, sed solum receptaculum. III. *Peloria, proposita a Dan. Rudberg.* Fuit haec herba ignota antea, neque ad ullum adhuc cognitum genus referri potest. A Linaria generata Nostro videtur, neque minus monstrum, quam vitulus capris lupino praeditus, a vacca procreatus. Nihil enim monstruosius esse, quam quod in hac herba accidat, nempe, ut plantae, quae flores antea regulares produxerit, degener proles irregulares proferat, neque solum a genere

gerere matris, sed classe in tota plane abeat, adeoque exemplo, quod in Botanica inauditum, efficiat, ut nemo eam ob florum diversitatem amplius agnoscere queat. Ideo etiam Peloriani A. appellavit, quoniam in ea quasi communis naturae ordo mutatus sit. IV. *Corallia Baltica*, *Aust. Henric. Fougt.* In Cap. I. agitur de Corallis in genere, quae, utrum lapideo, an vegetabili animalive regno sint adnumeranda, nondum patere existimat; in cap. II. autem de Corallis Balticis, quorum descriptiones exhibentur. V. *Anphibia Gyllenborgiana*, *descripta a Barth. Rudolpho Hass.* Exponit Auctor primum de colubris, deinde de lacertis, tum de ranis, denique de testudinibus. In serpentibus scuta transversalia abdominis, ab ipsa gula ad anum enumerata, veras constituere differentias specificas dicit, colores inconsistentibus et spuriiis notis adscribens. In lacertarum differentiis specificis eruendis attendendum esse, utrum cauda sit compressa, sive perpendiculariter plana, an teres, angulata, articulata, continuata serie extensa? an corpus nudum, piscium instar squamosum, tuberculis callosis passim sparsum? an cristatae lacertae aut toto dorso, aut sub gula, aut ad latera? an pedes sint fissi, palmati, diverso digitorum numero instructi? an ungues vel omnibus digitis adsint, vel quibusdam tantum, vel etiam nullis, variante figura? In ranis videndum quot digitos pedes habeant? an unguibus careant? an palmatis plantis gaudeant? truncus an sit oblongus, gracilis, gibbosus, rotundatus, laevis, verrucis et tuberculis exasperatus? In testudinibus cum alia observetur pedum structura in aquaticis, alia in terrestribus, constantissimam notam specificam a pedibus desumi. VI. *Plantae Martino-Burserianae, explicatae a Rolando Martino.* Ioachimus Burserus, qui Bauhino in describendis plantis operam non contemnendam praestitit, herbarium XXV. constans voluminibus collegerat, quod Petrus Martin absolvere voluit, sed morte impeditus fuit. Auctor in hac dissertatione easdem herbas nominibus, quibus a recentioribus Botanicis insignantur, specificis illustrat. VII. *Hor-*

tus Upsaliensis descriptus a Samuele Nauclero. Commemoratur, quae sub quodque praefecto horti facies fuerit, quaeque in eo herbae raritate et specie maxime memoratu dignae sint, exponitur, et descriptio aedificiorum, ad hunc hortum pertinentium, exhibetur. VIII. *Passiflora, proposita a Io. Gustavo Hallmann.* Contextit primum quasi historiam eorum, qui hunc florem vel invenerunt, vel descriperunt: deinde nomina omnia, quae reperire potuit, collegit; ad certas species redexit, differentiam specificam specierum caedavit, unde non solum species XXII. distinctas obtinuit, sed etiam praeter has XIX. species ab auctoribus tam obscure descriptas animadvertit, ut de his aliquid certi dici nequeat. Denique enarrat, quibus in locis potissimum gignatur, quem in Medicina usum habeat, quem in oeconomia, qua superstitione a quibusdam fuerit exceptus. IX. *Anandria, auct. Erland Zach. Turfen.* Describitur planta, inter flores compositos, et quidem inter discoideos Raii numeranda, cuius semina sub hoc nomine Rutheni Botanici in Sueciam miserunt, quamque nomen et fama indicat flores producere absque staminibus et antheris. X. *Acrostichum, propositum a Io. Benjamin. Heiligtag.* Filices dicit Vir Cl. adhuc indigestas et dispersas esse, nondum speciebus ad propria genera redactis; atque in hac classe ordinanda desiderari adhuc, qui idem studium eandemque operam navet, quam Vaillantius in Compositis, Scheuchzerus in Graminibus, et Dillenius in Muscis praestiterint. Nam ex toto eoque satis numeroso Filicum grege vix supra LXX. reperiri ad genera sua rite relatas species. Ipse unum Filicum generis, *Acrostichum*, describit, omnesque huius generis species enumerat. XI. *Museum Adolphi. Fridericianum, auct. Laurent. Balk.* Superbit museum Academiae Upsalensis plurimis exoticis rarissimisque animantibus, quorum aliqua ab Auctore describuntur. Classis I. habet Quadrupedia; II. Aves; III. Amphibia; IV. Pisces; V. Insecta; VI. Vermes. Breves, sed sufficientes cognitioni specierum exhibentur descriptiones, synonymaque auctorum

apponuntur. Maxime memorabilis est enumeratio serpentum, quarum una scuta abdominalia CLXV, caudalia XXX, alia abdominalia CCXVII, caudalia CVIII, habet. XII. *Spensalia plantarum, proposita a Io. Gustav. Wahlbom.* Auctor in hac dissertatione illas de sexu plantarum sententias, quas Cel. *Linnaeus* tam scriptis suis inseruit, quam in praelectionibus suis protulit, et demonstrationes repetit, colligit, connectit atque confirmat. Primum ostendit, plantas non sicut atque animalia vivere; nam ubi adsit nutritio, ibi etiam adesse propulsionem humorum, ideoque vitam; nutrimentum vero plantarum ex tenuissima fieri humo, quae, mediante aqua, ad radices earum deferatur. Porro, ut omne vivum initium et finem habeat, innumerasque subeat mutationes, ita etiam in plantis infantiam, iuventutem, virilitatem et senectutem observari. Sic hederam primis in annis foliis gaudere lanceolatis, et foliis fructuque destituta; in aetate juvenili folia habere quinqueloba, et petris arboribusque suffultam sterilem surgere; in medio vitae curriculo constitutam, folia emittere triloba, fulcra deserere, propriisque viribus erectam speciem induere arboris sat procerae, et floribus fructibusque gravidam esse; in senectute denique folia pandere ovata sine lobis. Tum nullum corpus mortuum proprio gaudere motu; si itaque spontaneè moveat sese corpus, vivat necesse esse; motum enim proprium, et internum in unoquoque corpore vivo dependere a propulsione spontanea humorum, atque ubi propulsio haec humorum, ibi vitam esse. Iam motum plantis inesse inde apparere, quoniam v. c. herbae in hybernaculis constitutae versus lucem inclinent, pleraeque plantae nutent, perque totum diem solem facie sua subsequantur etc. Denique vitam plantarum Noster ex morbis, morte, anatonia, et organismo plantarum, ostendit. Post transit ad generationem plantarum. Omne vivum ex ovo generari, atque ideo etiam vegetabilia, proinde omnes herbas gaudere seminibus et ovis, quibus multiplicentur absque aliqua violenta sectione, et propagatione per stolones.

nes. Semina esse plantarum ova, docere eorum finem; omne enim ovum soboles, parentibus conformem, producere, quod etiam semina vegetabilium. Plantas ex ovi vitello provenire, confirmare ulterius Cotyledones, quae, quando de vaccis similibusque animalibus loquimur, sunt multiplicatae placentae uterinae, foetui adhaerentes, humorem de matrice absorbentes, eumque ad nutritionem tenerissimi foetus praeparantes. Nam omnes herbas et plantas, cum exoriatur, folia habere seminalia, quae antea totum constituerint semen, excepto hilo, seu corculo isto minimo, in quo punctum vitae; atque haec alimentum tenerissimae plantae praeparare, donec firmiores in terra egerit radices, (non secus ac vitellus in ovo, placenta uterina factus, nutrimentum per funiculum umbilicalem porrigat pullo,) deinde vero eadem decidere. Cum vero omnes cotyledones proveniant ex ovo, vel semine; et cum omnes plantae habeant cotyledones; sequi, ipsas plantas ex ovo esse productas. Post enumerat Auctor potiores sententias Physiologorum, quomodo generatio et secundatio fiat, veram autem rationem ignorari contendit. Monet etiam quaedam contra Leuwenhoekianam sententiam. Primo enim, ait, vermiculi isti Leuwenhoekiani minime sunt animalcula proprio et voluntario motu gaudentia; sed corpuscula inertia, quae calido semini innatae, non secus ac particulae oleosae, quod selecta Liberkingii microscopia ostenderunt. Si porro essent vermiculi, ex sententia hac, in ovulis metamorphosin subituri; quibus suis tunicis gauderent, necesse est, et per earum depositionem ex larva in pupam, et demum in animal perfectum transferrentur: aut Annelon et Chorlon foetus, non ex vermiculo, sed ex ovo principia ducant. Tum, sicut semper naturae auctor per compendia agit, ita neque verisimile est, illum tot tanque multa millia animalium ob unius saltem fortunam creasse. Neque haec sententia aliquid ad facilitandam generationem facit. Nam si fingas, haec corpuscula esse vermiculos, tunc in omnia etiam haberent suos vermiculos; e

Pff 3

quibus

quibus ipsi producti essent, hi iterum alios, et sic in infinitum, quod absurdum. Denique placentam uterinam constat esse ex vitello, et vitellum in ovo subvestaneo seu non secundato reperiri. Si itaque rudimentum futuri foetus adscriberetur geniturae maris, tunc funiculus umbilicalis cum suis membranis distinctus omnino esset a vitello, et sic communem minime cum vitello haberet tunicam, quam tamen possidet. Sed redeamus ad rem propositam. Auctor posse, demonstrat, omnem speciem vegetabilium flore et fructu instructam esse, etiam ubi visus eos non conspiciat: omnem florem antheris et stigmatibus componi: illas esse plantarum genitalia masculina, et earum pollinem veram genituram; haec genitalia feminina, atque mediante geniturae antherarum illapsu supra signata fieri generationem vegetabilium. Denique variae partes plantarum commemorantur, singularumque quasi officia in genitura exponuntur. Calycem appellat Noster thalamum, corollam auleum; filamenta vasa spermatica; antheras testiculos, pollen genituram, stigma vulvam, stylum vaginam, germen ovarium, pericarpium ovarium secundatum, semen ovum.

XIII. *Nova plantarum genera, studio Caroli Magni. Doffoi.* Exhibet genera 43. singula distincta; addiditque non solum species, ut, ex quibus characteres generici desumpti sint, appareat; sed quoque genera haec sub ordinibus quaeque suis distribuit, synonyma brevesque descriptiones adiunxit.

XIV. *Vires Plantarum, auct. Friderico Hasselquist.* Est haec dissertatio uberior expositio Cap. XII. *Fundament. Botan. Cel. Linnaei.* Canonis instar Auctor hanc sententiam proponit: plantas, quae flore conveniunt et fructu, esse congeneres, et quae ita genere conveniunt, affinitatis vinculo inter se esse connexas, et has qua facultates etiam inter se esse conformes, et ita quidem conformes, ut a priori effectum plantae quodammodo determinare possimus. Vires etiam plantarum optime, immo necessario, secundum classes naturales posse determinari contendit, atque eandem rationem ipse sequitur. XV. *Crystallorum generatio, proposita*

Acta a Martino Kaeffer. Tuetur Auctor, pluribusque exponit sententiam Cel. Linnæi de generatione Crystallorum, in *Obs. Regn. Lap.* §§. 7, et 8. indicatam. Nempe, crystallisationem salibus competere, nullique præterea corpori alii, omnemque crystallisationem fieri in aqua: omne Quartzum et Spatum esse petram parasiticam, atque generari in cavo aliorum lapidum, et inde excrecere: ex aqua igitur, in fissuris lapidum retenta, exhalationibus lapideis imprægnatam, forte etiam ab ære adiutam, in superficie lapidis excrecere, et continuo augeri: in fluido aquo vero primam generationem peractam fuisse, docere vegetabilia sæpe inclusa observata, et sedem. Figuram omnem polyedram in regno lapideo, (si petrificata excipias,) a salibus ortum ducere: salia crystallisationis unicam esse causam: lapides crystallos appellatos a Quartzo et Spato sola figura differre: crystallos omnes in fluido nasci: figuram crystallorum cum Natro aut Nitro eandem esse, igitur crystallos lapides per salia componi. Ultimo loco ab Auctore descriptiones variarum crystalli figurarum exhibentur. XVI. *Surinamensis Grilliana, studio Petri Sundii.* Surinamum, Belgarum, in continente Americæ meridionalis parte, colonia, in ora Caribæensi situm est. Inde ingentem minimeque vulgarem animalium copiam Cl. Grill accepit et collegit, quorum descriptio ab Auctore in hac dissertatione instituitur. Maxime memorabilis est descriptio aliquot serpentum. XVII. *Flora oeconomica, proposita ab Eha Asperin.* Est dissertatio hæc catalogus plantarum Suecicarum, usibus oeconomicis inservientium. Recensuit Auctor potissimum illas, quæ vestimentis, domibus, cibo, potul, et utensilibus aliquo modo aptæ sunt, et paucis usum illarum indicavit. XVIII. *Curiositas naturalis, auct. Olo Soederberg.* Sunt variae observationes, quas Auctor de varietate rerum, de pulchritudine tærtæ, de corpore humano, membrorum dispositione etc. protulit, ad sapientiam Dei demonstrandam. Bona mente hæc scripsisse nobis videtur, sed declamatorio quodam dicendi genere utitur, totaque

que in libelli descriptione ita versatus est, ut quidem, si con-
cionatoreni hæc ad populum dixisse putēs, laudare illum
debeās, neque aliquid amplius desiderare; si vero hæc
medicæ artis studiosum cum Viris doctis disputare videas,
illi non nisi mediocrem laudem eruditionis et ingenii tribue-
re possis.

*MONUMENTA ANECDOTA VIRO-
rum illustrium et clarorum, quibus varia rei litte-
rariæ, Historiarum, Antiquitatum, et Juris Germa-
nici argumenta illustrantur et expenduntur: recensuit,
tabulis æneis et præfatione instruxit, IO. CAROL.
HENRICUS DREYER. TOM. I.*

Lubecæ et Altonæ, in offic. Dav. Iversenii, 1760.
Alph. 2. pl. 12. tab. æn. 3. in 4to.

Exhibet Cl. Dreyerius eiusmodi in hac collectione viro-
rum doctorum lucubrationes, aliæque antiquorum
temporum monumenta, quæ rebus Cimbricis sup-
plendis, illustrandis, emendandisque inserviant. Est enim
maxima antiquitatum Cimbricarum pars spissis tenebris in-
voluta, quæ ut dispellantur, optabile est. Continentur
vero hoc Volumine I. ERNESTI IOACHIMI DE WESTPHA-
LEN *schiedsina de factis rei diplomaticæ Cimbricæ, eiusque uti-
litate et controversiis.* Accidit bellorum inclementia, quam
Cimbria sæpius experta est, ut chartarum conditoria disper-
sa, expilata, asportata, extinctaque sint multa. Episcopi
quoque et monachi, gliscenti sacrorum reformationi infen-
si, multas chartas secum alia in loca abstulerunt, ne largi
proventus, ut *Terpigerus* ait, innotescerent, nec Evange-
licis usui forent. Seculo XIV. XV. et XVI. homines cum
nobiles, tum ignobiles, bellis intestinis exortis, multas
chartas in arcibus, urbibus, et monasteriis asservatas surri-
perunt. Quatuor præ aliis tabularia maxime referta fue-
runt chartis antiquis, ad res Cimbricas pertinentibus:

Schauen-

Schauenburgicum, Holsaticum, a Comitibus Holsatiae et Schauenburgi, lineae Guesphalicae, partium quarundam Holsatiae dominis, possessum, asservatumque in Comitatu Schauenburgico; Segebergense Holsaticum, Comitum, duodecimque Holsatiae, in arce Seberga custoditum; Slesvicense Gottorpiæ; et regum Danicorum, antiquum Calundburgicum, hodieque Hafniaense. Sed hæc maximo irationis fati acerbicatem experta sunt, multasque vicissitudines, quas ab Auctore commemorantur. Porro utilitas rei diplomaticæ exemplis demonstratur, multique in chartis errores notantur et refutantur. Refutantur etiam ab Auctore, qui ex transactione inter Henricum II. Episcopum Lubecensem, et Gerhardum Comitem Holsatiae, Lubecæ A. 1324. inita, præstationem homagii à Comite intuitu Comitatus Episcopo factam effingunt, et dominio directo atque potestati Episcopi tribuunt, quod Comes, terras suas comitatus ab eodem in feudum receperit. Docet contra, infeudationem Lubecensem nullum directum et proprium ius clientelare Episcopo Lubecensi in Comites et Comitatum tribuisse; sed illam nomine commissionis caesareæ, et aliquando ad instantiam ipsorum Comitum, ut sumibus investituræ imperialis patcerent, peractam esse ab Episcopis; explicationes vero diplomatum quorundam, de dominio directo Lubecensis Episcopiae in Holsatiae ducatum, ad traditiones erroneas et absonas pertinere. Transit deinde ad quaestionem, an Holsatia et Stormaria Saxoniae subfeuda adhuc Sec. XV. fuerint, atque earum Comites in nexu ducum Saxoniae vasallitio diutius existerint? Hic etiam brevem inseruit dissertationem *Stryckii*, adhuc ineditam, de origine veteri feudali Holsatiae comitatus, atque de notissima illis litteris feudalibus Saxonis. Ipse eorum sententiam probat, atque confirmare studet, qui ita existimant; si quid feudi Saxonici olim in Holsatia relictum fuerit, illud invito Imperatore, atque adeo facto Ducum Saxoniae contigisse, post fata Henrici Leonis vero expirasse, ipsoque iure ad Imperatorem et Imperium rediisse.

iisse. II. *Idea historiae literariae Islandorum; breviter delineata a NICOLAŌ PETRO SIBERN.* Haec dissertatio sectionibus quatuor absolvitur. In prima agitur de lingua Islandica prisca et recentiore. Linguam primariam, veteribus *Afimaal* dictam, ad linguam Asarum proxime accessisse; sive ad illam linguam, quam e Graecia Asiae intulissent in septentrionalem orbem: habuisse illam suas vicissitudines, nec integram semper fuisse, sed progressu temporum varie mutata et interpolata: purissimam olim et nitidissimam, in dialectos nondum partitam, sed unam, puram, simplicem, et antiquissimae Asiaticae proximam, apud primos incolae viguisse: sed antiquam illam linguam perobscuram esse, verbisque compositam, quae hodie non ab omnibus intelligantur; historias tamen, et quaecunque stilo historico non ligato scripta supersint, magnum a compositionis nitore ornamentum habere. Habere linguam Islandicam periodum fatalem ab initio Sec. XVI. et in hunc usque diem tanta decreverit, ut post reformata sacra vix unus libellus prodierit, quem elegantia orationis commendat. Annales multos exstare in Islandia, sed eos plus ad corruptendam, quam ad emendandam linguam conferre: qui remotissimi sint a Danorum commerciis, Islandos, linguam suam intaminatam servare; reliquos idioma suum dediscere: esse magnam linguae Islandicae ubertatem et copiam, neque aliam, praeter Graecam, in vocibus compositis maiores divitias et concisorem nitorem ostentare. In *Sect. II.* exponit Auctor de Runis Islandorum. Non de Runis septentrionalium populorum in univsum, de quibus tam variae sunt virorum doctorum opiniones, agit Auctor, sed de propriis Islandorum. Fieri passim in libris eorum, ex antiquitate residua, Runarum mentionem, tritissimaeque esse carmina, in quibus octodecim usus et effectus magicarum Runarum enarrantur: sed Runas istas pro vulgaribus litteris minime fuisse Islandis in usu, characteres potius fuisse magicos, aut notas quasdam superstitione fictas. In *Sect. III.* differit A. de studiis Islandorum literariis. Ante refo-

reformatâ sacra Islandos non adeo linguarum, Graecae et Hebraeae imprimis, fuisse gnaros; habuisse tamen duas scholas, unam in civitate Holensi, alteram in civitate Scaltholteni. Ex historicis veteribus admodum paucos latine doctos fuisse: sed prae aliis eminere *Sæmundum*, ob insignem doctrinam sapientis nomine ornatum; et novennem ad celeberrimas Italiae et Germaniae academias profectum: *Aram*, quem vulgo Polyhistorum appellant: *Brandum Ioannae*, cuius existant versiones latinae Alexandreidos, historiae Scholasticae Petri Comestoris, Lucani, et Sallustii, in vernaculam linguam. Sub initia reformationis, linguas, artes, atque scientias diligentius excoli coepisse: ex illis Latinam, ex his Theologiam, theticam et asceticam, semper caput extulisse: linguae Graecae et Hebraeae studia semper frugisse. E Philologis latinis maxime celebrari *Magnum Olai*, Lexici Runicum auctorem, et Eddae Snorronis latinum interpretem: *Runolphum Ionam*, qui Grammaticae Islandicae rudimenta scripsit: *Thorlacum Sculonium*, Episcopum Holensem, alios. E Theologiae asceticae cultoribus, omnibus palmam praeriperet *Guðbrandum Thorlacium*, primum editionis bibliorum Islandicorum auctorem, atque typographia Holis instituta, optimos quoslibet Latinos et Germanicos libros, et in his Gerhardi meditationes sacras, in usum civium transferentem et edentem: hunc secutos esse *Arngrimum Ionam*, et *Thorlacium Sculonium*, pariter varios libros, pietatis studio inservientes, Islandice qui verterint. Clarum esse etiam ob studia theologica *Ioannem Widelinum*, e munitate gregario sacerdotem, oratorem, poetam, et iuris patri peritissimum, qui enarrationes Evangeliorum, variasque orationes sacras edidit: *Ionam Arndæum*, qui praeter Calendarium Islandicum, quaestiones catecheticas scripsit. Prae aliis porro memorandum esse *Paulum Biornoni*, Hebraeae, Arabicae, Chaldaicae, et Syriacae linguae gnarum; et *Olaum Ionae*, carminum Hebraicorum scriptorem. In primis vero laudandum esse *Brynolphum Sænoni*, Episcopum Scaltholensem, quem Auctorem

virum in studiis elegantioribus, si cum Latinam tum Graecam linguam spectes, supra laudem et sortem patriae suae verlatum; et sine exemplo priorum Islandorum, et fortasse posteriorum, doctum fuisse, cuiusque epistolas quasi thesaurum aliquem variae eruditionis et prudentiae servari, dicit. Medendi artis peritos admodum paucos habuisse Islandiam, e schola Galeni alicujus aut Hippocratis discipulos plurimos esse illitteratos et *avrodokares* homines, qui magis ex libris Germanis scientiam suam acceperint, quam a doctoribus vivis, aut libris latinis. Jurisprudentiam Islandorum tot cultores nactam esse, ut integram bibliothecam constituant horum vitae et scripta; multos commentatos esse in integrum legum codicem Magnaeum, plurimos certos titulos illustrasse, alios glossaria confecisse, et antiquitates iuris excussisse, alios de innovandis legibus, alios contra mutationem earum scripsisse. Mathematicarum scientiarum studiosos non plures Islandiam habuisse, quam medicarum. Neque esse quonquam memorandum praeter *Theodorum Thorlacium*, *Runolphum Ionae*, *Stephanum Olai*, *Giskum Enarium*, et, qui hodie vivat, *Jonam Gavn*. Astrologiae studium olim non ignotum fuisse Islandis; sed praeter Thorlacii Calendarium perpetuum, nullum in Islandia esse Astronomicum librum editum. Pariter neglecta esse Physica, Chymica, Botanica; sed de Logicis et Metaphysicis quosdam libros existare. Philosophiam moralem maxime carminibus contineri, quae plena sunt sententiarum argutis, et ad vitam instituendam aptis; singulares libros non esse editos. Sed maxime memorabilia esse adagia Islandica, ex optimis prudentiae praceptoribus collecta. Genealogia valde delectari Islandos, quatenus illa ad familiarum in patris nobilium originem et propagationem spectet; imprimis vero feminas honoratiores, quam in hoc studio virorum plerumque sint magistrae. Geographiam eosdem valde negligere, et vix ultra tres quatuorve fuisse, qui locorum situs bene scerent. Vetum populi hanc nationem valde deditam fuisse. Habuisse Islandiam etiam Latinos

tinos poetas; *Brynotsum Suedonum*, et *Ioannem Wistal-*
num illum Lyrico et Elegiaco, hunc Heroico et Phalae-
 cio carmine excellentem. Historiæ quoque multum ope-
 ræ dedisse; sed patriæ magis, quam exoticæ; post refor-
 mationem paucos bonos historicos extitisse; hodieque an-
 tiquales tantum contæxi, et sæpe ab hominibus indoctis et
 Aulicis, nulliusque præterea rei, quam litterarum ductus,
 gnaris. Antiquos historicos nunquam libros, semper vero
 relationes sibi factas memorare, quibus tamen fides non
 temere deroganda sit. Ultimo loco ab Auctore laudes vi-
 rorum primariorum Islandiæ eruditæ; *Magni Olaf Gud-*
mundi Andree, et *Ionæ Rugmanni*, recensentur. Vita
Gudmundi memorabilis præ aliis est; quare ex ea aliqua
 delibabimus. Scripsit hie de polygamia, atque concu-
 binatum argumentis haud absurdis defenderat; quæ tamen
 defensio ei tam infelicitè cecidit, ut à præfecto regio ab-
 duceretur in Daalam, atque in carcerem, arci regis
 Hafniensis contiguam, et facinorosorum criminum reis
 destinatum, coniceretur, ita tamen, ut ultro citroque in
 turri ambulare liceret. Nemo pro eo causam dixit, nemo
 ad iudicium regis illius nomine prorocavit. Sed cum
 nocte astra contemplaretur, atque huius contemplationis
 dulcedine captus, corpus inconsiderantiùs per fenestram
 exereret, præceps e turri, sed saluus, ante ostium decidit,
 ubi regii liberi nutriebantur. Ignarus ubi esset, Gynæ-
 ceum ingressus est, summo cum terrore omnium; postri-
 die hie tumultus ad regis aures pervenit, qui e *Gudmundo*
 ipso totam causam cognoscit, librum accurate Theologis
 examinandum tradit, illumque non solum dimittit, sed bene-
 ficis quoque, ob libri acumen, quibusdam ornat. In
Señ. IV. de variis ad studia Islandorum pertinentibus dis-
 seritur. Historicorum veterum Islandicorum monumenta
 plurimum conferre posse ad conciliandam huic genti omni-
 um nationum aestimationem, si modo aliquis probam hu-
 ius linguae noticiam sibi adquirat, eaque edat. Sed se vix sibi
 persuadere posse, ait A. ullum repertum iri, qui tot difficul-
 tates,

tates, quibus haec lingua scateat, devorare sustineat. Haec haec, in quibus excerpendis ideo longiores fuimus, quoniam reliquorum titulos tantummodo addere licet.

III. MATTHIAE NORMANNI codex antiquissimus iuris Vandalico-Rugiani, ex vetustissimis observantiis Rugianis, consuetudinibus et iuribus Germanorum, praecipue Septentrionalium, compilatus, circa initium Seculi XVI. vulgo: dat olds Wendische-Rugianische Land-Recht: prodit nunc primum e duobus codicibus MSC, invicem collatis, e Museo Io. Car. Henr. Dreyeri.

IV. Incerti Auctoris Chronicon Holsatiae rhythmicum, ab A. MCXCIX. usque ad A. MCCXXV. prodit e codice veteri chartaceo.

**SOLUTIO PROBLEMATIS GEOMETRICI, EIUS-
que Usus in Astronomia, Auctore I. F. HENNERT,
Geometra Berolinensi.**

PROBLEMA.

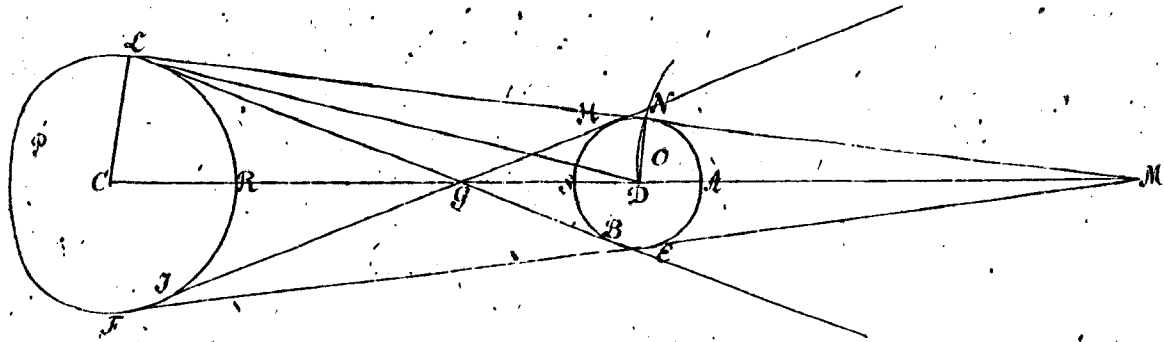
Ducere lineam, quae tangit duos circulos positione et magnitudine datos.

SOLUTIO.

TAB. II. Ponamus radios CL, DN esse a, b, et distantiam CD centrorum C et D = d, ita ut sit $d > a + b$. Si puncta L et N sint puncta contactus tangents quaesitae, radii CL, DN perpendiculariter insistant tangenti LM ad puncta L, N. Hinc producta CD usque ad concursum tangents LM, nascemur duo triangula similia CLM, DNM, ergo $LN = \frac{NM \cdot CD}{DM}$.

Sed $CM^2 = (CD + DM)^2 = CD^2 + DM^2 + 2 CD \cdot DM = CL^2 + LM^2$, sive $CD^2 + DM^2 + 2 CD \cdot DM = CL^2 + (LN + NM)^2 = CL^2 + LN^2 + 2 LN \cdot NM + NM^2$, Verum $DM^2 = NM^2 + ND^2$, qua aequatione a priori subducta et valore ipsius LN substituto, prodibit, $CD^2 + 2 CD \cdot DM = CL^2 + \frac{NM^2 \cdot CD^2}{DM^2} + 2 \frac{NM^2 \cdot CD}{DM} - ND^2$, vel $d^2 + 2 d \cdot DM = a^2 + \frac{NM^2 \cdot d^2}{DM^2} + 2 \frac{d \cdot NM^2}{DM} - b^2$.

TAB. II. ad Nov. Act. Crud. A. 1760. Mens. Julii pag. 422. sequ.

$\angle b^2$, Eliminando $NM^2 = DM^2 - b^2$, habebimus
 $d^2 + 2d \cdot DM = a^2 + d^2 - d^2 - b^2 + 2d \cdot DM - 2db^2 - b^2$, vel

$$DM^2 - 2db^2 \cdot DM = \frac{DM^2}{a^2 - b^2} - \frac{DM^2}{a^2 - b^2}$$
 Hinc duos valores ipsius DM
 obtinebimus, scilicet erit $DM = db \frac{b+a}{a-b}$, ergo $DM = \frac{db}{a-b}$
 et posito $a > b$, prodibit $DM = \frac{db}{a+b}$.

§. 2. Ex solutione Problematis, primo loco patet, dari duo puncta M et G in linea CM, quorum unum ad dextram, alterum ad sinistram Centri D (propter radices affirmativas et negativas ipsius DM) partem cadit. Deinde constat, ex uno puncto extra circulum dato duci posse duas tangentes, aequales ergo revera dantur quatuor tangentes, ML, MF, GH, GB Problemati satisficientes.

§. 3. Facili negotio procedit constructio geometrica. Nam determinata linea DM, construatur Semicirculus supra DM, cuius peripheria occurret circulo SNA in puncto contactus N, per puncta N et M ducatur linea LNM, quae erit una tangentium. Fac arcum NA = AE, duc MEF habebis secundam tangentium. Idem erit statuendum de construendis duabus reliquis tangentibus.

§. 4. Si duo circuli sint aequales, ergo $a = b$, erit $DM = \frac{bd}{a-b} = \infty$, et DM sive $DG = \frac{bd}{a+b} = \frac{d}{2} = CD$.

Hinc liquet duas tangentes dari parallelas, atqui duas tangentes in medio distantiae centrorum illi occurrere. 2) Ponendo $a + b = d$. Ideo propter $RS = 0$, circuli sese tangent; fiet $DM = \frac{b(a+b)}{a+b}$, et DM sive $DG = b$. Hoc

casu revera tantum duae tangentes existunt, etenim ob $DG = b$, ipsi circuli sese tangent, in quo contactu duae reliquae

reliquae tangentes quasi in unum punctum coeunt. 3) Quando circuli se se *secant*, erit $CD = d = CR + RD = a + RD$, inde erit $DM = a + RD$, et $DG = b + RD$, ergo $a + b : a + RD = b : DG$,

sed $a + b > a + RD$ ergo $b > DG$, quod fieri nequit, nam ex puncto intra circulum tangens non potest duci, proinde praesens casus duas tantum exhibet tangentes. 4) Denique, si unus circulus existat intra alterum, erit $a > CD + b$ et $a - b > CD$. Verum $a + b : d = b : DM$, ergo $b > DM$, quod fieri nequit. Porro $a + b : d = b : DG$, quoniam $a > CD + b$, erit etiam $a + b > CD = d$ hinc, $b > DG$, quod fieri nequit. Idcirco nullas tangentes hic casus nobis sistit.

§. 5. Insignem usum praestat hocce Problema in Astronomia, cuius ope longitudo umbrae planetae vel Sphaerae opacae, et magnitudo penumbrae, aliaque ad rem spectantia, accuratius, quam fieri solet, possunt deduci. Sistant nobis Circuli O et P, Solem et Planetam, quorum tangentes LM, FM ductae modo supra exposito definiunt conum umbrae DM, cuius altitudo est DM. Sit Planeta P tellus nostra. Maxima distantia Solis a terra valet 20337 semi diametros terrae, quum diameter apparens O sit $31'33''$, inde ipsa diameter solis aequatur 93, 40 semidiametris terrestribus. Hinc fiet $d = 20337$, $a = 93,4$ $b = 1$, ergo prodibit altitudo coni umbrae $DM = db = 220$ semid.

terrae. Si calculum instituas more vulgari inferens, sin. dimidii, anguli, sub quo O e terra conspicitur, vel sin. $15'46''$ sin. tot = radius terrae: DM, inuenies $DM = 218$ semid. terrae. Vitium, quo haec supputatio laborat, latet in angulo DMN non recte assumpto pro angulo LDC, qui aequatur semi diam. apparenti solis. Etenim ang. LMN = ang. LDC = ang. DLM, sed ang. DLM sine errore potest assumi pro parallaxi solis, quam pono $10''$. Hinc diminuendo ang. $15'46\frac{1}{2}$ parall. solis $10''$, atque instituendo calculum,

hinc,

lum, uti fecimus, accuratissime prodit $DM = 220$ semid. terrae, quemadmodum per nostram methodum fuit erutum. Depromsi (*) minimam distantiam solis a terra, (uti caetera elementa, quibus usus sum), quam inveni 9832 semid. telluris, et Diametrum solis apparentem 32' 37". Hinc ex methodo nostra deduxi longitudinem umbrae 213,4, ex methodo vulgari 211, 2, et ex methodo vulgari per parallaxin solis correcta 213 semi d. telluris. Ex exemplis allatis abunde elucescit, quantum valeat nostra Methodus, et qua nulli errores nascerentur, quum adhibueris correctiorem rationem solis et terrae diametrorum, ex instanti transitu Veneris per discum solis deducendam.

§. 6. Liqueat ex Astronomia, magnitudinem penumbrae determinari per punctum G, et productas tangente IH, QP. Quoniam $GD = \frac{bd}{a+d} = 215, 4$ semid. terrae pro maxima

solis a terra distantia, atque $DM = 220$ semidiam. patet ang. HGL esse < ang. NMD ergo ang. HGD multo minor erit ang. LDC, cui tamen aequalis poni solet. Figura elegantia Problemata, ad Penumbrae ac Umbrae phaenomena spectantia ope propositionis nostrae solvere liceret, si hoc nostri instituti nunc foret, quod alia vice praestabimus.

§. 7. Manente eadem distantia d , longitudo umbrae, DM, decrefcit, crescente radio maioris sphaerae, praeter radio minoris sphaerae, nam ($a-b : b = d : DM$) hoc casu $a-b$ augetur, et b diminuitur, hinc DM decrefcet. 2) Manentibus usdem radiis, augendo distantiam, augetur longitudo umbrae (**).

L. AN.

(*) ex calendario Acad. Reg. Paris. huius anni connoissance du tems.
 (***) 3) Si Sphaerae multum differant magnitudine, tunc parum lineae DM ac DG a se differrent, quod locum habet in systemate solari, si excipias Iovem, etenim illo casu denominatores $a-b$ et $a+b$ fere aequantur, hinc $d \frac{b}{a+b} = DG$ parum dista-

$$\text{hinc a linea } DM = \frac{db}{a-b}$$

Hhh

L. ANNAEI FLORI EPITOME RERUM ROMANARUM, ex recensione IOH. GEORGII GRAEVII, cum animadversionibus eiusdem: accessit praeter Ampelium, Libellumque variar. lection. Praefatio IO. FRID. FISCHERI.

Lipsiae, in libraria Fritschia, 1760. Alph. 1. plag. 18.
in 8vo.

Laudavimus iam aliquoties Cl. *Fischeri* consilium, fordes, quibus profanae Minellii, Iunckeri, aliorumque manus, pulcherrimas veteris Latii reliquias commaculaverunt, abstergendi eisdem, atque eiusmodi editiones juventuti tradendi; quae teneros animos sensu aliquo veri et pulchri imbuant, et rectam ad humanitatis studia viam illis aperiant. Eodem consilio a Nostro Graeviani Flori editio repetita est. Nam primum texta Graeviana, ex editione anni octogesima superioris seculi descripta, et deinde integrae notae eiusdem Graevii additae sunt, quibus legendis, vere iudicat, et magistros, et tirones, Latinae linguae scientiam mirifice augere et amplificare posse. Graevius enim, ut facile intelligent, qui viri summi ingenium et doctrinam perspectam habent, praefationem primo auream praemisit, in qua multa acute et docte de stili Flori et orationis vitis monentur; deinde ea diligentia et quasi religione in constituendis textis versatus est, ut sine idonea causa, veterumque librorum suffragis, nihil temere emendaret, (sic enim appellant vulgo depravationes auctorum,) aut reciperet; tum adnotationes et doctissimorum virorum, Lipsii atque Nicolai Heinsii, coniecturis ornavit, et propriae doctrinae copiis valde locupletavit, atque etiam nummos, aliaque antiquitatis monumenta addidit, quibus cum historia illustraretur, tum Flori fides adjuvaretur. Chronologicas Excerptiones, Indicemque Viri Cl. ex editione Freinsheimiana petiit, adiuncto

invento e Dukeriano exemplo Ampelii libro memoriali, cuius ope non raro Flori vulneribus medicinam factam esse constat. Atque de his quidem non opus est plura dicere. Nemo Florum, nemo Graevium, Graevii-que adnotationes ignorat. Veniamus ad illud, quod sibi Cl. *Fischerus* quasi proprium in hac editione vindicare potest. Collegit enim in peculiarem libellum varias lectiones, cum e libris manuscriptis a viris doctis excerptas, tum a se ipso e variis editionibus collectas, de quibus in praefatione accurate exposuit. Iam in Germania antiquissimum omnium, optimumque ad corrigendos emendandosque Flori libros codicem, suppeditavit nobilissima illa quondam Palatina bibliotheca, quo *Salmasius* et *Gruterus* usi sunt. Hi inde duo quoque alios codices acceperunt, verum ut vetustate, ita etiam bonitate, longe inferiores. Post *Berolinensis* regia *Laurentio Begero* unum eumque bonae notae codicem dedit, quem *Lipsius* olim possedit. Porro *Francia* *Vinetum* suum instruxit variis codicibus scriptis, neque malis illis; duobus quidem, quos non uno loco nominatim laudat, et aliis, quos in notis passim commemorat, etsi nihil de antiquitate eorum addat. Tum *Dukerus* usus est lectionibus duorum codicum bibliothecae regiae *Parisiensis*, quae etiam *Samueli Sciasio* trium codicum copiam fecit. Belgii bibliothecae potissimum sex codicibus Floro profuerunt; primo, qui, *Ryckianus* appellatus, a *Dukero* excussus est, qui et reliquos diligentissime cum editis confudit. Ex Italia, illa codicum manuscriptorum patria, duobus tantummodo licuit viris doctis uti, *Malliabeciano* et *Florentino*, quos *Tollius*, licet non accurate satis, inspexit. Praeterea *Graevius* usus esse dicitur optimo libro e *Burgundia* misso; et *Dukerus* laudat *Ramosi* codices, de quibus nihil certi constat. Haec de libris calamo exaratis, quorum lectiones Noster

collegit, e quibus apparere dicit, hosce codices non ex uno, verum ex multis, iisdemque diversis fontibus, manasse. Inter libros editos, formulisque descriptos, primam Flori editionem Fabricius putabat eam, quae Lutetiae Parisiorum, in aedibus Sorbonae, anno quinti decimi seculi septuagesimo, quaternis prodiit. Sed Nostro iam ante hanc exiisse videtur illa, qua, loci et librarii nomine numerisque anni destituta, usi sunt Gruterus et Dukerus, multum qui ei auctoritatis tribuerunt. Eodem seculo saepius evulgata fuit Flori historia, ut Romae anno secundo et septuagesimo, ex officina Cunradi Sueinhemii, et Arnoldi Panartii, ut Mediolani anno quarto et nonagesimo, ut Venetiis ter annis novissimis seculi. Sed has *Kischer* V. Clar. non contigit videre. Eo ipso tempore Beroaldus et Sabellicus diligentiam suam ad emendandum Florum contulerunt, quam tamen non multis probari notum est. Nactus tamen est inprimis Vir Cl. tres editiones, hoc ipso seculo Lipsiae evulgatas, neque adhuc a quoquam in recensendis Flori libris consultas. Prima in officina Cunradi Gallici, anno septimo et octogesimo, quaternis, accurate et atramento pernigro descripta est. Plagulis absolvitur quatuordecim, et hunc indicem habet: *Lucy Flori historiographi Epithomata. Ad lectorem. Magnorum quicunque voles exempla virorum Nuscere, quos fortes in gloria roma tulit, Me lege. tum dicees, quam multos forus in annos Edidit hanc claram lucius historiam.* Ipsam editionem curavit Fridianus Pighinucius Lucensis, quem eleganter doctum fuisse ex epistola dedicatoria apparet. Hanc Noster dicit non e libris antea vulgatis, sed e codice MS. ductam esse, multasque continere lectiones, quae in aliis non reperiantur: ut cap. 1. proem. 3. admirationi; ibid. 6. benedixerit; 1, 10, 6. interfectus; 2, 5, 1. Titinumque; 2, 6, 20. adversi; 2, 6, 46. adoratum etc. Non pauca quoque

que a Dukero, Aldo, tanquam parenti, tribui, quae jam multo ante nata in Lipsiensi hoc exemplo extent: ut cap. 3, 21, 27. *Fluentia*: 4, 2, 86; *Cenonius*. Fontem illius bonum codicem fuisse, neque ingenio Pighinucū in- epte contaminatum, praeter orthographiae veteris inte- graeque vestigia, (ut *hostium* pro *ostium*, *contio*, *incere*, *opidum*, *extimare*, *seperatos*, *thesalici*, etc.) abunde decla- rare magnam lectionum et bonarum multitudinem, et aperte malarum variarumque, quae operarum vitio vix ortae esse videantur. Ad illa pertinere c. 3, 5, 11. *che- romam*: 3, 5, 16; *histris*: 3, 10, 2. *Britaniam*: 3, 10, 14. *uno et Mossellam*: 3, 11, 7. *Mazzere*: 4, 12, 49. *arracillum* etc. ad has, 1, 11, 2; *vano* pro *vario*: 1, 11, 4. *eademque* pro *ea* denique: 1, 17, 1. *incitati* pro *intacti*: 3, 21, 20. *multi* pro *inulti*: 4, 7, 15. *oblacio- ne* pro *abolitione*: 4, 10, 3. *nivibus* pro *nimbus*: 4, 12, 63. *pertineret* pro *poeniteret* etc. Ex hac Lipsiensi pri- ma totam fluxisse, ne vitis quidem emendatis aut sublatis, immo aliis auctis, illam, quam ex officina Martini Herbi- polensis, in chartis maximae formae, anno nonagesimo quar- to edidit Iacobus Baryntus, licet liberalium artium Ma- gister, huic tamen negotio suscipiendo non satis aptus. Barynti editionem praecessisse eam, quam officinā Iacobi Thanneri, anno non addito, emisit, diversam illam ab ea, quae a Metario memoratur, anno sexto et decimo sequen- tis seculi curata. Illum quidem, qui huic editioni prae- fuerit, videri exemplum primae Lipsiensis describendum operis tradidisse; sed vel ingenii ope, vel adiumento li- brorum scriptorum, emendatum et correctum. Etenim habere hanc editionem lectiones multas non modo com- munes cum Lipsiensi prima, in his ineptas et falsas, quae in aliis libris non inveniuntur; verum etiam proprias, ne- que cum Lipsiensi prima, neque cum reliquis libris edi- tis superioribus communes, easdemque oppido bonas,

ut: 2, 7, 10. *vagamem pro vadentem*: 2, 11, 6. *suffocanda*: 2, 16, 4. *Helic*: ib. 5. *cum*: 2, 18, 2. *apud Durium*, etc. Seculo decimo sexto prima Flori editio donavit studiosos litterarum, Mediolani, officina Minutiani, anno secundo: quam et Metarhis, et reliqui Flori enarratores ignoraverunt. Hanc a Minutiano Iustini libris adiectam esse, totamque convenire cum ea, quae anno decimo quaternis Lutetiae Parisiorum, sumtu Iohannis Parvi, exit. Usus vero est Vir. Cl. duplici huius editionis exemplo: utrumque numeris anni caret, utrumque praeter Florum Iustinum complectitur; sed differunt tamen haec inter se ita, ut illud, quod Dukerus adhibuit, quodque Parisiense primum appellare licet, alterum chartarum nitore et puritate, formularum elegantia, et describendi diligentia vincat. Badianam editionem, et Aussenardi exemplum, Noster non vidit; sed Iustiniae paucas animadvertit inesse lectiones proprias, plurimas cum superioribus communes. Aldum porro, vel Asulanum, scriptorum codicum fidem negligentes, vel Iordanis levitati, vel ingenii libidini paruisse, et inepta ista importunaque audacia plura loca depravasse magis, quam emendasse. Maioris faciendam esse fidem et curam Iohannis Tacchini, in cuius officina Florus anno duodecimo lucem adspexit, et quidem iterum Venedis. Exemplum hoc e scripto codice ductum videri: nam continere illud lectiones proprias plurimas, easque vel veras, et fide aliorum scriptorum codicum confirmatas; vel ad veras proxime accedentes, et a nemine ante Nostrum prolatas; ut: 1, 10, 3. *prodigia*: 1, 13, 7. *damnavit*: 2, 18, 2. *funeribus*: 3, 1, 3. *per adoptionem mortui*: 4, 2, 86. *adeo nondum desperantem*: ibid. 85. *confectus*, etc. Deinde vitia operarum, quibus inquinatum est, inde orta videri, quoniam Tacchini, summa diligentia, omnia, etiam vitia libri scripti, inmutata reddere, voluisset. Porro hanc editionem lo-

eis nonnullis prioribus plenorem esse, ut 4, 2, 51, *ut una navicula Lesbos applicaretur*, quae verba ab edd. reliquis absunt; atque etiam nonnunquam duas unius loci lectiones exhibere, interiecta particula *vel*, quod indicium sit diligentiae fideique Tacuini. Hanc sequitur editio Iohannis Camertis, deinde ab Hervagio repetita et Grypho; quam excipiunt tres Veneti editiones, quae accuratissimae, et maxime saepae Grutero audiunt. Neque tamen Dukero, neque Nostro, ullam earum inspicerè contigit. Hic vero nactus est exemplum, e Veneti editione expressum, et Lugduni, anno seculi septimi decimi sexto, ab Auberto Miraeo adornatum. Veneti editiones duae sequuntur Stadii, quae, quod ad texta attinet, nisi uno alterove loco, inter se non distant. Stadius quidem Aldum fere et Camertem in constituendo textu sequitur, sed amore coniecturarum suarum per saepe eo deducitur, ut, relicta librorum omnium auctoritate, illas recipiat. Huius Stadianae editionis, et quidem secundae, exemplum totum deinde recudi curavit Amstelodami Io. Isaacus Pontanus. Post Stadii aetatem eluxit magnum ingenium Gruteri, qui non mediocri diligentia Flori libros bis recensuit; atque hunc textum Gruterianum, prioris quidem exempli, repetit Harderovici Iacobus Zeuercotius. Grutero adiungendi sunt Salmasius, Freinshemius, atque Taneguidus Faber, quos sequitur Anna Fabra, *etsi non passibus nequis*. Vere enim Noster iudicat, illam, patris exemplo, in notis multas coniecturas perspicue vanas proferre, et plura docere tralatitia atque puerilia. Tum, quantum laudandam esse censet operam Graevianam, tantum etiam dicit castigandam immodicam effrenamque Blancardi et Begei temeritatem; quorum ille editionem Flori multis coniecturis contaminavit; hic, ut alia taceamus, proprias emendationes aliorumque ut plurimum admisit. Atque

que in hoc negotio quomodo versatus sit, facile inde intelligi posse Noster dicit, quod Begerus fuerit de grege eorum, qui, in enarrandis et emendandis scriptorum veterum libris, bonam Dialecticam magis, quam usum loquendi, et linguas legum vocem audiendam existiment, ita ut nec potuerit fieri, quin imperite et inepte disputaret contra Graevium, puer scilicet contra Herculem. Ultimo loco elegantissimi Dukeri editio commemoratur, meritaque laude afficitur. Atque haec sunt illae editiones, e quibus Vir Cl. varias lectiones excerpfit atque collegit, in quibus eam diligentiam adhibuit, ut neque minimas diversitates praeteriret. Qui labor, taedii profecto plenissimus, quam utiliter a Nostro susceptus fuerit, non opus est ut pluribus commemoremus.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Augusti Anno MDCCCLX.

MEMOIRES CONCERNANT CHRISTINE, REINE
de Suede, etc. TOME QUATRIEME.

COMMENTARIUM DE REBUS CHRISTINAE, REGI-
nae Sueciae, quibus et historia regni eius, et vitae
ipsius privatae, et historia eius temporis civilis
atque litteraria, illustrantur, etc.

TOMUS QUARTUS.

Amstelædami et Lipsiae, apud Io. Schreuderum, et Petri
Mortarium iuniorem, 1760. Alph. 3. pag. 2.

quaternis.

Nunc demum exegit doctiss. *Arkenholzius* hoc magnae
Christinae honori et memoriae dicatum monumen-
tum. Postquam enim operosam eius in conquiren-
dis scriptis omnibus, quae clarissimae huius Reginae histo-
riam spectarent, largiter remunerata esset fortuna: am-
plissimum his quatuor Tomis thesaurum nobis et posteri-
tati obtulit, unde quaecunque gessisset Christina, quibus
negotis implicata, quo animo fuerit, quos amicos habu-
erit vel inimicos, reliqua plurima, tuto cognoscerentur
omnia. Dicemus nunc deinceps de singulis, ad ordinem
ab illustri Auctore constitutum.

Iii

Atque

Atque ut continuo argumentum Tomi huius postre-
mi proponamus, pergit primum Cl. Vir in edendo *Christi-
nae commercio litterarum politico, erudito et familiari*, ab A.
1655, ad annum 1689, Reginae fatalem. Haec episto-
larum collectio paginas priores 168. implet. Excerpamus
exempla quaedam. Humanissime benevolentiam suam *Sam.
Bocharto* testatur Regina. *Luc. Hoffenium* de epigramma-
te quodam Graeco consulit. *Fürstenbergium*, Paderbor-
nensem Episcopum, Papae commendat. Ab *Isaaco Vossio*
historiam rerum a se gestarum scribi cupit. Pluribus epi-
stolis ad Archiepiscopum Panormitanum scriptis ostendit,
sibi infelicem illum *Michaelen Molinos* patrocinio dignum
videri. *Radzivilium Ducem*, Iohannis III. Poloniae Regis,
legatum Romae, a coeptis cum Cardinalium Collegio
ruris dehortatur. Laetitia, quam ex liberata ab obsidione
Turcica Vindebona sensit, non minus aperte quam odium
suum aulae Gallicanae prodit, ut adeo Legato Reipubl. Ve-
netae scribat pag. 117. victoriae ex Turcis reportatae hunc
se maximum fructum existimare, *d' haver guarito il mondo
del Mal Francese*. Sequuntur plures litterae ad Equitem *Ter-
lonum* scriptae. Agit cum eo de foedere quod inter Tur-
cas et Gallos intercedere dicebatur; sed maxime in his
epistolis ea eminet, satisque adhuc celebrata fuit, quam de
violenta et indigna Christianis hominibus conversione vel
compulsione potius Reformatorem in Gallia ad sacra Ponti-
ficis, perscripsit ad eundem, vehementer eam rationem
improbans. Quam sententiam Reginae cum *Petrus Baq-
nius* in *Novis Reipubl. litterariis* appellasset reliquias religio-
nis quam olim professa fuisset Christina, h. e. Protestan-
tium, (*un reste du Protestantisme*), castigatus est eius iussu
epistola *divoyuue* scripta. Multae etiam hic leguntur Re-
ginae epistolae ad *Bremondum*, (*Mr. de Bremond*) qui res
eius publicas curabat Hagae Comitum. Scriptae sunt paul-
lo ante mortem Christinae, indicantque in se ipsum eius Pon-
tif. Romano eius temporis, et Gallis animum, simul et
ostendunt, eam tristiora Iacobi II. Magnae Brit. Regis fata,
mente

mente praecipisse. Commemorandae praeterea sunt, quas inde a pag. 158. inseruit Cl. Editor, epistolae Reginae ad *Fridericum Wilhelmum*, Electorem Brandenburgicum, eiusque filium successorem. Coeperat Frid. Wilhelmus tentare Christianam, si in Germaniam pertrahere, sibi hae-reditatis eius adeundae locum aperire posset; iunctus videlicet propinqua illi adfinitate, et invitatus ad haec consilia ab Olivérantio, honorum Reginae Directore generali. Sed mors Reginae paullo post secuta turbavit hos conatus. Instans hoc illius fatum praedixerat quodammodo *Volgtus*, Stadeensis Astrologus, cuius epistola pag. 164. legitur. Interiectae sunt etiam huic epistolarum seriei Constitutiones duarum Academiarum, seu Societatum litterarum, a Christina conditarum, pag. 28. sqq. Denique compendium epistolae *Puffendorfi*, quod pag. 58. exhibetur, partim ob ipsum petitionis argumentum, partim ob adiunctos a Regina in margine obeliscos, dignum est in quo paullulum moretur Lector. Subiicit his epistolis Arkenholtzius brevem summam vitae Christinae, a pag. 169 — 176. ut paucis paginis contracta imago ingenii atque animi illius spectari et intelligi facilius possit.

Secundo loco posita est a pag. 177. — 186. *Sciagraphia Historiae Numismaticae* (d'une Histoire métallique) *Christinae*, ipsius manu emendata, et ex Hétrusco sermone versa Gallice. Hoc consilium, historiam Patris sui, Gustavi Adolphi, et rerum suarum per numos illustrandi, anteceperat Regina; quam Menetreiis et Academia Inscriptio-num Parisina historiam numismaticam Ludovici XIV. moliti essent. Gustavo quidem XXVIII. sibi CXVIII. numos tribuit. Ex posterioribus septem revera cusi fuerunt, v. c. ille in quo sphaerae orbis terrarum adscripta sunt verba: *Ne mi bisogna, ne mi basta*. In reliquis est et sistens Regi-nam in medio Consistorio Pontificis, his additis: *Petro et Tibi*.

Succedunt a pag. 187. — 276. *Addimenta et Emenda-tiones ad I. et II. horum Commentariorum Partem*. Cum
Christina

Christina primis pueritiae et iuventutis annis saepius ad propinquos suos aliosque viros illustres litteras dare soleret, nonnullas harum litterarum edidit hoc loco Cl. Arkenholzius, eas imprimis, quae ipsius in studiis doctrinae progressus ostendunt. Huius generis sunt litterae obligatoriae ad Praeceptorem suum, Iohannem Matthiae, scriptae, quibus denuo promittit, se Latine cum eo locuturam; gratulatio ad Comitem Palatinum sub auspiciis anni 1638. intercessio pro Praeceptore suo ad Gubernatores Regni, et aliae plurimae. Adiectus est pag. 195. Indiculus eorum quae Christinae ab A. 1638. pro informatione tradita fuerant a Praeceptore illius, et pag. 197. varia styli latini et gallici exercitia, ex ore eius excerpta. Subiunxit et alias quasdam Christinae epistolas Editor, ante abdicationem eius scriptas. Defendit porro pag. 221. Gustavum Adolphum et Carolum XII. imo gentes septentrionales in universum, ab ignorantiae et barbariei labe, afficta illis a scriptoribus Gallis. Dicit pag. 224. de itinere eiusdem Gustavi A. 1620. in Germaniam suscepto, mutato quidem nomine suo. Pag. 228. sqq. de *H. Grotio*, de *H. Conringio*, *Ioh. Matthiae*, et *Cartesio*, ex cuius cranio partem possidet Arkenholzius, singularia quaedam observat. *Boudelotii* epistolam quandam edit pag. 233. itemque litteras Christinae ad *Nic. Heinsium*, pag. 235. De *Rudbeckio* seniore narrat pag. 237. eum, quamvis ad prandium secum capiendum invitaverat Carolum XII. tamen non expectato Rege confedisse, quod is serius, quam promiserat, adveniret. A pag. 241. contra *Koehlerum*, Historiarum nuper Professorem Göttingensem, disputat, demonstrans, Gustavum Adolphum a Principibus Germanis vere in auxilium fuisse vocatum, aliaque in Koehleto merito reprehendens. Pag. 251. sqq. de commercio Reginae litterario cum Italis quibusdam doctioribus tradit. Pag. 258. hos mordaces in Reginae transitum ad Ecclesiam Romanam versus adponit, profectos a poeta ignoto.

Vandaliae nemo Regnam errare negavit;
 Per mare, per terras, errat ubique vagans.
 Teutonas, Hispanos, Gallos, Italosque, Gothosque
 Expecta, an non sit vere ea Catholica?
 Christina; exclamas, Christum fugitiva relinquit,
 Et miseram a vera plangis abire fide.
 Ah! nimum falsus fidei dispendia luges,
 Nulla imbuta fide, deseret illa fidem?
 Cum vellet Christina sacris regnisque paternis
 Exire, ad Latios transfugitura Deos,
 Cur non ad Galli deflexit sceptris potentis?
 Cum tamen a Christi nomine nomen habet.
 Nutanti Hesperiae maleis succedere tecto,
 Dudum Catholico de grege nempse fuit.

Maximè autem ex praestanti illa collectione, quae Londini
 A. 1742. septem Voluminibus forma folii prodit hoc ti-
 tulo: Collection of the State Papers of *John Thurloe*, Esq.
 Secretary of Council of the State, etc. digested by Tho-
 mas Birch, non pauca memoratu digna depromsit doct.
 Editor, a pag. 264. Denique de dispersis, mortua Regi-
 na, libris, numis, gemis, aliisque thesauris illius dicit.
 Alia quae magno numero adfert, ut suppleat vel corrigat
 Tomos duo priores, omittimus.

Addit a pag. 272 — 284. Indicem alphabeticum plus
 quam tercentorum virorum variae conditionis, ad quos
 scriptae a Regina litterae Tomis duobus postremis, horum
 Commentariorum leguntur insertae. Tum veto a pag.
 285 — 482. monumenta litteris consignata plurima offert
 Lecturibus, iisdem Tomis illustrandis et confirmandis in-
 servitura; (*Appendice de piétes justificatives et relatives aux
 Mémoires.*) Eorum censum quam fieri potest brevissime
 instituimus. — I. Primae lineae scribendae Historiae Ré-
 ginae Christinae, ductae a *Galdenblad*, qui et ab epistolis
 fuit. Has intueantur qui in compendio ingenium et mo-
 res Christinae nosse voluerint. — II. De ortu et insignibus

gentilitiis Regiae Familiae *Wasa*, Dissertatio Hetruscæ scripta. — III. *Christinae* Decretum, quò *Iohannem Cabeliavium* nobilitatis iuribus cõdecorat. Eiusdem *Cabeliavii* ad *Gustavum Adolphum* et ad Cancellarium *Oxenstiernam* litterae. — IV. *Gustavi Gustaffoni*, quem extra coniugium genuerat *Gust. Adolphus*, ad patrem epistola, scripta *Viteberga*, cuius *Academiae Restorem* tum agebat, A. 1632. d. 22. Octobr. — V. *Hornii*, summi cõpiarum praefecti, ad *Salvium*, *Salvii* ad *Avasium*, huius autem ad *Oxenstiernam* Cancell. epistolae, A. 1641. et 1642. — VI. Mandata aulae *Gallicanae* ad *Comitem Avasium* missa A. 1639. — VII. *Turenii* et *Ducis Anginaei* ad *Principem Landgraviam Hassiae* epistolae, A. 1645. cum huius ad *Ducem* responso. — VIII. *Christinae* ad *Reginam Galliae* epistola de ruptis a *Duce Bavariae* induciis, A. 1647. — IX. Forma *Gubernationis Sueciae* anni 1634. cõdita iam a *Gustavo Adolpho*, sed post fata demum eius publice probata. — X. Cancellarii *Oxenstiernae* tres Epistolae ad *Iohannem*, filium, legatum *Suecicum* in *Congressu Prussico*, datae A. 1635. — XI. *Administorum* rei publicae *Suecicae* litterae, nomine *Christinae* scriptae ad *Electorem Brandenburg.* eodem anno. — XII. *Fr. Laurentii* à *D. Paulo Skytte* epistolae tres, in quibus sunt duae ad *Ioh. Schefferum*. — XIII. *Salvii* et *Avassii* per litteras concertationes, A. 1640. — XV. *Christinae* ad *Carolus II.* *Magnae Britanniae Regem* litterae, A. 1649. *Senatus Suecici* litterae ad *Christinam*, quibus eam a regno abdicando dehortatur. — XV. *Hoffii* epistola ad *Landgravium Cassellanum*, A. 1646. Huius item epistola ad *Christinam*, A. 1640. — XVI. *Christinae* litterae ad *Carolus Ludovicum*, *Electorem Palatinum*, A. 1646. — XVII. *Rusdorffii* ad *Gruenium* epistola de *Gustavi Adolphi* tecta in *Germaniam* profectioe, A. 1620. — XVIII. *Grotii* et *Salvii* epistolae amoebeae, A. 1636. sqq. scriptae. — XIX. *P. Anton. Smaltsii* ad Cancell. *Oxenstiernam* litterae, A. 1648. — XX. Eiusdem *Oxenstiernae* ad *Episcopum Rothovium*, et XXI. ad *Abr. Calovium*

vium epistolae, A. 1647. — XXII. *Terferi*, Episc. Aboënsis, testimonium Studiofo cuidam tributum, A. 1667. *Theod. Ryckii* duae ad Sam. Akerhielmum epistolae, A. 1686. et 1687. — XXIII. Casselienfis Archiepisc. *Hamiltonii* epistolae ad Cancell. Oxenstiernam, A. 1654. et 1656. — XXIV. Legatorum Gallicorum ad Christinam epistola, A. 1646. — XXV. *Christinae* ad Fridericum III. Daniæ Regem litterae, de Cornesitio Uleseldo, A. 1652. — XXVI. Eiusd. *Uleseldi* epistola ad Ordines foederati Belgii, A. 1651. cum horum responso. — XXVII. P. *Malinae* Iesuitae, ex praecipuis auctoribus conversionis Christinae ad sacra Romana, narratio de hac conversione. — XXVIII. Relatio de caerimoniis exequiarum, Carolo Gustavo Regi Sueciae A. 1660. Holmiae habitaram. — XXIX. *Montecuculi*, Legati Caesarei in aula Suecica, ad Nicol. Sapedum, Venetarum apud Caesarem legatum, epistola, A. 1654. *Christinae* ad Canutum Legatum Francicum litterae, de causis abdicationis suae, A. 1654. — XXX. Narratio de solenni Christinae introitu in urbem Bruxellensem, A. 1694. — XXXI. *Abbatis Cortanii* Oratiuncula ad Christinam; cum Bibliothecam Bononiensem ingrederetur, A. 1655. — XXXII. Cardinalis *Sacchetti* epistola paullo ante mortem scripta ad Alexandrum VII. Episc. Rom. A. 1663. — XXXIII. *Ioh. Lechandræ*, Sueci, Poema latinum in Christinam, Romae 1687. — XXXIV. *Esbergii*, Theol. D. Lutherani, epistola ad Innocentium XII. qua se ad Romanam Ecclesiam transiturum significat, ab eodem autem simul 300. Scutatos petit. — XXXV. *Leopoldi* Caesaris ad Christinam epistola, A. 1676. Eiusdem litterae ad Cardinalem Pium. — XXXVII. *Bourdolotii* de tuenda valetudine Reginae sententia. — XXXVII. *Vinucii a Filicati* ad Christinam, A. 1684. — XXXVIII. Octo imagines, dialogus eroticus, et compositio musica duplex, inventa singula a *Christina*. — XXXIX. *Matthiae Wasmuthii* Dedicatio Operis sui Astro-Chronologici nomini Christinae, a qua, quod sumtus liberaliter in id suppeditasset, *Tabulas Christianeas* Opus hoc adpellavit. Ob-

serva-

servationes criticae in idem Opus Romae institutae circa ea, quae Wasmuthus Pontificiae Ecclesiae contraria posuerat; aliae item observationes Christinae et Galdenbladii. — XL. *Wasmuthi* ad Reginam de hoc Opere epistola, A. 1687. — XLI. *Eiusd.* epistola ad Adamum Adamanduram Kochansky, Mathematicum in Collegio Vratislaviensi Professorem, A. 1678. — XLII. *Eiusdem* epistola ad Censores Operis sui Romanos, A. 1687. — XLIII. Censuram Romanorum ad Christinam epistola de Opere Wasmuthi, A. 1687. — XLIV. Operis huius, quod post mortem Patris edidit filius, Matth. Wasmuthus, Med. D. Kilonii, 1692. fol. Inscriptio dedicatoria ad Reginam. — XLV. *Leopoldi* Caesaris epistola ad Carolum XI. Regem Sueciae pro Christina, A. 1683. — XLVI. Legati Elect. Brandenb. *Palaisseau*, oratio ad Reginam Sueciae, A. 1685. habita. — XLVII. *Voigtii* Astrologi ad Christinam epistola, A. 1688. — XLVIII. *Caroli XI.* R. Sueciae, litterae ad Caesarem, Reges et Principes alios, quibus illis mortem Christinae indicat, A. 1689, cum responso Ordinum foederati Belgii. — XLIX. Imago Christinae, auctore *Bielefeldio*. Inde haec pauca excerpimus: *Elle descendit du Trône par dégoût, disent quelques-uns; par politique, disent quelques autres; et par libertinage, si il en faut croire les libertins. Pour moi je pense que l'envie de faire une action unique fut le plus puissant ressort de son abdication. Elle voyoit Sylla à mille lieues d'elle. Alexandre auroit voulu conquérir tout l'Univers; Christine en eût voulu abdiquer l'Empire.* — L. *Arkenholzii* responsio ad epistolam Baronis *Holbergii*, scripta resolvendis iis, quae adversus hos Commentarios movit, edita Castellis, A. 1753. — LI. *Eiusdem* epistola ad *J. M. Gesnerum*, scripta occasione eorum, quae *Alembertus* de Christina publicavit. In qua epistola ostenditur, plurimum detrimenti capturam esse veram historiae tractationem, si recentior illa Gallorum methodus historica introducatur; simul et in vastum Encyclopaediae opus, quod

Directore Alemberto edi coeptum est, animadversiones publicantur. Typis descripta Cassellis A. 1754.

Tandem quaedam ex ingenio et ore Christianae profecta inonumenta doctrinae et sapientiae eius superadduntur, pag. 54. Prius exhibet cogitata Reginae super vita et actionibus Iulii Caesaris. Posterius sententias plurimas et dicta memorabilia a Regina prolata, Centuriis V. complectitur. Transferamus huc unicum illorum, quod legitur pag. 41. *Socrate disoit: si tu te maries, ou que tu ne te maries pas, tu t'en repentiras. Moi, je crois que tout homme qui se marie s'en repentira infailliblement; mais je ne vois pas, pourquoi on se repentiroit de ne s'être pas marié; j'en puis juger par experience.* Magis Reginae animo, quam experientiae convenienter dictum! Claudit hanc Partem Index rerum Parte III. et IV. propositarum.

Praefatio Clar. Arkenholzii, partim clarae scriptis feminae, (Mad. de *Beaumont*), partim *Alemberto* opposita est. Illa, cum horum Commentariorum concinnasset Epitomen, quid in ea sibi obelo notandum videatur, indicat Noster. Hic, cum novum impetum fecisset in Arkenholzium, breviter adversus eum quaedam dicuntur. Nos, perspectis dissidiis, quae Viros hos Clariss. in scribendae Historiae ratione a se invicem divellunt, optamus, ut ea ratio unice vigeat, omnibusque placeat, quae verum investigare, tradere, atque probare iubet firmissime, etiam neglectis dictionis ornamentis, argutisque sententiis, quae delectationis plus habeant, quam certae utilitatis.

**TRACTATUS DUO PATHOLOGICI, NUNC
primum in lucem editi, Auctore MEDICO
MONSPELIENSI in praxi
felicissimo.**

Amstelodami, sumt. fratrum de Tournes, 1760. **PARSI.**
plag. 14. P. II. plag. 15. in 8vo.

In prima harum dissertationum, quae capitibus triginta absolvitur, exponit Auctor *de morbis infantum et puerorum*. Atque ne quid omitteretur, quod huc pertineret, in Cap. I, et II, traditur, quomodo puer recens natus habendus alendusque sit, atque de modo, puerum a lacte depellendi, disputatur. Transit A, deinde ad morbos infantum particulares, atque primum agit de morbis capitis, illisque externarum internarumque partium, quo referuntur ab eo crusta lactea, tinea, phthiriasis, seu morbus pedicularis, hydrocephalus, strabismus, aurium inflammatio et ulcus, aphtae, difficilis dentitio. De quibus dum copiose exponit, alios quoque attingit morbos systematis nervosi, ut epilepsiam, vigilias, et pavorem nocturnum. Tum explicat morbos pectoris, ut tussim; stomachi, ut singultus vomitusque; viscerum et aliarum, cum externarum, tum internarum partium abdominis, ut dolorem colicum, alvi fluxum, lumbricos, alvi constipationem, ani proidentiam, urinae incontinentiam, calculum vesicae urinariae, intertriginem, herniam; atque hypochondriorum et ventris intumescantiam. Denique exhibetur doctrina morborum systematis seroso-lymphatici et sanguinei, ad quod pertinent macies, rachitis, tumores strumosi, variolae, et morbilli. In morbis hisce explicandis ita Auctor versatur, ut primum indolem morbi describat, deinde ad causas proximas et remotas transeat, tum symptomata explanet, porro notas tradat, e quibus quivis morbus perspiciatur atque ab alio distinguatur, post quantum ex praesenti morbi indole de exitu cum felici, tum malo, iudicari possit, doceat, et denique quo modo hisce morbis mederi possimus et debeamus, exponat. Proximas horum morborum causas derivat potissimum, sive ex constitutione infantibus propria solidorum aut fluidorum, sive horum simul; interdum etiam ex humoribus. Quidam, ait, proximam ducunt originem ex lymphâ viscida aëri, ut crusta lactea, ut tinea. In phthiriasis, pabulum, quo pediculi nascantur, esse insensibilem transpirationem, tenuissimis partibus aquosis praesertim et sulphu-

sulphureis donatam, qua ovula pediculorum penetrentur. Orulorum etiam maximam partem copiamque cum cibus sanguinem pervadere, et ab ipso in partibus diversis deponi. Neque tamen verisimile est, quod narratur, aliquos morbo pediculari obiisse; sed illi potius a vitiosa sanguinis constitutione morbos contraxerunt, illisque extincti sunt. Aphthas generare, quaecunque salivam corrumpant, et salibus acrioribus gravident, ut lac salum, calidum, cruditates in stomacho congestas lac sumtum corrumpentes, vitiumque nutriciae exsiccantem et salsiorem. Quoniam etiam aphthae oris cavitatem priusquam fauces, oesophagum vero nunquam, aut nisi inveterata afficiant, ex eo quoque verisimile esse, eas potius a saliva, quam ab halitibus acrioribus, a lacte in stomacho corrupto elevatis, produci. Rachitidem oriri ex viscida et saluginosa nimis lymphae ossa irrigantis constitutione. Quoniam enim lymphae viscida, salibusque nimis turgida, ad motum circulationis absolvendum minus apta efficiatur, in intima illam ossium substantia haesere, et accumulari, quia ossium fibrae, carni et membranarum fibris minus elasticae, minus humores expriment, et ipsos haerere facile sinant. Verum, quia eadem ubique non sit ossium structura, quippe quorum fibrae strictius in medio ossis connectantur, laxius vero in extremitatibus cohaereant, igitur lympham viscidam in ossium extremis facilius, quam in medio, haerere: fibras enim strictius ibi cohaerentes cavitates minus amplas obtinere, partes lymphae viscosiores non admittentes, quae in extremitatibus ossium, ob cavitates fibrarum ampliores, accipiuntur. Sed quo maior sit in ossium extremitatibus lymphae collectio, maiorem quoque ibi dari accretionem, et hinc ossium extremitates nodosas apparere. Rursus, quoniam ossium extremitates magis accrescant, quam eorum pars media, ossa naturalem et debitam firmitatem non servare posse, propter irregularem accretionem: hinc tibiam in extremitatibus nodosam incurvari, atque intra vel extra flecti, prout interna aut externa eiusdem protuberatio, quae la-

feriori femoris extremitati adnectatur, magis et absque servata debita proportione accrescat. Variolarum causas ducit Auctor a vitio aeris, miasmate inquinati. Haec vero miasmata aeri terram ipsam suppeditare, quae in sinu suo principia et mixta cuiuscumque naturae recondens, ea per aerem aliquando copiose diffundat, unde morbi epidemici oriatur, et inter populos miro modo grassentur. Horum autem miasmatum naturam non determinari posse, cum haec sub sensu minime cadant, sed ea summe activa, et partibus integrantibus solidis admodum praedita, videri. Causam, cur semel per vitam homines variolis afficiantur, esse, quia variolis recurrentibus et sanatis sanguinis depuratio fiat, et partes ipsius novam acquirant modificationem et continuationem, qua accidat, ut sanguis texturam meliorem et firmiorem postea nactus, tali miasmata diu resistere queat. Sed quoties, propter pravam sanguinis constitutionem, depuratio eiusdem in variolis non absolvetur, nec constitutionem sanguinis perfecte mutari, nec ad variolas iterum contrahendas dispositionem integre tolli. Si quis quaerat, cur omnes incolae regionis, ubi variolae grassentur, iisdem non simul laborant, cum causa, variolas producat, omnibus simul applicetur? respondet Noster, etsi variolae a miasmate per aerem identidem diffuso oriatur, hoc tamen per se et absque subiecti dispositione variolas minime producere posse. constare enim, causam effectum suum praestare non posse, nisi in subiectum dispositum agat. Cum igitur sanguis omnium hominum eiusdem regionis eandem dispositionem non habeat, hinc quoque non mirum, si variolae omnes simul non afficiant. Immo esse quosdam, quorum sanguis tam firma partium cohaesione gaudeat, ut minime hoc miasmate infici queat, et ideo pueros facilius adultis variolis corripit, quia sanguis eorum, textura debiliore constans, facilius miasma concipiat.

In altera dissertatione agit Auctor, in capitibus undeviginti, de morbis sudanicis. Singula capita singulos morbos com-

complectuntur. Refulit verò ad hanc classem morbos sequentes, etsi ipse fateatur, non omnes proprie huc pertinere. Agit igitur I. de phlegmone, et aliquot illius speciebus, ut furunculo, panaritio, seu paronychia, carbunculo, seu anthrace, bubone, abscessu, et ulcere fistuloso, gangraena, et sphacelo: II. de erysipelate: III. de Scirrhus: IV. de oedemate: V. de emphysemate: VI. de ambustione: VII. de contusione: VIII. de cancro: IX. de strumis: X. de atheromate, steatomate, et meliceride: XI. de lupia: XII. de ganglio: XIII. de aneurismate: XIV. de varicibus: XV. de scabie: XVI. de herpete: XVII. de lepra: XVIII. de rheumatismo: XIX. de arthritide. Eandem, quam in priori dissertatione, Noster rationem sequitur, et causas proximas remotasque, morborum indolem, symptomata, morborum divisiones, differentias, notas et remedia, copiosius etiam quam antea, enarrat. Proximae horum morborum causae sunt vel externae, vel internae. Quod ad has attinet, Auctor plurimorum morborum, phlegmonem sequentium, originem refert potissimum ad lympham, sive auctam et cumulatam, sive in variis partibus plus minusve corruptam. Scirrhum fieri, ait, a lymphâ vitiatâ, quae crassior et spissior facta in suis vasis lentescat, haereat, et mora ulteriori ita crassescat, ut duram lapideamque naturam obtineat. Utriusque leprae causam proximam esse obstructionem glandularum ductuumque lymphaticorum cutaneorum, a lymphâ summe viscida et sanguinosa productâ; et quia lepra Graecorum remissior sit elephantiasis, illam fieri a lymphâ minus viscida et sanguinosa, istam vero maiorem crassitatem et acrimoniam in fluidis supponere. Causam cancri efficientem esse lympham spissam, concretam, quamplurimis particulis duris salino-terreis gravidam. Scabiei causam esse subitanam sanguinis haerentiam in sinibus arteriolarum cutanearum, a transpiratione insensibili, spissiori et acriori facta. Insensibilem transpirationem hanc haerentiam efficere, vel quia ob molem et crassitatem ex arteriolis exire nequens, harum

finis infarctat et obstruat; vel quia ex arteriolis egressa, per poros suos ad cuticulam usque perducere non possit. Rheumatismum oriri a distractione dolorifica ductuum lymphaticorum, aut neuro-lymphaticorum, a lymphâ spissâ, partibusque salinis fixis onusta, in vasculis harum membranarum haerente. De Emphysemate ait Auctor, quoniam flatus emphysema non pariant, nisi dum in partibus externis colligantur, ex eo sequi, hunc tumorem fieri posse vel a vulnere, vel a causa interna. Illud facile intelligi, quoniam aer, per vulnus rucus in interstitia membranarum, calore loci expansus et rarefactus, partem in tumorem elevet: similiter saepe vulnere thoracis penetranti emphysema adiungi, quia aer e cavitate thoracis per vulnus exiens, a fasciis abisque, quibus vulnera deligentur, retentus, in partes vicinas ruat, quas sua rarefactione in tumorem attollat. At difficilius intelligi posse, quomodo, illaesa cute, flatus colligi possint sub ipsa: notandum igitur esse, fluida omnia humanae machinae maxima copia aeris esse completa, quod ostendat effervescentia ingens, quam subito contrahat sanguis in machina pneumatica, aerem exantillato. Igitur ut tumor flatulentus fiat, sufficere, ut aer ex ergastulis fluidorum expressus per poros vasorum, ex horum cavitate exire possit. Itaque duo ad tumorem flatulentum generandum requiri: primo, ut aer ex interstitiis fluidorum, ubi retinetur, exprimatur, et ut pori vasorum satis pateant ad aeris expressi egressum. Primum fieri, si fluida lente provoluta partibus crassioribus consistant, quae ob motus tarditatem, vi cohaesionis naturalis strictius unitae, aerem e suis poris exprimant: fluida sic lentescunt; vasa, in quibus continentur, replere, nec ob motus defectum stimulare; vasa igitur, utpote distractilia, extendi, horumque poros maiores utique fieri, adeoque aerem ex interstitiis fluidorum expressum, sui iuris factum, per poros vasorum dilatatos exire. Fieri etiam tumorem flatulentum, si fluida exsiccentur, cum ob seri defectum horum partes strictius unitae, poros pauciores et minores

relia-

relinquant, et proinde aeris spirulae expressae sui fiant iuris. Sed haec haec haec. Caeterum intelleximus ex harum dissertationum lectione, Auctorem; praecipue quod ad historias morborum attinet; magnam attentionem adhibuisse, atque naturam humani corporis bene cognitam habere. Vellemus tamen, ut in definiendis aliquot causis, quae ad viscidum et acre pertinent, substantiam viscidae et acris clare et accurate enodasset, atque etiam differentias acris et salis viscosi, immo utriusque simul, indicasset.

MATHESIS THEORETICA ELEMENTARIS
atque sublimior. Auctore WENCESLAO IOANNE
GUSTAVO KARSTEN, Phil. D. et Log. Prof.
Publ. Ord. in Acad. Rostochiensis.

Rostochii atque Gryphiswaldae, apud Ant. Ferd. Roseum,
 1760. 3. Alph. 23. tab. aen. in 8vo.

Statis diu universae Matheseos theoreticae systema expectavimus. Wolfianum enim, tum, cum publicam lucem aspiceret, minus a perfectione aberat, a qua successu temporis magis magisque continuo removetur. Et quamvis quadraginta fere, qui post illud editum effluerunt, annis, multa Matheseos purae elementa, illustrationes, institutiones, et compendia, typis expressa fuerint: illis tamen, qui rei litterariae non plane ignari sunt, minime obscurum esse poterit, omnes hosce foetus parum propitia Minerva esse in lucem protrusos. Nemo autem magnopere mirabitur, tot a multis susceptos labores minus feliciter successisse, qui accuratius perpenderit, quanta nostro seculo universa Mathesis, ac imprimis theoretica, incrementa cepit. Pleraque Geometriae sublimioris capita, innumeris novis propositionibus ac subtilissimis artificijs aucta, in imensum fere excreverunt. Novae hae Matheseos divitiae non in uno aut paucis libellis absconditae latent, sed in multis Germanicis, Anglicis, Italicis, ac Gallicis scriptis dispersae

disperfae sunt. Tandem, quod fere maximam parit difficultatem, Geometras non paucos, earum inventores, infrænata sciendi libido incessit, ut, dummodo quamplurima calculis subicerent, maluerint omnimodae certitudinis et illius evidentiae migrare legem, omnis Matheseos principem, ac ab antiquioribus Geometris sanctissime servatam. Ecquis exinde immensum non perspicit onus, quod is in se suscipit, qui se nostris temporibus Matheseos universae theoreticae elementis, quorum ope ad intelligentiam tot tanque sublimium rerum penetrare liceat, conscribendis accingit. Vastum ac difficillimum hoc negotium, maiorem, quam dici potest, industriam, easque ingenii vires ac meditationes requirit, quae inventoribus illarum rerum necessariae erant. Perspectum id profecto fuit Triumviris, qui subtilissimis seculum nostrum inventis illustrarunt: Cleralto, Colin Mac-Laurino, ac illustri Eulero. Probe illi noverant, sublimia illa Geometriae capita, ad calculum imprimis integram pertinentia, inter solos inventores cognita permansura, nisi quis eorum eas propositiones, quae ad perspicendas illas novas necessariae sunt, indicet, cum veterum Geometrarum doctrinis connectat, et in unum corpus redigat. Quare non infra gloriam suam, summi hi viri, positum duxerunt illud temporis, quo Mathesin novis meditationibus augere poterant, conscribendis illustrandisque illis propositionibus elementaribus impendere. Praestiterunt id Cleraltus in Elementis Algebrae. Colin Mac-Laurinus in eminenti fluxionum opere, ac tractatu de Algebra, nec non Illustr. Eulerus in introductione in analysi infinitorum, aliisque scriptis. Et quam avide ex his operibus, ex quibus seri posteris Geometriam veram discent, Matheseos cultores in Germanicis Academiis profecerint, publica iam nos edocent testimonia, omniumque luculentissime id declarat Cl. Karstenii Mathesis Theoretica, quam lectoribus benevolis indicamus. Ipse Clarissimus Auctor gloriosum sibi ducit fateri, quantum, in conscribendo hoc erudito solidoque libro, luminibus horum illustrium virorum

rum adiutus fuerit, nosque certo speramus, fore, ut omnes, qui duce hoc libro in Mathesi elaborarint, ea addiscant, quae scitu eis necessaria sunt, qui sine molestia scripta Mathematicorum subtilissima intelligere velint, atque ad altiora contendere. Ipsum vero eximium opus tribus constat partibus, quarum prima elementarem Geometriam, Arithmetica, ac Trigonometriam planam complectitur. Summa cura Cl. Auctor Geometriam et Arithmetica a Geodesia et calculandi arte separavit, ne puritas Geometrica, cuius Graeci Geometrae studiosissimi erant, detrimenti aliquid caperet. Geometriam Arithmeticis praemisit, sine dubio ut illustri Euclideae methodo tanto propius accederet. In ipsa utriusque scientiae pertractatione singulare elucet studium, notiones omnes luculenter declarandi, singulas propositiones rite determinandi, easque solide demonstrandi. Inprimis accuratiori attentione considerari merentur demonstrationes de parallelismo linearum §. 96. de comparatione extensorum geometrica generatim Sect. 6. et de comparatione figurarum planarum Sect. 7. In Geometria solidorum a §. 227. usque ad eius finem pertractata, tam scienter, tamque solide Cl. Auctor versatur, ut dubitari fere queat, perspicuitatisne an soliditatis in ea plus reperiatur. Et si quid forte hic reprehendendum duxerint nonnulli, id eo, nostro quidem iudicio, rediturum putamus: Cl. Auctorem infinite parvas quantitates, quarum ope recentiores Geometrae nimis longas ac intricatas veterum demonstrationes in compendium sine vitio et certitudinis detrimento redegerunt, iusto studiosius vitasse; cum tamen in ipsis eius demonstrationibus, si ad vivum reserentur, lateant. Secunda huius libri pars Analysis Mathematicam continet. In Algorithmo specioso, cuius leges primo loco occurrunt, Auctor Cl. maximam, sine dubio ob controversias, licet id expresse non moneat, a recentissima Philosophorum natione circa eas motas, rationem habet quantitatum affirmatarum ac negatarum, luculenter ac solide ostendens, quantam zypbra mutationem quantitatum incrementis ac

decrementis inducat, et quae rationes Mathematicos ad statuendum inducant, quanta divisa per zephyram esse infinita. Sect. II. usque ad XV. Cartesiana solvendi Problemata methodus, artificiaque a celebri hoc Geometra tradita, proponuntur, ita ut larga manu inventa recentiorum interspergantur. Inter singularia hoc loco a Cl. Auctore prolata referimus primum Calculum Analytico-trigonometricum, in quo regulae, sinus, cosinus, tangentes, cotangentes, analytice exprimendi, atque omnia problemata Trigonometriae sphaericae solvendi, occurrunt. Notari in primis meretur §. 52, in quo Auctor Cl. ex proprietatibus triangulorum sphaericorum formulas algebraicas erueret docet; latera vel angulos eiusmodi trianguli ex reliquorum sinibus, cosinibus, tangentibus, et cotangentibus definiendi. Sectione quarta deinde notiones quantitatum variabilium ac constantium explicantur, ortusque ac genesis functionum declaratur; constitutis earum ordinibus fusc ac solide docetur, quid sit rationis variabilis limes; quando, et quo respectu, limes eiusmodi ultima vel prima ratio variabilium dici possit; utrum ultima vel prima ratio variabilis semper sit finita, eiusque exponens determinatus; an vero etiam infinita eiusque exponens indeterminatus esse possit. Magni haec doctrina est momenti, utpote quae genuina calculi differentialis fundamenta continet, ex quibus non solum vera quantitatum infinite parvarum indoles, sed et infiniti earum ordines deduci possunt. Praeterea notata digna sunt, quae de sectionibus angulorum et arcuum circularium Sect. XIII. et de investigatione radicum aequationis cuiuslibet impossibilium, docentur. Tandem, Sectione III. ac sequentibus huius Partis, Analysis Infinitorum proponitur. Satis quidem iam diu calculi differentialis leges cognitae, et omnium optime ab Hospitalio in Elementis infinite parvarum quantitatum expositae sunt; ipsa vero earum natura ac indoles multis maximisque difficultatibus ac dubiis obsita adhuc est. Leibnitiis ipse, quo duce infinitum computi legibus subiecinus, ita de iis locutus est, ut infinite

nite parvum magnumque non nisi pro fictionibus habuisse videretur, cui Wolffius calculum addidit. Alii contra aegre id tulerunt, atque omni opera id egerunt, ut reale infinitum esse, propriaque gaudere natura, evincerent: quo potissimum Fontenellii labor spectat. Omnes hos relinquit Cl. Auctor, atque, cum illustri Newtono, ex rationibus primis vel ultimis quantitatum variabilium quantitates differentiales deducit: leges differentiandi omnium ordinum functiones unius variabilis algebraicas fuse explicat: usumque eius calculi in doctrina serierum, in aequationibus resolvendis, ac methodo tangentium directa, docet. Sectione XX. leges integrandi occurrunt, et primo quidem functiones algebraicas incomplexas unius variabilis, hoc est formae $dy = Pdx$ existente P functione ipsius x algebraica. Si haec functio P est rationalis integra, vel per modum rationalis integrae expressa, integrationem nulla laborare difficultate, omneque negotium eo redire docet Cl. Auctor, ut functionum integralium irrationalium pariter, ac functionum fractarum, tam rationalium, quam irrationalium, integralia inveniendi methodi explicentur universales. Generalissimas itaque formulas eiusmodi functionum tradit, monetque, universalem methodum inter varias excogitatas integrandi functiones, integras ac fractas irrationales esse eam, quae sub vinculo exponentis eiusmodi in seriem convertitur, ac per factorem extra vinculum multiplicatur. Astamen nunquam hac methodo utendum esse praecipitur; si aliis viis perveniri potest ad integrale terminis finitis exhibitum. Quae viae ut sint cognitae, consideranda est intimior natura logarithmorum, tam hyperbolicorum, quam logarithmicorum, nec non quantitatum exponentialium ac transcendentium, quae a circulo dependent, una cum ratione eas differentiandi: sedulo perdiscenda sunt artificia, quae Auct. Clar. fuse exponit, quibusque differentialium unius variabilis algebraicorum complexorum irrationalium, sive fuerint integra, sive fracta, ad rationalia reducuntur, atque vel algebraice, vel per arcus circulares, vel

per logarithmos, exprimuntur. Dicitur vix potest, quarta felicitate Auctor Clar. subtilissimas Geometrarum methodos collegerit, atque admirabili ordine proposuerit. Parique felicitate usus est in tradendis regulis integrandi aequationes differentiales primi secundi et altiorum ordinum, et in adiciendis aliis methodis integrandi, quae ad aequationes differentiales tam primi, quam aliorum graduum, pari cum successu adplicantur. Coronidem tandem toti praestantissimo operi imponit Geometria sublimior, quae decem Sectionibus absolvitur. Generalissimae primum in ea proponuntur curvarum algebraicarum proprietates, inter quas eminent rami curvarum in infinitum extensi, earumque asymptoti: figurae earum in spatio finito: tangentes punctaque multiplicia: curvaturae: similitudo, diametri ac centra, ac curvarum inventio ex datis proprietatibus. Deinde expenduntur curvae transcendentes, ac theoriae de superficiebus, solidis rotundis ac curvis duplicis curvaturae, adiciuntur. Ex qua rerum Geometricarum, quas Auctor Clar. ex praestantissimorum Geometrarum scriptis multo labore collegit, in ordinem redégit, propriis meditationibus illustravit ac amplificavit, multitudine et pondere, certo certius colligimus fore, ut ex praestanti hoc opere uberrimi in rem publicam litterariam fructus redundent.

IUSTINI HISTORIAE PHILIPPICAE
cum integris commentariis Iac. Bongarsii, Franc. Modii, Matth. Berneggeri, M. Z. Boxhornii, Is. Vossii, I. Fr. Gronovii, I. G. Graevii, T. Fabri, I. Vorstii, I. Schefferi, et excerptis H. Lorii Glareani, atque Editoris Oxoniensis: curante ABRAHAMO GRONOVIO.

Lugduni Batav. apud Luchtmanos, 1760. Alph. 3.
 plag. 7. in 8vo.

Iam

Iam primâ Iustini editione A. MDCCXIX. adornata Col. Gronovius se strenuè viam, maiorum suorum vestigiis signatam atque impressam, persequi, eaque, tanquam vera et regia, ad eandem nominis gloriam contendere, luculenter testabatur. Atque ex eo tempore non solum variis ingenii doctrinaeque speciminibus editis, sed nunc etiam hac altera Iustini editione illam de se excitatam spem atque opinionem bene confirmavit. Nam, ut comparatione utriusque editionis instituta intelleximus, ita Vir Cl. anri-adversiones suas auxit, emendavit, totque accessionibus collupletavit, ut egregiam Iustino operam praestitisse nobis videatur. Primum varietatem lectionis, cum diligentius, tum uberius, è libris tam manu, quam typis exaratis, excerptam esse observamus. Excusit verò Noster sex codices bibliothecae publicae Leidensis, omnes, praeter unum, in membrana scriptos, et quâdringentorum annorum aetatem sive attingentes, sive excedentes etiam. Ultimus chartaceus quidem, et recentior, sub incunabulis artis typographicae exaratus, sed è vetustissimo codice transcriptus est. Porro usus est Vir Cl. codicibus quinque Anglicanis, iisque membranaceis, et duobus Mediceae bibliothecae, atque uno e bibliotheca Magliabequiana deprompto, sed recentioribus adnumerando. Secundus Mediceus, sed quindecim prioribus libris destitutus, membranaceus, et caractere Longobardico exaratus est, omniumque, qui adhuc a viris doctis excusati sunt, vetustissimus, optimisque lectionibus refertus Nostro videtur. Cum initio libri XVI. tum fine, adscriptum est: *M. Iuniani Iustini Epitoma historiarum* etc. quibus nominibus auctorem in aliis quoque codicibus insigniri, iam ab aliis observatum est. Praeterea adhibuit alium codicem bibliothecae Leidensis, in membrana ante sexcentos annos quaternis exaratum. Sed non solum manu scriptos, verum formulis typographicis quoque descriptos libros, consuluit. Novem enim editionum mentionem facit. Prima Venetiis excusa est, a Nicolao Ienson A. 1470: altera Romae, a Conrado Sweynheim et Arnaldo

Pannartz; A. 1472: tertia octuplicatae formae, adcurante Bechario, loci quidem et typographi nomine destituta, sed, ut e lilio rubro apparet, Florentiae in officina Iuntae adornata est: quarta Veneta, curante Sabellico, A. 1497: quinta Florentina, A. 1510. typis Iuntae, cura Mariani Tuccii expressa: sexta Mediolanensis, Leonardi Vegii, A. 1510: septima Parisiensis, Antonii Auffurdi, A. 1519: octava Veneta, Aldinis typis excusa A. 1522: nona Florentina, ex officina Iuntina A. 1525. Denique Vir Cl. tres Italicas Iustini versiones, A. 1477. A. 1542. et A. 1561. editas, in consilium adhibuit, ne quid intactum relinqueret, quod ad constituendam Iustini orationem aliquid conferret. Apparebit vero ex numero codicum librorumque excussorum, quantum operae studiique in veris lectionibus eruendis posuerit Noster. Hanc diversitatem lectionum inseruit adnotationibus suis, separatim adiunctis, in quibus et de lectione, et de verbis singulis dictionibusque, multa docte et eleganter monuit. Verba Iustini illustrantur similibus, plerumque ex aevi scriptoribus repetitis, ut Salviano, Orosio, Saxone Grammatico, Hegesippo, Freculpho, Ottone Frisingensi, Ioanne Sarisburiensi, Mamertino, Ammiano, Gualtero, Iureconsultis, aliisque. Ex iis adnotationibus, quae ad verba et dictionem pertinent, eminent potissimum illae pag. 774. de omissa vocula *sam*, licet in sequenti membro sit *quam*: pag. 775. de locutione, *in hoc tempore*, contra Bongarsium, qui male pronomen *hos* expunxit: pag. 777. de verbis *mox deinde* et *deinde postea*: pag. 780. de formulis, *ponere conditionem, quaestionem* etc. pag. 788. de vocula *dum* pro *donec*, ut, *non expectaturos Scythas, dum ad se veniatur*: pag. 795. de verbo *afui* pro *absui*: pag. 804. de verbo *legere* pro *eligere*: pag. 806. de terminatione genitivi tertiae declinationis in *i* pro *is*, ut Cic. *ex orationibus Demostheni*, et Gell. *versus Euripidi*: pag. 810: de verbis: *in nullo pro in nulla re*: pag. 814. de locutione, *enixa opera*: pag. 816. de verbo *dominatus* pro *dominatio*: pag. 831. de voce *fides* pro

pro *iudicio*, *argumento*: pag. 838. de verbo *odium* pro *odiosus*, ut apud Plaut. *sed eccum odium progreditur meum*: pag. 844. de significatione *re* frequenter pro multis praesentibus: pag. 847. de verbo *continuus*, ut, *diebus continuis*: pag. 854. de *in primo* pro *in principio*: pag. 873. de formula *in veste*, ut, *puraque in veste sacerdot*, et apud Graecos *ἐν ἐοδῶσι*: pag. 886. de voce *invisitatus* pro *inuitatus*, ut, *invisitatae magnitudinis serpentes*: pag. 893. de adverbio *tamen* sequentique in posteriori membro *tamen*: pag. 917. de constructione verbi *callere* cum ablativo, ut apud Petronium, *his ego callens Artibus*. Porro huc pertinent, quae dicuntur pag. 925. de vocula *nisi* pro *praeterquam*, ut apud Terentium: *hanc, nisi mors, mi adimet nemo*: pag. 938. de dictione, *hosti praedae esse*: pag. 951. de formula, *vultus excipere*: pag. 962. de verbo *parricidalis*: pag. 984. de constructione, *ire ultum, perditum* etc. pag. 987. de locutione *vocem mittere*, atque de aliis, quae tacemus. Vellemus tamen, ut tralatitia quaedam et satis nota Vir Cl. vel omnino praeteriisset, vel paucis tantummodo attigisset. Quid opus erat v. c. pag. 794. docere, *re insignis* cum ablativo poni, ut Virg. *Insignem pietate virum dixit*? quid opus pag. 822. voculas *ne quidem* tot exemplis additis illustrare? quid pag. 826. accusativum *duo* pro *duos* tot locis stipatis confirmare? quid pag. 832. copiosius aliis exemplis advocatis explicare *custodes* et *custodiam corporis*? quid pag. 874. *patrium solum* illustrare? quid pag. 910. pluribus disputare de formulis, *animum incessit cupido, moestitia*, etc. Mittimus alia, quae ipse fatebitur bene omitti potuisse. Sed fortasse aliquid dandum putavit consuetudini atque opinionibus quorundam; qui in corradendis similibus formularum exemplis sibi vehementer placent, et, si centies dicta omnibusque nota ambitiose protulerint, tum se dignos existiment, quibus Melpomenae Delphica lauro coramam cingat. Verum mittamus hosce, atque ad animadversiones Gronovianas redeamus. Restat enim ut de iis dicamus, quae ad criticam artem spectant, in qua exercenda

Virum

Virum Cl. modeste et verecunde verfatum esse intelleximus. Magis enim illud operam dedit, ut codicum scripturam explicaret, illustraret, confricaret, defenderet, quam ut ex ingenio aliquid mutaret atque corrigeret. Nos quidem vix ter quaterve illam emendationem aliquam, non in textum recipere, sed tantummodo in adnotationibus proponere meminimus. Atque etiam nefas profecto fuisset, tot librorum auctoritatem negligere, nec eorum vocem audire velle. Sed dabimus exempla aliquot. Ad *praefat.* 5. ponetur, plerasque vett. edd. habere: *quod ad te, Imperator Antonine, non tam cognoscendi* etc. in MSS. vero has voces *Imp. Ant.* quidem omitti, sed, quia olim per notam I. vel IMP. ANTON. scriptae fuerint, a sequenti rocula non absorptas videri. Similem fere librorum lapsum esse in Mamert. Genethl. Maximiani, cap. 2. *Quae (vis divinitatis) vos tantis discursibus, toto, quem regitis, orbe deducit: ut nos semper auxilii vestri caritate, nuper ad libertatem patriae conquestionis impleverit, ubi Noster voculam semper ortam esse suspicatur ex siglis S. IMP. Sacratissimi Imperatores.* I, 4, 9. habent aliquot codd. *rogat sibi perferri ostendique puerum, pro vulg. adferri.* Illud tuetur Noster exemplis Valer. Flacc. Arg. V, 491.

*Hic sibi me auratae pecudis quiscunque periclis
Exuvias perferre iubet:*

et Martial. IV, 10, 11.

I puer, et caro perfer leve munus amico,

I, 9, 7. ad hoc tam crudele ministerium magum quemdam ex amicis delegit nomine Cometen, pro quo aliae edd. habent *Praxaspen, Praexaspen, Proexaspen.* Vir Cl. legit *Praxaspen* ex Herodoto, III, 75. — I, 10, 21. tuetur lectionem codd. *cedentibus ex consulto Persis, pro consulto,* exemplis e Saxone praecipue advocatis. II, 4, 12. probat *solae* (al. *foli*) *terminos alternis* (al. *alternos et alterno*) *defendentes, laudatis* Lucret. IV, 791. *Mollia mobiliter quum alternis brachia mittunt;* et VI, 569. de ventis: *nunc quia respirant alternis,*
inque

inque graveſcunt. Senec. de Vit. beat. 5. quem voluptates
 do'oresque incertiffima dominia et impotentiffima alternis poſſe-
 dent. Stat. Theb. I, 410. paulum alternis in verba minas-
 que cunſtantur, et aliis locis. II, 6, 1. confirmat quidem
 lectionem vulgatam: quae (bella) ultra geſti fidem patrata
 ſunt, ex Velleio, II, 114. hiems emolumentum patrati belli
 contulit; et Liv. XXVIII, 41. egregiam iſtam palmam belli
 Punici patrati petis, ſed ob conſenſum codd. praefert: per-
 aſta ſunt, ut infra XXII, 8, 6. dum reliquiae belli peragun-
 tur; et Lucan. I, 691. Impiique in medio peraguntur bella
 ſenatu. II, 12, 27. legit: plures tamen non minus ſaevitiam
 regis, quam hoſtem timentes, domos dilabuntur, pro domum.
 Nam ſic et Oroſ. plures tamen ſaevitiam regis, velut immani-
 tatem hoſtis timentes, domos dilabuntur; Freculph. per do-
 mos dilabuntur, temere praepoſitione addita; Vincent. III,
 33. plures tamen ſaevitiam regis timentes, domos delabun-
 tur: atque ſic Liv. Curt. etc. III, 7, 4. pro, conſilio Peri-
 cli, habent aliquot codd. Pericli, et paullo poſt iidem: haec
 Pericli expeditio, eadem genitivi terminatione, qua utitur
 Cicero de Orat. II, 22. Pericli ſuccum; et Nepos, Alcib. 2.
 ex MSt. educatus eſt in domo Pericli. Sic etiam ſupra I, 10,
 6. Darius Hyſtaſis filius, eodem modo ut apud Nepot.
 de Reg. I, in MSS. legitur Darius Hyſtaſis, vel Hyſtaſi, filius.
 IV, 1, 1. praefert Vir Cl. lectionem codd. aliquot: Siciliam
 ferunt anguſtis quondam faucibus Italiae adhaeſiſſe, diremptam-
 que velut a corpore maiore impetu maris: pro quo al. di-
 reptam; ſic Liv. XXI. c. 49. Hispania anguſto dirempta freto;
 Senec. Oed. 9. rupemque ſaxis vaſta dirimentem freta: Ta-
 cit. Agric. c. 23. nam Glota et Bodotria diverſi maris aeſtu
 per immenſum reuelſi, anguſto terrarum ſpatio dirimuntur:
 Cic. in Verr. IV, 48. Tota (Enna) ab omni aditu circumciſa
 atque dirempta eſt. Sed, ſi recte attenderis, loca a Noſtro
 laudata minus recte in hunc locum convenire intelliges.
 Neque enim ibi aliquid dicitur de vi maris, particulam
 aliquam terrae a continenti abripiantis, ſed eſt alia illorum
 locorum ratio, atque diremptus idem eſſe videtur, quod sit

Seneca, loco a Nostro laudato: *insulam ab Italia angusto intercisam freio*. At his Iustini verbis idem sensus inest, qui Senecae: *subito mare irrupit, et Hesperium Siculo latus absceidit*. Quare *re direptam*, i. e. abscissam, abruptam, abreptam, retinendum est. Schefferus, cum emendatione sua, *diruptam*, frustra est. IV, 5, 6. arripet Viro Cl. lectio codd. aliquot, *inscientia ducum*, pro *inscitia*, cuius ille vocis usum ex Cicerone, Plinio, Macrobio, Gellio, adstruit. VI, 1, 3. bene tuetur lectionem omnium codd. *Cyri quondam regis*, nihilque mutandum esse censet. Regem enim hic vocari, qui fuerit filius regis: similiter regis Orcdis filium appellari *regem* infra XLII, 4, 10. *Ventidius universam Parthorum inquam cum rege ipso Pacoro interfecit*: et Flor. IV, 9, 6. *Rex (Pacorus) fortissime dimicans cecidit*: et Virg. IX, Aen. 223. *statione relicta Ipse comes Niso graditur, regemque requirunt*. ubi Servius notat: *Regemque requirunt, regis filium*, ut: Magnum reginae sed enim miseratus amorem; etc. X, 1, 6. *quem aut paterna maiestas — a tanta immanitate revocaret*, addidit Noster e codd. vocem *sceleris*: sic Cic. pro Coel. *tot vitiorum tanta immanitas*, et Gell. *immanitas poenae*. XI, 10, 11. ingenii et codd. ope ita restituit: *cum legati rectius id eum Tyro veteri et antiquiore templo facturum dicerent*, deprecantes eius introitum, *ita exarsit*, seu potius, *tum ita exarsit*, ita ut vocula *tum* a postrema praecedentis vocis syllaba absorpta sit. *Id exardere* absolute positum saepius occurrit. XI, 14, 8. *Triginta quatuor diebus praedam recognovit*: invenit in vet. edd. *continuis*, quod non temere additum esse dicit, pluribusque exemplis adstruit. XV, 3, 11. *Postea in India insectanti regi quosdam palantes hostes, cum a satellitum turba equis celeritate desertus esset, solus ei per immensas arenarum molei cursus comes fuit*, corrigit Vir Cl. *insectante rege*, vel *solus per immensas*, deleto pronomine *ei*, priusque confirmari dicit Vincent. V, 48. Porro insectante Alexandro in India quosdam palantes hostes etc. XVII, 1, 11. invenit in aliquot codd. *utrique animi juvenales erant*, multisque exemplis

plis tuetur, ut Symmach. I, ep. 1. *Hos inter, iuvenale de-*
bus etc. et VII, 9. *deceat enim loquit exultantius iuvenalem ca-*
lorem; Liv. I, 57. ex duobus MSS. et tum quidem a noctur-
no iuvenali ludo in castra redeunt. mittimus reliqua. XVIII,
1, 6. mox cedere praelio coegit: omnes ait codd. constan-
ter dare cedere, sed vocem praelio e margine in contex-
tum migrasse sibi videri, atque etiam in codd. aliquot ab-
esse. Verbum cedere eodem sensu absolute usurpare aucto-
rem, I, 6, 13. Pulsi itaque cum Persarum acies paulatim ce-
deret etc. XVIII, 7, 16. ita interpungendum locum hunc
censet: punitis auctoribus miserorum civium iniuriosi exilii,
omnibus se veniam dare dicit: atque etc. nempe miseris civis
vocari partem exercitus illam, quae superfuisset praelio,
quamque exulare iussissent Carthaginenses. Vincent. punit-
tisque auctoribus exilii sui et sociorum, urbem legibus suis red-
*didit etc. Omnibus esse ceteris, vel aliis omnibus, ut *ἐς**
πάντας in Ep. 1. ad Thessalon. III, 12. XXIV, 3, 4. in
cod. Medic. pro: domos, templa, ceteraque omnia exorna-
ri iubet, invenit itineraque omnia, quod valde placet. Sic
itineria pro viis in urbe apud Liv. XXIV, 39. Postero die
alii aliis locis ad obsidenda itinera, claudendosque oppidanis
exitus — constunt; et XXV, 9. per urbem dimittit Tarenti-
nos, et itinera quam maxime frequentia occupare iubet; et
XXVII, 16. dispersi per nota urbis itinera in suas amicosum-
que domos. Obiter emendatur pag. 959. a Nostro Colum-
mella, lib. X. v. 17. 18. apud quem vulgo legitur:

*Sed negat hellebori, et noxia galbana succo,
 Nec patitur taxos, nec strenua toxica sudat.*

Corrigit, quae strenua toxica sudant. Taxum, sive σμίλον,
 tam hominibus, quam animalibus, noxiam esse, praeter alios
 testari Nicandr. Alexiph. γ. 610.

*Μη μὲν δὴ σμίλον σὺ κακὴν ἐλατῆίδα μάσφαις
 Ὀτραίνην, θανάτῳ πολυκλαύτῳ δότεραν.*

Pariter, ait, vocem galbana corruptam esse. Galbanum enim,
 sive χαλβάνην, plantae succum, non plantam esse: variis

morbis hunc succum mederi, et veneno adversari, teste Dioscoride l. 3. c. 97. Pro *galbana* codicem habere *carbasa*, ad quam vocem proxime accedat *carpasa*: *sarbas* succum memorare videri Plin. lib. XXXII. c. 5. *Contra doryenium eshini maxime profunt, et iis, qui succum Carpathii biberunt*; pro quo Leidens. cod. et *his, qui succum Carpathi bib.* Henricum vero Stephanum in Ind. Thef. v. *Κάρπασος*, malle *Carpass*, ex Dioscor. VI, 13. Forte etiam pro *galbana* legendum esse *gramina*. Sed redimus ad Iustinum. XXXVII, 1, 8. scripsisse putat auctorem, *ut maior clariorque instaurando bello resurgeret*, ut vett. edd. habent, nisi quod *praelio* praeferant. Alii in *restaurando b. r.* XL, 1, 1. e codd. praefert *circuminspicere*, ut duo codd. apud Liv. I, 30. *circuminspicere et ipsi externa auxilia*, idemque verbum auctori e MSS. XIV, 2, 6. XX, 3, 4. XXI, 5, 10. et aliis in locis asserit. XLI, 3, 6. pro vulg. *in superstitionibus* atque *cura deorum praecipua omnibus veneratio est*, habent complures libri *in superstitionibus ad curam deorum*. Probatur haec lectio Nostro, qui illam ita explicat: Parthos in superstitionibus, praeter deos, amnes quoque religiose venerari solitos fuisse; advocato loco Liv. XXVI, 1. *praelium non solito modo clamore ac tumultu est coeptum, sed ad alium virorum — sonum, disposita — multitudo — edidit clamorem*. In Prolog. VIII. pro: *et rex Epiro datus Alexander, electo Aryba, concilii: ereptae Arrybae*: ita enim Iust. VIII, 6, 7. *cum igitur ad viginti annos pervenisset, ereptum Arrybae regnum puero admodum tradidit*. Prol. XXI. vulg. *Ut in Sicilia Dionysius filius a patre amisso tractarit imperium*; ubi iam Bongarsius praepositionem *a* deleri iussit, et in cod. scriptum est: *Dionysii filius*. Hinc Noster legendum esse putat: *Dionysius, Dionysii filius*, quam scripturam etiam codicem Itali interpretis habuisse videri dicit, qui vertit: *Dioniso figliuolo di Dioniso*. Prol. XXXIV. vulg. *Et rex Aegypti Ptolemaeus. Repetita inde origines regum Cappadocum. Epiphanes ut mortuo Ptolemaeo, relictis etc.* Hunc locum emendat Vir Cl. sic: *et rex Aeg. Ptolemaeus Epiphanes. Ut mortuo Ptolemaeo, relictis*

reliſſi etc. omiſſis medijs vocibus, quae illi ex ſequentibus huc perperam translatae videntur, neque in Italica verſione exſtant. Veriſimile enim eſſe, Trogum in poſtremam partem huius libri contuliſſe origines regum Cappadocum, et quidem poſtquam mentionem feciſſet Ariarathis, Cappadocum regis; idque perſuadere omnes codd. MSS. in quibus circa finem huius prologi legatur: *Ariathe rege Cappadocum, Repetitaẽ inde origines rerum Cappadocum. Ut habita* etc. Prol. XXXV. vulg. *quo bello victus Demetrius, inuifum ſulſitia Alexandrum bello vicit.* Noſter emendat ſic: *q. b. victus Demetrius interiit. Ut Demetrii filius Demetrius inuifum* etc. Errori cauſam dediſſe eiſdem nominis repetitionem. Sed haec haud minus. Sunt etiam animadverſiones nonnullae, quae ad hiftoriam ſpectant, atque imprimis in vera nominum priorum ſcriptura definienda, eorumque varietatibus e codicibus proferendis, verſantur. Maximam vero animadverſionum partem ad Grammaticam, ad explicationem verborum, ad formularum locutionumque inter ſe comparationes, pertinere vidimus. Sunt etiam aliae quaedam mutationes in hac altera editione factae, non magni illae quidem momenti; ſed minime tamen ſilentio praetereundae. Primum accedunt notae excerptae *Glarsani* atque *Editoris Oxoniensis*, cum praefationibus virorum doctorum, quorum adnotationes Cl. *Gronovius* huius editioni inſeruit. Utrumque in priori editione deſideratur. Deinde adnotationes doctiſſimi Abbatis *Ludovici du Four de Longuerie*, quae antea ex *Montefalconii Itinerario Italico* exhibitae fuerant, nunc proponuntur ex editione *Parifiensi* A. 1734. Denique etiam animadvertimus, complures excerptas variorum notas in hac editione reciſas a Viro Cl. et omiſſas fuiſſe. Etenim notae *Bocharti*, *Petavii*, *Thyſii*, *Seldeni*, *Strigelii*, *Salmiſii*, *Scaligeri*, aliorum; quae in priori hinc inde ſparſae erant, prout aliquem locum explicarent, vel illuſtrarent; in hac deſiderantur. Neque nobis inſtitutum hoc Viri Cl. improbari fatemur.

CAROLI LINNAEI, SAC. REG. MAI. SUEG.
 Archiat. Med. et Bot. Prof. Upsaliens. *Amoenitates Aca-*
demicae; seu dissertationes variae Physicae, Medicæ,
Botanicae, antehac seorsim editae, nunc collectae
et auctae. VOL. II.

Holmiae, apud Laur. Salvium, 1751. Alph. 1, plag. 7.
 tab. aen. 4. in 8vo.

Proponuntur hoc altero Volumine Amoenitatum Aca-
 demicarum Dissertationes XV. I. *Oeconomia naturae*,
 auct. *J. Biberg.* Opera Auctoris in eo versatur, ut
 summam Dei sapientiam, e fabrica huius universi elucen-
 tem, demonstrat. Inde regnum lapideum, vegetabile, et
 animale perlustrat, et quid in rerum propagatione, con-
 servatione, et destructione, maxime sit memorabile, enar-
 rat. In prooemio nonnulla de orbe terrarum in genere,
 illiusque mutationibus, monentur. Paulo copiosius etiam
 de foecundatione plantarum disserit, illasque suis organis
 genitalibus instructas esse putat. In floribus contineri par-
 tes genitales, quae antherae et stigma dicantur, atque
 intra flores foecundationem absolvi. Hanc vero effici me-
 diante pollinis antherarum illapsu super humida stigma,
 ubi pollen adhaereat, rumpatur, et materiam efflet te-
 nuissimam, quae absorbeat per stylum, et ad seminum ru-
 dimenta deferatur, ut hoc modo ea foecunda reddantur.
 Hoc facto partes genitales marcescere, cadere, immo to-
 tius floris mox immutationem subsequi. Non tamen sem-
 per unum eundemque florem continere organa genitalia
 utriusque sexus, sed saepe in uno thalamo tantum marem,
 et in altero feminam, in eadem vel diversa planta, adesse.
 Alias multa ab Auctore commemorantur, quae pietatis
 quidem sensum excitant et alunt, sed satis nota et vulgaria
 sunt. II. *Taenia*, auct. *Godofr. Dubois.* Describitur hic
 vermis, quo vix ullus maior invenitur, et qui maiores
 corpori humano dolores pariat. Recensentur vero qua-
 tuor huius vermis species: taenia oesulis marginalibus
 soli.

solitariis: taenia osculis lateralibus geminis: taenia osculis lateralibus solitariis: taenia osculis marginalibus oppositis. Existimat vero, taeniam esse polypum proliferum, idemque illi hic vermis videtur; ac plura individua differentia in unum concatenata, quamvis concatenata non sint, sed simul nata, et proprium suum habentia os, et tubum intestinale, nec non separata et seiuncta organa vitae, per quae circulatio peragatur, distinctaque sensoria. Oscula taeniae non esse spiracula pulmonum, verum esse haec foramina articularum verissima ora, et minima illa rostra intra poros vicem sustinere dentis, linguae, et unguis, adeoque unumquemque articulum esse animal, gaudens ore, rostro, intestinis, principio nutritionis, motus, et vitae. Vermes denique cucurbitinos oriri a taenia, non hunc ab illis.

III. *Lignum Colubrinum*; auct. Io. Andr. Darelio. Ne, id quod aliis accidit, species huius in India contra serpentum morsus validissimae radices, confundantur, tres Noster praecipuos selegit harum specierum characteres. 1) Lignum colubrinum primum et laudatissimum illud est, a quo subsidium quaerit viverra, vocaturque incolis *Rametul*. Duorum vel trium palmorum magnitudine assurgit, paucis virgulis, 4. aut 5. duntaxat tenuibus. Radix, quae maxime utilis est, veluti tenuiorum vitium radices, multis capitibus aut nodis se propagat, ita, ut semper radix aliqua extra solum se exserat; est praeterea illa ex candido cinerea, solida admodum, amaro gustu. Folia persicae, magis tamen virentia. Flos longe a foliis racematim cohaeret, pulcherrimo colore rubens. Fructus sambuci, sed rubens et durus, racematim cohaerens, velut in *Periclymeno*.

2) Secundum genus pariter tanquam praesentissimum contra venena remedium commendatur. Arbor est punicae similis, spinis brevibus et firmis horrida, cortice candido, denso, rimoso, solido et amaro, diverso tamen a cortice prioris. Foliis est luteis, adpectu pulcherrimis. Hanc, si iuxta aliam quampiam arborem proveniat, per summos eius ramos serpere, atque cucurbitae modo amplecti dicunt. Solet

Solet lignum cum radice et cortice exhiberi, praefertur tamen radix. 3) Tertium genus e Ceilona est, cuius radices sunt tenues, durae, nigrae, odoratae: ramos habet paucos, tenues, 4. aut 5. cubitorum longitudine, qui, nisi alligati, sustentare se nequeunt, sed per solum sese diffundunt. Folia rara, lentiscinorum effigie, oblonga, non viridia, sed maculosa, sive nigricantibus ex candido maculis respersa. Hinc igitur definit Noster, quid reliquae duae species ligni Colubrini apud Garziam, quid Mungos Kaempferi, Ekawerya Grimmi, et Naghawalli Hermanni, significant. IV. *Radix Senega*, auct. *Jona Kierlander*. Senega, sive illa planta, quae firmissimum antidotum crotalophori audit, est species Polygalae undecima. Radix perennis, fibrosa, lignosa, flexuosa, varie ramosa, apice seu basi in varia tubercula dilatata, unde caules enascuntur. Caules plurimi, simplicissimi, pedales, teretes, vix manifeste pubescentes, debiles. Rami nulli. Folia superiora lanceolato-ovata, media angustiora et magis lanceolata, omnia in petiolos vix manifestos desinentia, integerrima, margine nonnihil scabra, utrinque glabra et viridia, subtus autem pallidiora, acuminata, quo basi caulis propiora, eo etiam minora, adeo ut infima vix lineas duas longitudine excedant, summa autem duos pollices transversos longitudine, unicum vero latitudine attingant. Costa longitudinalis folii, subtus prominens, teretiusecula ad angulum rectum vasa exeuntia versus marginem, sed admodum obsoleta, emittens. Stipulae nullae. Spica pedunculata, terminans caulem, pedunculo foliis breviora. Flores in spicam tenuem digesti, albi, sessiles, circiter quadraginta, innati scapo striato. V. *Genesi Calculi*, auct. *Io. Ott. Hagstroem*. Loca, ait Auctor, communissima calculi sunt omnes humores quiescentes in corpore, praesertim vero urina, multum sedimenti deponens, saturata sale et particulis terrestribus. Per salia enim combinari et crystallisari terrestria, imprimis si crystallisationi promovendae adsint requisita palmaria, nempe basis solida, quies, acidum. Praeterea, pergit,
requi-

requiritur ad genesis calculi, ut viscus, in quo generatio calculi perficitur, tonum suum amittat, unde liquores stagnantes, mucosi et putridi, maiori copia terram lapidescentem deponunt, praecipue si huc accedant acida, quae terram magis praecipitant, et simul tonum partis debilitant. Salia e massa sanguinea per sudorem et salivam, praesertim vero per renes, expelluntur, unde urina semper falsa. Salitis cibi urina acrior et foetidior redditur, plusque sedimenti relinquit; contra vero ex herbis virentibus vix crusta in matula apparet. Scorbuticorum saliva maiori salis copia scetet, quae ideo in igne magis crepitat, unde calculus salivialis hanc ob causam saepissime horum dentibus accrescit. Terrestris particulae, quo copiosiores in sanguine, eo etiam magis disponunt ad calculum. Crusta in matula ex urina generatur crystallizando, ergo etiam pari ratione in corpore. Quo copiosiori sale scetet urina, hoc facilius ex ea germinat et sal et calculus. Mittimus alia, quae Auctor disputat. Sunt enim satis nota, et ubivis obvia. VI. *Gemmae arborum*, auct. *Petro Loefling*. Commemorat differentiam gemmarum; ortum, quem ipsius trunci aut radicis medullae adscribit; classes denique. Adiunxit etiam *Cel. Linnaeus* problema Botanicum, quod qui solverit, eundem nodum extremum vegetationis soluturum dicit. Nempe, ait, corpus vegetabile constat medulla resista ligno, facta ex libro, postquam secescit ab interiori corticis substantia, qui ipse epidermide induitur. Crescit medulla cum tegumentis, dum sese in longitudinem extendit, fibrasque in latitudinem versus folia protrudit. Saepius fibrae medullaris extremitas, per corticem protrusa, solvitur in gemmam ex foliis imbricatam. Expanditur folium, dum attrahit succum nutritium, quem modicum gemma concedit, antequam cadit, nunquam renasciturum. Gemma, compendium futurae herbae, extenditur in ramum, et hic in ramulos, inque infinitum, donec fructificatio imponat finem antiquae vegetationi. Calyx fit intra gemmam, ex foliis

non secedentibus, deficiente vi eadem removente et expandente. Hoc factò rumpitur intra calycem ramuli apex; secundum leges cuiusque substantiae proprias; inque florem expanditur, annuo spatio citius. Confirmant flores verna-les, imprimis Daphnes, eò tempore, quo libri substantia a cortice non recedit, corollam teneram, magis mollem et caducam, ex corticis, nunc calycis propria substantia, pul-posito libro, oriri. Consistentia, situs, plenitudo florum, e ve- getatione vegetiori, ubi ex molli libro indurescere lignum non permittit fortior impulsio, probat; ex substantia lignea, olim libro, stamina fieri. Pistillum centri floris ex pro- pria, eaque medullari substantia, ortum est, cum alia hoc in loco super sit nulla. Fructus ex pistillo medullari nequit vitam novae plantae inchoare, nisi prius staminum essen- tia lignea absorpta fuerit ab humore medullari pistilli. Quaerit igitur Vir Cel. quae causa sit connexionis folio- rum in calycem? quo ramuli apex praecocius rumpatur in florem? quae vis sit mirabilis huius effectus? VII. *Pan. Suecus*, auct. *Nic. Hesselgren*. Nempe indagavit Au- ctor, quae herbae et plantae in Suecia a quinque hisce animalibus: bobus, capris, ovibus, equis, suis, co- medantur. Experimentis igitur institutis, disposuit hasce herbas secundum numeros suos, atque nomine generico, et epitheto brevi addito, adnotavit, quae herbae, et a qui- bus comedantur. Hanc vero disquisitionem ideo in- stituit, atque instituendam esse censet, ut, quae pascula huius vel illi animalium generi bonum pastum praebeant, intelligatur, et quae prae aliis certis animalibus con- ducant oeconomus discat, et huc respiciat, quando in pratis suis foeni semina in pastum pecudum serit. VIII. *Splachnum*, auct. *Laur. Montin*. In hac dissertazione ex- hibetur descriptio plantae, musci umbraculati nomine vul- go insignitae. Commemorantur tres species, differentiae specificae, synonyma, et loci natales. IX. *Sagina Musco- rum*, auct. *Petr. Ion. Bergio*. Primo A. ostendit, omnes plantas

plantas suis gaudere feminibus; semperque flores antecedere semina; deinde ad muscos transit, atque ad hos refert Polytrichum, Bryum, Hypnum, Majum, Porellam, Splachnum, Sphagnum, Fontinalè, et Lycopodium. Post exponit de sexu distincto, de femine, de floribus, de usu oeconomico muscorum. X. *Materia medica e regno animali*, auct. Ion. Sidren. Brevibus attingitur, quae regni animalis species aliquem usum atque utilitatem in medicina praestet. XI. *Plantae Kamschatkenses rariores*, auct. I. Halenio. XII. *Sapor medicamentorum*, auct. Jac. Rudberg. Sententiae Auctoris redeunt fere huc: medicamenta agere secundum saporem et odorem, si pauca lapidea excipiuntur; iudicari medicamentum compositum ex sapore mixti, non ex simplicium ingredientium: praeparationem medicamenti, quae tollat saporem et odorem, tollere etiam eiusdem effectum, ut in foeculis Ari; Iatrophae: vehiculum copiosius debilitate et enervare medicamenta, vim autem concentratam nimium acuere venenum, exemplo Alcohol: diversitatem saporum non ex substantia, sed ex qualitate et modificatione oriri. Sic Pyri grossum tenellum inspidum, oleraceum, adultiorem slipticum, coctum vero acidum refrigerantem, matarum dulcem, esculentum, putridum demum amarum, subvenenatum esse. XIII. *Car. Linnaei oratio de memorabilibus in Insectis*. XIV. *Eiusdem oratio, qua peregrinationum intra patriam necessitas asseritur*. XV. *Eiusdem oratio de teluris habitabilis incremento*.

BIBLIOTHECA NUMISMATICA, EXHIBENS
catalogum auctorum, qui de re monetaria, et numis
tam antiquis, quam recentioribus, scripsere: collecta,
et indice rerum instructa, a IOH. CHRIST.

HIRSCH.

Norimbergae, apud hered. Felleckeri, 1760. Alph. 2.

plag. 14. in fol.

In edendis illis de re monetaria commentariis, quos *Archivi* nomine ab Auctore insignitos in hisce Actis indicavimus, illud sibi *Hirschius* V. Cl. proposuisse videtur, ut ea tantummodo exhiberet, quae ad Germaniam nostram spectarent, atque tam ad historiam quasi rei monetariae texendam, quam ad emendationem illius ad variorum temporum exemplum suscipiendam, pertinerent. Verum opera, ab Auctore in hac collectione posita, non magis nobis, quam exteris, omnibusque, qui numismatice rei studio tenentur, utilis atque iucunda erit. Magna enim diligentia, cum editis, tum ineditis virorum doctorum libros, qui hanc vel illam rei monetariae partem explicant et illustrant, collegit, eorumque catalogum ad ordinem litterarum disposuit. Pervagatus vero est Noster omnium temporum vicissitudines, atque ex antiqua et recenti memoria magnum scriptorum numerum attulit. Neque in horum delectu ad hanc illamve nationem praecipue respexit, sed quae in quacunque regione de re monetaria scripta sunt, laudavit. Illos etiam libros, in quibus obiter aliquot nummi illustrantur, aut aliqua de numismatibus antiquis monentur, licet non proprium hoc sit eorum argumentum, omittere nefas duxit. Primum quidem indicem ad primas litteras nominum Auctorum composuit; altero vero res praecipue memorabiles complexus est. Atque ne deesset lectoribus facultas, hunc catalogum magis magisque perficiendi, si quae vel ignoravisset Auctor, (quis enim sibi tantam alicuius scientiae cognitionem consecutus videatur, ut non aliqua eum lateant?) vel si qui post haec edantur libri huius generis, relicta sunt in singulis capitibus vacua chartarum spatia. Etsi vero difficile est, aliquid certi de eiusmodi libris et catalogis pronunciare, tantam tamen nobis Cl. *Hirschius* diligentiam adhibuisse vide-

videtur, ut pauca sint, vel nihil omnino, quod suppleandum atque addendum existimemus. Nam non solum eos libros laudavit, qui separatim editi sunt, sed et ex variis virorum doctorum dissertationibus, v. c. Observationibus Miscellaneis, Actis Academiae Parisinae, aliisque talibus, quae huc pertinerent, excerpfit. Quantus vero scriptorum numerus allatus sit, vel ex plagularum indicio conici potest. Erit igitur hic catalogus utilissimus his omnibus, qui studium suum in antiquitatis cognitione ponent, remque numismaticam veterum illustrandam sibi sument. Nam cum illi, qui de antiquitatibus scribunt, materiam plerumque satis notam doctioribus eligant, atque non solum taedium immo fastidium afferant lectoribus, crambe decies recocta et apposita; sed etiam, etsi diligentiae aliquam forte, nullam tamen omnino ingenii atque doctrinae laudem adipiscantur: certe facile intelligere poterunt ex hoc catalogo, quid iam satis a viris doctis illustratum et explicatum sit, et quid in tenebris adhuc delitescat, et lumine litterarum egeat. Utamur exemplo quam maxime perspicuo. Multi libri scripti sunt de nummis Caesarum, de nummis Hebraeorum, aliisque; ubi plerumque nihil aliud sibi propositum habuisse auctores videntur, quam ut alter alterum describeret; quomodo vero accidit, ut nemo de monetis obsidionalibus scriberet? Novimus quidem, atque etiam a Nostro indicatur, esse in Actis Academiae Parisinae, T. I, n. LIV, dissertatiunculam Bozii de hac re. Praeterea vero nemo hanc particulam rei monetariae uberius explicandam sibi proposuit. Poterunt autem de his multa utilia et iucunda ex antiquitate repeti, atque non sine fructu moneri. Nam e. g. Bozii opinio, primum nummum obsidionalem A. 1524 — 1526. cum Franciscus I. Italiae bellum intulisset, cusum fuisse, fortasse non omnibus adeo certa videbitur, ut non longius ad eorum originem indagandam recedant. Sunt vero etiam capita quaedam ex iurisprudencia de hisce obsidionalibus num-

mis exponenda, atque discutiendum: liceatne praefecto eiusmodi numos cedere? qua imagine hic numus sit signandus? ne quid dicamus de valore, qui his nummis sit constituendus et tribuendus. Est quidem illa Bozii dissertatio non contemnenda, sed nimium brevis, nec uno in loco ea auctor tradidisse videtur, quae uberiori et explicatione et confirmatione egebant. Sed de his satis. Sunt vero plura, quae simili modo a viris rei numismaticae et iuris peritis exponi possint, quaeque ex hoc catalogo intelligere licet. Neque tamen diffitemur, esse hoc atque similia non solum laboris, sed doctrinae quoque ac ingenii; quae virtutes cum in paucos tantummodo cadant, non mirari debemus, vulgo sibi homines eiusmodi antiquitatis partes illustrandas sumere, in quibus exponendis posteaquam omnes Thesauros et Lexica et indices sat strenue compilaverunt, tum se Gronovius, Graevius, et Spanhemius, palmam dubiam fecisse arbitrantur.

TENTAMEN DE DEMONSTRANDA STRUCTURA humana, secundum Naturae ipsius proportionem, e quatuor tabulis constat, ab Iconibus post veras dissectiones consulto factas. Ita dispositae sunt partes, ut sensim partium omnium, quae audiunt capita, aut principes, in situ naturali repraesententur, eo quo, cum primo dissecantur, more apparent, quum sanguifera vasa cera sunt iniecta. Opus constitutum, ut artificiosa animalis oeconomiae imago diligentius quam in ullis aliis hactenus edita fuit tabulis, eniteat atque emineat. Cura ac studio CAROLI NICOLAI GENTY, A. M. nec non rei anatomicae ac chirurgicae Professoris.

Impensis

Impensis Auctoris, Londini, 1757, in 8.

Amplissima haec operis inscriptio propemodum nobis otium facit, nosque labore in librum recensendum infumendo eximit. Sunt enim paucae chartae, quae nihil aliud exponunt, quam tabularum in data inscriptione indicatarum explicationem. Peritissimus Auctor tabulis illis studia Chirurgorum, qui scholas eius frequentant, sustentare velle videtur. Summum, quem praedicat, artificem, VAN RIEMSDYK, operi pictorio ita operam dedisse existimat, ut elegantissimam naturae adumbrationem ab eo exhibitam esse putet. Cum ad optionem res ista devenisset, utrum pictoria adumbratio, illo artis genere, quod Mezzo-tinto nominatur, an vero arte in aes incidendi, describebada esset? *Cl. Auctor* priorem illam artem alteri praetulit, non, ut nobis quidem videtur, satis feliciter. Et, credimus utique, melius consultum fuisset et tyronibus, quibus hanc operam Auctor navavit, et aliis, qui rerum anatomicarum repetitionem isto tabularum apparatu adiuverint, si tabulae tantae amplitudinis artificem aeri incidendo satis peritum nactae fuissent. Utut sint, credimus, chirurgorum utilitati ne sic quidem male consultum esse. His ipsis Tabularum explicationibus adiunctae sunt illustrationes aliarum tabularum, uterum gravidum repraesentantium. En et harum titulum: *Explicatio demonstrationis uteri praegnantis mulieris, cum foetu ad partum maturo, in tabulis sex, ad naturae magnitudinem, post dissectiones, depictis, et ea methodo dispositis, ut huius status gravidam amplam ob oculos ideam collocent.* Femina, cuius uterus depictus exhibetur, a partus tempore proxime absuit. Ante explicationem tabularum ipsarum, quae etiam permagnae sunt, ac fere naturalem partium, quas repraesentant, magnitudinem exaequant, paucae quaedam A. praemisit, e quibus hoc carpere nobis visum

sum est, quod *Auctor Cl.* de crassitie partium uteri annotat. Dicit nimirum, partes uteri, quibus placenta adhaeret, multo teneriores esse quam caeteras, quia membrana careant, quae possit corium vocari, et quia ibidem venae maiori copia adsint quam alibi. Communem igitur errorem esse omnium, qui anatomiae operam dederint, quod illam uteri partem quam alteram putarint crassiore, quae Auctori multo videtur tenuior, et quod dixerint, uterum aequae crassum in femina gravida esse, quam in ea quae utero non gerit. Porro, omnes hoc etiam errore laborare, quod in uteri conditionem tunc inquirunt, cum is aut a sanguine conspersus, aut hic vi infusus est. Re vera enim uteri praegnantis, sed a sanguine repurgati, pondus, a pondere uteri non praegnantis parum discrepare. Itaque fictam eam crassitiem, nil esse aliud, quam extensionem uteri vi humorum factam.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Septembris Anno MDCCLX.

Pars I.

CAROLI LINNAEI, *EQUIT. DE STELLA POLARI,*
Archiatr. Reg. Med. et Botan. Profess. Upsal. etc.
Amoenitates Academicæ: seu dissertationes variae
Physicæ, Medicæ, Botanicæ, antehac seorsim editæ,
nunc collectæ et auctæ, cum tabulis aeneis.
VOLUMEN TERTIUM.

Holmiae, sumt. Laur. Salvii, 1756. Alph. 1. plag. 6.
tab. aen. 4. in 8vo.

Nondum nos poenitet consilii, Amoenitatum Academicarum ab Ill. *Linnaeo* editarum recensionem suscipiendi, atque earum argumenta breviter cum lectoribus nostris communicandi. Sunt enim in iis multa verò amoena, et iucunda lectu, multa quoque curiose et diligenter ab auctoribus explicata. *Tertium* hoc Volumen habet dissertationes *viginti*. I. *Novâ plantarum genera*, auct. *Leonh. Io. Chenon.* Opusculum hoc in duas partes abit, quarum prior genera *Americæ septentrionalis*, altera genera *miscellanea* continet. Plantas, quarum mentio fit, *Cl. Kalmius*, itinere per *Pensylvaniam*, novum *Eboracum*, et *Canadam* instituto, collegit, earumque alias *siccas*, alias *vivas* domum attulit. In describendis his eadem ratione Auctor versatur, quam in prioribus voluminibus observavimus.

O o o

vimus

vimus et indicavimus. II. *Plantae hybridae*, auct. *Io. Haartman*. Profert Auctor eas rationes in medium, quae illi novarum in regno vegetabili specierum ortum probare videntur. Minime, ait, novas plantarum species per miscelam duarum diversarum oriri posse. Hybridam generationem in animalibus vere inveniri, atque ex equa et asino mulos natos, nullos vero nepotes, conspici, ut e passerè Canariensi et carduele oriuntur nati et nepotes, non vero abnepotes. Hybridam generationem non minus vere in vegetabilibus observari, ex mercuriali annua, foliis multifidis, et Veronica spuria, patere. Congeneres plantas facillime sub foecundatione misceri, ex Brassica cum Rapa et Napo certum esse. Diffines, rarius licet, tanten interdum misceri, hoc docere Veronicam spuriam. Mixtis diffinibus, fructificationis structuram in filia cum matre convenire, id constare ex Mercuriali et Veronica: nam accidentalibus attributa, ut colorem, magnitudinem, odorem, saporem, plenitudinem, ad structuram non referri. Mixtis diffinibus aut congeneribus, ipsam herbam filiae saepe evadere patri similem, ex Veronica apparere, atque illustrari hoc exemplo Reaumurii: cuniculo comprimente gallinam, pullus exclusus fuit galus lanatus. Plantam ipsam esse fructificationem, atque herbam plantae esse eiusdem larvam, uti in Insectis, et porro vitam plantae esse medullam, quae continetur usque in semen, quod foecundatum sit prius a substantiae corticalis parte staminea. Viva experimenta ulterius desiderantur de pluribus plantis hybridis semine fertilibus. Falso dicitur, varietates plantarum tantum solo ortas esse, et ideo cultura mutari: nam Paeoniam aut Narcissum plenum, solo non mutari in non plenos, nec ideo esse specie diversas. Hybridam plantam, ex montana et palustri natam, expetere solum tertium, et ideo frustra quaeri iuxta filiam semper avos atavosque. III. *Obstacula Medicinae*, auct. *Io. Georg. Beyerstein*. Viginti et unam causam adfert, quibus accidat, ut quamplurima medicamenta iaceant. *Esse* has: consuetudinem; theoriam Medicorum variam, et hypo-

hypotheses, pro diversis medicinae aetatibus, diversissimas; neglectum specificationis morborum; praecipuus imprudens-que iudicium de venenis, eorumque a medicamentis differentia; ignorantiam et audaciam circumforaneorum; doses medicamentorum perexiguas; inscitiam Pharmacopaeorum in re Botanica; Euphoristarum neglectum; ignorantiam rei Botanicae, alia. IV. *Plantae esculentae patriae*, auct. *Io. Hiorth*. Catalogum composuit Auctor plantarum Suecicarum, quae aliquem in cibariis usum praestant, et, quae-iam illarum cuilibet ciborum generi praecipue inserviant, tanquam in brevi tabula proposuit. V. *Euphorbia*, auct. *Io. Wiman*. Vere hic iudicat, quo plures species quodque genus comprehendat, eo magis esse Botanicis allaborandum, ut selectus specierum magis magisque clarus et evidens fiat. Cum igitur Euphorbia specierum copia quam maxime abundet, Auctor primum nomina, deinde genus, post structuram; porro species, denique vires huius plantae commemorat. VI. *Materia medica e regno lapideo*, auct. *Io. Lindhult*. Est haec dissertatio nihil aliud quam catalogus medicamentorum, quae regnum lapideum suggerit, in quo contexendo Noster Ill. *Linnaeum* et *Wallerium* sequitur. Capita fecit tria: de petris, de mineris, de fossilibus. VII. *Morbi ex hyeme*, auct. *Suenone Brodd*. Prior dissertationis pars est physica, quae historiam atque phaenomena hyemis habet, multaque complectitur satis vulgaria, v. c. de glacie, de fenestris congelatis, de plumulis niveis, aliis, quae certe non erant digna satis repeti ab Auctore. Altera pars exponit morbos potiores, quos hyems in Suecia producit, et quo modo hos evitare, aut quorum medicamentorum ope profligare possint, enarrat. Morbi sunt: Pertiones; Paronychia, (articuli digitorum, pollicis pedum, manus, sub unguis, zona rubra;) congestiones hyemales; tussis, pleuritis, peripneumonia. VIII. *Odores Medicamentorum*, auct. *Andrea Wahlin*. Hoc loco istud agit Noster, ut illum effectum, quem certi odores in corpore humano habeant, explicet. Odores vero in classes septem dividit: in aromaticos,

maticos, fragrantés, ambrosiacos, alliaceos, hircinos, tetro, nauseosos, quorum dein virtutes exponit. Fragrans, ex Nostri mente, stimulat nervos flaccidos; aromaticus intendit per nervos omnia vasa, et circulationem reddit promtiorém; teter sopit quasi nervos; nauseosus convellit, ut nervi quasi excutere eundem velint: hircinus excitat venere, et coincidit fere cum illo, qui in genetalibus lascivis reperitur: ambrosiacus vim tantummodo cordis intendit: alliaceus praecipue transpirationi inservit. Praeterea docet Noster, calorem oriri a nervis, non a simplici frictione; nisi quis dicere velit, nervos, corroborando fibras, frictionem augere. Sed tum, ait A, amara maximum excitarent calorem, quod tamen ab amaris non volatilibus haud semper efficitur. Hoc inde confirmatur, quod: ex potione aquae calor non intenditur: a spirituosis omnibus calor: Venere, five gonorrhoea exhaustus, frigidus: a motu quidem calor, sed motus a nervorum actione, nec motus sine nervis: paralytici in latere affecto frigidiores: corrosiva quidem calefaciunt, sed exulcerando fibras: frigidus, ab haustu spiritus vini et cerevisiae calidior fit: cordialia omnia spirituosa sunt, et cor cessans in deliquis excitatur spirituosis. Existimat etiam Vir Cl. plurimos senectutis morbos dependere non tantum a rigiditate fibrarum, sed etiam a minori irritabilitate nervorum. IX. *Noctiluca marina*, auct. Car. Frid. Adler. Auctor, cui admodum probabile videtur, aquae marinae lucem a vermibus oriri, Cl. *Griffolini* descriptionem atque figuram huius vermibus exhibet. X. *Rhabarbarum*, auct. Sam. Ziervogel. Noster, etsi plures esse fatetur, qui idem argumentum sibi explicandum delegerint, se tamen comperisse ait, descriptiones Rhabarbari partim hic illic dispersas, partim prolixas, partim incertas nec satis elaboratas esse, praesertim in eo, quod ad historiam illius naturalem pertineat, et huic innoxiam veram artem huius medicamenti dignoscendi. Commemoratur igitur primum auctores, qui Rhabarbari descriptiones exhibent; tum classes, ad quas referri debeat; post, ordinem

ordinem naturalem; deinde Synonyma: mox descriptione illius instituta; de differentia, de compositis, de selectu, de dosibus, qualitatibus, viribus, usu et cultura, disserit.

XI. *Quaestio Historico naturalis: cui bono?* auct. *Christoph. Gedner.* Cum plurimi sint, qui illud studium, quod in atenta naturae consideratione ponitur, magnifice contemnant, illique, ne temere et frustra hoc facere videantur, omnem utilitatem denegent, operae se pretium facturum esse credit Auctor, si eorum impetum infringeret, ferociamque compesceret. Excurrit igitur in laudes huius studii, eoque gloriam Dei amplificari, multa medicamenta inveniri, oeconomiae incrementa valde augeri, et non pauca vitae commoda conciliari, ostendit.

XII. *Nutrix noverca*, auct. *Frid. Lindberg.* Aegre fert Vir doctus, matres, quae vel minimum sibi supra vulgus sapere videantur, inglorium ducere, suos infantes suis uberibus alere, igitur, quae incommoda e prava hac consuetudine enascantur, disserit. Nutricibus plerumque tribuendam esse causam, cur nobiles degenerent, acuti hebescant, temperamentumque corporis optimum plures amittant, immo non pauci prope prius vivere desinant, quam vitam ingressi sint. Conducibilis tamen esse infantibus, ut lacte nutricis, quam bubulo nutriantur. Hoc enim, ait, statim ac ex uberibus emulctum est, et frigescere incipit, crasin mutat: diverso sapore est: calore naturali, ei qui nutritur valde necessario, destituitur, ac si vel maxime admoto igne calefiat, tamen ab ipso vase, cui infunditur, adulteratur: denique sua natura plus acidi generat.

XIII. *Hospita Insectorum Flora*, auct. *Ion. Gustav. Forskahl.* Historiam primam Auctor contextit huius studii, quod in Insectorum natura indaganda ponitur, praecipuosque Scriptores recenset. Aldrovandum compilatorem indefessum appellat, et Ionstonum in scriniis aliorum compilandis impigrum, atque experimentorum expertem. Deinde recenset atque commemorat plantas, quae cuique familiae ex vasta Insectorum gente attributae sint, quasi domicilia et sedes. Indicem vero, et quasi regulam, secutus est

est *Floram et Faunam Succicqum*. Fatetur etiam, multa esse vegetabilia, in quibus nullos deprehenderit incolas, etsi illa Insectis vacua esse pronunciare vix audeat. Usum vero ex hac contemplatione naturae hunc percipi dicit: facilem reddi entomologis rationem investigandi quamcunque Insectorum speciem, cum sciant, ubinam locorum investiganda sit; posse Medicos ab Insectis vires plantarum cognoscere et diiudicare; Insecta, quae asservare velimus, facile tali modo apto et accommodato alimento nutriri posse, etc. XIV. *Miracula Insectorum*, auct. *Gabr. Eman. Avelm.* Huc refertur a Nostro, quod naturae vel vegetationis leges ob insecta quasi mutantur, et plantae insectorum causa aliam formam et structuram induunt, quam quae iis a natura destinata est; v. c. quercus gallas globosas et rubras ab inferiori latere foliorum promit, in gratiam cuiusdam cynipidis; populus nigra ex ipsis petiolis foliorum monstrosas baccas rubras, magnitudine ceraforum, hinc gibbas, inde rima hiantes, a fructu legitimo maxime alienas, producit, ut hospitium praebet Aphidi populinae. Transit Noster ad miraculosam oeconomiam Insectorum, ut apum, formicarum, vesparum, etc. aliaque adfert, quae solers naturae indagator facile animadvertet. XV. *Nota Insectorum*, auct. *Michael. Baekner.* Initium dissertationis capit Auctor ab homine, multifariam adfultibus insectorum adfulto. Tum ad illa insecta pergit, quae rebus domesticis, victui hominum, amictui, suppellectili, aedibus, aliisque utensilibus, sint noxia. Post enarrantur illa, quae hortis, arboribus, sylvis, agris, plantis, sylvestribus arboribus, iumentis, pecori, avibus, nocent. Denique recensentur insecta, quae ipsa inter se mutua et perniciose bella movent; ita libellulas varia insecta, per aerem volitantia, captant et exedunt; carabi et cicindelae in terra obvia insecta crudeliter dilaniant. XVI. *Vernatio arborum*, auct. *Haraldo Bark.* Exhibet Auctor tabulam, qua adnotatum tempus frondescentiae arborum, addito die, quo hordeum severint et reseverint, per tres annos, nempe

1750. 1751. et 1752. in variis Sueciae provinciis. XVII. *Incrementa Botanices*, auct. *Jac. Binnur.* Ad quatuor Epochas Vir Cl. fata Botanices redigit, nempe: I. Epocha Patrum Botanices ea continet, quae a temporibus Aristotelis usque ad reformationem sacrorum memoratū dignā censentur; II. Epocha fundatorum ea, quae a reformationis tempore usque ad aetatem Casp. Bauhini circa A. 1620. acciderunt, tradit; III. Epocha systematicorum, inde a Bauhino usque ad Ill. Linnaei aetatem perducitur; IV. Epocha reformatorum ab anno XXXV. huius seculi incipit, quo Linnaeus prima reformationis fundamenta iecit. Ultimo loco aliqua adduntur de iis, qui plantis et herbis aeneis tabulis insculpendis nomen sibi et famam comparaverunt. XVIII. *Demonstrationes Plantarum*, auct. *Io. Christ. Hojer.* Colligit Noster omnes herbas, in horto Upsalensi reperiundas, ad methodum Linnaei in classes XXIII. descripsit, et adiectis brevibus observationibus illustravit. XIX. *Herbationes Upsalenses*, auct. *Andrea Fornander.* Solent Botanices Professores auditores suos certa in loca deducere, in quibus herbas crescentes contemplantur et examinent. Atque cum varii scriptores exigua haec itinera peculiaribus libris exhibuerint, ut Johnson in Mercurio Botanico: Auctor herbationes Upsalenses, octo excursionibus absolutas, proponit, ostendens, quae plantae quacunque excursionem botanica, in campis Upsaliam circumiacentibus, reperiantur. XX. *Instructio Musaei rerum naturalium*, auct. *David Hultman.* Exhibet Noster breves aliquot regulas, easque tironibus non inutiles, quas in colligendis et reponendis rebus naturalibus sequaris. Monet de aedificiis, de liquoribus, quibus corpora integra asservantur, de lagenis, de modo quo aves, herbae, vermes, fossilia, alia, sint habenda. Qui paullulum in hoc studio progressi sunt, non ignorabunt, quae in tironum gratiam ab Auctore momentur. Talia igitur reperere, atque huc transferre, potuimus foret.

JACOBI

IACOBI CHRISTIANI SCHAEFERI, ECCLES.
 Evang. Ratisb. Ministri, etc. *Isagoge in Botanicam
 expeditiorem, iconibus aeri incisiss et pictis
 illustrata.*

Ratisbonae, litt. frat. Zunkel, 1759. plag. 7.
 fig. aen. 4. in 8vo mal.

Quo consilio hic libellus a Celeb. Auctore scriptus sit, facile ex ipso titulo potest intelligi. Nempe, breviter monentur atque explicantur, quae in Botanica expeditiore uberius et copiosius tradet. Paucis igitur exposuit, quae herbarum cognitionem pleniorum accuratiorumque praecedere debent. Ipse Vir Cel. fatetur, lectorem in hac Isagoge, tironibus destinata, non multum novi, sed ubique fere eadem esse reperiturum, quae alii, atque in his imprimis Viri Cl. Linnaeus et Ludwigius, docuerint. Immo ne ipsa quidem eorum verba se mutasse dicit, quoties bona et accurata illa sibi viderentur. Atque cum tironum potissimum usibus Noster hanc operam dicaverit, male se acturum esse iudicavit, si vel novas denominationes et descriptiones sine necessitate excogitaret; vel singulis in paginis Botanicorum libros commemoraret. Praeterea, nullas se delineationes et repraesentationes plantarum vidisse dicit, quae vel Tournefortianam, vel Rivinianam, vel Linnaeanam rem herbariam tractandi methodum ita exhibuissent, et sensibus quasi ita obviam rem fecissent, ut tiro, Botanicam sine magistro proprio Marte discens, nihil praeterea requireret. Hunc igitur defectum, *quatuor*, iisque plane novis iconum tabulis, supplevit, quae vivis coloribus pulcherrime pictae, multum venustatis et gratiae spirant. Ipsum vero opusculum *quinque* capitibus absolvitur: I. de Botanica in genere: II. de partibus plantarum: III. de Systematibus in genere: IV. de Systemate Tournefortiano, Riviniano, et Linnaeano: V. de Botanicae expeditioris ratione, commodis, et usu. Quae

Vir

Vir Cl. de ratione partium constitutarum, classibus, et generibus florum monuit, notiora sunt, quam ut à nobis huc transferri debeant. Quare aliqua ex capitè ultimo de Botanicae expeditionis ratione delibabimus. Constat nempe haec ex tabulis duplicibus, quarum prioribus sexualium, posterioribus universalium nomen imposuit. Illae, systema Linnaeanum, a staminibus et pistillis, sexum in floribus constituentibus, desumptum, fundamenti loco habent. Hae omnes partes floris et fructus, ad methodum Rivino-Tournefortianam, complectuntur. Hisce saepius etiam folia, locum nativum, et alias eiusmodi discretivas notas, adiunxit. In tabulis sexualibus Vir Cl. Linnaei vestigia secutus est, ideoque et classes atque ordines, et genera nominatim, retinuit. Reperiuntur tamen in illis nonnulla etiam a Tournefortio aliisque peculiariter expressa et separata, quae Linnaeus sub uno genere exhibuit. Alaternus, Frangula, Paliurus, Ziziphus, tanquam diversa genera, in classe pentandria inveniuntur, quae tamen omnia Linnaeus Rhamnae generi adscribit. In singulis his tabulis reperiuntur sex loculi, umbellatis et papilionaceis exceptis. Primus habet nomen generis: secundus calicem: tertius corollam: quartus stigma, et, ubi necessarium visum, post stigma modo ovarium, modo stylum, modo antheras: quintus pericarpium: sextus semen. In unoquoque loculo plantae eo ordine dispositae sunt, seque invicem sequuntur, quo ratione numeri petalorum, incisurarum, et partium, discretae sunt. In loculo calicem illae plantae semper primum locum habent, quae calice carent: deinde sequuntur quae calicem monophyllum habent, eaeque secundum incisuras, eo ordine, quo calix vel integer, vel bifidus, trifidus etc. est. Has excipiunt quae calicem diphyllum, triphyllum, polyphyllum habent. Ordinem claudunt quae calice duplici, triplici, etc. instructae sunt, iisque passim et spatia, spadix, et involucrum adnotantur. In corollarum loculo idem ordo invenitur qui calicem, sed ita, ut simul et corolla ipsa describatur, et nectarium, si adsit, indicetur.

dicetur. Stigma secundum incisuras et numerum positum est. In quinto, sive Pericarpium, loculo, respicitur ad numerum loculamentorum et valvularum, ideoque uniloculares, biloculares, triloculares, etc. univalves, bivalves, trivalves, etc. sequuntur. Sexto loculo semina itidem numero proponuntur. Hisce in tabulis Auctor summam brevitate adhibuit, ideoque saepenumero nihil praeter numeri discrimen addidit. Ut vero statim quaesitum genus in universalibus tabulis inveniretur, post ultimum seminum loculum numerum quoque indicavit, sub quo hoc ipsum genus in tabulis universalibus occurrat. Nam hae tabulae universales multo copiosiores illis sunt, et in duodecim loculos abeunt. Primo continetur nomen genericum: secundo calix; tertio corolla; quarto filamenta; quinto antherae; sexto ovarium; septimo stylus; octavo stigma; nono pericarpium; decimo semen; undecimo sexus; et duodecimo varia. Ordinem in his eundem, quem in sexualium loculis, observavit, pro numero petalorum, seu foliorum, incisurarum, et partium. Harum igitur tabularum ope, facile, promte, et tuto, tirones plantae verum generis nomen tribuere posse iudicat. Exoticas plantas, quoniam non ipse inspicere et examinare potuit, eas tantum exhibuit, quarum descriptiones alii, praecipue Linnaeus, Hallerus, Ludwigius, exhibuerunt. Indigenas vero ipse sub examen vocavit, earumque tot genera inspexit, quot licuit. Usum harum tabularum Vir. Cl. valde extollit. Hac ratione, ait, facillime et accuratissime rationem sufficientem intelligi posse, cur, et in quibus, unum genus cum altero conveniat, vel ab eo discrepet, et quaenam ex hac tam facili collatione partes discretivae exclusivae propriae sint. His tabulis, tanquam Lydio lapide, uti licere, atque explorare, utrum planta recte sit descripta ab auctoribus, an aliquid sit in descriptione emendandum? Hac compendiarum methodo etiam inter ambulandum quamlibet plantam examinari posse, omni tempore, atque etiam in ipso loco ubi nascitur. Forsitan etiam has tabulas academicis praelectionibus,

nibus, exemplaris instar, inservire posse, et secundum illas ordine plantas in hortis botanicis collocari. Ceterum Auctor, haec si opera viris doctis probetur, de quo nos quidem nulli dubitamus, Ichthyologiam expeditiorem, et Isagogen in eam, se editurum esse pollicetur.

*PHILOSOPHIAE CIVILIS, SIVE POLITICAE,
PARS QUARTA, tradens prudentiam publicam, vel
artem feliciter regnandi in statu civitatis pacatae: cum
indice quatuor Tomorum: tanquam continuationem Sy-
stematis Philosophici Christiani L. B. de Wolff, Fri-
deric. Universit. Cancellar. Auctore MICHAELE
CHRISTOPH. HANOVIO, Gymnas. Acad. Geda-
nens. Prof. Philos. eiusdemque
Biblioth.*

Halae Magdeburgicae, in officina Rengeriana, 1759.
Alph. 3. plag. 14. in 4to.

Quemadmodum prudentia feliciter regnandi in duas partes dividitur, quarum altera prudentiam regnandi per se, altera per alios, sive vicarios, continet: ita etiam hic Tomus in duas partes dispescitur. Praemisit vero dissertationem A. sive, ut ipse Vir Cl. inscripsit, praemunionem de prudentia publica pacata, in qua Irenarchiae indoles definitur, atque eae virtutes commemorantur, quae ad bene feliciterque regnandum requiruntur. Sectio prima in capita tria abit, quorum primo agitur de Autarchia, seu virtutibus Autarcharum in genere. Huc referri docet egregias et animi et corporis dotes: haec, si modo non illae desint, non valde desiderari: praecipue regnatura a tenera usque aetate culturam ingenii, bonamque institutionem adhibendam esse: hanc culturam compendiarium esse, et ad summas virtutes ducere debere, excolendas esse potissimum facultates cognoscendi una cum phantasia, memoria, attentione, acumine, iudicio, intelligentia

gentia civili, atque ingenio. Porro regnatura excolendam esse soliditatem, sive habitum optime ratiocinandi et ratiocinia concatenandi: primum ei tradendas esse faciliores scientias mathematicas, et deinde philosophicas: superiorum vero, ut aiunt, facultatum scientiam in eo non requiri, etsi artium liberalium studium illum et delectare atque recreare, et ad maiora parare possit. Tum regnaturum summa arte inveniendi politica excellere, atque sapientia civili summa, moralium virtutum praestantia, pietate, recto de Deo sensu et sincero cultu, summis virtutibus erga se atque alios, amore civium, probitate, fide, iustitia, taciturnitate, comitate, munificentia, misericordia, magnanimitate, indulgentia, gravitate, etc. longe reliquis omnibus praestare debere: paucis, Autarcham talem se populo suo et hominibus quibuscunque praebere debere, qualem sibi esse Deum velit. In capite *secundo* exponit Auctor de prudentia per se curandi domania et aëria. Curandum esse, ut reditus publici statim abunde sufficiant ordinariis reipublicae sumptibus: optimos modos sumptuum, cum ordinariorum, tum extraordinariorum acquirendorum, esse adhibendos: optimos vero esse, qui singulorum felicitati ex aequo consulant, caveantque, ne propterea alij aliis fiant deterioris conditionis: explorandos sumtus reditusque privatos et publicos, et inde iudicandum, quanta vel quota pars redituum privatorum ad reditus publicos sit destinanda. Deinde ostenditur, quomodo reditus privati sint explorandi: quota circiter pars redituum privatorum ad publicos requiratur: quibus e rebus capiantur reditus publici: quae domaniorum ratio esse debeat: quomodo conserventur, quando recte alienentur, quando reditus eorum augendi, quando rationes incrementorum edendae, quid de reditibus eorum observandum? Tum pergit Noster ad extraordinarios sumtus, docetque quando, quibusque opus sit modis extraordinariis, et quomodo ii quam minime onerosi sint reddendi? domesticum aes alienum praestare peregrino: cavendum esse nimium aeris alieni: a debiliori

civitate

civitate potentiori non temere magnam habendam crediti aeris fidem; quid ex redivibus operarum sit dandum, et quorum operas ad commune bonum, conferendae? tributum in capita, sive capitationem, aequitati naturali conformandam: pecuniam publicam futuris usibus reservandam: thesauro publico ingeri et inesse debere, tum quae ex ordinariis redivibus parsimonia comparet, tum quae pecunias valorem diminuerent, si in civium manibus versarentur, aliisque publicis sumtibus impendi possint; cavendum tamen, ne eo augendo, privati opibus exhausti ad egestatem redigantur. Ultimo loco commemorantur iura et peculia Fisci: illum gaudere iure occupandi res nullius: illi deberi derelicta et caduca, bonorum confiscationem, etc. In capite tertio explicatur doctrina de prudentia per se exercendi iura maiestatis, seu Irenarchiae, demonstraturque, quomodo haec iura sint quam optime exercenda; quis sit eorum abusus, et quomodo illi resistendum? usum iurium optimum requirere, ut discat et cognoscat Autarcha, quis sit optimus iuris cuiusque usus, et quot modis fieri possit, ut in usu eius ab eodem aberretur, atque inter meliores optimus ubique constanter teneatur; quid sit principii de satellitibus observandum, de militibus, de reliquis apparitoribus. Quia porro summum imperium continet ius summum actiones civium ad publicam salutem dirigendi, Nolter ad iura maiestatis, pacis se tempore exerentia, refert ius circa sacra, potestatem leges ferendi et abrogandi, erigendi summa tribunalia, eligendi aut confirmandi summos magistratus, conferendi et auferendi summas dignitates, feuda, privilegia, et immunitates, ius circa monetam, ius condendi academias, urbes, emporia, restituendi famam, et natales honestandi, ius concedendi moratoria, protectoria, veniam aetatis, ius denique supremum sodinarum, postarum, nundinarum solenniorum, stapulae, similiumque. Atque haec deinceps uberius explicantur, et quid in unoquoque horum principii sit faciendum disseritur: v. c. in iure principis circa sacra definiendo docetur, si sibi tantum

erret atheus vel deista, et quisquis horum similis, in religionis contemptu, neque disseminet suos errores, tolerari illum quidem posse, dum neminem corrumpat, et respicientia sperari possit; sed, quatenus error eius magistratui innotuerit, ad iusiurandum nulla in causa eundem admitteudum esse: ferendos tamen non esse apertos religionis contemptores, illamque consulo vel verbis perstringentes, vel contumeliosis factis negligentes, sed deportatione et exilio saltem intra rempublicam ita coercendos, ne ibi nocere aliis et civitati possint: neque ferendum temerarium et pertinacem neglectum cultus divini, et sine urgente necessitate diem festum profanantem laborem etc. Sectio huius Tomi *secunda*, de prudentia pacifice regnandi per alios, absolvitur capitibus *quatuor*. In *prima* tradit Vir Cl. prudentem Irenarchae selectum vicariorum seu administratorum. Cum vero in civitate opus sit regiminis vicariis, non solum mortuis earum rectoribus, verum etiam iisdem vivis ostenditur, quando opus sit vicariis, quando illi simul sint tutores, quomodo mortuis vicarii dentur, ante novam electionem, quando absentiae itinerariae causa opus sit vicariis, num in aristocratia vel democratia interregno locus, quomodo vicarii Autarcharum differant, quid sit circa proreges observandum? Cum ex animis populi evelli nequeat pronitas ad seditionem, quoties res regiminis haud prospere cadunt, non inconsultum esse, uti ministrorum principe, in quem culpa devolvatur, et cuius remotione a ministerio seditio sedetur, aut praeveniatur illi. Vicarios eos esse regimine dignos, qui tanta, quanta reperiri maxima potest, similitudine cum Autarchae praestantia gaudeant. Tum exponitur de virtutibus; animi ingenique, quibus ornatus esse debeat vicarius, de notis, e quibus illae cognoscantur; de electione, illiusque causis, cum externis, tum internis; de criteriis, e quibus iudicari possit et debeat, quisnam e compluribus candidatis dignissimus sit vicariatu, et quisnam optime partibus suis suoque officio sit satisfactorus. Caput *secundum* habet doctrinam de consiliariis et aulicis

aulicis prudenter adhibendis. Fundamentum totius huius
 capituli posuit Auctor hoc: uti debere rectorem civitatis sa-
 pienti arbitrio electis vicariis adiutoribusque, qui explo-
 rent occurrentis negotii singula momenta, quae attentio-
 nem mereantur, qui ea fideliter et summam suggerant,
 et sicubi opus sit in rebus eventu dubiis, et quae pluri-
 bus modis fieri possint, rationum in contrarias partes oc-
 currentium ponderatione, qui illas investigent, in medium
 salubrius factu exponant; denique uti debere ministris au-
 licis, qui ipsi serviant eminentiori modo, ubi in parergis
 et generalibus indiget eorum adiumento. Quae hic bre-
 viter et strictim diximus, ea per totum caput uberius ex-
 plicantur et illustrantur. Agitur enim de referendariis, eo-
 rumque officio, de magistris libellorum et scriniorum, de
 archivis, de dotibus animi ingenique, quibus consilia-
 rius excellere debeat, de experientia, imprimis celeritate et
 maturitate consiliorum, de praesagitione et arte divinandi,
 quam in consiliario requirit, de numero consiliariorum et
 variis muneribus partibusque, de loco et tempore, quo
 sint consilia habenda, de modo consultandi apertiori et
 tectiori, de libertate veram animi sententiam dicendi, deque
 iure privatae admonitionis consiliariis concedendo, de ex-
 secutione consiliorum. Quod ad aulicos attinet, enarran-
 tur varia eorum munera, insignia, partes, tituli, etc. Cap.
tertio traduntur praecipua de magistratibus prudenter ad-
 hibendis. In eligendis magistratibus attendendum esse, an
 satis luculenter instituta praescripta vel nota sint, quae se-
 qui debeant, an ea intelligant satis, an teneant modum ea
 recte applicandi, an denique constanti et perpetua gau-
 deant voluntate praescriptis satisfaciendi; leges civiles esse
 debere breves, perspicuas, paucas, generales, ac inter se
 concordantes: amplitudine legum suppleri posse et solere,
 quod multitudini earum deesse videatur. Tum exponitur,
 qualem se magistratus praebere debeat erga cives, qualem
 erga principem; quorum virtutes illis sine imitatione expri-
 mendae:

mendae: quid eisdem sit fugiendum, quid pertineat ad consuetudines civiles; quomodo recte animus et ingenium candidati exploretur; quinam modus optimus ferendarum legum: quaenam interpretatio magistratui concedenda. Tum virtutes magistratus enarrantur: abhorreat a partium studio, ab ambitione, vano metu, donis et cupiditate habendi; sit contra abstineas, memor fidei, et iurisiurandi, omnem praevaricationem fugiat, etc. Multum enim disputat de his et aliis Vir Cl. Pergit deinde ad causas, et, quomodo in iis diiudicandis magistratus versari debeant, docet, variaque addit de iurisdictione, de commissariorum officio, de diversis iurisdictionis speciebus et gradibus, de contumacia et impedimento legitimo, de legibus senatoriis, de processu iudiciario, de advocatis et instigatoribus, de concursu creditorum. Ultimo loco demonstratur, concedendam esse querelam adversus inferiorem magistratum, et in gravioribus causis appellationem; hanc tamen non nisi semel, aut ad summam bis, abusum vero variis modis tolli posse. In Cap. quarto agitur de prudentia utendi legatis. Primo dividuntur legati in superiores vel inferiores, aut quasi, in solennes vel clandestinos, in sacros vel saeculares, in ordinarios vel extraordinarios. Ubi eiusdem gradus legati ordinarii et extraordinarii concurrant, ibi extraordinariorum primas esse partes: extraordinariorum inter se, et ordinariorum eiusdem dignitatis inter se; quando diversarum sint civitatum, eum ordinem esse, qui sit rectorum civitatis inter se convenientium; legatos mitti non posse, nisi ab his, quorum summum sit in civitate imperium, nec ad suos subditos, sed ad aliam liberam civitatem, nec a subditis ad rectores civitatis, vel ad comitia; si imperium fiduciarium, seu infeudatum et fideicommissum, maneat absolutum, plenum, ac summum, nullum dubium esse, quin et a rectoribus eiusdem legati mitti possint: quamdiu etiam invasor vel usurpator imperii rerum potitur, ut subditi ad homagium illi praestandum adacti fuerint, aut sponte ipsi fidem dederint, tamdiu eundem legatos mittere posse.

Mani-

Manifeste rebellibus iniuriam non fieri, si ipsis ius legandi denegetur; legatos ad subditos tantum vel ordines solos, sine consensu superiorum, non esse mittendos: si legati non recipiantur, iniuriam fieri mittenti, hinc admissi obstant officia erga se ipsum potiora: ne quid in legationibus contra decorum civitatum committatur, manifestae legationi adhibendos esse viros aetate et dignitate sua negotio pares, non superiores, nec inferiores: si quis legatum suum pro se ipso haberi velit, id pro arbitrio alteri obtrudi non posse, qui ipsi absoluto summoque imperio aequalis, nisi pacto vel expresso, vel tacito, alter consentiat. Legatos considerandos esse tanquam hospites civitatum, earumque rectorum ad se invicem; ideoque, quanta civitatem deceat, hospitalitate dignos censendos, modo potiora erga se officia ne obsint: illis multo maiorem, quam aliis peregrinis, praestandam securitatem: saluum iisdem esse debere in personas sibi subiectas resque suas imperium privatum et dominium; neque in usu huius iuris eos a quoquam impediendos, multo minus laedendos; sed prudenter dispiciendum, quae et quanta legatis iurisdictio in suam familiam, velut segregem, vel pacto permittatur. Si vel maxime legati iurisdictione praediti sint, et ex pacto in suos comites ea uti possint, non tamen ideo eosdem ea gaudere in alios sui principis subditos sociosve, vel ipsis ultro se submitteates, nisi et hoc sit pacto concessum: legatos, ex pacto asyli iure gaudentes, minime eo abuti debere ad malefactorum poenam eludendam, sed tales potius vel non recipere, vel iudici tradere. Si princeps per legatum, eiusque comites, in alia civitate factiones excitaret, rebellionesque moveret, aut si legatus eiusmodi aliquid auderet, idem quidem de eo statui posse, quod de exploratoribus, proditoribus, aut percussoribus: sed cum talia clam et astute agantur, ita ut nesciamus, utrum mittentis mandato arcano haec facta sint, nec ne, nihilque probabilius sit, quam negatum iri, ea mandato principis acta esse; ob securitatem legatorum, communis boni causa amplissimam fa-

ciendam, mitiorem sententiam in casu dubio praefendam, et vel legati avocationem et satisfactionem, expetendam, vel, si periculum in mora, iubendum ut praestituto tempore urbe et regno exeat, atque tum Principi suo puniendum tradi debere. Si legato simpliciter fides sit habita pecuniae creditae, quam abiturus solvere vel nolit, vel nequeat, non tamèn inconsulto vel ipsum propterea detinendum, vel eius res retinendas; sicut ipsis liberum transitum, ita et litteris nuntiisque eorum eundem esse concedendum, dum communi bono operentur, nec se admodum suspectos reddant. Denique varia de immunitatibus; salariis legatorum, aliisque huc pertinentibus rebus, monentur.

*VUES PHILOSOPHIQUES, OU PROTESTATIONS
et Declarations sur les principaux Objets des
Connoissances humaines, par M. de
PREMONTVAL.*

Berolini, TOMUS I. pag. 361. TOMUS II. pag. 416.
1757. in 8vo.

Si vel maxime Auctoris fama, nominisque celebritas, inter omnes rerum philosophicarum studiosos non adeo nota esset et pervagata, ipsa huius libri inscriptio multos allicere posset lectores. Etenim cum haec plerumque librorum fors esse soleat, ut plures lectores inveniant, qui sententias inter viros doctos receptas, et ut certas atque indubitatas propositas impugnent, quam qui easdem defendere, aut novis stabilire rationibus contentur; quanto magis hic multorum excitabit desiderium, legendique cupiditatem, in quo praecipua cognitionis humanae fundamenta concussa, atque adeo prorsus eversa venditantur, eorumque loco nova iacta, longe antiquis solidiora. Qua in opinione, si quidquam, praefatio certe, lectorem confirmare potest, et summa spe implere, se longe doctiorem atque acutiorem ex huius libri lectione discessurum esse.

In

In ea enim Cl. Auctor hoc agit inprimis, ut lectori hunc librum, ob praestantiam suam atque utilitatem, commendet. Qua tamen in re, nobis quidem nonnunquam parum modeste de se aliisque sentire visus est. Rarum esse, dicit, hominum genus, quod cogitet: se vero esse eum, qui videat et docere possit

— — *quanta sub nocte jaceret*

Nostra dies. — —

Cum igitur omnibus hominibus ius competat, de rebus ad humanam cognitionem pertinentibus sententiam proferre, tanto magis hoc sibi liberum esse, quo pluribus prae multis aëis hanc in rem necessariis ornatus sit virtutibus. Eum iam multum profecisse in philosophia, qui, quantae sint in ea tenebrae, videat; se vero non tenebras solum ostendisse, cum dubia sua obiectionesque protulerit, sed etiam lucem intulisse, atque cognitionis humanae obiecta longe distinctius, quam quidem hactenus factum sit, perspexisse. Igitur quasi historiam intellectus sui texere Cl. Auctori est constitutum, h. e. exponere, quid, et quomodo de rebus nostra cognitione dignis iudicavit. De quo instituto ne forte tenuiter lectores sentiant, amplissimum campum, in quem excurrant, ipsis patere, Auctor eos monet. Quod vero alii diligenter cavere solent, ne quid contradictionis aut repugnantiae in scriptis suis reperiat, hoc a Cl. Auctore factum non est. At ne fieri quidem potuit. Etenim cum is, qui cogitat, diligenter in res inquirere soleat, ex omnibus partibus eas considerare, omnes iudicii sui rationes non solum sigillatim examinare, sed et conferre inter se, et, quae ex singulis novae deduci possint conclusiones, videre: Auctor, qui hunc proprium et peculiarem esse characterem librorum suorum dicit, ut accurate de rebus omnibus cogitet, hoc inprimis sibi curae esse lectoribus cupit persuadere, ut rem, quam considerare velit, ex omnibus partibus, cum argumentis tam affirmantibus, quam negantibus, ob oculos ponat. Quod cum fecisset, fieri non potuisse, quin admodum diversas in hoc

opere personas ageret, ita ut modo Scepticus, modo Dogmaticus, modo religionis adversarius, modo superstitioni deditus, et quid non? esse videretur. Cautè tamen, iudicandi libertatem lectoribus ademit, quod in ultimis demum huius operis partibus ingenue se olim expositurum promittit, quid de quibusdam rebus sentiat. Sed veremur, ut hoc artificio omnium reprehensiones effugiat, cum haud minima dissertationum in his voluminibus contentarum pars eo loco proposita est, in quo veram exposuisse sententiam nec ab una tantum parte res ostendisse, videri voluit. Praeterea subinde ad alios a se editos libros provocat, idem affirmantes, defendentes, negantes; neque controversias ipsi motas intactas reliquit, in quibus, quin pro sua decertet sententia, quomodo nobis persuadebit? Multis deinde, ut solet, verborum ambagibus, se defendit Cl. Auctor ab obiectionibus eorum, qui dicant, non nova esse quae dixerit, multos iam dudum idem sensisse et protulisse. Et primo quidem, eidem iniqui videntur esse censores, qui inventionis gloriam iis negent, quorum acumen et intelligendi subtilitas, cum non tam lectionis assiduitate occupetur, quam proprio cogitandi et veritatis investigandae studio, multa ipsi vident et intelligunt ab aliis iam inventa et dicta. Deinde non superfluum videtur Auctori, suo modo et dicendi ratione quaedam de novo proferre, quamquam ex aliorum scriptis nota sint; quod nondum, ut existimat, in philosophorum placitis, eos, quos debuissent, effectus produxerunt. ex quo patere dicit, non satis accurate, nec nostris temporibus convenienter, aut ea, qua debuisset, ratione, has res explicatas esse. Quos defectus omnes his libris explere, atque emendare se posse, confidit. Atque hoc quidem omnium maxime concedendum putat iis, qui opiniones vulgares, praeiudicia regnantia, errores inveteratos impugnant, ut repellant, quae saepe iam, vel ab ipsis, vel ab aliis dicta sunt. Quo in loco imprimis invehitur non in philosophos tantum, sed et theologos, qui dogmatum sacrorum adversarios saepe

saepe accusare solent, quod obiectiones toties iam refutatas iterum iterumque repetere non erubescant. Sed satis de praefatione.

Si ex fine, quem Cl. Auctor sibi proposuisse dixerat, dissertationes priorum libri sui voluminum diiudicamus, multa his inspersa videntur non satis bene ad hunc finem collimare. Promisit Cl. Auctor in praefatione, se opiniones, praeiudicia, errores impugnaturum, destructurum, eversurum esse, novas eorum loco stabiliturum veritates, hominumque intellectum tenebris depulsis clara luce illustraturum. Quid igitur opus erat, tam multa de se rebusque suis interserere, suique defensione, quae copiosam laudum suarum commemorationem admixtam habet, partem haud exiguam operis huius implere? At haec sunt sine dubio istae tenebrae, quas ex hominum intellectu dispellere cupit; haec ista lux, quam accendere optat, ut cognoscant, Cl. *Premontvallum* esse subtilissimum Philosophum, Metaphysicum tantum, quantum nec praeterita; nec praesens aetas vidit usquam; hi denique sunt isti errores, quos impugnat, qui nolunt idem omnino concedere, atque adeo audeant, repetere hoc et defendere contra hunc humanae cognitionis emendatorem. Sed alii iudicent: nos quidem summani dissertationum indicabimus. Harum nonnunquam quaedam est inter se connexio; plerumque suam quaeque quaestionem, a praecedente diversam, tractat. Posteritati suum opus Cl. Auctor dedicavit. Cuius rei paullo inusitatiois rationem reddit in disputatiuncula quadam, quae dedicationem excipit. Vehementer iratus est sui Seculi hominibus, sed tantum amore veritatis permotus. Hanc enim negligit et contemnit aetas nostra frivola et superba. Temerarium igitur esset, si quis benignam de ea iudicium quaereret aut expectaret. Cum magnus omnis generis opinionum praeconceptarum numerus impugnandus sit, cum sectae dominantes Theologorum et Philosophorum aggrediendae sint, fieri non potest, ut horum calumnias atque obtreccionem effugias, ut hi te audiant. At haec,

et multo deteriora, animus fortis et constans Cl. Auctoris non curat. Exiget opus,

— — *quod nec Iovis ira, nec ignis,*

Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Erit aliquando numerus hominum sapientum, sed pro dolor! admodum parvus (pag. 10.), qui hoc opus servabit et custodiet. Aetas haec futura laudes, his libris dabit, quas nostra, ingrata illa et contemtrix sapientiae, denegavit. Haec igitur posteritas docilis et morigeram digna erat, cui hoc opus inscriberetur. Has querelas, de perversa saeculi nostri in admittenda veritate pertinacia, excipit gratiarum actio ad Societatem Scientiarum Berolinensem, quam habuerat cum in eam receptus esset Cl. Auctor. Quae sequuntur Dissertationes tres, connexae quodammodo sunt inter se, et unam fere constituunt. Atque in prima quidem Cel. Auctor se demonstraturum promiserat, vanum esse gloriae studium, cum nemo, utut meritorum dignitate clarus, gloriam durantem et longe divagatam possit expectare, et ne ingenii quidem atque sapientiae monumenta soleant esse aeterna. Mox tamen desperat de felici huius laboris effectu (pag. 35.). Aequae difficile ei videtur, de gloriae vanitate homines convincere, ac mundum stultis, quorum omnia plena sint, liberare. Mirati sumus hunc timorem. Oblitus sine dubio erat Cl. Auctor illius, cum diceret, se nolle nostrorum temporum hominibus, perversis, et praeconceptionibus imbutis, scribere, sed parvo sapientum hominum numero, post aliquot saecula victuris, et hunc librum, ut reliquos Cl. Auctoris studiose lecturis. Nae illi aegre ferant cum legerint, minus benigne de se sensisse et iudicasse eum, qui modo alia omnia de ipsis praedicarat. Sed ipse videat, quomodo horum animos leniat. In illo quidem loco, mutato quodammodo consilio, hoc tantum probare instituit, se isto morbo, gloriae nempe studio, non laborare. Quodsi hoc egregie probatum videant lectores, et simul in mentem veniat alius locus (pag. 7.), quo, gloriam se quidem sectari negarat Cl. Auctor, sed simul

simul ingenue fassus erat, sibi non displicere illud *dicitur hic est*: non satis accurate haec inter se convenire existimabunt. Sed facilis est huius difficultatis solutio. Pertinet hic locus, ut multa alia, ad frequentes istas contradictiones, de quibus in praefatione dictum est. Altera huius dissertationis pars duas Sectiones habet: quarum prior probat, antiquorum scriptorum, Homeri, Virgilio, Ciceronis, Livii, aliorumque, merita, utut magna atque indubitata, parum contribuuisse, ut eorum memoria ad nostra tempora perveniret, sed causas longe diversas hoc effecisse. Rerum enim publicarum, cum graecae, tum romanae, mira quaedam est cum literis graecis et romanis coniunctio. Quodsi mutatis illis, earumque forma, mutationem linguae aliquam et ipsae subissent: omnia haec divina scripta Homeri, Virgilio, Ciceronis, non minus perissent, quam libri Chaldaeorum, Persarum, Aegyptiorum, perierunt, qui fortasse Graecis et Romanis doctrina atque eruditione inferiores non fuerunt; et, quod imprimis attendendum est, utriusque linguae, in religione Christiana usus, effecit, ne earum notitia vel in summa barbarie interiret. *Posterior Sectio* ostendit, quid impediatur, quo minus scriptores recentiores, si vel maxime antiquis neque ingenio, neque doctrina cedant, tantam gloriam nominisque immortalitatem consequantur. Qua de re Cl. Auctor, pro ingenii sui fecunditate, multa egregie disputat. Pleraque fere eo redeunt: Nostra aetate tantam esse antiquorum scriptorum admirationem, ut fama et gloria recentiorum, si vel antiquis aequiparanda aut praeferenda sit, diu durare non possit, quin mox e hominum memoria per istos antiquiores detrudatur. Praeterea linguarum vivarum, quod inter omnes constat, perpetuam esse mutationem, ita ut fortasse post ducentos annos, scriptores optimi Gallici, Anglici, Italici, Germani, ne intelligantur quidem, aut una tantum alteraque harum linguarum viva sit, reliquis, una cum libris in ea scriptis, quamvis praestantissimis et utilissimis, oblivioni traditis. Quae quidem non inepte,

inepte, sed tamen probabiliter tantum dicta sunt. Igitur, argumentum rationibus probabilibus suffultum, tantam non habet certitudinem, quantam quidem Cl. Auctor ei tribuit. Deinde, cum linguae latinae usus tam diu sit futurus, quam diu suis literis honos et decus manebit, ingenia elegantissima nostrorum temporum, antiquis aequiparanda, quorum copiam extare non contemnendam Cl. Auctor existimat, si latine scribant, et in hac lingua antiquorum scriptorum elegantiam exprimant, aequalem cum antiquis gloriam et immortalitatem consequentur. Sed quid? si verum est, post tempus non ita longum tantam fore linguae Gallicae mutationem (pag. 99. 104.), ut vix intelligantur quae nostra aetate scripta sunt, quid, quaesumus, fiet cum hoc ipso opere Cl. Auctoris? quid cum *Dedicatione ad Posteritatem*. Haec enim illam non magis, quam totum librum, leget atque intelliget: et tamen haec erat illa Posteritas, quae tantam ex his libris utilitatem erat perceptura. Quod tantum incommodum effugere potuisset Cl. Auctor, si ei placuisset, latine hos libros conscribere. Omitimus alia loca, quae forsitan non paucis parum probantur: e. g. pag. 93. frequentes istas ad antiquos scriptores, ad Mythologiam, ad antiquam historiam, allusiones, impedire intellectus humani emendationem. Pag. 104. reprehendit linguarum studium. Pag. 106. ridet eos, qui in antiquis et recentioribus scriptoribus nimis solliciti sunt de omnibus minutis explicandis. Sed progrediendum est ad sequentem disputationem, in qua quaestio haec proposita est: *quinam omnium Romanorum sit famosissimus*, hoc est, cuius nomen omnibus notum sit, et in omnium ore fere quotidie versetur? Post multas verborum ambages, quae lectorem huius nominis cognoscendi cupidum reddunt, respondetur, hunc Romanum esse *Pontium Pilatum*. Fortasse haec quaestio, aequae atque eius solutio, multis ingeniosa magis, ne dicamus ludicra, quam utilis videatur. Sed Cl. Auctor eam, modo prorsus egregio, ad Christianam religionem, et quae ex ea provenerunt commoda, transtulisse

lisse sibi visus est. Scilicet religioni Christianae, cuius auctor est Iesus Christus, qui sub Pontio Pilato passus est, acceptum referre debemus, quidquid ex Historia veteri, cum Graeca, tum Romana, superest. Etenim inter doctores religionis Christianae notitia linguae graecae et latinae servata est, quae inter tantas rerum publicarum mutationes et everisiones prorsus fuerat peritura. Cum vero usus linguae graecae et latinae inter doctores ecclesiae Christianae esset perpetuus, Christianismus certe effecit, ut scriptores graeci et romani, atque ita omnium rerum notitia, quarum eventus varios memoriae prodiderunt, ad nostra tempora perveniret. Porro, quam arte tot rerum mutationes, earumque causae, cum Christiana religione coniunctae sunt? nonne in hac saepissime ratio unice quaerenda est, cur evenerint, cur hoc nec alio modo evenerint? Et quid? an non Christiana religio plerosque nostros, conatus, consilia, vivendi rationem, dirigit et gubernat? Quae quidem omnia vere et recte a Cl. Auctore disputantur: sed non videmus, quaenam sit his rebus cum *Pontio Pilato* coniunctio. Etenim Christiana religio sine dubio fuisset propagata, tantosque tamque salutares effectus produxisset, si vel memoriae proditum non esset, Iesum Christum, huius religionis auctorem, sub *Pontio Pilato* mortem esse perpersum. Et quis non videt, istum *Pontium Pilatum* omnibus Christianis notum esse, et in omnium ore fere quotidie versari, non propterea, quod Iesum Christum morti tradidit, sed quod eius nomen in symbolo apostolico legitur. Nulla est nisi admodum remota earum rerum omnium, quae de religione Christiana dictae sunt, cum quaestione, eiusque solutione, coniunctio. Quae pag. 104. seqq. legitur Dissertatio, hanc quaestionem tractat, Numme liceat contra veritates gravissimas, et contra argumenta, quibus hae veritates probari solent, eiusmodi difficultates movere, de quibus verendum sit ut solvantur. Cl. Auctor respondet ad hanc quaestionem ita, ut eam affirmet, doceat-

Rrr

doceat-

doceatque, si cui de veritatibus, cuiuscunque demum sint generis, et de modo quo hactenus probatae sint, dubia oriantur, cum non solum posse, sed etiam debere ista dubia proferre. Semper enim verendum esse, ne ista dubia plus noceant si occultentur, quam si communicentur cum aliis, qui de eorum solutione solliciti sint. Nobis quidem, qui brevitatis studiosi esse debemus, non licet distinctius mentem Cl. Auctoris explicare; igitur hoc tantum observamus, ex quo Lectores de scopo huius Dissertationis, et de reliquis, quae ibi dicta sunt, iudicent: Pag. 179. negatur, religionis et doctrinae moralis ullam esse certitudinem, si ea, qua hactenus factum sit, ratione tradantur. Sed utramque non minorem admittere certitudinem, quam veritates mathematicas, si separentur ab iis minus necessaria. Quid mirum, his, et sexcentis aliis, cl. Auctorem multorum in se excitasse indignationem, statim postquam in lucem prodierat haec Dissertatio, (praelecta enim est coram Societate Scientiarum Berol. 1752.) inprimis *quosdam* quaedam, in hac quidem parte operis omissa, sed parti II. inserta, de qua suo loco. Huius igitur defensionem agit, inde a pag. 237. suosque adversarios accusat, quod odio et pravus affectibus indulgentes, innocue, quin optimo consilio dicta, calumniuntur, hominique religioni amico, atque adeo defensori, cui vero indignum videatur aliorum inservire opinionibus, libertate sentiendi interdiciant, eumque tanquam adversarium religionis omnique certitudinis traducant. In sequenti Capite, contra alios adversarios Cl. Auctor pugnat, quem mirati erant repente tantum Metaphysicum extitisse, sive potius videri velle, qui ante paucos annos nemini notus fuisset, aut cognitus. Hanc igitur opinionem praeconceptam ita ex eorum mentibus evellere studet, ut probet, se inde a primis pueritiae annis Metaphysicae, sive, quod vocat, *philosophiae speculativae*, atque *arti dubitandi* operam dedisse. Quam in rem affert summam epistolarum quarundam, ante complures annos scri-
ptarum

ptarum, quae vitae inde ab adolescentia laudabiliter actae, studiorumque suorum rationes, exponunt. Sed cum nobis non liceat esse prolixioribus, non possumus has laudes Cl. Auctoris recensere. Progredimur igitur ad Partem II. operis. In qua primo loco tractatur famosissima illa quaestio de *Optimismo*, a Societate Berolinensi MDCCLIII. proposita. Cuius historia atque explicatio primo paucis praemittitur, deinde ridetur, et false, uti quidem Cl. Auctori videtur, perstringitur eorum sententia, qui hunc mundum optimum esse dicunt, in fabula quadam, qua homines querelas in conventu deorum exponunt, et Minerva has hominum querelas iniustas esse pronunciat, hac addita ratione, quod omnia bona sint. His inserta est defensio Cl. Auctoris ab obrectationibus variis adversariorum suorum. In qua imprimis observari meretur ille locus pag. 27. quo se vehementer iactat, et gloriatur de eo, quod gloriae vanitas tam egregie a se demonstrata sit, ut qui se melius eam demonstraverit repertus sit adhuc nemo. Postea redit ad quaestionem de *Optimismo*; in qua duas propositiones misere confundi, et, tanquam coniunctas inter se crasso errore existimari, indignatur. Prima propositio est haec: *Deus ex omnibus possibilibus optimum eligit.* Altera haec: *Mundus inter omnes possibles est optimus.* Hanc falsissimam esse dicit, summamque, quae cogitari possit, delirationem philosophicam, pro sua humanitate, pronunciat (pag. 35.). Illam verissimam habet atque evidentissimam, quae ab omnibus, qui quidem Deum esse dicant, concedenda sit: immo se de illa propositione ne tum quidem dubitasse, cum, an Deus sit, dubitavit (pag. 40.). Ab utraque parte, cum illorum, qui hunc mundum optimum esse dicunt, tum horum, qui hoc negant, vehementer errari in notionibus de summa Dei bonitate, sapientia, potentia. Igitur tantum abest, ut cum Cl. Reinhardo sentiat, cuius libellus contra optimum palmam acceperat a Societate Berolinensi A. 1755. ut

potius in Epistola ad eum data (pag. 67.) scribat, se in eo tantum eius libellum approbasse, quod a sententia Leibnitiana discedat. Ceterum se eius Systema aequè ac Leibnitianum, quod Fatalismi accusat, improbare. Hanc epistolam excipit proluxa refutatio dissertationis Reinhardianae (pag. 75-136.) et tandem haec controversia finitur contumeliis, quibus *Humanissimus Auctor Gottschedium V. Cl.* oneratur; bene, scilicet, memor eius, quod in praefatiuncula, huic Parti praemissa, dixerat, sententias atque opiniones aliorum se tantum impugnare, nullius meritis se quidquam detrudere, etc. Quae pag. 147. seq. legitur disputatio, *de lingua Chinesium* agit, et de mira eius, quae vulgo putatur, amplitudine. Constat nempe inter omnes, Chineses centum millibus signis in scriptura uti, quorum singula singulis verbis, sive potius ideis significandis, destinata sunt. Quoniam igitur in nostris linguis viginti quatuor signorum usum esse peregrinum videmus, vulgo colligitur, Chinesium linguam, propter tantam characterum multitudinem, longè esse ditiores nostris. Contrariam sententiam Cl. Auctor sibi probandam sumit. Chineses hos characteres non pronunciant. Utuntur iis ad ideas, non ad verba exprimenda, ut numerorum signa peculiariter esse solent. Alia est eorum lingua, qua in sermone utuntur, cui exprimendae peculiares characteres non habent. Illa igitur Chinesium lingua, qua in scriptura tantum utuntur, est non nisi coniunctio quorundam characterum, sed quae ex minori numero characterum fundamentalium composita non est. Quoniam igitur verba Europaeorum linguarum, aequè atque apud Chineses, in coniunctione aliqua quorundam characterum consistunt, quae vero ex minori numero characterum fundamentalium composita est, nempe viginti quatuor, pro numero literarum nostrarum: verba linguarum Europaeorum cum suis flexionibus numerum centum millium idearum longè superant. In Dissertatione quae pag. 160. seqq. legitur, *Axioma*

ma illud Metaphysicorum quorundam impugnatur: Conscientiam constituere ipsam hominis personam, ita ut non idem homo sit, qui conscientia status sui vel praesentis, vel praeteriti, privetur. Non omnino negatur hoc Axioma a Cl. Auctore, sed multis exemplis ostenditur, non satis accurate loqui, qui eius sensum non distincte explicent. Distinguedum esse inter *τὸ* esse physicum, et *τὸ* esse morale. Concedit, dici posse, hominem, qui sui conscientia privetur, e. g. mente captum, non esse eandem personam, non idem individuum, sed *morale*, *τὸ* esse eius physicum non desisse aut mutatum esse. Quod nisi concedatur, sequeretur, ut homo fitrens per totum illud tempus, quo mentis suae compos non est, a suis non pro fratre aut amico habendus esset, cuius curam ut susciperent nullo modo tenerentur. Aut ut v. g. Nebucadnezar poena non adeo gravi sit affectus, cum mente esset deturbatus; nam ab illo tempore, non fuisse Nebucadnezarem idem individuum, etc. Quam abiecte Cl. Auctor de religione eiusque mysteriis sentiat, cum ex multis locis, in his dissertationibus philosophicis passim obviis, clarum est, tum inprimis ex ea, quam inscripsit: *Paradoxon de existentia reali unius corporis in diversis locis* (pag. 212.). Nemi dubium esse potest, qui vel obiter hanc dissertationem legerit, quin tota conscripta sit, ut dogma illud religionis nostrae, de praesentia corporis Christi in S. coena, deridendum praeberetur, atque absurdi argueretur. Quanquam enim philosophice tantum de hac quaestione se acturum esse Auctor promittit, tamen non solum hoc, sed in universum omnia mysteria religionis nostrae negat, eosque, qui haec credunt et defendunt, ridet. Etenim explicatio, quam philosophicam vocat, est pura puta sophistica, vocum ambiguitate nixa, Metaphysico tanto, quantus haberi Auctor vult, vere indigna. Corpus unum idemque, uno eodemque tempore, diversis locis esse posse, per fallaciam physicam, sive potius opticam, eadem ratione, qua e. g. aliquod corpus

lucidum celeriter motum, in illo spatio, per quod motitur; etiam in minoribus spatiis eodem tempore esse, atque omnia spatiola eiusdem spatii maioris uno eodemque tempore implere, videatur. Tam inepta est haec explicatio, tam manifesta cavillatio, ut nullo modo nos illius poeniteat cum diximus, Auctorem totam hanc dissertationem ad dogma Theologicum, de praesentia corporis Christi in S. Coena, irridendum, conscripsisse. Alterum ut probemus, quod ex religione mysteria tollat, et miracula in Scriptura S. narrata rideat, ex multis locis unum alterumque modo apponamus. Pag. 216. *Probabo, inquit, aliqua saltem ratione praesentiam realem corporis cuiusdam diversis locis mente concipi posse. Hoc forsitan non nisi mutatis legibus mundi physicis fieri poterit. Ita est. Potest considerari ut magnum aliquod miraculum, miraculum haud paullo inferius eo, quod solis cursum impedivit, aut mortuis vitam reddidit.* Pag. 234. Mysteria religionis negantur, et Socinus laudatur et defenditur. Quid de Scriptura S. eiusque auctoritate sentiat, haud obscure ex his verbis colligi potest: *Temerarium est affirmare aliquid de Deo, ex narratione aliorum, aut ex fide aliorum, quicumque tandem illi fuerint.* Progrediamur ad *ἐπεὶ* illam de qua ad P. I. dictum est, quod haec, ut tota illa quaestio P. I. pag. 164. tractata, aliarum controversiarum causa fuit. Cel. Auctor introducit in illo loco philosophum, cui Theotimi nomen facit, disputantem, de argumentis pro existentia Dei. Ipse quin sub hoc nomine latere voluerit, dubium non est; nam in sequentibus huius Voluminis Dissertationibus easdem sententias ornandas et defendendas sibi sumsit. Ille igitur Theotimus dicitur esse vir bonus, de eo, quod Deus sit, tam certo persuasus, ut hanc primam esse omnium veritatum putet. Sed idem ille Theotimus omnia argumenta, haecenus quidem pro existentia Dei allata, non satis accurata aut sufficientia dicit. Igitur longe alia principia fundamenti loco ponit (pag. 254.). Cognitionem, sive potius suppositionem primi entis, optimi, sapien-

sapientissimi, potentissimi, unicū esse fundamentum cognitionis systematicae, eiusdemque certae; ex quo consequi hoc dicit, ut aequè absurdum sit, si quis existentiam huius entis demonstraret, atque ille risui se exponat, qui tenuem incendat candelam, ut solem videat; omnes istos conatus non solum fructu carere, sed etiam periculi esse plenos; omnia igitur argumenta, pro existentia Dei ex mundo eiusque partibus desumpta, eos tantum convincere, qui iam de eo, quod Deus sit, certissime sint persuasi. Quin haec argumenta omnia esse sophismata; cum ostendi possit, si modo sermo sit de opere aliquo finito, quale mundus noster est, intellectum perfectissimum nihil posse producere sapientia sua consiliisque prudentissimis dignum, quod non casus fortuitus idem producere possit. Atque idem illud est, quod Theotimus ille demonstrandam suscipit: non repugnare, casum fortuitum Scholae Epicureae, si concedatur Atheo, tale opus, atque adeo magis perfectum, producere posse. Quinque istae epistolae, quae de *dogmatibus Epicureorum* inscriptae sunt pag. 269. seqq. de eadem re agunt. Occasionem illis dedit praelectio cuiusdam ex Societate Berolinensi, qui ex oculo, et mira arte quae in eius constructione conspiciatur, existentiam Dei probat, atque rei gravitate commotus dixerat: eum mente deturbatum et stupidum esse, qui hoc organum, tanta arte compositum, casu fortuito oriri aut effici posse dicat (pag. 270. seqq.). Cl. Auctor hoc sibi dictum putavit. Et recte quidem: nam id ipsum in praelectione quadam, quae P. I. p. 164. legitur, atque imprimis in eius parte cuius summam modo indicavimus, sub persona Theotimi defenderat. In prima igitur epistola evincere studet, si probandum sit, quod detur Ens summum, ex Metaphysica argumenta esse arcellenda. *Unicum enim opus, inquit pag. 282. infinita sapientia dignum, est spatium immensum possibile, constanti ratione inde ab aeterno constitutum, atque quoad res minutissimas ordinatum. Hic est mundus mei Dei,*

Dei, hic est mundus, hic est Deus dementis et stupidæ meae Metaphysicæ. Mathematicus eo pertingere non potest. In altera Epistola Cl. Auctor ingenue fatetur, se casum fortuitum defendere; et cum admonitus esset, ut dimitteret eiusmodi opiniones, quas quidem omnes, qui Christianam religionem profiterentur, abhorrerent; in tertia Epistola ulterius tuetur et defendit suum systema, imprimis ab obiectione, si casus fortuitus mundum producere posset, posset etiam combinatione attributorum divinorum Deum producere; qua ratione Epicureo, sine Metaphysica probari possit, quod detur Deus. Quam quidem consecutionem Cl. Auctor in quarta Epistola propterea negat, quod casus fortuitus ens cogitans atque intelligens producere nequeat, quoniam talis combinatio attributorum necessariorum repugnet: quaestionem vero controversam ita ponit: Si neglecta cognitione metaphysica, casui fortuito materiae compositio concedatur, mundus oriturus est nostri similis; ex quo sequitur, ut omnia argumenta, pro existentia Dei ex perfectionibus huius mundi, sine metaphysicis argumentis, pura puta sint sophismata. Quae quidem in ultima epistola Cl. Auctor partim repetit, partim probitatem et ingenuitatem consiliorum suorum, animique sui, commendat: se non iis, qui Deum esse credant, sed iis, qui negent, eius existentiam probare velle. Quodsi de quibusdam dogmatibus aliter sentire videatur, hoc fieri non propterea; quod re vera dissentiat, sed quod aliquid concedendum putet Atheo, ne omnino victor discedat, quod hæcenus factum sit. > Atque hoc quidem suum esse consilium; quod strenue sit profecuturus, a quo ne unquam discedat religioni se sibi ducere. Eandem quaestionem tractant tria ultima Capita huius Voluminis. Duo priora ostendunt, quod argumenta pro existentia Dei, ex rerum naturalium consideratione parum accurate desumantur; quod nullo modo sufficiant, sed quod metaphysicis rationibus tantum probari possit et debeat, quod sit aliquid, quod omnia diri-

gat,

gat, et in omnibus dominetur; ultimum Caput argumentationem metaphysicam continet, quae inscripta est: *Catena idearum ab Ente usque ad Deum*. De quibus ut accuratius agatur, opus non est, cum ex diſſis consilium Auctoris nemini obscurum esse possit. Haec vero aliis diiudicanda relinquimus: an tanta sit animi probitas, et in Deum reverentia in eo, qui aliorum argumentationes derideat, quae, si vel non omni ex parte sufficiant, tamen ad Dei cognitionem perducant, et non omni destituantur utilitate apud eos, qui Deum esse credunt; deinde, an non is a principibus religionis Christianae dogmatibus vere dissentiat, qui Theologiae evidentiam et certitudinem negat, eamque superstitionis atque ineptarum opinionum arguat; tandem, an is omnino consilium suum recte exequatur, qui, cum rem ab omnibus partibus se considerare dicat, ut verum inveniat, eam ab una tantum parte lectoribus ostendat, et tamen pro hac parte statim decidat, et insolenter se iactet, cum tamen tota argumentatio verbis ambiguis nitatur, et cavillationibus.

HISTOIRE DE L' ACADEMIE ROYALE etc.

h. e.

ACTA REGIAE SCIENTIARUM ET ARTIUM
Academiae, ad A. 1749.

Berolini 1751. ap. Haude et Spener, Alph. 2. plagg. 20.
tab. aen. 13. in 4.

Quae inde ab annis aliquot, nescimus quo fato, intermissa fuit Actorum Berolinensis Societatis in his Eruditorum Actis recensio, ea a nobis repetetur deinceps, et continuabitur. Ipsae virorum doctorum dissertationes in quatuor classes distributae sunt, quarum prima Philosopho-

Sss

lofo-

lofophiam experimentalem; altera Mathesin, tertia Philosophiam speculativam; ultima humanitatis litteras complectitur. Nos, in indicandis argumentis, ipsis auctorum verbis utemur, ne interpretatione latina vel aberremus ab eorum mente, vel obscuriores simus. Ad *primam* classem referendae sunt dissertationes sequentes: I.) Recherches sur la fertilité de la Terre en général, par M. *Eller*: II.) Nouvelle manière de rendre l'argent très fin par l'acide du sel commun; ou moyen, de faire la réduction de l'argent connu sans perte: par M. *Marggraf*. III.) Experience, concernant la génération des Champignons, par M. *Gleditsch*. IV.) Manière de construire une Echelle de Baromètre, qui indique directement la véritable pression de l'air, et qui corrige les défauts causés par les altérations que la chaleur de l'air fait éprouver au Mercure; par M. *C. F. Ludolff*. V.) Observations sur l'Huile qu'on peut exprimer des Fourmis, avec quelques Essais sur l'acide des mêmes Insectes: par M. *Marggraf*. VI.) Relation concernant un Essai prodigieux de Fourmis, qui ressembloit à une Aurore Boréale: par M. *Gleditsch*. VII.) Mémoire, concernant certaines pierres, qui par la stratification avec les charbons et la calcination, parviennent à un état, et acquièrent une force, par laquelle étant exposées un peu de tems à la lumière, elles brillent ensuite dans un lieu obscur: par M. *Marggraf*. VIII.) Mémoire, sur l'art de couvrir les oeufs ouverts: par M. *Beguelin*. IX.) Observation Anatomique sur un Noeud, ou Ganglion, du second rameau de la cinquième paire des nerfs du cerveau, nouvellement découvert; avec l'examen physiologique du véritable usage des Noeuds, ou Ganglions, des nerfs: par M. *Meckel*. X.) Essai d'une fécondation artificielle, fait sur l'espèce de Palmier, qu'on nomme *Palma dactylifera folio stabelliformi*: par M. *Gleditsch*. XI.) Système des Plantes, fondé sur la situation et la liaison des Etamines: par M. *Gleditsch*. Ad *Mathesin* pertinent sequen-

quentia; I.) de la Controverse entre Mss. *Leibnitz* et *Bernoulli*, sur les Logarithmes des nombres négatifs et imaginaires; par *M. Euler*. II.) Mémoire, sur la véritable raison du défaut de la Règle de *Cardan* dans le cas irréductible des équations du III. degré, et de sa bonté dans les autres; par *M. Koenig*. III.) Rapport de quelques Observations célestes, faites à l'Observatoire Royal; par *M. Kies*. IV.) Sur le point de rebroussement de la seconde espèce de *M. le Marquis de l'Hôpital*; par *M. Euler*. V.) Recherches sur les racines imaginaires des Equations; par *M. Euler*. VI.) Recherches sur la précession des Equinoxes, et sur la nutation de l'Axe de la Terre; par *M. Euler*. VII.) De la Parallaxe de la Lune, tant par rapport à sa hauteur, qu'à son Azimuth, dans l'hypothèse de la Terre sphéroïdique; par *M. Euler*. VIII.) De la situation la plus avantageuse des Planètes, pour découvrir les irrégularités de leurs mouvemens; par *M. Kies*. IX.) Sur l'Eclipse des Etoiles fixes par la Lune; par *M. Kies*. X.) Mémoire, dans lequel on examine, si l'on peut espérer la même précision dans la détermination des Longitudes, des Observations des occultations des Etoiles fixes par la Lune, ou des distances de cette Planète aux Etoiles fixes, que des Eclipses des satellites de Jupiter; par *M. Cassini de Thury*. XI.) Description d'un Instrument, qui se trouve à l'Observatoire de Berlin. *Tertia in classe exhibentur*: I.) Dissertation sur les raisons d'établir ou d'abroger les Loix. II.) Examen de l'Usure suivant les principes du Droit Naturel; par *M. Formey*. III.) Mémoire sur l'apperception de sa propre existence; par *M. Mérian*. IV.) Mémoire sur l'apperception considérée relativement aux idées; ou, sur l'existence des idées dans l'Ame; par *M. Mérian*. V.) Réflexions sur l'origine du Plaisir, ou l'on tâche de prouver l'idée de des-Cartes: qu'il nait toujours du sentiment de la perfection de nous-mêmes; par *M. Kasstner*. *Ultima denique classis hæc habet*: I.) Disser-

tation sur un passage des Commentaires de Jules César, de *Bello Gallico*, Liv. VI. ch. 21. par M. Pelloutier. II.) Dissertation sur l'origine du Peuple Prussien, par M. de Francheville. Istius postremae dissertationis praecipua capita huc transferemus. Est vero tributa in tres Sectiones, *Prima*, quae hoc Volumine sola exhibetur, tradit certas atque perpetuas notas, quarum subsidio, in scriptis veterum, detegi Prussorum gens possit, quibuscunque demum nominibus, hodie deperditis, insignita fuerit antiquissimis testatoribus. Palmaria in iis est ea, quae peti solet ex iis, quae *Plinius* maior, *Hist. natur. L. 37.* de Succino memoriae prodidit, quaeque omnium certissime declarat, qui populi, quae hodie Prussi incolunt, littora habitaverint. Sectione *secunda* successiones populorum in Prussia explicabuntur, eorumque historia quasi in tabula adumbrabitur. *Tertia* denique disquiret A. undenam Prussia nomen acceperit; atque tum diversae doctorum virorum, super eo nomine, opiniones proponentur. His Auctor novam subiunget; magna contentione effecturus, ut origo Prussis tribuatur deinceps vero prior, et quae nemini adhuc in mentem venit.

BESKRIVELSE OVER EYLANDET ST. CROIX.

i. e.

DESCRIPTIO INSULAE SANCTAE CRUCIS
in America.

Hafniae 1758. apud viduam Liliam, plagg. 9. in 4.

Eo libentius huius libelli argumentum lectoribus nostris indicamus, quo rarius libri ab istis regionibus ad nos perferuntur. Sunt vero etiam complura
in

in illo non iniucunda lectu: multa quoque iis utilia, qui in communi hac Europae calamitate hanc insulam accedere, ibique sedem figere velint. Namque Auctor, qui culturam, proventus, aliaque, quae ad hanc insulam pertinent, describit, multa simul iis necessaria scitu proponamus. Est vero insulae S. Crucis longitudo per millaria 9. Danica extensa, atque latitudo quibusdam in locis millaria 3 $\frac{1}{2}$. complectitur. Sita est ad gradum 17. minut. 36. latitudinis septentrionalis, et ad gradus 312. minut. 50. longitud. Quanquam igitur zonae torridae subiecta est; non eundem tamen calorem per totum annum experitur. Maximus solis ardor mensibus Julio et Augusto ingruit, quibus etiam venti et tempestates surgunt. Neque tamen vel calor, vel frigus, ullo modo plantas laedunt: semper virides arborum comae, et nemorum iucundissimus aspectus est. Aeris perpetua fere est tranquillitas: coelum serenum: rarissima pluvia: nimia ariditas et siccitas perniciofa. Mane enim nebulae surgunt, quae, licet plantas recreant, noxiae tamen hominibus iudicantur. Non saepe tonitrua, sed eo fortiora et vehementiora, audiuntur. Pluribus in locis inopia est aquae, cuius ob defectum etiam Franci incolas S. Crucis ad insulam S. Dominici asportasse dicuntur. Reservatur magnis sumtibus advecta aqua in cisternis, licet etiam huius aliqua sit diversitas. Aqua e pluviis vehementioribus collecta, tanquam melior, usibus dominorum inservit: reliqua tribuitur servis, quibus multum solis ardor, et diuturna siccitas, molestiae adfert. Audit plerumque ob malignitatem aeris pessime haec insula: verum Auctor, etsi non dissitetur, plurimos, qui illuc devenerint, morbo aliquo corripri, tamen insalubrem et noxiam esse hanc regionem omnino negat. Plures, ait, qui hic moriuntur, sunt senes, quorum res in Europa turbatae et confusae

sunt, et quos etiam paupertas atque miseria usque in novum orbem comitantur. Maximum detrimentum adferunt potiones adustae, et inopia bonorum medicamentorum. Huc accedunt vigiliae, aliaeque vitae intemperantiae. Alias multi non minus belle hic vivunt, quam quovis alio in loco. Metropolis insulae appellatur *Christiansstadt*, in planitie sita, et pulchrum oculis spectaculum exhibens. A. 1739 non nisi quatuor aedes, hoc nomine dignae, fuerunt: sed iam nunc quatuor plateae aedibus ornatae adspiciuntur, et illarum numerus in dies augetur, magisque etiam augetur, si plures adessent, quorum opera uti possent incolae. Aedes ligno adopertae sunt, et duas fenestrarum series non exsuperant. Fenestrae non e vitro sunt compositae, sed hoc nomine foramina quaedam indicant incolae, quae mane aperiunt, vespere claudunt. Maximum urbis ornamentum est arx praefecti regii, ab omni latere bene tormentis bellicis instructa. Terra a servis nigris colitur, quorum longam descriptionem Auctor proponit. Servi, qui plurimi veneunt, a navibus Danicis ab Africis oris in insulam S. Thomae deportantur. Nudi oculis hominum exponuntur: plurimi satis alacritatis prae se ferunt vultu: quivis eos attempte perustrat, illiusque pedi, quem emturus est, filum alligat: multi chirurgum secum adducunt, ut eo melius de sanitate servi iudicent: omnes sensus examinant accurate, atque motus varios curiose observant. Pretium hominis sani et robusti usque ad 400. thaleros ascendit. Mares sequuntur feminae, quarum aliquot infantem ubere alunt, aliae tribus et quatuor liberis cinctae sunt. Tota familia venditur thaleris 600, saepius etiam pluribus. Agmen claudunt infantes, matre destituti. Quidam domini servorum pectori ferro candente aliquot notas incurrunt, quibus eos bene distinguant. Labore exercentur perpetuo, eoque magno. Mane, ante solem ortum, ille qui

Bomba

Bomba nominatur, eorumque curam gerit, cornu quodam signum edit: hoc sonitu audito surgunt, campos petunt, ibique herbas ad pastum bestiarum colligunt. Inspector ille, ubique praesens, praegrandi baculo, vel instigat eos, vel ignaviam coercet. Inde reduces radicibus et aqua se recreant a labore, quem per undecim horas sustinuerunt. Mox iterum ad laborem redeunt, per sex horas tolerandum. Cubant humi, in casis et tuguriis, quae vix atrocitati aeris resistunt. Paullulum illis die Solis recreationis conceditur, quo tamen etiam illis pro suis emolumentis laborandum est. Conceditur enim illis regio quaedam, in qua sibi radices et alia plantent, et colant, ne cibis deficiant. Quidam hunc laborem non sustinent, sibi que persuadent, non omissurum esse dominium cibum sibi tradere, ne forte fame pereant. Licet eis uxores ducere, sed infantes matris sortem experiuntur. Infestissimi sunt Europaeis, et perpetuo libertatem suspirant. Patienter aliqui tolerant iniurias et dolores, quibus adficiuntur; sed data occasione lubentissime eas ulciscuntur. Saepe rixa elati socios obruncant, atque uxores, si suspicionem aliquam laesae fidei moverint, occidunt. Numerus servorum est 6000. et ultra. Incolae insulae huius non unus sunt nationis. Batavorum atque Anglorum, si a Danis discesseris, maximus est numerus. Cuicumque aliquis sit religioni addictus, libere sacra facere potest, nullo impediendo. Sunt igitur etiam Iudaei, imo et Herrenhutiani in hac insula. Diversitas haec religionum nullis dissensionibus occasionem praebet. Unicum non nisi in tota insula est tribunal, dirimendis litibus constitutum. Frumentum Turcicum, et radices, alimenta praebent; neque pisces defunt; animalium magna est caritas; bos thaleris 60, vacca 40, equus 200. emitur. Aliquot in locis terra est bona, foecunda, nigra; aliis tamen mera argilla. Quod ad proven-

tum

tum e plantatione sacchari attinet, non certo ille defini-
niri potest. Si 30. vel 40. servos habeas, plantatio
bene culta reddit 100, 120. et 150. dolia sacchari,
quibus singulis pretium statuitur 36. thalerorum,
si sumtus erogandos in hoc negotium
detrahas.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Septembris Anno MDCCLX.

Pars II.

RECENSIONIS BIBLIORUM HEBRAICORUM *Hubiganti V. C. Particula Altera.*

Cœpimus nuper *) dicere cum de virtutibus atque bonis egregii huius laboriosissimique Operis, tum etiam de maculis eiusdem atque vitis: docuimusque, uti verba Hebraica divinorum scriptorum ab *Hubiganto* multis locis doctissime explicata essent, et in Latinum tam eleganter conversa, ut intelligi ab omnibus linguae Latinae peritis facillime possent; ita eundem multa loca tam male interpretatum esse, et indolem naturamque sermonis latini tantopere laesisse ac neglexisse, ut sententia Hebraicorum verborum prius, quam Latinorum, indagari investigarique posse videretur. Neque vero hoc unum est vitiorum Operis genus, immo plura etiam, neque illa minora, notanda restant.

In ea enim *Hubigantur* est secta, quae non modo tollit omnes Enallagas e lingua Hebraica, sed quae pugnat, nihil usquam omissum fuisse a scriptoribus divinis: quum tamen nulla reperiatur lingua, in qua non omittantur multa vel semper, vel certe nonnunquam. Cuius opinionis vanitate deceptus Vir doctus, multa inculcanda esse atque insercienda, etiam contra omnium librorum auctoritatem, dicitat, quae abesse et posse commode, et debere, nemo non intelligat. Gen. 2, 24. legi vult אָדָם לְבָשָׂר אֶחָד. nam sic legisse

Ttt

gisse

*) v. Acta Erud. huius Anni, Mens. Febr. p. 48. sequ.

gisse ait interpretem Syrum, Alexandrinos, Vulgatum; etiam ab ipso Christo atque Paulo verba ita esse laudata. re-
 Æ: et Morinum iam ante te, *Hubigante*, iisdem rationi-
 bus sciens pugnasse [Exercitat. in Samarit. Pentat. p. 286. f.],
 etsi tibi non placuit eum nominare. At primo trium inter-
 pretum illorum unam auctoritatem esse, quum unus alterum
 sequutus sit, quis ignorat? Deinde satis constat, loca libro-
 rum V. T. a Christo et ab Apostolis fere ita laudata esse, ut
 sensum expresserint, non verbum de verbo reddiderint; et
 Codices Versionis Alexandrinae multis locis emendatos, vel
 interpolatos potius, fuisse e Codicibus N. T., ita ut admo-
 dum incertum sit, an ipsi interpretes Alexandrini verba illa
 in suis libris invenerint. Accedit, quod Samaritani codices
 habent יהיה משניהם לבשר אחר: quae varietas satis
 docere videtur, verba ista aliunde migrasse in textum. At-
 que eadem impediunt, ne c. 7, 3. pro מעוף השמים le-
 gendum ceuseamus מטהור השמים הטהור. Gravius au-
 tem peccat Hubigantus, quod c. 7, 8. pro וכל e foliis Sa-
 maritanis Codicibus restitui vult ומכל, quum nihil soleat
 in omnibus linguis saepius fieri, quam ut Praepositiones
 ante positae omittantur; eaeque etiam in libris Moysi tam
 multis locis omissae sint, ut, qui corrigere ea omnia velit,
 is admodum ineptus imperitusque videri possit. Cap. 20, 14.
 ante וצאן סד addi ex iisdem Codicibus debere contendit
 verba אלה כסת, quod v. 16. diserte commemoretur illud
 donum: quum etiam diligentissimi historici consuerint modo
 ommittere aliquid, modo idem cum aliis nominare. Atque
 eadem de causa non probari potest audacia, quod c. 24,
 22. addenda arbitratur verba, auctoritate Samaritanorum
 Codicum, וישם על אפה. Sed longe minus necessarium
 est, c. 21, 9. post Participium מצחק, ex praecipitibus Ale-
 xandrinis, inseri verba אה בנה יצחק, non אה בנו, ut
 est in Opere *Hubiganti*. בן enim ad Saram pertinet, non
 ad Abrahamum. At primo quam tenuis sit hoc in genere
 auctoritas Versionis tantopere corruptae et interpolatae,
 quis non intelligit? Deinde quid prohibet, quo minus ipsa
 Sara

Sara credatur ab Ismaele irrita fuisse? Neque vero videre licet, cur c. 22, 16. ex iisdem libris post **אֵת יְחִירָךְ** adiciendum sit **מִטְנֵי**, quum iam serie orationis continéatur, ita ut manifeste glossema redoleat. Quod ipsum tenendum putamus de nomine **יָמִים**, quod addi vult c. 25, 8. post Adiectivum **שָׁבַע**. nam venit illuc in libros Samaritanos haud dubie e c. 35, 29. et latet quodammodo in Adiectivo **זָקֵן**. Sic c. 25, 8. est **וַיֵּאמֶר אֵל עַמּוּן**: at Num. 20, 26. simpliciter **יֵאמֶר** legitur, eodem sensu. Ergo hoc quoque loco inferenda erunt verba **אֵל עַמּוּן**, de tua, *Hubigante*, sententia? At tu nihil ea de re ad locum illum præcepisti. **שָׁבַע** vero, **וְזָקֵן** iunctum, non poterit absolute signare *admodum senem*? Atque eiusmodi exempla potuissimus longe plura vel e sola Genesi laudare, nisi speravimus, lectores etiam ex paucis illis quae protulimus locis facile iudicium facturos esse, de omni hoc in genere *Hubiganti* ratione.

Sed fortasse sibi cavere potuisset *Hubigantur* ab efficiéti ista ineptaque corrigendi libidine, nisi tantum tribuisset Samaritanis Codicibus, ut fidem eorum testimoniumque præferret auctoritati omnium aliorum librorum, atque naturae adeo ac legibus linguae, quod quidem tertium Operis præclari vitium numeramus. Etenim tot glossematis scatere, tam misere loco non uno corruptos interpolatosque esse Codices illos, cognovimus, ut vehementer miremur, Virum doctum vestigia tam imperitorum, tam fallacium ducum, temere sequutum esse: quanquam ipse interdum fraudem odoratus videatur, sed ita ut lectores non monuerit. Quae quidem exemplis nonnullis docere conabimur. Gen. 7, 2. pro **אִישׁ וְאִשָּׁתוֹ** e libris Samaritanis reponendum censet **זָכָר וְנִקְבָּה**, Clericumque vituperat, quod hanc lectionem pro glossemate habuerit. At nos tamen non dubitamus Clerico assentiri. Nam primo in omnibus linguis vocabula hominum eleganter tribuuntur etiam bestiis, quod genus *ἄνθρωπος* apud Homerum passim, et *genus* apud Latinos, [vid. Burmannus ad Phaedrum 1, 11. 15.] et apud Hebraeos **אָדָם**, **בֶּן אָדָם**, et alia. Deinde non credibile est, librarios

nosrorum Codicum permutasse vocabula rariora minusque usitata cum notioribus minusque exquisitis; et facilius potuit ab Samaritanis librariis errari, quum et paullo post eodem Capite [v. 3.] et paullo superius [c. 6, 19.] legantur verba זכר ונקבה. Nam quod ait Hubigantus, verba איש et חמא nusquam alibi de bestiis legi, ex eo nihil effici potest contra vulgatam lectionem, quum de copiis linguae Hebraicae e tam paucis libris iudicari recte non liceat: immo videtur ea res etiam magis confirmare nostram sententiam. Paulo post c. 8, 11. pro עלה זית cum libris Samaritanis legi vult עלי זית, nam non dubitari posse ostendit, quin significetur furculus oleae virens, pluribus instructus foliis. At quis non videt, haec temere sumi? Et quidni Singularis עלה vi eadem gaudeat? C. 15, 3. pro ירש יורש restituit ירש ex iisdem Codicibus, nam יורש ait esse Fut. Coniugationis quintae, at est Participium primae. Aequè inconsiderate c. 20, 12. lectionem Samaritanam מטנה praefert lectioni vulgatae אמנם, nam etsi אמנה tantum bis extat hodie in libris divinis; tamen nihil usitatius est nominibus desinentibus in ה, et nihil libentius solent facere Hebraei, quam ut istud genus nominum, intellecta particula כ, ponant Adverbiorum loco. At cur tu, *Hubigante*, quum susceperis propugnationem Codicum Samaritanorum, eos deseris nonnunquam, neque adiuvas copiis doctrinae tuae? C. 18, 29. אשתיה legunt pro אעשה, ut Alexandrini: c. 19, 12. מלאכים pro אנשים: c. 24, 15. לך אל לבו pro לך אל לבו simpliciter: eod. Cap. v. 36. בקנתה pro זקנתה: c. 37, 4. אחיו pro בניו: quae et plura alia, nemo ita destitutus ab omni iudicio est, quin correctoribus male sedulis deberi concedat. Neque vero tu ipse, *Hubigante*, ea de re dubitasse videris, quum has caeterasque eius generis lectiones posueris quidem, id quod fidei leges requirebant, in marginibus, sed in notis non vindicaveris, quod tamen constantis patroni officium partesque postulabant: quibus tam parum video nonnunquam a te satisfactum esse, ut etiam recederis non semel scripturas tuorum Codicum, [vid. Gen. 11, 8.

c. 13. 14. c. 27, 36. c. 30, 34. 40. etc.] Neque id iniuria, quum defensionis eorum diligentia te aliquoties eo redegerit, ut violares leges, ad quarum normam dirigi ab lectoribus oportere iudicium de veritate lectionis dixisses. Sic Gen. 2, 2. pro **השביעי** contendis legendum esse cum Samaritanis **הששי**. At Graeci interpretes, praeter Alexandrinos, habuerunt in suis libris **השביעי**, non minus quam Onkelosus, aliique Paraphraetae orientales, praeter Syrum. Deinde litterae utriusque vocabuli sunt nimis dissimiles inter se, ut **הששי** non facile a tot librariis potuerit mutari in **השביעי**. Denique nec in aliis linguis novum est, Praeterritum poni pro Plusquamperfecto, [vid. Beza ad Ioh. 4, 44. f.]. Sed aliis quoque locis constantiam *Hubiganti* desideramus. Gen. 5, 29. pro **ינחננו** rescribi, praeeuntibus Alexandrinis, qui habent *διεπαγαγενοσιν ημιν*, oportere docet **ינחננו**, quod apertum sit, verbo illo respici originem nominis **נח**. recte. nam et si incertum est, an Alexandrini ita legerint; quod tamen et Grotius credebat et Cappellus: tamen etiam leges linguae lectionem illam, **ינחננו**, requirere videntur, quum verbum **נח** construatur ubique, quod quidem sciamus, cum particulis **על** et **אל**; sed verbum **הניח** cum Praepositione **ע**: quae constructio est apud Mosen illo loco. At speramus, *Hubigantum* nobis vicissim concessurum esse, Iacobum verbis [c. 49, 19.] **גור יגורו ורוא יגור** respexisse originem nominis **גור** a verbo **גור** *latrocinia exercere*, ut **גור** idem valeat quod **גור** *turmam latronum*, omninoque *multitudinem*. Et tamen c. 30, 11. repudiatur ab eo lectio **גור** **בא**, et probatur altera, quam Samaritani Codices exhibent, **בגור** *felicitate*, et quam Seldenus maxime [in de diis Syris 1, 1.] tueri conatus est. Nobis vero, praeter rationem modo commemoratam, auctoritas Onkelosi, Paraphraetae Hierosolymitani, Symmachi, Aquilae, qui omnes in libris suis invenerunt **גור** **בא**, pluris facienda videbatur. Accedit, quod nomen **גור** etiam in marg. Cod. Constantiani [apud Albertum Gloss. N. T. p. 22.] explicatum est, nescio a quo, per *παισσομα* quo *latrocinium*; *depo u-*
1 et 3 lato-

lationem, significari putabamus. In verbis Aquilae [Gen. 30, 11.], ut hoc obiter addamus, ἤλαθεν ἡ ἐυζωία, quae Montefalconius e Codice Coislino protulit, pro ἐυζωίας emendandum censemus ἐυζωία. nam altero quoque loco [c. 49, 21.] est in reliquis hominis, ἐυζωνος ἐυζωνεί. Atque haec quidem haec tenus.

Iam de reliquis labibus Operis *Hubiganti* videamus. Magnam enim negligentiam eius deprehendimus in colligenda varietate lectionis, ut ex omnibus Versionibus antiquis, ita vel maxime e Graecis, ut industriae aliorum ac doctrinae non spicas quasdam, sed integram propemodum messem, relinquere voluisse videatur. Gen. 3, 17. pro כַּעֲבֹרָךְ interpretes Alexandrini, quod iam Drusus [Quaest. Hebr. 3, 5.] vidit, atque Symmachus, legerunt כַּעֲבָדְךָ. Symmachus enim habet, ἐν τῇ ἐργασίᾳ σου. Alexandrini autem, ἐν τοῖς ἔργοις σου. Etiam Theodotion aliter interpretatus est verbum illud, nam legit quidem כַּעֲבֹרָךְ, sed non accepit pro Adverbio, ut Aquila et Onkelos, verum ortum putavit ab verbo עָבַר, esseque aut infinitivum eius verbi, aut Substantivum, vertit enim, ἐν τῇ παραβάσει σου. Haec igitur a Critico Hebraeo, qui lectiones variatas colligere et diiudicare voluerit, non praetermittenda fuisse, quis non fatebitur? At *Hubigantus* ea ne attigit quidem. Gen. 4, 26. pro הוּחַל אֵן Alexandrini in sua Versione habent, ἕως ἡλπιμεν. ex quo non difficile est iudicare, eos legisse, aut הוּחַל הוּחַל, aut, quod magis placet, quia propius accedit ad vulgatam lectionem, הוּחַל יוּחַל. Gen. 12, 6. iidem interpretes non invenerant in Codicibus suis עַל אֱלֹהֵי מִצְרָיִם, quae verba nunc, et recte quidem, in libris nostris habentur. est enim in Versione eorum, ἐπὶ τὴν δὲν τὴν ὑψηλὴν. Montefalconius suspicabatur, eos legisse אֱלֹהֵי מִצְרָיִם. Nobis vero cum Trommio videntur reperisse in suis libris אֱלֹהֵי מִצְרָיִם. nam primo scriptura haec non multum distat a vulgata: deinde Alexandrini etiam alibi τὸ אֱלֹהֵי מִצְרָיִם expresserunt Adiectivo ὑψηλός [vid. Ier. 49, 15. Ez. 20, 40.]. Gen. 14, 7. Alexandrini habent, κατέκοψαν πάντα τὰς ἀγέλας.

Alexandras. Quis igitur dubitet, quin legerint, **אח כל שרי**, non **אח כל שדה**, quae est lectio editorum librorum? Gen. 42, 2. editur vulgo **ויחנכר אליהם**. At in Paraphrasi Onkelosi est, **וחשב מה מליל עמרון**. Iam quum in illa ipsa Paraphrasi aliis locis verbum **חשב** respondeat verbo **נכל**: satis erit dixisse, Onkelosum legisse **ויחנכל**, non **ויחנכר**, praesertim quum sponte appareat, quam facilis sit permutatio litterarum **ך** et **ל**. Sed redeamus ad Alexandrinos. Gen. 21, 23. eorum Versio docet, abuisse ab Codicibus, quibus usi sunt, particulam **הנה**. Contra vero c. 27, 6. habent, **τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν ἐλάσσω**, vel, quae est libri Complutensis lectio, **τὸν νεώτερον**, quum in libris nostris Hebraicis sit simpliciter **בנה**. Videntur Adiectivum illud addidisse propterea, quia paullo post eodem Capite [v. 15.] legitur **בנה הקטן**. Quam quidem rationem eos scimus locis infinitis aliis sequutos esse. Gen. 44, 9. pro **ויטח** in Versione Onkelosi extat **יחקטיל**, omissa particula **י**, ita ut non videatur dubium esse, quin legerit **ויטח**, quae est Samaritanorum Codicum lectio. Haec, aliaque huius generis innumera, quae praetermisit *Hubigantur*, et moneri debebant, et explicari uberius in notis Criticis. Quod tamen quum non unius hominis opus esse intelligatur, sed multorum; quum non exiguo paucorum annorum spatio absolvi possit, sed usum magnum industriamque multarum aetatum requirat: hortamur studiosos sacrarum litterarum etiam atque etiam, ut, si quando specimina eruditionis diligentiaeque edenda sint publice, malint potius argumenta libellorum ex hac parte doctrinae liberalis promere, quam de quaestionibus spinosis philosophiae cuiusdam nuper exortae exponere. has enim constat fere inutiles et vanas esse, atque labefactare magis fundamenta religionis Christianorum, quam confirmare, quum abstrahat ingenia a studiis verae doctrinae, tradique mox a cunctis sempiternae oblivioni: quum prioris generis scripta in universo terrarum orbe ab omnibus Christianis omni tempore legantur. nam interpretationis librorum divinarum, qua continetur omnis theologia

gia Christianorum, non minima pars est Critice. Sed revertamur ad *Hubigantum*.

Nam etsi magnam eius Hebraicarum litterarum scientiam valde admiramur, magnique facimus merito: tamen videmur cum in Genesi, tum in reliquis libris historicis, quaedam incitiae vestigia, deprehendisse. Gen. 4. 13. ait, in Cod. Samarit., etiam in Cod. Hebr. Reg. 29. et Orator. 42. rectius legi נשנ, quam vulgo נשן, propterea quod Infinitivus Coniugationis secundae (*Niphal*) respiciat litteram ך. At ut taceamus, in exemplo Francofurtensi [a. 1691.] legi נשנ, quomodo hoc, per leges Grammaticae, Infinitivus Coniug. Niphal esse possit, non videmus. Deinde c. 31, 51. pro ירי e Cod. Samaritano vult restitui ירי, quod ait esse personam secundam a verbo יר, sensumque nasci hunc, *tumulus iste quem vides*. At leges Grammaticae Germanorum, scimus, nunquam sinent, a יר dici ירי. Fortasse tamen Francogalli alijs melioribusque legibus utuntur hoc in genere. Neque vero minus displicet ea *Hubiganti* ratio, quod omnes anomalias, ut ita dicamus, vult e lingua Hebraica tolli et quasi exterminari. Quum enim eae reperiantur in linguis cura doctissimorum Grammaticorum omni tempore excultis: cur non habeantur, et quidem longe maiori numero, in lingua ea, quam constat tot saeculis iacuisse abiectam et incomtam? Sed apparet vanitas rationis illius etiam ex eo, quod ipse *Hubigantus* coactus est nonnunquam eam deserere. Gen. 49, 11. pro יסן cense rescribendum esse, auctoritate Cod. Samaritani יסן, ut si Pluralis status constructi, ut Grammatici vocant, positus pro Plurali status absoluti. Haec vero non est anomalia? Atque ex his, speramus, satis intelligent lectorés; Opus *Hubiganti* esse, ut omnes libri humani, multis maculis labibusque confectum.

Ostendimus autem earum praecipuas atque maximas non ut laederemus doctrinam Viri, contemnendaque studii eius hoc in genere doceremus; quum in libris quidem humanis non ille sit optimus, in quo nulla reperiantur viti-

veru

verum is, in quo paucissima atque minima: sed ut satisfacere lectoribus, quibus hoc debere videmur, ut bona librorum non minus, quam mala, fideliter demonstramus; et ut acueremus diligentiam studiosorum, ut, si viderent, etiam doctissimos maximosque Viros labi interdum in exercenda Critica, eo plus studii ponerent in ea, modesteque de facultate sua sentirent, lacunasque illas explere suis aliquando studiis conarentur.

Restat ut, quae omnino Prima Operis Parte contineantur, paucis doceamus. Prolegomena igitur excipiunt texta Pentateuchi Hebraica, stipata Versione latina, ita quidem ut capitibus singulis subiectae compareant notae criticae. Texta Hebraica sequitur Index quadruplex. Primus enumerat loca Pentateuchi, quae in notis vel diligenter, vel obiter, explicantur et illustrantur. Alter Index pertinet ad menda librorum, et ad emendationes, ita ut hae sequantur, vitia praecant: commemorat etiam loca Pentateuchi, ubi vel omittendum quid, vel addendum videatur. Tertius laudat verba Hebraica, quorum significatus novi vel demonstrantur e linguis orientis veteribus; vel e sententia orationis colliguntur. Agmen claudit Index qui paucis complectitur summam eorum, quae cum in Prolegomenis, tum in Notis criticis, occurrunt.

Reliquarum Partium recensionem coacti sumus in aliud differre tempus: quod lectoribus non ingratum fore nostris sperabamus, quum varietate librorum vitaretur lectionis fastidium.

TRAITE DES THERMOMETRES, PAR M. HENNERT.

Hagae Comitum 1758. apud Petrum Goffe iun. plag. 11.
cum una tabula aenea, in 12.

Quam parum ex vero ii iudicent, qui a Philosophis recentioribus nihil dici perhibent, quod non fuerit dictum ab antiquioribus, cum hodierna totius Philosophiae

phiae naturalis facies, tum imprimis doctrina de thermometris, omnium luculentissime declarat. Non est, quod nostris aevi hominibus nimios illos antiquitatis admiratores in certamine provocaturis verendum sit, fore, ut aliquid ex veterum monumentis isti proferant, quod aliquam saltem cognationem cum subtili recentiorum calorem ac frigus aeris metiendi ratione cognationem habeat. Quare nostrorum saeculorum ac hominum gloriam asserere videatur, qui non solum praestantissimi huius inventi historiam scite describunt, sed etiam eiusmodi meditationes proferunt, quibus difficilem eius theoriam si non ipsi perpoliant, alios tamen ad eam perficiendam perpoliendamque excitent. Et huc potissimum spectat libellus Cl. Hennerti. In duas eum Cl. Auctor dispescuit partes. In quarum prima parte, ex quibus thermometra consistunt indicans, eas primum fluidorum exhibet proprietates, quae efficiunt, ut ex innumeris fluidis alterum alteri sit huic rei accommodatius, magisque inserviens: deinde in tubis vitreis cum globo vitreo connexis, quae alteram partem thermometrorum constituunt, Cl. Auctor multifaria observat artificia, expellendi omnem sere aerem ex ea tubi parte, quae ab aere vacua relinquitur: problema solvit determinans rationem, quae inter diametrum tubi atque globi communicantis obtinere debeat; docteq; monet, quomodo scalae graduum caloris frigorisque construendae sint sensibiles, variorumque thermometrorum Mercurialium, vel ex spiritu vini aliisque fluidis compositorum, scalae inter se comparandae. Tandem vero ea proficit, quae in ipsa thermometrorum constructione sunt observanda. Ubi recensitis Thermometri Drebbeliani vitis, quibus laborabat, Florentinorum Academicorum thermometra, eorum species, parandi modos, merita ac defectus, copiose describit. Haec perficienda sibi sumserunt Boileus, Hallejus, ac Newtonus, quaerentes terminum caloris et frigoris fixum. Magno Newtono et hac in re ita felici esse licuit, ut primus eundem determinaret, si bique thermometrum tale ex oleo lini pararet. Pauca, quae adhuc in Newtoniano thermometro desiderari poterant,

rent, emendare conatus est celeberrimus Galliae Philosophus, Reaumur; indeque orta the: mometra Reaumuriana, ubi-
 vis inter Philosophos nota. Eadem diligentia thermo me-
 trorum Farenheitianorum, Deslilianorum, indoles copiose
 ac docte describitur, interspersis ubi- vis, ex historia litteraria,
 non contemnendis, quas interdum ab ipsis harum rerum in-
 ventoribus se benigne accepisse testatur auctor Cl., annotatio-
 nibus, quae libelli lectionem et utilem, et iucundam, reddunt.
 Notari imprimis merentur, quae de Cornelio Drebbelio, Viro
 ingenii novarum inventionum feracissimi, ex relatione illustris
 Muschembroeckii narrantur. Secunda huius libelli pars conti-
 net novam caloris, quae, iudice Auctore, cum lumine plane
 convenit, theoriam. Prima eius stamina se ab amico acce-
 pisse, gratus profitetur, quae deinde evoluturus, et per expe-
 rimenta confirmavit, et ex certis principiis deduxit. Totius
 theoriae haec est propositio palmaria: actionem ignis esse
 in ratione massarum directa, et distantiarum quadratica in-
 versa. Newtonus, Muschembroeckius, et alii, hanc pro-
 positionem ipsam in iis casibus, in quibus tempora indaga-
 runt quibus corpora incalescant ac refrigescant, veram esse
 cognoverunt. Latet eadem in iis experimentis, quae inve-
 stigaturi legem, iuxta quam corpora calorem ignemque in-
 ter se communicant, Kraftius, et imprimis Richmannus, inter
 fulmina ad secretioris Philosophiae cognitionem a Deo Phi-
 losophiae statore translatus, instituerunt. Sed nemo eam ge-
 neralissime conceptam examinavit, nedum demonstravit, aut
 in declarandis naturae phaenomenis ea usus est. Ad eam itaque
 experimentis comprobendam machinam Cl. Auctor invenit,
 quam Pyrometrum fluidorum vocat. Et cum haec experi-
 menta eam satis veram ostendissent, totius propositionis vim
 ac indolem hyperbolae inter asymptotos Ildi generis ope,
 more inter Geometras recepto, adumbravit.

Dignae profecto sunt Cl. Hennerti meditationes natura-
 lis Philosophiae doctorum examine, qui si eas veritati con-
 sonas sint deprehensuri, nulli dubitamus, fore, ut naturalem
 Philosophiam mirifice perficiant, clarissimoque Auctori mul-
 tum laudis afferant.

*LA SPIRITUALITE ET L' IMMORTALITE DE
L'Ame, avec le sentiment de l' antiquité, tant sacrée,
que profane, par rapport à l' une et à l' autre: par le
R. P. HUBERT HAYER, Récollet, ancien Lecteur
de Theologie.*

Lutetiae Parisiorum 1757. Tomi III. Alph. 2. in 8.

Coaluit inde a non ita longo tempore societas eruditorum hominum in Francia, qui religionis christianae sanctitatem ab adversariorum impietate et perditissima licentia, ut consilio maxime laudabili, ita successu longe felicissimo, defendere studerent. Cuius rei fidem facile fecerit hic ipse liber, qui qualis sit, ne ignoraretur a Lectoribus nostris, cavere, quantum in nobis fuit, libenter quidem volumus. Scriptus ille ab *Hayero*, cui, de voluntate societatis illius, paucisque adhuc aliis, nominatim e theologia et philosophia praesidia veritati quaerenda erant: quorum illé utrumque, dubium, maiorine subtilitate, an vero pietate atque integritate, secutus esse videtur. Universa quidem disputatio est tripartita: quarum duae priores ab omni concretione liberam esse naturam animi humani, spiritumque, docent; cum quidem, quae contra dici et solent et possunt, refelluntur, declarato etiam librorum sacrorum et philosophiae gentilis consensu. Nec aliam viam rationemque sequitur pars tertia, in demonstranda immortalitate animorum.

In quo quidem argumento tractando, non, ut fit vulgo in libris philosophicis, versatur doctissimus Auctor: in quibus una et item altera demonstratio affertur, universae cuiusque rationi, Metaphysicae imprimis, consentanea. Neque enim subtilitatem solum diligentiamque secutus est in eruendo vero, declarandoque; sed divitias etiam, per quas liceret ei multiplicem cuiusque rei demonstrandae rationem repraesentare, eas igitur conferre benigne in paupertatem plerorumque voluit. Nil itaque non commemorat, quod in animo esse moverique scimus, atque inde, quibus veritatem

tem

tem stabiliat, ea sedulo colligit. In quibus utitur dicendi genere, non illo quidem nimis tenui, aut simplici et languido, sed eo tamen, quod dictionis philosophicae formam habitumque tantum non semper exhiberet. Et legit ille quidem omnia, quae et olim, et cum maxime ab invictis philosophis, si Deo placet, ad impugnandam simplicem animi humani naturam et immortalitatem prolata sunt, omnemque eorum rationem perspicue traditam confutavit.

In praefatione docet, sententiam suae rationi contrariam, quae animum admixtionis non expertem censeat, ad Epicurum auctorem referendam esse; sed idem affirmat, recentioribus temporibus, *Lockii* illius librum, de intellectu humano, haud parum ad istum errorem vulgandum contulisse. Ipse quidem *Lockius* non docet concrezioni obnoxium esse animum, admixtumque habere aliquid dispar sui; nec magis aliis Epicureis erroribus est addictus: neque tamen fieri posse negavit, ut animus materia constaret; sed per omnipotentiam divinam fieri posse contendit, ut vis cogitandi materiae tribueretur. quam eius sententiam multi, in his etiam Theologi, secuti sunt. Quodsi rationis *Lockianae* descriptionem quasi formamque diligenter inspicimus, errorem illi de animi materialitate superstrui posse reperiemus. Siquidem unus de iis, qui totos se ad *Lockii* auctoritatem contulerunt, *Epicurum* doctorem agnoscit, et materialismum, omnibus illum numeris absolutum, defendit. (*Parkerus* quidem *Lib. de Deo disp. 1.* recentiores atheos et materialistas *Hobbessio* ita deberi docuit, ut hic ipse *Lucretio* debeatur, qui, quem secutus sit, constat inter omnes, qui *Lucretium* recentioresque legerunt). Quod vero haec sententia tantopere invaluit, eius rei causa imprimis haec est, quod facilis admodum esse, naturaeque consentanea existimatur, pronusque intellectus humanus ad eam recipiendam videtur, sponteque sua eodem deferri: quae autem huic opposita est altera sententia, mera putatur esse idea metaphysica. In quo Auctor noster longe aliter sentit. Ipsi quidem sensus utique et phantasia materialismo favent; ratio

antem humana nullo modo. Neque etiam septentia, reit-
 ciens illa materialismum, est in his numeranda, quae, quid
 verum sit, subobscurè difficulterque declarent, ut nec prae-
 clara ingenia perspiciant omnia, quamvis explicata, et asse-
 quantur. Materialismus autem multa inepta, neque ullo
 modo componenda continet. Ceterum fatendum est, do-
 ctinam illam de animo a concrezione libero, his annume-
 randam esse, quae possint illae quidem satis perspicue do-
 ceri, sed ex quibus quae consequantur, difficultatibus ob-
 scuritatisque quodammodo sint obnoxia. Neque tamen pro-
 pterea licet, quod manifeste verum cognovimus, reiicere,
 in quo idem fatetur Cl. Auctor, nimis abstractam illam, nec
 satis diligentem et subtilem huius rei defensionem, ut quae
 rationis assensum commovere nequeat, veritati offecisse: nec
 ipsum Augustinum, qui plurima de eo scripserit, eidem dicit
 satisfecisse: cui vitio ipse quidem voluit hoc libello mederi.
 De antiquitate huius sententiae, quam quidem ex Philoso-
 phorum veterum, Doctorumque Ecclesiae scriptis, demon-
 stravit, propterea separatim egit, quod auctor libelli male
 sani, cui titulus est *la Philosophie du bon sens*, hanc senten-
 tiam dicere sustinuit non ultra tempora Augustini assurgere,
 nec nisi ab hoc ipso inventam esse.

Universe quidem iam dictum est, vires animi omnes, et
 quae ab his proficiscantur, diligenter admodum, ut repe-
 rentur, inde quibus veritas firmaretur, a Cl. Auctore consi-
 deratas esse. In quo sequitur illum ipsi ordinem, ad quem
 solent in libellis philosophicis explicari. A sensibus igitur
 et phantasia facto initio, commercium animi et corporis ul-
 timo loco commemorat. Prolixiores iusto futuri sumus, si
 omnium eius demonstrationum vel summatim facere men-
 tionem velimus. Speciminis loco unam et item alteram
 allaturi, speramus nos Lectoribus nostris satis esse facturos;
 praesertim cum sint eiusmodi, ut fere in omnia, quae ab
 animo perficiantur, transferri queant: cuius generis est illa
 ipsa, quae primum locum obtinet.

Sumit Cl. Auctor, effectum, qui melior sit sua causa, extare nullum posse, quod, quae in illo forent perfectiora, causam, unde penderent, haberent plane nullam; atque hoc non putat (p. 31.) omnem tollere, si recte adhibeatur, materiae finem posse. Tum porro, quae a machina vel causa mechanica producuntur, non nisi mechanica et ipsa esse possunt. Iam satis patet, in sensu perfectionem inesse, omnibus illam mechanismi perfectionibus longe superiorem, nihilque prorsus esse machinam artificiosissimam, nemo negat, ad vilissimum animalculum quod sensu gaudeat.

Nam quae mirum in modum a mechanismo proferuntur, cum non nisi vel ipsi motus sint, vel ope motus edantur, ea vero omnia e mechanismo queunt explicari. Verum, quae sensus vel suaviter, vel acerbè officiant, ii nulli sunt motus, neque ex mechanismo unquam possunt intelligi, siue modum compositionis vel tenuissimae, siue actionem partium spectes. Compositio enim quantumvis sit tenuis, eadem tamen partes figura gaudent, quae est in partibus crassioris compositionis; neque actio quicquam, praeter motum, esse aliud potest. Si quis subtiliores materialistas secutus, materiae posse tamen Deum dicat istos sensus tribuere; aut necessario coniuncti cum illa dici debent, quod abhorret; aut in animo plane accidentes; unde tamen causa eorum, a materia seiuncta, intelligeretur. Nam, quae alicui rei insunt parum necessaria, ea rem ipsam constituunt quandam, sed eam certo quodam modo effectam, qui et adesse et abesse potest, vaganturque illa et ceruuntur in singulis rerum partibus. Iam, si concedatur, materiam ipsam, siue quod ab hac proficiscatur, his gaudere sensibus non posse, nec sensus ipsi in illa quidem possunt esse positi, sed utraque seiuncta sint a se invicem necesse est. Quodsi materiae, quae materiae, sensus vel suaves inessent, vel acerbi, non minus hi profecto, quam illa ipsa extensione laborarent, eandemque et magnitudinem et figuram referrent. Cuius materiae cum infinita esse queat partium multitudo, huic etiam quaestioni locus fieret, utrum suo quaeque sensu gaudeat, an vero sit non-

nonnullis tantum partibus propriis. Sumto illo, genera sensuum innumerabilia statuenda forent, cui repugnat experientia. Et si vel maxime omnes illi singulares minutique sensus conficere in nobis hunc unum sensum dicerentur, quem animadvertimus, idemque unus vagari per omnem materiam; foret hoc tamen figmentum valde ineptum. Cum enim sensus proprie non nisi in particulis illis ponendi essent, unde materia constatur, sed vario illis constitutis modo: hi ipsi sensus, ut semper divisi essent, cogeretur, nullique ut conjunctioni locus relinqueretur. (In quo tamen nobis non videtur quaestioni satisfactum esse. Nam sensus illi minuti, dici utique possunt, sigillatim singuli consistere, sed, ad nostrum sensum, pro uno illi omnes sensu haberi possunt, quemadmodum videmus sensum laetitiae, irae, saepe numero o pluribus uno sensibus constatum esse, si causae plures fuerint, cum non nisi unam iram sentiamus, unamque laetitiam. Verum in hoc quidem subiectum est commune, quod singulas res parum distincte percipiat, omnesque pro una habeat; quod secus est in illo).

Neque etiam dici possunt partes non nisi iunctae inter se et copulae sentire; quamvis speciosum sit; quomodo enim ea conjunctio tribuat illis id, quo carent. Compositionis quidem haec vis est, ut mutet externum quasi habitum rerum formamque, sed ea omnia non nisi extrinsecus accedunt. Sensus autem haec vel alia eiusmodi ratio esse nulla potest. Atque hi sensus quomodo tandem cum vi inertiae componi queant, omni materiae communi, cum quidem sentiendi facultas in agendo posita sit?

Explicatis his, quibus suaviter secusve afficitur animus noster, ad ipsas sentiendi facultates, quos proprie sensus vocamus, transit, hosque et ipsos materialismo officere, docere allaborat. Qui animum concretionis parum expertem putant, sensus ipsos, eorumque perceptiones, nonnisi mechanismi vim et naturam referte arbitrantur, ut quas organorum sensoriorum ope mechanica excitentur. Verum Cl. Auctor nullas utriusque rationes communes intercedere sibi per-

persuasit, cum, vel ignorato oculorum auriumque mechanismo, oculoque non conspecto, audire tamen et videre possimus. Nam haec quidem putat rectissime consequi, cum dicit, ea, quae sensibus percipiuntur, ignorato mechanismo, cognosci non posse, si modo illa vim huius et naturam haberent. Veruntamen satis novimus ea quae sensibus hausimus, licet ipsum sensuum mechanisum vel prorsus, vel maximam partem ignoremus. Nec utrorumque est quaedam quasi coniunctio necessaria; quin sine mutua ope consistere sola possunt. Saepenumero enim fit, ut, quicquid inest motus mechanici, in sensibus, oculis, ut hoc utar, et auribus, id vero a legibus suis non abhorruerit, neque tamen v. c. audiat videatve is, qui aliis in rebus serio curioseque cogitandis versetur. Quae igitur in effectis obtinet mechanisimi perceptionumque coniunctio, ea vero, non e necessaria rerum natura, sed ex arbitraria creatoris institutione videtur esse repetenda. Quod enim horum unum consequitur alterum, id non certo argumento est, pendere illa necessario a se invicem, multo minus, habenda ea esse pro iisdem, ut v. c. actus videndi sit ille ipse motus in oculis, in cerebro, in succo denique nerveo. Quod si materia in nobis et audit et videt, aut si illud ipsum est mechanisimi motusve negotium, iure profecto meritoque, cur non omnis materia, omnis mechanisimus, motusque omnis eandem vim exserat, quaeri potest. Quam quidem quaestionem neque veteres Materialistae, neque recentiores, attigerunt. Atque etiam diversae sensuum perceptiones, harumque non solum univcrsa genera, sed etiam singulae et multifariae formae, colorum, saporum, aliarumque id genus rerum, totidem ut essent diversi mechanisimi motusque, cogeretur, unde infinita varietas oriretur, quae mente concipi nullo modo potest. Nec fieri potest, ut, quae sensibus percipiamus, eorum causa sit e materia repetenda, cum quidem, ut supra posuimus, perceptiones longe superent praestantia sua materiam, eiusque et motum et mechanisimum: cui addendum et illud est, quod causam efficientem inter et effectum ipsum

similitudo quaedam et analogia debet intercedere. Utriusque porro commune genus debet esse, ut apta sint sibi invicem et convenientia. Quodsi causa efficiens est in re et materia posita, necesse est mechanismo instructa sit motusque quodam genere, qui proferendo effectui par sit et aptus. Quae omnia, si componas materiam conferasque cum perceptionibus ope sensuum haustis, non reperias, nihilque omnino, quod simile illis ullo pacto esse videatur. Porro, ut perciperemus, efficiendum esset materiae, quae vel in obiecto, vel in organo sensorio latet, vel denique materiae inter utrumque intermediae; quarum prior illa, ut et haec posterior, procul dubio non nisi locum faciunt perceptioni, huiusque, ut ita dicam possibilitatem parum sensibilem efficiunt; materiae vero, quae inest organo sensorio, oculo v. c. ut perciperemus, vel mechanismo suo efficiendum esset, vel motu. Neutrum autem hanc vim habere, praeterquam quod iam demonstratum est, alia adhuc via doceri potest. Omnis mechanismus, quantumvis multiplex et impeditus, vel in rotundis figuris ponitur, vel in acutis, omnisque motus, licet quam maxime varius, vel ad rectas lineas, vel ad curvas suscipitur. Iam, sive illa perceptionum causa statuitur, sive haec, utrobique, quod absurdum est, conceditur; cum vel dicendae sint perceptiones excitari aut rotundis figuris, aut acutis, aut utrisque; vel earundem causa quaerenda sit, aut in recto motu, aut in curvo, aut in utroque. Causalitas physica, quam solam materialistae statuunt, proprie non nisi explicatio quaedam et expeditio est seminis alicui rei proferendae destinati. Quae expeditio et expansio cum fiat aucta partium multitudine, sequitur, perceptiones sensibiles secundum rationem materialistarum, vel materiae esse partes, vel materiae nullo modo deberi. Iam nemo somniet, perceptiones in materia, rebusve corporeis positas esse; alterum igitur concedat necesse est, oriri eas ex re incorporea in qua et ipsae sint: quorum hoc quidem pluribus adhuc, peculiari capite, rationis experientiaeque subsidiis firmatum est. Materialistae ex eo quoque immaterialem esse animum

con-

contendunt, quod Lockius, sententia quorundam de ideis innatis refutata, docuerit, omnes ideas sensim sensimque extrinsecus homines quasi penetrare. Itaque Cl. Auctoris opera in eo versatur, ut non satis perspicue demonstratum hoc doceat ab Lockio, neque esse, quod Voltarius, alique Lockianae disciplinae alumni, eas tam fere scenico modo rideant. Lockius enim, ut inter alia monet Cl. A. pluribus historiam explicatarum idearum demonstravit, quod profecto in dubium vocari non potest; verum, idem non docuit, a quo temporis momento clara fiat idea, eiusque ut consensum efficiatur, quod consequitur illam explicationem, ab eodem esse primam eius originem ducendam. Docuit ille quidem, ideas abstractas ex reflexione oriri; verum, illas ipsas ante in animo non fuisse, quam idearum abstractarum in eodem locum occuparent, id vero plane non docuit; sed non erat, quod de eo disputaret. Consilium potissimum hoc sequebatur, ut doceret, animum, si vel maxime evicta Lockii sententia esset, tamen esse incorporeum, neque ad hoc impugnandum inde posse ullum argumentum duci: quin, posse utique systema illud de ideis connatis egregie cum materialismo componi. Etenim, quod ad hoc quidem attinet, materialistis idea nihil est aliud, nisi cerebri quaedam quasi efformatio: in quo, nihil obstat, quo minus, a principio statim istiusmodi conformationes insint, quae quidem forent illae ideae connatae. Hae autem ideae mechanicae homini prius non conspiciuntur, quam in corpus egerint extrinsecus res variae illi quasi adnotae: uti delineata esse multa in tabula possunt, sed eadem tum demum, si luci admoveantur, conspicuae: utive, auctore Lucretio, unde frequenter hoc ipsum desumunt materialistae, per quietem conspicuae fiunt animo conformationes cerebri, eodem modo, quo igniculi favillae, conspiciuntur, cinere superiori oris habitu remoto. Illud autem quod attinet, rerum externarum impulsus mechanicus, non eo valet, ut quae consequatur illi idea, ea et ipsa sit mechanica, neque magis profecto, quam mechanismus, secutus ille ideam incorpoream; et

ipse, cum idea incorporea sit, incorporeus est, quod ille ipse Lockius disertis verbis Lib. II. p. 239. §. 15. docet.

Tum deinde Cl. Auctor defertur ad objecta perceptionum sensibilium, ad corpora eorumque qualitates sensibiles, colores, odorem etc. utrimque arcessitis iis, quae ad evincendam animi vim et naturam incorpoream valere queant. Ac de illis quidem, ideas corporum esse incorporeas docet, nec ad sensus eas, imaginationemve pertinere. Multum enim discriminis interest v. c. inter ideam circuli, circulumque ipsum, qui istius ideae proferendae occasionem dedit. Nam ille quidem unus est et certus, cui etiam vitii quid inesse potest. Verum idea circuli, quae inest geometrae intellectui, ea vero est perfecta, et universalis, essentiam circuli a sensibus remotam refert, illam nulli mutationi divisionive obnoxiam. Eodem modo iudicandum est de omnibus ideis rerum corporearum. Cuius rei documentum artes imprimis, in tractandis corporibus versantes, praebent. In opere artificiosissimo, minimum tribuitur ei, quod est corporeum: in quo perficiendo, quicquid artifex suscipit, id omne refertur ad ideam, quam habuit istius operis, antequam esset, eaque ipsa mechanismum manus regit.

Ea autem idea, cum obiectum eius nullum sit, nec materiae sit particeps id, e quo constat, ea igitur idea corporea esse non potest. Nam summa rei posita est in proportione, quae prorsus est incorporea; nec in opere ipso, cum absolutum est, cerni potest. Eadem ratio est similitudinis et aequalitatis. Res similes et aequales possunt illae quidem oculis cerni, ipsa vero similitudo et aequalitas nullo modo: unde nequit utriusque idea corporea esse: quod quidem eodem modo ex arithmetica theoretica potest demonstrari. Quod ad proprietates corporum sensibus subiectas attinet, idea v. c. coloris rubri in rosa non est illud ipsum, quod rosa oculis quasi obicit. Nam cum rosa conspicitur, sensuumque indicio creditur, color iste ruber rosae non nisi involucrium quasi est materiae roseae. Sed ea non est idea coloris rubri, intellectui insignita. Neque color, neque sonus,

in

in corporibus aut in aere sunt, qui est nos inter corpora-
 que intermedius, neque in oculis, neque in auribus denique.
 Attamen sunt utique. Egređiendum igitur est e mundo
 corporeo, si, quo in loco sint illa, reperire velimus. Quae-
 renda sunt enim in animo incorporeo, qui, ex institutione
 divina, occasione a rebus corporeis data, has ideas profert.
 Huic rationi magnam vim tribuit Cl. Auctor; nec, ut opi-
 namur, immerito. Unde, differendo de rebus philosophi-
 cis, censet ea omnia, non *sensibiles proprietates corporum*,
 sed simpliciter *perceptiones* appellanda esse. Cui quidem
 aliam rationem addit, ductam ex eo, quod idea coloris dividi
 nequeat, cum tamen obiectum, cui color ex opinione vulgi
 inest, dividi queat; unde substantiam patet aliam esse eam,
 cui idea inest, aliam eam, quae illum ideam excitet. In quo
 Cl. Auctor hoc etiam negotii suscipit, ut vana ea esse doce-
 ret, quibus *Metrius* (De la Metrie) inprimis idearum spi-
 ritualitatem impugnare voluit, eaque omnia e logica Hob-
 besiana repetita esse indicat. Materialistae quaerunt ex no-
 bis, cur, cum contendamus substantiam incorpoream posse
 sibi corporearum rerum ideas formare, cur igitur dici ne-
 queat substantia corporea rerum incorporearum ideas sin-
 gere? etenim quod materia sit animo, id esse idem animum
 materiae. Verum discriminis multum, facileque deprehen-
 dendum, interest. Nam etsi res corporeae a natura intelli-
 gente percipi possunt, non tamen propterea consequitur
 hoc, ut res intelligibiles sint sensibiles. Fieri autem non
 posset, quin tales essent, si a substantia corporea possent
 cognosci, (unde materialistae in animo suo corporeo nil nisi
 perceptiones et imaginationes relinquunt,) gauderetque v.
 c. virtus, extensione figuraque, quod plane absonum est.
 Neque vero bene se habet, quod Auctor ille *novae libertatis*
cogitandi sumit, (Art. de animo p. 159.) analogiam quandam
 intercedere inter substantiam quae ideas formet, et inter
 eas res unde imagines abstrahat, quod, si animus esset cor-
 poreus, dici nullo modo posset. Et necesse quidem est, in-
 tercedat relatio quaedam vim inter et obiectum, sed ea non

necessario confilii in plena quadam et absoluta similitudine essentiae, sed in facultate a Deo illi attributa, obiectorum, vi ipsius, ad certas quasdam regulas considerandorum. (Quae quidem facultas non abstractarum metaphysicarum propositionum ope, (quas adeo non amant materialistae, ut cum Voltario eas rideant etiam,) sed experientiae ope cognosci explicarique debent: unde si cognoscatur, necut profecto subtilitatibus et argutiis metaphysicis in dubitationem adduci, ut Idealistae consueverunt in vi corporum semetipsa moventium, motumque cum aliis communicantium). Ea relatio non oritur ex intellectu, a quo, quin cognoscatur eadem, negari non potest. Neque enim intellectui liberum est constituere relationes ad obiecta, ita enim forent arbitrariae, sed utendum est his intellectui, quae qualesve sunt a Deo concessae.

Haecenus evicta est immaterialitas animi ex perceptionibus, unde quae deinceps disputata sunt de variis animi viribus, facilius intelligi possunt. Nam si, quam verum sit hoc, ex ideis sensuum ope haussis doceri potest, profecto, quae praeterea insunt intellectui, ea vero idem aliquanto magis poterunt docere. Igitur in his enumerandis poterimus esse breviores.

Docet autem Cl. Auctor veritatem sententiae suae ex phantasia (p. 102.) ex ideis in se spectatis (p. 113.) ex ideis conjunctione in formam propositionum redactis (p. 147.) e Syllogismis (p. 167.) e facultate errores sensuum et phantasiae deprehendendi (p. 131.) e vi memoriae (p. 136.) e dubitatione (p. 161.) ex attentione, cogitatione, et perturbatione (p. 176.) e somniis et delirio (p. 188.) e quo posteriori capite pauca commemorabimus.

Mira profecto res est, quod quae ex una propositione colliguntur, ea vero valde discrepant. Ex eo, quod somniis homo et phantasiae est obnoxius, materialistae, nil nisi machinam eum, idealistae nil nisi spiritum esse colligunt. Cl. Auctor, relictis iis, quae docte et acute somnolavit *Berkeley* (Berkeley), in confutandis materialistis tantummodo versatur.

Ete-

Etenim firmissimum argumentum pro spiritualitate animi duci ex illa propositione posse docet. Nam, qui somniat, ideis gaudet, imagines fingit parum corporeas obiectorum licet corporeorum, iudicat, ratiocinatur, vult denique; in quibus omnibus neque extensio, neque divisio ulla reperitur: unde necesse est animus somnians sit et ipse incorporeus. Id etsi iam patet ex superioribus; tamen ex hoc ipso aliquanto magis colligi posse putat Cl. Auctor. In somnio, aut in perturbatione mentis, ideae rerum absentium, vel plane ex rerum natura exulantium, et ne quidem possibilium, valde sunt vividae. Iste quidem vigor tantus est, ut exaequet veritatem rerum. Iam quaerit Cl. Auctor, unde, si concretus est animus, aut mera est machina, motus illi machinae, qui talia efficiant, pendeant; porro, cur interdum ideas nobis formare aequae vividas nequeamus, si quidem causa earum non nisi e machina, quae nobis semper est eadem, repetenda sit. Atque etiam animus nonnunquam una eademque nocte sui est valde dissimilis: modo enim suaviter somniat, modo secus, etc. Quomodo autem effectus tam diversi ab una eademque machina sine impulsu externo produci queant. Somnium, etsi est fallaciae genus, neque tamen omnia in eo sunt fallacia. Ideae, quae hominibus offeruntur, sunt illae quidem mere imaginariae, verum consecutioni earum veri quid inest, quin etiam ratiocinationes non ex vano haustae. Si cui somnianti mortis periculum offertur, tum vero est illa quidem illusio: verum quod idem sibi timet, quod fugit, vociferatur ad arcessendum auxilium, suique defensionem ab impetu alieno suscipit, in eo certe nihil praeter rem et rationem cogitatum factumque est: quod profecto nullo modo machinae opus materiae potest esse fortuitum. Qui fidium est usus in instrumento musico, idem est fibrarum in corpore. Illae cum intenduntur certo quodam modo, sonum edunt; haec ubi spiritus vitales sat multos habent, ad actiones corporeas sunt idoneae. Utrarumque illarum, cum diversa est ratio, hique posteriores somno quasi oppressi sunt, omnes omnium actiones cessant. Eo igitur modo

modo est corpus humanum est affectum, eadem tamen vires animi, quae interdum, eaeque melius interdum, sese exerunt. Nam non solum cogitamus multa, ut interdum, canimus, concionamur, scribimus, etc. sed cognoscimus etiam facimusque ea, quae interdum non poteramus, cuius rei exempla bella profecto, nec ficta, extant, afferunturque nonnulla a Cl. Auctore. Quorum illud imprimis animum advertit, cum testatur ipse Cl. Auctor, Baccalaureum quendam Theologiae, assiduum quidem et industrium in eadem disciplina percipienda, quaestionibus eiusdem modi, vigilantem nunquam, dormientem autem nunquam non prompte et accurate satisfacere potuisse. Unde colligit, somniantis animi mechanismo corporis minus, quam vigilantis, obnoxium esse. Enimvero materialistae multa iactant de vestigiis impressionum, quas cerebrum extrinsecus passum sit, earumque varia coniunctione, quo facilius harum imaginum, quae phantasiae debentur, possint originem declarare. Verum quis non videt, nil nisi verba dari. Unus de recentioribus materialistis, somnia negat esse systemate Epicureo de idolis rerum explicari posse: quod idem dicendum est de toto materialistico systemate. Hobbesiana illa explicatio (Leviath. c. 2.) manifeste repugnat experientiae, ad quam idem provocaverat. Namque somniorum originem ducit e modo, quo corpus dormientis, antequam cubitum iret, affectum erat, ut ea ex uno mechanismo derivaret: cui experientia saepe numero adversatur. Quod si vero animus existimetur spiritus esse, (qui vim suam per quietem minus accommodet mechanismo corporis, quod eodem tempore, neque mundo, neque homini ipsi interest quicquam, qualia sint ea, quae contempletur,) omnes illae difficultates concidunt.

His ita explicatis, Cl. Auctor argumenta suae causae repetit ex voluntate hominis et appetitionibus. Voluntas est vis sese exerens; quod negari non potest: eam vim sua sponte exerit, eiusque causa non nisi in ipsa quaerenda est. Animus ope corporis se ipse afficit, illiusque vis huius quasi ministerio in se redit. Quod longe secus est in effectibus

cor-

corporum, quorum et motus aliunde pendet, et actio foras quasi exit, transitque ad alia obiecta. Haec diversissima agendi ratio, vim et naturam itidem diversissimam prodit animiunque ab omni concretione liberat. Sentimus et ipsi non nisi una nos voluntate regi: unde consequitur, animum e materia confutum esse nullo modo posse. Nam variae illae partes, relinqueretur, ut unam voluntatem conficerent, aut ut sua cuique voluntas singularis attributa esset. Quodsi illud sumatur, voluntas multipliciter divisa sit necesse est, quod in eam plane non cadit: aut, si hoc sumas, totidem animi, quot partes, existerent, in quibus dubitari potest, an voluntatum vel futura sit, vel esse queat consensus; nisi vero necessario determinata fuerit illa ipsa consensus, cuius rei ratio reddi nulla poterit.

Neque favet ullo modo Materialistis multiplex illa et celerissima saepe numero vicissitudo, quae est in animo; quin potius nobis favet, cum explicari ex mechanismo neutiquam possit. Etenim inter Physicos constat, celerissimas motus vicissitudines, in vehementia, quae illarum causis inest, positas esse. Quod longe aliter se habere videmus in diversissimis celerissimisque illis, quae sunt in animo, vicissitudinibus: unde patet, voluntatem non esse vim quandam mechanicam.

Libertatem tollunt materialistae, necessitatique, aut quod idem est, fato casuique fortuito, obnoxium esse dicunt animum. Quare peti libertate vix videntur posse. Quod tamen ita instituit Cl. Auctor, ut libertatem animi confirmaret argumentis et fulciret. Nam si animus vera libertate gaudet, fieri non potest ut e materia constet: quam ipsam ob causam in dubium vocant libertatem isti astuti homunculi. Speciminis loco in medium proferamus aliquot Cl. Auctoris argumenta, quorum vis fortasse maior est illis ipsis, quae magnam acuminis speciem praeseferunt.

Nonnunquam libertate nos destitutos esse sentimus. Cum veritatem cognoscimus, aut videntur nobis cognoscere, et ut adientiamur, cogi nos sentimus. In quo, nemo, quod

contra dicat, quicquam habet; (eamque ob causam Cicero dixit, mathematicos *non persuadere, sed cogere*). Nec aliter cogi nobis videtur, ut appetamus id, quod vere bonum cognoscimus, quoad idem in bonis numeramus. Verum, aliis omnibus in rebus libere nos agere iidem sentimus. Quem sensum nec ipsi libertatis osiores in dubitationem adducunt, sed fraudem eam esse opinantur. In quo Cl. Auctor opportunè quaerit, cur omnes omnino homines, ea una in re, male, nec satis distincte sentiant, in alia minus; aut cur alius sensus sit verus, alius fallax?

Regulae mechanismi nullo non tempore sunt necessariae; igitur idem impulsus externus, relinqueretur, ut idem in voluntate efficeret. Quod tamen secus esse, non solum in diversis, sed in iisdem etiam hominibus, videmus; quin iisdem temporibus ac locis, idem nec appetunt nec faciunt; quod non, nisi e libertate potest explicari. Quae in re Cl. Auctor egregium locum e Platonis Phaëdone affert, in quo refutatur opinio (*Aristoxeni*), qui animum putaverat consistere in harmonia corporis, sive nervorum, musculorum, etc. quoad tensionem et expansionem.

Tum pergit Cl. Auctor argumenta ducere e facultate movendi corporis pro lubitu (p. 239) e desiderio, spe, et metu (p. 243.) ex amore et odio (p. 253.) ex amore voluptatis (p. 261.) e laetitia et tristitia (p. 271.) e vi laudis (p. 283.) e Politica (p. 293.) e caractere heroico (p. 309.) ex odio (p. 320.) ex hypocrisi (p. 333.) e conscientia (p. 340.) ex operis mutuis, quas et sentiendi et cogitandi vis invicem sibi praestant (p. 351.) e repugnantia facultatum animi inter se (p. 363.) e conjunctione animi et corporis (p. 371.) denique ostendere conatur Cl. Auctor, animum non esse Leibnitianam monadem (p. 384.)

In parte altera pergit Vir doctiss. simplicem naturam animi humani, eamque spiritualement, evincere atque defendere. Id primum ostendit ex eo, quod illud ipsum simplex, neque ulli divisioni mutationive obnoxium est, quod unusquisque pronuntianda vocula ego cogitat, de quo agit quinque capi-

capitibus ita, ut explicata ipsa re, argumenta inde petat, hisque, quae contra dici possint, satisfaciat.

Quibus egregie disputatis, ut suavitatis etiam permultum creent lectori, docet, notionem animi ipsam, nobis eum, tanquam immaterialem substantiam et spiritualem quasi ostendere. Definitio animi, Scholasticis maxime probata et usitata: *est actus primus corporis organici, potestate proxima vitam rationalem habentis*, non est usquequaque bona, ut qua abusi sunt materialistae: Voltarius autem, indicta causa, ut ita dicam; eandem, ut stultam, reiecit; scilicet, ut impugnandi labore posset superfedere: cum quidem ipse nullam omnino animi notionem cuiquam contingere posse contenderit. In quo Cl. Auctor aequè magnam, quin, haud paullo maiorem latere stultitiam, existimat, ac si quis oculorum sensu praeditus lucis existentiam, vel ipsam negare, vel nullam sibi eius ideam esse, dicere sustineat; nihil enim esse, cuius idea nobis amplior, perfectiorve cognitio contingat, notionè animi; e cognitione autem animi omnem reliquam nostram cognitionem repetendam esse, quod pluribus declarat. Tum deinde inquit in hoc, an cogitationis et materialitatis ratio par esse queat, (*incompatibilitè et compatibilitè*). Declarata ipsa re et causa, diversissimam earum rationem esse maximeque repugnantem, evincit; ut adeo, in uno subiecto utraque consistere, dici nequeat: in quo multos multorum, *Lockii* imprimis et *Voltarii*, errores confutat.

Haec omnia excipit duplex disputatio historica, inserviens illa, confirmandae, in utraque libri parte, rei propositae. Et prior quidem docet, Moïsem, Patriarchas, Ecclesiam omnem Iudaicam, Christum ipsum et Apostolos, Patres Ecclesiae denique, et Scholasticos, statuisse, Deum, animumque, pro immaterialibus substantiis habendos esse. Altera autem consensum summorum philosophorum ethnicorum in ea re declarat: quod recentiores materialistae negant.

Quod ad illud attinet, summa rei in eo posita est, ut discipiat, quam significationem olim verbis *מִן* et *נְשׂוּמָה* attribuerint. Jam materialistae opinantur, veteres, Moïsem

Prophetas, aliosque, non significasse, quam notionem his verbis subiecerint; quae, cum spiritum, qui proprie dicitur, halitumque oris denotent, ea prima idea debet putari, quam illi quidem cum iisdem coniunxerint. In quo mirum illud est, quod, qua significatione ista verba ex mente veterum accipienda sint, ab his ipsis non sit pronuntiatum, ut adeo parum liquido nobis de iis constare debeat; et tamen materialistae, quomodo ista verba ab illis ipsis adhibita sint, probe sciunt, aliosque edocent. Verum, primo quidem parum subtiliter versantur in eo, quod significationes repetunt ex etymologia; tum deinde iis, quae a viris divinis tribuuntur animo, prorsus adversatur, cum animus non nisi spiritus, qui proprie intelligitur, esse dicitur; v. c. cum Davides, Iesusque adeo ipse dicit, commendo spiritum meum benignae Tuae potentiae; cum Iesus Deum esse spiritum dicit, eumque colendum spiritu; cum denique Paullus Deum spiritum patrem appellat, ita, ut diversitatem a corpore respiciat. E quibus dicendi rationibus patet, animum intelligi ab illis substantiam eam, quae natura sit a corpore sua seivntia. Ceterum Cl. Auctor prope putat accedere ad veritatem Augustini sententiam, cum dicit, animum vocabulo *ἄνεμος* propterea donatum esse, quod halitu divino, ipso Mose ita narrante, inditus sit primo homini; in quo tamen idem monet, ideam corpoream immiscendam non esse, sed eo vocabulo non nisi voluntatem divinam vi sese exerentem sua indicari. Libri Mosaici plura suppeditant, unde patet, ab eorum auctore, Deum, animumque, pro spiritibus habitos esse, eamque tum Israelitis usitatum fuisse notionem. Sed non erat, quare idem Moses definitionem spiritus suppeditaret. Neque enim systema religionis, sed historia ipsi consignanda erat, neminemque, quid spiritus esset, latebat. Patriarchas autem, omnemque populum, materialismo favere non potuisse, universa quaedam, sed eadem idonea ratione comprobatur, cum quidem ex historia docetur, quo tempore iste error de animi materialitate, hoc est, paullo ante Christum natum, coortus fuerit. Iesus nunquam non adversarium

sarium sese praestitit Sadducaeis; cuius omnis doctrina concidat necesse est, si modo corporis pars est animus, concretionisque particeps. Neque vero quicquam proficiunt materialistae, cum corpus Deo tributum in prima Ecclesia obiciunt; quod, quomodo amolendum sit, satis constat. In quo Cl. Auctor in universum, et recte quidem, aliquid monet eiusmodi, quod materialistas a vanitate molarum rationationum arcet. Dicit, cum notioni verae alicuius rei aligentur quasi accessoriae ideae, eaeque parum verae, illam propterea non magis negari, quam has ipsae tollantur. *Philosophus* quidem (de somn. p. 407.) bene monet, ingenia obtusa, quod nihil sine imagine cogitare quicquam possint, nec Deum sine corpore animo concipere posse. Neque tamen propterea spiritualitatem aut immaterialitatem Deo abiudicant. Cuius rei exempla e Patribus Ecclesiae haud paucis affert, istosque locos vindicat a criminationibus perditorum hominum. E quo genere cum excerpta dari nequeant, lectores nostros ad ipsum librum amandamus. Neque consilio nostro est consentaneum, praeter enumerationem capitulum, quicquam aliud ex altera appendice afferre. Ipse Cl. A. statim ab initio fatetur, si quis in hoc inquirat, id vero negotium multis cum difficultatibus esse coniunctum, cum veteres non perspicue satis, diligenterque, quotiescunque Dei mentionem fecissent, locuti essent. Et reperiuntur quidem in eorum scriptis ista verba, spiritus, corpus, simplex, compositum; verum, quas iisdem notiones subiecerint, id quidem constitui satis certo non potest, cum modo propria significatio, modo tropica, iisdem attribuat. Eas igitur difficultates hoc maxime modo superari posse putat, ut in interpretando non tam singula verba spectentur, quam omnis ratio potius et disciplina cuiusque Scriptoris, ad quam debeat, quid verba significant, iudicari. Quod quidem ipse secutus est in exemplis allatis; quorum initium facit ab Aegyptiis, quos, ostendere conatur, Deum animumque, immaterialitate et spiritualitate gaudere, statuisse; in quo cardo rei vertitur in fide Iamblichi, qui, cum non coaevus fuerit,

nimisq; sero vixerit, fieri facile potuit, ut, quid senserint Aegyptii, e sua ratione interpretando, repeteret. Et Jablonskius quidem in Opere illo satis noto, de religione Aegyptiaca, quod ad Deum attinet, idem sentit, quanquam Cudwortho paullo cautius; verumtamen illa ipsa tota res valde adhuc est incerta. Inter Graecos primum locum obtinet Thales; a quo cum maxima pars Graecorum Philosophorum per Socratem profecta sit, multum interest, quas ille quidem senserit, cognovisse. Eum favisse materialismo, *Doederlinus* conatus quidem est evincere; verum ipse, quaecunque dixerit, ea vero omnia non nisi in coniecturis ponenda esse pronuntiavit. *Baelius* autem Theologiam eiusdem reprehendit, cui Cl. Auctor respondet. Vehementer enim in eo elaborant materialistae, ut a partibus suis ille ipse Thales stare videatur: a qua calumnia vindicat eum *Cicero*, *Athenagoras* item in Apologia, et *Origenes* denique. *Thaletem* excipiunt *Pythagoras* (p. 332.) *Anaxagoras* (p. 339.) *Socrates* (p. 343.) *Plato* (p. 348.) *Aristoteles* (p. 358.)

Tertia pars agit de immortalitate animi, primum dogmatice (p. 1 — 208.) deinde historice (p. 209 — 324.) Ex notione immortalitatis tradita p. 1 — 9. necesse est, animus, si quidem materia quocunque demum sensu constare dicatur, aequae ac corpus, morti obnoxius existimetur. Quodsi vero immaterialis est animus, idem profecto est immortalis. Jam, si non interit animus, vivus idem et efficax permanet, neque adeo morti est obnoxius. In quo demonstrando copiose versatur Cl. Auctor. Argumenta ducta sunt, e divina sapientia in constituendo hominis officio (p. 19. f.) ex immutabilitate consiliorum divinorum quoad animum (p. 25. f.) e providentia mundi regnatrice (p. 36. f.) e cupiditate hominis, veri cognoscendi (p. 62. f.) ex amore gloriae, naturalique cupiditate immortalitatis (p. 66.) perfectaeque felicitatis (p. 72.) e conscientia (p. 77.) e miseria vitae humanae (p. 85.) e conjunctione felicitatis humanae et immortalitatis (p. 95.) e vigore vagoque ambitu perceptionum sensibilium, angustisque intellectus limitibus (p. 107.) e praerogativa

viva animalium brutorum prae hominibus, quoad vitam sensibilem (p. 113.) et consensu generis humani (p. 121.) quod argumentum ab obiectionibus defenditur (p. 133.) ex officio, Deum amore prosequendi (p. 142.). Haec argumenta, etsi sunt moralia, neque speciosa gaudent acutaque subtilitate, qualis est in geometricis et metaphysicis, unde etiam contempnuntur a multis; tamen, si logice spectes, possunt eadem bene se habere, licet demonstrationis firmitas omnibus eadem non insit. Ipse Cl. Auctor nonnulla monuit de valore horum argumentorum, cum non solum contra Voltarium, Sherlokium, aliosque, non contemnenda esse hac in re philosophica argumenta diceret, vetaretque ex una revelatione immortalitatem animi demonstrare, sed etiam censeret rationem pariter ac revelationem in consilium adhibendam esse. Nihil enim profici dicit, cum parum firmitatis inesse his demonstrationibus obiiciatur, nisi simul, et quae sumta sint, et quae inde consequantur, minus bene se habere doceatur, quod verendum sibi nullo modo putat. In quo fatendum est plura dictis addi potuisse. Veruntamen non oblitus est metaphysicae rationis. Nam cum superiora maximam partem e ratione ducta essent, quae Deum inter animumque humanum intercederet; ex ipsa illa idea quoque argumentum repetit, quae nobis de animo constat, unde haud dubie initium faciendum erat. Ideam animi non solum hoc constituit, ut neque dividi posse, neque materia constare dicatur; verum etiam, ut ei propria quaedam vis agendi sive activitas tribuatur, uti in idea corporis, et ut dividi possit, nec sua virtute agere, commemorandum est. Ex quo sequitur, illam activitatem esse partem essentiae. Quod si igitur ipse animus vel post mortem remanet, ut vere remanet; nec Deus eum sinit evanescere, quod ne ratione quidem quodammodo intelligi potest: necesse est illa activitate etiam tum gaudeat, h. e. vivat, cogitet, velit, etc. Tum porro, facultates animi intrinsecus consistunt, atque ex ipsa essentia derivantur: unde fit, ut animus eas, quocumque se modo habeat, et post mortem adeo, retineat. Qua in re, quae

quae proferri solent obiectiones, iis hoc loco egregie occurrunt. Parum subtiliter ratio animalium brutorum transfertur ad animum humanum, quicquid statuatur de illorum animis. Nam si, auctore Cartesio, merae machinae sunt, ista conclusio plane locum non habet. Sin autem animo sunt praedita, qui non nisi perceptionibus idoneus est, longe alia itidem est ratio. Neque enim omnia ea, quae ad demonstrandam animi humani immortalitatem valent, locum ullo modo habeant. Quod tamen de moralibus tantum capit. Sed si porro obiiciatur, ea, quae superiori capite de immortalitate animi disputantur, e notione ipsius animi, transferri et in brutorum animalium animos posse; tum vero, quomodo se expediat, non habet. Namque, nec Augustinum se esse, nec Cartesium, dicit, ut decidendi facultatem habeat, seque recurrere ista quidem in re ad Scepticismum. Ceterum varia adhuc, eaque satis egregia, proferuntur ad hanc rem pertinentia, materialistis illa maxime opposita. Denique duabus adhuc obiectionibus contra immortalitatem animorum occurrunt, satis antea perspicue explicatis; quae quidem omnia, cum novitatis gratiam nullam habeant, iis, quorum interest, perlegendam reliquimus. Sed paucis mentis facienda est historicae partis, quae huic disputationi annexa est.

Diu multumque dubitatum est de eo, an Patriarchae etc. in V. T. immortalitatem animorum statuerint. Super hac re multa universe disputantur et egregie, quibus, e naturae religionis, reuelatae imprimis, petitis, id, quod positum est, affirmatur. Quibus subiunguntur exempla, cum quidem *Adamus, Henocus, Noachus, Melchisedecus, Abrahamus, Iacobus, Iobus, Moses, Davides, Salomo* denique, dicitur immortalitatem animi statuisse; atque ista quidem omnia, quae confirmandae rei causa allata sunt, satis bona illa quidem, sed ab aliis iam dicta, reperiuntur. Iosephi quoque auctoritas affertur eo consilio, ut eadem sententia omni populo Iudaico vindicaretur; unumque et item alterum recentiorum materialistarum confutat, qui satis impudenter illa ipsa negaverant.

verant. Atque etiam auctor libri istius, *L'ame et son immortalité*, sustinuit, Patribus Ecclesiae, primisque Christianis hanc sententiam tribuere, quae animum humanum mortalem esse censeret: cui facile poterat a Cl. Auctore satisfieri. Iam transit ad Philosophos gentiles, e quorum numero Socratem, Platonem, Aristotelem, eorumque discipulos, Zenonem item, eiusque assecclas, Senecam denique, producit: quod genus Philosophorum, quid statuerit, satis certo dici non potest. Cicero quidem Stoicos dicit animis aliquam post mortem vitam, nec perpetuam, relinquere, quod et Lipsius concedit, qui, quaecumque Seneca de vita animi post mortem magnifice dicit, ea omnia eodem modo explicat. Populorum denique etiam ethnicorum mentionem facit, qui et olim fuerunt, et cum maxime sunt, multaque de his inprimis commemorantur, ut scitu digna, ita vix alibi reperienda.

DAGBOK ÖVER EN OSTINDISK RESA etc.

i. e.

DESCRIPTIO ITINERIS A. 1750. 1751. ET 1752. IN Indiam suscepti, cum animadversionibus de historia naturali, lingua, moribus, et cultu diversarum regionum, edita a PETRO OSBECK. Accedunt Tabulae IX. et Appendix, continens epistolas TOERENI ad LINNAEUM.

Holmiae 1759. apud Gressingum, Alph. 1. in 8vo.

Multas hoc itinerarium complectitur res memoratu dignas, et iucundas lectu, multaque, quae ad regionum illarum, quas Auctor peragravit, faciem accuratius cognoscendam, faciunt. Si iter *Osbeckii* recte consideres, in quatuor illud capita abire videtur. Primo describitur iter in Hispaniam, et quid in ea terra acciderit: alterum habet descriptionem Gadium: tertium sistit tempus, quo in China fuit: quartum denique reditum. Nos praecipua delibabimus. Insulae Feroenses tristem praebent intuentibus adspectum:

Z z z

longae

longae ibi sunt noctes, alti montes, lique nivibus operti, maris perpetuum murmur, et coelum triste. Urbs Gálitana antiquissima est, bene munita, et formentis 300. instructa. Aggeres, moenia, et muri aedium, e topko, sive genere aliquo argillae, quam in mari inveniunt, exstructi sunt: tres quatuorve fenestrarum ordines raro aedes superant: vitreas fenestras in nullis, nisi ditiorum aedibus, conspicias. Ordines fenestrarum valde sunt alti: quaevis magna domus quadratum exhibet, et in medio aulam habet: conclavia plerumque tabulis pictis, et inaurata supellectile exornata sunt. Nullos invenies fornaces, aut camina: pavimentum lateribus coctis effabricatum, et stragulis constratum vistor. Cives sunt alacres, faciles, prompti: si loquuntur, caput, humeros, et brachia ad sermonem movent, unde oratio illorum efficax. Mores faciles, ipsorum militum, ab advenis valde celebrantur: aedificia publica, ut templa, oratoria, monasteria, magnam pulchritudinem prae se ferunt. Etiam ex marmore nunc ibi templum aedificatur, ad quod exornandum iam inde a longo tempore suntus cives conferunt. Hispani scholas ibidem habent, in quibus pueros initia suae doctrinae, et repetitionem Missae, docent: raro aliam linguam quam vernaculam tradunt. Praeter Iesuitas nemo latinam linguam novit, atque etiam cum his difficulter loquaris, ob corruptam et singularem pronunciationem, v. c. *miki pro mihi*. Carmina Hispanica magni aestimant, imprimis poetae *Quevedo*, cuius comoedias perpetuo agunt et formulis describunt. Reliquarum litterarum facies est miserrima, et quam vehementer homines docti deplorant. In Gadibus bibliopegi in tabernis aliquot libros vendunt, religionis Hispanicae doctrinam complectentes, sed pessime impressos et ligatos, paullo nitidiores sunt libri Francici, ad historiam naturalem et civilem, et ad medicinam pertinentes. Inquisitores valde cavent, ne laici biblia legant, id quod facile efficiunt: pauci enim intelligunt latina, et in Hispanicam linguam translata Biblia non habent. Omnis liber, a Protestantibus scriptus, examinatur ab Inquisitoribus, priusquam in urbem inferatur.

Ali-

Alimenta advenae Sueco incognita sunt et peregrina, ut radices, fungi, et panis albus. Diebus constitutis nullum cibum accipies, neque si aegrotus sis, sine permissione. Optimum vinum, et quo maxime delectantur homines, est *Xeres de Fonteira*, unde spiritum vini eliciunt, tam fortem, ut loco aquae fortis sit. Artifices plurimi sunt natione Galli aut Itali, et perquam caro operam suam locant: negotiatores maxima ex parte sunt natione exteri. Hispani ad vehendas et portandas res asinis utuntur et mulis, quos Auctor secundos esse posse asserit. Advenis semper cum armis est incedendum: latrocinia in his regionibus rara, frequentissima sunt in Andalusia. Est in proverbio Hispanis: si tibi occurrat Andalusius, signa te cruce: si e Sevilla, duabus te manibus signa: si Corduanus, signa te manibus pedibusque. — Insula Teneriffa, ob nudos montes, iniucundum adspectum praebet; sed dicunt illam interiorem fertilem esse, plurimosque fructus, ut ficos, citra, et imprimis vinum, gignere. Vitulus marinus, ab aliis catulus maior plerumque appellatus, est animal viviparum, capiturque catena, ligno affixa, cui adhaeret uncus piscatorius, adfixa carne, quam ille devorat. Vel cauda et capite abscissis, totam per horam adhuc vivit, etiam cum intestina extracta sunt. In stomacho invenitur caro; et gallinae, quae e navibus in mare deiectae, et adhuc plumis contactae conspiciuntur. Cum capitur hoc animal valde homines attentis sunt, et sibi cavent, facili enim opera digitos devorat. Maiores vitulos nunquam, minores raro comedunt incolae. In cavitatibus oculorum materia quaedam albida invenitur, quae postquam arida facta et in pulverem redacta est, usum habet in medicina. Animal hoc comitantur semper duo pisces, alter echeneis, alter scomber. — Incolae insulae Iavae nudi incedunt, excepta fascia quadam, qua mucro inseritur. Hastis utuntur venentis, cum ad pugnas, tum ad nuces aperiendas. In digitis habent anulum, lapillo gemmeo ornatum; corpore sunt medioctri, oculis et capillis nigris, cervicibus nigricantibus, oculis et labiis parvis, ore amplo, et imberbes. Sunt praeter-

rea officiosi, ingenui, faciles, benevoli; si quid illis eripias, tam facile terrentur, quam infantes. Domus eorum quatuor fulcris innituntur, fronde nucum tectae, omni ab latere apertae: hic noctu ignem accendunt, quo bestias abigant. Vendunt nuces, gallinas, batos, saccharum, citros grandes, alia; pro quibus specula, cultros, vitra, acus, et talia accipiunt. Est etiam ibi genus quoddam simiarum, quas *Tiaoko* navigatores appellant, et quarum descriptionem Auctor exhibet. Praecipue enim illud operam dedit, ut, si qua ex historia naturali occurrerent, accurate de iis differeret. Atque bene, si qui harum rerum studio teneantur, illarum scientiam inde petent. Afferit etiam plures coniecturas de antiquitatibus Chinae, ingeniosas illas quidem, sed fortasse a veritatis specie longius remotas. Copiose imprimis navigia Chinesium describuntur, quae *Lam — pan* vocant. — Interiores partes aedium papiro sunt obductae, quae, licet admodum sint laeves, lacertae tamen tanta celeritate per muros cursitant, ut capi non possint. Nemini tamen aliquid detrimenti afferunt, sola insecta quaerunt, quibus se alunt. *Canton* unica est urbs, qua commercia habent Europaei: muri constructi sunt saxi quadratis, quibus milites insidunt: hos lapides in externos devolvunt, si quando propiores fiant muro. Auctor vehementer studuit et indolem medicamentorum Chinesium cognoscere, sed frustra. Ignorant Chineses nomina, quibus nos morbos designamus, neque describere illos sciunt: atque etiam, si quando aegrotent, se in gynaeceis abdunt, quo extero venire non licet. Quamvis etiam libenter aliquid novi et audiunt et discunt, mentiantur tamen, cum interrogati respondent. Plurimarum rerum artifices et opifices sunt Chineses, quas Auctor commemorat, ut et illa, quae negotiatores exteri ab illis emunt. Maximam causam, cur tanta sit hominum in China frequentia, Auctor perpetuam cupiditatem incolarum esse putat, patriam nunquam deserendi. Anglicanus quidam naiva vix ac ne vix quidem quibusdam persuadere potuit, ut se in Indiam comitarentur, licet prima occasione illos redituros esse

esse sancte promitteret. Potus, quo vulgo utuntur, est Theae sine Saccharo, et deterrima quaedam aqua vitae, quam *Samsou* vocant. Ubi convivio se invicem excipiunt, quisque vasculum alteri ad os admovent, et potum infundit. Neque ante, neque post prandium, salutant se invicem. Vitus frugalis est et simplex. Porcos in aedibus suis habent et alunt, non aliter ac Europaei canes. Sunt enim magis mundi, neque se in luto volutant. Vites sunt nullae in China, sed vinum e fructu quodam, qui *Pauso* audit, conficiunt. Intolerabilis est sapor huius potus, a quo Europaei prorsus abstinent. Plurimos vidit Auctor coecos, et causam sciscitatus a Chinensi, accepit, hoc inde oriri, quoniam se mane aqua calida lavent. Sed plurimi coeci nascuntur. Spectacula exhibent sub dio, et comoediis valde delectantur, e musica et actione compositis. Multa deinceps ab Auctore de fertilitate terrae, de festis, de animalibus, disseruntur. Mores et animos Chinensium ita depingit, ut vix eos bonos viros putare possis. Exterum, ait, non solum in campo incedere debere; statim illum lapidibus peti, aut ludibrio haberi. Sed hos mores plebem tantummodo adamare addit. Plurima A. narrat exempla, quibus furacissimum incolarum ingenium apparet. Europaeis propria claustra adferenda esse; nam Chinensium pluribus clavibus referari. Hisce adiungit plura exempla peregrinorum, qui rapaces et uncas Chinensium manus experti sint.

NOVA LITTERARIA.

ELISABETA AUGUSTA, Scientiarum atque Artium Promotrix Optima, Maxima, in legibus Academiae Imperialis Petropolitanae, a Se instauratae, clementissime prudentissimeque iussit, ut Praeses publicari quotannis curet problema erudito orbi solvendum, praemio centum aureorum proposito illi, qui feliciter praeter caeteris solutionem illius argumenti exhibuerit. Huic munificentiae, Scientiarum incremento insigniter profuturae, ea, qua solet, solertia responsurus Etzel-

lentissimus Academiae Praefes, Praepotens minoris Russiae Hel-
marhus, AUGUSTAE Camerarius ordinarius, Legionis Prae-
torianae Ismailovicae Protribunus, Ordinum Equestrum S. An-
dreae, Aquilae albae, S. Alexandri, et S. Annae Eques, ex-
 RILLUS COMES RASUMOWSKI, post adiudicata annis 1755.
 et 1756. praemia, alias iterum quaestiones curavit proponi,
 has nempe:

In annum c1o1o cclvii.

Motus diurnos planetarum circum axes proprios, in primis
Veneris vertiginem, cuius commodissime determinandae copiam
 annus 1756. faciet, accuratius observare, et inconcussis observa-
 tionibus, iisque novis, una cum positione aequatorum, demon-
 strare atque definire.

In annum c1o1o cclviii.

1) *Qua praerogativa constent magnetes artificiales praeter na-*
turalibus? 2) Quae sit optima eos conficiendi methodus? 3)
Utrum phaenomena nova, per magnetes artificiales detecta, theo-
riae magneticae adhuc propositae satisfaciant? Si minas, ut quis
novam eorum phaenomenorum explicationem suppeditet.

In annum c1o1o cclix.

Sexum plantarum, argumentis et experimentis novis, praeter
adhuc tam cognita, vel corroborare, vel impugnare, praemissa
expositione historica et physica omnium plantae partium, quae
aliquid ad foecundationem et perfectionem seminis et fructus con-
ferre creduntur. Praemium itaque, et sexum plantarum defen-
dentibus, et impugnantibus, offertur.

In annum c1o1o cclx.

Indagare experimentis refractionem radiorum lucis in diversis
corporibus, tam solidis, quam fluidis, indeque eruere, quantum
diversae gravitati specificae corporum, quantumque variae par-
ticularum cohaesioni, aut principiis corpora constituentibus, mag-
nitudo refractionis debeat, idque omne per theoriam, quae insti-
tutis experimentis respondeat, explicare.

Quod

Quod ad priorem quaestionem attinet, eadem ratio, quae prorogationem praemii iam bis suasit, nunc quoque collationem eius suspendere potuisset. Nulla enim ab eo quoque tempore dissertatio ad Academiam pervenit, quae observationes novas circa Veneris motum factas contineat. Perpenfa autem raritate et difficultate huius generis observationum, ut quae in ipsa quoque Italia, sub faventissimo alias caelo, capi optato tempore non potuerunt, Academia ab ista conditione desistit, et selecta ex theoreticis argumenti tractationibus optima, illi praemium decernit, quae lemma- te: *Tardi ingenii est rivulos consecrari* etc. notatur. Post schedulam resignatam compertum est, auctorem huius dissertationis esse *Io. Albertum Eulerum*, Academicum Berolinensem.

Simili modo de dissertationibus alteram quaestionem illustrantibus anceps haesit Academia, antequam de praemio conferendo aliquid statueret. Continebat enim quaestio duas partes, practicam alteram, alteram theoreticam, quibus in nulla dissertatione plene satisfactum est. Est autem dissertatio, lemma- te insignita: *A scintilla una augetur ignis*, reliquis praestantior, eademque ob methodum magnetes artificiales conficiendi perfectiorem redditam praemio condecoratur. Huius auctor in schedula adiecta nomen et conditionem suam ita expressit: *L'Auteur de ce Memoire est Anthéaulme, Syndic des Tontines à Paris.*

De tertia quaestione una inter omnes tractatio eminere visa est, quae quo minus praemio aspiceretur, dubios reddidit iudices lemma adscriptum: *Fanam extendere factis*: quia eo ipso auctor iam sub aspectum dissertationis cognitus reddebatur. Ast ex tractatione quoque celeberrimum *Linnaeum* cognoscere non grave fuisset. Ideoque haec difficultas impedimento non est, quo minus Academia praemium botanicum, de sexu Plantarum stabilito, conferat eleganti dissertationi *Caroli Linnaei*, Equitis de Stella Polari, Serenissimi Regis Sueciae Archiatri, Doctoris atque Professoris Medici in Academia Upsaliensi, multarumque Academiarum Socii.

De

De tribus itaque quaestionibus propositis promisso se liberat Academia. Restat quaestio in annum praesentem 1760. proposita, de qua cum unica tantum dissertatio, eademque nulla nova experimenta continens, ad Academiam pervenerit, collationem praemii in aliud tempus, donec quaestioni satisfactum fuerit, differre statutum est.

Praeterea in annum MDCCCLXI. proponitur quaestio:

Determinare Theoriam perturbationum, quas patiuntur Cometae in motu suo ab attractione Planetarum, et demonstrare, quantum haec theoria cum observationibus Cometae anni 1759. conveniat?

In annum MDCCCLXII. haec:

Investigare, quantum imperfectiones tuborum opticorum et microscopiorum, ex diversa refrangibilitate radiorum, ac figura vitrorum sphaerica ortae, per combinationem plurium lentium corrigi, aut imminui queant, atque theoriam praxi aptare, et per experimenta comprobare.

Pro solutione cuiusque quaestionis optima praemium centum aureorum promittitur, sub iisdem conditionibus, quae adhuc obtinuerunt.

Invitantur ergo omnium gentium Viri docti, ut cogitata sua atque observata de qualibet quaestione ante diem 1. Junii cuiusque anni cum Academia communicent.

Publicatum in Conventu Academiae solemniter die VI. Septembris. Petropoli, MDCCCLX.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Octobris Anno MDCCLX.

CLAUDII CLAUDIANI OPERA, QUAE EXSTANT, omnia, ad membranarum veterum fidem castigata: cum notis integris Martini Antonii Delrii, Stephani Claverii, et Thomae Dempsteri, auctioribus Nicolai Heinsii, et ineditis Petri Burmanni. Accedit Syllogé variantium lectionum, ex ingenti numero codd. MSS. a N. Heinsio collatorum digesta: subiungitur Laclantii Elegia de Phoenice, vulgo Claudiano adscripta, cum curis secundis Nicolai Heinsii, et adnotationibus PETRI BURMANNI secundi.

Amstelædami 1760. ex offic. Schouteniana, Alph. 6.
in 4to mai.

Sæpius laude nostra atque admiratione profecuti sumus ingenium, doctrinam, alacritatem, mirificumque de humanitatis litteris bene mœrendi studium *Petri Burmanni*. Nam cum totam per vitam illud potissimum operam dedit, ut priscum, et amissum prope, (hominum ne dicamus, an temporis iniuria?) nitorem et decus Latio restitueret; tum plurimorum veterum auctorum editionibus adornatis egregiam eruditæ reipublicæ operam navavit. Atque etiam vehementer laetamur, nequè ipsa viri cel. morte fontem illum limpidissimum, qui, multos in rivos diffusus, amœnos Musarum hortulos elegantiore doctrina irrigabat, exaruisse. Etenim, posteaquam schedæ illius in manus Cl. *Burmanni*

A a a a

per-

pervenerunt, utile hic litteris ac per jucundum nobis cepit consilium, eandem Claudiano, quam Virgilio navarat, operam praestandi, atque viri beati adnotationes in hunc poetam e tenebris in publicam lucem producere. Nam etsi fortasse *Burmannus* senior, quo erat ingenii acuminis et doctrinae copia, si fata illum diutius in vivis esse atque suas animadversiones ipsum edere voluissent, alia mutaturus, alia deleturus, phira uberius illustraturus erat, ut deinceps aliquot exemplis docebimus; neminem tamen fore arbitramur, qui nihil omnino, quam inchoatas et imperfectas *Burmannianae* observationes, habere malit. Age vero, copiosius de his agamus, quae hac editione continentur, et quae a Cl. Editore in praefatione accurate exponuntur, unde praecipua delibabimus. Vere enim nobis et docte de virorum doctorum laboribus iudicare videtur, si ea excipias, quae p. 22. de *Barthil vaegrandi*, ut ait, *Commentario* dicit. Nescimus quidem, quomodo accidat, ut inde ab aliquo tempore quidam apud Batavos Critici adeo in bonum nostrum *Barthium* invehantur, ut quasi conirasse adversus eum videri possint. Cum vero diffusas eruditionis copias, ex omni antiquitate repetitas, atque ex vasto litterarum ambitu a nostro congestas, neque possint, neque audeant illi denegare, inde ad alia disabuntur; qualia sunt quae Cl. Editor monet: *Barthium saepe parum ad poetae sui emendationem conferre, neque eum semper attentissima aures ad potius iudicandos confedisse, observationes vero eiusdem parum ad auctores ipsos, quos tractat person, facere.* Fatemur quidem, *Barthio*, si quando ex ingenio Scriptoribus suis medicinam facere velit, non satis semper feliciter rem succedere; atque etiam illud addimus, eundem nihilo obsoletarum et antiquarum formularum atque vocum amore eo interdum abripi, ut malarum et aperte falsarum lectionum defensionem suscipiat, unde *Burmanno* seniori p. 71. *magnus archaismorum amator* audit. Largimur etiam, *Barthium* in iudiciis de lectionum varietate ferendis, in coniecturis proferendis, atque lectoribus probandis, in arte denique critica exercenda, *Nicol. Heinsio* palmam concedere.

dere. Sed primum, neque emendationes *Barthianae* semper sunt contemnendae, quarum bonam partem codicum auctoritate confirmari animadvertimus: deinde, si idein cum aliis comparetur, et iis quidem, qui sibi in Parnasso dormivisse, et inde pectus plenum sapientia critica retulisse videntur, quam verecundus est! quam modestus et religiosus! Multa quoque a nostro proferri videmus, quae abesse poterant, licet docte et jucunde disputata. Verum hoc nomine illum a Cl. Editore reprehendi, miramur, cum ipse Batavorum vincta hoc modo caedere videatur. Habet enim cum plurimis eorum hoc vitium, si ita dicendum est, *Barthius* commune. Excerpas, quaesumus, o Dorvilliano illo in Charitonem commentario, in quo amplissima et uberrima omnis doctrinae seges efflorescit, et quo nemo Graecarum litterarum studiosus aequo animo careat, sed excerpas, quae praeter necessitatem ibi prolata fuerunt, quam exiguam partem animadversionum Charitonem sibi vindicare videbis. Sed tutus fortasse, et nullo impediente, *Barthius* ingenii et doctrinae gloria perfrueretur, nisi Germanus natus fuisset. Atque haec obiter, neque in cuiusquam opprobrium. Nunc ad ipsam Claudiani editionem accedamus.

Primo loco positae conspiciuntur notae *Martini Antonii Desrii*, ex editionibus Theodori Pulmanni Plantiniani a. 1572. 1585. et 1596. repetitae: hunc Cl. Editor Claudiano castigando non inutilem, etsi tenuiorem, operam navasse, iudicat. Magis *Desrii* doctrinae, lectionis infinitae, et collectaneorum perite conficiendorum industriae, quam *Argyretae* criticae nomine laudari. Longe vero cultioris eruditionis, et ingenii humanioris, scripta esse ea, quae Musis et elegantiori Themidi deditus edidisset; cum contra ad piperatas tabernas damnari dignae sint: futiles quisquiliae, quibus orbem litteratum obruisset tum, cum se cucullato emancipasset Iesuitarum gregi. Sed etiam si commentarium *Desrii* in Tragoedias Senecae multiplice eruditione refertum esse fatemur, tamen *infinitam* illam *lectionem* in hisce adnotationibus, nisi per paucis in locis, nobis reperire non

licuit. Saepius steriles sunt, et quibus non invitus careas, secundum locum occupant notas *Stephani Claverii*, qui Claudianum a. 1602. Parisiis edidit. Idem huic Noster, quod Heinsius, crimen obicit: eum saepe Cuiacianas coniecturas pro librorum veterum MSS. lectionibus arripuisse, et lectionibus passim obtruisse. Notas eius, licet plurima bonae satis frugis, neque indocta complectantur, stilo tamen duro, ingrato, et adeo obscuro conscriptas esse, ut lectori saepe difficile sit sensum illarum divinare. Nos quidem, etsi bis terve epistolam *Claverii* ad Galliarum Delphinum legimus, nondum tamen vel prima illius verba concoquere potuimus. Quam bella enim haec: *Ubi primum, alma Princeps, dulce illud nativitatibus tuas serenum mundo se exseruit, ipsa coeli postura modulato, si unquam alias, concentu affici visa est: nam et Gallias favorabilis quaedam invasit trepidatio, et rerum facies paullo ante nubila candore lacteo fuit lactabilis, ut nec meliore nota splendet galaxiar, spirent etesiae, pariant alcedones.* In laudibus porro, ait, Cuiacii ubique decantandis, magis illum abiectionum adstantem, quam ingenium et gratum laudatorem referre; eidem tamen laudem industriae eruditae et criticae, in exhibendis veterum codicum lectionibus, diligentiae, propter adnotationes has Claudianeas, notasque in Persium, relinquendam esse. Praeterea nos intelleximus, *Claverium* plerumque tum disertum esse, quando aliquid ex historia illorum temporum depromere, et facili opera multa dicere potuit, Claverianas excipiunt notas *Thomae Demsteri*, ex editione a. 1607. Flexiae adornata depromptae, addita digestionem historica operum Claudiani. Agnoscit in illis, ut et aliis Demsteri scriptis, Vir Cl. multiplicem lectionis eruditae copiam magis, quam diiudicandi vim et limam, laudandam esse, easque saepe parum ad emendationem poetae facere dicit. Nobis quidem, ut *Claverius* in historia, ita *Demsterus* in antiquitatibus, valde loquax videtur. Nam cum in harum studio illum quasi domicilium sui ingenii collocasse notum est, tum huic quoque pleraeque illius adnotationes pertinent. Monet etiam plerumque ea, quae satis nota vel iis sunt,

qui

qui vix a limite hæc Musas salutaverint, et rectius omitti poterant. Quis ignorabat v. c. quoties aut læta aut tristia accidiſſent, toties variam fuiſſe de diis opinionem, p. 29. cui ignota erant, quæ p. 36. de auguriis ob ſponſalia contrahenda captis; p. 37. de dea Statina, et more infantes natos humi deponendi; p. 41. de luna magicis cantibus e cœlo devocanda; p. 45. de ſeptem oſtiis Nili; p. 52. de trabea; p. 61. de pavore, Martis ſamulo, monentur. Atque eiuſmodi plura, facile, cui otium eſt, inyeniet. Ubi vero obſcuriora poetæ verba illuſtranda, ubi difficilior ſenſus explicandus, tum altum ſilentium. Quid multa? cum et Vir Cl. non obſcure præ ſe ferat, et res ipſa doceat, non adeo magnum pretium horum trium adnotationibus ſtatuendum eſſe, quid opus erat illas repetita editione iterum edere, molëm libri gravare, et nimium pretium augere? Sed pergamus. Quartum, ſi ordinem, ſed primum, ſi præſtantiam earum ſpectes, vindicant ſibi locum notæ *Nicolai Heinfii*, ſolipitatoris illius latinorum poetarum. Primum hic Claudium edidit a. 1650. Lugduni Batavorum, ſuæque editioni curandæ et corrigendæ præeſſe voluit Io. Frid. Gronovium. Codicibus uſus fuit tum vir doctus octo et viginti, quos maxima ex parte in itineribus ſuis excuſſerat. Iterum deinde peregrinatione in Gallias et Italiam inſtituta, plurimos alios codices evolvit, librorum plus quam quadraginta copiam naçtus. Inde prodierunt in maiori editione Elzeviriana Amſtel, 1665. curæ ſecundæ, quibus Schrevelius, pro more ſuo, laceras variorum notas magis adiecit, quam addidit. Hæc igitur editio, eaque plurimis mendis foedata, cum *Heinſio* parum probaretur, tertias ille curas meditatus eſt, et notas non paucis acceſſionibus ornatas et locupletatas reliquit, quæ poſt obitum viri ſummi in manus *Burmanni* ſenioris pervenerunt. Hic vero, (nam de adnotationibus paullo poſt dicemus,) cum veterum aliquot codicum lectiones addidit, tum diligenter editiones vetuſtas contulit, ut Parmenſem Thadaei Ugoleti a. 1493. Vicentinam Barnabæ Ceſani a. 1482. quæ ex antiquo codice tam

accurate edita, ut, vel scriptura mendosa exhibita, codicis MS. vicem praestet; Aldinam, a. 1523. et Parisiensem Colinaei, a. 1530. Noster denique, ea exemplaria nactus, quibus Heinsius codicum plurimorum lectiones adscripserat, et quarum praecipuam tantum partem, quam suo instituto inservire videbat, in notis proposuerat, atque etiam alia, tum e Patruſi, tum e sua suppellectile depromens, gratissimo munere rei criticae studiosos sibi devinxit. Etenim uberrimam variantium lectionum syllogen, codicum octo et quinquaginta scripturas diversas complectentem, in unum fascem coniecit, atque separato a notis loco, sub finem Claudiani carminum exhibuit. Obstupeſcent, credimus, lectores nostri, ad tantum codicum numerum, quantum nos quidem non recordamur ad alium quemquam veterum auctorum congestum fuisse. Habebunt profecto artis criticae periti, quo dubias huius poetae lectiones illustrent, et mendosa, si qua restent, bene et feliciter emendent. Nimis longum esset, singulorum codicum recensitionem instituere; mentione tamen potissimum digni videntur: codex Vaticanus, licet mutilus, optimus tamen, et ante septingentos annos scriptus; codices duo Ambrosiani, Puteanaeus, S. Salvatoris Bononiensis, Petavianus, et alii ante quingentos annos exarati. Si autem eorum numerum inire velis, quae Vir Cl. ex libris cum manu, tum formulis descriptis addidit, quatuor et sexaginta librorum excerpta exhiberi videbis. Hanc Syllogen excipiunt breves adnotationes *Heinsii*, ex schedis eius excerptae, et duas plagulas implentes. In calce denique huius operis Vir Cl. *Elegiam de Phoenice*, ab his Lactantio, ab aliis Claudiano, Venantio Fortunato, Theodulpho tributam, et quam minime inter inculta aevi sequioris monumenta poetica referendam esse censet, proposuit. Huius illustrandae causa non solum Heinsianas notas, quas secundis curis non leviter auctas habuit; sed etiam, quoniam *Burmannus* senior nullas in hoc carmen notas reliquit, suas inseruit. Usus est excerptis codicibus Medicei, duorum Vaticanorum, trium Suevicorum, quibus addas codicem Hafnienſem, Bartholinianum,

num, Lambecianum, Maerianum, Lincolnienſem, et Bodleianum, quorum lectiones diligenter in notis commemorat. Praeter Voſſiani codicis lectiones inſpexit etiam vetuſtas editiones: primum tres antiquiſſimas Laetantii Romanas, a. 1468. 1470. et 1474. in quibus haec Elegia primum edita eſt; deinde Venetam a. 1502. a Picrio Valeriano calligatam; tum Aldinam a. 1515; Iuntinam a. 1513. et reliquas Laetantii editiones vetuſtas et recentiores. Adſperſit ſubinde obſervationes et coniecturas acutas Cl. Oudendorpii; ipſe vero illud potiſſimum agit, ut vel veterum codicum ope loca corrupta emendet, vel emendationes *Heinſii* confirmet, vel denique verba poetae ab audacioribus Criticorum, praefertim *Petri Francii*, hariolationibus vindicet. Additi ſunt etiam indices copioſiſſimi, et multa diligentia conſecti, qui procul dubio illis gratiſſimi futuri ſunt, qui ex indicibus tam lubenter ſapiunt, ut hos fontes imprimis aedeant. Haec nobis de tota Claudianeae editionis deſcriptione dicta ſunt. Nunc ipſas Cel. *Burmanni*, ſenioris, adnotationes inſpiciamus, et excutiamus.

Animadvertimus autem virum doctum illud praecipue operam dediſſe, ut primum *Heinſii* emendationes, ſaepe nimium acute et ingenioſe excogitatas, refutaret, atque etiam de lectionibus illi probatis ſententiam diceret; deinde obſcuriora Claudiani loca apte interpretaretur, explicaret, atque illuſtraret; et denique ex ingenio verba poetae emendaret, ſi quando ſenſus hac medicina egere videretur. Singula haec ſpeciminibus aliquot clariora reddemus. Ad Conf. Olybr. v. 6.

Iam nova germanis veſtigia torqueat annus

Conſulibus,

legendum videbatur *Heinſio*, *faſtigia*, eoque verbo conſularem dignitatem indicari putabat. Sed merito tuctur *Burmannus*, *veſtigia*, et recte, ſe non videre, ait, quid *torquere faſtigia* ſignificare poſſit: verum redeuntem annum in ſua veſtigia recte ea *torquere* dici, ut apud Virg. *ad ſonitum vocis veſti-*

vestigia torfit, et ita aetas *retorquere vias* dicitur Idyll. I. 27. Ibid. v. 120.

Procubat horrendus Getico Gradivus in Haemo,
bene reicit lectionem cod. Leidensis, quae *Heinsio* optima audit, *horrendum*; nam et in exemplis ab *Heinsio* adductis, et alibi, nullum reperiri, unde appareat, eleganter dici, *iacere* vel *cubare horrendum*: sed adiuncta verba vel sonitum aliquem, vel externum corporis habitum, quibus terror incutiatur, notate. Heinsianam lectionem etiam Cel. *Gesnerus*, etsi alia ratione, improbat. Praef. in Ruf. I. v. 5.

Iam siber Parnasus erat, nexuque soluto

Coepèrat erecta surgere fronde nemus.

Mavult *Heins.* *solutum*. At, ait Noster, Ovid. IX. Met. 358. *vix solvi duros a corpore nexus; ita solvere vincula aequè dicimus, ac solvere vinculis; sic loris ire solutis* Ovid. I. Art. 41. eodem modo ut hic. In Ruf. I. v. 152. lectionem vulgatam: *et Scythicae vernant in gramina rupes*, tuetur contra *Heinsium*, qui mavult *in carmina*. Rupes enim hieinis faciem referre in Scythia, cum nudae et nivibus obrutae sint; sed iussu magarum induere se in gramina magica, et ita veris speciem referre. *Vernare* dici loca quae producant more veris gramina, flores, etc. et in rupibus Scythiae herbas in usum magicum pullulasse. Nos vero etiam ideo *Heins.* emendationem reicimus, quoniam *vernare in carmina* audacius dictum est, quam ut vel Claudiano; licet non semper a tumore alieno, illud in mentem venire potuerit. Non bene diceret poeta: *vernat in carmina campus*, id est, hoc loco calami crescunt, aut bixus, unde poeta sibi tibias conficiet, quibus carmina sua decantet: sed ferenidum hoc, licet non bellum. At si aliquis dicat, *campus crescit in carmina*, id est, hoc loco crescunt herbae, quas ad artes magicas adhibent vénéficæ, carmina simul et incantationes decantantes, tum hercle! non poetice, non elegantèr, sed vix humano more loqueretur. Ibid. v. 296. defendit vulgatam:

Vis Hydrae, Scyllaeque fames, et flamma Chimaerae:

pro quo malebat *Heins.* *Scyllaeque canes*. Nam quia vis et
flamma

flamma legatur, aptius hic *fames*, qua Scylla omnia absorbeat, retineri. *Canes* a glossatore esse. Bene etiam Cel. Gesnerus ad h. l. *Scyllae canes*, ait, quos attulit Heinsius, eruditi certe librarii sunt etc. In Ruf. II. v. 325.

— *pigrasque sopor diffuderat alas.*

Non probat *nigras alas*, ab Heinf. hoc loco somno datas. Nam ut Mercurio apud Ovid. Ep. 16, 61. *Constitit ante oculos altus velocibus alis*, et Perseo Met. IV. 723. *Ille avidos morsus velocibus effugit alis*, veloces alas tribuantur: sic etiam somno, pigro deo, recte *pigras alas* dari. Claudianum etiam supra L. I. 123. de Mégaera:

Pigraque veloces per Tartara concutit alas,
et de torpedine Idyll. III. 17.

Pigra venenatis effundit flamina venis.

Ibid. v. 339. *Prosluit stratis*, non probat *desiluit*, quod Heinf. placuerat. Illud enim notare, Rufinum simul ex cubiculo processum ad socios et domesticos, cum *desiliens* in cubiculo suo manere potuisset. Sed, ut verum fateamur, neque *prosluit* nobis hoc loco placet. Nam, licet bene dicatur penetrabilibus proslire, cubiculo, tenebris, silva proslire; nescimus tamen an aequè bene dicatur, lecto, toro, stratis proslire, cum haec vox absconditum aliquod et abditum denotet, e quo repente excedas aliisque appareas. *Desilire* vero multis modis defendi potest. Ibid. v. 459.

— *nigrique trahunt ad iudicis urnam,*

non probatur Nostro emendatio Heinf. *Stygii*. Hoc enim colore omnia apud inferos infecta fingere poetas, et Plutonium *nigrum deum* appellare Ovid. II. Ep. 76. Met. IV. 438. et multos alios. In III. Conf. Honor. v. 75. 76.

campique cruenta

Tempestate frui, truncisque immergere plantas?

hoc *immergere* non mutandum esse censet, et laudat Sil. XI. 247. de leone taurum mandente; *immersi gravis unguibus haesit*, addens: non satis capio, an *truncis*, id est, cadaveribus, quibus caput est abscissum, imponere pedem, ut collis solebant dormitorum imprimere? Sed facilis nobis huius loci sensus videtur.

tur. Nemp̄e putam̄s dici, illum in campo, pleno funeribus, et cadaverum cumulis obruto, laetum incedere, et per corpora lacera, confossa, ideoque sanguinolenta, ambulare; ea pedibus calcare, et inde *immergere plantas* sanguini, sive pedes cruore inficere. Bene enim notat Cel. *Cæsarius*, non fortitudinem, sed sanguinariū, crudele, et brutum pueri ingenium pingi. Ib. v. 109. recte monet Vir Cl. aliud esse illud Virgilianum ab *Heinsio* prolatum:

Præpetibus pennis ausus se credere coelo,
aliud hoc Claudiani:

Distulit Augustus cupido se reddere coelo.

Nam, si *credere* legas, videri poetam indicare, quasi diffideret Theodosius, sed illum modo distulisse se cupienti et desideranti coelo reddere. Facile patet, adulationem hanc esse, non inquisitam veteribus, ut illud Horatii: *Serus in coelum redeas*. Nihil apertius et verius hac lectione, si contextum inspicias. Ibid. v. 174.

quibus esse sodalis

Digretur stellis, aut qua regione moveri:

non assentitur *Heins.* qui *morari* praefert. Illud enim de ortu et occasu stellarum passim dici, et melius convenire sequentibus, ubi lassum a motu illo in Hispanas undas descensurum esse poeta dicat. In IV. Conf. Honor. v. 45.

Haec tamen —

Non generis dono, non ambitione potitus:

bene reiecit *Heins.* emendationem, nimis altè repetitam, *generis nodo*. *Donum generis* dici, ut munera et dona fortunae; sic ap. Ovid. *fortunae munere factus eques*. Ib. v. 53. non absurdam quidem esse dicit *Heinsii* coniecturam:

Quum Geticis lugens premeretur Mysia plaustris:

sed nihil tamen contra codices esse mutandum. *Ingentem Mysiam* esse totam, omnem, qua pateat, nulla parte excepta, ut Valer. Flacc. IV. 210. *ingens Aëae plaga*. Ibid. v. 389. pro

— emisso quidquid sol imbuit ortu,

mutat *Heins.* *ambit ab ortu*, et pro *emisso*, *emerso*. Verum

Noster

Noster se illud mutare non audere dicit, cum facile *rd imbuit* possit explicari pro adspergit, prima luce illustrat, emissâ ex Oceano. Imbuere enim esse quasi primo liquore adspargere: unde Virg. Georg. I. 288. *solè novo terras inrorat Eous*; et alibi *spargere novo lumine*, quia sol ex Oceano surgens rorare adhuc credebatur. Elegantiam vero nullam adesse, si poeta dixisset, *quidquid Sol ambit ab emerso ortu*: ambire, complecti, continere orbem et omnia, solém dici centies, ubi de toto eius cursu agatur, sed hic de solo Oriente agi, qui opponatur Italiae et Occidenti. Imbuit verò sol a primo lumine, sive ortu suo emissus, Eoas partes, mox pleniorém lucem daturus meridialibus partibus. Nos violentam *Heins.* coniecturam minime probamus, atque etiam bene meminimus; *Cel. Gesnerum* aptissimum e Statio locum attulisse, *vix dum emissâ dies*: sed, sive *emisso ortu* cum *imbuat* coniungas, sive illud absolute positum esse dicas, nondum tamen concoquere possumus locutionem asperam; *ortum emittere*, aut *ortu imbuere*. Radios emittit sol, iisque illustrat orbem, et quasi imbuit. Novimus quidem, a poetis *Soli os* et *orbem* tribui, quae cum *ortu* aliquam similitudinem habent; sed periculosa est plenum opus aleae, aliquid contra codices tentare. Ib. v. 636. vulgata habet:

*Istos sanguineos egit, te Consule, fluctus,
Alpinos genitor rupit, te consule, montes:*
unde *Heins.* qui alterum verbum suppositum putat, effingit: *Ister — montes*. Noster, *montes* dici de aqua vehementi tempestate concitata obvium esse; sed de fluvio volvente cadavera, aut sanguineam aquam, dici, inauditum esse fatetur: etiam *rd egit* notare currentem fluvium; et licet poetae saepe fingant fluvios sanguine et cadaveribus plenos, sanguineos tamen montes admodum displicere. Dignus est *Cel. Gesnerus*, quem de hoc loco consulas. Fere enim eadem sentit. De Nupt. Honor. et Mar. v. 83.

Et lasciva volant levibus periuria pennis,
nihil mutandum vir doctus esse censet; neque cum *Heinsio* ventis reponendum. Nam dubitari posse, an recte dicantur

tur: *peritura volare ventis*, sed illa pennis levibus fugere, ut vana, irrita, et pondere carentia, atque in ventos recedere: *leves vero pennas passim occurrere*, ut apud Ov. Amor. III. 5, 21. et Met. II. 581. De bell. Gild. v. 39.

Quid referam morbive tuum, tumulosve repletos

Stragibus?

Mavult *Heins. cumulos*. Verum non immerito dubitat Noster, an aequè recte dicantur *cumulis repleti*, ac *tumuli*, id est sepulchra. Cumulos aggerari, congeri, tolli, crescere, etc. dici, sed *repleti* improprie admodum. Quare *tumulos* retinendum; idem fere esse apud Ovid. VII. Met. 613.

Nec locus in tumulos, nec sufficit ardor in ignes.

Strages poni pro cadaveribus, ut Conf. Olybr. 110. *Crescunt in cumulum strages*. *Tumulos repletos* esse busta, sepulchra tam plena, ut locus humanis cadaveribus desit. Ib. v. 356. pro vulgata,

Namque procul Libyco venatu cingere saltus;

legit *Heins. venatu stringere*: ubi *Burm.* bene adnotat, se nihil absurdi videre in *cingere saltus*, quod et apud Virg. IV. 121. et *circumdare* Ecl. X. 57. et Georg. I. 140. atque apud Ovid. Met. VII. 766, *latus indagine cinximus agros*. *Stringere venatu* esse inauditum, et notare leviter et quasi in transitu silvas pererrare, quod nec *rimari*, nec sequentibus, ubi tot strages Leonis memorantur, conveniat. Sed satis de primo illo adnotationum Burmannianarum genere: proxime dicemus de reliquis.

I. H. L A M B E R T

ACADEMIAE SCIENTIARUM ELECTORALIS
Boicae, et Societatis physico medicae Basiliensis membri,
regiae Societati Scientiarum Goettingensi commercio literario adiuncti, PHOTOMETRIA, sive de Mensura et Gradibus Luminis, Colorum,
et Umbrae.

Augustae Vindelicorum, 1760. sumptibus viduae Eberhardi Klett, 1 $\frac{1}{2}$ Alph. Tab. VIII. aeri incis. in 8.

Cum

Cum plures libri a doctissimis viris, in quibus eam Matheseos partem, quam opticam dicunt, excolerunt, magna cum laude confecti sunt; tum vel maxima in laude est ille liber, quem modo nominavimus, quique se ob rerum novitatem, et eas confirmandi accuratorem, apud mathematicae rei gnarum quemque facile commendabit. Iam egregiam hanc de lumine doctrinam illustrare promiserat Cl. Auctor in libello quodam francogallico idiomate scripto: *Les propriétés remarquables de la route de la lumière par les airs*, etc. nunc vero, quam dederat fidem, ex asse solvit, et subtilissimae huic de lumine parti tantum affudit lumen, ut magnum inde augmentum et Mathesis, et physica doctrina, capere possit. Continetur omnis hic liber septem partibus, quarum summam nunc, quantum absque iconibus fieri poterit, indicabimus, et quaenam ei insit praestantia, quantumque ab aliis huius generis libris distet, paucis declarabimus. Ad primam partem quod attinet, in ea modificationes, quas dicunt, et luminis directi gradus eiusque claritatis et vis illuminantis explicantur. *Capite I. instituti ratio, primaeque photometriae notiones et principia traduntur.* Photometria non docet luminis naturam et incolem, quae a sensibus nostris est remotissima; sed potius metitur eius vim claritatemque, atque reliquos eius effectus, qui sensibus subiecti sunt, menteque percipi possunt. Verum cum saepe res, quae maxime sensibus obverfantur, ab intelligentia sint remotiores; ita vel maxime in Photometria eiusmodi difficultates permagnae reperiuntur: cuncta enim adminicula, quibus in aliarum rerum exploranda veritate uti solemus, in ea deesse videntur. Deest physica luminis theoria, quam, si aliqua excogitata est, vel non satis approbatam, vel incertis principiis superstructam esse, facile doctus quisque animadvertet. Desunt, quibus lumen commode et accurate metiamur, instrumenta et compendia. Desunt denique prima et stabili principia, ex quibus reliqua legitima consecutione deduci possint. In definiendis luminis gradibus solus oculus iudex est putandus; sed quod saepe fert de claritate rerum

iudicium, id non semper ita ratum et certum est, ut eo possis tanquam lege et norma, in definienda metiendaque claritate uti. Quae cum ita sint, Cl. Auctor omnem operam navavit, ut novis experimentis, iisque egregiis, confirmatam hanc praecipuam optices partem construeret. Quo animo ab experientis exorsus est quotidianis, cuique obviis, e quibus intelligitur, esse luminis varios gradus, variasque lumen pati mutationes: v. c. duas candelas plus illuminare una; luminè admoto rei obiectae adaugeri claritatem; lumen oblique incidens debiliorem efficere illuminationem, etc. Nulla tamen notio tam communis est hac: eandem semper esse futuram visionem, quoties idem oculus eodem modo afficiatur. Ergo oculus, dum duas pluresque res obiectas iuxta se positas simul intuetur, de earum claritate, an aequalis sit nec ne, rite iudicat; non tamen inter gradus claritatis aliam dignoscere valet rationem, praeter aequalitatis rationem. Lumen id dicendum esse A existimat, quod res vel semper, vel quandoque, reddit adspectabiles; ex quo conficitur, hanc notionis explicationem a claritate esse alienam: chartae enim albae in aprico positae, quanquam aequae clara et perspicua sit ac candelae flamma, nemo certe luminis nomen tribuat. Claritatis magnum est discrimen in lumine, et rebus a lumine collustratis; quae in luminè est claritas, vis illuminans sive splendor dicitur; quam in rebus obiectis discernimus, illuminatio appellatur. Differt quoque luminis claritas, quae oculis percipitur, ab ea, quae res obiectis collustrat. Illam commode claritatem vilam, hanc, si ad corpus luminosum referas, vim illuminantem, sin vero ad rem obiectam, illuminationem appellare poteris. Manente corporis luminosi magnitudine et distantia, eius claritas per innumeros augeri minuique potest gradus. Haec varia eiusdem corporis claritas, si ad ipsum corpus luminosum referatur, luminis intensitas vel densitas radiorum appellanda erit. Interdum lumen et ipsum corpus luminosum appellamus, saepe quoque claritatem, quam eiusmodi corpus quaquaversum diffundit: unde, si altero sensu id sumas, formulae illae loquendi

quendi natae sunt, lumen emanare, et per immensa spatia propagari. Lumen e corpore luminoso egressum vocatur radius. In quolibet radio, tam quantitas, quam densitas eius, maxime distinguenda est. Densiores radii illi sunt, ubi plures in idem spatium incidunt; quantitas eorum ab unitate, tanquam fascia pro arbitrato sumta, atque aliquoties posita, pendet. Radium densitates reciproce sunt ut quadratum distantiae a puncto radiante. Chartae illuminatio eo maior est, quo maior est numerus candelarum, a quibus collustratur, si quidem aequali eas gaudere claritate, aequali a charta distantia, aequali denique magnitudine, ponas. Illuminatio eo maior est; quo maior est superficies corporis illuminantis, eadem nempe manente distantia, eodemque luminis splendore. Illuminatio normalis est ad illuminationem obliquam ut sinus totus ad sinum anguli incidentiae. Hae sunt illae leges praecipuae, quibus definitur illuminationis in dato quovis casu gradus, eaeque in omnibus, qui de re optica scripti sunt, libris reperiuntur; at, si dicendum quod res est, quanquam illae quidem accurate demonstratae sunt, nulla tamen earum seorsim experimentis firmata. Atque propterea Cl. Auctor nova excogitavit experimenta, quae omnia hanc vim habent, ut; quas modo diximus leges generales, ab omni dubitandi ratione liberentur.

Caput II. est de lumine directo, huiusque mensura et gradibus. Illuminatio pendet a superficiei illuminatae situ; eaque minor est, ubi maior adest radiorum luminis in superficiem istam incidentium obliquitas. Ut adeo non perinde sit, qualis superficiei collustratae sit situs et positio, qualisque ad eam radiorum incurrentium inclinatio. Magna tamen existit quaestio, utrum idem de superficie luminosa, quae radios in res obiectas fundit, sit dicendum. Cel. EULERUS, qui egregie, ut semper solet, de lumine disputavit, hanc quaestionem affirmat; statuitque v. c. montes lunares, dum augent istius corporis superficiem, ipsius quoque augere claritatem vimque illuminantem. Verum, si etiam haec omnia rite sic se habeant, satendum tamen erit, discrimen inter claritatem vi-

sam

sam et illuminationem ipsam, supra allatum, plane esse neglectam. Quæritur itaque, num eadem sit illuminationis vis, quæ radiis inest limbo solis vicinioribus, cum iis qui a centro disci promanant? De qua quaestione sic responderi potest. Radii ex quovis puncto corporis, quod contemplamur, in oculi superficiem externam sese diffundentes, ibi hæc lege refringuntur, ut in oculi retina velut in puncto coincident, ibique eius imaginem exprimant, quæ imago eo clarior est, quo plures radii in isto retinæ puncto copulantur; erit etiam clarior, quò maior fuerit radiorum densitas, quoque amplior pupillæ apertura. Potest vero hæc apertura, sive solis limbum, sive eius centrum intueamur, tanquam constans sumi, ut adeo claritas imaginis solis, et cuiuslibet eius partis in superficie posita simpliciter sit statuenda, ut radiorum densitas. Ex quo intelligitur, radiorum solis densitatem esse eandem, sive illi e limbo, sive e centro disci solaris in oculum ingrediantur: est enim imago illa omni ex parte æquabiliter clara, quia huius disci partes pari claritate splendentes percipimus. Porro efficitur et hoc, ut e quolibet disci solaris puncto, eadem in datam superficiem oculi partem illabatur radiorum copia; cum ii, qui in totam superficiem oculi sese diffundunt, eandem in retina efficiant partium imaginis perspicuitatem. Etsi ergo, dum solem intuemur, particula quaelibet in superficie constituta æque clare apparet, illuminatio tamen inde proveniens neutiquam eadem est futura. Vis illuminans, et ipsa illuminatio, decrescit in ratione sinus anguli emanationis, qui est angulus inter directionem radii luminis et superficiem luminosæ interiacens. Ex hac enunciatione, ut maxime palmaria in universa photometria, sequuntur et aliæ, quarum prima est, non omnino esse perinde, qualis sit superficiem illuminantis situs. Porro, illuminationem mutari, sive superficies illuminantis, sive plani illuminari mutetur situs, manente distantia et magnitudine prioris. Distantia, magnitudo, et positio rei objectæ luminosæ, ad solam eius magnitudinem apparentem reducenda est; quare illuminatio, in quocunque casu, simpliciter pendet; 1) ab

ob.

obliquitate incidentiae; 2) a magnitudine luminis apparente; 3) ab eiusdem densitate, sive ab ipsius splendore.

Magnitudo apparens est angulus solidus lateribus pyramidis vel conii circumscriptus, cuius quantitatem metitur superficiei sphaericae segmentum iisdem pyramidis lateribus terminatum. Si radiorum illabentium quantitas per aream spatiosi illuminati dividatur, quotus, qui provenit, spatiosi exprimit illuminationem sive claritatem. Quodsi coelum, quam late patet oculis, eodem illuceret splendore, quo solem splendere videmus, tunc demum terrae superficies eadem ratione illuminaretur, ac si esset in ipsa solis superficie posita. Quicunque rei obiectae luminosae substitui potest sphaerae segmentum, quod ipsius referat magnitudinem apparentem; considerata tamen est luminosi obiecti cum figura, tum magnitudo apparens.

Quae a figura ducenda est varia illuminationis modificatio, ea ad tres potissimum casus referri potest: 1) si ponatur limbus corporis circularis, quo casu segmentum sphaericum quodque erit circulare, circuloque sphaerae vel maximo, vel minori, terminatum; eiusmodi apparitiones sunt in coeli hemisphaerio, sole, luna plena, etc.

2) si corporis luminosi limbus sumatur tanquam rectis lineis circumscriptus; quo casu superficiei sphaericae segmentum terminabitur circulis sphaerae maximis, eritque vel triangulum sphaericum, vel ex similibus triangulis compositum, sive triangulatum. Talis est aspectus coeli, cum per aedium fenestras, vel alias quascunque aperturas rectilineas intuemur.

3) Sunt quoque alii casus innumeri, quibus limbus luminis apparens neque circularis, neque rectilineus est, sed vel alia quacunque terminatur, curva, vel denique figuram habet ex varii generis aliis compositam. Ad quam ultimam classem referre poteris eam lunae faciem, quando plena non conspicitur, item coelum aedibus, vel montium cacuminibus obiectum. Superficies corporis illuminantis, qua late patet, vel aequae est luminosa, vel in singulis suis partibus varia gaudet claritate. In definienda illuminatione directa, sumit Cl. Auctor particulam superficiei illuminandae infinite parvam,

eamque velut unitatem ponit, ut inde eam eruat claritatem, quae huic particulæ vel puncto propria sit, atque adeo pro diversis punctis diversa. Accidit vero, ut radiorum in universam superficiem incidentium, eorundemque quantitatis habenda sit ratio sine ulla connexione cum claritate, quam in singulis superficiem illuminandæ punctis efficiunt. Quam intricatam rem uno alterove exemplo A. illustrat.

Capite tertio experimentis sub examèn vocatur oculi iudicium, primaque firmantur photometriæ principia. Sunt autem principia, quorum exploratur veritas, imprimis hæc: 1) illuminationem maiorem esse in ratione multitudinis candelarum, vel luminum, vel punctorum radiantium, a quibus charta vel planities ipsis obiecta collustratur. 2) Eandem esse eo minorem, quo maior est quadratum distantiae plani illuminati a corpore luminoso. 3) Eam decrescere in ratione sinus anguli incidentiæ. Quibus rite confirmatis, patet, oculum claritates parte vigesima, vel decima, vel magis adhuc inter se discrepantes, plurimis casibus confundere; quare eodem modo incertum erit eius de æqualitate claritatis iudicium, quod claritas, quam parem et æqualem esse statuit, varia esse potest. Huic incommodo tamen quodammodo mederi possumus, 1) si experimenta fiunt hac conditione, ut lex quaedam, vel ex principis, vel aliis experimentis collecta firmamentum suum capiat: 2) si idem experimentum, variatis rebus, pluries instituat; nam si postea error vel maior evadat, vel minor, consequens est, legem non adeo esse veram, neque generalem, vel aliam legem specialiorém et strictiorem, a mutatis rebus pendentem, esse constituendam etc. Quo pacto autem eiusmodi errores et aberrationes, quae vel vago oculo, vel observatoris incuriæ, vel instrumentis aliisque rebus tribuendi sunt, possint corrigi, copiose docet Auctor.

Caput primum Partis II. est de experimentis, quibus definitur luminis quantitas a planis vitreis perfecte pellucidis reflexi et refracti. Corpora pellucida ea vocantur, quae lumen totum transmittunt, quod inter omnes satis constat. Sed paulo intricatior est corporum perfecte pellucidorum definitio. Iam si

corporis pellucidi particulae, vel maxime similis et eiusdem generis, omni vi dispergente simpliciter essent destitutae, nullaque bullulae adessent, ut in vitro sunt conspicuae, nec superficiei ulli pulvisculi essent adpersi, posset quidem eiusmodi corpus, hoc saltem respectu, perfecte pellucidum dici; sed nondum tamen omnibus numeris absolute pellucidum esset appellandum, nisi simul omne absit lumen reflexum. Quantitas luminis reflexi pendet a densitate corporis diaphani, simulque a densitate medii, ex quo in corpus diaphanum ingreditur. Idem valet de gradibus opacitatis quibuscunque, quod de utroque extremo dicendum; eademque est vis aquae reflectens, quantacunque vel quantulacunque sit eius opacitas. Quantitas luminis sub angulo $14\frac{1}{2}$ grad. in planum vitreum incidentis reflexa et refracta aequalis est, qualiscunque sit incidentis densitas. Quare in casu perfectae pelluciditatis lumen sub angulo $14\frac{1}{2}$ grad. in planum vitreum incidens, ita dispescitur, ut dimidia eius pars reflectatur, dimidia altera refringatur. Luminis, a plano vitreo reflexi et refracti, quantitas, ex infinitis fere imaginibus est composita; harum tamen permultae ita obscurae et tenues sunt, ut oculorum aciem plane effugiant: ut adeo, si claritatis omnium imaginum summam quaeratur, perinde sit, infinitus earum statuatur numerus, nec ne. Aucto vitrorum numero, augetur quoque luminis reflexi quantitas, ita, ut incidenti tandem evadat aequalis. Cuilibet vitrorum numero 1, 2, 3, 4, etc. respondere debet angulus, sub quo lumen reflexum refracto sit aequale; singuli isti suo ordine vocentur A, B, C, D, E, etc. ita ut A respondeat vitro uni, B duobus, C tribus, etc. sitque pariter angulus A primus, B secundus, C tertius, etc. Iam experientia duce invenit Auctor

A = $14\frac{1}{2}$ grad.	F = 39 grad.
B = 22	G = 43
C = 27	H = 47
D = 31	I = $50\frac{1}{2}$
E = 35	

Cc cc 2 et

et ope calculi, adhibita, qua opus erat, correctione,

A =	14	30	F =	38	54
B =	22	0	G =	42	58
C =	27	8	H =	47	2
D =	31	10	I =	50	41
E =	34	54			

Ex his constructa curva, ad eam rationem quam docuit, quaesivit abscissas, sive quantitates luminis reflexi quae singulis quinque gradibus, a 15 ad 50 usque, responderent, et reperit pro

ang. incid.	lumen re- flexum	ang. incid.	lumen re- flexum
15	0, 483	35	0, 155
20	0, 367	40	0, 136
25	0, 279	45	0, 115
30	0, 210	50	0, 98

Quos modo diximus, anguli A, B, C, D, etc. ab iis, qui locum habent in casu non perfectae pelluciditatis, parum differant; nam si quae adsit differentia, tam parva ea deprehenditur, ut tuto negligi possit.

Capite II, instaurantur experimenta, et calculus pro tabulis vitreis minus diaphanis. Vitra minus pellucida ea sunt, quae lumen plus minus dispersunt, intercipiunt, et absorbent. Cum in casu perfectae pelluciditatis $M+N=1$ h. e. lumen reflexum et refractum iunctim sumptum aequale sit incidenti, ita contra ponendum erit $M+N < 1$, si vitrum minus fuerit diaphantius. Hoc enim casu pars quaedam luminis incidentis dispersitur et absorbetur. Quantitates, quae lumen a superficie vitri exterioris et interioris reflexum referunt, a pelluciditate vitri derivari haud possunt, nisi in ista superficie adsint pulvisculi et bullulae lumen dispersentes; nam his admissis impedimentis, quantitates illae minores existunt, quam forent, si nulla impedimenta adessent.

Caput III. est de lumine per superficies curvas; praecipue per lentes causticas, refracto, eiusque mensura. Definita iam radio-

radiorum quantitate, qui conos luminosos constituunt, dimensaque ea radiorum parte, quae a superficiebus vitrorum reflectitur; il deinceps explicantur casus, quibus utrumque simul obtinet. Hi vero cum sint infiniti, eorumque plurimi difficiliori prosequendi sint calculo; medium quoddam A. in his tenuit, atque minutias illas, ubi absque notabili errore fieri poterat, neglexit, eosque potissimum illustravit casus, qui saepius occurrunt, et formulas concinnas usurpando commodiores condidit. Hoc consilio sumit primum lentem unam causticam, et ostendit, qua ratione lumen per eam refractam vel intendatur, vel minuatur, quaeque in foco lentis sit densitas, et ad illuminationem directam ratio. Deinde sequuntur theoremata, quae magnam utilitatem habent in instrumentis quibusdam dioptricis et catadioptricis, nominatim camera obscura, laterna magica, et microscopio solari.

Cap. IV. de lumine per plures lentis refracto, vel ab eadem lente pluries reflexo et refracto, disserit. Quo imagines rerum, earumque claritates, et focorum distantiae, eruuntur.

Parte III. luminis modificationes, a corporibus opacis pendent, experimentis et calculo perlustrantur. Primo eius capite mentio fit luminis a superficiebus corporum opacorum politis, imprimis a speculis, reflexi, huiusque mensurae et graduum. Corpora opaca omnia eodem modo coloribus tincta videntur, quo vitrum crassius videtur viride; atque color iste non tantum ab iis proficiscitur partibus, quae in superficie sunt sitae, verum et ab iis quae intra eam sunt. Corporum opacorum partitio luminis triplex est. Prima pars ea est, quae superficiei politae et levigatae debetur, lumenque reflexum appellatur. Altera pars asperitati superficiei et particulis diversi generis tribuenda est; cum haec quaquaversum dispergatur, lumen dispersum dici poterit. Tertia luminis pars e lamella egrediens, quaquaversum emanans, corpusque suo colore repraesentans, lumen emanans vel coloratum vocandum erit. Ad has luminis partes accedit quarta, quae lumen omne illud complectitur, quod in ipso corpore dispergitur, cuiusque quantitas saepe tanta est, ut tres dictas Par-

tes simul sumtas longe superet. Hoc ergo lumen, cum a corpore absorbeatur, commode amissum dixeris. Formulas illas, quas definiendi luminis a vitro reflexi causa cel. Auctor praescripsit, et hic adhiberi posse docet.

Cap. II. experimentis inter se conferuntur claritas luminis sive obiecti illuminantis, et claritas corporis opaci, quod ab eo colustratur, cuiusque superficies asperior est minusque polita. Lumen vere album dicitur, quod radios coloratos emittit ad efficiendam albedinem iusta ratione idoneos. Sic quoque corpora opaca alba sunt ea, quae lumen coloratum in eadem hac ratione reflectunt. Corpora simpliciter et absolute alba sine omni dubitatione nulla in rerum natura reperiuntur. Albedo, quae lumini tribuitur, distinguenda semper est ab ea, quae in corpore opaco discernitur, et ab illa priori pendet. Summus albedinis gradus in lumine indefinitus est, atque unitas, cum qua gradus quique comparari debent, in arbitratu nostro est posita. Contra albedinis gradus summus in corpore opaco definitus comprehenditur, si modo corpus opacum spectes a lumine albo ita colustrandum, ut itidem album appareat. Quam ob causam hanc albedinem Auctor appellat absolutam, quod lumen album in eius superficiem illabens totum incidit, deinde reflectit, et quaquaersum dispergitur. Idcirco corporum opacorum albedo simpliciter ad eius vim reflectentem reducitur. His praemissis ostenditur, quo pacto possit corporis cuiuscunque albedo defini, et comparatio inter claritatem, qua conspicuum est cum a lumine quodam illuminatur, et claritatem ipsius luminis, institui.

Parte IV. calculo et experimentis definitur luminis sensus, et claritas eius apparens.

Cap. I. praestruitur calculus, quo definienda est claritas luminis ea, quae oculo iudice rebus obiectis inesse videtur.

Cap. II. experimentis et calculo exploratur ratio, quam inter se servant apertura pupillae et claritas luminis, eiusque magnitudo apparens. Cum vera processuum ciliarium causa vel maxime dubia sit, nullo modo poterit pupillae apertura ad universalem

saltem quandam mensuram exigi, eiusque luminis magnitudo, intensitas, ratio, et habitus, ita calculo perlustrari, ut res ipsa omnibus numeris absoluta evadat. Hoc in causa fuit, cur rem modo delibare Cl. Auctor decreverit. Interim ea praemisit, quae vel experientia, vel experimenta diligenter et sedulo instituta, docuerunt, atque ex his coniectaria, a vero non omnino aberrantia, deduxit.

Parte V. investigatur luminis dispersio, media diaphana, inprimis atmosphaeram telluris, peragrantis.

Cap. I. instituitur disputatio de debilitatione luminis, media minus diaphana, potissimum aërem, permeantis. Lumen à particulis diversi generis dispergitur, quibus corpora plus minusve scitent. Sunt istae particulae tanquam obstacula, quae lumen in sua via offendant, et à quibus intercipitur. Huiusmodi impedimenta sunt in vitro bullulae, seu vesiculae vacuae, in aqua et aliis rebus fluidis interstitiosa, partes terrinae, in aëre vapores. Qua ratione iam lumen in superficies istarum particularum incidens intercipiatur, et dispergatur, hoc capite dilucide Auctor explanat. Si lumen solis ante eius ingressum in aërem ponatur = 1, et postquam ad terrae superficiem pervenerit, debilitatis ratio sit generatim ut 1 : v, erit calculo, ea lege, quam praescripsit, instituto v. c.

pro altitudine sideris	debilitatio luminis v
90°	0, 1889
70	0, 5692
50	0, 5009
30	0, 3467
20	0, 2126
10	0, 0476
lumen extra aërem	1, 0000

Cap. II. indagatur claritas, qua lumen in medijs diaphanis, potissimum vero in atmosphaera telluris, dispersum, media ista spectanda exhibet. Inter media diaphana, quae ob luminis dispersionem veluti colore quodam tincta sunt adspectabilia, inprimis notatu digna sunt, aqua marina, et aer. Illam videtur.

ridem esse, hunc vero coeruleum, et quandoque solem in horizonte conspicuo splendere rubicundo colore, experientia docet. Posteriores hunc casum, ad priorem, tanquam faciliorem, Auctor reduxit.

Cap. III. traditur historia naturalis crepusculi, atque definitur, quo successu noctem detrudat, diemque nox.

Parte VI. calculo subiicitur illuminatio Systematis planetarii.

Cap. I. investigantur calculo luminis lunaris modificationes. Et primum quidem definiuntur claritatis phasium lunae modificationes extra atmosphaeram terrae spectandae; deinde quatenam prodeat illuminatio plani, itidem extra atmosphaeram lunae normaliter obversi. Albedo telluris non tam ab ipsa eius superficie, quam ab atmosphaera potius pendet. Jam est notabilior atmosphaerae claritas ad claritatem cerulsae, a sole in altitudine 60. gr. haerente normaliter collustratae, ut 2. ad 5. Quare, cum albedo cerulsae sit = 3, 4. atque radii solares ex altitudine 60. gr. per aerem delabentes debilitentur ut 5. ad 3. erit claritas plani simpliciter albi ad claritatem atmosphaerae mediam ut $(\frac{3}{5} : \frac{3}{2}) : \frac{3}{4} = 125 : 12 = 10\frac{1}{2} : 1$. Ergo ea est atmosphaerae claritas, quae foret plani a radiis solaribus extra aerem normaliter illustrati, cuius albedo est = $\frac{2}{3}$. Unde, si nullum aliud lumen a tellure in lunam reflecteretur, albedo telluris foret = $\frac{1}{3}$. Quodsi iam hanc a corporibus terrestribus tertia vel quarta parte augeti ponamus, albedo ista erit $\frac{1}{2}$ vel $\frac{2}{3}$; atque vix maior erit albedo lunae. Lumen planetarum eodem calculo prosequendum est, quem in corporibus opacis, minusque politis, instituentium Auctor docuit.

Cap. II. computatur lumen, quo spectandos se praebent planetae primarii. Claritas planetarum in oppositione versantium centralis visa, ex subiecta tabula, ab Auctore confecta, cognoscitur.

Planetæ	Claritas maxima	media	minima
♃	0, 0120	0, 0110	0, 0099
♄	0, 0408	0, 0370	0, 0334
♅	0, 5234	0, 4307	0, 3608
♆	1, 0134	1, 0000	0, 9672
♇	1, 9396	1, 9113	1, 8856
♈	10, 5760	6, 6735	4, 5560

Distinguendum esse videtur spatium imaginis fixas in retina repræsentantis, quod a radiis collustratur, ab eo spatio, quo sensibilitas se exferit. Illam imaginem depictam vel illuminatam, hanc vero imaginem sensibilem A. appellat. Triplex causa accedit, quæ vel utramque imaginem, vel sensibilem solum fixarum augere solet: prima est aeris impelluciditas, maiores enim apparent stellæ, quo magis aer vaporibus est repletus; secunda est cumulatio motus tremuli nervorum vel fibrillarum in fundo oculi; tertia denique est eadem cumulatio motus tremuli, atque hæc locum haberet, etiamsi oculos rei obiectæ ita infigere possenius, ut immota esset imago depicta, etenim cumulatione ista efficitur, ut et illæ fibrillæ, quæ imagini depictæ contiguæ sint, ad motum cieantur.

Caput III. est de Lumine fixarum, earumque distantia. Systema fixarum haud sphaericum, sed orbiculare et planum est, viaque lactea velut ecliptica ponenda est. Universæ istæ stellæ extra Galaxiam sitæ ad illud systema, quod solem nostrum comprehendit, pertinent. Reliquæ systemata, quæ nostro sunt propiora, in ipsa Galaxia sunt disposita inæquali ratione, quia Galaxiæ figura admodum est irregularis. Solem nostrum non esse in centro sui systematis, inde patet, quod orbis per mediam Galaxiam ductus non est maximus. Magnitudo fixarum nudis oculis visa, non modo ab earum magnitudine et verâ distantia, sed vel maxime pendet ab earum splendore. Quo intensius itaque est fixæ cuiusdam lumen, eo maior erit area imaginis sensibilis in ipsa oculi retina. Quodsi fingamus, fixæ proximæ distantiam esse = 500000, eamque soli nostro et magnitudine et splendore esse

esse aequalem; illuminatio huius fixae erit ad illuminationem solis, ut 1 ad 5000000000. Iam illuminatio, quae a sole proficiscitur, est ad eam, quam in luna plena deprehendimus, ut 500000 ad 1. hinc efficitur, ut lumen, quod fixa in terram profundit, 500000 vicibus debilius sit eo, quod e luna plena egreditur. Ut adeo 500000 fixae primi ordinis vix aequae illuminarent, ac ea sit illuminatio, quae lunae plenae debeatur.

Part VII. modificationes et gradus luminis heterogenei et relativi, sive colorum et umbræ, illustrat.

Cap. I. experimentis et calculo colorum claritas, eorumque differentia, docetur. Differentia inter claritatem radii diversi coloris tam parva est, ut ex solo hoc discrimine vix ac ne vix quidem heterogenea colorum indoles, maximaque ista diversitas deduci possit; quae oculis tam magna est. Coloris claritas functio est composita ex vi cuiusvis radii, et densitate radiorum eadem vi pollentium. Difficulus quidem vires et densitates quorumvis radiorum, ex quibus color compositus est, definiuntur; quo pacto tamen id fieri possit, et experimentis A declarat, et calculo ulterius prosequitur.

Cap. II. Calculo definiuntur modificationes umbræ, eiusque gradus.

CAROLI LINNAEI EQU. AUR. DE STELLA POLARI, Archiatr. Reg. Med. et Botan. Prof. Upsal. etc. Amoenitates Academicæ, seu Dissertationes variæ Physicæ, Medicæ, Botanicae, antehac seorsim editæ, nunc collectæ et auctæ; cum tabulis æneis.

VOL. IV.

Holmiae 1759. sumt. et litt. Laur. Salvii, Alph. 1. plagg. 15. tab. æn. 4. in 8vo.

Hoc Volumine Cæl. Editor, cuius beneficio etiam tria priora debentur, dissertationes XXV. exhibet. I. *Plantae officinales*; auct. Nicol. Gahn. Contexit Auctor catalogum in pharmacopolarum usum, plantarum, ex quibus

me-

medicamenta præparantur, additis ex Cel. Linnæi *ſpeciebus plantarum* nominibus, ſynonymis, differentiis, locis natalibus. II. *Cenſura ſimplicium*, auct. *Guſtav. Jac. Carlbohm*. Commemorantur complures plantæ, quas Auctor e pharmacopoliis excludendas eſſe cenſet, ut Cichorei ſemina, Cochleariæ ſemina, Eryngii herbam, Cupreſſi lignum, Cyni flores, Hirundinariæ herbam, Lapathi acuti herbam, Meliſſæ citrinae ſemina, Naſurtii Indici herbam, Phafeoli ſemina, quercu glandes, Rapæ ſemina, Taraxici herbam, Uſneæ herbam, Victoralis longæ radicem; quibus aut nulla, aut dubia, certe in culina tantummodo, vis tribuitur. Deinde alia enumerantur medicamenta, e regno vegetabili deprompta, antea a Pharmacopæis Sueciæ non recepta, ut Alkannæ radix, e Gallia Narbonenſi, a Lithospermò tinctorio deſumpta, Belladonnæ baccae, Conyzæ herba Europæa, tanquam optimum dysenteriae remedium, Cotulae herba, Fabæ Ignatii ex inſulis Philippinis, Fungus Melitenſis, Phytholaccæ ſuccus, Sabadillæ ſemina, Saponariæ nucleæ, Uvæ Urſi folia, Vitis Idææe baccae, et alia. III. *Caniſ familiaris*, auct. *Erico Lindcrantz*. Profert Auctor inprimis ea de cane, quæ ad hiftoriã naturalem pertinent, igitur de genere, ſpeciebus, varietatibus, deſcriptionibus, ingeſtis, excretis; motu, quiete, ſomno; propagatione, ſone, ætate, moribus, oſactu, morbis, uſu in medicamentis, maxime memorabilia diſſerit. IV. *Stationes plantarum*, auct. *Andrea Hedenberg*. Pertractavit Noſter plantas Suecicas ſecundum ſolum natale, quo proveniunt. Fecit ſtationes ſex primarias, quæque in claſſes quaſdam abeunte. Ad primam, ſive aquaticam, reſert marinas, maritimas, lacuſtres, paluſtres, inundatas, uliginoſas, ceſpitoſas; ad alteram, ſive Alpinam, reſert æthereas et occluſas; tertia, ſive umbroſa, habet nemoroſas et ſylvaticas; quarta, ſive campeſtris, continet arvenſes, cultas, ruderales, præteuſes, arenarias, argillaceas, cretaceas; quinta, ſive montana, exhibet glabreſas, collinas, rupeſtres; ſexta, ſive paraſitica, tradit arboreas, herbaceas, radicales plantas. V. *Flora Anglica*, auct.

auct. *Isa. Grusberg*. Catalogum exhibet plantarum Anglicarum brevem, sed sufficientem, et ideo utilem, quoniam et plurimi *Petiverii Herbario Britannico* carent, et hic plantae omnes, quasi in tabula, uno obtutu considerandae proponuntur. Enumerat vero Noster plantas secundum systema sexuale, addito cuius nomine triviali, pagina, et paragraphi numero, e *Raii Synopsi Stirp. Brit.* ut si quis plura de hac illave planta scire cupiat, sciat ubi cupiditatem suam possit explere: praetermisit tamen Muscos, Fungos, et plantas cereales. VI. *Herbarium Amboinense*, auct. *Ol. Stuckman*. Excerptit Noster e *Rumphii Herbario Amboinensi* nomina plantarum, quae in Amboina et adiacentibus insulis reperiuntur, illaque cum *Ces. Linnaei Herbario* contulit, ut synonyma erueret et conduceret. VII. *Cervus Tarandus*, auct. *Car. Frid. Hoffberg*. Omnis prope res pecuaria gentis Lapponicae pendet ab animali, quod *Rheno* vel *Rangifer* vulgo appellatur, et iam a *Scheffero* descriptum est, licet non sufficienter, ut Nostro videtur. Est cervus cornibus ramosis, teretibus, summatibus palmatis, atque a cervis propriis sic dictis ita imprimis distinguitur. His enim et maris et foeminae Rangiferorum instruuntur, cum in aliis Europaeis cervis feminas cornibus plane destitutas videmus. Solum natale illius, praeter Asiae, et forte Americae, boreales partes, in Europa praecipue est Lapponia. Rheno circiter a calcæ ad extremitatem dorsii plerumque est ulnam $1\frac{1}{2}$ altus; longitudo a cornibus ad caudam ulnas habet 2, et ab umbilico ad spinam dorsii ulnas $\frac{3}{4}$. Pilo cum primum deposuit, sulcus est, quo propius autem dies caniculares adveniunt, eo magis incipit canescere, donec colorem albo simillimum obtineat. Oculorum regio semper nigricans: collum subtus pilis longioribus, quam in reliquo corpore, hirtum; os albicat, ut et cauda cum perineo, et abscondita regione ante pedes, ubi inseruntur ungulae, albo quodam angulo cincti: pili in corpore tam dense stipantur, ut si eos separare studeas, cutis nusquam nuda appareat; quare etiam, ut in reliquis cervis, erecti, licet multo densiores, prominent, cumque

que quotannis decidunt, non diffuunt soluta basi, ut in aliis quadrupedibus. Cornua ad ulnam $1\frac{1}{2}$ in longitudinem extenduntur, in medio recurva, teretia, cum brevi ramo in postica parte: summitates compressae, et plurimis digitis palmatae. Ante frontem ramus unus, raro duo, recti prominent, capitis saepe longitudinem aequantes, apice compressi, et in plures ramulos diffusi. Feminis cornua sunt eiusdem structurae cum maribus, minora tamen, tenuiora, et minus ramosa. Femina retinet cornua, donec pariat; quae vero sterilis est, amittit ea hyeme. Mas cornua amittit mox a pruritu, sine Novembris. Aestivo tempore, dum in Alpibus versantur Rangiferi, variis vescuntur vegetabilibus: per hyemem primum iis pabulum praebet Lichen Rangiferinus. Gravissimum huic animali incommodum adfert Oestrus Tarandi, a Lapponibus *Curbma* appellatus. Ex ovo, in dorso eius deposito, generatur hoc insectum, et aestate media, dum pili mutantur, e dorso elabitur. Ut primum prodit Oestrus, circumvolitat Rhinonem, unice intentus ut ovum intra pilos erectos deponat: Rhinones autem, si vel mille sint congregati, singuli praemeta iactitant cornua, totumque quatunt corpus, cum vel unica inermis musca advolat. Aetas eorum annos 14. vel 16. raro superat. E lacte et carnibus Lappones non exiguam utilitatem capiunt. Hiberno tempore rhedam trahit Rangifer, sine inter pedes medio, et regitur loro cornibus innexo. Unicam tantummodo personam, aut pondus librarum 10. ferre potest: gravius raro sustinet. Si urgeatur, 10. vel 12. miliaria currendo quidem emetitur, sed tum est cito maerendus. Immodico enim cursu fatigatus, non diu superstes est. Id saepius animadversum hoc animal continuo cursu per 6. vel 7. miliaria iter capere, etsi vix per unum momentum in via quiescat. Debilis est in dorso Rangifer, nec impositum ephippium sustinet. Lappones igitur asserculum qualibet parte dorsi applicant, et sic levi pondere onerant. VIII. *Ovis*, auct. *Isac. Palmaero*. Multa restare arbitratur Noster, quae ad historiam naturalem pertinent, sine quibus cultura ovium feliciter absolvi nequeat.

queat. Ipse, omnibus partibus ovis descriptis, de speciebus, varietatibus, Physiologia, pascuis, morbis, et usu ovium differit. IX. *Mus porcellus*, auct. Io. Iust. Nauman. Appellatur aliis nominibus hoc animalculum cuniculus Indicus, Cavia Cobaya, porcellus indicus. Pertinet ad ordinem quadrupedum, qui glires continet; cum utraque eius maxilla, et superior et inferior, non instructa sit nisi duobus dentibus incisoriis, nullis autem caninis, sed pluribus molaribus. Patria est America australis, praesertim Brasilia, uti et Africa, et Inprimis Guinea. Color adeo varius est in hoc genere, ut dictu sit difficile, qui huic animali sit peculiaris, cum vix duos sibi perfecte similes conspiceri liceat. Sunt plerique variegati, mistis ex albo, rubro, nigro, diversimode coloribus. Excipiuntur ab Europaeis passim hospitio ideo, ut ludendo et cursitando iucundum spectaculum praebent, et oculos delectent. Etenim pedes lingua labrisve contrectant; leviter mordent; lambunt; pilos ordinant; pectuntque, sicuti feles faciem pede perficant. Interdum se invicem pectunt et comunt; saepe alter alterum huius officii lepide admonet. Femina primoribus labris blande pilos masculi pererrat, semel atque iterum eos contrectando. Haec si admonitio frustranea est, rostrum ori eius admovet, voce minaci, atque iram indicante. Tum mas feminam comere solet. Sed cum saepe invidus hoc facit, adeo dure villos ac pellem feminae vellicat, ut haec ira excandescat, fremat, more equi calcitret, dentibus marem petat, atque tristis recurrat. Invidiae atque iracundiae hoc animalculum signa frequenter edit. Neque enim alter alteri pastum aequa mente cedit, neque eodem in loco, etsi ambo commode capiat, hic illum quiescere patitur. Plerumque rixae oriuntur de loco calidiori, quem licet femina, rauca voce repulsa, marito cedere cogitur, tamen, si annis est conspicua, contra mariti impetum defendit. Sed haec haec hactenus. Reliqua ipsi, velimus, lectores ab Auctore cognoscant. Sunt enim lusus animalculi huius, et mores, valde iucundi lectu. Nos ad reliqua properamus. X. *Horticultura Academica*, auct.

auct. *Io. Gustav. Wolrath.* Monentur varia a Nostro, illis
 necessaria scitu, qui hortum botanicum bene instituere et
 colere cupiant. XI. *Chinensia Langerstroemiana,* auct. *Io.
 Laur. Odhelio.* Describuntur hic ea, quae Ill. *Langerstroem* o
 China, ad illustrandam et locupletandam rerum naturalium sci-
 entiam, adferri curavit, et deinceps museo Academico donavit.
 Disposuit ea in quinque classibus, quarum prima quadrupeda,
 altera aves, tertia pisces, quarta insecta, quinta vermes ha-
 bet. Eminent inter haec imprimis: Buceros, bicornis, fronte
 ossea, plana; *Holothuria physalis*; *Medusa orbicularis,* su-
 pra plana, subtus sulcata et villosa; *Madrepora,* aggregata,
 stellis cylindricis duodecim radiatis, cum intermixtis ma-
 sculis convexis cavis. XII. *Centuria I. plantarum,* auct. *Abrah.
 Iuslenio.* XIII. *Centuria II. plantarum,* auct. *Eric. Torner.*
 Auctores breves exhibent descriptiones plantarum raro-
 rum, natale illarum solum, et differentias ab aliis, indicantes,
 XIV. *Somnus plantarum,* auct. *Petr. Bremer.* Fatetur quidem
 Vir Cl. propterea quod plantae nervis et sensatione sunt desti-
 tutae, inde sequi videri, vigiliis et somnum illis non posse
 tribui: sed tamen non veretur affirmare, Deum, si non
 omnibus, plurimis tamen plantis, somni analogon quoddam
 tribuisse. Per somnum vero intelligit A. eam formam faciem-
 que, quam plantae noctu induunt, maxime a diurna ea-
 rum facie diversam, nulla habita ratione partium interna-
 rum, seu ipsius fructificationis. Somnum plantarum hunc
 non soli tribuendum esse aeri frigidiori, apparere ex eo, quod
 eadem plantae, in caldario licet calenti repositae, et ubi
 idem diu noctuque sit caloris gradus, solitis tamen horis
 somnum suum recuperant; h. e. vespere se contrahunt, et
 summa aurora rursus aperiantur. Plantas porro, sicut ani-
 malia, dum tenerae sunt, avidius somnum carpere, adultiores
 vero minus illi indulgere. Cum autem folia plantarum sint
 vel simplicia, vel composita, Auctor modos observavit, qui-
 bus utraque positionem suam in somno variant. Illa primum
 variant connivendo, cum duo folia opposita pagina supe-
 riori tam arte ad sese applicantur mutuo, quasi esset uni-
 cum

cum folium, quo tenella germina futuri ramuli foliorum et fructificationis, sub hoc involucro ab iniurijs aeris nocturni conserventur: deinde includendo, dum folia alterna noctu se cauli adiungunt, ut inter caulem et folium in tutela ac praesidio lateat tenellus ramulus, sive flos: post circumsepiendo, cum folia, alias horizontaliter posita, nocte fursum eriguntur, et caulem, aut ramulorum apicem, circumcingunt, in fundibuli formam mutantia, sub quo tenelli flores, et germinantia folia, ab omni incommodo salva conserventur: denique muniendo, cum folia suprema cum longis suis, antea horizontaliter patentibus, petiolis, circumcirca dependent, formantque quasi fornicem, quo nec flores, nec folia tenella, infestare possit ventus, imber, ros, alia. Folia composita sub somno plantam defendunt, primum sese conduplicando, cum foliola sibi invicem, ut libri folia, adiunguntur, superiorem suam tegentia paginam: tum involvendo, cum foliola tantum apicibus connivent, et inter se invicem cavitatem formant, ut ibi tenellus flos tutus lateat: porro divergendo, quando folia basi propiora fiunt, apicibus vero pateant: tandem dependendo, foliis demissis, ne ros aut imber plantulam gravet, aut ventus concutiat; et invertendo, aut implicando, ut tegatur tenerior foliorum superficies, et ipsi petioli, immunes a vento, ab imbribus procellisque defendantur. XV. *Fungus Melitenfis*, auct. Io. Pfsiffer. Nullam, ait Auctor, plantam, nullam medicinam, adhuc inventam, magis prodesse et sospitare in morbis evacuatoriis sanguineis, quam hunc fungum. XVI. *Metamorphoses plantarum*, auct. Nic. Dahlberg. Varias facit huius Metamorphoseos classes A. ut varietates, alienationes, monstrositates, simul et maxime mirifica exempla profert. Sed longiora illa sunt, et arctius connexa, quam ut partem aliquam decerpere possimus. XVII. *Calendarium Florae*, auct. Alex. Mal. Berger. Proposuit Auctor flores eo ordine, quo in horto Academico Upsaliensi a. 1755, explicari coeperunt, mense et die adnotatis. Neque tamen a se eo sine hunc laborem susceptum esse fatetur, quasi flores, omnibus annis, eodem

eodem mense et die redituros esse persuadeat sibi, sed ut et alii videant, qua ratione eiusmodi calendarium sit instituentum, et propter alias inde in oeconomiam redundantes utilitates. XVIII. *Flora Alpina*, auct. Nic. Amann. Est haec dissertatio catalogus plantarum, quae gignuntur in Alpibus Lapponicis, Helveticis, Britannicis, Austriacis, Pannonicis, Gallicis, Pyrenaeis, Apenninis, Rhaeticis, Italicis, Sibiricis. Magno studio collegit singulas ex auctoribus, qui horum montium plantas exhibuerunt. XIX. *Flora Palaestina*, auct. Bened. Jo. Strand. Plantas, in Palaestina crescentes, Vir Cl. secundum methodum sexualem, et nomina trivialia, commemorat, addita mentione locorum, quae quamque signat. Non immerito putat, se hac ratione Theologis et Philologis lucem aliquam accendisse, in cognitione stirpium, quae saepius in sacra Scriptura recensentur. XX. *Flora Montpelienfis*, auct. Theoph. Erdm. Nathhorst. XXI. *Fundamenta valetudinis*, auct. Petr. Engstroem. Sunt variae observationes, de naturae fabrica et admirabili indole corporis nostri; et cum A. duo fundamenta vitae et roboris ponit, unum in generatione, alterum in adolescentia, de utroque disserit. XXII. *Specifica Canadensium*, auct. Jo. von Coelln. Exhibet Noster latinam versionem libri Anglicani, a Bartramo editi hoc titulo: *Appendix, containing descriptions, Virtues, and Uses, of hundred Plants of these Northern Parts of America, etc.* simul vero nonnullarum aliarum plantarum, nuper in America septentrionali detectarum, descriptiones adiecit. XXIII. *Acetaria*, auct. Hieron. von der Burg. De molliori agit et mitiori illo corporis nutrimento, quod ex vegetabilibus desumitur, illamque Phytophagiae partem, quae mensam acetariis instruit, commemorat. XXIV. *Phalaena Bombyx*, auct. Jo. Lyman. Recenset A. naturam bombycis, mori, oya bombycum, et naturam Phalaena vero est bombyx pectinicornis, elinguis, alis reversis albidis, fasciis obsoletis fuscis, macula lunari. XXV. *Migrationes avium*, auct. Car. Dan. Ekmarch. Exponitur, quae aves, quo tempore, et quem

quem in locum transmigrant. Causas migrationum ait esse potissimum duas, frigus et calorem; etsi fatetur, posse etiam plures esse nobis ignotas, ut structuram ipsam corporis, ratione transpirationis, et alia. Sed manum de tabula.

BIBLIOTHECA REGNI ANIMALIS ATQUE LAPIDEI, seu Recensio auctorum et librorum, qui de regno animali et lapideo methodice, physice, medice, chymice, philologicae, vel theologice tractant, in usum naturalis historiae studiosorum conscripta et edita a LAURENTIO THEODORO GRONOVIO, I. U. D. Societ. Phys. Medic. Basileens. Socio.

Lugduni Batavorum 1760. sumt. Auctoris, Alph. J. plagg. 18. in 4. mai.

Quomodo saepius eiusmodi libros a viris doctis edi videmus, qui et facili negotio conscribuntur, et magnam eruditionis atque ingenii speciem prae se ferunt: ita etiam subinde talia opera in lucem prodeunt, quae, licet non eundem splendorem habeant, magna tamen diligentia et labore ab auctoribus composita sunt, plurimumque utilitatis lectoribus adferunt. Facile dispersas aliorum lucubrationes colligere, facile varias virorum doctorum dissertationes edere, earumque editione nova famam et gloriam conciliare possumus. Sed paullo difficilius est, res dispersas per plurimos libros, atque hinc inde disseminatas, congerere, disponere, atque non tam ad nominis famam, quam ad opportunitates quasdam litterarum studiosis comparandas edere. Verum hisce idem accidere videmus, quod naturae operibus: plerumque enim magis admiramur majores et rapidos fluvios, quam limpidos fontes, et proceritatem fagi et quercus, quam graciles avenas, etsi hisce maior sit, quam illis, ad vitam utilitas. Huc etiam non immerito referimus *Cel. Gronovii Bibliothecam*, quae, multo labore composita, rei Lithologicae et Zoologicae studium mirifice adjuvabit, rerum-

rerumque naturalium cupidis pericunda futura est. Etsi enim per se molestum sit, nescire, quinam auctores de rebus quarum cognoscendarum studio teneris scripserint: tamen in tanta librorum multitudine, quibus res litteraria in dies augetur, atque etiam fortasse oneratur, vix fieri potest, ut tibi semper memoria Scriptorum nomina suggerat. Si igitur fines alicuius scientiae latius sunt producti, quam ut eorum ambitum animo complecti possis, utile est, indicem eorum auctorum conficere, qui quamque rem explicaverint et illustraverint. Talis vero cum adhuc deesset, qui historiam naturalem complecteretur, scriptoresque, qui sibi hanc vel illam naturae particulam explicandam et illustrandam sumissent; recenseret: suscepit hunc Vir Cl. laborem, aliorumque commodis tali modo inservire studuit. Est etiam in eo contemendo percommodam rationem secutus. Exhibuit enim primis auctorum nomina secundum ordinem elementorum, librosque eorum secundum annos, quibus impressi, disposuit. Interdum aliqua monuit de libro, atque, ubi visum est, pauca de argumento adpersit. In indicandis vero his Scriptoribus admodum Noster ingenue versatus est. Nam et libros, quos perlustravit ipse, signo notavit, et iis etiam, quos ipsi oculis usurpare non contigit, notam aliquam praefixit. Rarum vero exemplum modestiae, nostris imprimis temporibus, quibus magna doctrinae et ingenii gloria in notitia copiosa magis, quam accurata, non tam bonorum, quam multorum potius librorum ponitur. Neque tamen solus hic auctorum index satisfaceret votis studiosorum, qui tum nomen quidem Scriptorum invenirent, res vero ipsas, de quibus scripserint, molestissime forum per librum quaererent. Quare Auctor alium indicem, eumque alphabeticum materiarum, ad calcem Bibliothecae adiunxit. Omnem praeterea aetatem percurrit, atque cum e veterum temporum memoria eos laudavit, quos classicos Scriptores appellamus; tum maximum numerum eorum attulit, quos recentior, quos patrum, quos nostra aetas tu-

lit. Ne tamen in hac parte candorem Viri Cl. desiderares, etiam eorum librorum catalogum exhibuit, quibus in indice hoc componendo usus est. Sunt illi fere Transactiones Philosophicae Anglicanae, Artedi Bibliotheca Ichthyologica, Acta variarum Societatum Medicarum et Physicarum, atque etiam cum compluribus aliis haec nostra Acta. Vegetabilis Regni Scriptores ideo Vir Cl. silentio praeteriit, quoniam Seguiarius atque Linnaeus iam locupletissimos eorum catalogos contulerunt. Verbo autem *regni animalis*, non hominem, sed eam tantummodo, quae proprie animalia dicimus, complexus est. Quicumque denique numerum auctorum et librorum a Nostro laudatorum inire velit, summam illum diligentiam in hoc labore adhibuisse, plurimosque omnis aetatis omniumque nationum in medium adduxisse, inveniet. Sed quod in rebus humanis accidit, ut nihil omnibus numeris absolutum sit, ita praesertim in eiusmodi catalogis scribendis non possunt non aliqua vel acutissimos et diligentissimos latere. Neque enim illico tam vasta et copiosa materia exhauriri ab uno potest, sed plurium annorum seriem expectat, compluriumque operam postulat. Quare etiam Vir Cl. consilium cepit, supplendi atque perficiendi magis magisque hoc opus auctariis quibusdam, et quamprimum iustum numerum Scriptorum huius generis collegerit, supplementa quaedam edendi. Atque hoc modo nullum dubium est, quin tale sit opus traditurus nobis, quod historiam naturalem valde illustret, et iis, qui pulcherrima naturae contemplatione delectentur, variis modis proficit. Recte enim in praefatione adnotavit, tantam esse librorum farraginem, ut iis naturae indagator prope obruatur; atque ibidem, id quod facile intelligitur, susceptum a se laborem valde taediosum esse, vere profitetur.

A NATURAL AND CIVIL HISTORY OF
California, etc.

i. e.

i. e.

*HISTORIA CIVILIS ET NATURALIS CALIFORNIAE, continens accuratam regionis descriptionem: translata ex Archetypo Hispanico, a MICHAELE VENE-
NEGA, Iesuita Mexicano, Madriti
a. 1758. edito.*

Londini 1759. ex offic. Rivingtoni et Fletcheri, P. I. Alph. 1. plagg. 6. P. II. Alph. 1. plag. 1. in 8vo.

Et si Auctor in ipsa libri fronte indicare videtur, se non magis civilem, quam naturalem historiam Californiae tradidisse: librum tamen si evolvas, de illa multa, atque in his non pauca minuta et vix mentione digna, de hac pauca, vel nihil potius, illum memoriae prodidisse invenies. Rectius fortasse et verius librum suum inscripsisset, historiam Missionum a Iesuitis in Californiam susceptarum. Huc enim omnia referenda esse, hoc consilio hunc librum scriptum esse, ut Iesuitarum merita, cum de religione, tum de Hispania, appareant, facile quivis intelliget. Atque etiam tabula geographica nobis prope nihil aliud, quam missionum sedes, ante oculos ponit. Quod ad historiam huius insulas attinet, docet Noster, Ferdinandum Cortesium a. 1522. cum in eo esset, ut illis in regionibus transitum in mare orientale et insulas Aromaticas inveniret, illam primum detexisse. Sec. XVI. exeunte Hispanos iterum harum terrarum recordatos esse, et Sebastianum Viscainonem primum a. 1592. et deinde a. 1596. ad Californiam cursum, sed infelici eventu, direxisse. Ioannem Iturbi, propriis sumptibus sustentatum, eo navigasse, sinum intrasse, et magnam margaritarum copiam secum retulisse. Eandem felicitatem a. 1632. et sequenti tempore Franciscum Ortégam expertum esse. Sec. hoc XVII. Hispanos non semel iter fecisse in sinum, atque Indos, ut sibi margaritas ex aequore producerent, coegisse. Verum potissimum a. 1677. eos sedulo hoc

operam dedisse, ut sedem in California figerent, atque eo consilio Iesuitas aliquot secum adduxisse; qui non solum sermonem incolarum didicerint, sed etiam quibusdam de suae religionis doctrina persuaserint. Verum post trium annorum spatium ab hoc conatu rursus desisse eos. Tandem a. 1697. P. Kino, Matheseos peritum, illuc abiisse, et secum P. Salvaterram eodem deduxisse, sumtibus eorum adiutum, qui incolas Christiana religione institui vellent. Eundem sub tutamine Virginis Lauretanæ scholam et templum aedificasse, atque hoc institutum eandem divam variis miraculis adiuvisse. Sed quid opus talia repetere? non magis quam illa, quae deinceps Auctor de concertationibus Iesuitarum cum militibus, eum Indis, cum Senatu Mexicano, de innumeris velitationibus, de laboribus duorum, quos modo commemoravimus, Iesuitarum, commemorat. Iam initio nostri seculi, pergit Noster, Philippum V. omne studium in eo posuisse, ut incolas Californiae et sibi subliceret, et Christianis sacris addictos videret. Sed neque tum res Hispaniae, multa ut in hac re efficerentur, permisisse. Milites, una cum centurionibus, Missionariis subiectos, saepe non adeo placide hoc imperium tolerasse, quin Iesuita ipsum centurionem loco movere opus haberet. Hoc loco Auctor ad provinciam Sonoram, in terra continenti e regione Californiae sitam, transit. Illam, ait, abundare copia argenti, sed inopia incolarum laborare, qui opus faciant, et thesauros regionis abditos eruant. Hispanos magnum numerum subditorum, et iam Christianorum Indorum, in metallifodinas abripuisse; indeque bono P. Kino multos iterum labores, multasque curas enatas esse. Eundem denique a. 1700. invenisse, Californiam esse peninsulam, superius cum terra continenti coniunctam, atque inter eam et continentem sinum illum esse, qui magna illa margaritarum copia abundet, et in quam magnus fluvius Colorado effundatur. Hispaniarum regem usque ad annum 1705. tantummodo 18000. thaleros ad haec efficienda suppeditasse: sed Iesuitas, reliquosque eorum

eorum fautores, 1265000. thaleros impendisse. Tandem a. 1716. P. Salvaterram tribunal quoddam constituisse, quod cum ea quae ad religionem, tum quae ad regni statum pertinent, gubernaret. Summam rerum esse apud Iesuitarum ordinem. Quod ad ipsam insulae faciem attinet, vellemus in ea describenda copiosior Auctor fuisset. Pauca sunt, quae de arbutis, arboribus, piscibus, animalibus dicit; paulo plura de arbore Pitahaya, genere aliquo sagi, cuius fructus incolis pro alimento est. Fructus hic externe ad castaneas; interne ad ficus similitudinem accedit. E mari multae margaritae efferuntur; atque inde ab a. 1752. in montibus circa Avilam et Andalusiam vera manna invenitur. Alias terram esse aridam, sterilem, multis rupibus obsitam, et parum cultam; paulo magis frugiferam esse regionem S. Lucae, vitibus consitam a P. Ugarta, atque hinc inde valles frugiferas conspici. Incolas corpore esse bene conformato, sed colore fusco; eosdem inertes, pigros, et voluptatibus deditos, turbulento quidem esse animo, et ad seditiones prompto, sed simul timidos, et a forti viro facile coercendos. Nulli eos creaturae divinum honorem habere, etsi quidam de deo bono et malo aliquid sciant. In quibusdam tamen regionibus templa et idola inventa fuisse. Quemadmodum fere omnes Americae populos, ita etiam Californianos, Magos quosdam habere, quos Auctor minime aliquo deo agitari, sed fraudibus et variis gesticulationibus fucum aliis facere, fatetur. Feminas quidem velletibus aliquot tegi, sed viros adeo omni vestitui insensos esse, ut non parum excandescerent, cum missionarii illis vestitum commendarent. Haec de prima Parte. In altera Auctor historiam Missionum inde ab a. 1717. continuat. Hoc enim anno Philippum V. iterum animum ad occupandam Californiam intendisse. Accidisse etiam eo tempore, ut Cardinalis Alberonius 80000. nummos aureos renueret, quos vir quidam opulentus ea conditione obtulerat, ut nemini, praeter se, eo coloniam deducere liceret. Patrem quendam, Iacobum Bravo, rem eo

tan.

tandem perduxisse, ut nova e Mexico auxilia Missionarii acciperent. Anno praecedenti ventorum tantam vim saevisse, ut puer terra abreptus, neque unquam posthac inventus sit. Atque eiusmodi procellas fortasse olim Californiam terra denudasse, ut iam rupes tantum et saxa relicta sint. A. 1720. varias novas missiones susceptas esse, atque a. 1722, magnam vim cicadarum ingruisse. Incolas fame impulsos eas comedisse, unde ulcera maligna et vehementes morbos ortos esse, quibus multi perierint. Aliquoties bella nata fuisse, e quibus tamen Hispani semper superiores discesserint. A. 1734. navem, quam Gallionem vocant, primum ad S. Lucae appulisse, et quotannis ad eundem locum appellere. Eodem anno Incolas, Fratres, Tameralem et Garranconem, occidisse, et aliquot missiones evertisse. Coloniam vero Iaquifianam militibus 500. seditionem compescuisse. Mox rebus compositis a. 1745. sedecim parochias institutas fuisse, quae singulae pagos aliquot complectantur. Dein adsparguntur hic quaedam ab Auctore de libera Apacharum natione, de navigatione a P. Conlay a. 1746. suscepta, et de navigatione ducis Viscayno a. 1602. facta. Monentur etiam nonnulla contra Ansonianum Itinerarium, et de Californianis septentrionalibus, quos mitiores A. et placidiores alii esse dicit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Novembris Anno MDCCCLX.

TRAITE D' OSTELOGIE, etc.

ALEXANDRI MONRO, PROFESSORIS ANATOMIAE, et Membri Societatis Regiae, quae Edimburgi est, Tractatus Osteologicus, ex sermone Anglico in Franco-gallicum versus. Accesserunt tabulae in aes incisae, quibus et adulti hominis, et foetus, ossa, ad naturae veritatem depicta, una cum explicatione figurarum exhibentur. Auctore Dom. SUE.

P. I. et II.

Lutetiae 1759. apud Wilhelmum Cavelierium, Fol. Imperial.

Alph. 6. pl. 21. Praefat. pl. 13. Tabb. aeneae XXXI.

quarum singulae duplae exhibentur.

Quemadmodum nemo facile futurus est, nisi fortasse rationis lumine cassus, qui humani generis calamitates multo maiores sine artis salutaris auxilio fore, neget, ita nec quemquam arbitramur esse dubitaturum, quin ars salutaris ipsa, maximeque pars ea quae manu medetur, si Anatomiae lumine careat, ambobus oculis carere recte dicatur. Quae cum ita sint, non satis laudari poterit eorum industria atque diligentia, qui nihil incultum relinquunt eorum, quaecumque ad scientiam anatomicam juvenum animis insillendam pertinere videantur. E quarum rerum censu haud dubia sunt icones anatomicae, quas artifex ad naturae

Ff ff

Veri-

veritatem depinxit. Quapropter neque miramur, multoque minus reprehendimus operam, quam in adornandis tabulis huius osteologicis exemplam navavit Clarissimus suus; sed ultro utique lubenterque fatemur, icones, quas de humani corporis ossibus vir integerrimus curavit exprimendas, splendidissimis atque nitidissimis ALBINI et CHESEBENT operibus, neque artis pictoriae elegantia cedere, neque naturae veritatem minus recte exprimere videri. Opus hoc admodum commendabile Clariss. suus divisit in duas partes; in quarum prima, post satis prolixam praefationem, qua studii anatomici necessitas atque praestantia, iconumque anatomicarum utilitas et commoditas, idoneis rationibus asseruntur; sequitur Tractatus Osteologicus, quem ALEXANDER MONRO, vir celeberrimus, et in Universitate Edimburgensi Anatomiae Professor, anno huius seculi vicesimo sexto primum composuit, atque evulgavit, iteratisque vicibus, sexies nimirum, deinde edere coactus fuit. Titulus libri est: *The Anatomy of the human bones and nerves*, by ALEXANDER MONRO, Edinburg 8. etc. Librum hunc pereximium ex sermone Anglico in Franco-Gallicum transtulit Vir quidam doctissimus, scholae SUEVAE olim alumnus, doctissimis vero adnotationibus auxit, ornavitque ipse Clarissimus suus. Librum igitur hunc Celeb. MONROI, orbi literato quippe percognitum ac perquam commendatum, ipsiusque conteata, ut prolixius enarramus necessum non videtur. Praecipua proinde argumenta eorum, quae Cl. suus adiecit, tantummodo cum lectoribus nostris communicabimus. Eo loco, quo Cel. MONRO de osteogenia disputat, Cl. suus nonnulla exempla ossificationis praeternaturalis exponit. Vidit nimirum pleuram maximam ex parte osseam, glandulam thyroideam multis partibus osseis conspicuam, piam menyngeam, choroidaeum plexum, lentem crystallinam, ad naturam osseam propius accessisse, ac puncta osses, eademque haud pauca, contraxisse. Cum Cl. MONRO horrendum illum morbum, quo adulti hominis ossa naturam suam deponunt, atque remollescunt, paucis attigisset, Clariss. suus morbum illum oppido

oppido rarum uberius describit, quo nostra aetate feminam quandam Parisiensem, superior vulgo appellatam, miserrime decubuisse omnes norunt; de eius causis opinionem proponit; et conditionem cadaveris, quod ipse dissecut atque per-
 vestigavit, memoriae prodit. Omnia ossa famosae istius feminae usque adeo corrupta erant, atque ita emollita, ut omnis eorum substantia, praecipue solidior illa atque media, prorsus deperdita esset, atque in meram saniem conversa, neque praeter periosteum superesset quicquam. Ossa artuum extremorum eum in modum erant incurvata, ut extremitates inferiores primo ab se invicem magis ac magis recederent, deinceps plane retro caput aegrotantis feminae elevata atque recurva reperirentur, horrendo et mirabili spectaculo. Extremitates superiores variis in locis erant inflexae, ad modum figurae angulosae illius, quam zigzag Galli vocant. Ossa illa latiora atque brevissima paulo minus erant immutata, ac propemodum speciem cartilaginis tenuioris, aut membranae etiam, referebant. Femina cum morbo isto per quadriennium conflictata est. Quo tempore ter utero concepit, quamvis interea saevissimis doloribus excruciat, sudoribusque profusissimis exsoluta, et omni terrea solidiorique materia spoliata. De causa tam horrendi morbi Vir Clarissimus suspicatur ita, ut corruptam ossium medullam, et reliquum succum ossium medullarem similiter corruptum, vice proximae causae omnino fuisse existimet. Corruptionem autem existisse ex nimia copia salis marini, cuius saporem atque gratiam biennio ante morbum ingruentem insolita appetentia prosecuta erat femina, quodque omni septimana ad libras duas et ultra devoravit. Atque haec quidem de morbo feminae istius. Cuius memorabilis casus historia ansam praebuit, morbum illum, quo ossa nostris temporibus emolliunt paulo frequentius, quam olim quidem, solent, in gradus sex dispescendi. Et ad gradum quidem sextum refertur morbus is, quem hic enarravimus. Ossibus illis tredecim, e quibus maxillas superiores constare omnes sciunt, Clarissimus suae addit ossicula illa turbinata

spheroidalia, quae celeberrimus, dum viveret, **SERTIVS**, descripsit, ac pro ossibus separatis distinctisque habuit, vocavitque *petits cornets spheroidaux*. Dicuntur ea esse figurae triangularis, inferius convexa, superius concava, situmque ac locum obtinuisse inter posteriorem ossis ethmoidei partem, et anteriorem inferioremque ossis spheroidae partem, ante huius cristam, et prope mediam vomeris partem. De quibus ossiculis iudicium nostrum suspendimus, aliisque discutendum relinquimus, utrum verè distincta ossicula ea sint, an; potius ad ossa palatina, tanquam partes ad totum, referri mereantur. Alio loco ipse Clarissimus **MONRO**, et, quem hic secutus est, **DEVENTER**, qui praecipuum obstetriciae artis momentum in recte regendo osse coccygis posuit, a doctissimo **SUE** meliora edocentur, cum nimirum ostenditur, os istud non nisi per raro, et eo tantum casu impedimentum infanti nascituro obicere posse, quando id usque adeo anteriora versus inclinatum est, ut infantis capiti, quod iam partem maioris pelvis angustiore, fauces dixeris, sibi expedivisset, ab osse isto nova remora obiiciatur. Describitur porro admiranda fabrica articuli, quo humerus cum scapula aliquando fuit coniunctus. Humerus nimirum in superiori extremitate non capitatus erat, sed cavitate articulari conspicuus, scapulae vero pars anterior et superior non excavata, sed eminentiori capitulo instructa, conspiciebatur. Alio tempore Clariss. **SUE** dissecut pueri octo annos nati cadaver, cuius os femoris sinistri lateris, neque in caput, neque in collum fastigiatum erat, sed tantummodo obliquam satissimam ostendebat superficiem, quae simili ossis ilium superficiei respondebat, atque cum ea articulum constituebat, quem validissima ac numerosissima ligamenta confirmabant. Praeter has annotationes multo plures reperias, quibus vel Auctorum loca indicantur, vel nonnulla illustrationis quibusdam accipiunt. Pars operis altera soli Clarissimo **SUE** debetur, eademque nihil nisi satis ampla et clara explicatio nitidissimarum iconum continetur. Explicandi ratio ea est, qua positus osis, quem, dum pingebatur, habebat, indi-

indicatur, omnesque, quae in eo ossis positu conspici queant, partes enumerantur. Tabulae viginti quinque priores ossa adultorum repraesentant; tabula vigesima sexta, vigesima septima, duodetricesima, et undetricesima, sistunt ossa foetus ex sceletis diversae aetatis et magnitudinis; tabulae demum duae postremae ossium dissectorum fabricam internam pulcherrime exprimunt. Tabulas singulas esse duplas, supra iam diximus: quarum altera solos ductus lineares, una cum adscriptis litterulis continet; altera vero, et huic ad latus posita, icones umbra et luce distinctas sistit. In qua re Auctor noster imitatus recte videtur Celeberrimum Albinum.

DE OBJECTIONIBUS VIRI CLAR. LIBERATI FASSONII, contra rationis sufficientis principium, dissertit IO. CHRISTOPHORUS GOTTSCHEDIUS, Log. et Met. P. P. O. Acad. Reg. Boruss. Electoral. Moguntinae et Bavaricae, nec non Instit. scient. Bonon. adscriptus.

Inter eos, qui celebratissimum hisce temporibus Principium, quod RATIONIS SUFFICIENTIS nomine venire solet, ex parte impugaturi insurrexere, nemo facile meliori mente, armisque firmiteribus id fecisse videtur, LIBERATO FASSONIO *) a S. Ioanne Baptista, V. C. ex Piarum Scholarum Sociis, Theologiae Graecarumque litterarum in Collegii Senogallensis Seminario Professore. Qui enim Philosophum genulum decet, veritatis amor, nullibi magis elucescere deprehenditur, quam in hac dissertatione, qua et summam erga illustres Viros, LEIBNITIVM, WOLFFIVMque, venerationem, et aequitatem erga dissentientes laudatissimam,

F f f 3

*) Prodit Libellus hoc Titulo: De Leibnitiano Rationis sufficientis Principio, Dissertatio Philosophica Liberati Fassonii, a S. Ioanne Baptista, de CC. RR. Scholarum Piarum in Senogallensi Seminario atque Collegio eiusdem Familiae Theol. et Graec. Litt. Prof. Senogalliae 1754. Typis Steph. Calvarii, in 4. mai.

nam prodidit. Liceat igitur nobis, erga hunc tantorum Philosophorum adversarium pari iure uti, eiusque objectiones, quantum et res ipsa, et vires ingenii, quae quam modicae sint apprime novimus, patiuntur, discutere.

Et ad aequitatem quidem quod attinet Clariss. FASSONII, ea vel maxime ex prima Libelli Sectione apparet. Postquam enim eiusdem Principii historiam paucis exposuit, naturam eius et indolem, multumque apud priscos Philosophos usum, edidit. Hic primum, quid per *rationem*, eamque *sufficientem*, intelligatur, non ex suo ingenio comminiscitur, sed ex WOLFII CANZIIQUE scriptis docet. Addit, quod duplex ea esse possit, *essentiae scilicet, existentiae, proprietatum, possibilitatis, relationis, similitudinis, vis*, et ita porro. Hanc itaque enuntiationem: *nihil est sine ratione sufficiente, cur potius sit, quam non sit, rationis sufficientis*; immo *determinantis* quoque nomine, (Theod. P. I. §. 44.) a LEIBNITIO dici; immo *completam, perfectam, et totalem* ab aliis vocari, monet. Porro principii huius naturam ac vim, fecunditatem, usumque in singulis Philosophiae partibus multo amplissimum, LEIBNITIVM distincte, evoluisse et aperuisse, immo in lucem magno suo merito protulisse primum, fateatur; ita ut eius conditor auctorque merito dici queat. WOLFIVM postea, acerrimi ingenii et intelligentis iudicii hominem, doctrinam hanc a LEIBNITIO acceptam illustrasse, auxisse, munivisse, et suam quasi fecisse; immo decoris ac splendoris multum eidem addidisse, asserit.

Interim non instiatur Cel. FASSONIUS, ab ultima fere antiquitate Leibnitianum axioma hoc dudum innotuisse, et apud vetcustissimos Philosophos usum saepe insignem habuisse; etsi nec satis distincte intellectum fuerit, nec probe explanatum. Cognovit idem certe Sinesium Philosophus antiquissimus, CONFUCIVS, adhibuit PLATO in Timaeo, adhibuerunt ARISTOTELES, PROCLUS, ARCHIMEDES, LUCRETIUS, CICERO, SENECA, AUGUSTINUS, AVERRHÖES, THOMAS AQUINAS, CARTESIUS; aliique plures, cum veteres, tum recentiores; id quod allatis ipsorum locis A. abunde ostendit. Com-
memo,

memorat quoque, hanc Principij memorati antiquitatem falsum etiam esse illustrem vulgum; secus ac a Virō Cl. ANTONIO GENUENSI (in Elem. Métaphyf. P. I. c. 6.) exprobratum ipsi fuit. Pronuntiat tandem, *rationem* rem tantum distincte evoluisse, e tenebris et caligine in lucem eruisse, et *rationis sufficientis* axioma, veluti primum quoddam, latissimeque pervagatum Philosophiae Principium, adhibuisse.

Nec his contentus V. C. in commendando hoc axioma ulterius pergit, asseveratque, mirificum idem in omni Philosophiae parte, et prorsus egregium usum habere. In explicatione naturae, peculiare ac proprium Philosophi esse, in sufficientes rerum rationes inquirere; quam id vulgum inter atque Philosophos inter sit, quod hi rerum causas, origines, atque principia peruestigant, seu, ut LOCKIUS loquitur, mundum intelligibilem populoque ignotum scrutantur; populus autem eo contentus sit, quod sensibus, quid in natura fiat, percipiat. Hac autem Philosophia, ad efficiendam quoque vitae tranquillitatem, nihil, ait, conducibilius esse posse. Timores enim et inanes sollicitudines, et plerasque animi perturbationes, quibus homines ex vulgo torqueri conspiciamus, maximam partem inde potissimum prodigi, quod in summa rationum sufficientium ignorantia versentur. Ubi ergo de veritate agatur, quae a Philosophis contingens dici solet, rationis sufficientis principium, ut in re explicanda evolvendaque adhibeatur, necesse esse. Etenim, quum una eademque res diverso alioque prorsus modo esse possit, et varias subire queat vicissitudines; omnino enuntiari non posse, rem aliquam ita se potius habere, quam aliter, nisi sufficiens quaedam in medium adducatur ratio. Et in hoc quidem principij usu universali inculcando, eoque progreditur V. C. ut §. 21. p. xvi. seqq. contra nobilissimae Matronae DU CHATELET (Cap. I. §. 8.) essatum, in veritatibus etiam necessariis, arithmeticis scilicet, geometricisque, quas soli contradictionis principio superstrui existimavit, rationi sufficienti locum esse asseveret. Quum enim,

enim, docente WOLFFIO, (Ontol. Not. ad §. 129.) Quo posito aliquid ponitur, illud eius ratio sufficiens sit; proprietates autem vel attributa a rei essentia proficiscantur; sequi id necessario putat, quod efficiendum erat. Concludit proinde V. C. §. 22. Itaque nemini, qui sui compos sit, in dubium venire debere principium saepe dictum, nisi frigidissimis contradictionibus irretire se turpiter velit, et repugnantia commisisi.

Superfedeo ea in medium afferre, quae in ulteriorem huius axiomatis confirmationem subiunxit V. C.; id tamen sic praeterire pede nefas duco, quod §. 23. addere ipsi visum est. Nimirum, ne quidem ex mundi huius consideratione, et naturae contemplatione, argumentum duci posse adversus impios effrenesque homines, qui Deum esse, eidemque originem suam debere universum hoc, pernegant, nisi adhibito *rationis sufficientis principio*. Omnia enim casu, et fortuito, sive ex nihilo gigni potuisse, si absque ratione sufficiente quidquam oriri posset: quo ipso quid absurdius excogitari potest? Pespexisse hoc intelligentissimum LEIBNITIIUM, addit, tum in egregio Theodiceae opere, tum in Epist. V. ad CLARKIUM §. 126. ubi sine magno hoc principio, non perveniri posse ad probationem existentiae divinae, nec rationem reddi plurimarum magni momenti veritatum, pronuntiat *). Exinde autem §. 24. merito falsitatis coarguit Virum ceterum acutissimum, ROGERIUM BOSCOVICH, qui in Dissert. de aestu maris, quaedam Cel. EYLERI, (at profecto hominis in aliis verbis minime iurantis,) argumenta, ex rationis sufficientis penu deprompta expediturus, statuit; Principium hoc nostrum, quod nunc maxime adhiberi solet, numquam posse esse usui ulli, ad quidpiam utcumque determinandum, multo minus ad demonstrandum. Hoc ut refellat, ad Ill. WOLFFIUM provocat, qui eo nixus principio, celebres illas

*) Sans ce grand Principe, on ne sauroit venir à la preuve de l'existence de Dieu, ni rendre raison de plusieurs autres vérités importantes.

illas naturae motusque leges, a NEWTONO sancitas, in Cosmologia cap. 4. bellissime demonstravit. Quid? quod axioma hoc Leibnitianum aeternitatem quodque mundi averruinat et confodit. Tollere enim idem infinitam causarum seriem; ex aeternitate mundi manantem, nec vulgo satis evidenter refutatam. Quid denique, quod ex eodem principio facile ostendi possit, materiae cogitandi vim non convenire; et primaria elementa corporum, non nisi simplices incompositasque substantias esse oportere. Newtonianos nempe, reliquosque Atomistas, sufficientem extensionis rationem nec afferre, nec ullo modo afferre posse; id quod fusius A. explicat. cet.

Vindicat postea idem contra FORTUNATUM A BRIKIA, Philosophum modernum Italum; qui hoc principio Leibnitiano nihil magis asseri et innui pronuntiavit, quam tritum illud: *Nihil sine causa*. Ubi scilicet vel ipse Fortunatus, inter rationem et causam multum interesse docuisset, non omnem causam pro ratione haberi posse concludit. Licet enim causa quaelibet, sufficientem cuiusque rei rationem constituat, tamen non omnem rationem sufficientem causam esse asserit. Patere hoc ex Cartesiano enthymemate: *ego cogito, ergo sum*. quo CARTESIUS, ut se esse efficeret, utebatur. Neque enim Philosophum hunc, cogitationem tanquam existentiae suae causam sumsisse: sed tanquam rationem sufficientem posuisse, unde intelligi posset, se cogitantem existere. Taceo plura, quae ex Scholasticis huc facientia in medium affert. Haec enim allata, satis, ni fallor, evincunt, quo animo sit Clariss. FASSONIUS in omnem Philosophiam Leibnitianam, hocque potissimum rationis sufficientis Principium. Aequissimum scilicet se praebuit meritorem adversarii sui iudicem, exemplumque dedit excellens, quod sequantur sane omnes, qui in magnorum virorum opiniones inquirere curant, Lectorumque calculum ferre aliquo modo velint. Quae mens, utinam omnibus fuisset illis, qui in arenam, contra duum viros hos, Philosophos

Germanorum huius saeculi facile maximos, descendendum sibi esse crediderunt.

Haec quum ita se habeant, non parum miratus sum, in tanta mentis perspicacia et eruditione, in tanta quoque erga adversarium aequitate, tamen id manu altera quasi abstulisse iterum LEIBNITIO, quod altera dederat, Clarissimum FASSONIUM. At, ea est ingenii humani subinde imbecillitas, ut nonnunquam vel in rebus maxime perspicuis titubet; eaque, quae se invicem consequuntur in veritatum catena, minime perspicat. Quis quaeso credidisset, Virum adeo acutum, qui universalitatem Principii huius iam in luce posuerat, et contra adversarios propugnauerat feliciter, eoque hallucinari posse, ut quasi media via subsistere, eaque relicta, ex regia veritatis, ad CLARKII devia deflectere poterit. Legat quaeso, qui dubitat, sequentia (§. 27.) verba: *Itaque, etsi sapientis est, nihil defendere, quod Leibnitianum dogma, eiusque usum ac vim labefaciet: illud tamen in quaestione hic venit: an in causis, quae cognitionis libertatisque participes sunt, ipsa voluntas, veluti sufficiens aliquorum effectuum ratio, subinde asserti possit?* Recenset eorum, qui id negarunt, secundum Leibnitium et Wolfium, nomina: Hanselios, Thunmigos, Bülsingeros, Reinbeckios, Canzios, aliosque; sed addit etiam nomina adversariorum, Sam. Clarkii, Croufatii, Langii, Voltarii, Monigliae. Horum numero etiam multos veteres Theologos adscribendos censet: licet hi, nostro quidem iudicio, ante motam controversiam, satisque explicatum causae statum, securius locuti sint, eaque propter in censum venire nequeant. Hi scilicet arbitrantur, nonnullorum eventuum sufficientem rationem ex sola voluntate, eiusque arbitrii ut, quandoque petendam esse; cui sententiae suam quoque calculum iam additurus, probationem ipsam A. aggreditur.

Exponit autem et hic, amota a se invidiae vel malitiae suspicione omni, Leibnitianae doctrinae summam, ad controversiam probe perspicendam, maxime necessariam. Rationem sufficientem, cur animus aliquid velit, vel nolit, Moti-

vum

tum vocari monet. Ex motivis ideo intelligi, cur aliquid velimus potius, quam nolimus: quumque nihil sine suff. rat. esse queat, numquam voluntatem, vel divinam, vel humanam, in actum erumpere sine motivis. Esse autem motiva distinctam boni malive cognitionem, aut si magis perceptionem. Si nempe quicquam, veluti bonum percipimus, illud appetimus; si tanquam malum percipimus, averfamur. Quodsi contigerit, ut ex pluribus bonis, quorum animo obiecta est species, alterum alteri praefendum sit, illud semper praeferrere solere, in quo plus inesse boni iudicaverimus. Esse autem motiva duplicia, partim intrinseca, partim externa. E. g. si ex duobus numis eligendi optio mihi data fuerit, huncque pro alio eligam propter pretium maius, intrinsecum erit motivum; extrinsecum contra, si ideo eligam, quod eum a viro quodam illustri possessum fuisse noverim. Ubi tandem in electione instituenda utroque motivorum genere destitutus fuero, non tamen temere agam; sed magis familiari agendi ratione utar, inter bona plurima id praelaturus reliquis, quod primum attentionem meam ad se allicuerit. Quamvis haec ratio proprie non sit, cur bonum istud appetatur; sed potius cur alterutrum reliquis praefatur.

Hominis itaque libertatem ex mente WOLFII, in facultate ponit, qua mens ex pluribus possibilibus, sponte eligit, quod sibi maxime placet, quum ad nullum eorum per essentiam suam determinata sit. Placere autem menti; quod bonum ipsi videtur. Nunquam igitur animam sine motivis agere; tantum abesse, ut contra motiva agere soleat. Ne autem quis temere statuatur, rationem sufficientem libertati opponi, animadvertendum esse, necessitatem hypotheticam rei contingentiam labefactare non posse. Esse autem non nisi hypotheticam necessitatem in volitionibus, ex motivis contingentibus, non autem ex necessitate essentiae ortis. Aliis enim motivis praesentibus, aliter acturam fuisse mentem. Contingens itaque fuisse, quidquid ea voluerit et egerit; i. e. libertatem eius sibi constituisse. Quod si quis in anima admittere noluerit, ad casum purum ipsi confugiendum fore in

volitionibus, i. e. ad effectum, sufficienti ratione destitutum. Hunc igitur casum Leibnitiano axioma tolli, non libertatem.

Pergit Auctor Sapientiam divinam explanare, et exinde optimi mundi existentiam concludere, qui Deum infinitum quam maxime decuerit. Hic TULLII verbis ex Oratore petitis declarat: *decere, idem esse, quasi optum esse consentaneumque personae; quod in omnibus rebus valet; contraque idem dedecere.* Quod decorum, licet secutus sit rerum omnium Architectus, tamen fatali illum necessitate minime abreptum fuisse; eo, quod sciens atque volens, sapientiae bonitatisque suae convenienter, i. e. lubentissime omnia egerit. Taceo, quae de Monadibus et indiscernibilium principio hic repetit V. C. Omnia enim, quae in hoc systemate Leibnitiano colligata quam elegantissime, Italisque suis forte nondum satis familiaria sunt, uberius expromenda ipsi visa fuerunt; quibus et bonam fidem suam ostenderet, et rationum suarum vim firmaret. Et in principio quidem indiscernibilium illustrando ita versatus est, ut pervetustis Philosophis dudum id exploratum et peramatum fuisse ostenderet. Sic LUCULLUM apud CICERONEM (Acad. Qu. L. IV. c. 26.) negasse memorat, tantam esse in rebus similitudinem, ut usu saltem, consuetudine ac diligentia, internosci non possint. Immo, IORDANUM BRUNUM, in Libro de minimo, eiusdem disciplinae meminisse; divinique THOMAM paria docuisse monet; quibus WOLFIIUM notat, in Cosmologia afferentem: *LEIBNITIIUM primum animadvertisse omnium rerum dissimilitudinem.* Sed facile veniam merebitur WOLFIVS huius asserti, ubi eadem aequitate cum eo agere volueris, quae circa principium rationis sufficientis, vel Cl. PASSONIUS ipse, usus est in superioribus.

Haec doctrinae Leibnitianae summa, candide ab adversario exposita, ne manca esset ulla in parte, id tandem subiungitur: *LEIBNITIIUM ipsum fateri: sicut sufficiens semper, aut aliquid sit, vel non sit, ratio adsit; saepe numero tamen ignotam*

notam eam esse; quemadmodum in eandem sententiam dudum cecinit Martialis:

Non amo te, Volusi; nec possum dicere quare;

Hoc tantum possum dicere: Non amo te.

Addere praeterea LEIBNITIVM, cum suis, monet: ubique tamen patere, aliquam eiusmodi rationem, inexplicabilem licet, adesse. Cuius asserti veritas, vel ex ipso exemplo MARTIALIS confirmari potest. Quis enim credat, prorsus sine omni ratione, *Voluso* infestum fuisse Poetam, vel non amasse eundem? Profecto, si regula vera est, ab OVIDIO dudum tradita:

— — — *Ut ameris; amabilis esto!*

caruisse *Volusium* hac amabilitate censendum est; qua si praeditus fuisset, amatus etiam a MARTIALI fuisset. Quis enim concipere potest amorem vel odium, omni ratione destitutum? Verum haec sufficient: audiendus nobis iam venit Cl. FASSONIUS, qui, ut obiectionibus suis eo maiorem firmitatem conciliaret, hac methodo, mathematicae aemula, contra LEIBNITIVM insurrexit, §. 40.

LEMMA: *Duo aut plura quaeque, undequaque et absolute simillima intrinsecus, perque se, non repugnant.*

Habeo id instar axiomatis, quippe voluntaria Leibnitii et Wolfii, quibuscum agitur, confessione comprobatum. Etsi enim LEIBNITIUS et WOLFIVS duo individua sui prorsus similia in rerum natura esse repugnare docuerint; agnoscunt tamen, et annuunt; repugnantiam hanc a solo rationis sufficientis principio, quod everti sentiunt, non ab ipsa rei essentia dimanare. *Quum nego*, ait LEIBNITIUS, duas esse aquae guttas undique similes; aut duo quaevis corpora, quae internosci nequeant; non equidem dixerim, *absolute esse impossibile ut sint.* Sed rem dico divinae sapientiae adversari, adeoque nullibi existere. (*Epist. V. ad Clarkium, §. 25.*) Id etiam rotundis verbis fatetur, ut debet, CHRISTIANUS WOLFIVS, in Coknot. nota ad §. 246. LEIBNITIUS ait: *primus advertit omnium rerum dissimilitudinem; quum videret, indiscernibilia repugnare principio rationis sufficientis; et si*

absolute impossibilia non sint; atque ea de re locutus est in Epistolis ad Sam. Clarkium. Addi posset BULFINGERI testimonium, qui in Dilucidationibus Philos. Sect. I. c. 4. §. 94. eadem ratione et via hanc in rem argumentatur, qua superiores illi. Quocirca duo, vel plura quaelibet, inter quae ne minimum quidem interfit, absolute, et suo apte ingenio non repugnant, Leibnitianis concedentibus. *Haec tenus ille.*

Liceat nobis, ad haec Auctoris verba, quid nobis regendum videatur, paucis interferere. Egregie rem suam gerere coepit CL. FASSONIUS, καὶ ἄνδρα πρῶτον, contra LEIBNITIVM WOLFIUMQUE disputaturus. Sumit enim id, quod clarissime fatentes reperit, tamquam munimentum firmum, ex quo sua in ipsos tela torqueat; id quod licitum disputantibus semper fuit existimatum. Si enim dicendum quod res est, perlectis, quae sequuntur, omnibus, relectisque aliquoties, evicit utique hic adversarius acutissimus, id quod evincendum sibi sumsit; saltem contra incautos hos adversarios, qui astuto huic hosti, latus, ut ita dicam, nudum praebuerunt; concedendo ea, quae, quantum ego perspicio, nullatenus concedenda fuissent. Quantacumque enim sit erga hos Duumviros summos reverentia mea atque veneratio, non possum tamen, quin ab eorum sententia hic recedam, tritum illud secutus, *carus Socrates, carus Plato, etc. carior omnibus veritas.* Miror profecto; Viros adeo systematis sui gnaros, tantoque ingenii acuminis praeditos, admirabili ista, qua pollebant mentis acie, minime prospexisse, venturum aliquando adversarium, qualis est CL. FASSONIUS, hominum acutissimus; qui proprio ipsos telo jugulaturus esset. Nihil autem, uti ego quidem existimo, ipsos adigere poterat, ut a sapienter invento principio indiscernibilibus in tantum recederent, ut faterentur: *cogitari absque repugnantia, Immo esse etiam posse, duo perfecte similia.* Aut enim universalis debet esse alicuius propositionis vis et assertio; aut plane principii nomen non meretur. Male igitur LEIBNITIVS, aut pro principio venditavit hanc assertionem: *Non dantur duo perfecte similia;* aut peius admisit, *cogitari tamen, Imo*

existere etiam posse duas perfecte similia. Profecto, quemadmodum securius subinde locutos esse Ecclesiae antiquae Patres; adfirmare solent Theologi, ante motas ab Haereticis controversias; ita ego quoque pronuntio, LEIBNITIVM WOLFIYMQUE incautius locutos esse hac de re, ante motam a Cl. FASSONIO nostro controversiam. Id quod ex sequentibus magis adhuc patebit. Pergit Auctor noster:

§. 41. *Scholium.* Quamvis autem hoc esse possem contentus ad concludendum quod volo; si quis tamen *Lemma-tis* rationes curiosus, quam necesse est, exquireret, id quod sumsi, ita conficerem. Quidquid enim distincte, nedum dilucide, animo ac mente percipitur, sane constanti Philosophorum omnium consensione absolute esse potest. Impossibile enim, cuiusmodi est velocitas maxima, vel figura rectilinea duobus constans lateribus, vel derique Ellipsis, cuius ordinarum quadrata non sint inter se ut rectangula ex axis segmentis, nequit ulla; tantum abest ut distincta idea, animo informari queat. Duo autem inter se, undiquaque simillima, distincte, atque clarissime cogitatione intelligentiaque complectimur. Hic enim intimum cuiusque sensum appello, an non duo, vel plura, quae nihil specie differant, distincte, ac dilucide in diversis locis percipiat? Profecto, si studia partium exuamus, id perspicuum omnibus, atque manifestissimum videri debet; neque hinc res plures omnino, et undequaque simillimas suapte natura repugnat esse. Deinde, cum possibilem nomine veniant, quae nullam praes se repugnantiam ferunt, plane non video, cur absolute repugnet, duas materias particulas, v. g. duo sidera, duo animantia, plantas duas simillimas, soloque numero differentes, in natura esse posse. Neque res in dubitationem adducenda est, ne alioquin divinam vim atque potentiam brevioribus, quam oporteat, circumscribamus limitibus. Rursus igitur, aliqua aliorum ex omni parte similia intrinsecus, perque se, non repugnant. *H. 4.*

Audivimus Cl. FASSONIYM, id, quod antea sumerat, tanquam liberaliter sibi concessum, iam demonstrantem. Ulro
con-

concedimus, quam fundamenti loco substernit, propositionem: *Quidquid distincte concipi potest, id absolute esse posse.* Circa assumptionem autem eidem subiectam, non aequae facultes esse poterimus. Negamus enim, et pernegamus, non duo vel plura perfecte similia distincte concipere, dilucideque cogitare posse. Cuius negationis ratio ut plenarie intelligatur, ad definitiones eiusdem et *diversis* respiciendum erit. Concedimus quippe, nos idem aliquoties, vel diversis in locis concipere, seu potius mente ex loco in locum transferre quasi posse; diversum autem *res idem* a se ipso proinde fieri, a quidem nullatenus largimur.

Definitur *wolffivs eadem*, per ea, quae salvo omni respectu substitui sibi invicem queunt; *diversa* autem, quae sibi substitui sita nequeunt. Hae definitiones, si valeant, uti debent, efficiam: duo perfecte similia nec cogitari, nec esse posse. Pone enim, per impossibile, dari duo eiusmodi perfecte similia, poterunt sane sibi invicem substitui, omni respectu salvo; ita ut nullum observabile sit, substitutionis, *me* inscio factae, indicium. Hoc autem concessio, vi definitionis superioris, non *diversa* ea erunt, sed *eadem*, sive potius, *idem*. *Idem* autem esse simul, et *diversum*, implicat, quam quod maxime. Ergo, duo perfecte sibi similia, qualia supponuntur per fictionem, prorsus non sunt *duo diversa*, sed *idem* prorsus, i. e. unum idemque, diverso tempore cogitatum, vel mente in diversa loca translatum. Q. E. D.

Idem alia ratione efficiam. *Diversa* tripliciter esse possunt: vel *generis* scilicet, vel *specie*, vel *numero* diversa. Toto genere diversa quae sunt, ea tanquam prorsus sibi disparia et dissimilia concipiuntur. E. g. Globus cum Cubo comparatus, essentialiter diversus est; et ipso genere a se invicem abeunt. Si globos plumbeos et ligneos secum invicem contuleris, habebis differentiam specificam, cum generis identitate consistentem. Globi essentiam enim quum habeant omnes, in materia et diametri diversitate, sita erit omnis eorum differentia; i. e. specie different. Tandem si numero tantum a se abeunt, eiusdem materiae et diametri globos habebis

babis plures, tamquam pondere et magnitudine aequales, si scilicet ex homogenea conflati fuerint materia.

Verum caveas, quaeso, ne hos globos numero diversos, sola loci differentia a se abire, properanter nimis asseras. Individua enim habes, omnimode determinata, i. e. infinitis minutis a se invicem diversa. Haec accidentia, sive hae modalitates, in omnibus globis mirifice variantes, efficiunt, ut globus A, non sit globus B, nec C, nec D, et ita porro. Differunt enim omnes inter se, non *genere*, tamquam globus a cubo; nec *specie*, tamquam maior globus a minore; sed *numero*, i. e. determinationibus infinitis minoribus, quas ille, qui globos hos cogitat, nec intelligit omnes, nec concipere potest, nisi confuse admodum, immo obscure. Plus itaque inest globis hisce individuis, revera existentibus, quam ideae cuuscunque Spiritus finiti, hos sibi globos concipientis, capiunt, vel repraesentare possunt. Infinita enim sunt, quibus sidera, animantia, plantae eiusdem speciei plures, tamquam individua a se invicem abeunt. Quare maxime differt haec *differentia* globorum realium *numerica*, a differentia fictorum quorundam globorum; quos in abstracto quis sibi concipere conatur, omnimode similes. Hic scilicet revera non nisi unicum sibi concipit globum diametri dati, nulla in re a se ipso abeuntem; quem tamen mento sola, seu cognitione, ex loco in locum transfert. Ex eo autem, quod in omnibus sibi simillimus fingitur, sibi que ipsi substitui potest, absque ullo agnitionis periculo, *eundem* eum esse et manere, *non plures* a se diversos esse, demonstrative colligitur. *Falsa* ergo maxime est ista persuasio, qua Auctor, se distincte plura a omnibus sibi simillima concipere posse gloriatur. Ne *plura* enim sunt, nec *numero diversa*, quae concipit; sed *eadem* abstracta globi, diametri certi idea, cui desunt determinationes individuales, ad *plura* constituenda necessariae. Oppido itaque falsa existente assumptione Syllogismi, seu propositione minore, Conclusio etiam eius falsa est, *existere, sive esse posse, plura sibi perfecte similia.*

Q. E. D.

Hh hh

Ter.

Tertiam superaddere placet responsionem acutissimo *FASSONIO*, iudici in his rebus, si quis alius, maxime competenti; omnibus quippe Philosophiae Leibnitio-Wolfianae mysticis initiato. Quid *locus* sit, metaphysice consideratus, minime Te fugit, Vir optime, et ingeniosissime. Est scilicet modus determinatus coexistendi cum aliis; qui autem erroris vulgari pro parte quadam spatii haberi solet; quod scilicet ex infinitis eiusmodi locis tamquam partibus conflatum concipimus. Quid veri, quid falsi his insit notionibus deceptricibus, meum non est Te monere: probe enim hosti modum, quo ex simplicibus substantiis, sive monadibus, extensum oriatur; id quod ex punctis mathematicis componi prorsus non posset. Et cur non? Quia prorsus similia sibi concipiuntur puncta ista. Ad spatium reale enim concipiendum requiritur, ut *plura a se diversa extra se posita sint*. *Extra nos* autem positum id est, quod tamquam a nobis diversum concipitur. Necesse itaque est, ut diversa iam sint per se, et intrinsece, quae extra se concipi debent et possunt, ut spatium repleant. Si diversa non erunt, veluti puncta geometrica, perfecte sibi similia; non poterunt etiam extra se invicem subsistere, sed confluent in unum, milliaque puncta nihil magis unico efficient; tantum abest ut spatium replere possint. Sed quorsum haec? Intelligitur hinc, in generando spatio; occupandoque loco diverso, diversitatem intrinsecam substantiarum iam praesupponi; non autem per sola loca, ea quae *idem* prorsus sunt, *diversa* fieri posse. Non possent eam, ut definitionis, *extra se esse*, nisi *diversa* iam essent per se; antequam in loco esse possent, et ab aliis distingui. Patet igitur, nisi omnia me fallunt, *substantias prorsus simillimas*, extra se existentes, *net cogitari, nec esse posse*, sine fictione in circulum redeunte, omnesque ideas simplicissimas confundente. Q. E. D.

Non moror iam, V. Cl. quod vulgari more, eos, qui Deo productionem duorum per omnia sibi similia, negent, invidios in omnipotentiam Entis summi fore, asserueris. Non fugit Te profecto, *Cel. FASSONI*, ad contradictoria non

ex-

extendi posse omnipotentiam divinam, sed ad possibilia tantum. Inanis itaque metus est, me Numinis potentiae quidquam derogaturum esse, postquam docui, contradictoriam esse existentiam plurium individuorum, perfecte similium. Involvit enim repugnantiam manifestam, *idem esse*, et simul *diversum*; *individuum esse*, omnimode determinatum, et *non determinatum aliter*; ac mille alia simillima; *extra se* invicem *esse*, nec *diversa tamen* intrinsece esse. Pergit Auctor §. 42.

PROPOSITIO I. *Exempla ex Dei natura repetita, ob oculos ponunt, sufficientem rei rationem quandoque a sola voluntate ducendam esse.*

Non est, quod nimiae me confidentiae reprehendas. Leibnitianis enim approbantibus, duo, vel plura etiam, inter quae ne vestigium quidem intersit dissimilitudinis, intrinsecus et suapte natura nullam praeferrunt repugnantiam, (per Lemma), ut idcirco potuerit Deus complures soles, et errantes stellas, et arbores, plura itidem animalia, plura corpuscula eorum quae condidit, perfecte et absolute simillima fabricare. Iam vero de eorundem Leibnitianorum sententia, ex pluribus nulla in re differentibus, non nisi unum Deus creavit, (nihil enim est in rerum natura, ut existimant, alteri omnino simillimum,) atque hinc sufficiens ratio, praeter voluntatem, afferri nulla potest, cur Deus in rerum molitione hoc citius quam illud selegit, alterique praetulerit, cum indiscernibilia singula, consilio et fini, quem sibi is constituerat, pariter aequaliterque respondissent; exempla igitur ex Dei natura repetita ob oculos ponunt, sufficientem rei rationem quandoque a sola voluntate ducendam esse.

Q. E. D.

43. §. *Schol. I.* Libere loquar, quod sentio. Aut haec, quam produximus, omnibus numeris absoluta est demonstratio; aut quae demonstrationis natura sit, nondum intelligo. Nam ex ipsa adversariorum confessione et doctrina liquido profuit, Quid vero Leibnitiani opposituri sint, divinare non possum. Et sane audiui, olim ex hac schola Philosophum, peracutum illum, et doctum, cui in

publica concione id argumenti propositum fuerat, non aliter nodum istiusmodi potuisse expedire, quam audacter negando, concessisse LEIBNITIVM, et WOLFIUM, res simillimas absolutam repugnantiam non praefere. Sed ille necdum satis in lectione WOLFII profecerat. H. I.

Non miraberis, Clarissime FASSONI, me tua demonstratione non convictum abiisse, si superius in medium allata, attente, pro Tuo acumine, perlegere dignatus es. Principiis enim ratiociniorum tuorum labefactatis, nec haec ipsa firmo talo insistere possunt. Pernegavi, et destruxi, nisi omnia me fallunt, perfecte similibus substantiarum possibilitatem. Ad contradictionum repugnantiumque regionem relegavi soles tuos, animantia, arborea, plantae, hominesque, immo minima corpuscula, perfecte similia. Collige quaeso, an inter non entia, electioni divinae locus superesse queat? Haud me movit LEIBNITII WOLFIIQUE non satis pensitata confessio, et concessio eius possibilitatis. Homines fuerunt, adeoque aequae ac nos ipsi, vel ex praecipitantia, vel aliis quibuscumque de causis, errare potuerunt. Turpe autem nobis esset, in eodem errore persistere, veritatisque clarius intellectae, ob teneré concessum errorem, nuntium mittere. Non igitur admittet Leibnitianus prudens, Deum *casu puro* subiectum, sine ratione quidquam eligentem, vel tyrannicum illud axionia sequentem:

Sic volo, sic iubeo; stat pro ratione voluntas.

Absit, longissime absit! a de sapientissimo Numine sentire, quum nec inter homines quisquam sine omnibus motivis quidquam facere, vel se fecisse, gloriari soleat. Sed de his alias plura.

Taceo iam, quod omnium finitorum existentia, propter causarum determinantium nexum, in universo quodam concipi debeat. Finitam enim rem, sidus, animal, plantam, hominem e. g. extra universum existere posse, nemo facile somniaverit: eo quod ad subsistentiam hominis e. g. et aere, et lumine, et calore, et nutrimentis, et parentibus, et infinitis aliis rebus opus sit. Quodsi itaque Deus duos Adamos

mos perfecte sibi similes condere institueret, globos profecto terraqueos perfecte similes duos, Soles, Lunasque duas, immo, propter nexum omnium in hoc mundo corporum, univèrsa duo perfecte similia condere deberet. Per duo autem univèrsa prorsus aequalia et similia, non nisi eundem scopum obtinere posset; unde frustranea foret penitus alterutrius mundi productio. An autem deceat Ens sapientissimum, frustra quidquam suscipere, viderint illi, qui Deum id facere posse, quod frustraneum futurum esset, inter fidei articulos referre nulli dubitant.

Quanto melius THOMAS de Aquino, P. 14. pag. 170. (uti apud MEDINAM citatum invenio, Part. 2. qu. 13. art. 6.) *Imperfectum imperium contingit ex hoc, quod ratio ex diversis partibus movetur ad imperandum, et non imperandum: unde fluctuat inter duo, et non perfecte imperat.*

Abrumpendum hic est filum scriptionis huius, mox alio tempore continuandum.

FRANCISCI ANTONII KNITELLIS, METROPOLIT. apud Guelferbytanos Archidiaconi, Praeconium, Ulphilanum alterum.

Guelferbyti 1760. plagg. 2. in 4to.

Quod ante hoc biennium in his Actis nostris, consilium Knitellii, Viri doctissimi, laudavimus, et, quemadmodum rei litterariae cominodo oportebat, commendavimus: istud igitur consilium, edendi Ulphilae, ita iam maturuisse, ut intra anni spatium proditurum in lucem sperare liceat, vehementer gaudemus. Et venturos in gaudii nostri societatem homines vere doctos omnes, propterea dubitandi non est locus, quod, quid inde, lucis litterariae antiquitati accedat, nemo facile ignorat. Sed comitatus veniet Ulphilas monumentis aliquot aliis, quibus vel solis edendis, fatemur, magnam erat gratiam viturus Knitellus V. Cl. Huic tali Viro, tam praeclara molienti, tot renoras fuisse obiectas, ab hominibus potissimum iis, quorum erat curare imprimis laudatissimum consilium, non crederemus

profecto, nisi quales illi, et undenam fuerint, ipse Knittellus, peculiari scriptione, cuius titulum supra posuimus, erudito orbi querulus exposuisset. Non possumus impetrare a nobis, quin scriptionem eam omnem, verbo tenus huc transferamus; nam exhibet etiam monumentorum antiquorum, quae comitabuntur Uiphilam, praeviam notitiam. Sunt igitur verba Knittellii quae sequuntur.

§. I.

Uiphilae versionem Gothicam nonnullorum capitum epistolae Pauli ad Romanos, et duo IV. Evangeliorum fragmenta Graeca, Saeculo VI. scripta, veneranda haec summae antiquitatis monimenta, quorum praeconium duobus paene abhinc annis fecimus a), favente Summi Numinis gratia, indulgentissimisque SERENISSIMI BRUNOVICENSIVM AC LYNEBURGENSIVM DVCIS CAROLI, PATRIS PATRIAE AVGVSTI, SAECVLI NOSTRI MVSAGETAE, auspiciis et iussu, tandem aliquando typis mandari coepta esse, futurisque, quae A. R. S. CLXCCXXI. Lipsiae celebrabuntur, nundinis secundis, primum venalia fore, in notitiam reipublicae literatae deferre, nostrarum partium esse arbitramur.

§. II.

Illustribus, clarissimis, atque doctissimis viris, qui, alieni ab omni partium studio, institutum hoc nostrum, tum per Germaniam, tum etiam apud Anglos, Batavos, Italos, Danos, et fortassis quoque alibi, publicis privatisque scriptis suis integerrime commendarunt, generatim gratias, quas possumus, maximas agimus, agemusque in opere ipso, ut par est, nominatim. Oramus hos, quos ad promovenda molimina nostra huc usque et opera et consilio paratissimos cognovimus, sanctioris litteraturae amantissimos Viros, ut et hoc PRAECONIVM VLPHILANVM nostrum ALTERVM sibi habe-

a) Exhibat PRIMVM illud PRAECONIVM NOSTRVM Brunsuigae, ex officina Orphanotrophei Maioris, Nonis Novemb. CLXCCXXI.

habeant commendatissimum, et de eius argumento ultro certiozem faciant rem eruditorum publicam.

§. III.

Mirum fortassis videbitur multis, evenisse, quae dudum praefagebat animus *b*). Nimirum igitur stomachati sunt et moleste tulerunt opellas hoc in genere nostras quidam, at perpauca tamen, qui ita, ut levissime dicam, opiniosi ac delicati erant, ut condita Ulphilae ossa in lucem adspectumque protrahi, sempiternaeque memoriae commendari nollent, nisi per eum, quem unicum esse hariolabantur, cui fas foret, in fingendo Ulphila personam gerere Lyssippi. Quare, tantum abest ut aliquam bonam gratiam haec Ulphilana editurus mihi apud omnes quaesivisse videar, ut contra, me simultates partim obscuras, partim apertas, intelligam suscepisse. Atque ita periclitatus sum in erudiendis e lituris ruinisque suis veterum monumentis oculos meos, ut alii ad haec conamina nostra punienda aperiant suos. Egregiam vero laudem, spolia ampla referimus ego Gothusque meus! Neque haec Idcirco scribo, quod is sim, quem sua maxime delectant, sed quod postulem, quod aequissimum est, ne quid praeiudicati in opere nostro aestimando afferatur, nec sine ratione valeat quorundam, quos nemo dictatores dixit; auctoritas. Nullis, id quod valde ridiculum foret, ero monitoribus asper, omnique eruditorum in me animadversioni, modo contumelia et iniuria vacet, patientem ac docilem, ut par est, commodabo aurem. At haec, quae diversis nonnullorum voluntatibus, distractisque quorundam magistrorum sententiis, debentur impedimenta, faciliori negotio superanda erant, tot ubique locorum, et in celeberrima imprimis ANGLIA, Instituto nostro applaudentibus bonis, summis, atque adeo *Eminentissimis* Viris. Verum enim vero gravius impedimentum, iustiozemque moram, edendo operi intulere turbulenta GERMANIAE nostrae tempora. Amare
sane

b) PRAECONII PRIMI §. IO. conf. Nova Acta Eruditorum de anno 1758. pag. 669. 670.

sane et ULPHILAS videtur, ut GOTHICI quondam sui, bella, horrida bella. Etenim bis nunc, et bis quidem in GERMANIA, armorum quasi experrectus tumultu, e Bibliothecarum Mausoleis in lucem adspectumque hominum prodit ille barbatus Episcopus,

Cui caput intonsum plenas movitque pharetras

Trux et inhumanus Sarmaticusque Geta.

Primo excutiebatur somno tempore funestissimi illius belli, quo per triginta annos, saeculo abhinc, et quod excurrit, concussa fractaque est Germania nostra. Et nunc iterum, cum sunt

Altera bella,

Scissaque diffidit rursus Germania tota

In flammis et in arma ruit,

de cubili suo, quo mille annos delituit, exit

Toto quaestus Episcopus orbe.

Quid multa? Nisi Deus qualiacunque nobis otia fecisset, Serenissimique DVICIS intercessisset liberalitas; nunquam ea, quam primo meditabamur, via, in publicum prodisset Ulphilas. Intellexi tamen interea ac didici, quam scopuloso, ut Tullii verba mea faciam, ac difficili in loco verser, Ulphilae *Ἀελφάρα* editurus. Nam cum omnis arrogantia odiosa est, tum illa Grammaticorum multo molestissima. Quam ob rem nihil dico de meo ingenio, neque est quod possim dicere, neque si esset, dicerem. Aut enim id mihi satis est, quod est de me opinionis, quidquid est; aut, si id parum est, ego minus commemorando facere non possum. Sed ne mucrones tribunitios, quos in Ulphilam meum vix reviviscentem exacuerant, vagina videam iterum vacuos: acta sit haec fabula!

§. IV.

Misis igitur his dictatoribus, quorum nec artibus, nec imperio, res unquam regetur eruditorum publica,

Ad Vos, studiosa, revertor

Pectora, qui libri quaeritis acta mei.

Reci-

Recitabo cursim strictimque ea, quae, ne iusto longior forem, omisi in praefatione primo attingere, ANTIQVITATIS NIMIRVM MONVMENTA NONDVm, VEL PARVM ACCVRA- TE, EDITA, quae VLPFILAM nostrum, in publicum pro- deuntem, stipabunt, et, tanquam satellitum instar, qui ei fa- ces praefert, comitabuntur. En ea

Dabimus ex autographo EPISTOLAM SLMII, quam ci- tat Vir quondam illustris IACOBVS BVRCKHARDVS in *Histo- ria sua Bibliothecae Augustae* c). Qua quidem epistola co- dicum *Weissenburgensium*, quorum in numero est in quo VLPFILAM invenimus d), fata fusius enarrantur, lectuque sane in ea digna sunt, quae SLMII de antiquissimo illo Martyrologio, quod *Luccae* 1668. edidit FRANCISCVS MA- RIA FLORENTINVS, memoriae prodidit.

E re sane Criticorum valde foret, si diligentius, quam ut saepe fit, describerentur codicum, antiqua exaratorum manu, migrationes, crebraeque commutationes Bibliotheca- rum, in quibus commemorandi plerumque, et ad breve qui- dem tempus, diversorium illis, non habitandi domicilium, datur.

II.

Alterum monumentum ex autographo in lucem revo- candum, sunt duo CATALOGI CODICVM, IN BIBLIOTHE- CA COENOBII WEISSENBURGENSIS, TEMPORIS ABBATIS FOLMARI, OBYIORYM. Innotuerat iam, in quo hi indices exstant, codex, immortalis LEIBNITIO e). Utrumque qui- dem Catalogum, at manum, mutuum, et valde mendosum exhibet IOHANNES FRIDERICVS SCHANNAT, in *Vindemiae litterariae collectione* I. N. II. p. 8. et 9.

III.

c) Part. I. lib. II. cap. III. Sect. IV. pag. 256.

d) Praefationi primi §. 2.

e) I. BVRCKHARDI Hist. Biblioth. Aug. loco in nota 3. citato pag. 257.

III.

Ab his, qui, ad conscribendos coenobii *Weissenburgensis* annales, monumenta antiquitatis colligunt, gratiam nos inituros esse speramus, si his aperuerimus in opere nostro CODICEM, antiqua manu scriptum, ornamentum Bibliothecae AVGVSTAE, QUI ET VARIAS DONATIONES IN SOLATIVM, ut Romanae ecclesiae verbo utar, ANIMAE, HVIC COENOBIO FACTAS, ET MVLTa ALIA SAECVLI XI. DOCUMENTA HISTORICA EXHIBET.

IV.

Recensebimus porro CODICEM GRÆCVM *f*) scriptum vetustissima manu, IN QVO EST QVDDAM SINGVLARE, quod in nullum, quotquot hodie supersunt, alium convenit, quique hac ratione sine exemplo antiquus est.

Sed ne extrufurus merces meas, plenius aequo laudavisse venales videar; adferam rationes, quibus id, quod dixi, probem. E in hoc codice, *accentibus Spiritibusque carente, concatenataque verborum serie, id est, nullis interpunctionibus spatiiisque interpositis, unciali caractere exarato g*), E, inquam, in hoc codice obvium, forma est praeditum non fueta illa rotunda *ε*: sed ea, quam MONTFAVCON *priscam vocat h*), i. e. huic *ε* angulato simillimum.

Quanti vero huius generis codex faciendus sit, MONTFAVCONI verbis narrare malo quam meis. „E, inquit MONTFAVCON *i*), quadruplici calami ductu, intermittendo ad singulos, efformatur: in eaque littera eleganter exaranda Scriptio retardatur, cum maxime in quovis orationis genere frequenter occurrat. Quam molestiam ut levarent vel minuerent Calligraphi, duplici ductu sic expresserunt *ε*: quae forma

f) Praeconii primi §. 6. N. IV. *Horum alter est graecus etc.*

g) Est talis codicum Scriptio nota summae, antiquitatis; vid. *Nouveau Traité de Diplomatique Tom. I. Sec. Partie Sect. II. chap. XVI. pag. 686.*

h) Palaeograph. lib. IV. c. X. pag. 335.

i) Palaeograph. lib. II. c. VI, pag. 152.

orma sub initium *Romani* imperii frequenter occurrit. An vero *Augustorum* aevum praecesserit, non novimus: adfirmare tamen possumus, non observari in marmoribus et numismatibus, quae ingenti numero vidimus; in uno tamen *Maronitarum* nummo, qui utrum ante *Romanum* imperium cufus fuerit, non liquet, & rotundum conspicitur. Huius certe postremae formae usus subsequenteribus Saeculis sic invaluit, ut in omnibus Codicibus unciali caractere conscriptis, & hoc modo iaceat. Alia item forma conspicitur in *marmore Neapolitano* scilicet *ε*, uno ductu efficta, quae, postquam caractere unciali libros exarare desitum est, frequenter usurpata fuit a librariis Graecis. In *marmoribus* autem *Romanis* et occidentalibus, ab *Augusto* ad quartum Saeculum, saepius haec rotunda; raro prisca et quadra forma scriptum occurrit: in *marmoribus* autem *Graeciae* et *orientalibus* *Ε* sic delineatum, etiam post quartum saeculum observatur; sed *ε* rotundum frequentius. *Ε* autem, sic prisco more delineatum, in nullo Graeco codice Graeca manu descripto haecenus observavi; sed in iis etiam, qui latina manu scripti sunt, rotundum effingitur, ea forma, quam supra posuimus, in omnibus scilicet unciali caractere exaratis Codicibus." Haecenus MONTFAUCON.

Sed ne quis horum,

Quis sordent munera nostra,

haec legens, limis subrideat ocellis, tacitusque sibi persuadeat, rumores nos posuisse ante salutem, inventosque forsitan esse post fata MONTFAUCONI codices, quos siciebat desiderabatque hic criticorum graecorum pater atque princeps, prodeant in orchelstram testes doctissimi Saeculi nostri MONACHI BENEDICTINI E CONGREGATIONE S. MAYRI, qui omnes fere Bibliothecarum tabulariorumque latebras atque recessus peragrarunt.

„Si jamais, inquit *k*), nous n'avons vu dans les Mss. Grecs d' *ε* parfaitement carés, non

Il ii 2

plus

k) Nouveau Traité de Diplomatique Tom. I. Sec. Partie Sect. II. Chap. XV. pag. 685.

plus que Dom Bernard de Montfaucon; le Ms. du Roi nro. 63. nous offre au moins sur cette forme **E**. **H**actenus **BENE-
DICTINI**. Nostri tamen **E** magis quam hoc, quod **Be-
nedictini** viderunt, angulatum est. En itaque manuscriptum
sine exemplo antiquum, et sui generis unicum!

V.

Ex **CLXXXI**. lectionibus variantibus, quibus scætet **CO-
DEX GVELPHERBYTANYS A 1)**, **INVENIMYS XLIV**; **NEC
MILLIO NEC WETSTENIO VISAS**.

VI.

Inter **CVIII**. lectiones variantes, quas e **CODICE GVEL-
PHERBYTANO B m)** excerptimus, **SVNT XIX**, **QVAE MILLIO
ET WETSTENIO FVÈRE INCOGNITAE**.

VII.

E memorabilibus versionis nostrae Gothicæ, quorum
larga, et fortassis inopinata, messis manet lectores in opere
ipso, hoc unicum delibabimus, ad animos cunctantes et diffi-
dentes excitandos alliciendosque. Habet haec versio go-
thica **XXVIII**. lectiones variantes, **SVNT INTER HAS XVII.**
**CRITICIS, MILLIO SALTIM ET WETSTENIO, ANTE HUNC
DIEM INAVDITAE**.

Prodeant itaque huius generis **TRINAE** in orchestram, et
quibus fingere ac praemeditari possint lectores mei, quam
iucunda credam fore Sacrae Scripturae interpretibus haec
Versioni Gothica.

Harum **PRIMA** legitur Rom. XI. 33.

ΘΑΙΥΑ ΙΝΔΣΙΙΑΛΛΑΑ ΣΤΑΝΣ ΙΣ

i. e. quam inenarrabilia sunt iudicia eius

Nullus

1) Praeconi primi §. 5.

m) loco cit. in not. II.

Nullus, quorum cōpia facta est unquam Criticis, N. T. codicum, habet, quantum equidem scio, hoc in loco ἀρετήα vel similem Gothorum **𐌰𐌶𐌰𐌸𐌹𐌹𐌸𐌹𐌹𐌸𐌹𐌹𐌹𐌹** vocem.

ALTERA Rom. XII. 19. occurrit.

𐌰𐌹 𐌹𐌶𐌹𐌸 𐌸𐌹𐌹𐌸 𐌶𐌹𐌹𐌹𐌹 𐌹𐌹𐌹𐌹 (n)
 i. e. *sed date locum irae Dei*
 III 3 Addi-

*) Scimus, codicem ARGENTINUM habere **𐌸𐌹𐌹𐌸** sive

𐌸𐌹𐌹𐌸 in Nominativo, cuius Accusativus est

𐌸𐌹𐌹𐌹. Sed Codex noster, quem in posterum CAROLINUM nominabimus, (quo testator sit apud posteros et memoria, quo inventus est, temporis, et augusti, qua editus

est, SYMMI PRINCIPIS liberalitas,) habet **𐌸𐌹𐌹𐌹** in Ac-

cusativo, cuius Nominativus quoque sine dubio **𐌸𐌹𐌹𐌹**

est, ut **𐌹𐌶𐌹𐌹𐌹𐌹**, *lux*, in Nominativo Ioh. VIII, 12.

facit in Accusativo quoque **𐌹𐌶𐌹𐌹𐌹𐌹** *facem* Marc.

XIII, 24.

Monenda haec esse duximus, ne ansas ad nostra repre-

hendendum demus malevolis, qui libenter fortassis in nobis

accusandis ex aliorum linguae gothicae praedabuntur insci-

na, sicuti his artibus magnas excitare tragoedias. Parvam

hanc *quarta vocis* litteram quis linguae gothicae gnarus in

integrum restituere potest coniectando. Sed religio mihi

est, quidquam textui admiscere, licet id probabilissimum fiat,

quod non in ipso codice sub adspectum cadat, inque oculos

ineurat. Quid? quod ne apertissima quidem librariorum

mendae, a monumentorum editoribus corrigenda esse arbitror.

Qui hac de re aliter, atque ego existimo, sentiant, de fide

viderint, quam opera ipsorum habebunt apud posteros.

Additamentum $\Gamma\psi\delta$, Dei, diu sed frustra quaesitum esse, in codicibus ab iis, qui verbum $\epsilon\epsilon\gamma\eta$ hoc in loco de ira Dei interpretantur, constat inter Criticos.

TERTIA denique lectio varians, valde memorabilis, existat ibidem Rom. XII. 19.

MIS $\text{ἘΚΔΙΔΩΜΕΝΟΙΣ. ΕΙ ΤΙΔΩΜΕΝ. ΙΚ ἘΚΔΙΔΩΜΕΝΟΙΣ.}$

i. e. mihi vindicta, ut tribuam, ego retribuam,

ἸΗϞϞ ἘΑ

dicit dominus

Additamentum: ΕΙ ΤΙΔΩΜΕΝ , ut tribuam ignorant, quotquot hodie innotuere eruditis, codices.

Longum, nec huius loci, foret, varietatem hanc lectionis ponderibus examinare criticis. Occurrunt praeterea in CAROLINO NOSTRO CODICE o) omnis generis variantes, quorum censum accurate inquit venerabilis Senex D. CHRISTIANVS BENEDICTVS MICHAELIS in *Tractatione sua critica de variis lectionibus Variansibus N. T.* Animadvertenda haec esse existo, ne quis, censoriis levitatibus deditus, CAROLINI codicis Variantes ex solis textus additamenti constare autumet, et hinc parum praecleara atque egregia de versione hac nostra gothica sentiat.

VIII.

CODICIS antiqua manu scripti, germanicam SACRAE SCRIPTURAE VERSIONEM RHYTHMICAM CONTINENTIS, de quo disserere IOHANNES SAYBERTVS, p) IOH. HENRICVS

o) Vid. nota 13.

p) In Palaestra Theologico-Philologica p. 193, et 194.

CYS HÖTTINGERVS *g)*, IOHANNES FRICKIVS *f)*, qui quæ citatur in *Parte I. Paræneticorum veterum cum notis M. H. GOLDBASTI* *e)*, Codicis, inquam, tanta inter sui generis libros sana clari, VERVM INGENIVM, cuius eruditæ huc usque ignari fuere, enucleavimus in opere nostro omni cura, eiusque litteraturæ specimen in aes incidi curavimus.

IX.

Tandem fastigii ac coromidis loco imposuimus operi nostro, in quo multa de OTFRIDO disceptavimus, FRAGMENTVM CODICIS, vetusta manu scripti Augustæ nostræ Bibliothecæ, OTFRIDI EVANGELIA CONTINENTIS.

Tres tantum codices OTFRIDIANOS manuscriptos ætatem tulisse, inque manus eruditorum incidisse, VINDOBONENSEM, puta, VATICANVM, et FREISINGENSEM, constat inter omnes. En hunc *quartum* EVELPHERBYTANVM, at exiguæ proh dolor molis libellum, paucarumque paginarum *Geographi*! Discrepat noster a tribus istis, quos iam laudavi, lectionum varietate crebrius. Dabimus quoque in opere nostro eius accentuationem, id quod pergratum fore Germanorum Criticis non una de causa speramus. Specimen litterarum, quibus codex scriptus est, exhibebimus in aere incisum.

§. V.

Ac ne HÆC quidem NOSTRI OPERIS nobis videtur silentio prætereunda esse NOVITAS, quod, cum nusquam ante hunc diem, (id quod mirum fortassis videbitur omnibus,) in aes incisa sint codicum Rescriptorum Specimina, utrumque, ut habent autographa, textum simul exhibentia, ita optimum huius generis exemplum dabit Ulphilas noster. Diffici-

g) In Bibliothecario suo quadripartito lib. I. cap. III. p. 148-150.

f) In præfat. general. ad T. I. I. SCHILTNERI Thesaur. Antiq. Teutonic. p. 8.

e) Pæg. 359. 360. 365. 366. 367. 372. 373.

Difficilius id confici, quivis, cui unquam codices rescripti, membranacea illa palimpsesta, visi sunt, animadvertit. Etenim oculos irretitos, atque adeo interdum armatos, in evanescentibus antiquissimarum litterarum figuris, quae eos parum sane pascunt, defigere, et ad earum similitudinem, tam difficilem saepe ad distinguendum, pictoris artem et manus dirigere, quanti, Vos aequi rerum arbitri, putatis esse sudoris quantaque patientiae?

Deinde CAROLINVS noster CODEX omnium librorum, huc usque in Germania typis exscriptorum, PRIMVM ORVS est, QVOD GOTHORVM FORMIS EXCVDITVR.

Integra quaedam dicendi messis mihi relicta foret, si numerando tantum per censere vellem memorabilia, obvia in CATALOGO CODICVM RESCRIPTORVM, quem promisi (vid. Praecon. primi §. 6, n. V. b) daboque. Didici atque intellexi, rescriptorum codicum latebras peragrans, quanti quamque inopinati antiquitatis thesauri saepius sub his ruinis lateant. Descendi itaque in palimpsesticis fodinas, eadem cupiditate inflammatus, eademque fortuna ductus, qua ire solet

*Divitis Hercinae proles in viscera terrae,
Quaeque reconduntur picea caligine mersae,
Irrequietus opes, accensa lampade, fossor
Eruit inventas, crebrisque biennibus instat
Aeribus effossis gravibus. Fluit undique tandem,
Ignibus admatis, aurum, quod possimus omnes.*

Et NOVVM quoque CODICVM RESCRIPTORVM GENVS Catalogus hic ille orbi annuntiabit litterato. Nimirum CODICEM RESCRIPTVM (sit fas, novis rebus nova imponere nomina,) SEMI-IMPRESSVM. Est enim penna scriptus in hoc codice textus inductus atque deletus, typis vero impressus est, qui in eius locum successit. En itaque Centaurum quendam palimpsesticum.

Semimanumque typum semitypumque manum!

De iis, quae diu, multisque lucubrationibus in N. T. textus fata, tot profanorum minorumque philosophorum hodie telis proposita, inque omnem rem Theologorum diplomaticam, commentati sumus hoc in nostro opere, quaeque, cum nec in scholis decantata huc usque, nec in commentariis protrita sint, novitatis quadam gratia fortassis se se lectoribus commendatura esse speramus; de his omnibus ne verbum quidem scientes prudentesque facimus; ne verecundiam, quae de se ipso loqui vetat, seponamus, et parum cauti in voculas malevolorum incurramus. Recitavimus solummodo ea, quae oculis et manibus nostris debentur, quorumque editio, non intelligens viri eruditi iudicium, sed acres libraril tantum oculos, accuratasque opificis poscit manus. Ponamus, de nihilo esse, quicquid cogitatione ac ratione nos consecuti esse hoc in genere nobis visum sumus: manebit tamen vel et hac rerum facie operi nostro suum nomen honosque. Pacem haec, quae dixi, animis simultate infectis afferre, et quadam concordia placare ac lenire speramus eos, qui instar *Teseo* solum sapere, caeteros umbrarum vagari modo volunt.

DEVS vero o. M. cuius cura atque consilio rebus humanis, etiam si hominum studia deficiant, sanctissime providentissimeque consulitur, hanc litterarum suarum tractationem, sanctam ac salutarem esse iubeat universae suae ecclesiae verae, quae eum per *IESVM CHRISTVM* filium suum unigenitum, Dominum nostrum, ubique terrarum tot linguis in una fide adoratur; faxitque, cuius numine gentes ecclesiae redditae sunt, ut omnes, has sacras Gothorum reliquias inventientes, memores vocis illius apud *Eliam* (cap. 43. v. 6.) Aquilonem inclamantis, laeta grataque mente, (Coloss. cap. 3. v. 11.) exclament: Hic non est *BARBARVS* *SCYTHA* sed omnibus in omnia *Christus*. Illi, cuius salutem omnes videntur terrae fines (Pl. 98. v. 3.) sit laus et honos et gloria in sempiterna saecula. Amen.

LE PHILOSOPHE PAYEN, OU PENSÉES DE PLINE,
avec un Commentaire littéraire et moral.

PHILOSOPHUS ETHNICUS, SEU IN PLINII IUVENIENSIS SPARSAS PER EPISTOLAS SENTENTIAS COMMENTARIUS HISTORICUS ET MORALIS FORMEII.

Lugd. Bat. ex typograph. Eliae Luzac filii, 1759. Tomus I. pp. 302. Tomus II. pp. 432. Tomus III. pp. 447. octonis.

Sexennium est, quod Vir Cl. Auctor huius et plurimorum varii generis librorum, quibus non mediocrem famam consecutus est, singulari Opere *Philosophum Christianum* delineavit. Nunc socium illi superaddit *Philosophum Paganum*, atque adeo utriusque sentiendi et vivendi rationibus collatis, facit profecto, ut multa in hoc, omnia in illo laudanda esse, intelligamus. Praeterea ingenti rerum, de quibus dicendi locum hoc libro invenit, varietate utiliter et iucunde occupat legentium animos.

Sed maxime hoc Commentario edendo exemplum proponere voluit, sapientius, et ad fructus ab adolescentibus ex scriptoribus antiquis percipiendos aptius, instituendae eorum lectionis. Observat enim in Praefatione, veterum auctorum tractationem vulgo iuventuti molestissimam esse, culpa fere eorum, a quibus hi explicantur. Nequaquam illos hoc agere, ut ingenii lumina in his scriptoribus conspiciant, suis commendent; sed unice propemodum in linguae qua usi sunt natura enucleanda versari. Pariter et immensos illos Commentarios, qui Variorum Notae dicantur, cum verba potius consulentur, quam res, multis minus gratam reddere veterum Auctorum lectionem. Itaque sibi quidem videri, duplici magistrorum genere ad interpretandos hos scriptores opus esse; alterum ut sit grammaticum, quod linguae tantum rationem habeat, alterum quasi aëstheticum, (utamur enim brevitate causa hac voce,) quod doceat intelligere ac velut sentire, quicquid elegantiarum et verae pulchri-

chritudinis, mentem ipsam capientis, iisdem illis veterum libris contineatur. Optabile quidem esse, ut utraque haec facultas in uno homine coniuncta sedeat; sed cum vulgo non inveniatur nisi divisa, dandam operam, ut horrido Paedagogo humanius suaviusque ingenium iungatur. Potro autem tradit Vir Cl. se, cum per Augustum mensem a. 1756. his Plinii epistolis legendis occuparetur, adeo multiplici eorum virtute captum fuisse, ut plane consideret, rem gratam se plurimis facturum, si eandem diligentiam Plinio huic, quam Ciceroni Olivetus, Senecae Philosopho Bómellus, tribueret. Imo vincere etiam se horum studia instituisse, Hos enim nudas auctorum illorum collegisse sententias; se Plinii locis memorandis observationes, quoque suas addidisse. Has fere subitaneas dicit, et familiari sermone scriptas; non enim se tam ingeniosi scriptoris, quam viri boni, virtutis commendandae studiosi, laudem consecrari; quam professionem Viri Rev. veram esse, abunde iam libelli hoc parente prognati docuerint.

Adhaeret autem ordini, quo Plinii epistolas dispositas legimus. E singulis sententiam illustriorem depromit, adiecta illius versione Francogallica ea, quam *Sacyo*, vel, quod monet Noster, *Massio* potius, (l'Abbé *Massien*) debemus. Tum ex sententia illa derivat, quasi e fonticulo, eiusdem argumenti praecepta uberiora, vel utilia scriptoribus, vel emendando animo vitaeque regendae apta, locos historicos illustrat, adspargit exempla recentioris aetatis; verbo, praetermittit omnino nihil, quod lectionem harum epistolarum et iucundam efficere possit, et profuturam. Nam hoc delictu, quo Plinii nostri *vulpes deca* complexus est, incendi profecto multorum animi possunt ad praecleari scriptoris omnia cognoscenda, cum in his paucis magni thesauri indies spectaverint. Itaque et saepe numero nihil egit V. Cl. nisi ut materiam epistolae patrio sermone repeteret, incitaturus ea opera, ut nobis quidem videtur, legentes, ad inspicenda latina, quorum dulcem et concinnam breviter quis est

quin adamaverit. Praemisit vitam Plinii paginis LII. accurate scriptam.

Proponamus specimina laboris V. Clar. Ad illa Epistolas I. Libri I. *Collegi, non servato temporis ordine, neque enim historiam componebam, sed ut quaeque in manus venerat; reprehendit hunc neglectum a Plinio data opera ordinem temporis, quem si secutus esset, haberemus in epistolis eius continuam quandam historiam; nunc, cum unice ingenii sui testes eas esse voluerit, rhetori alicui, aut linguae ediscendae magistris nostris, qui exempla epistolarum edere solent, factus est similior.* Ad Epistol. II. de pruritu doctorum hominum libros edendi, ex iisque laudes aucupandi, disserit. Ad Ep. IV. locum: *Mitium* (ita enim edi debebat, non *initium*.) *dominorum apud servos ipsos consuetudine metus exolescit, quaedam recte de rationibus servorum nostrorum observat, circa quos maiorem curam magistratus desiderat. Sed vellemus nonnulla adiunxisset in eos dominos, qui inhumanissime habitis ministris suis, detrudunt eos fere ad classem brutorum. Nam profecto in ipso hoc genere plebeio non frustra quaeras mentes bonas, et ad omnem virtutem flexibiles, quas qui ferrea iniquitate et duritie opprimit, gravius etiam peccare videtur, quam qui nimia lenitate diffuere ad vitia patitur.* De eo hominum malorum genere, quod est *δύσχεδες*, ad Epist. V. disputat. Ex Epist. VIII. duas excerpit ad hunc sibi sententias, alteram: *Si alienae quoque laudes parum peguis auribus accipi solent, quam difficile est obtinere, ne molesta videatur oratio de se aut suis differenti; alteram: sequi gloria, non appeti debet.* In scriptoribus propriae laudationi nimium indulgentibus, principatum tribuit Ciceroni, et Comiti Bussio (*Bussi Rabutin*.) quos propterea vocat *les Coryphées de l'Egoïsme*. Quod autem putat, Aristidis et Catonis similes hodie parum honoris consecuturos, quod Seculum nostrum eos fere tantum gloria dignos iudicet, qui omnia divina humanaque iura maxime et audacissimo contemnerit, id iusto acerbius dictum existimamus. Infelices nos, si quidem verae gloriae natura adeo hac aetate existit.

Et

ita fit. At paucissimi eam norunt vel colunt! Nihil mirum; nunquam enim optima plurimis placuerunt; nec Aristidem aut Catonem, quamvis innumeri magnos viros esse intelligerent; imitati sunt nisi paucissimi. Ex Epist. XII, memorabilem obitum Corellii Rufi narrat, imprimis illud eius *néquice* perpendit; docens breviter, (nam copiosius haec tradidit in Miscellis Philosophicis,) nulla re defendi posse eos, qui voluntariam sibi mortem consciscant. Ad Epist. XIII, quaerit, qualis esse favor Principum in viros doctos debeat? ubi et haec occurrunt: *après une Troupe des Comédiens rien n'est plus difficile à tenir en règle et à contenter qu'une Troupe des Scavans.* Cum quibus hilariter coenare possis ad Ep. XV, ostendit. Ex Epist. XVI, hunc locum explicat: *At hoc parvum malignumque est, non admirari hominem admiratione dignissimum, quia videre, alloqui, complecti, nec laudare tantum, verum etiam amare contingit.* His addere poterat illa sane elegantissima scriptoris hodie facile principis:

*Oui, cher F. . . nous périrons un jour,
 Dans deux mille ans nous vaudrons quelque chose,
 Mortels anciens, nous aurons notre tour.
 Quand une fois dans la tombe on repose,
 Sans sentiment, à la louange sourd,
 Nul envieux en fureur ne s'oppose,
 Que le public trop prévenu d'amour,
 Du pauvre mort fasse l'azothéose.*

Addit tamen contiguam huic ex Epist. XVII, sententiam: *Scias ipsum plurimis virtutibus abundare, qui alienas sic amat.* Ad Ep. XVIII, de somniis; ad XX, de oratione crebra, assidua, et larga, et de eloquentia in universum disputat, non dimisso sine censura Plinio. Ad illum imprimis, verum Epist. XXII, locum: *Impetu quodam et instinctu procurrere ad mortem, committit cum multis; deliberare vero, et causas eius expendere, utque suaserit ratio vitae mortisque, consilium suscipere vel ponere, ingentis est animi: quaedam digna lectu, ex ingeniosissimo scriptore Montano (Montagne), adfert.*

Ad Librum II, accedimus; ex quo et ipso plurima petiti Vir Rev. gratâ legentibus. Ex Epist. quidem II, haec: *Amor*

iniquitatis semper, illustrat. Ad Ep. III. de Oratoribus ex tempore dicentibus disserit, neque eos magis laudat, quam laudantur a nobis. Pauca monet ad illa Epist. VII. *Si defunctorum imagines domi postae dolorem nostrum levant; quanto magis eae, quibus in celeberrimo loco non modo species et vultus illorum, sed honos etiam et gloria refertur.* Nobis hic adiungi nonnulla placuisset de monumentis, virorum egregis de re publica meritorum honori, publice ponendis, quibus eorum virtutes commendari fortiter posteritati possent. Ad Epist. XI. ostendere conatur, suaviores ex urbe epistolas scribi posse, quam rure; ad XV. moratur in his: *Nihil aequè gratum adeptis quam concupiscentibus, ut alia taceamus.* Ex Libri III. Epist. V. locum omnem de studiis et scriptis Plinii maioris huc transfert. Ex IX. interpretatur haec: *Fides in praesentia eos, quibus resistit, offendit, deinde ab illis ipsis suspicitur laudaturque.* Ex XVI. clarissimam Arriae vocem: *Pactè, non dolet*, producit. Ad XVIII. de officio laudandorum Principum quaedam tradit. Ex L. IV. Epist. VII. apponit locum: *Minor vis bonis quam malis inest.* Ad illa Epistolae XIII. *Educentur hic qui hic nascuntur*, educari iuventutem; quoad eius fieri potest, ante parentum oculos cupit. Ex Epist. XXIII. hanc eruit sententiam: *Et prima vitae tempora, et media patriae, extrema nobis impertire debemus.*

Hos Libros Epistolarum Tomus Primus illustrat, quinque consequentes Secundus, Decimum pars Tertii. Pauciora ex his exempla adscribemus. Ex Libri V. Epist. V. locum hunc: *Qui voluptatibus dediti quasi in diem vivunt, vivendi causas quotidie finiunt*, variis observationibus ornât Cl. Formeijs. Ad Libri VI. Epist. XI. quae debeant esse in Oratore virtutes, exponit. Epistolam XVI. quae est de obitu Plinii maioris, omnem vertit Gallice, adspersitque annotationes. Ad Epist. XXVI. eiusque verba haec: *Quam multum interest, quid a quo fiat?* *Aut exegit* exemplum prorsus singulare refert. Epistolam XXXII. non existimat ad Quintilianum rhetorem scriptam fuisse, adducitque locum amplum Gedoini, rationibus varijs id negantem; qui tamen nobis non satisfecit. Multa ad Libri VII. Epistolam IX.

diffe-

differit Noster: de versionibus linguarum; de imitatione optimorum auctorum; de oratione prosa et versa. Ex Epistola XXVII. postquam haec excerpfit: *Perquam velim scire, esse phantasmata, et habere propriam figuram, numenque ali-quod putes; an inania et vana, ex metu nostro imaginem acci-pere:* narravitque duas apparitiones a Plinio commemoratas; adicit ipse tertiam, probe sibi cognitam, eius quidem, quod postremo fatetur, generis, ut ea una suspensum teneat ani-mum eius, neque patiatur plane accedere iis, qui phan-tasmata esse negant. Ex L. VIII. Ep. XXI. haec adducit: *Ut in vita, sic in studiis, pulcherrimum et humanissimum aestimo, severitatem cōmitatemque miscere, ne illa in tristitiam, haec in pe-tulantiam excedat:* breviterque dicit de temperandā studio-rum intensiōne. Ad L. IX. Epist. XIV. in qua haec habentur: *Posteris an aliqua curā nostri, nescio, nos certe meremur ut sit aliqua:* observat, unum fere Fontanum (*la Fontaine*,) ex omni scriptorum choro; pretium sibi ipsi statuere nescivisse. Ridehdam postea propinat stultitiam *Cotini* illius; dixerit *Boilavii* perpetuum victuri, quod scite expressum est noto illo versu:

*Cotin a fini ses jours,
Triffotin vivra toujours.*

Erat enim ille arrogantissimus ingenii sui miselli existimator. Ex Epist. XXXVIII. allatis his: *Neque enim soli iudicant, qui maligni legunt;* arripit occasionem, eorum imaginem, qualis esse debeat, pingendi, qui de libris aliorum iudicant, quos Criticos vulgo adpellant. Facit hoc verbis alienis, scripti nimirum cuiusdam: *Lettre de Mr. D. - Licencié en Droit & Mr. Freron,* etc.

Tomi Tertii, quod diximus, initium, Liber X. Epistolarum constituit, pro quo est hic operarum vitio: *Livre Neuvième.* Huic Epistolarum ad Traianum Libro Introductionem prae-misit V. Cl. qua vitam laudatissimi Principis a pag. 2 + 24. enarrat. Ex Epistolis autem singulis cum sententias memo-rabiles, prout in Libris superioribus, petere non potuerit, satis habuit argumenta earum verbis non multis delineare; deinde noyam illis gratiam observationibus quibusdam addit.

Dili-

Diligentius tamen ceteris, et merito, explicavit celebre pat. Epistoll. huius Libri, XCVII. et XCVIII. iusto in eas Commentario scripto a pag. 114-116. Periodos omnes, imo phrasas, sigillatim expendit. *Carmen*, quod Christianos dixisse *Christo quasi Deo*, tradit Plinius, interpretatur *preces liturgicas*; quod nobis minime arridet. Hymnos certe in honorem Servatoris decantatos hoc loco signari, dubio fere caret, adponeremusque etiam fundamenta huius sententiae, nisi ea videremus dudum iam ab illis, qui hanc epistolam commentariis ornarunt, firmata esse. Quod autem existimat Vir Rev. hymnos a Christianis hoc tempore non fuisse recitatos nisi in conviviis, et ipsum aliter se habet. Unum illi tantum locum opponemus, 1 Cor. XIV, 26.

Sed cum pag. 176. huius Tomi omnis hic in Plinii Epistolas Commentarius exeat, non expectato dono afficit lectores Cl. Formeius, Latino Philosopho addens Graecum, cuius la indice libri nullum apparet indicium. Ediderat ante annos decem *Sallustii Philosophi de Diis et Mundo libellum*, et Francogallice versum, et observationibus declaratum. Has laboris sui in eo collocati partes adiungit huic in Plinium Commentario; graecos autem contextus, ne dissimilis esset priori operae posterior, omisit. Ita quidem inscriptionem libri sui implevit V. Cl. egregios duumviros e Philosophorum ethnicorum genere vita quasi vedorando. Sed superest tertius, non ille quidem ethnicus scriptor, sed tamen solo rationis humanae arbitrio, velut ethnici, utens, ad definienda hominum officia. Theologus fuit Christianus, vivis iam ereptus, cuius hic editur a pag. 307. libellus *de Fontibus disciplinae moralis, quo quidem ostenditur, omnia hominum officia nisi naturae praecipis, nusquam autem deduceri hos ad leges Religionis*. Sunt in eo loci acuti plurimi; ac licet Saeculo iam superiore scriptus, nequaquam tamen refugiet nostrorum Philosophorum oculos. Itaque et haec Formei nostri providentia laudabitur. Collectionem autem hanc omnem eleganter quidem, sed non satis emendate, quod mireris in Batavo, excipit typographus.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Decembris Anno MDCCCLX.

RECENSIONIS BIBLIORUM HEBRAICORUM HUBIGANTI V. C. PARTICULA TERTIA

TO. III. LIBRI HAGIOGRAPHI SIVE PSALMI, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Iob, Esdras, Nehemias, Esther, Ruth, et Chronicorum libri duo. Accedit librorum, qui Deutero Canonici vocantur, Classis Hagiographica, sive Sapientia, Ecclesiasticus, et Adalita ad Esther. TO. IIII. Prophetae posteriores, sive quatuor Prophetae maiores et duodecim minores. Accedit librorum, qui Deutero Canonici vocantur, Classis Prophetica, sive liber Baruch, Canticum trium puerorum, Susanna, Bel et Draco.

Alphabb. 10. plagg. 15. Fol. mai.

Indicavimus ante menses non multos, quae continerentur prima Operis Hubiganti Parte; neque omnino tantum ostendimus, quae laudanda nobis et probanda, quae improbanda ac vituperanda in eo viderentur, sed docuimus etiam singulatim, et pro Actorum Commentariorumque horum modo quidem certe satis, quomodo versatus esset Hubigantus in enarrandis libris historicis V. T. Quorum alteram partem quam complectatur Pars Operis secunda; quam Hubigantus in iis interpretandis sequutus sit, id quod

constantia interpretis ac gravitas postulabat; easdem leges non necesse esse videtur, ut denuo exempla et specimina interpretationis Viri proferantur a nobis. Satis erit significasse paucis, quo ordine singula sequantur in illa Parte. Praemissa autem ipsis libris Hebraeis est longiuscula disputatio de aetate Patriarcharum; de spatio temporis, quo commorati sunt Israelitae in Aegypto; de annis, qui elapsi sunt inde ab profectione eorundem ex Aegypto, usque ad susceptam templi Hierosolymitani aedificationem; de diuturnitate imperii regum Iudaeorum et Israelitarum. Cuius quidem disputationis summa huc redit, ut, reiecta explosaque Petavii et Usserii ratione, numeros annorum, qui in libris hodie Hebraeis leguntur, librarium culpa corruptos, mutandos emendandosque censeat. Hanc chronologicam scholam excipiunt ipsi libri Hebraici, in titulo Operis laudati, ita ut singula eorum Capita a tergo comitentur notae criticae, ab sinistro latere Versio latina, a fronte summa brevicula. Qua ipsa ratione usus est in explicandis libris Apocryphis Graecis, quos universos e Romano exemplo ita expressit, ut multas coniecturas in notis protulerit, textum, ut vocant, nulla earum contaminaverit. Et Tobiae quidem libellum, cui, ut libello Iudithae, brevis praefixa praefatio est, ostendit ab Iudaeis propterea non receptum fuisse in Canonem, quod quum e Babylonia in patriam redissent, de eo nondum quidquam compertum habuissent: scriptum fuisse primo lingua Chaldaica, sed deinde, nescit a quo, Graece, et ab Hieronymo latine, conversum. Quam quidem Hieronymi Versionem latinam multo deteriorem esse Graeca Versione, contra Calmetum ita disputat, uti contra Pridavium aliosque vincere conatus est, nihil ab auctore libelli commemorari, quod non vere acciderit. Libellum Iudithae, pugnat, scriptum esse paucis annis post oppugnatam Bethuliam, et quidem Hebraice primo, sed postea ex Hebraico in Chaldaicum conversum: neque Chronologiam eius Xenophontae et Herodoteae repugnare, ita ut non reiiciendus sit, tanquam sylloge mera fabularum. Libris Macca-

baeo-

baeorum duobus nulla quidem Praefatio praemissa est, sed brevis tamen chronologica tabula. Eos excipiunt Indices, quorum et numerus et ratio non discrepat ab Indicibus primae-Partis. Haftenus de Parte Operis secunda. Veniamus ad tertiam et quartam.

Verfabimur autem in iis recensendis sic, ut primo ostendamus, quae quaque contineantur: deinde exemplis quibusdam doceamus, quid nobis videatur de ratione quam sequutus est *Hubiganus* in convertendis enarrandisque et Hagiographis, ut vocant, et libris Prophetis.

Atque tertia quidem in Parte quinam quotque infint libri, index supra positus declarat. Psalmis Davidicis, hi enim primum tenent locum, praefixa est Praefatio, quae docet, Auctorem propositum sibi habuisse consilium duplex: primo ut verteret Psalmos latine; deinde ut emendaret, non modo ope et auxilio Versionum veterum, Graecarum maxime, et Syriacae Chaldaicaequè; Arabica enim et Aethiopica e Graecis factae sunt; sed etiam subsidio locorum similium, sententiae orationis, naturae sermonis Hebraici, quam in primis ab Masclesio egregie explicatam esse ait; et adiumento Codicum scriptorum. e quibus laudat Oratorienfes et Regios; nam eos, quos Sorbona possidet, a se propterea non potuisse consuli ait, quod Sorbona tunc quidem non solita fuisset usum Codicum suorum concedere Viris eruditis. Eadem sequutus est *Hubiganus* in explanandis Proverbis, Ecclesiasta, et Cantico Canticorum, qui libri excipiunt Psalmos: ita tamen ut latina Versio paullo liberior esset quam in Psalmis. In Praefatione ad Iobum, et summam libri breviter exponit, et Schultensium reprehendit, quod nusquam Criticem adhibuerit, et loca interpretatus sit manifeste corrupta; quo quidem acciderit, ut protulerit saepe eas interpretationes, in quibus et sollertia et acumen desideraretur. In notis ad reliquos libros, Esdrae, Nehemiae, Estherae, Ruthae, Chronicorum, Clerici insolentiam non semel coercet, inscitiamque redarguit. Post hos comparent libri Graeci tres, libellus Sapientiae, Ecclesiasticus, et frag-

menta Estherae, ducti, ut supra significavimus, e Codice Romano. Atque Sapientiae quidem libri priorem partem ab Salomone profectam esse contra Calmetum disputat; posterioris particulae auctorem suspicatur eum esse, qui priorem Graece converterit. Estherae autem Fragmenta, quae in Versione Alexandrina ipsi libello Estherae Hebraico inserta passim leguntur, vindicat ab reprehensionibus Ludovici Capelli, qui commentis ea fabulisque scriptoris cuiusdam Graeculi contexta esse putabat. De Indicibus, qui claudunt Volumen, non est quod dicamus.

Frontem quartae Partis ornât Praefatio in omnes Prophetas, cum maiores; tum etiam minores; quae duabus constat partibus. Primo enim, sed breviter, docet, Oracula Prophetarum intelligi posse; ne forte quis obscuritate ac difficultatibus insuperabilibus ab eorum lectione deterreatur. Deinde ostendit, quomodo versandum sit in eorum interpretatione. Elaborandum maxime in eo censet, ut et verba, et sententiae Prophetarum, intelligantur et capiantur; et quidem sic, ut verba depravata ab librariis corrigantur: ut significatus verbo cuique tribuatur loco quoque suus; quod non factum esse ab Villalpando memorat; ut partes orationis inter se ne permulentur: ut sententia ne pugnet cum ingenio linguae Hebraicae atque stilo Prophetae; ne quae proprie dicta sint, ex tropice explicentur, et contra; adversus quam legem magnum Grotium, sed non magnum in interpretandis Prophetis, saepissime peccasse ait; ut series orationis ne deseratur ac negligatur: ut quis vacuus opinionibus praepiudicatis et liber accedat. Quas leges etsi multis argumentis confirmavit, variisque exemplis illustravit *Hugiantius*; eas tamen non magis observari oportere in explicandis Prophetarum Oraculis; quam in enarrandis aliis libris, quis non intelligit? Post Praefationem extant ipsa Vaticinia Prophetarum, ditata Versione latina, et notis Criticis illustrata. Ea excipit Praefatio in libellum Baruchi, quem non modo ab Barucho scriptum, sed etiam *Deonyeser* esse, instituit planum facere contra Ludovicum Capellum: quem ipsum

ipsum in eo erravisse contendit, quod putat, Canticum trium illorum juvenum, Susannae item historiam, Belieque et Draconis; mera sumenta atque fabulas esse, ab hominibus ineptis compositas. Caeterum hi ipsi libelli, quatuorque Indices, terminant etiam hoc Volumen, atque adeo totum Opus, quod Parisiis, publica auctoritate et iussu, descripsit *Claudius Franciscus Simon*, Reginae et Archiepiscopatibus Parisiensis Librarius.

Restat, ut lectoribus copiam faciamus iudicandi de ratione, qua usus est *Hubigantus* in vertendis enarrandisque utriusque generis libris, et Prophetis et Hagiographis. Age igitur, proferamus ex utrisque exempla quaedam. Et univérse quae laudanda nuper, quae vituperanda, in superioribus libris, ostendimus: ea etiam in his vel probanda vel improbanda censemus. Sed singulatim in Psalmis vehementer displicet Versio latina; quam longe obscuriorem verbis Hebraicis deprehendimus, quam nec assequi ubique vim eorum et potestatem, immo laedere naturam linguae; et leges violare, mirati sumus. Auctor atque testis iudicii nostri et sententiae Psalmus primus esto. Eum *Hubigantus* latine sic convertit: 1) *Beatus vir qui non vivit in confitium impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in confessu irrisorum non sedit: 2) sed in lege domini voluntas eius, et in lege eius meditatur die ac nocte. 3) Quippe erit ut arbor plantata secus rivus aquarum, quae fructum suum praebet suo tempore, cuius folium non desuet, et omnia quae faciet prospere cadent. 4) Non sic impii, sed erunt ut stipula, quam dispellit ventus. 5) Itaque non stabunt impii in iudicio, neque peccatores in coetu iustorum. 6) Novit enim dominus viam iustorum, via autem impiorum peribit.* Certe non videmus, cur non maluerit eiusmodi Versionem latinam omittere *Hubigantus*, qua nec latine doctis falsifieret, quam nemo ope eius, quia non est latina, orationem Davidis intelligere ullo modo possit; neque Hebraicae linguae cupidis consuleretur, quam sententiam verborum Hebraicorum non explicet, sed duplicet magis atque involvat. Etenim *W* apud Davidem

non est *vir*; sed *homo*; ut recte ignotus quidam interpres, quem nos Symmachum esse suspicamus, reddit, ἀμμητρος
 Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ. Verba הָלַךְ, עָמַר, שָׁב, et reliqua, non
 debebant verti latine per Praeterita, sed per *solere*. Prae-
 terita enim ab Hebraeis non raro ita ponuntur, ut omnia
 temporis genera complectantur. quod etiam ab Graecis so-
 let fieri. Sic apud Homerum Il. ε, 37. ὅς Χρυσὸν ἀμφι-
 βέβηκας est qui Chrysen tueri soles, non tuius es. חֲמַיִם
 Latinis non sunt peccatores; sed facinorosi; scelerati, qui ab
 scriptoribus N. T. dicuntur ἀμαρτωλοί. Et ut verba הָלַךְ
 et עָמַר significare arbitramur *delectari*, ita עֲצַת רְשָׁעִים et
 חֲמַיִם רַרְרָא putamus esse *consilia, facta, instituta, vitia*
sceleratorum. Neque vero *irrisores* qui sint; satis intelligi
 potest. debebant addi verba *doctrinae divinae*. Sane לְצִיִּים
 sunt ii qui *irridunt et explodunt doctrinam divinam*. Alexan-
 drini eleganti vocabulo appellant λοιμοί: e quorum Ver-
 sione sumta est glossa apud Helychium: λοιμών — ἀμαρ-
 τωλῶν, τῶν τῶν νόμῳ ἐμπόνητων. Porro שָׁב כַּמְשָׁב לְצִיִּים
 non valet *in confessu irrisorum sedere*, sed *consuetudine et fami-
 liaritate irrisorum doctrinae divinae uti*, quod ab Paulo 1 Cor.
 5, 9. uno verbo σινασσομένην δὲ λέγει dicitur. nam ut verbum
 שָׁב omnino significat *esse, versari*; unde auctores Versio-
 num quintae et sextae habent hoc locq̄ εἰς ἐνδοξῆν, et Sym-
 machus ε̄ κενουώγηκεν; ita nomine שָׁב locus quivis no-
 tatur, quo quis est ac versatur. Sic verba כִּי אֵם בְּתוֹרַת
 חֲמַיִם יְהוָה inepte reddita sunt, sed *in lege domini voluntas*
eius, immo *sed qui doctrina dei delectatur*, vel, *sed quem iuvat*
doctrina divina, nam post particulas אֵם כִּי nemo non videt
 intelligi debere Pronomen אֲנִי, debebat igitur; retentis
 etiam *Hubiganti* verbis, dici, *sed tuius voluntas* etc. ut ipse
 paulo post pro ועָלְיוֹ, eadem de causa, habet *eius sol*,
 non, *et sol eius*. Et quas monstris verborum sunt haec,
in lege eius meditatur? הֲגַד בְּתוֹרַת יְהוָה est *cogitare de do-*
ctrina divina, eamque studere vita exprimere. Neque יוֹטֵם
 וְלֵיל apte satis, opinamur, vertitur *die ac noctu*, immo *die*
noctesque h. e. assidus, nunquam non, exersere. Sed ut
 פְּלִגִּי

מים בלגן כים recte dicuntur *rivi*; aquarum enim cur addi necesse sit, non videmus: ita ועליו perperam, explicatur, cuius folium, nam עליו quis dubitet quin habeat vim Pluralis? Itaque עץ אשר עליו לא יבול exit arbor quae comas nunquam ponit. Neque verba omnia quae faciet prospere cadent, satis perspicua Latine doctis videbuntur. Series enim et vicinia verborum declarat abunde; verba Hebraica כל אשר יעשה יצליח pertinere ad arborem, non ad homines doctrinae divinae amantes atque cupidos; quorum tamen felicitatis propriae et perpetuae, quae subinde crescat, arbor illa imago est. Vidit hoc iam Chaldaeus Paraphrastes, quo praeunte contendimus, verbis כל אשר יעשה signari germina; et הצליח valere aut *virescere*, *florere*, aut *tubere* *virescere*; ut sensus sit, *cuius germina etiam omnia vigent ac florent*. עץ non est *stipula*; haec enim עץ vocatur; sed *acus*, h. e. *involucra spicarum, quae spicis tritis et subiacetis ventilabro evanantur foras extra arcam, quum ventus spirat*. קום במשפט non valet *stare in iudicio*, sed *vincere, causa non cadere*, וינצח, et, addita particula negandi, *causa cadere*, ויפסדו. Aequè obscurè, aequè male, reddita sunt verba כעדת צדיקים וחטאים neque *peccatores in coetu iustorum*. Nos quidem ea malleus sic vertere, neque, ut pii, absolventur, nam non interesse concilio piorum quid est nisi non absolvi a deo? צדיקים sunt pii, probi, non iniusti: et רשעים impii, scelerati, non iniusti. ידע valet *probari*, non *nosse*: et נכר perniciem exitumque aeternum invenire, non *perire*. Eandem in convertendis Prophetarum Oraculis desideramus diligentiam et perspicuitatem; ut *Hubigantus* ipse interdum visus nobis sit non cognitum satis ingenium Hebraicae Latinaeve linguae, naturamque habuisse. Quam in rem placuit exempla quaedam e libello Ionae petere. Imperativus קום c. 1, 2. perperam redditur per *surge*, quum habeat vim cohortandi, respondeatque Latinorum Imperativo *age*. Eodem versu verba כי עלתה רעתם לפני כפי vertuntur ab *Hubiganto*, quippe *improbilas eorum ascendit usque in conspectum meum*, quae verba nimis recedunt ab indole

fer-

sermonis Latini, adeo ut nec Hebraicis verbis quae potestas subiecta sit, ullo inde modo possit intelligi ab Latine quidem scientibus. Poterat et debebat Vir doctus dicere, quippe scelera eorum maxima sunt, neque ullo modo ferenda. Nam impletas quum tanta est ut addi nihil posse videatur, dicitur Hebraice *ascendisse ad deum*. Paulo post v. 4. verba והאניה חשבה להשבר non male quidem redduntur, *ita ut prope esset ut navis frangeretur*. Sed in notis minus recte praecipitur, חשבה positum esse pro חשבה, quod proprie sit *putabatur frangi*. Nescimus certe primo an אב חשב dici possit חשבה: deinde an leges linguae eam verborum structuram, hoc sensu, admittant et probent. Nobis videbatur locus Ionae Vulgata lectione servata, ita posse explicari, *ita ut navis minaretur se lamiam interituram*. Quidam enim Coniugationi secundae tribui queat potestas ultimae? Sed cur necesse sit, ut הקל v. 5. habeatur pro Passivo, non videmus, nam et si interpretes Alexandrini in eadem sententia fuisse videntur, quum in eorum Versione sit τὴν κρημνίσαντες, tamen commode, ut Activum, accipi potest, modo intelligatur אונה, quod referatur ad praecedens nomen באניה. Sed הכפונה ירכתי certissimum est non posse dici *latera navis*, quum significetur *ima navis pars supra sentinam*, in quam descendebant ii qui se vellent abscondere. Alexandrini eleganter κρημνίσαντες vocant. Verba אשר עשה את הים ואת היבשה v. 9. significant *auctorem orbis terrarum*, nam והיבשה הים est *orbis terrarum*, ut Matth. 23, 15. ἡ θάλασσα καὶ ἡ ξηρά. Ineptè exhibet Versio *Hubiganti, qui fecit mare et aridam tellurem*. Sed uti in his aliisque locis innumeris non satisfactum esse aperte fateamur ab *Hubiganto* linguae Hebraicae et Latinae legibus: ita nec Versiones veteres, et in his Graecae maxime, diligenter satis consultas ab eodem in libris Prophetiis et Hagiographis reperimus, quum tamen loco non uno ostenderit, se varias ex iis lectiones curiose collegisse. Quod ne temere dixisse videamur: cum e Psalmo primo, tum e Iona, quasdam lectiones, ab eo non commemoratas, laudabimus,

et

et quidem e Versionibus tantum Græcis, de reliquis viderint alii. Pf. 1, 1. pro **בְּעֵצָה רָשָׁעִים** Aquila legit **בְּעֵצָה רָשָׁעִים**. nam in reliquis Versionum eius habentur verba, *ἐν συνέλευσει δσεβῶν*. Iam verb *συνέλευσις* esse Hebraeorum **הָעֵצָה**, non **הָעֵצָה**, quis neget? praesertim quum Aquilam satis constet verbum de verbo reddidisse. Ion. 1, 9. in Versione Alexandrina pro **יָכַר**, quae est lectio editorum librorum, extat *δῆλος κρηῖς*, ita ut vix dubitandum videatur, quin interpretes illi in suis Codicibus invenerint **יָכַר**. Sed quum hac de re omni non possit iudicari satis, nisi ipsi libri inspiciantur: non fatigabimus lectores profereudis exemplis pluribus. Confirmare tamen liquido possumus, ab *Hubiganto* ne centesimam quidem partem lectionum collectam e Versionibus antiquis esse. Quod quidem eo minus moleste ferendum censemus, quum confidere posse videamur, Kennicoti industriam et diligentiam brevi esse hoc in genere expectationi omnium satisfacturam, eamque fortassis etiam superaturam.

Caeterum *Hubigantum*, Virum eruditissimum, vehementer rogamus, ut, quae a nobis disputata sunt, ea in malam partem ne accipiat; immo existimet, nos propterea tam libere sententiam dixisse de Opere, insignis diligentiae, incredibilis industriae, exquisitissimaeque ac rarae doctrinae, gravissimo sempiternoque pignore, cuius copiis nullus librorum divinorum interpres facile carere possit, ut invitaremus et cohortaremur omnes sacrarum litterarum vel doctores vel studiosos, ad ornandam porro perpoliendamque hanc liberae doctrinae partem. Nos quidem persuasissimum habemus, planeque contendimus, vel minutissimo huius generis libello excellentiam laudis maximorum in rem Christianam omnem meritorum, et nominis immortalitatem, multo et facilius et certius parari, quam Systematis Compendisque Theologiae vel subtilissime compositis, et vel maxime grandibus Concionum philosophico theologicarum Voluminibus, posse. Tales enim libri non uni Christianorum sectae, ut sere dogmatica scripta, sed cunctis profunt et omnibus

aetibus, neque sine eorum apparatu ullum librum dogmaticum idoneum, qui aetatem ferat, conscribi ullo pacto licet. Quod utinam nobiscum sibi omnes alii persuaderent, patereuturve persuaderi!

ELEMENTA PHYSIOLOGIAE CORPORIS HUMANI. Auctore ALBERTO de HALLER, Praefide Societatis Regiae Scient. Gotting. Sodali Acadd. Reg. Scient. Paris. Reg. Chir. Gall. Impet. Berolin. Suevic. Bononiens. Societatt. Scient. Britann. Upsal. Helvet. In Senatu Supremo Bernensi Ducentumviro. TOMUS PRIMUS. *Fibra. Vasa. Circuitus Sanguinis. Cor.*

Lausannae 1757. sumptibus Marci Michaelis Bousquet et Sociorum, Alph. 2. plag. 19. in 4.

Naturam humanam, et obscuram difficilemque indagatu, et medentibus cognitu pernecessariam esse, qui dubitet vix quisquam erit, nisi fortassis qui in artis medicae historia parum versatus, ingentem opinionum varietatem ignorat, et quadam mentis caligine oppressus et praepeditus, ab rationalium partibus ad empiricorum partes coeco impetu ruit. Quod autem magis obscura est quaestio de naturalibus humani corporis actionibus; quoque maiori temporis laborumque dispendio verum ex tot opinionum perplexitate eruitur, tanto sane maiori laude dignus ille iudicandus est, qui, nullo taedio nullaque molestia deterritus, opus hoc Herculeum admirabili magnitudine animi aggreditur. Itaque etiam nos, dum praesens opus Illustris Generosique HALLERI in manu est, non possumus non, quin vehementer etiam atque etiam laudemus incredibilem viri incomparabilis diligentiam atque industriam, omnibusque medentibus de coepto opere gratulemur, maxime quod vix alium quenkam eidem parem fore arbitramur. Cum enim operis praefationem perlegeremus, admirabundi commperimus, Summum virum octo Voluminibus, huic primo neque

neque forma neque amplitudine dissimilibus; doctrinam de natura humana comprehensurum esse, ita partito opere, ut volumine secundo sanguinis et humorum historia, tertio respiratio et vox, quarto cerebrum, quinto muscoli et sensus, sexto ciborum coquendorum organa, et ultimo denique generationis organa exposita habeantur; et ea quidem rerum ubertate, ut fere, quicquid humana diligentia in Anatomicis, zootomicis, chemicis, mechanicis, hydrostaticis, hydraulicis rebus, naturalique historia, a tot retro annis ad nostram usque aetatem aula est, fidelissime plenissimeque enarrentur. Quo fiet, ut optabilem dogmatum physiologicorum historiam accipiamus. Hoc primum certe Volumen conscriptum ita est, ut vix quicquam desiderari possit. Nos, nostro more, ex his, quae venerabili Auctori quodammodo propria, aut omnino nova videbuntur, nonnulla excerpemus.

Lib. I. Sect. I. proponuntur duo genera fibrarum, alterum absque latitudine longarum, alterum cum modica longitudine latarum. Elementa generis utriusque ponuntur terra, aqua, oleum, ferrum, et aer. Neutrum sensu pollet, nisi nervosi quid accedat. Neque ulla fibra, praeter muscularem, si irritetur, brevior redditur. *Sect. II.* docetur, ex utroque hoc genere, aut solo alterutro, aut utroque coniuncto, componi amplissimam illam cellulosam telam, cuius usus per omnes propemodum humani corporis partes, et tam late pateat, ut nihil fere non ex ea componi arbitretur. Amplissimus Auctor. Admirabilem praeterea esse huius telae, per totum corpus dispersae, communionem, ac talem, ut rebus alienis, eidem praeter naturam inhaerentibus, liberrimum iter ex loco in locum pateat. *Sect. III.* id, quod Sectione altera asseruerat, pluribus A. argumentis stabilire contendit. Scilicet, omnes fere solidas humani corporis partes nihil aliud esse, quam telam cellulosam, strictius congestam atque etiusque intricatam, sic, ut membranae absque exceptione omnes, vasaeque, quae membranae cavae sunt, porro viscerum parenchymata, ligamenta, fortasse etiam tendines et cartilagines, et ossium pars magna, ex ea facta sint. Atque

que haec quidem a se inventa gloriatur III. HALLERUS. *Sect. IV.* agitur de adipe, qui in spatiosis, inter fibras laminasque istius telae interceptis, quanquam non ubique, in plurimis tamen locis habitat. Ad fluidas corporis partes eum pertinere, dum vivit homo. Neque glandularum, neque ductuum adiposorum ope fecerni, sed brevissima via ex arteriis exhalare. Qui fecernendi modus ut eo luculentius pateat, A. pororum satis amplorum, perque universum corpus disperforum, frequentiam, liquido, pluribusque experimentis evincit. *Lib. II. Sect. I.* exponitur de arteriis, ubi negatur, eas, singulatim consideratas, iure dici posse conicas; cum potius sint series cylindrorum, quae ita sibi adaptentur, ut ad singulos ramorum paulo maiorum exortus, duo cylindri conveniant, quorum maior supra eum exortus sit, minor infra. Arteriarum fines esse venas, ductus excretorios, vascula exhalantia, vasa minora, hoc est, liquidum sanguine tenuius vehentia. Quo loco ingeniosa illa HERMANNI BOERHAAVII theoria, de vasorum valde multiplicatis divisionibus et subdivisionibus, accuratiori examini subicitur atque subvertitur. *Sect. II.* tractatur de Venis, quibus figura conica relinquatur. Post amplissimam valvularum historiam ostenduntur venarum fines, doceturque, eas oriri ex arteriis, ex cellulosa tela, ex magnis caveis, ex minoribus caveis, ex venis tenuioribus. *Sect. III.* primo occurrit de vasorum lymphaticorum antiquitate expositio historica, eaque accuratior; deinceps de eorum natura tractatur, ibidemque demonstratur, vim irritabilem in vasis istis multo magis quam in vasis rubris esse conspicuam, atque ductum thoracicum, vasaque hepatis lymphatica, acri liquore tacta celerime contrahi et exinaniri. Origines suas petere ab arteriis, a venis, a ductibus excretoriis, a tela cellulosa, a magnis caveis, a venis minoribus, a nervis. A glandulis vero oriri negatur. Postea fines vasorum eorum ita exponuntur, ut difficile sit, fufius proposita compendio dicere. Et cum vasa lymphatica fere perambulent glandulas, quas conglobatas vocant, earum quoque hac Sectione traditur historia, atque

atque fabrica describitur, non tamen propriis experimentis definitur, habeantne folliculos nec ne? Similiter loquitur A. de his quaestionibus: num lymphæ vasculorum advehentium unice in reverentia resumpta transeat; an potius in aliquas glandularum caveas prius effundatur, ex quibus per reverentes ductus resorpta exeat? Denique series et systema glandularum conglobatarum proponitur. De utilitate earum differens A. lymphæ motum ab iis adjuvari non concedit. *Lib. III.* sermo est de circuitu sanguinis ex corde in arterias, ex arteriis in venas, ex venis in cor. Ubi *Sect. I.* et *II.* rursus prolixè enarratur historia inventionis, quæ HARYEO vindicatur, relictis tum veterum, tum recentiorum quorundam aliter sentientium opinionibus. *Sect. III.* explicatur ipse circuitus sanguinis, per arterias a corde in venas transcuntis, et per has cordi redditi; ubi plenior historia chirurgiæ infusoriae et transfusoriae legitur. *Sect. IV.* describitur lymphæ iter, ubi BILSII opinio, et adfines errores refutantur, ostenditurque, lympham a minimis ad thoracicum ductum consuere. *Lib. IV.* cordis junctarumque partium fabrica ususque explicantur, et *Sectione* quidem *I.* de velamentis cordi extrinsecus circumpositis agitur. Quo loco *III.* Auctor defendit caveam mediastini adversus fecus sentientes, atque accuratius describit, quomodo pericardium ad cordis sinus et magna vasa, tum anterius, tum posterius adhaereat, quod hætenus parum bene ac minus plene dictum erat. Aquam pericardii confirmat, per experimenta convictus, ac præcipuam eius utilitatem ait esse hanc, ut pericardii cum corde coalitionem avertat. Scaturiginem humoris pericardii vix aliam esse, quam reliquorum vaporum, caveas maiores corporis humani replentium. *Sect. II.* cordis auriculæ describuntur. Antea vero figura cordis in homine depingitur, moneaturque, eam esse illius visceris frequentem figuram, ut duobus obtusis colliculis finiatur, quos crena illa dividit, quæ continuatur lineæ illi, quæ cor bipartitur. Posteaquam situm cordis, ad mentem recentiorum, WINSLORUM sectantium, descripsit, utiles observatio-

nes de mutato eo situ affert, quales fere sunt. Cordis situm non posse non mutari cum motu septi transversi, minus quidem in sano homine et parvis inspirationibus, magis in homine, qui cum contentione animam ducit. Mirum esse, neque ei facile creditu qui nunquam vidit, quam vehementer cum diaphragmate, dum animal spiritum trahit, cor deorsum retrorsumque moveatur, quam violenter demum, dum pectus in expiratione arctatur, sursum et antrosum revellatur, et de pectore exprimatur. Porro facenti homini, et supino, de sterno ad spinam dorsi idem cor delabi, et in aortam decumbere. Quando corpus inclinamus antrosum, idem ab aorta prorsum, ac versus sternum declinare. Quando demum in dextrum latus strati somnum capimus, cor totum ad costas eius sedis pulmonemque regere, sinistram vero pulmonem liberare, et vicissim. Verum etiam a turgido ventriculo mucronem cordis sursum repelli posse, ut interea basis descendat; totum vero sursum removeri, quando uterus gravidus, aliave causa abdomen undique distendens, septum transversum urget sursum. Idem et exhaustis subito hydropicorum aquis descendere in abdomen, aliosque cum vasis suis angulos facere, atque aortam secum trahere. *Sectione III.* ipsius cordis fabrica fusius descripta habetur. Confirmat ibi Celeb. Auctor, et auriculam dextram, et ventriculum dextrum, capacitatem superare easdem partes sinistri lateris, ac demum arteriam pulmonalem, et diametro, et ramorum numero, potiore esse quam venas sodales, ut omnino omnia receptacula dextri lateris, analogis sinistri lateris cavels ampliora sint, quibus respondent. Cordis fibras, dicit, universas sibi videri obliquas, sic tamen, ut transversis pleraeque quam rectis propiores sint; oriri ab auris dextrae sede, deflectere per faciem convexam in mucronem, et ad eandem aurem per faciem planam redire; sed prope eandem aurem, inque basi, plurimas reddere cor crassissimum; inter basin vero auremque multas deferere socias, atque in caveas ventriculorum tendere, ut musculos internos, et reticulatos lacertos earum cavearum efficiant; indeque fieri,

ut

ut versus mucronem cordis carnes multo, quam prope basin, tenuiores existant. Post hanc suam sententiam, narrat clarissimorum Anatomicorum de eadem re opiniones; deinde observationes suas anatomicas de nervis cordi insertis plenius exponit, quam ut a nobis repeti possint. Idem etiam de venis, cordi, eiusque partibus propriis, dictum sit. Cordis glandulas admittit nullas; vasa vero pellucida adesse putat, quanquam a se non visa. *Seç. IV.* ipsum tandem cordis motum explicat, ubi negat, cordis diastolen a propriis fibris, carneis earumque actione repetendam esse, sed eo ipso fieri, quando fibræ, systolen molientes, agere desinunt. Cor omnino tunc, cum agat, fieri brevius. Ipsa cordis systole omnem ruberrimum animalis sanguinem de corde exprimit, ut omnino cor absque cruore supersit. Vim cordis penetrare in arterias capillares, et haud dubie in venas, quin etiam in vascula minora. *Seç. V.* inquiritur in causas motus cordis. Causa proxima huius motus dicuntur fibræ corneæ, quæ ipsæ per se irritabiles sint; tum stimulorum varia genera enumerantur; et confidentius negatur, vim eam a nervis esse; item non videtur Cl. Viro, dari nervos peculiariter vitales; neque animam habitare in corde; causam, quam ob rem auricula dextra ultima supervivat, repetendam esse inde, quod diutius ad eam aurem dextrumque ventriculum sanguis veniat stimuletque.

ELEMENTORUM ANALYSEOS INFINITORUM
IOANNIS ANDREAE SEGNERI, Seren. ac Potent.
Regi a Conf. intim. Mathematicum et Philos. natur.
in Acad. Frideric. Profess. Primarii etc.
PARS I.

Halae Magdeburg. 1761. proßt. in Off. Rengeriana, in 8.
 31. pl. una cum IX. Tab. aen.

Quam sibi Illustris Auctor, cum duabus Cursus Mathematici partibus ante aliquot annos, tum alijs in sublimi

limi hac scientia editis meletematis, immortalem peperit gloriam: eam hac tertia Cursus Mathematici parte supra quam dici potest amplificatum esse, certo persuasi sumus. Quamvis enim mole exiguus libellus sit, attamen tantam profundissimarum meditationum, novo eoque perspicuo ordine digestarum, uberiorique sermone quam quidem fieri solet expressarum, copiam continet, ut cum vastis in hoc genere operibus de præstantia certare possit. Proponit in eodem Illustris Auctor primam Calculi differentialis partem eam, quæ aequationes differentiales incompletas complectitur, quæque ad ea potissimum detegenda adhibentur, quæ in ramis curvarum singularibus quaeri solent. Prima eius Sectio tantam ideis infinite parvarum ac infinite magnarum quantitatum lucem affundit, ut omnes, quibus eas Philosophi ac nonnulli Mathematici involvebant, tenebræ dissipentur. Si ratio quaecunque $M: P$ concipitur æqualis rationi $1: 0$, tum M ex mente illustris Auctoris infinite magnum est respectu P et P , infinite parvum respectu M . Illas verò rationes ac quantitates $M: P$ dum concipimus æquales $1: 0$, id non ideo fieri putamus, quod easdem plane perspiciamus, verum quod nihil intersit eas distingui. Quamvis itaque nulla quantitas existat sine terminis, tamen in iis casibus, in quibus est $M: P = 1: 0$ ad illos terminos non opus est attendere. Multis id Auctor illustrat exemplis, atque simul demonstrat, proportionem $M: P = 1: 0$ subsistere non posse, si utraque quantitas M et P data sit vel ita determinata, ut maiorem vel minorem, quam est, eam cogitare non liceat, quantumvis magna sit M , et quantumvis parva P . Ex hoc fonte fluunt omnia horum quantum attributa, omnes eorum ordinēs. Quibus rite demonstratis Auctor Illustris, luculentissimo exemplo §. 54. seq. a progressionē geometricā in infinitum continuata, cuius summa desideratur, desumpto, singula huius theoriæ capita illustrando monet, quantitates infinite magnas ac parvas a Veteribus dici omnī dabili maiores, omnīque dabili minores; a recentioribus Geometris vero fluxiones, incrementa, decre-

menta,

menta, quantitates differentiales, differentialia aut elementa. Sectio II. praeoscenda quaedam continet. Inter ea refertur primum brevis quidem, sed concinna ad univērsalis de Functionibus Mathematicis theoria, una cum artificijs ex data aequatione algebraica $my - nx - mq + np = 0$ ad datam basin et angulum coordinatarum itidem datam lineam describendi, nec non ex alia exhibita generali aequatione $(a + bx + cx^2 + \dots + lx^n) y = (a + \beta x + \gamma x^2 + \theta x^m) p$ omnes hyperbolicarum ac parabolicarum curvarum familias deducendi, earumque ductus ac praecipua determinandi attributa. Deinde methodi curvarum diametros, eorumque centra determinandi, traduntur. Sectio III. pulcherrimas Functionum Mathematicarum dotēs exhibet, quarum ope novae ex iis eliciantur aequationes, quibus rite applicatis maxime insignia per omnem Mathesin inventa debentur. Existente enim V. Functione Variabilium quocumque X, Y, Z . per aequationem exhibita, auctisque X, Y reliquisque variabilibus ingredientibus, aequationem invenire docet Auctor illustris, quantum ea re augeatur vel imminuatūr functio quaevis algebraica, aequae ac algebraicam transcendens. repertiuntur ex hac incrementorum substitutione novae aequationes, quae in aliquibus casibus perfecte aequales; in quam plurimis vero perfecta aequalitas in iis concipi nequit, sed tendentia tantum quaedam ad aequalitatem istam. Legi profecto merentur theoremata elegantissima, quae illustris Auctor hoc accuratius explicat, quod iis sibi viam ad aequationes differentiales sternit. Differentialis enim aequatio est illa ipsa aequatio, quae ex aequatione, cuius variables sunt X, Y , pro X scribendo $X + x$ vel $X - x$ et loco Y ponendo $Y + y$ vel $Y - y$, formata concipitur, sive exacte vera fuerit ad quamcunque magnitudinem variabilium x, y , sive propter omissionem quorundam terminorum a vero recesserit ubi x, y finitae sumuntur, dummodo is error, alterutra variabilium istarum x continuo imminuta, ipse quoque tandem continuo decrescat, atque ad x infinite parvam omnidabili evadat minor. Variabilis autem x cum semper spectari possit

possit tanquam differentia duarum quantitatum $X + x$ et X vel X et $X - x$ differentiale dicetur huius quantitatis X . vel absolute quantitas differentialis. De Leibnitio, qui Methodos illas, nomine calculi differentialis et integralis calculi, in continentia nostra primus vulgavit, illustris Auctor notat, eum differentia non vehementer, sed infinite parva concepit, adeo ut neque finitam quantitatem quamcumque ei addita augeant, neque subtracta minorem reddant, eodemque sensu alios incrementi, decrementi, vel elementi vocabulis usus esse. Leibnitius proinde aequationes differentiales veras esse eodem sensu voluit, quo verae sunt reliquae; itaque perfecta membrorum aequalitate supposita nihil reliquetur, quam ut sunt acutissimo Eulero differentia nihil dicantur, ut sunt vel absolute, vel respectu cuiuscumque quantitatis, finitae. Verum ipse illustris Auctor ita explicari posse aequationes differentiales putat, ut liberum sit quantumcunque magnitudinem quantitatum differentialibus tribuere, quae in eam ingrediuntur, dummodo satis parvae cogitentur. Signum proinde aequalitatis \approx ita explicandum, ut non perfectam aequalitatem notare dicatur, verum tendentiam ad aequalitatem, a qua membra aequationis tanto minus recedunt, quo minora sumuntur differentia eam ingredientia, quantumque plane attingunt ubi haec differentia vel infinite parva, vel prorsus evanescent, non aliter quam si loco \approx scriptam esset \approx , denotante hoc signo quantitates ad aequalitatem tendentes, quae sub certa conditione aequales fieri possunt. Ipsam vero formationem differentialium aequationum tam algebraicarum, quam exponentialium, Auctor illustris mirifice illustrat, cum eam ante per considerationem figurae geometricae, vel alicuius eiusmodi rei instituisse doceat, quam ad ipsam calculi differentialis Arithmetice accedat. In qua ita versatur, ut primum differentandi leges XII. casus simplicissimarum aequationum h. e. eiusmodi, quae ex aliis pluribus, mediante copula unitis, terminis non compositae sunt, demonstrat; compositarumque aequationum differentiatione ad X. casus reducit,

reducta, invenire doceat differentialia aequationum exponentialium, eorumque XV. classes constituat. Tandemque differentialia arcus circularis cum differentiali sinus eius arcus vel cosinus; cuiusque differentiali tangentis eius atque secantis, comparat. Sectionibus IV, V. et VI. eorum, quae haecenus explicata sunt, usus in tangentium methodo directae, ac rami in infinitum excurrentium doctrina, uberrime declaratur. Pari dexteritate Sectione VII. leges elicendi ex differentiali cuiuscunque ordinis differentialia, quae pertinent ad sequentem, docentur; et quam insignem ea usum in eruendis sublimioris Geometriae capitibus praestent, Sect. VIII. IX. et X. ostenditur, considerando positionem arcuum respectu tangentis, ac determinando primum ad quam partem tangentis cadat arcus, quomodo reperendi rami, puncta flexus in contrarium, et ad positionem tangentis punctum contactus; deinde quomodo applicatae ramorum maximae et minimae eruendae; ac tandem supeditatis anguli et radii curvedinis notionibus, quibus artificis formulae anguli et radii curvedinis, nec non cuspidis rami, et puncta flexus inveniendae docetur. Ex quibus omnibus satis superque Lectores nostri, ac imprimis ii, qui sublimem hanc artem colunt, perspicere possunt, nihil illustrem Auctorem hoc in genere intactum reliquisse eorum, quae eos juvare possint, qui Geometriam sublimiorem sine temporis sumptuumque dispendio addiscere, eaque, quae a Geometris recentioribus proponuntur, mirari desinere cupiant. Nulli itaque dubitavi, fore, ut omnes boni, cum illustri Auctore, misere afflictae Germaniae pacem, ipsique illustri Viro vitam, eamque ab omni publica ac privata sollicitudine liberam, et vires, ardentissimis a Deo T. O. M. votis precentur, quo meditationes suas, in incrementa huius nobilissimae scientiae per tot annos institutas, consignare commode, cursumque mathematicum, ex quo et ipsi posteri veram discent Geometriam, totque proinde desideriis exoptatum, felicissimum ad finem perducere possit.

**FRANCISCI GRIMALDI SOC. IES. DE VITA
aulica libri duo. Opus posthumum: cum annotatio-
nibus Aristotelicis.**

Romae, ex Typographia Antonii de Rubels, 6 plag. in 8.

Quum praecipuum divinae poeseos, ac primum etiam
mūnus habeatur

Publica privatis scernere; sacra profanis;

Concubitu prohibere vago; dare iura maritis;

Oppida moliri; leges incidere ligno: Hor. art. poet.

atque, iam inter ultimae memoriae homines,

Sic honor et nomen divinis vatibus, atque

Carminibus

venerit: fieri sane aliter non potuit, quin, ab ipsis inde incunabulis divinae artis, se protulerint ingenia, quae a profanorum hominum libidine illam vindicarent, et ad usum salutemque humani generis transferrent. Nihil iam de antiquioribus dicimus, aut inde ab Orphei memoria horum nomina repetimus; quod et longum esset, nec necesse: tulit nostra etiam aetas poetas multo elegantissimos, qui et virtutem commendarent, et vitam prudenti consilio monerent, et doctrinam, magis seriam, versibus includerent. Quibus Grimaldus noster iure tanto maiori adiungendus est, quanto magis non eo tantum, cuius supra dedimus indicem, opere, bene de litteris, bene de hominibus etiam, mereri studuit; sed antea quoque, tribus, *de vita oeconomicam*, et quinque, *de vita urbana*, libris, eadem opera functus est. Duos istos, *de vita aulica*, Horatius Borgondio, Soc. Iesu, quum; nec opinata morte praeventus, auctor foras dare illos non posset, huius ex chartis, magno studio eruit, atque integrum exemplum inde perfecit, quum parum caeteroquin abesset, quin, magno litterariae rei damno, illi plane interirent. Vocat vero *aulicam vitam* non otiosam illam, mollem, et delicatam, quae vulgo ita dicitur, atque, in comitatu ac famulatu principis, stipendia unice meret; sed quae occupata

fit

fit rebus publicis tractandis, atque huius operae suae, rei publicae fideliter navatae, fructus interdum vel in ipsa serat aula: quae vox propterea et apta visa est ad materiam carminis significandam, et elegiaco potissimum metro expedita et accommodata. *Priore vero libro*, postquam suum indicavit propositum, atque musas, pro more, invocavit, id maxime agit, ut doceat, *exploratione prius opus esse, quam quis ad rempublicam capeffendam viam affectet*, quod Hercules illius Prodicum exemplo eleganter illustrat, cuius fit apud Xenophontem mentio. Quum vero triplex sit genus hominum, naturae, fortunae, doctrinae: ad unumquodque illorum, in exploratione sui, respicere candidatos munerum publicorum iubet. Ac *natura* quidem, virum ad rempublicam accessurum, vult esse animo quidem audaci; sed, ut non timido, ita nec temerario; callido praeterea, et cholericum, non melancholico temperamento, quod vocant. Deinde in eodem vult esse *formam*, non venustam illam quidem, muliebremque, satis tamen commodam: *cultu* autem ornatuque corporis eum non muliebri uti, neque incesu molli esse oportere docet, sed virili, qui nihil tamen rusticitatis habeat: corporis denique habitu neque iunceo, neque pugilum more, saginatum, eum esse debere ait, sed validum succique plenum. Ad extremum aetate senili quidem esse illum cupit, sed ea quae vivida sit. Tum *fortunae* bona, quae quidem aulicum, cuius ipse gestit imaginem exprimere, perficiant, exponit: *genus* nempe illustre, ita tamen, ut obscuro etiam loco natis, etsi sit iis multo difficilior ad honores aditus, animum tamen propterea non prorsus abiiciendum esse iudicet; *divitias*; at tutas illas, quas eripere vel intervertere nemo; ac ne parens quidem, possit; *clientes*, ac *patronos*, matrimoniis etiam, et quocumque demum modo fieri possit, conciliandos. Ac quum *ocasio* etiam, *constantia* ac *prudencia*, in amicis vel eligendis, vel iudicandis recte, atque in classes tamquam describendis, fortunae quodammodo sint conciliatrices; ab iisdem virtutibus aulicum suum non vult esse alienum. Tandem virtutes et-

iam, quae proficiantur *ab arte*, commemorat, quae vel in scientia sint positae ac contemplatione, vel in usu atque exercitatione versentur. Quamobrem eum a carminibus pangendis, et nimio philosophiae studio, se abstinere oportere praecipit; musicen autem discere, commode saltare, in gymnasium equos agere, eius personam decere pronunciat. Ad linguas quod attinet, eum Italicae, auctoris vernaculae, apprime vult esse intelligentem, ita ut etiam praestantissimos poetas, ea scriptos, et legat et memoria teneat; epistolas etiam, aulicas maxime, scite scribat; historiarum cognitione animum locupletet; gallicae latinaeque linguis operam, philosophetur etiam, sed paucis, ut ille ait Neoptolemus apud Ennium, dialectices praeceptis animum imprimis subigat, ad ius civile accedat, sed iis in scholis, quae ad leges discendas apprime sint accommodatae, ut Paduana, Felsinensis, Pisana, Romana; ita vero hoc in studio versetur, ut ipse forum adeat, atque ibi, quae versentur in usu, discat:

Nam nil profuerit tuis tibi parva supellex,

Si renuas, rauco creber adesse foro.

Inter virtutes vero, quae positae sint in actione, commendat imprimis taciturnitatem ac prudentiam, circumspeditionemque in oratione, exemplis aliorum et lectione conformatam, maxime tamen libris sacris legendis, acquisitam. Namque

Hic liber, hic ille est, quem si perlegeris unum,

Haec mihi sit, dices, bibliotheca satis.

Quae vero prudentia se in moderatione linguae potissimum, sui que neque iactatione, neque contemtionem, ostendit; neque alios, etiam se multo inferiores homines, despiciendos putat; sua vero consilia caute tegit. Ad extremum docet, usu eam perfici; ac precibus, Salomonis ritu, ad Deum suscipi, et impetrari et obtineri, quum alias amitti facile possit. Quibus omnibus satis instructum candidatum iubet eam eligere aulam, ubi cives gloria potius atque amore, quam metu, ducantur ad ardua; e qua porro exulet

ambi-

ambitus, et ubi princeps denique regnet, qui Patris nomen Principis praeferat titulo; quae omnia quam apte in Romanam aulam cadant, pluribus, extremo libro priore, auctor vel amore in patriam, vel animo beneficiorum aut memori, aut cupido ductus, disputat, et salutem Clementi XII. eo tempore P. M. precatur. Iam libro posteriore duo sibi demonstranda sumit, nempe: *qua lege parentur honores, et qua parti arte gerantur? Parantur vero non ambitione, sed meritis.* Eam in rem certa est eligenda aula, cuius indoles cognoscenda sit ex seniori quodam aulico, atque, eodem tanquam nomenclatore, discendum, quinam aulici floreat gratia, vel principis, vel populi; quibusque artibus eam consequuti sint, et quinam cuiusque sint et mores, et tituli, et famuli, immo currus adeo. Deinde sunt aedes splendidae, ac nobilibus proximae, redimendae, intusque exornandae pretiosa supellectile, currus comparandus, satellites conducendi. Tum eum, fingere se ad aulae ingenium, dediscere assuetudinem suam, in primis studere ut et a populo universo, et a mercatoribus maxime, caussarum patronis, sacerdotibus, doctis, poetis, patriciis, matronis, consiliariisque ametur, iubet. Reliquos facile victum iri obsequio putat; quam in rem, exploranda esse cuiusque studia, praecipit. Praeter reliquos sibi devincere meritis summi amicorum animum, si possit, eum iubet; placare etiam munera homines tradit; quae tamen non sit ad verum honorem via. Ubi aulam intraverit, sibi omnes, qui versentur in ea, devincere; neque tamen nimium illius blanditiis confidere iubet. Virtuti, sed non privatae, verum publicae, tum studendum, atque aulae se, non e longinquo, sed e proximo ostendendum esse, ait. Dona principis, etsi non satis ampla, accipienda esse suadet; divitias tamen, et omnibus inserviendi studium, comitatemque officiosam, honores quam certissimos parare demonstrat. Ad haec, cogitandum ei esse, ait; in qua urbe, quo Principe, quid, et qui petat, quosque habeat aemulos, quorum virtus non tam deprimenda, quam efferenda sit; qui etsi vincant, silentium tamen esse

esse iudicat. Qua de causa, neque quò contendat, significandum ei esse, neque vulnera, si qua sentiat, ostendenda monet. Pauperes mentem excolere, temporisque genium sequi, patrocina quaerere, studiisque, etiam levioribus, uti, linguas addiscere, carmina pangere in honorem procerum, in critica se exercere, potentes amicos venari, horum curam quae levent videre, iubet. Nunc *qua ratione partis deceat uti honoribus*, exponit, qui tam crebro mores hominum non tam mutant, quam, qui revera ii fuerint, ostendant. Omnibus igitur praebere aures, comem esse omnibus, liberalem, non asperum, sed comem; non mendacem, non blandum, virtutum publicarum civiliumque cultorem, laboriosum, fortem adversus corruptionem, a congressibus mulierum alienum, uxori parum obnoxium, honores pro meritis impertientem, esse iubet. Acceptos vero honores ut tueatur, crebro cum vult adire principem; ita tamen, ne laevo illum tempore interpellat. Invidia si obsit, placendam esse virtute; non abdita illa quidem; sed quae in luce omniumque oculis versetur, existimat. Ac ne quid adversi accidat, amicorum quaerenda esse praesidia, auctor est. Virtutis vero curam difficilem esse in aula iudicat, nec facile illam ad summum ibi posse ascendere putat, quod non semper eam sequatur honoris praemium. Copiosius forsasse argumentum carminis enarravimus, quam par erat; sed hoc ideo fecimus, ut, quam dignum illud esset, quod omnium, qui ad rempublicam capessendam se parant, manibus teratur, lucide appareret. Carminis tamen elegantia materiae dignitatem aequat; ac quum argumentum poeticæ suavitatis capax esse minus videatur, illud tamen tam elegantibus fictionibus, in quibus anima poëseos versari creditur, descriptionibus, similibus, exemplis, narrationibus illustrat, ut, quam excellens eius non potuerit non esse ingenium in argumento plane poetico, lucide appareat. Dabimus, ut verborum nitor simul appareat, exemplum aliquod, quod primum legenti occurrit. Obsequiosum vult esse aulicum suum, hoc vero ita probat:

Trux

*Trux homo, terribilis, ferus, intractabilis, asper,
Iapetidis quondam conditus arte fuit.
Versus ad artificem tunc Iuppiter: Antra ferarum
Hic petat! haud aptus coetibus urbis homo est.
Hunc volo, tractari qui se fingit arte, trahique
Quolibet. Ergo tuum corrige, dixit, opus.
Paruit, et duplices homini faber addidit ansas,
Ut facilis duci posset, et arte trahi.
Protinus humano coepit mansuescere cultu,
Comis et excussa rusticitate fuit.
Nasimur humanis, sic est, congressibus apti,
Ansas quisque suas, quaque trahatur, habet.*

Nunc denique etiam dicendum aliquid esset de adnotationibus, quae quanquam Aristotelicae dicantur in ipso libri indice, ex Cicero tamen quoque, Horatio, aliisque repetitae sunt: sed tam copiose de carmine ipso iam exposuimus, ut spatium nobis praeripuisse videamur. Ac potest sane illud dignitatem suam tueri, etsi, Aristotelem idem quodam tempore sensisse, minus liqueret. Caeterum profectae illae sunt neque a Grimaldo nostro, neque a Borgondio, sed ab I. G. S. I. quodam, neque auctoris mentem ubique assequi videntur. At quoniam tamen auctor ipse duos de vita *oecconomica* libros eiusmodi observationibus ornatos esse voluit, neque hi, de *aulica* vita, carere iis debuerunt: nempe, duorum faciunt idem, etiam in argumento diverso, illud semper et ubique est idem.

**DISSERTATIO HISTORICO-ECCLESIASTICA DE
Luthero contra indulgentiarum nundinationes haudquaquam
per invidiam disputante, Auctore FRIDERICO
WILHELMO KRAFT, SS. Theol. et Phil. D. eiusdemque
Professore Publico, et in Academica aede
Ecclesiae.**

Goettingae, typis Schulziis, pl. 7. in 4.

Vetus atque confirmata satis est sententia, eos diligentissime alios accusare homines, qui se ipsos in discrimen existimationis venire arbitrantur. Illustris huius rei exemplum praebet, quae Romani Pontificis paret legibus, ecclesia, intelligens sane, non hominis causam in repurgatione sacrorum actam esse, sed rerum divinarum, ab Luthero ad emendationem doctrinae gestarum; eo audaciae progressa est, ut causas et rationes intimas tantorum eventuum, quos divina providentia digessit, non humanas solum, sed profanas quoque atque impias fuisse, obstreperet. Lutherum hinc adversarii illi invidiae postulant, et praefraete contendunt, eum, adversus Tezelium cum disputasset, non divinae doctrinae studio, sed canina profus rabie eo processisse furoris atque invidiae, ut bolum, sibi suisque ereptum sive denegatum, tantopere allatraret, et ea in Tezelli et Dominicanis reprehenderet, quae suo Eremitarum ordini, vel sibi ipsi, si modo contigissent, summo certe dixisset honori et gloriae. Moris enim tunc, praesertim in Saxonia, fuisse dicunt, ut Augustiniani Eremitarum ordinis Monachi indulgentiarum quaesturam agerent, de qua ipsis detracta multum uti putant questi fuerint; et *Ioh. Staupitius*, et Monachus Wittebergenfis *Martinus Lutherus*, ut hic sive *Staupitii*, sive aliorum instinctu, sive proprio ausu, indulgentias ore et calamo impugnaret. Cui accedente in primis hominum ecclesiasticorum summa corruptione et ignorantia, novam hanc, atque e fonte tam putido promanantem doctrinam, in vulgus protrusam esse, adversarii ecclesiae Protestantium contendunt. His licet criminationibus nihil iustae causae decedat, cum ex bonitate rei iudicium sit ferendum: ex instituto tamen hanc enarrare rem non inutiliter iudicavit Noster, ita ut ante omnia Pontificiae accusationis *Sectione prima texeret historiam*; et idoneis deinde argumentis totum commentum confutaret. Architectus princeps fabulae de Luthero, ob invidiam ad emendationem sacrorum instigato, famosissimus fuit *Cochlaeus*, quo antiquiorum Auctor reperit neminem. Hic magno hiatu narrat,

Alber-

Albertum Moguntinum in animo habuisse, Augustinianis potissimum uti in indulgentiarum negotio: eosdem fratres ante in isto persfrenuam ore et calamo sedi apostolicae navasse operam: hos aegre tulisse tantum munus sibi ablatum vel denegatum esse: male hoc habuisse *Staupitium* et *Lutherum*: illum Augustinianorum rem contra *Tezelium*, apud Electorem *Fridericum*, egisse, rationibus politicis statuminandam; hunc vero scriptis detonasse in mendicatore famosum. Hanc fabulam, post *Cochlaeum*, scriptores Romani ambabus amplexi sunt manibus, atque subinde auctam, ad hoc usque tempus propagatam, atque amplificatam, dederunt. Nec in diebus nostris hanc recitare cantilenam desinunt Pontificii, alique inter Protestantes auctores sublestae fidei. Sunt tamen accusatores Lutheri, (licet in capite causae, ratione invidiae in *Lutherum* conflatae, admodum consentiant,) diversi atque discedentes inter se, quod ad originés rerum attinget. Hinc varias in classes ab Auctore nostro dividuntur. Eorum est prior de iis quidem, qui Lutherum, fratrum Augustinianorum causa, tantam rerum molem in se suscepisse perhibent, quorum tamen nonnulli acerbius, alii subtilius rem enarrant. Ad posteriorem classem pertinent ii omnes, qui semota Ordinis Eremitarum causa, huic uni adulationi maxime inhaerent, ut sua causa *Lutherum* in altercationem coivisse comminiscantur. Vitiosis nimirum animi affectionibus tribuendum esse existimant, quicquid in *Luthero* fuerit erga *Tezelium* invidiae; aut saltem *Friderico* Electori asfingunt invidiam, quam suam ille fecerit, ut principi placeret. Quae omnia ex mente atque enarratione Romanae ecclesiae scriptorum aperte hic proponuntur, atque in *Sectione posteriori* refelluntur. In universum Cl. Auctor argumento utitur generaliori, satis gravi, a silentio scriptorum coaevorum petito, de quibus facile principes hic recensentur, v. g. *Sleidanus*, *Thuanus*, *Guicciardinus*, *Iovius*, *Alphonsus a Castro*, *Ferronus*, *Surius*, in quibus omnibus ne vola nec vestigium huius rei apparet. Et mirabile sane quid est, eos omnes, qui ab A. 1517. usque ad annum 1546. *Lutheri*

scilicet annum emortualem, sive scriptis, sive sermonibus, disceptationes cum *Luthero* susceperunt, et, ne in conflictione illa prima quidem, cum de indulgentiis solis fere, et inchoatae disputationis causis ageretur, hac de re aliquid proferre; nec ullum adeo fuisse impudentem, ut eam causae originem ex *Lutheri* invida animi commotione repeteret. Huc etiam istud pertinet, *Lutherum*, ante motas controversias, privatim non solum sermonibus sacris, sed etiam literis, ad *Albertum* praecipue Moguntinum perscriptis, per Deum orasse, velit huic indulgentiarum malo medelam afferre. Primi ordinis adversarii b. *Lutheri*, *Johannes Hogstratus*, *Sylvester Prierias*, *Emserus*, aliique, de hac turpi invidiae nota, sive Eremitarum ordini, sive soli *Luthero* inurenda, praeclare silent. Nec Pontifices Romani, in tot literis, mandatis, bullis, decretis, invidentiae mentionem faciunt ullam. Ignorant etiam hoc Imperatores, Reges, Principes, in literis et edictis, propter hanc causam conscriptis, atque divulgatis. Quin ex omnibus etiam antiquitatum monumentis apparet, *Lutherum* non Dominicanis, sed impiis tantum nundinationibus dicam scripsisse. *Cochlaeus* vero in hac causa non est audiendus, quippe qui, mortuo demum *Luthero*, argumentum ab invidia tractare incepit; cuiusque fides adeo est sublesta atque manca, ut coaevus scriptor *Steidanus*, de foetu *Cochlaeano*, qui tanta enixus est monstra, scripserit; horrendis et inauditis atque fictis criminationibus omnia in eisdem esse accommodata; imo esse librum, criminationibus, calumniis, nugis, convitiis, refertissimum. Quod vero ad rem propius attinet, evictum est sane, facultatem, indulgentias Pontificis nomine divendendi, nulli ordinum sacrorum fuisse propriam atque domesticam. Falsissimum etiam est, hanc potestatem ad Augustinianos in Saxonia pertinuisse, cum proximis ante *Lutherum* temporibus, ab anno 1450. usque ad annum 1517. quibus illa nundinatio maxime effloruit, ne moderatorem quidem Augustinianae familiae unicum occurrere censeret, a Pontifice ad huiusmodi negotium delegatum. Quod enim de *Johanne Pelzio* dici posset, vanissimum est, quippe

qui nunquam Legatus in hac tam fructuosa missione fuisse dicitur. Nec probari potest, indulgentiarum messem expetitam et desideratam fuisse; multo minus recte se habet, Dominicanis esse potestatem hanc demandatam, interque utrumque ordinem fuisse contentiones. His igitur semotis, in specie quoad praesentem Tezelianam indulgentiarum fallaciam, nec in Saxonia, nec in Germania, ullus Augustinianus, aut Dominicanus, *Tezelium* si exceperis, missus est; sed omnes ex Franciscanorum cohorte erant. Ad finem properans S. V. Auctor, clarissime demonstrat, *Lutherum* a nemine fuisse incitatum, ut se nundinationi indulgentiarum opponeret; nec a *Staupitio*, nec ab ordinis Augustiniani sodalibus; nec a *Friderico* Electore hoc esse factum, solide confirmat Noster, cui addit, pro temporis illius ratione, multo proximiores fuisse causas, abrogationem indulgentiarum suadentes, nec opus esse fingere, *Lutherum* invidia ductum, tale quid esse molitum, sed pietate atque divina animi magnitudine omne, quodcumque fecerit, suscepisse. Ampla sane, clara, et solida est expositio argumenti, quod S. V. Auctor sibi pertractandum sumsit, et rei ecclesiasticae, de tam proluxa huius rei veritate, atque declarata certitudine, gratulamur.

DISSERTATIONES HABITAE IN ACADEMIA

Medica Coniecturantium quae Mutinae est.

Venetis 1759. apud Simonem Occhi, in 12. pag. 103.
Tab. aen. 2.

In Academia Medica Coniecturantium, quae Mutinae est, cuius Academiae modo per quinquennium Moderator est *Ianus Plancus* V. Cl. Arimini Medicus Primarius, una ex Legibus haec est: ut quotannis quatuor Dissertationes edantur, quae in Academia recitatae, ab Academia ipsa per Censores, vel per Moderatorem, approbentur. Hoc ita factum est in primo Volumine, sub *Morando Morando* Finalensi, qui, antequam duobus abhinc annis moreretur, Aca-

demiae Moderator ipse erat, seu Princeps, uti dicere malunt. Sed ex Quaestionibus discutiendis à Planco anno elapso propositis, quum tres tantum Dissertationes prolatae fuerint, Planco ipse, ut quaternarius numerus in hoc secundo libello expleretur, addidit de suo, Dissertationis loco, decem Cadaverum morbosorum Sectiones, quas ipse anno 1758. et initio anni 1759. Arimini instituit, in quibus aliquid rari et notatu digni repertum est.

Prima igitur Cadaveris Sectio a Planco instituta est foetus monstrosi quinquemestris, in partu trigemino, qui multis ad vitam carebat, et praesertim ore et naribus; unde per os non nutriri foetus in utero liquido apparet. Huius foetus exhibetur Tabula aere incisa pag. 17.

Secunda Sectio est foetus item aliquantulum monstrosi in partu gemello, in cuius cervice naevus erat parvae nucis iuglandis magnitudine, qui malum persicum lanugine et figura referebat, quod comedere concupierat aceto servatum mater dum gravida esset: ex quo inferri posse ait Planco, ex forti imaginatione matris imprimi posse huiusmodi naevos in foetu, contra quam sentiant recentiores nonnulli.

Tertia Sectio est Cadaveris Viri sexagenarii, et Arimini Flamini, furunculo denati, ex mala cura Chirurgi, qui supurationem perfectam inhibuit remediis epuloticis, et sarcoticis.

Quarta Sectio est Cadaveris Viri septuagenarii, Arimini Magistratus, qui per plures annos laboravit ex tuberculis in renibus, sine ullo renum dolore. Quare apparet, multas partes nostri corporis à Sapientissimo Conditore sine sensu conditas fuisse, ut docet *Hallerus* V. celeb. *Planco* Amicus.

Quinta Sectio est Cadaveris pueri bimii, qui calculum in vesica urinaria triplici involucro tectum gerebat; quae observatio rara est, et lectu iucunda.

Sexta Sectio est Cadaveris Viri septuagenarii, qui obiit ex duobus magnis calculis in vesica, ibique docemur,

mur, ad explorandos calculos in vesica, Italarum Catheterem minus aptum esse, sed praestare illum recurvum Gallorum.

Septima denique Sectio est Canis Molossi, qui periit ex calculis figurae triquetrae in urethra infixis, qui calculi non ex variis lamellis fuerunt conflat, sed per simplicem crystallisationem videbantur concreti.

Postquam *Planctus* conscripserat has septem Sectiones, Observationesque, tres alias Sectiones instituit initio anni elapsi, quae in calce libri, Appendicis loco, adiunctae fuerunt.

Octava igitur Sectio est Viri sexagenarii Arimini Flaminis, qui vomica in lobo inferiori partis sinistrae pulmonum interit, vivens tussicula tantum laboraverat.

Nona Sectio est Cadaveris nobilis mulieris, quae ex scirrho in pancreate obiit, qui iecinoris scirrhum mentiebatur.

Decima Sectio est Viri sexagenarii valde obesi, qui laterali morbo periit, cuius pericardium humore suo omnino carebat.

Narratis Cadaverum sectionibus a *Planco* institutis, venimus iam ad Dissertationes ipsas ab Academicis editas. Secunda Dissertatio, post *Plancti* Sectiones, est *Casparis Adeodati Zamponi*, Trebulae Mutuscae in Sabinis Medici, super prima Quaestione a *Planco* Academiae proposita, de meritis Hippocratis et Galeni in re medica, scilicet: in Medicina addiscenda sciendave, praestet ne lectio Hippocratis, an Galeni? Zamponus palmam dat Hippocrati, quamquam et Galenum suis laudibus merito adficiat, propter rei anatomicae peritiam, et multiplicem in medica scientia doctrinam. Haec Dissertatio conscripta est vernacula Italarum lingua.

Tertia Dissertatio Auctorem habet Dominicum Severinum, Medicum secundarium Tipherni ad Tiberim, et versatur circa decimam quaestionem a *Planco* propositam, de praestantia in re medica Cornelii Celsi, Aretae Cappadocis, et Caelii Aureliani. Merita horum trium Virorum expendit erudite Severinus, latina lingua.

Quarta

Quarta denique Dissertatio est Dominici Leonelli, Mutinensis Medicinae Doctoris, occupata circa decimam quaestionem a Planco Academiae propositam: an Opium dissolvat sanguinem, an coagulet? et quomodo Opium operetur in somno conciliando, doloribusque sedandis? Opium solvere sanguinem, et laxare fibras, docet *Leonellus* in hac Dissertatione, quae vernacula Italarum lingua est conscripta.

ELOGIUM

VIRI AMPLISSIMI AC CELEBERRIMI
IOANNIS HARTMANNI DEGNER

Civitatis Noviomagensis Consulis et Archiatri, Acad. Caes. Nat. Curios. Collegae.

Clarorum virorum facta moresque posteris tradere, antiquitus usitatum, nec nostris quidem temporibus Literatorum cura omisit. Cumque in eorum censum, qui de republica literaria optime meruerunt, secundum omnes, ad quos scriptorum huius viri notitia pervenit, summo iure referendus sit *Amplissimus et Celeberrimus Degnerus*, operae erit pretium, praecipua vitae huius viri momenta paucis exponere. Urbs patria *Suinfurtum* fuit, S. R. I. civitas, tot sagaciorum ingeniorum ferax mater, ubi *Noster* die 19. Iulii 1687. natus est. Patrem habuit *Virum Amplissimum, Ioannem Hartmannum Degner, Ictum, Reipublicae Suinfurtensis Senatorem ac Scabinum, Redituum commendae Munnerstadiensis ac Coenobii Bildhusani Curatorem Summum*. Mater ei fuit *Matrona nobilissima, Anna Christina de Fehr*. Avam paternam coluit *Virum Nobilissimum et doctissimum, Leonhardum Degner, Ictum, Clientiumque Patronum, ac Redituum publicorum in tractu omni Ostheimensi atque Friesenhusano in Franconia, quae ad Orientem vergit, Praefectum*, Aviamque feminam spectatae virtutis, *Annam Metzler*. Avus maternus ei fuit *Vir dum viveret Illustris et gravissimus, Ioannes Michael de Fehr, Liberae S. R. I. Reipublicae*

tae *Suinfurtensis Iudex Casareus privilegiatus primae instantiae, et Praetor Imperialis, Acad. Nat. Curios. Praeses secundus, et Imperatoris Leopoldi glor. mem. Archiater, quem Illustris Academiae mandato, scita et solempni oratione, pro eo ac par erat, laudavit cl. Löchnerus, Physicus Norimbergensis, quae deinceps Nat. Curios. Ephemeridibus Dec. II. An. VIII. inserta fuit. Avia materna fuit femina nobilissima, Anna Maria Otto. Filio sacris initiato, idem cum patre nomen delatum. Uterque *Nostri* Patris pro virili parte id sedulo egerunt, ut liberali educatione doctrinaque puerili filius institueretur. Ingenii haud sterilis iudicia protulit, et praecipue talem se in Gymnasio patrio probavit, ut iam nemo dubitaret, fore, ut praefixam studii metam felicissime consequeretur; nec tantum Parentibus ac Praeceptoribus perplacuit, sed viros etiam eruditionis solidae fama praeclaros sibi conciliavit. Positis itaque politiorum literarum fundamentis, Anno huius seculi nono *Halam Saxonum*, tot doctissimorum virorum alumnam, pertendit, ut arti medicae, scientiaeque naturali, ad quae animus inclinabat, se totum daret; sed Pater eum Iurisprudentiae destinaverat, cuius votis et ipse annuit. Hic summa cum industria nominis celeberrimi viros, *Strykium, Ludwigham, ac Boehmerum*, Iurisprudentiae praecepta docentes, et *Thomasmum Gundlingumque*, philosophiae et historiae cognitionem profitentes, non sine eruditionis fama audivit; diligenter postea medicinae statorem summum, *Hoffmannum*, aliosque doctores in medicina et physica praeceptores secutus est. Stadio academico per triennium confecto, et utroque parente intra otidium rebus humanis exenito, ad patrios lares rediit *Degnerus*; ita sui Iuris factus, genioque suo indulgens, Iuris studium, utut in hoc doctrinae genere non leves progressus fecisset, reliquit; nec a scopo forsitan alienum, erit rationem reddere, cur istud reliquerit. Constat inter eruditos, insigne Medicorum par, *Ioannem Laurentium Bauschium*, et *Ioannem Michaelem Fehrium*, Anno superioris seculi quinquagesimo secundo, *Suinfordiae*, ad excolendam*

ornandamque Artem medicam, atque abditos naturae recessus perscrutandos, cum praestantissimis in Germania Medicis Societatem condidisse. Nec deerant viri eruditionis gloria florentes, qui huic laudabili instituto suam operam pro virili conferrent, et observationes singulares, quas cum Eruditis communicare gestiebant, *Sulinfurtum* mitterent, ut *Ephemeridibus Nat. Curios.* infererentur. Quod laude dignum sodalitium, Artis clinicae culturae maxime proficuum, cum, progressu temporis, maiora sumeret incrementa, ita ut novo veluti amictu superbiret, postea Anno 1687. *Illustri Academiae Imperiali Nat. Curios.* quae adhuc superat floretque, originem dedit. conf. *Ioan. Englerti Programma in Natal. Secl. Gymnasii Sulinfurdienfis* anno 1734. ibidem editum, ubi plura de origine *Acad. Nat. Curios. eiusdemque primis Praesidibus*. Incidebat *Noster* in vastum illud literarium commercium, quod prae laudatis *Bauschio* et *Fehrio* cum praeclaris diversarum gentium viris per aliquot annos intercesserat, quo, veluti in speculo, consummatissimi Medici imaginem cernebat expressam. Horum labore artisque fructu admodum delectabatur, hisque animus *Nostri* per se artis salutaris cupidus ita accendebatur, ut *Avi* aliorumque vestigia premere, et iisdem studiis ac moribus sua promovere commoda vellet. His perpolitus ac limatus in eo erat totus, ut media apta eligeret, quibus Artis praecepta ad methodum medendi, quae est anima curationis, converteret. Et hunc scopum attigit. Eodem enim tempore *Berleburgum*, non ignobile in Comitatu *Witgensteinensi* oppidum, celebris doctissimorum virorum coetus illustraverat, in quos ob singularia, quae in omni doctrinae genere fovebant placita, *Literatorum* praecipue Germanorum, oculos conversos fuisse, *Historia docet literaria*. Huc multi, nec obscuri generis *Iuvenes*, certatim consuebant, ut his erudiendis se traderent. *Dignerus*, scientiae suae pomperis extendendis

consilio, quod deinde exitus docuit, prudenti atque perutili, hanc doctissimorum coloniam, invisebat, viros in arte salutari praecipuos duces sibi eligebat, prae ceteris vero virum immortalis famae, *Junkerum*, cui ut vegetam senectutem omnes boni ex animo optabant, ita *Noster* eius amicitiam sibi admodum proficuum ad extremum vitae diem sanctissime coluit. Haec coeptum artis cursum, quanto potuit maximo conatu perfecit. Viscera, quae natura abdidit, intestina, arterias, venas, nervos, diligenter perscrutatus est; membrorum nexum, figuram, et ordinem, accuratissime perquisivit, et chemicis artificijs res abditissimas in sua principia solvit, earumque naturam exactissima ratione rimatus est, viresque experiundo cognovit. Quanto autem in hanc artem duceretur amore, et quam assiduo eam excoluerit studio, non solum ex eo, quod pharmaca, quae prae reliquis singulari virtute se commendabant, ipse parabat; sed vel ex eius *Dissertatione physica* *) de *Turris*, *Acidulis Ubbergenibus*, et *phosphori urinae praeparatione*, (quam descriptam vide in dissertatione de *phosphoris* et *phosphoro Urinae*, Auctore *P. N. Lotichio* Medico experientissimo,) satis superque patet. Quibus ornatus subsidijs, *Trajectum* ad *Rhenum* descendit, ubi habita dissertatione inaugurali de *notabili quodam casu Febris petechialis cum cholericis causodea complicatae*, summos artis suae honores 1717. consecutus est. Primo Medicinam *Elberfeldae*, non sine Artis fructu, fecit. Deinde animo ad castissimum vitae humanae foedus converso, Mense Decembri A. 1718, in Matrimonium duxit nobilissimam et pietate animique castimonia longe commendatissimam matronam, *Catharinam Gertrudem Brahm*, viri *Amplissimi maximeque experti, Christiani Kalckhovii*, ad *Aulas Berolinensem* et postea *Monasteriensem* in *Westphalia Medici praecipui viduam, Amplissimi P. Brahm, Icti*, et *Civitatis Vesaliensis Consulis filiam*. A quo inde tempore *Elberfeldam* relinquens, *Noviomagi* sedem

fixit, ubi aegrotantium saluti omnem operam ac fidem navavit, et existimationem in arte sanandi quaesitam in dies maiorem amplioremque sibi conciliavit. Nec domi solum, et intra privatos parietes, industria eius eluxit, sed foris eam quoque, elucubratis ingenii monumentis nobilitavit, quibus super Medicorum vulgus elatum, *Illustris Academiae Imperialis Natur. Curiosor.* Proceres eum in suorum numerum, ut Academiae operam suam addiceret, cooptarunt, et quidem sub cognomine *Argonautae IV.* ut aliquando vestigia *Argonautae I.* sequeretur, sub qua appellatione *cel. Fehrius, Degneri Avus*, in *Academiae Ephemericibus* claruit. Iam inde dignum se Collegarum expectatione praestitit, et observationes selectiores, non proletaria, sed ea quae decuit opera, meditatione, atque usu conscriptas, *Acad. Nat. Curios. Actis* inseruit. Ad haec egregias quoque Commentationes nonnullas contulit ad eximium opus *Collectionum Medico physicarum Vratislaviensium*, quibus non vulgare inter Eruditos nomen consecutus est. Praeterea cum Anno 1736. *Noviomagi* dysenteria magnas strages ederet, famam dexteritatis in eo malo depellendo prae ceteris sibi comparavit. Quam ob rem *Amplissimus civitatis Noviomagensis Magistratus* in eum oculos convertebat, et paulo post *ordinarii Medici* provinciam *Nostro* capessendam obtulit. Atque hanc spectata integritate gessit, eiusque partes summa cura studioque sic explevit, ut huic stationi, antea duobus et nonnunquam tribus demandatae, ab Anno 1743. usque ad ultimum mortalis vitae spatium, adprobante Magistratu, *solus* praefuerit. Huius dysenteriae epidemice grassantis historia medica Anno 1738. typis descripta, eum summorum in arte medica virorum adplausum meruit, ut et ubique Libellus avide distraheretur, et totus *Actis Physico-Medice Acad. Nat. Curios.* insereretur. Cum vero post aliquot annos vix ac ne vix quidem comparari, et *Noster Bibliopola Lovaniensis J. F. van Over-*

Overbeeke imprudens ausum, in excudenda incio Auctore altera huius Tractatus editione, mendis ubique scatente, ferre non posset, haud inconsultum arbitratus est, eundem novis observationibus adauctum orbi erudito communicare. Calci huius opusculi adiuncta fuit *Relatio historica, cum responso Facultatis Medicæ Halensis, de morte per Mercurium sublimatum corrosivum producta*. Recensuimus *Editionem primam in Supplement. ad hæc Nova Acta Erudit. Tom. VII. pag. 423. seqq.* ut *Norimbergenses* in *Commercio Literario ad Rei medicæ et scientiæ naturalis incrementum instituto, Anni 1738. pag. 341. seqq.* Editio vero postrema recensetur in *Commentariis de rebus in scientia naturali et medicina gestis* Vol. IV. pag. 267. sqq. Ut vero in dysenteria curanda variis medicamentis tunc temporis plerumque ignotis summo cum successu usus fuit; ita haud singularem meretur laudem, quod primus *Wintero, Celsissimæ Domus Arausioriensis Archiatro* dignissimo, et in *Academ. Lugduno Batava Prof. Medicinæ* celeberrimo, *Atropæ sive Solani furiosi vires* in sanandis tumoribus scirrhis inveteratis, exposuerit. Hic etenim Auctor fuit *Tiberio Lambergen, Professore Franekerano*, nunc *Groningano* meritissimo, in muliere, quæ carcinomate mammae laborabat, huius medicamenti virtutem experiundi, quæ eius efficaciam fuit deprehensa, ut grave isthæc malum, et fore insanabile visum, prorsus ac plane sublatum fuerit. Quod vero mixeris, huius herbarum vires in se prius explorando *Lambergen*, eandem dosim adhibendam edoctus est, quam *Noster Wintero* determinaverat. Priori connubio, morte piæ et sedulæ uxoris anno 1740. mense Decembr. soluto; secundum iniiit matrimonium cum nobilissimâ ac virtutibus spectatissima virgine, *Anna Catharina Gertrude Middeldorff, Viri Summe Reverendi, Alberti Petri Middeldorff, Ecclesiæ civitatis*, quæ est in Comitatu Marciano, *Schwelemeris*, ei que adiacentium pagorum pie beneque meriti sacerdotis, filia, quam per-

actis *Arenaci* in Geldria nuptiarum solemnibus 1742. domum duxit, viduam nunc moestissimam, qua cum felix tranquillumque exegit coniugium, hilareque vixit. Ex utroque connubio nullos reliquit posteros. Anno 1751. Celsissimus et Serenissimus *Guilielmus Araufionensis* et *Nessovii Princeps*, totius Foederati Belgii Gubernator hereditarius, *Degnerum Nostrum* muneri *Senatoris*, et postea *Scabini Civitatis Noviomagensis* gerendo, admovit. In hac sparta obeunda ita se gessit, ut cum suae dignitati, tum civium expectationi satisfaceret. Quibus rebus factum est, ut Anno 1756. a Serenissima Regia Principe *Anna*, Belgii Gubernatrice, ad *Consulatus* eiusdem civitatis fastigium promoveretur. Id quod eo gratius accidebat *Nostro*, quoniam in eadem statione *Collegam* nanciscabatur virum *Amplissimum*, *Cornelium Valerium Vonck*, civitatis *Noviomagensis Praetorem*, aliisque praeterea honorum insignibus in re cum publica, tum literaria, illustrem: quocum doctissimo Iuvene intima defuncto *Nostro* intercedebat familiaritas, quam *collegii* necessitudo auxit. Ita celeberrimum illud *Batavorum* oppidum, (*Noviomagum* putamus,) duos eodem Anno et *Consules* videbat, et *Eruditor*. Caeterum *Degnerus Noster* hunc novae dignitatis locum in Senatu et congressibus, in consiliis atque negotiis publicis, pari diligentia et fide, uti sincerum et cordatum decet virum, cum decora animi praesentia ita sustinuit, ut animus in rei communis salutem nunquam torpuerit, nec a cogitatione rerum seriarum avocari potuerit, nullamque partem temporis, ne in morbo quidem, ad otia sibi concesserit.

Ad finem enim 1755. ventriculus, quae quotidie ingerebantur, vomitu cruda reddere, eoque adhibitis remediis haud cohibendo; tandemque assiduo digestio in dies magis magisque depravari, corpus extenuari, et vita, subtracto omni fere nutrimento, ultimo penitus aboleri. Ventriculum vero ad continuum hunc vomitum

ab

ab affectione scirrhusa vel ipsum hoc viscus, vel vicinum aliquod occupantis, irritari; semper quoad vixit suspicatus ipse *Degnerus*. Nihil quidem praetermissum fuit, quod eo faceret, ut malum nimis validum expugnaretur, sed debilitas et languor cogitatione celerius praeventebant. Deo itaque confisus, composito firmatoque coelesti fiducia animo, die sexto Novembris anni 1756. inter vota precesque circumstantium, non tam obiit, quam obdormivit.

*) Prodiit in gratiam *Germanorum*, tacente interprete, opusculum de *Turfsis*, sub specioso titulo: *Teutschlands neuentdeckte Goldgrube*, das ist: *Ioh. Hartm. Degneri Physicalische und Chymische Erörterung vom Torf*, vorstellend einen natürlichen Bericht von denen brennenden *Wäsen*, so in denen mehresten Landschaften, insonderheit in Holland, angetroffen, und anstatt des Holzes gebraucht werden. Zum nützlichen und nöthigen unterrichtet bey dem von Tag zu Tag sich mehr eintreffenden Holzmangel in Teutschland. Aus dem Lateinischen übersetzt von *Domandros*. Franckf. und Leipzig 1731.

Quanquam autem hic et illic aberraverit interpretis a sensu verborum physicorum; laude tamen sua fraudandus non est, cum ob insignem in caeteris diligentiam, tum ob gratam *Germanici* sermonis perspicuitatem.

NOVA LITTERARIA.

Prodierunt anno hoc, qui exit, in hac urbe nostra, impensis Georgii, typis elegantissimis Salbachii: M. ACCII PLAVTI quae supersunt Comoediae, cum commentario ex variorum notis et observationibus, ex recensione *Io. Frider. Gronovii*; accessere ex eiusdem Lectionibus Plautinis notulae Asterisco notatae; cum praefatione *Io. Aug. Ernesti*, P. I. Alph. I. plag. 12. P. II. Alph. I. plag. 11. in 8. Bono con-

consilio Georgius, Bibliopola, Plautum Gronovii, qui frustra quaerebatur apud Librarios, recudi fecit, atque ad eum modum quidem, ut chartae et typorum nitore aequet editionem Batavam, accuratione et praestantia vincat etiam. Nam accessere e Lectionibus Plautinis Gronovii ea, quae vel ad lectionis emendationem, vel ad locorum difficultum explicationem, vel denique ad latinitatis exquisitioris intelligentiam pertinere videbantur. Atque ista quidem nunc primum Plauto accesserunt. Quam curam, cum labore corrigendorum speciminum typographicorum, suscepit *Enochus Christianus Aug. Otho*, A. M. harum litterarum non vulgari scientia praeditus, quem non minus aliis diligentiam probaturum confidimus, quam nobis probavit. Qui praefatus est, *Ernestius V. Cl.* Collega noster amantissimus, hoc egit, ut non solum quorum beneficio restitutum paene integritati Plautum habeamus, declararet; sed etiam ut accusaret stultam eorum diligentiam, qui, revocaturi ad metri leges Plautum, (quod minabatur etiam *Bentleus*, posteaquam de Terentio ita meruerat,) Comoedias Plautinas orbi erudito dederunt, quas qui fecit, Plautus, certo certius non erat pro suis agniturus, ita sunt additis pro arbitrio, detractis, mutatis, vocibus atque sententiis, depravatae. Haec est illa falx critica, scilicet! Vehementer autem optamus, ut hoc Georgii consilium probetur hominibus doctis, quod eius impensis sperare bonos auctores veteres plures, in his A. Gellium, Plinium mai. et tales, iubemur.

 INDEX AUCTORUM,
 quorum Libri, aut Inventa, in hoc
 Volumine recensentur:

I. Libri Theologici & ad Historiam Ecclesiasticam spectantes.

A nibaldi (Cassi Innoc.) de sacro et publico apud ethnicos pi- etarum tabularum cultu, adversus recentiores Graecos Dissertatio. 78	78
Biblia Hebraica, cum notis criticis et versione Latina ad notas criticas facta. Accedunt libri Graeci qui Deutero-Canonici vocantur, in tres classes distributi. Auctore Carolo Francisco Houbigant, S. I. Tomi IV. 49	49
— — — Particula Recensionis Secunda. 513	513
— — — Particula Recensionis Tertia. 633	633
Daude (Adriani) Maiestas hierarchiae ecclesiasticae, a summi Pontificis regali sacerdotio, Cardinalium eminentissima pur- pura, etc. commendata. Partes II. 174	174
Forsteri (Frobenii) Programma de nova operum Alculni edi- tione. 233	233
Hartshelm (Iosephi) Concilia Germaniae, quae I. Frid. Schan- nat primum collegit. Tomus II. ab A. DCCCXVI. ad An. M. aerae Christianae. 97	97
Hayeri (Huberti) Demonstratio, animam spiritum et immorta- lem esse, addita antiquitatis sacrae et profanae de his attri- butis sententia. 524	524
Heumanni (Christoph. Aug.) Appendix Observationum ad Tertullianum. 289	289

I N D E X

- Kieslingii (Ioh. Rudolph.) de *Disciplina Clericorum ex Epistolis Ecclesiasticis consuetud.* Liber singularis. 134
- Kraft (Frid. Wilh.) *Dissertatio de Luthero contra indulgentiarum nundinationes haudquaquam per invidiam disputante.* 657
- Lowth (Rob.) de *sacra Poesi Hebraeorum, praelectiones Academicae. Notas et Epimetra adiecit Ioh. David Michaelis.* Pars Prior. 371
- Winckleri (Ioh. Diet.) *Tempe Anecdota sacra virorum quondam doctissimorum opuscula inedita, ad Antiquitates Ecclesiasticas et Theologiam Exegeticam Patristicamque spectantia, complexa.* 28

II. *Libri Iuridici.*

- Buderi (Christ. Gottlieb) *Symmista Observationum, varia Iuris Publici, Feudalis, Canonico Pontificii, Germanici, etc. argumenta illustrantium, ex diplomatibus, monumentis et scriptoribus fide dignis erutarum.* Liber Secundus. 122
- Dreyeri (Ioh. Carol. Henr.) *Monumenta anecdota virorum post fata illustrium et clarorum, quibus varia Iuris Germanici argumenta illustrantur.* Tomus I. 416

III. *Libri Medici et Physici.*

- Academiae Scientiarum Imperialis Petropolitanae Novi Commentarii.* Tomus IV. ad Annum MDCCLII. et MDCCLIII. 12
- — — *Experimenta, quibus congelatio Mercurii probatur.* 74
- — — *Programma de praemiis a se distributis et distribuendis.* 549
- — — *Regiae Berolinensis Acta ad A MDCCLXIX.* 505
- Anonymi *Elogium Ioh. Hartmanni Degneri, Civit. Noviomag. Consulis et Archiatri.* 654
- Baisteri (Iohi) *Opuscula Subseciva, observationes miscellaneas de*

A U C T O R U M.

<i>de animalculis et plantis quibusdam marinis, eorumque ovaris et seminibus, continentia. Liber Primus.</i>	293
<i>Dissertationes habitae in Academia Medica Conjecturantium quae Mutinae est.</i>	658
<i>Genty (Car. Nic.) Tentamen de demonstranda structura humana, secundum naturae ipsius proportionem, e quatuor tabulis constat.</i>	470
<i>Gronovii (Laur. Theod.) Bibliotheca Regni Anynalis atque Lapidei.</i>	586
<i>de Haller (Alb.) duae Dissertationes de ossium conformatione, experimentis innixae.</i>	66
<i>— — — Elementa Physologiae Corporis humani. Tomus I.</i>	642
<i>Hennertii Tractatus de Thermometris.</i>	521
<i>Linnaei (Caroli) Amoenitates Academicae, seu Dissertationes variae Physicae, Medicae, Botanicae. Volumen I.</i>	408
<i>— — — Volumen II.</i>	462
<i>— — — Volumen III.</i>	473
<i>— — — Volumen IV.</i>	578
<i>Lieutaudi Epitome Medicinae Practicae, morborum historiam complexa, cum observationibus.</i>	252
<i>Medici Monspeliensis, in praesi felicissimi, tractatus duo pathologici.</i>	441
<i>Monro (Alex.) Tractatus Osteologicus, ex sermone Anglico in Frantogallicum versus, cum accessionibus Sui.</i>	593
<i>Parisiense Quaestiones Medicae. Fasciculus Secundus. Ex Bibliotheca Georg. Frid. Sigwart.</i>	388
<i>Schaefferi (Iacobi Christiani) Isagoge in Botanicam expeditionem.</i>	489
<i>Societatis Regiae Scientiarum Goeblingensis Commentarii. Tomus III. ad A. MDCCCLIII.</i>	82
<i>Stepling (Iosephi) Observationes contra insignem superficiem Oceani et maris cum eo communicantium inaequalitatem, a Cl. Kuehnio assertam.</i>	152
<i>Stoerckii (Anton.) Libellus, quo demonstratur, cicutam non solum</i>	Qq 99 2

I N D E X

<i>sum usu interno tutissime exhiberi, sed esse etiam remedium valde utile in morbis difficillimis.</i>	347
Winckler (I. Henr.) <i>de ratione audiendi per dentes.</i>	37
— — — <i>de coelo frigido.</i>	102
— — — <i>de causa frigoris terrestris quaerenda in coelo frigido.</i>	211
— — — <i>qua ratione frigeant corpora in coelo frigido?</i>	296

IV. Libri Mathematici.

<i>Berolinensis Academiae Regiae Scientiarum et Artium Acta ad A. MDCCXLIX.</i>	505
<i>Goëtingensis Societatis Regiae Commentarii, Tomus III. ad A. MDCCCLIII.</i>	82
<i>Hënnerti (I. H.) Solutio Problematis Geometrici, eiusque usus in Aëronomia.</i>	422
<i>Karsten (Wencsl. Joh. Gustav.) Matheſis theoretica elementaris atque sublimior.</i>	407
<i>Lamberti (I. H.) Photometria, sive de Mensura et gradibus luminis, colorum et umbrae, liber.</i>	564
<i>Petropolitanae Academiae Imperialis Commentarii Novi, Tomus IV.</i>	12
— — — <i>Programma de praemiis a se distributis et distribuendis.</i>	549
<i>Segneri (Joh. Andr.) Elementorum Analyseos Inſtrutorum Pars I.</i>	647
<i>Vanvitellii (Ludov.) Explicatio Ichnographiae Regii Palatii Caſertani.</i>	385

V. Libri Historici, Geographici, Numismatici recentiores.

<i>Arkenholzii Commentarii de rebus Christianae, Reginae Suediae, quibus et historia regni eius, et vitas ipsius privatae, et historia eius temporis civilis atque literaria illustrantur. Tomi, IV.</i>	438
Buderi	

A U C T O R U M.

- Büderi (Christ. Gottlieb) *Symmetica Observationum* varia *Iuris Publici, Feudalis, Canonico-Pontificii, Germanici, et Historiae patriae argumenta illustrantium.* Liber Secundus. 122
- Dalini (Olof) *Historia Regni Sueciae, ordine annalium scripta. E Suecico Germanice vertit I. C. Daehnert.* Tomus II. 1
- Descriptio Insulae S. Crucis in America.* 198
- Dreyeri (Io. Car. Henr.) *Monumenta anecdota virorum post fata illustrium et clarorum, quibus varia rei litterariae, Historiarum, Antiquitatum et Iuris Germanici argumenta illustrantur.* Tomus I. 416
- Gebaueri (Georg. Christ.) *Historia Lusitaniae, tabulis genealogicis, multisque animadversionibus illustrata.* 106
- Gercken (Phil. Guil.) *Fragmenta Marchica, seu Collectio monumentorum historiam Brandenburgicam illustrantium.* Pars II. 68
Pars III. et IV. 312
- Hirschii (Ioh. Christoph.) *Archivi Monetalis Germaniae, ex Archivis et Actis publicis fide dignis collecti.* Pars VI. 132
Bibliotheca Numismatica. 467
- Jacksoni (Iohannis) *Antiquitates chronologicae antiquissimorum regnorum, inde ab initio mundi per 5000. annos deductae. Ex Anglico Germanice vertit Christ. Ern. de Windheim.* 319
- Osbeck (Petri) *Descriptio itineris a. MDCCCL. sgg. in Indiam suscepti, cum animadversionibus de historia naturali, lingua, moribus et cultu diversarum regionum.* 545
- Saxii (Christoph.) *Onomasticon litterarum, sive Nomenclator praestantissimorum omnium aevi scriptorum, praesertim Graecorum et Latinorum.* 137
- Schoettgenii (Christ.) et Kreysigii (Georg. Christoph.) *Diplomataria et Scriptores Historiae Germanicae medi aevi, cum sigillis aeri incis; editit Henr. Gottlieb Francks.* Tomus III. 302
- Vehégæ (Mich.) *Historia civilis et naturalis Californiae, ex Archetypo Hispanico in Anglicum translata.* 589

Wegelin (Ioh. Reinh.) *Theſaurus Rerum Suevitarum, ſeu Diſſertationum ſelectarum* Volumen IV. de rebus et antiquitatibus Civitatum Imperialium in Suevia, cum Supplemento ad Bibliothecam Scriptorum rerum Suevicarum et Repertorio univerſali. 186

VI. Libri Philoſophici, Antiquarii, Claſſici, Philologici, Miſcellanei.

Acta Regiae Scientiarum et Artium Academiae Berolinenſis ad A. MDCCXLIX. 505

Algarotti (Franciſci Comitis) *Opera Miſcellanea.* Tomi Duo. 117

Ariſtophanis *Comœdiæ XI.* ad fidem optimorum Codic. Mſi. emendatæ, cum nova VIII. Comœdiarum verſione, et notis ad ſingulas Steph. Bergleri, nec non Car. Andr. Dückeri ad IV. priores. Curante Petro Burmanno Secundo, qui et præſationem adiecit. 241

Claudii Claudiani *Opera quæ exſtant omnia, ad membranarum veterum fidem caſtigata, cum notis integris virorum doctorum, et ineditis Petri Burmanni.* Accedunt alia, cura Petri Burmanni Secundi. 553

Epistolæ virorum quorundam doctorum ad Ioh. Andr. Bosium. Bibliotheca Collegii Paulini Lipsienſis editæ a Ioh. Frid. Filchero. 140

Fabricii (Ioh. Alb.) *Bibliographia Antiquaria.* Editio tertia. Ex Mſto R. Auctoris inſigniter ſuppletata, et recentiffimorum ſcriptorum reſenſione aucta, ſtudio et opera Pauli Schaffſhausen. 382

Flori (L. Annæ) *Epitoma Rerum Romanarum, ex reſenſione Ioh. Georg. Grævii, cum animadverſionibus eiusdem, acceſſit præter Anapæum, libellumque variarum ſectionum, præſatio Ioh. Frid. Fiſcheri.* 426

Formei Philoſophus ethnicus, ſeu in Plinii Iunioris ſparſas per epistolæ ſententiæ Commentarius hiſtoricus et moralis. 526
Gott.

A U C T O R I U M.

Gottsched (L. Chr.) <i>Dissertatio de obiectiōibus V. Cl. Liberati Fassonii contra rationis sufficientis principium.</i>	597
Grimaldi (Francisci) <i>de Vita publica libri duo, Opus posthumum, cum annotationibus Aristotelicis.</i>	652
Handvii (Mich. Christoph.) <i>Philosophiæ Civilis, seu Politicæ secundum Systema Wolfianum continuatæ, Pars I.</i>	263
	Pars II. 306
	Pars III. 352
	Pars IV. 483
Hauptmanni (Joh. Gottfried) <i>Hebraici sermonis elementa, cum illius historia brevissima.</i>	315
Herodoti <i>Historiarum Libri IX, e Graeco in vernaculum sermonem translatis a Joh. Eustachio Goldhagen.</i>	216
Homeri <i>Opera omnia, ex recensione et cum notis Sam. Clarkii. Accessit varietas lectionum Mss. Lipsiensis et Edd. vet. cura I. A. Ernesti, qui et suas notas adspexit.</i>	394
Iustini <i>Historiæ Philippicæ, cum integris Commentariis utroque doctorum, et excerptis Glareani atque Editoris Oxoniensis, curante Abrah. Gronovio.</i>	452
Knittellis (Franc. Anton.) <i>Praeconium Ulphilanum alterum.</i>	613
Kollar (Adam Franc.) <i>Epistola de Commentariis in manu exaratos Codices Augustae Bibliothecae Vindobonensis, prope diem primum subituris.</i>	284
Plavel (Accii) <i>quae supersunt Comœdiar, cum Commentario ex variorum notis et observationibus, ex recensione L. F. Gronovii, cum praefatione I. A. Ernesti.</i>	661
Premontvalii <i>Speculationes Philosophicæ de præcipuis rebus, in quibus humana cognitio versatur. Tomi Duo.</i>	490
de Rhodet (Jacobi) <i>Periæ Daventriensæ, sive Miscellaneorum Libri Duo, in quibus multi veterum auctorum loci explicantur, vindicantur, vel emendantur.</i>	337
de Roy <i>Reliquiæ præstantissimorum Graeciae veteris aedificiorum, quorum et historia et architectonicæ rationes explicantur.</i>	193
Schoepflii (Joh. Dan.) <i>Vindiciae Typographicæ.</i>	224

Segue-

I N D E X

<i>Seguerii Dissertatio de Inscriptione antiqua Domus Quadratae, quae Nemausi superest.</i>	145
<i>Societatis Regiae Goettingensis Commentarii. Tomus III. ad A. MDCCLIII.</i>	82
<i>Thucydidis de bello Peloponnesiaco Libri VIII. Ex Graeco in Germanicum sermonem translatis, multisque animadversionibus criticis illustrati a Ioh. Dav. Heilmanno.</i>	43
<i>Orationes cum animadversionibus et indice Caroli Frid. Bäuéri.</i>	128
<i>Wesselingii (Petri) Dissertatio Herodotea ad Tiber. Hensterhusium.</i>	359

I N D E X

R E R U M N O T A B I L I O R U M.

<p>Abbatum varia genera et cognomina explicata. 30</p> <p>de Academiis quaesita nonnulla. 311. sq.</p> <p>de Acrosticho. 411</p> <p>Adeps in homine quomodo discernatur? 644</p> <p>de Advocatia Ecclesiae Romanae. 125</p> <p>de Advocatis monasticis. 313</p> <p>Aedificia veteris Graeciae, quorum ruinae supersunt, delineata. 193. sqq.</p> <p>de Aegypti dynastiis. 328</p> <p>Aegyptiorum in excolenda architectonica ingenium. 196</p> <p>de Aequationibus differentiarum incompletis. 648</p>	A.	<p>de Aere altiori et frigidiori. 105</p> <p>de Aeris raritate. 297</p> <p>de Aestu marino quatenus servios adfuit. 165</p> <p>Agrorum apud Hebraeos antiquissimis temporibus pretia. 92</p> <p>de Albrechto Sutorum Rege. 9</p> <p>Alcuini seu Albini opera edenda, et ineditis multis ditanda a Frobenio Forstero. 233</p> <p>de Alcyonio, eiusque speciebus. 294</p> <p>Alexandrina, Bibliorum versio comparata cum textu Hebraico. 58. 518</p> <p>— eius chronologia cum ea, quam textus Hebraicus</p>
---	----	--

RERUM NOTABILIORUM.

- cus praefert, comparata.* 321
Alexandrina Versio commendata ad Textum Hebr. intelligendum aliquanto nimis. 335
Algarotti Comitis variae Commentationes laudatae partim, partim notatae. 117. sqq.
de Alphonsi I. Lusitaniae Regis visione, anteq̃ victoriam a Mauris relata, quaedam. 107. sqq.
in Alphonsi VI. Lusit. Reg. historiam Observationes. 115
Americana Insula S. Crucis descripta. 508
de Amphibiis Gyllenbörgianis. 410
de Anaemia observatio. 254
de Analyti infinitorum. 450
Analyseos infinitorum elementa. 647
de Anandria. 411
de Anathemate Commentatio. 33
Anatomicarum iconum usus. 593
Anglica Flora. 579
Animos humanos ab omni concrescione liberos et immortales esse, docetur. 524. sqq.
Animalis regni bibliotheca. 585
Anthealmus praemio ornatus. 551
Antiquitatis cognoscendae bibliotheca instructissima. 582
— — illustratio. 349. sq.
Apalachines potus nunq̃ in Europa quoque salubris? 391
Apuleii locus emendatus. 346
in Arabiam et Palaestinam suscipiendum iter commendatum. 82
Arboris ramus symbolum traditionis. 72
de Archiepiscopis et Patriarchis quaedam. 180
ad Architecturata civilem spectantium problematum resolutione. 18
ad Architecturae historiam pertinentia plurima. 194. 196. sq.
de Architecturae principis, earumque generibus. 210
Argenti vivi in sahanda sua venerea quis usus? 255
Argentinesis urbi typographiae inventio vindicata. 226
de Aristocratiae constitutione. 274
— — commodis. 307
Aristophanis nova editio, cum notis Bergleri et Duckeri, curata a Byrmanho. 241
de Arteteris quaedam. 644
Assyriarum rerum commentarii scripti ab Herodoto. 359
de Athenarum ortu, templis antiquis, statu hodierno. 198. sqq.
 R r r r de

I N D E X

- de Atmosphaerae rationibus varia.* 299
Auctorum veterum loca plurima explicata et illustrata. 337. 360. 456
 — — — — — *lectio et explicatio quomodo instituen- da?* 626
Audiendi ratio per dentes ex- plicata. 37
de Augustana urbe varias dis- sertationes. 188
Augustinianis Monachis an unquam propria fuerit sa- cultas, indulgentias Pontifi- cias vendendi. 650
de Avium nidis et ovis. 24
de Aulica vita liber. 652
Aurites Aegyptiaci unde no- men acceperint? 325
de Autarcharum virtutibus. 483

B.

de Bacchi theatro Atheniensi. 200
de Baptismi ritibus copiosa dis- putatio. 32
de Baptismo super mortuis no- va sententia proposita. 339
Casp. Barthii defensio adversus iniquam censuram. 554. sq.
de Barometrorum mutatio- nibus et usu. 86. 87
de Basilicis quaedam. 146

de Bergeri editione Flori- Mart. Behemus utrum novi orbis inventor? 110
de Steph. Bergleri vita, inge- nio, in vertendo Aristophane felicitate. 241. sqq.
Berolinensis Academiae Re- giae Commentarii. 505
de Betula Nana. 408
Bibliographia Antiquaria lo- cupletissima. 382
Bibliorum Hebraicorum editio nova, splendida, versione La- tina et observationibus criti- cis aucta per Houbigantum. 49. sqq. 513. sqq. 633. sqq.
Bibliotheca regni animalis at- que lapidei. 586
Bibliothecarum variae Alcuini servantium index. 236. sqq.
de Bonis naturae, fortunae et doctrinae. 653
ad Joh. Andr. Bosium episto- lae variorum primum editae. 140
Botanicae plurimae dissertatio- nes. 408. 462. 473. 578.
Botanices incrementa enat- rata. 479
in Botanicam expeditionem isa- goge. 480
ad Brandenburgicam histo- riam illustrandam pertinen- tia documenta. 69. 312.
 de

RERUM NOTABILIORUM.

<i>de Breitungensibus monasteriis et advocatiis,</i>	203	<i>Canalis, seu Καναλιόν, stylo ecclesiastico quid?</i>	135
<i>Bubonocelen curandi facilior methodus,</i>	262	<i>de Cane familiari.</i>	579
<i>Petri Burmanni senioris laudes.</i>	553	<i>— — candelabro hexo apud Christianos, ethnicorum calumnia.</i>	280
<i>Basilicidis aetas definita.</i>	329	<i>adversus Cancrum cicutaе usus.</i>	350
C.		<i>de Caprificacione veterum.</i>	409
<i>de Cabiricis mysteriis.</i>	334	<i>Caroli Hispaniarum Regis laudes.</i>	386
<i>Cadaverum plurimorum sectiones enarratae.</i>	652	<i>Carolinus Codex in Bibliotheca Quispherbytana.</i>	621
<i>de C. et L. Caesaribus, Augusti filii, nonnulla.</i>	149	<i>de Carolo Knutsono, Rege Sueciae.</i>	11
<i>Caffe potus quomodo a Turcis praeparatur?</i>	392	<i>de Cardinalium Collegio quaedam.</i>	179
<i>Cainanis in Hebraico textu cur nulla mentio?</i>	322	<i>ex Cartelii cranio pars in Germania.</i>	436
<i>Calculi generatio descripta.</i>	464	<i>Casertani palatii Regii Ichthyographia.</i>	385
<i>de Calculi curatione.</i>	260	<i>de Casa fortuito.</i>	504
<i>de Calculo differentiali et integrali.</i>	650	<i>Catarrhi suffocantis duo genera.</i>	256
<i>Californiae status civilis et naturalis descriptus.</i>	589	<i>— — vesicae descriptio.</i>	261
<i>Caloris nova theoria.</i>	523	<i>Cervi Tarandi descriptio.</i>	580
<i>— — solidorium in aere incrementi et decrementi leges.</i>	19	<i>Chinensium lingua num tantae amplitudinis?</i>	500
<i>— — respectiva ratio lentibus et thermometris definita.</i>	20	<i>de Chinensium moribus quaedam.</i>	548
<i>Camera Imperialis in urbe Brandeburgo sedens.</i>	314	<i>— — rebus naturalibus.</i>	583
<i>Camphorae usus in morbis.</i>	255	<i>Chittim nomen quos designet?</i>	334
		<i>Christiana religio scriptorum veterum conservatrix.</i>	497
		R r r r 2	de

I N D E X

- de *Christinae, Reginae Sueciae, rebus gestis, commentarii*, 433
- Chronologicae antiquitates regnorum antiquissimorum explicatae*, 319
- Cicutae usus tutus et ad morbos difficillimos curandos aptus*, 347
- de *Cimbricae rei diplomaticae factis, utilitate et controversiis*, 416
- de *Civili Philosophia disputatio*, 263. sqq. 306. sqq. 352. sqq. 483. sqq.
- de *Civitatum fine, necessitate, et origine*, 265. sqq.
- Civium iustus numerus procurandus*, 309
- — *intellectus perficiendus*, 310
- Claritas luminis et claritas corporis opact inter se collatae*, 574
- Claudianae operum nova editio curata à Burmanno*, 553
- — *loci varia emendata et illustrata*, 559. sqq.
- de *Steph. Claverio iudicium*, 556
- ad *Clementinam, Pastoralem, de sententia et re iudicata, observatio*, 115
- de *Clericorum disciplina ex epistolis ecclesiasticis conspicua*, 134
- Coccygis os cuius momenti in arte obstetricia?*, 596
- de *Caelo frigido observationes*, 103. 211. sqq.
- — *quomodo causa sit terrestris frigoris?* 211. 296. sqq.
- Ioh. Cochlaei commentum quoddam confutatum*, 658
- de *Cognitionis humanae fundamentis disquisitio*, 490
- de *Codice quodam antiquissimo*, 620
- Codices Msti Bibliothecae Augustae Vindobon. describendi*, 284
- de *Codicibus Hebraeorum Bibliorum observationes*, 51
- — *Hebraeo Samaritanis Pentateuchi*, 52
- de *Cohaesione solidorum in corpore animali*, 21
- de *Colica Pissonum*, 259
- de *Collectis charitativis ad ornandum et iuvandum dominum directum, et principem eiusque familiam*, 122
- de *Colorum mensura et gradibus*, 564
- Columellae locus emendatus*, 459
- Cometae quas perturbationes patiantur in motu suo ab attractione planetarum?*, 552
- Comitialium Ratisbonensium A. 1576.*

RERUM NOTABILIORUM.

- A.* 1575. actorum supplementum. 122
 de Campaneris varia. 1357
 Conciliorum Germaniae continuata editio et illustratio. 97. sqq.
 811
 Conscientia, num ipsam homini personam constituat? 591
 Contradictiones quis scriptor minime vitaverit? 491
 contra Convulsivos motus levamen. 255
 de Corallis quaedam. 294
 de Cordis velamentis, auriculis, motu et fabrica. 645. sqq.
 Corinthi hodierna facies. 207
 de Coronatione Imperatorum a Pontificibus facta. 179
 Corporis humani structura tabulis exposita. 470
 — — physiologia explicata. 642
 de Corporum coelestium mota a viribus quibuscunque perturbato. 17
 — — marinorum aliorumque peregrinorum in terra continente origine. 93. sqq.
 Corpora quomodo frigescant in coelo frigido? 296
 Corpus aliquod num diversis in locis existere simul possit? 501
Laur. Costerus, xylographiae, non typographiae, inventor. 230
S. Crucis Insulae in America descriptio. 508
 Crystallorum generatio. 414
 de Cultu imaginum apud ethnicos. 79
 de Cutaneis morbis. 244
 Caecilii Cypriani liber de vanitate saeculorum, editus a Lindnero. 275
 D.
 Degneri (Ioh. Hartm.) vita et scripta enarrata. 654
 pro Dei existentia demonstranda quibus argumentis utendum? 502. sqq.
 de Mart. Ant. Delrio iudicium Burmanni Secundi. 555
 de Democratiae constitutione. 273
 — — commodis. 307
 Demosthenis Laterna Athenis superstes. 202
 de Tho. Demistero iudicium. 556
 per Dentes audiendi ratio. 37
 Deo tributum corpus quomodo accipiendum? 541
 de Dns Laponum. 9
 de Dioscoridis Codicem in Bibliotheca Caesarea. 286
 Diplomata et documenta varia edita. 302. sqq. 313. 416
 de Diplomaticae rei Cimbricae factis, utilitate et controversiis. 416
 R r r r 3 de

I N D E X

- de Disciplina Clericorum anti-
qua et recentiore. 134
Diversa et eadem quae sint? 608
de Divo Iustinopolitano. 244
Doctorum virorum plurimo-
rum aetates designatae. 138
sq.
de Domicelli titulo media ae-
tate. 313
C. A. Dukeri in Aristophanem
notae editae. 250. sq.
- E.
- E litterae figura prisca. 618
Ecclesiasticae voces plurimae
explicatae. 30. sqq.
de Eduardo, Iohannis Lusita-
niae Regis, fratre. 115
Electricitatis index, eiusque
usus in definiendis artificia-
lis et naturalis electricitatis
phaenomenis. 21
de Electro veterum. 87
Elogia de Phoenice illustrata.
558
de Eloquentia Hebraeorum.
374
Emphysema duplici ratione
oritur. 446
de Empyemate quacquam. 256
de Enallage in lingua Hebraica.
513
de Episcoporum auctoritate.
181
Epistolarum Reginae Christi-
nae ad plurimos spramina.
434. 438
de Equitis tituli praestantia
medio aevo. 314
Equus Caligulae in Carniola.
118
de Erico Pomerano, Rege Sue-
ciae. 10. 11
I. A. Ernestii in edendo Ho-
mero opera laudata. 394
Ethica quaestio a Curatoribus
Stolpiani legati proposita.
143
I. A. Eulerus praemio conde-
coratus. 551
Euripidis loca ab Aristophane
ridendi causa intexta comoe-
diis suis. 243
- F.
- I. A. Fabricii Bibliographia An-
tiquaria edita cum copiosis-
sime additamentis a Schaff-
hausenio. 382
ex Fabula poetica imagines pe-
titae ab Hebraeis. 379
Facti illiciti divisio. 269
contra Liber. Falsonium dis-
putatio. 597
de Ioh. Fausto, in primis typo-
graphiae inventoribus cen-
sendo. 227
de Febrium variis generibus.
254
Feu-

RERUM NOTABILIORUM.

- Feudales voces et formulas ex-
 plicatae. 123. sq.
 de Feudis Pomeraniae respon-
 sum. 304
 Fibrarum duo genera. 643
 de Ficu quaedam. 409
 Fidelissimi titulus, Regi Lusitaniae
 tributus, quomodo explicandus? 116
 de Fixarum lumine et distantia. 577
 Flora insectorum hospita. 477
 Flori Epitome edita a Fischerò. 426
 — — Codices Msiti et editiones
 praecipuae indicatae. 427. sqq.
 Fluviorum modice rapidorum
 quae sit declivitas media? 159
 Foraminulorum usus in inscrip-
 tionibus restituendis. 147
 Frob. Forsteri consilium de
 adendis Aegypti operibus. 233
 circa Fortunam civium quae cu-
 ra adhibenda? 357
 in Frigido coelo quomodo cor-
 pora frigestant? 296
 de Frigoris gradu Mercurium
 congelante. 76. 77
 — — perennis et terrestris
 causas. 102. 211. sqq.
 de Functionibus mathematicis. 649
 Fusae litterae typographicae a
 Schaefferò inventae. 227
 G.
 de Gaditana urbe quaedam. 546
 Galbanum quid sit? 459
 de Geminis arborum propo-
 situm problema. 465
 Geometriae sublimioris capita
 egregie illustrata a Karst-
 nio et Segnero. 447. 647
 Geometrici problematis cuius-
 dam solutio, et in Astronomia
 usus. 422
 Germaniae Conciliorum conti-
 nuata collectio ab Hartzhe-
 mio. 97. sqq.
 — — res monetaria editis
 documentis illustrata, et de
 ea recte constituenda consilia. 132. sqq.
 — — historia medicæ acul di-
 plomatariis et scriptoribus
 editis illustrata. 302
 Germanica verso Herodoti. 216
 — — verso Thucydidi. 43
 de Glorioso studio nonnulla. 494. 628
 Goettingensis Societatis Sci-
 entiarum Commentarii. 82
 Goldhagenius notatus. 218. sqq.
 Gothicae personis fragmen-
 tum novum, ex eoque speci-
 mina. 621
 Graecae voces et phrasae ex-
 plicatae.

plicatae. 45. sqq. 87. 129.
 sqq. 218. sqq. 245. sqq.
 238. sqq. 361. sqq. 295.
 sqq. 638
 Graeci pedis longitudo ad tem-
 plum. Minervae Atheniense
 εὐκροπυρέδου definitio. 109
 Graeciae veteris aedificiorum
 praestantissimorum reliquiae
 descriptae. 153. sqq.
 Graecorum aedificandi eleganti-
 ssima ratio. 196
 et Phoenicum historia
 cur et se diversa? 333
 Romanorum unguis scri-
 pta quomodo ad nos perve-
 nerint? 494
 recentiorum in stul-
 tias imagines patrum et ad-
 versus eos disputatio. 79. sqq.
 apud Graecos utrum humana
 sacrificia frequentata? 340
 Grandinis generatio. 213. sqq.
 de Gudmundo Andrea quae-
 dam. 421
 Ioh. Gutenbergi vita descri-
 pta, eiusque in invenunda
 typographia primariae par-
 tes. 226
 H
 in Haereticis veteris Ecclesiae
 iudicium logicum desira-
 tum. 35
 Hebraei poete fabularum poe-
 titarum imitatores. 379

de Hebraeorum poesi sacra
 observationes plurimae. 371.
 sqq.
 eloquentia quid sentien-
 dum? 374
 apud Hebraeos quatenus pre-
 tia rerum ante exilium Ba-
 bylonicum fuerint? 90
 Hebraicae litterae, voce et
 phrasae explicatae. 58. sqq.
 376. sqq. 513. sqq. 539.
 638. sqq.
 Hebraei sermonis elementa
 eiusdemque historia. 315
 Hebraicorum bibliorum ab
 Hubiganto editorum censura.
 49. sqq. 513. sqq. 633. sqq.
 de Hermete utroque. 328
 Herodiani nova editio a Leif-
 ceno speranda. 244
 Herodoti Historiarum libri in
 Germanicum translati a
 Goldhagenio. 216
 loca varia illustrata.
 218. sqq.
 ad eum varia spectan-
 tia a Wesselingio exposita.
 359. sqq.
 Nic. Heinsii in Claudianum
 merita. 557
 Heumannii in Tertullianum va-
 riae observationes. 289. sqq.
 Hierarchiae Ecclesasticae com-
 mendatio a plurimis rebus.
 174. sqq.
 Histo-

RERUM NOTABILIORUM.

Historia Linguae Hebraicae.	Ioh. Jacksonus laudatus.	320
ad Historiam Brandenburgicam pertinentia documenta.	Ichnographia regii palatii Casertani.	385
69. 312	Ideae quomodo in nobis nascantur?	531
— — Germanicam medii aevi spectantia Diplomataria et Scriptores editi.	de Idololatriae origine.	333
302	de Iesuitis quaedam.	185
de Holfatiae veteri iure feudali.	— — in California laborantibus.	590
417	an Igneae naturae sit aether?	298
Homèri nova editio adornata ab Ernestio.	de Illuminationis viribus diversis.	568
394	Imaginum cultus sacer et publicus apud ethnicos.	78. 199.
— — Codex Mscus Bibliothecae Paulinae Lipsiensis.	pro Imperatoribus Germanicis precum faciendarum origo.	127
395	Imperio Rom. German. vacante, ad quem eius iura devolvantur?	126
— — editiones recensitae, variae lectiones et loca illustrata.	Imperium sui quomodo sapienter perficiendum?	353
ibid. 199.	de Immaterialitate animi humani.	525
— — locus explicatus.	Immortales esse animos humanos, docetur.	542
88	in Indiam iter descriptum.	545
Honores quomodo parentur, et quomodo iis utendum?	de Infantum et puerorum morbis.	442
655. sq.	Infinitorum analyseos elementa.	647
Horatii loca explicata.	Inscriptio Nemausi superstes, ope foraminum eruta.	145
343	Inscriptiones variae editae et	ex.
Houbigantii in edendis Bibliis Hebraicis industria multiplex.	Ss ss	
55. 199.		
— — idem notatus.		
62. 513.		
537		
Humana sacrificia utrum apud Graecos in usu fuerint?		
340		
contra Hydrophobiam quodnam remedium?		
261. sq.		
ex Hyeme morbi quinam?		
475		
Hypogastrocele quid?		
262		
I.		
de Iavae insulae incolis.		
547		

I N D E X

<i>explicatae.</i>	197. 200. 202.		
<i>de Insectorum miraculis quaedam.</i>	205		
<i>Integrandi leges.</i>	478		
<i>Interpretum vitæ vulgaris.</i>	244		
<i>de Indiscernibilium principio.</i>	604		
<i>Johannis Sigismundi, Electoris Brandenburgici, Rescriptum memorabile in Clericos.</i>	69		
<i>ad Iosephi locum nonnulla.</i>	323		
<i>Iosephum Christi patrem Iureconsultum fuisse quis somnauerit?</i>	36		
<i>Iovis satellitis primi et secundi eclipsis observata.</i>	27		
<i>— Olympii templum Atheniense.</i>	201		
<i>de Isnae in Algovia Civitatis Imperialis natalibus.</i>	191		
<i>de Isocratia in civitate maxima, eiusque pietate erga Deum.</i>	272		
<i>Itinerum in Orientem susceptorum scriptores quales?</i>	83. sq.		
<i>de libri Iudith historia quaedam.</i>	327. 634		
<i>Iuris Marchici et Pomeranici in formula conjunctæ manus differentia.</i>	73		
<i>Iustini nova editio ab Abr. Grohio curata.</i>	454		
<i>— Codices et Editiones narratae.</i>	453. sq.		
<i>de Iustitia publica et privata perficienda.</i>	354		
		K.	
<i>Kesita quid?</i>	91		
<i>Knittellis programma de novo fragmento versionis Gothicae Ulphilæ.</i>	613		
<i>adversus Kuehniium disputatio Steplingii.</i>	347		
		L.	
<i>Lambecianorum Commentariorum in Codices Biblioth. Aug. Vindob. emendatio et continuatio promissa.</i>	284		
<i>Lampridii locus explicatus.</i>	89		
<i>Lapidei regni bibliotheca.</i>	586		
<i>de Lapponibus varia memoranda.</i>	8. 9.		
<i>Latino sermone vero an hodie utamur?</i>	119		
<i>— quinam libri scribendi?</i>	310		
<i>Latinae voces et phrasæ illustratae.</i>	277. 342. sqq. 454. sqq. 559. sqq.		
<i>Lectiones variæ N. T. Graeci plurimæ novæ.</i>	620		
<i>Legatis quomodo utendum?</i>	488		
<i>Leibnitius utrum principii rationis sufficientis auctor dicendus?</i>	598. sqq.		
<i>— calculi differentialis auctor.</i>	650		
<i>de Lentibus causticis.</i>	572		
<i>Lepræ utriusque ortus.</i>	445		
<i>Lexici Ecclesiastici maioris fragmentum.</i>	29		
			Liba.

RERUM NOTABILIORUM.

- Libanius *Herodoti imitator.* 363
Libertate animi confirmata, Materialismus debellatur. 537
 Libri et Litterae sub initia typographiae Argentinae quales? 228
 in Libris scribendis num semper patria lingua utendum? 118. sq.
 Ligeris declivitas definita. 163
 Ligni Colubri species et usus. 463
 de Lindavia in lacu Acronio, urbe Sueviae. 190
 Linea quae tangat duos circulos, positione et magnitudine datos, quomodo ducenda? 422
 de Linguarum recentiorum mutatione. 496
 Linnaeo praemium tributum ab Academia Petropolitana. 551
 Lithonriptici Anglicani remedia vires defensae. 260
 Litterarum aenearum, a Romanis in Inscriptionibus aedificiorum positarum, stabilendi varii modi. 150
 Lockius ad errorem de animo concretioni obnoxium vulgandum plurimum contulit. 525
 de Loco brevis disputatio. 610
 Logici iudicii in scriptoribus ecclesiasticis et haereticis veteris Ecclesiae defectus. 35
 Longini in comoedia sacra stoliditas. 12
 Rob. Lowth de sacra Poese Hebraeorum liber editus illustratusque a Michaele. 371
 de Lubecensi Vicariatu Imperiali. 127
 de Luminis mensura et gradibus. 564
 Luminis australis insoliti descriptio. 25
 Lunaris luminis modificationes. 576
 Lusitaniae historia a Gebaero accurate scripta. 106
 Lutherus contra nundinationes indulgentiarum minime per invidiam disputans. 657

M.

 Maoris apud Herodotum quis? 331
 de Magistratibus prudenter adhibendis. 487
 de Magnetica virtute absque magnete communicata. 19
 de Magnetibus artificialibus. 550
 de Maiestatis iuribus moderandis. 485
 Manilii loca emendata. 345
 Mann, verbum feudale, explicatum. 123
 S s s s 2 de

I N D E X

- de* Margaretha, *Septentrionis regina*, 10
de Maribus *cum Oceano communicantibus*, 152
de Marinarum plantarum *origine et natura*, 293
Marinorum aliorumque peregrinorum in terra corporum origo, 93
Materialismus impugnatus, 527
Mathematicae dissertationes, 507
de Mathematicorum quorundam meritis, 653
Mathesis theoretica elementaris et sublimior explicata, 447
Medicae quaestiones Parisinae collectae, 388
de Medicamentorum *sapore et odoribus nonnulla*, 467, 475
Medicinae practicae compendium, 252
 — — *obstacula quaedam*, 474
de Medicorum *quorundam meritis*, 653
de Mentingae *urbis natalibus*, 189
Menes et Ofris utrum iidem? 328
Mercurii congelatio experimentis comprobata, 74
 — — *in Barometro altitudo, quantum obstat marium supra maria elevationi?* 167
de Metri *Hebraici duplici genere*, 376
Mexicani, populus Sinenfis, 336
Minerales aquae Passiacae, 390
Minucii Felicis Octavius editus a Lindnero et illustratus, 275. sqq.
Moguntiae urbis quae partes in perficienda typographia fuerint? 229
de Molarum *akatarum aptissima constructione*, 14
de Molendinis *varia*, 160, 161
de Monarchiae *origine, constitutione, aliisque eo pertinentibus*, 275, 307
Monasticae disciplinae ortus et progressus, 183
Monetaria res Germaniae illustrata, 132
Monstra utrum ab origine talia? 388
de Morbis *infantum, et puerorum*, 441
Morborum historia cum observationibus, 252
 — — *variorum causae*, 444. sqq.
Moschiferi animalis descriptio, 23
Moses quid de animi immortalitate senserit? 540
de Motivis *actiones regentibus*, 603
de Motu *corporum coelestium, a viribus quibuscumque perturbato*, 17
 Mundi

RERUM NOTABILIORUM.

Mundi creati tempus.	325	Numismatica historia Gustavi	
Muris aquatici exotici descri-		Adolphi et Christianae Regi-	
ptio.	22. 23	nae, ab hac animo proposita.	435
— — porcelli descriptio.	582	Nutrix noverca.	477
de Mulcorum seminibus.	466		
de Museo Adolpho. Frideri-			
ciano.	411		
Musices ad sapientiam confer-		O.	
vandam et reddendam usus.		ad Obesitatem nimiam tollen-	
	390	dam utrum sudores faciant?	261
Mutinenfis Academiae conie-		Observationes astronomicae et	
cturantium dissertationes.	651	meteorologicae.	27. 28. 86.
			213
		de Obsidionalibus monetis.	469
N.		contra Oceani superficiei et ma-	
de Narium haemorrhagis.	262	rium cum eo communicantium.	
Naturalis historiae defectus iti-		inaequalitatem disputatio.	152
nerz in Palaestinam Arabi-			
amque faciendo faciendi.	83	Oculi iudicium sub examen vo-	
de Nemausensium domo qua-		catum.	570
drata, eiusque inscriptione,		Odei reliquiae Athenis.	202
disquisitio.	145. sqq.	de Oeconomia naturae.	462
in Cornel. Nepotem observa-		de Ogygio diluvio.	336
tiones.	141	Olympi montis frigus exitiale.	
de Nidis avium.	24		192
Nilus utrum idem qui Sihor?		Olympiadum aera duplex.	336
	327	de Opificum protectione spe-	
Nobilitatis personalis in Suecia		ciali, feudali, ac privilegiata	
origo.	4	in Germaniae regno.	123
Noctiluca marina.	476	de Opio quaedam.	654
de Numae imperio.	120	Optices Newtonianae per dia-	
de Numero civium iusto procu-		logos expositio.	117
rando.	309. sq.	de Optimismo quaestiones va-	
de Numerica differentia.	609	riae.	499
de Numeris qui sunt aggregata		Oratores in gente Hebraica	
duorum quadratorum.	13	nulli.	374. sq.
Numismatica bibliotheca ab			
Hirschio collecta.	467	S s s s 3	Ori-

I N D E X

Orientalis poetae a nimia audaciae et tumoris crimine absoluti.	377	de Passiflora.	411
de Origine civitatum.	268	Pathologici tractatus duo.	441
Osiridem et Menem eisdem esse demonstratur.	328	Patristicae theologiae delineatio.	33
Ossa, testae, et piscium exuviae in montibus, unde?	325	de Patrum libris cum lectione Auctorum Classicorum con- iungendis.	276
de Ossium natura et conforma- tione.	66. 593. sqq.	de Pecuniae rationibus et usu in republica.	358
de Ostiensi civitate nonnulla.	275	Pedis Graeci longitudo accura- tius definita.	209
Ostridi Evangeliorum Codex novus.	622	Peloriae descriptio.	409
Ovidii loca explicata et illu- strata.	342. sq.	de Peripheria terrae sententia veterum.	209
de Ovis avium.	24	Petropolitanæ Academiae Sci- entiarum Commentarii.	12
P.		— — Programma de prae- miis a se distributis et distri- buendis.	549
de Padi fluvii declivitate.	162	Phaedri locus emendatus.	346
Panthei Hadriani reliquiae.	205	Phaptasmata utrum sint?	631
de Paragogicarum litterarum Hebraicarum ortu.	376	C. Iulii Antiochi Philopappi monumentum.	204
Parallaxin lunae et planetarum investigandi methodus, eccli- psibus stellarum fixarum a luna et planetis innixa.	24	Philologiae defectus itinere in Palaestinam Arabiamque su- scipiendi sarcienti.	82
Parisiinae Academiae Regiae Scientiarum Commentario- rum Centuria prima comino- de finita.	142	Philosophiae civilis pertracta- tio amplissima.	263. sqq. 306. sqq. 352. sqq. 483. sqq.
Parthenon a Pericle exstru- ctum Athenis.	199	Photometriae principia expli- cata.	564. sqq.
Passiacarum aquarum minera- lium virtus.	390	Phtirialis quomodo oriatur?	442
		Physicae dissertationes.	506
		Physiologia corporis humani explicata.	642 de

RERUM NOTABILIORUM.

<i>de Pico et Pichinchae montium frigore et nivibus perpetua.</i>	102. sqq.	<i>Poesis ad virtutem cominendam transferenda.</i>	652
<i>Pictae imagines veterum cur rarissimae?</i>	80	<i>Poetae orientales an audaciores ceteris?</i>	377
<i>de Pictorum colica.</i>	259	<i>de Politicae fundamentis et obiecto.</i>	264. sq.
<i>de Pontio Pilato observatio.</i>	496	<i>Polyaeni locus emendatus.</i>	345
<i>de Planetarum motibus diurnis, circa axes proprios.</i>	550	<i>Polybii quaedam falso pro ineditis habita a Lambecio.</i>	286
<i>de Plantis marinis observationes.</i>	293	<i>Polypi cordis rari.</i>	257
— — <i>officinalibus.</i>	578	<i>de Polyporum speciebus.</i>	295
— — <i>Martino-Burserianis.</i>	410	<i>Pomerania diplomatica.</i>	302
<i>de Plantarum sponsalis Lindenaei sententia explicata.</i>	412. sq.	<i>Pomponii locus explicatus.</i>	341
— — <i>sexu.</i>	550	<i>Pontificiae hierarchiae elogium.</i>	174. sqq.
— — <i>somno.</i>	583	<i>de Pontificis Romani auctoritate quaedam.</i>	99. sqq.
— — <i>stationibus.</i>	579	<i>de Portu Athenarum triplici.</i>	204
<i>Plantarum nova genera.</i>	473	<i>de Premontvalio quaedam.</i>	490. sqq.
— — <i>hybridarum descriptio.</i>	474	<i>de Precibus pro Imperat. Rom. Germ. facendis.</i>	127
— — <i>dispositio commoda.</i>	481	<i>de Pretiis rerum apud Hebraeos ante exilium Babylonicum.</i>	90
<i>Plauti editio Gronoviana diligenter repetita.</i>	661	<i>Principium rationis sufficientis defensum a Gottschedio.</i>	597
<i>Pleuritis vera, morbus rarus.</i>	256		199
<i>in Plinii minoris epistolas commentarius.</i>	626	<i>de Principum magnificentia.</i>	385
<i>Plutarchi locus explicatus.</i>	344. 369	<i>in Prophetis explicandis quae ratio servanda?</i>	636
<i>Podagrici dolores fomento cicutae levati.</i>	348	<i>Propylaeorum Atheniensium reliquiae.</i>	199
<i>de Poesi sacra Hebraeorum observationes.</i>	371	<i>de Prudentia pacifice regnandi.</i>	486
			de

I N D E X

- de Prussici populi origine.* 508
Psalmorum versus latina reprehensa. 637
de Punctis Hebraeorum vocalibus. 335. 376
Pythagorae chronologia definita. 331
- Q.
- de Quantitate luminis a planis vitreis perfecte pellucidis reflexi et refracti.* 570
- R.
- Rachitidis ortus.* 443
Rationis sufficientis principium vindicatum. 597
de Reditibus publicis. 484
Refractione radiorum lucis quantum a specifica corporum gravitate et particularum cohaesione patiatur? 350
de Regnantium virtutibus. 483. sqq.
de Regno varie temperato. 308
de Reipublicae simplicibus formis sapienter miscendis. 306. 309
de Religione observata varia. 353
Religionis et Cleri status mediocritate. 315
— quantum intersit, quaha sint Carmina Hebraica? 372
qui ad Rempublicam capeffendam accedunt, quibus dotibus instructi esse debeant? 653
de Republica rite constituenda. 270
de Rhabarbaro. 476
Rivorum et fontium imago poetis orientalibus frequentissima. 378
Romanorum omnium quis sit sanosissimus? 496
de Romanorum Regum Imperii tempore, imprimis de Romuli regno. 120
Romanae Ecclesiae auctoritas Seculis prioribus X. p. N. C. 99
de Rescriptis Codicibus varia. 624
de Runis Islandorum. 418
de Rupicapra cornibus arietinis. 23
- S.
- de Sacrorum cura sapienti contra Sagas primae actiones quando institutae?* 10
Sallustii de Diis et Mundo libellus Francogallice versus et illustratus. 632
Saltzwedel urbs unde nomen traxerit? 73
de Salute publica, eiusque gradibus. 266
de Samaritanorum Codd. auctoritate. 515
de Sanchoniathonis historia iudicium. 333
de

RERUM NOTABILIORUM.

<i>de Sanctorum tutelarium Eccle-</i>	<i>Genes. III, 8.</i>	58
<i>siarum Germaniae dominio</i>	15.	62
<i>directo. 124</i>	16, 17.	63. 518
<i>de Sanguineis deiectionibus.</i>	20.	61
257	IV, 1.	63
<i>de Sanguinis circuitu. 645</i>	7.	62
<i>de Sanitate civium publice pro-</i>	13.	520
<i>curanda. 356</i>	26.	62. 518
<i>de Saturni annulo. 96</i>	V, 29.	517
<i>Saxoniae Electoralis circulus</i>	VI, 9.	60
<i>diplomatibus illustratus. 303</i>	17.	65
<i>Scabiei causa. 445</i>	VII, 2.	515
<i>de Schoeffero, matricum typo-</i>	3. 8.	514
<i>graphicarum inventore. 227</i>	VIII, 11.	516
<i>Scholiorum Aristophanis usus.</i>	X, 4.	59
243	XI.	322
<i>Scriptores recentiores cur tan-</i>	XII, 6.	518
<i>tam ut veteres famam adi-</i>	XIII, 18.	61
<i>pisci nequeant? 495</i>	XIV, 6. 7.	59. 518
<i>Scriptorum omnis aevi, praeser-</i>	14.	62
<i>tim Graecorum et Latino-</i>	XV, 3.	516
<i>rum, nomenclator. 137</i>	15.	64
<i>— ecclesiasticorum iudi-</i>	16.	58
<i>cium logicum passim desidera-</i>	XVI, 2. 9.	58
<i>tur. 35</i>	XVII, 6.	58. 64
<i>in Script. S. explicatione quae</i>	XVIII, 2. 11. 21.	58
<i>adhuc desiderantur? 85</i>	XX, 14.	514
<i>ad Script. S. interpretationem</i>	16.	90
<i>quantum poeseos Hebraicae</i>	23.	519
<i>notitia conferat utilitatis?</i>	XXI, 9.	514
373	20.	58
<i>Script. S. loca explicata aut il-</i>	XXII, 16.	515
<i>lustrata:</i>	XXIII, 16.	58
<i>Genes. II, 2. 517</i>	XXIV, 11.	60
7. 63	XXV, 8.	515
24. 513	XXVII, 1.	59
	T t t t	XXVII.

I N D E X

<i>Genes.</i> XXVII, 5. 13.	60. 63	<i>Ies.</i> LXI.	178
35.	64	<i>Dan.</i> XI, 30.	334
40.	60	<i>Ion.</i> I, 2.	639
XXIX, 31.	65	4. 5. 9.	640. 641
XXX, 11.	517	III, 4.	326
27. 28.	60	<i>Judith</i> XVI, 23. 25.	327
30.	59	<i>Matth.</i> V, 3.	36
XXXI, 39.	61	VIII, 12.	338
51.	520	XI, 12.	ibid.
XXXII, 9.	61	XX, 22.	339
XXXIV, 3.	64	XXIII, 15.	640
13.	61	<i>Marc.</i> III, 21.	338
XXXV, 11.	64	<i>Lut.</i> I, 6.	64
XXXVIII, 7.	ibid.	II, 29.	ibid.
XL, 3.	60	III, 36.	323
40.	59	<i>Rom.</i> IV, 12.	339
56.	60	XI, 33.	620
XLII, 11.	61	XII, 19.	621. 622
XLIII, 14.	59	<i>1 Corinth.</i> XV, 29.	339
XLIV, 9.	519	<i>Gal.</i> VI, 16.	338
21.	59	<i>Sculptae litterae typographi-</i>	
XLIX, 4.	60	<i>cae à Guttenbergio inventae.</i>	216
11.	520.		
19.	517	<i>Pseudo-Sebastianorum Lusita-</i>	
L, 26.	60	<i>niae, imprimisque quarti, hi-</i>	
<i>Exod.</i> XVII, 3.	283	<i>storia enucleata.</i> 110. sqq.	
XX.	79	<i>Senecae Tragicæ loca emenda-</i>	
XXI, 32.	91	<i>ta.</i>	344
<i>Levit.</i> V, 15.	92	<i>ad Senecae de Ira locum quae-</i>	
XXVII, 33.	ibid.	<i>dam.</i>	346
<i>Deut.</i> XXX, 11-13.	380	<i>Senegae radice descriptio.</i> 464	
<i>Judic.</i> XV, 15. 19.	283	<i>Sententiæ plurimæ Plinii tu-</i>	
<i>Job.</i> XXIV, 18. 21.	389	<i>nioris excerptæ.</i> 628. sqq.	
<i>Psaln.</i> I.	637. 641	<i>Sequanae lapsus medicus et de-</i>	
XIX, 5. 6.	379	<i>clivitar.</i>	163
XC, 10.	380	<i>de Servis tractandis.</i>	628
		<i>Ser-</i>	

RERUM NOTABILIORUM.

- Servorum in America laborantium descriptio.* 510
Scolostridis res gestae in Obeliscis descriptae. 330
duo perfecte Similia absque repugnantia cogitari non possunt. 606
Simplicium censura. 579
Solidorum doctrinae elementa nova, et de solidorum hedris plantis inclusorum proprietatibus nonnullis insignibus. 16
— — calor in aere decrementi et incrementi leges. 19
Solutionis in diversa temperie ad mensuram revocandae ratio. 20
ex Somniis pro spiritualitate animi argumentum. 535
de Somno plantarum. 583
Sonnefeldensis coenobii chartarium. 305
Spartae hodierna conditio et memorabilia. 207. sqq.
de Statuarum cultu. 82
a Stolpiani legati Curatoribus proposita quaestio. 143
Succinum quatenus antiquis cognitum? 89
de Sudore Anglico in Gallis. 254
Suecus Pan investigatus. 466
Suevicarum rerum scriptores collecti. 186
Suidae loca correcta. 362. sq.
de Surdis dentium opera audiendum utentibus. 38
Surinamensis Grilliana. 415
de Corn. Sylla cum fascibus XXIV. procedente. 344
de Sympathia partium situ a se remotarum. 392

T.

XII. Tabularum leges utrum aeri an ebore inscriptas fuerint? 341
Taciti locus explicatus. 330
Tacitiae descriptio. 462
Tela cellulosa per omnes corporis humani partes patens. 643
Templorum veterum atque recentiorum plurimorum constructiones. 197. sqq.
Temporis indicia in lingua orientali quomodo orta? 381
an Tempus unum idemque omnia praestantia ingenia proferat? 121
de Terraemotuum causis. 94
Tertulliani Operum editiones, versiones, de eo iudicia et obversationes. 289. sqq.
de Tentiginis morbo. 255
in Vet. Testamenti libris criticorum negligentia. 50
Theatri Spartani reliquiae. 208
Theologiae patristicae secundum ordinem locorum theologorum delineatio. 33
de Thermometris dissertatio. 521

de

INDEX RERUM NOTABILIORUM.

de Thesei templo Atheniensis et arçu.	201. 205	bus pacis publicae.	127
Thucydides de Bello Pelop. Ger- manice versus et illustratus ab Heilmanno.	43. lqq.	de Vicariorum in ipso Imperio Ro- mano iuribus.	125
— orationes cum animadver- sionibus et indice editae a Bauero.	128. lqq.	Vindobonensis Bibliothecae Au- gustae Codices Commentariis describendi.	284
de Tobiae libello.	634	de Visionis ratione.	388
Torkeli Knutson inter Suecos hi- storia.	7	de Vitae civium praesidiis publi- cis.	355
de Traditionis per romanos arboris ritu, aliisque eius symbolis.	71	de Vitulo marino.	547
Tuborum optidorum et microscopio- rum vitia corrigenda.	552	de Ulphilae versione Gothica non- nullorum Capp. Epistolae ad Romanos, edenda à Knittello.	613
Typographiae definitio, ab aliis artibus cognatis distinctio, or- tus, cet.	224. lqq.	Umbrae mensura et gradus.	564
V.		de Vocalibus Hebraeorum pun- ctis.	335. 376
de Laur. Vallae versione Herodot- eae.	365	Voces ecclesiasticae explicatae.	30. lqq.
Variolarum nimis tarda eruptio balneo calido acceleranda.	262	Voluntas sola utrum pro suffici- ente effectu aliquorum caus- sa afferri possit?	602
— — causae, aliaque eo perti- nentia.	444	de Uplalieni horto.	411
de Vasorum lymphaticorum na- tura.	644	de Uplalienibus herbatonibus.	479
de Vasis osium.	63	de Uteri crassitie.	472
Venaesectionis usus moderandus.	256	Vulcanus à Phoenicibus Chryso- dictus.	325. lq.
Ventorum turris Aethenis.	203	W.	
Verulianarum oppidi aeris salsu- britas.	389	de Waldemaro, Rege Sueciae.	6
Vesicae catarrhus, morbus singu- laris.	261	de Weissenburgensium Eodd. sa- tis, epistola Blumii edenda.	617
Vicarii regnantium quales esse de- beant?	486	Wolfianum Systema in Philoso- phiae civilis parte continuatum ab Hanovio.	263. lqq. 305. lqq. 352. lqq. 483. lqq.
de Vicariatu Imperiali in perse- quendis et puniendis violatori-		X.	
		Xylographia a Costero ad impres- sionem librorum adaptata.	230

Tabulae figurarum ex aere expressarum.

Tabula L. ad Mensis Martii Partem II.
II. ad Mensis Iulium.

pag. 151
422

